Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації

збірник тез

ІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Хмельницький, 8-9 жовтня 2015 року)

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна державна адміністрація
Хмельницька обласна рада
Хмельницька торгово-промислова палата
Хмельницький університет управління та права
Поморська академія (Польща)
Університет Гарц (Федеративна Республіка Німеччина)
Хмельницька обласна організація
спілки економістів України

Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації

збірник тез
II Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Хмельницький, 8–9 жовтня 2015 року)

Хмельницький – 2015

УДК 330.1
ББК 65
С83

Рекомендовано до друку Вченою радою
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 1 від 28 вересня 2015 року)

С83 **Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації** : збірник тез ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 8–9 жовтня 2015 року) ; за заг. ред. д. е. н., проф. Синчака В. П. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2015. – 346 с.

ISBN 978-617-7169-41-2

У збірнику наукових праць вміщені тези доповідей учасників ІІ Міжнародної науково-практичної конференції “Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації”, що відбулась у Хмельницькому університеті управління та права 8–9 жовтня 2015 року.

Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються досліджень за такими напрямами, як менеджмент і адміністрування; економіка та підприємництво; управління інвестиційними та інноваційними процесами; державне управління та місцеве самоврядування; маркетинг і маркетингові дослідження; інформаційні технології та математичні моделі, інформаційний менеджмент; управління якістю: системи, стандарти, аудит; податкова та митна політика держави; сучасні проблеми обліку, аналізу та аудиту; міжнародні економічні відносини; управління туризмом; стратегії розвитку та взаємодії освіти й бізнесу.

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів, аспірантів та докторантів, практичних працівників і широкий читацький загал.

Організаційний комітет ІІ Міжнародної науково-практичної конференції “Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації” не завжди поділяє думку учасників конференції.

У збірнику максимально точно збережена орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів та установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

УДК 330.1
ББК 65
С83

ISBN 978-617-7169-41-2

© Колектив авторів, 2015
©Хмельницький університет управління та права, 2015

Хмельницька
обласна державна адміністрація

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

голови Хмельницької обласної державної адміністрації М.В.Загороднього до учасників ІІ-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації»

Шановні учасники науково-практичної конференції!

Від себе особисто та апарату Хмельницької обласної державної адміністрації вітаю Вас на гостинній Подільській землі з її неповторними природними каньйонами та ландшафтами збереженими не одним поколінням подолян, нащадки яких продовжують добру справу своїх пращурів, примножуючи і збагачуючи наш подільський край своєю відданою працею. Маю сподівання, що час перебування у стінах провідного вищого навчального закладу України дозволить Вам збагнути не лише велич і красу нашого регіону, а й переконатись у щирій гостинності мешканців області та оцінити її потужний науковий потенціал при обговоренні глобальних проблем.

Останнє є особливо важливим, оскільки процеси глобалізації у сучасних умовах характеризуються суперечливими тенденціями, з одного боку, розвитком у світовій економіці виробничих, транспортних та комунікаційних технологій, удосконаленням форм і методів організації й управління соціально-економічними процесами, а з іншого – загостренням конкуренції та поширенням економічної взаємозалежності країн світу.

Тому Україна має знайти своє місце в глобальній економіці, використовуючи для цього сильні сторони економічного, науково-технічного й інтелектуального потенціалу. Вагому роль у вирішенні цього довгострокового завдання має відіграти і вітчизняне підприємництво, бо на світових ринках конкурують не стільки країни, скільки фірми та корпорації. Не виключенням є і підприємницький сектор нашої області. Саме тому перспективними стратегічними напрямами соціально-економічного розвитку Хмельниччини визначено створення сприятливого середовища для бізнесу та залучення інвестицій, необхідних для модернізації та розвитку промислового, транспортного та енергетичного секторів, сфери енергозбереження та модернізації інфраструктури.

Сподіваюсь, що учасники сьогоднішньої конференції завдяки власним науковим здобуткам сприятимуть розробці стратегічних напрямів розвитку держави, що дозволить зміцнити економічний фундамент і стати рушійною силою на шляху підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, визначити подальші пріоритети у євроінтеграційних процесах і входження у світову економіку сфер і галузей національного господарства.

Слава Україні!

З повагою,
голова Хмельницької обласної державної адміністрації *М. В. Загородний*

Хмельницька обласна рада

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

голови Хмельницької обласної ради Івана Гончара до учасників ІІ-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації»

Шановні учасники конференції!

Від депутатського корпусу Хмельницької обласної ради та працівників органів місцевого самоврядування та особисто від себе вітаю Вас з початком важливого наукового заходу, що проходить у стінах Хмельницького університету управління та права. Тема даної конференції обумовлена сучасними процесами та змінами у світовому просторі, на рівні окремих держав та регіонів. В умовах глобалізації актуалізується питання посилення демократичних процесів у суспільстві, конституційно-правової модернізації інститутів публічної влади, окреслення шляхів економічного та соціального розвитку держави та її регіонів.

Сьогодні наша держава у контексті реалізації Угоди з ЄС повинна зосереджувати значну увагу розвитку місцевого самоврядування. Саме місцеве самоврядування оптимально фіксує у собі як елементарні проблеми людської життєдіяльності, так і політичні, економічні, духовно-моральні цінності та соціальні досягнення людства у будь-якій галузі суспільного розвитку. Актуальними викликами сучасного суспільства залишаються реалізація основних соціально-економічних прав громадян, залучення їх до соціальних програм та управління економікою. Такий підхід здатен продукувати у розвиткові суспільства додаткові внутрішні стимули, прискорювати соціально-економічний й науково-технічний прогрес. Стратегічними напрямами подолання системної кризи в управлінні, стабілізації і підвищенні якості життя всіх верств населення є стимулювання впровадження перспективних нововведень, організаційних та інформаційних технологій, що потребує поглибленого аналізу й розвитку наукової думки з позицій виявлення економічної сутності й побудови сучасної концепції соціально-економічної політики держави.

З урахуванням тих викликів і загроз, що мають місце в економічному та соціальному розвитку держави, організаторами сьогоднішнього заходу сформовано програму конференції. Сподіваюсь, що Ви, як її учасники, зумієте виробити науково-практичні рекомендації, які будуть покладені в основу програм економічного і соціального розвитку регіонів та сприятимуть формуванню досконалого інноваційно-інвестиційного клімату, розвитку сприятливого бізнесового середовища в умовах очікуваної чергової податкової реформи з урахуванням можливих викликів і загроз. Тож дозвольте побажати всім науковцям, які приїхали з різних куточків нашої країни, шановним представникам закордонних делегацій, запрошеним і організаторам конференції плідної роботи, актуальних виступів, конструктивних дискусій та обміну думками з проблем визначення важливих напрямів соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації.

З повагою,
голова Хмельницької обласної ради **Іван Гончар**

Хмельницький університет управління та права

Khmelnytskyi University of Management and Law

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

ректора Хмельницького університету управління та права, доктора юридичних наук, професора О.М. Омельчука до учасників II Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації»

Вельмишановні учасники конференції та запрошені! З великою приємністю вітаю Вас з початком роботи II Міжнародної науково-практичної конференції.

Сьогодення ставить перед освітянами та науковцями України нові відповідальні вимоги щодо формування єдиного освітнього Європейського простору, який передбачає збалансованість між попитом і пропозицією компетентних та креативних фахівців економічного напряму на ринку праці. Тісний симбіоз наукової економічної думки та високої кваліфікації практиків є запорукою виконання цих вимог і отримання результатів, що гідні XXI століття.

Досвід економічно розвинених країн світу доводить, що освіта і наука є головними чинниками забезпечення динамічного розвитку держав, конкурентоспроможності їх економіки, поліпшення якості життя суспільства. Пріоритетність освіти і науки посилюється впровадженням сучасних інформаційних технологій в теорію і практику управління. Певним внеском до скарбниці знань із зазначених питань є наша науково-практична конференція, яка проходить в університеті вже другий раз, є помітним явищем, та сприяє інтеграції широкого кола науковців і фахівців-практиків. Виняткова актуальність питань щодо узагальнення та розповсюдження наукового досвіду з удосконалення теоретичних та практичних аспектів стратегічного розвитку держави в умовах євро інтеграційних процесів обумовила значну зацікавленість науково-педагогічної спільноти і фахівців-практиків України, Польщі та Німеччини.

Впевнений, що конференція сприятиме активізації впровадження результатів наукових розробок у практичну діяльність підприємницьких структур, органів державної влади та місцевого самоврядування та посилить їх вплив на розвиток економіки України і підвищить якість економічної освіти.

Шановні учасники конференції, бажаю Вам міцного здоров'я, нових творчих злетів, сміливих креативних ідей та їх реалізації на теренах освітянської та практичної діяльності задля подальшого розвитку та процвітання України. Щиро зичу всім, щоб реалізація української національної ідеї, а це перш за все розквіт нації як у статках так і духовності, стали частинкою життєвих орієнтирів кожного з нас.

З повагою,
ректор Хмельницького університету управління та права **О.М. Омельчук**

HOCHSCHULE
harz

▲ Hochschule Harz
Hochschule für angewandte Wissenschaften

Der Rektor

Prof. Dr. jur. Armin Willingmann

Präsident der Landesrektoren-konferenz Sachsen-Anhalt e.V.
Friedrichstraße 57 – 59
38855 Wernigerode
Telefon 03943 – 659-100
Telefax 03943 – 659-109
E-Mail rektor@hs-harz.de
Aktenzeichen wil-bn
30. September 2015

▲ Hochschule Harz Friedrichstraße 57 – 59, 38855 Wernigerode

Rektor der Universität Khmelnyzkyi
Professor Oleg Omeltschuk
29013 Chmelnyzkyi
Ukraine

Grußwort des Rektors der Hochschule Harz, Prof. Dr. Armin Willingmann, zu den Teilnehmern der II. Internationalen wissenschaftlichen praktischen Konferenz zum Thema „Strategien zu sozialem und wirtschaftlichem Wachstum des Staates in Zeiten der Globalisierung“

Sehr geehrter Herr Rektor der Universität für Recht und Management in Khmelnitzkiy,
lieber Herr Kollege Omeltschuk,
sehr geehrte Damen und Herren!

Es ist mir eine Ehre, Sie zu Beginn der Konferenz zum Thema „Strategien zum sozialen und wirtschaftlichen Wachstum des Staates in Zeiten der Globalisierung“ begrüßen zu dürfen. Von dieser internationalen wissenschaftlichen Veranstaltung zu Fragen im wirtschaftlichen sowie sozialen Bereich werden Vorschläge zur weiteren Entwicklung der nationalen Wirtschaft und der sozialen Sphäre mit Blick auf den europäischen Integrationsprozess ausgehen.

Wir sind uns sicher einig, dass die Frage der Bildung von strategischer Bedeutung für die Entwicklung jedes Landes ist, was wiederum die Aktualität Ihrer Konferenz bestätigt.

Wir alle sehen die großen Anstrengungen der Ukraine in der letzten Zeit, um das Wachstum im sozialökonomischen Bereich zu verbessern. Dies ist in Zeiten der Globalisierung von enormer Bedeutung. Man darf jedoch die Stärkung im inländischen sozial-ökonomischen Raum in jedem Land nicht vernachlässigen.

Ich hoffe, dass man in der Zusammenarbeit mit den staatlichen Behörden, mit Wissenschaftlern aus verschiedenen Ländern einen Schritt in die richtige Richtung gehen kann, um das sozioökonomische Klima in der Ukraine zu verbessern.

Die Liste der Teilnehmer Ihrer Konferenz ist eindrucksvoll; sie verspricht anregende und konstruktive Diskussionen. Ich bedaure sehr, in diesem Jahr nicht an Ihrer Tagung teilnehmen zu können und wünsche allen Inspiration, Verständnis sowie interessante Erkenntnisse!

Mit freundlichen Grüßen aus Deutschland

Prof. Dr. Armin Willingmann
Rektor der Hochschule Harz
Präsident der Landesrektorenkonferenz
Sachsen-Anhalt

Слупськ, 8.10.2015

Високодостойний Олегу Миколайовичу –
Ректоре Хмельницького університету управління та права!
Шановні учасники Другої міжнародної науково-практичної конференції "Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації"!

Дозвольте привітати Вас від всього науково-педагогічного колективу та від себе особисто з початком цього важливого наукового заходу, який залучив представників наукових шкіл не лише з усієї України, але й з Німеччини та Польщі. Нам дуже приємно, що серед близько 20 українських університетів з Києва, Львова, Івано-Франківська, Чернівців, Херсону також нашим партнером став Хмельницький університет управління та права. Ця науково-практична конференція є важливим кроком у нашій співпраці, яка буде охоплювати також обмін студентів та наукових співробітників, публікації у наукових часописах.

Сьогодні Україна переживає складні часи та виклики як економічного, так і політичного характеру. Але важливим кроком вашої держави стало підписання угоди про асоціацію з Європейським союзом. Це відкриває широкі можливості для подальшого удосконалення вашої освіти та науки. Ми пройшли складні часи випробувань та становлення, але розвиток в межах Європейської спільноти надав нам можливість

визначити пріоритетні напрями розвитку освіти з особливим акцентом на покращенні загальних навичок і підвищенні професійної підготовки та компетенції слухачів та викладачів. Це вимагало необхідності узгодження політики професійної освіти з національними, регіональними та місцевими стратегіями економічного розвитку країн-членів ЄС. З власного досвіду можемо відзначити велику допомогу Європейського союзу щодо удосконалення нашої матеріально-технічної бази, наукового потенціалу та інфраструктури для розвитку науки та надання якісних освітніх послуг студентам.

Сподіваємось, що і ваша вітчизняна наука стане міцною опорою розвитку справжньої демократичної, правової та соціальної держави. І ця конференція покликана дати деякі відповіді на ті випробовування, які сьогодні постали перед вашою наукою, освітою, суспільством.

Учасникам науково-практичної конференції хочемо побажати миру, здоров'я, подальших наукових звершень, а вашій державі соціально-економічного розвитку та кращого життя.

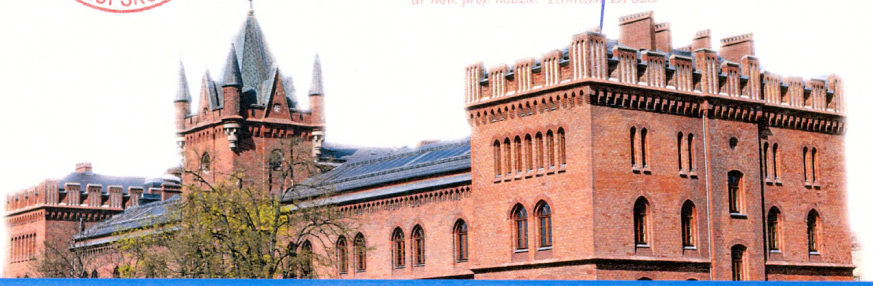
Слава Україні!

Слава Польщі!

З повагою,
Ректор Поморської академії в Слупську
Роман Дрозд

AKADEMIA POMORSKA W SŁUPSKU

REKTOR
dr hab. prof. nadzw. Roman Drozd

Анісімова Ольга Миколаївна,
завідувач кафедри інформаційних систем управління
Донецького національного університету (м. Вінниця),
доктор економічних наук, професор

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ НА БАЗІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

На діяльність сучасного підприємства суттєво впливають умови зовнішнього та внутрішнього середовища. Технології управління конкурентоспроможністю підприємства вимагає постійних змін та впровадження адаптаційних заходів в системі управляння. Інформаційні технології є одним з найперспективніших напрямів для підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства. Комп'ютерні технології дозволяють забезпечити своєчасне, достовірне формування і прийняття ефективних управлінських рішень щодо забезпечення функціонування підприємства. Оцінка рівня конкурентоспроможності підприємства залежить від методики, яку було обрано та від рівня технологій, які використовують на підприємстві. Для оцінки виявлених чинників конкурентоспроможності, а також визначення ряду інших показників використовуються приблизні оцінки, тому при використанні експертних методів присутня суб'єктивність і умовність. Звичайно, у ряді випадків уникнути такого підходу неможливо, однак використання подібних оцінок в якості базового методу призводить до дуже слабкого математичного зв'язку вихідних факторів з оцінюваним показником конкурентоспроможності [5, с. 159]. Створення технології оцінки конкурентоспроможності, її трудомісткість, кількість показників, що використовуються при аналізі, динаміка цих показників, суттєво впливають на якість оцінки, прогнозів та виявлення шляхів підвищення конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта.

У сучасних інформаційних системах управління підприємством підсистема управління конкурентоспроможністю підприємства вимагає формувати підходи до впровадження інформаційних технологій. Роль інформації та інформаційних технологій постійно зростає, тому що для визначення рівня конкурентоспроможності підприємства необхідно аналізувати значний обсягів різноманітної інформації, проводити та спів ставляти сильні та слабкі сигнали зовнішнього та внутрішнього середовища.

Інформація для сучасного підприємства стає ресурсом, який дозволяє мінімізувати невизначеність на ринку, спрощує управління підприємством, формує контролюючі органи на підприємстві. Істотні зміни в інформаційних технологіях формують одночасно нові можливості та нові ризики для існування підприємства та підвищення ефективності управління. Інформаційна служба на підприємстві повинна відповідати за своєчасне впровадження інформаційних технологій та створення цілісної інформаційної системи. Завдання інформаційної системи на підприємстві полягає в забезпеченні обміну інформацією на підприємстві, тобто інформація про роботу кожного підрозділу та про зовнішні зміни фіксується, аналізується, узагальнюється і використовується в процесі прийняття рішень. Головними критеріями в оцінці інформаційних систем є достовірність, своєчасність, повнота та корисність інформації для прийняття рішень. Для визначення ефективності внутрішньої системи управління в багатьох організаціях для обліку і звітності почав використовуватися новий показник, який показує відношення отриманого прибутку до затрат на технічні засоби і забезпечення функціонування внутрішньої системи інформації [4, с. 30]. Так інвестиції та затрати, проведені під статтею «Послуги IT» відображаються на конкурентоспроможності підприємства [1, с. 157].

Аналіз світових тенденцій на ринку дозволяють зробити висновки про те, що витрати на IT постійно зростають, приблизно на 2-4% щорічно. У той же час у межах підприємства витрати на IT та пов'язані з ними комунікаційні витрати складають близько 20 % від загальних витрат, інтенсивне використання можливостей інформаційних систем всередині підприємства без прорахунку віддачі у вигляді задоволеності споживачів, може взагалі не принести очіку-

ваного результату, оскільки пряма економія витрат, зростання доходу, підвищення продуктивності праці персоналу інформаційних технологій не обов'язково виправдовують інвестиції в інформаційні технології.

Впровадження інформаційних технологій усередині підприємства потребує якісних змін у складі персоналу підприємства. Змінюються посадові інструкції, завдання спеціалістів, котрі задіяні в конкретних бізнес-процесах. Тобто змінюються процеси, їх якісна складова, ускладнюються завдання бізнес-процесів. Управління конкурентоспроможністю підприємства з використанням інформаційних технологій вимагає визначення показників основних параметрів управління, які формують напрямки для стійкого покращення процесу. Такими вимірниками є розриви між сприйняттями та очікуваннями споживача і постачальника послуги, задоволеність споживача, гарантії обслуговування (надійність, співпереживання обслуговуючого персоналу, ввічливість працівників, відчуття безпеки та довіри споживача до постачальника послуг тощо). Вся складність розробки інструменту вимірювання якості ІТ-послуг полягає у неоднорідності та змінному характері одержаних результатів. Під час поєднання окремих елементів конкурентоспроможності послуг, часто є неможливим завчасно передбачити, як саме вплинуть невідповідності між складовими на якість усієї системи.

Сам процес організації та управління діяльністю підприємства на базі сучасних інформаційних технологій неможливо здійснити без інструментів моделювання. Безперервне вдосконалення бізнес-процесів і необхідність забезпечення жорсткої відповідності ІТ – рішень моделям бізнесу привело підприємства до усвідомлення важливості формування комплексних моделей бізнесу, які прийнято називати архітектурою підприємства (Enterprise Architecture). Бізнес-аналітики стали активно застосовувати інструменти систематизації процесу моделювання з метою визначення набору необхідних моделей для комплексного опису діяльності підприємства, а також методів їхньої побудови [1, с. 158].

Сучасна інформаційна система менеджменту підприємства повинна формувати цілісну систему для збирання, оброблення та інтерпретації інформації у необхідній формі для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Керівник підприємства повинен сформулювати завдання, які будуть першочерговими, визначити властивості інформації.

Аналіз предметних областей діяльності підприємства дають змогу виявити місця можливих поліпшень і оцінити наслідки ухвалених рішень під час реалізації тих або інших управлінських функцій. Після цього можна визначати області відповідальності майбутньої комп'ютеризованої інформаційної системи підприємства – які саме з виявлених завдань будуть нею розв'язуватися, для вирішення яких завдань вона може надати істотну допомогу. Визначивши ці завдання в рамках загальної системи завдань в діяльності користувачів, можна вже точніше сформулювати вимоги до програмного забезпечення.

Якщо підприємство можна віднести до середнього або великого, то розмір інформації, яка підлягає аналізу досить велика. Виникають проблеми: як з величезного обсягу інформації діяльності підприємства відібрати лише ту, що буде безпосередньо впливати на діяльність підприємства, як визначити ті місця де інформація або відсутня, або недостовірна. Систематизація інформації може дозволити в певній міри вирішити це питання. За допомогою моделі Хендерсона та схеми Захмана можна пов'язати архітектуру інформаційної системи з реальним виробничим середовищем і визначити їх тісний взаємовплив [2, с. 381–382]. Модель взаємодії бізнес-структур та інформаційних технологій Дж. Хендерсона – це взаємодія чотирьох елементів: основна бізнес-платформа, бізнес-архітектура, основна інформаційна платформа, інформаційна архітектура. Для успішної реалізації цієї моделі на підприємстві основна бізнес-платформа і основна інформаційна платформа повинні тісно взаємодіяти між собою. Якщо основна бізнес-платформа або основна інформаційна платформа зміниться, в великою долею ймовірності можна вважати, що відповідна успадкована інформаційна архітектура не збережеться. Відповідність між бізнес-архітектурою та інформаційною архітектурою є вирішальним чинником, який безпосередньо вливає на рівень конкурентоспроможності підприємства, але на досягнення цього успіху потрібний певний період часу.

Використані джерела:

1. *Проскурня М. Г. Методологічний інструментарій управління конкурентоспроможністю послуг підприємств сфери інформаційних технологій / М. Г. Проскурня // Стратегія економічного розвитку України. – 2013. – № 32. – С. 145–154. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/seru_2013_32_21.pdf.*
2. *Лозовицький Д. С. Методичні аспекти побудови системи управління діяльністю підприємства на базі сучасних інформаційних технологій / Д. С. Лозовицький // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.13. – С. 377–386.*
3. *Ушакова І. О. Інформаційні системи та технології на підприємстві : конспект лекцій / І. О. Ушакова, Г. О. Плеханова. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2009. – 128 с.*
4. *Рева О. М. Організація інформаційної діяльності підприємства / О. М. Рева, О.О. Смірнов // Техніка в сільськогосподарському виробництві, галузеве машинобудування, автоматизація. – 2010. – Вип. 23. – С. 29–33.*
5. *Шматко О. В. Моделі та інформаційні технології управління конкурентоспроможністю промислового підприємства / О. В. Шматко, Н. Г. Фонта // Системи обробки інформації. – 2015. – Вип. 4. – С. 158–162. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/soi_2015_4_35.pdf.*

Анісімова Ольга Миколаївна,
завідувач кафедри інформаційних систем управління
Донецького національного університету (м. Вінниця),
доктор економічних наук, професор,
Лаврентьєва Людмила Володимирівна,
аспірант Донецького національного університету (м. Вінниця)

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах відкритості економіки ефективна система охорони інтелектуальної власності є визначальною для належного захисту вітчизняних інноваційних розробок та забезпечення належного рівня економічної безпеки промислових підприємств. Державна «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [2, с. 128] підкреслює, що інноваційний розвиток є принципово важливим для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Інтелектуальна складова відповідає за збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, тобто охорону сукупності прав на інтелектуальну власність, а також на використання накопичуваних знань і професійного досвіду працівників підприємства. *За інтелектуальну складову економічної безпеки на підприємстві відповідають служба з персоналу і особисто головний інженер, тому ця категорія невідривно співіснує із кадровою.*

Інтелектуально-кадрову складову економічної безпеки підприємств визначають як синтетичну категорію економічної теорії, теорії управління персоналом, економіки праці, соціології, політології.

В цілому інтелектуальний капітал та інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки характеризуються такими внутрішніми структурними характеристиками як: рівень забезпечення підприємства персоналом; раціональність структури персоналу; ефективність використання трудового потенціалу та робочого часу; рух персоналу; ефективність систем нормування праці та її організації; продуктивність праці; оплата праці; соціальний захист персоналу. Раціональне вкладання коштів у програми розвитку персоналу сприяє зростанню ринкової вартості підприємства та досягненню значного економічного ефекту. Дослідження показало, що інтелектуальний капітал є вагомою складовою гудвілу підприємства. Вартість гудвілу ототожнюється з вартістю інтелектуального капіталу підприємства та зростає у процесі його відтворення.

Інтелектуальний капітал як об'єкт управління бере участь у процесі виробництва продуктів інтелектуальної діяльності. Реалізація їх на ринку дозволяє підприємству отримати прибуток та використати частину чистого прибутку на покращення якості персоналу. Завдяки організованій внутрішній підготовці збільшується продуктивність праці персоналу та зростає якість і цінність інтелектуальних ресурсів. Процеси відтворення інтелектуального капіталу та управління інтелектуальними ресурсами на підприємстві передбачають формування знань та умінь персоналу відповідно до вимог підприємства, виконання персоналом високопродуктивної розумової праці, проведення адекватної оплати працівників і створення системи їх соціального забезпечення.

Таким чином, інтелектуально-кадрова безпека є підсистемою економічної безпеки суб'єкта господарювання, яка гарантує стабільне та максимально ефективне використання його інтелектуального капіталу.

Досліджено, що до основних порушень кадрової безпеки належать:

- афери з боку провідних спеціалістів (менеджерів і керівників середньої ланки, відповідальних за конкретний напрям бізнесу підприємства);
- фальсифікація сум «живих грошей» («готівки») у касі й сум на банківських рахунках, підробка чеків підприємства;
- несанкціонований продаж і використання майна (власності) підприємства із корисливою метою;
- оплата роботи підставних («фіктивних осіб»);
- фальсифікація документації підприємства за допомогою електронної техніки й Інтернету (наприклад, перерахування коштів підприємства на свій особистий рахунок, внесення «потрібних» змін у звітні документи);
- несанкціоновані операції із цінними паперами, матеріальними й нематеріальними активами підприємства;
- фальсифікація звітів про використання коштів, виділених на відрядження, «представницькі видатки», на інші потреби підприємства.

Покращення інтелектуально-кадрової безпеки суб'єктів підприємництва потребує розробки ефективних механізмів та організаційно-економічних засобів, зокрема за напрямами:

- рівень (кількісний та якісний) забезпечення підприємства персоналом;
- раціональність структури персоналу;
- ефективність використання трудового потенціалу та робочого часу;
- рух персоналу;
- ефективність системи нормуванні праці та її організації;
- продуктивність праці;
- оплата праці;
- соціальний захист персоналу.

Стан сучасного підприємства, спричинений наслідками фінансово-економічної кризи, проявляється у значному відтоку висококваліфікованих кадрів, у недостатньому використанні сучасних структур та методів управління, адекватних вимогам ринкової організації економіки, у невмінні і неготовності персоналу перебудовуватися й адаптуватися до нових умов. Погіршують зазначену ситуацію: тривалий за часом несприятливий інвестиційний клімат у країні, політична нестабільність, недостатньо обґрунтовані структурні реформи, низькі темпи інтеграції вітчизняних підприємств у світову систему поділу праці. За таких умов надзвичайно важливого значення набуває вміння правильно ідентифікувати та оцінити стан інтелектуально-кадрової безпеки підприємства і забезпечити його ефективне використання, щоб зберегти й посилити позиції у відповідних нішах ринку.

Таким чином, інтелектуально-кадрове забезпечення конкурентоспроможності суб'єкта торговельного підприємництва є його здатністю досягати економічного зростання на основі застосування знань, вмінь, навичок, досвіду, пізнавальних та духовних здібностей своїх співробітників, їх інтелектуального рівня та інших складових в умовах мінливого середовища, що

забезпечують стійкі темпи приросту наявного інтелектуального капіталу, а отже й безпеки підприємства в цілому. У цьому контексті інтелектуально-кадрове забезпечення включає п'ять складових: людський капітал, інтелектуальну власність, ринкові активи, структурні активи, соціальний капітал. Тобто, основою інтелектуально-кадрового забезпечення є все те, що дасть змогу збільшити чи примножити вже наявні інтелектуальні ресурси з метою досягнення загальної безпеки та конкурентоспроможності підприємства.

Процес захисту підприємства від небезпеки починається на етапі добору працівників та триває протягом періоду функціонування підприємства. Потрібно також пам'ятати, що інтелектуально-кадрова безпека перебуває у постійному розвитку, що потребує застосування прогресивних, ефективних, науково обґрунтованих методів управління.

Управління інтелектуально-кадровим забезпеченням підприємства є необхідною функціональною стратегією, успіх якої є запорукою високих результатів підприємницької діяльності, конкурентоспроможності та динамічного розвитку. При цьому необхідно враховувати рівень забезпеченості підприємства персоналом, раціональність структури персоналу, ефективність використання трудового потенціалу та часу, рух персоналу, ефективність системи нормування та організації праці, а також соціальний захист персоналу.

Використані джерела:

1. *Амоша, О. І. Інноваційний шлях розвитку України: проблематика та рішення / О. І. Амоша // Економіст. – 2005. – № 6. – С. 28–32.*
2. *Андрощук, Г. О. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт. упоряд.: Г. О. Андрощук, І. В. Жиляєв, В. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.*
3. *Васильців, Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.*
4. *Грещак, М. Г. Безпека підприємництва / М. Г. Грещак. – К. : Вид-во КНЕУ, 2003. – 611 с.*
5. *Лазаришина, І. Д. Концептуальні засади аналізу інтелектуального капіталу / І. Д. Лазаришина // Вчені записки. – Харків : ХІБМ, 2008. – С. 140–142.*

Барабаш Леся Віталіївна,
викладач кафедри фінансів і кредиту
Уманського національного університету садівництва,
кандидат економічних наук

РОЛЬ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

З початку набуття Україною незалежності постало питання належного рівня фінансового забезпечення місцевих бюджетів, тобто, фактично – їх самостійності. Однак бюджетна система, яка існувала на території нашої держави до 1991 року, наклала свій, як здавалося, непорушний відбиток на вже незалежну державу. І донині, навіть після імплементації нової редакції Бюджетного кодексу, місцеві органи влади не мають належних фінансових джерел доходів, які б могли сприяти посиленню рівня децентралізації місцевих громад.

Актуальність проблеми формування доходів місцевих бюджетів і використання їхніх коштів зростає у зв'язку зі змінами, які стосуються місцевого самоврядування. Треба наголосити, що в сучасній Україні назріла необхідність справжньої, а не декларативної фінансової децентралізації для повнішого та ефективнішого задоволення потреб населення в кожному регіоні. Без бюджетної самостійності місцевих бюджетів з її численними складовими і врахування податкового потенціалу кожного регіону побудова й розвиток ефективної та дійової бюджетної системи є неможливою [1, с. 22].

Згідно запропонованих бюджетним та податковим кодексами умов, основу бюджетів місцевого самоврядування становлять місцеві податки. Однак згідно статистичних даних найбільшу питому вагу у доходах місцевих бюджетів України наразі мають надходження від загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які практично не пов'язані з власною діяльністю органів місцевого самоврядування. Саме вони і становили в залежності від року дослідження 50–70 % доходів загального фонду. Структуризація ж місцевих бюджетів України засвідчує, що понад 92 % усіх бюджетів дотаційні і лише 8 % – це бюджети, які виступають донорами в умовах чинної системи бюджетного регулювання.

Одним із основних бюджетоутворюючих податків на рівні муніципалітетів з моменту набуття Україною незалежності є податок на доходи фізичних осіб. Проте нині порядок його адміністрування зумовлює ряд проблем, викликаних зміною підходів до формування механізму оподаткування доходів громадян [2].

Загалом податок на доходи фізичних осіб в Україні належить до загальнодержавних платежів, а згідно з бюджетною класифікацією надходження від його адміністрування є закріпленим джерелом доходів місцевих бюджетів за розташуванням місця роботи платників податку. Відповідно до законодавства, кожна сплачена гривня податку на доходи фізичних осіб формує одночасно доходи бюджетів різних рівнів, зокрема найнижчі ланки бюджетної системи одержують лише 25 % суми сплаченого податку, хоча саме вони і мають забезпечити самостійність місцевих бюджетів від асигнувань з бюджетів вищого рівня.

Слід зауважити, що бюджет органів місцевого самоврядування має слугувати інтересам мешканців територіального об'єднання і бути надійним джерелом фінансових ресурсів. Зокрема, забезпечувати проведення заходів і виконання функцій, які здійснюються місцевою владою та направлені на економічний та соціальний розвиток місцевої території. Проте визначені власні джерела доходів не в змозі в повній мірі забезпечити виконання покладених на місцеве самоврядування функцій і обов'язків, а ситуація з реальними надходженнями та забезпеченням видаткової частини згаданих бюджетів засвідчує протилежне зазначеному в законодавстві.

Саме тому постає питання ефективності функціонування одного з основних джерел формування доходів місцевого самоврядування – податку на доходи фізичних осіб, яке залежить, в першу чергу, від рівня доходів, які одержують платники.

В Україні найбільший вплив на підвищення рівня надходжень від податку на доходи фізичних осіб мало зростання доходів населення, зумовлене, зокрема, підвищенням розміру мінімальної заробітної плати. Саме мінімальній заробітні платі належить основне місце у формуванні доходів платників податку на доходи фізичних осіб. Зокрема, у 2011–2013 роках темп приросту показника середньомісячної заробітної плати склав 19,4 %, мінімальної заробітної плати – 22,5 %, а частки мінімальної заробітної плати у середній заробітній платі – 4,0 відсоткових пункти/

Високий рівень частки мінімальної заробітної плати у середній зарплаті свідчить про низький ступінь платоспроможності населення, що спонукає до висновків щодо нераціональності діючої системи оподаткування доходів фізичних осіб. Необґрунтованість та, можливо, недоцільність надання відповідних пільг провокують заниження працедавцями розміру заробітної плати та зниження обсягу загальних доходів платників податку на доходи фізичних осіб.

В основу мінімальної заробітної плати покладено прожитковий мінімум. Однак, починаючи з 2011 року, показник прожиткового мінімуму дорівнює розміру мінімальної заробітної плати, хоча це не засвідчує його відповідність сучасній економічній ситуації і потребам населення.

Базисом розрахунку прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення є мінімальний споживчий кошик, основу якого становить набір продуктів харчування в розрахунку на одну особу на місяць. Мінімальний набір продуктів харчування розраховується, виходячи з їх енергетичної цінності та хімічного складу. Також при здійсненні розрахунку до уваги приймаються норми фізіологічних потреб для певної категорії населення, рекомендовані ВОЗ. За основу розрахунку набору слугують норми споживання продуктів ха-

рчування для різних категорій населення, розроблених науково-дослідним інститутом харчування Міністерства охорони здоров'я України на підґрунті методичних розробок щодо фізіологічних потреб, здійснених Ленінградським інститутом гігієни праці ще в 1990 р.

Склад споживчого кошика України був затверджений у 1992 р. й відтоді суттєво не переглядався, а тому цілком очевидно, що методика його розрахунку є застарілою. Саме цей факт, на думку більшості експертів, є мотивом формування недостатнього рівня прожиткового мінімуму. Окрім того, вони наголошують, що теперішні його розрахунки здійснювалися відповідно до Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, затвердженої Наказом Мінпраці, Мінекономіки та Держкомстату України (від 17.05.2000 р. № 109/95/157), виходячи з наборів продуктів харчування, мінімальних наборів непродовольчих товарів та послуг, затверджених постановою Кабінету Міністрів № 656 від 14 квітня 2000 року [3]. Згідно з Законом України «Про прожитковий мінімум», набори продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг для основних соціальних і демографічних груп населення мають переглядатися не рідше одного разу на п'ять років. У липні 2006 р. Кабінет Міністрів відклав затвердження нового набору продуктів, товарів і послуг для споживчого кошика до встановлення методики визначення його вартості, знівелювавши той факт, що Верховна Рада тричі на рік встановлює прожитковий мінімум для працюючих та пенсіонерів [4]. Таким чином, набір продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, що складає теперішній споживчий кошик, можна вважати нелегітимним.

Саме занижений розмір прожиткового мінімуму та, відповідно, мінімальної заробітної плати провокує низький рівень доходів платників податку на доходи фізичних осіб і, як наслідок, – низький рівень акумульованих коштів податку до місцевих бюджетів. Саме тому необхідно переглядати рівень мінімальної заробітної плати і в цілому механізм оподаткування доходів фізичних осіб, що, безумовно, позитивно вплине на обсяг доходів місцевих бюджетів.

Збільшити питому вагу власних доходів місцевих бюджетів можна також шляхом проведення відповідних податкових реформ, запровадивши в Україні змішану модель як місцевого оподаткування, так і оподаткування доходів фізичних осіб, як це практикується у багатьох зарубіжних країнах.

Головною частиною реформування може стати перегляд механізму оподаткування доходів фізичних осіб, одержуваних від майнових ресурсів, спадщини, виграшів, доходів від здійснення підприємницької діяльності, а головним чином – від виявлення, легалізації та оподаткування приховуваних доходів. Також варто звернути увагу на світовий досвід функціонування податку на доходи фізичних осіб у вигляді самостійних податків одразу на декількох рівнях бюджетної системи.

Загалом слід констатувати, що на даний час органи місцевого самоврядування мають слабку власну фінансову базу. І збереження такої структури місцевого самоврядування (яке фактично перебуває на утриманні державного бюджету) і надалі не дозволить місцевим органам влади ефективно виконувати свої обов'язки.

Використані джерела:

1. *Іванова Н. Г. Тенденції та особливості формування доходів бюджетів регіонів в умовах податкової реформи / Н.Г. Іванова // Фінанси та кредит. – 2008. – № 15(105). –С.22.*
2. *Огонь Ц.Г. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації / Ц.Г. Огонь // Фінанси України. – 2006. – №5.*
3. *Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення : постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2000 р. № 656; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-п.*
4. *Про прожитковий мінімум : Закон України від 15.07.1999 № 966-XIV; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-14.*

Баран Руслан Трофимович,
член-корреспондент Транспортной академии Украины,
кандидат экономических наук,
Львовская государственная финансовая академия,
Баран Леся Николаевна,
старший преподаватель кафедры права и предпринимательства
Львовского национального аграрного университета

ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД К ОРГАНИЗАЦИИ СЕРВИСА НА ВОЗДУШНОМ ТРАНСПОРТЕ АЗЕРБАЙДЖАНА

Не секрет, что одним из главных мест на институциальном уровне макроэкономики большинства стран мира, особенно развитых, стала занимать индустрия сервиса. Общественный продукт, производимый ею, включает большой и разнообразный комплекс, как самих этих услуг, так и связанных с ними товаров, которые могут потребляться людьми. При этом авиатранспортные услуги (АТУ), как самый энергоёмкий вид транспортной системы, входящие зачастую составной частью в содержание, например, турпродукта, оказывают существенное влияние на его качество, эффективность и даже безопасность авиаперевозок. В этом случае на комплексной основе можно говорить о развитии как самого авиационного транспорта (АТ), так и туристической инфраструктуры, что очень значимо, например, для нашего города Львова. Оказывается, именно в этом понимании исследователи Азербайджана и в частности бакинцы подходят к рассмотрению вопроса значения и организации сервиса в гражданской авиации (ГА). В частности, к нам на рецензию недавно поступила книга Керимова Бала Ага Асад оглы и Гусейнова Фатуллы Азизовича "Организация сервисных услуг на воздушном транспорте", написанная на инновационной основе [1].

Известно, что в современных условиях глобализации путешествия людей, их перевозок, как и доставок грузов и почты приобрели массовый характер. В условиях мировой глобализации также существенно возросла роль воздушного транспорта (ВТ), как наиболее быстрого средства перемещения на большие расстояния между странами, так и в качестве средства «перетекания рабочей силы» от одного к другому региону. Неоценимое значение авиаперевозок и в реализации отдыха, лечения, массового паломничества. И все эти, так скажем, «виды авиапассажиров» должны иметь «свой» сервис, что в аэропорту, что на борту воздушного судна (ВС).

С другой стороны, в наше время созданы и используются самолёты нового поколения, отвечающие различным целям АТУ и имеющие высокий уровень инноваций комфорта. В тоже время и в современных аэропортах, как местах сосредоточения начально-конечных и движенческих операций, как и борту ВС, что клиентуре, что авиапассажирам должен бать также предложен разнообразный и совершенный инновационный сервис, делающий путешествия доступными широким слоям населения и клиентуре. Теперь – это уже аксиома! И там, где этот вид работы упущен, растут инциденты недовольства и даже случаи ненормативного поведения авиапассажиров на борту ВС, что зачастую может даже угрожать безопасности ВТ. Известны случаи в наших соседей, кода из-за незанятости авиапассажиров на борту ВС, появляются факты дебоширства и тогда в конечном итоге – привлечение их к юридической ответственности и даже судов… Опыт конечно из ряда вон выходящий и не должен быть наследован другими авиаперевозчиками или аэропортами. Жаль, но ново принятый Воздушный кодекс Украины этих аспектов также, как и прежние не учитывает [2].

Именно поэтому можно предположить, что актуальность данной темы вообще и на ВТ, в частности, как раз и состоит в том, что организация соответствующих, качественных и спектрально развитых услуг – одно из самых распространённых видов деятельности в ГА. Тем более, в современных ужесточённых условиях конкуренции рыночной экономики, что для Украины, что для Азербайджана, как и других стран, характерной присущей чертой является высокая конкуренция и борьба буквально за каждого клиента. Понятно, что находящиеся в

процессе обслуживания потребители услуг ВТ взаимодействует не только с персоналом авиакомпаний, у коих они приобрели право на перелёт (перевозку), а и с другими людьми, а также и с машинами, производственными процессами, техникой, технологией и т.п. Т.е. субъекты и, к сожаленью не всем это нравиться, обслуживания в ГА находится в постоянной коммуникации с окружением в замкнутом пространстве. Именно поэтому индустрия сервиса в ГА призвана сглаживать и претворять пребывание потребителей её продукции, если не в эйфории, то хотя бы вне стрессовых состояний. И это очень важные составные части способов, среди прочего, конечно же и повышения экономической эффективности системы ВТ, конкурирующей с более дешёвыми видами сообщений.

С интересом ознакомившись с содержанием новоизданной книги авторов: Керимова Б., Гусейнова Ф. сразу поняли, что они в своей работе затронули и разработали чёткую систему весьма важных элементов сервисной деятельности на ВТ. И не будем здесь оригинальными, когда скажем, что у нас в Украине ничего подобного пока что не опубликовано. В этом их новизна и пионерское структурно-логическое изложение материала в 11 Главах и сквозной нумерацией рассматриваемых вопросов (54 тем или вопросов для изучения). В результате их похода к описанию функционирования сервиса в ГА, организации сервисной деятельности на ВТ можно смело также утверждать, что тот, кто с ними ознакомиться и будет внедрять в повседневную практику в результате чего может надеяться на расширение клиентской базы, что не маловажно в условиях кризисных экономик. Потому, что основой устойчивого увеличения объёмов оказываемых услуг, повышения эффективности деятельности субъектов ВТ на рынках АТУ и в какой-то мере безопасности авиаперевозок есть все-таки сервис, то он интересен и авиаперевозчикам, и аэропортам. Со стороны пользователей – это уже будет совсем иной подход к потреблению сервисных услуг и сопутствующих ему товаров. Их качество и удобство пребывания на ВТ зависит от уровня развитости и ширины использования качественного сервиса. Написав эту статью в виде рецензии, имели бы целью обратить внимание именно на сопутствующий в транспорте сервис, как на основу повышения конкурентных возможностей, сближение уровней рисков и выигрышей, повышения экономической эффективности работы ВТ.

Тем более, что авторы, опираясь на рекомендационную практику международных авиатранспортных организаций (ИАТА, ИКАО) затронули практически весь спектр «теории и практики сервиса в ГА» [1]. Его то и можно структурировать для примера по следующих их целях авторского подхода учебно-справочного издания с тем чтобы: 1) ознакомить со структурой и функциями сферы услуг, закономерностями её развития, со стратегиями создания конкурентных преимуществ сервисных организаций, новыми технологиями в сфере услуг, элементами деловой этики, этикета, психологических аспектов; 2) дать необходимые знания специфики услуг, как товара на рыночных сегментах АТУ; 3) создавать ценности услуг на всех стадиях жизненного цикла на основе изучения поведения потребителей услуг ГА и принятия ими решения, через понимание роли теории и практики организации обслуживания, важнейшими элементами которой являются системы предоставления и маркетинга услуг на ВТ; 4) конкретно авторы также считают, что с помощью написанной ими книги удастся научить всех, кто заинтересован в организации сервиса и пространства контакта, процессам предоставления услуг в такой «контактной зоне» между потребителем и продуцентом услуг ВТ; 5) следующим важным моментом следует отметить и предложенные методы, формы и подходы к наполнению сервиса потребительским содержанием, предоставления услуг и обслуживания, определению уровня качества сервиса, особенностям их предоставления в зависимости от конкретизации потребителей, а также продавцов, связанных со сбытом и эксплуатацией ВТ; 6) имеются также рекомендации для назначения организаций и подбора структуры служб сервиса, их соответствия основным принципам разработки и создания услуг в т. ч. АТУ; 7) в общем удалось подготовить научную базу для быстрейшей адаптации будущего специалиста, если говорить о студентах, аспирантах и слушателях курсов повышения квалификации к практической работе непосредственно связанной с предоставлением услуг в социально-культурной среде или в сфере оказания технических и технологических услуг.

Но это не исчерпывающий перечень нумерации реализации поставленных перед собой, а также перед читателями, среди которых могут быть и практические работники ГА, задач и целей. В книге, прежде всего есть и много других интересных «находок» авторов, но в рамках данной статьи, конечно же описать их все возможностей нету. И это понятно, ибо такую книгу необходимо иметь, чтобы и у нас в Украине также «водились» теоретические и правовые основания на внедрение инновационных подходов к организации сервиса на ВТ национальной системы ГА. К сожалению, при нынешней редакции кодекса, пока что говорить об этом преждевременно [2].

В общем можно заключить, что поскольку организация сервисных услуг на ВТ на комплексной инновационной основе будет безапелляционно способствовать решению задач в развитии и совершенствовании предоставления услуг в авиаиндустрии, то всем, кто будет с такими подходами знаком, можно предположить действенную помощь в преодолении, что греха таить, имеющиеся ещё в наших странах отставания. В результате есть все основания утверждать, что, например, подготовка студентов в бакинском вузе и последующая их практическая деятельность могут способствовать поднятию на более высокий уровень качества и организации, а также и технологичности предоставления услуг ВТ этой страны. Это интересно и для нашего государства, которое в условиях нестабильности пытается удержать вектор развития ГА. В заключении следует отметить, что избранная тема представляет значительный интерес не только для студентов, а также и для практиков, работающих в ГА, для научных работников и также для всех, кто интересуется таким важным для условий современности, характеризующихся процессами глобализации, направлением хозяйственно-экономической деятельности, каким и есть авиаперевозки, туризм и сервис. И сервис не просто, как вид бизнеса, а сопутствующее диверсификационное направление для авиаперевозчиков, их агентов и, что особенно актуально, для новообразованных, как, например, в Украине предприятий ВТ, какими с 1994 года стали аэропорты, которые до этого структурно входили в моносистемы объединённых авиаотрядов и самостоятельной маркетинговой работы не проводили.

Использованные источники:

1. *Керимов Б., Гусейнов Ф. Организация сервисных услуг на воздушном транспорте [Текст] / Б. Керимов// Научно-практическое издание. – Баку (Азербайджан), 2015.*
2. *Воздушный кодекс Украины. Ведомости Верховной Рады Украины (ВВР), 1993, № 25, ст.274; Воздушный кодекс Украины. Ведомости Верховной Рады Украины (ВВР), 2011, № 48-49, ст. 536.*

Безвух Сергій Володимирович,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Хмельницького національного університету,
кандидат економічних наук

ПАРТНЕРСТВО ОСВІТИ І БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЇХ ВИРІШЕННЯ

В рамках модернізації освіти протягом останніх десятиліть одним з найважливіших напрямків діяльності вищих навчальних закладів (ВНЗ) стало формування ефективних моделей взаємодії з регіональною владою та бізнес-спільнотою. Партнерство бізнесу та університетів сьогодні є критично важливим для розвитку вітчизняної вищої освіти.

Основними вигодами подібної співпраці можна назвати [1]:

- посилення ролі у розвитку регіональної і національної економіки;
- фінансування з відносною свободою використання коштів;
- можливість реального застосування розроблюваних ідей;

– доступ до високотехнологічного обладнання;
– можливість заохочення і стимулювання власних співробітників шляхом преміювання і призначення стипендій.

В Україні співпраця ВНЗ і бізнесу розвинута на невисокому рівні.

Найпоширенішими формами співпраці ВНЗ із бізнесом в Україні є:

– проходження практики (короткострокової) на базі компанії;
– стажування (довгострокове) на базі компанії;
– проведення навчальних курсів та обладнання лабораторій від компаній;
– проведення студентських конкурсів від компаній.

Прикладів таких співпраць є досить багато.

Найяскравіший приклад реалізації проекту з надання ВНЗ новітнього устаткування і технологій у форматі навчальних центрів в Україні – міжнародні освітні програми Intel, які з 2004 року почали активно впроваджуватися і в Україні: Intel «Навчання для майбутнього», Intel «Шлях до успіху», Intel ISEF та проект електронного навчання в моделі «1 учень – 1 комп'ютер».

Компанія АВВ відкрила навчально-технічний центр у КПІ. В результаті здійсненого проекту на факультеті електроенерготехніки та автоматики спільними зусиллями представників АББ та професорсько- викладацького складу була створена унікальна навчальна база для прикладного вивчення електротехнічних наук, аналогів якої немає не лише в Україні, а й в країнах СНД [2].

Після створення навчально-технічного центру співпраця АББ та ФЕА продовжилася. Викладачі факультету проходять тренінги корпоративного університету АББ, які дають змогу більш детально вивчити технологічні особливості встановленого обладнання та стати сертифікованими фахівцями, спроможними проводити тренінги для інженерного персоналу різного рівня. За участі технічних спеціалістів АББ професорсько-викладацький склад ФЕА розробив серію лабораторних робіт, які виконуватимуть студенти на базі навчального центру. Центр також дасть можливість підвищувати кваліфікацію технічних спеціалістів, які вже працюють в українських енергокомпаніях.

Крім того, більшість великих компаній запроваджують освітні проекти на базі власних підприємств. Так, в Україні широко відомі програми Microsoft IT Academy, навчальна програма KPMG K-Foundation, Тренувальний табір GL Base Camp GlobalLogic, Українська аграрна школа, Академія бухгалтерської справи та Агроперспектива від Агрохолдингу «Мрія», «В майбутнє – разом!» Інтерпайп тощо [3].

Частина компаній намагаються провести студентські конкурси, спрямовані на розробку нових брендів, технологій або комунікаційних/маркетингових стратегій компанії. Так, Henkel проводить щорічний студентський конкурс інновацій Henkel Innovation Challenge, в рамках якого потрібно розробити новий продукт або технологію для одного з брендів Henkel у 2050 році. Інший приклад – Brandstorm від L'Oreal. Конкурсне завдання передбачає розробку нового продукту L'Oreal та унікальну комунікаційну стратегію. Переможці національного конкурсу презентують свої проекти топ-менеджерам L'Oreal на міжнародному фіналі у Франції.

В Україні розвиваються й інші форми взаємодії компаній з ВНЗ, як-от:

– екскурсії на підприємство;
– цільові внески на розвиток ВНЗ (ендавменти);
– видання підручників та іншої навчальної літератури;
– підтримка досліджень, підготовка дипломних робіт тощо.

Проте, поширеності вони ще не набули.

Розвитку партнерства бізнесу та університетів в Україні заважає ціла низка бар'єрів для ефективної співпраці. Дані бар'єри різні як для ВНЗ, так і для бізнесу. До них відносяться [3, 4]:

– недостатня поінформованість бізнесу про можливості співпраці з ВНЗ;
– нерозуміння бізнесом реалій і умов роботи ВНЗ;
– орієнтованість бізнесу лише на швидке отримання прибутку;
– проблеми конфіденційності інформації;

– недостатність фінансових ресурсів у бізнесу для розширення партнерства з ВНЗ;
– неготовність компаній надавати майданчики та обладнання для здобуття викладачами і студентами практичних навичок;
– бюрократичність ВНЗ;
– відсутність у ВНЗ підрозділів чи конкретно визначених осіб, що відповідають за контакти з бізнесом;
– відсутність чітких юридичних аспектів легалізації і затвердження питань взаємодії бізнесу і ВНЗ.

Дослідження «Досвід працевлаштування випускників навчальних закладів: погляд випускників та роботодавців», проведене Центром розвитку КСВ, показало, що на думку представників ВНЗ основними бар'єрами є:
– недостатня поінформованість бізнесу про можливості співпраці з ВНЗ;
– орієнтованість бізнесу лише на швидке отримання прибутку.

Представники бізнесу відносять до найбільших перешкод для налагодження співпраці:
– нерозуміння вищими навчальними закладами реалій бізнес-світу;
– бюрократичність ВНЗ.

Для формування і розвитку партнерств між бізнесом та університетами потрібно реформувати модель співпраці ВНЗ-держава-бізнес.

Так, на державному рівні необхідно внести зміни в законодавство в частині:
– надання більшої автономності ВНЗ в управлінні та фінансуванні;
– спрощення процедури отримання благодійної допомоги ВНЗ;
– запровадження податкових пільг та заходів нематеріального стимулювання для компаній, які започатковують програми партнерства з ВНЗ (в тому числі, при наданні практики студентам, викладачам та ін.);
– запровадження на перших етапах додаткового фінансування з боку держави спільних дослідних проектів ВНЗ і бізнесу;
– передбачення можливості створення й діяльності інноваційних підприємств шляхом об'єднання зусиль і ресурсів компаній та ВНЗ для реалізації проектів і програм у сфері досліджень та розвитку;
– створення Інтернет ресурсу, на якому ВНЗ і бізнес зможуть розміщувати свої пропозиції і потреби (наприклад, бази тем дипломних робіт, колонки фахівців про планування кар'єри у різних галузях, інформацію про проекти компаній для студентів, вакансії для студентів тощо);
– забезпечення проведення заходів (виставки, ярмарки та ін.), де могли б зустрітись представники ВНЗ та бізнесу з питань налагодження та удосконалення партнерства;
– запровадження можливості ВНЗ залучати бізнес до власних дорадчих органів чи органів управління;
– запровадження обов'язковості розподілу частини держзамовлень лише серед спільних інноваційних центрів ВНЗ і бізнесу та надання переваги при конкурсній основі спільним інноваційним центрам.

Для налагодження співпраці з компаніями ВНЗ в першу чергу необхідно:
– призначити окрему особу, яка буде нести відповідальність за контакти з бізнесом;
– реформувати роботу центрів працевлаштування, які на сьогодні не виконують своїх функцій (наприклад, створення додаткової група з HR-менеджерів);
– залучати представників бізнесу до органів управління навчальним закладом, викладання дисциплін або проведення майстер-класів;
– за умов практичної реалізації академічної свободи – збільшувати обсяги практичної підготовки студентів, починаючи з молодших курсів, впроваджувати нові спеціальності та курси, які пропонуються бізнесом;
– створення Інтернет ресурсів для спілкування студентів з представниками бізнесу.

Для стимулювання розвитку співпраці між ВНЗ і бізнесом в Україні необхідно перебудувати діючу модель університет-бізнес на модель університет-держава-бізнес. Тобто, для розвитку ефективної моделі партнерства в першу чергу державі необхідно вдосконалити законодавство, яке б дозволяло, спрощувало і стимулювало такі відносини. Сама ж модель партнерства має бути побудована на таких елементах: носити стратегічний характер; мати вплив на загальний рівень підготовки спеціалістів; мати чітко визначені довгострокові цілі та результати партнерства; використовувати комплекс форм співробітництва, які мають між собою логічний взаємозв'язок.

Використані джерела:

1. *Поправка И. Сотрудничество бизнеса с вузами: возможности для обеих сторон / И. Поправка // Управление персоналом – Украина. – 2014. – № 2. – С. 28-29.*
2. *Практики КСВ в Україні 2013 / під ред. Саприкіної М.А., Янковської О.І.; Центр «Розвиток КСВ». – К.: 2014. – 113 с.*
3. *Зінченко А., Саприкіна М., Янковська О., Віннiков О. Якісна вища освіта: роль партнерств. – К.: 2013 – 20 с.*
4. *Звіт за результатами ІІ Національного Форуму «Бізнес і університети: трансформація освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2015/02/II_Forum_Report_f.pdf.*

Біницька Олена Петрівна,
проректор з економічних питань
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
кандидат економічних наук, доцент,
Біницька Катерина Миколаївна,
доцент кафедри педагогіки та психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
кандидат педагогічних наук, доцент

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На сьогодні стратегічною метою для України, яка обрала демократичний шлях розвитку є вступ до Європейського Союзу. Всебічне дослідження системи вищої освіти неможливе без ґрунтовного вивчення проблем управління. В контексті євроінтеграційних процесів розвиток системи вищої освіти в Україні є на етапі формування нової моделі управління згідно із сучасним вимогам суспільства.

Розвиток системи вищої освіти ґрунтується на використанні досвіду світової і національних освітніх систем та послідовності розвитку науки і новітніх технологій. Вивчення зарубіжного досвіду збагачує національну модель розвитку вищої освіти української держави. Від ефективної організаційної та управлінської діяльності залежить і ефективність та якість освітніх процесів [6, с.5].

Дослідження проблем управління вищою освітою та діючого законодавства в контексті європейського вибору свідчить про те, що в Україні створена міцна законодавча база, яка забезпечує розвиток національної системи вищої освіти [2]. Відповідно до Закону «Про вищу освіту» стаття 12. управління у сфері вищої освіти у межах своїх повноважень здійснюється: Кабінетом Міністрів України; центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки; галузевими державними органами, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади; органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, до

сфери управління яких належать вищі навчальні заклади; Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук; засновниками вищих навчальних закладів; органами громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки; Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти [3].

Досвід реформування системи вищої освіти європейських країн викликає значний інтерес в Україні з огляду на євроінтеграційні прагнення. Особливо, на нашу думку, ґрунтовно проаналізовано досвід реформ у дисертаційному дослідженні Сікорської І. М. Автор аналізує досвід тих країн, в яких освітня реформа проводилася паралельно із вступом до Європейського Союзу (Республіка Польща, Угорщина, Чеська Республіка, Словацька Республіка). Проведене дослідження дозволило зробити висновки, що в означених країнах рівень реформ в освітній галузі був обумовлений відповідно до нових соціально-економічних потреб суспільства. В цілому, напрямки реформування вищої школи у вищеозначених країнах не можна розглядати як певні заходи щодо вирішення аналогічних проблем в Україні, а доцільно використовувати для визначення перспективних варіантів, прогнозування результатів реформи вищої школи, системного управління нею [5].

Важливим кроком у процесі євроінтеграції вищої освіти України є підписання Болонської декларації 19 травня 2005 р. Першочерговим завданням української системи вищої освіти є адаптація до єдиних європейських освітніх критеріїв і стандартів. Загалом, система вищої освіти України (двоциклове навчання, кредитна система, розширення мобільності науково-педагогічних працівників та студентів), затверджена новим законом «Про вищу освіту» та відповідними нормативно-правовими документами Кабінету Міністрів та Міністерства освіти і науки України відповідає моделі, запропонованій країнами-учасницями Болонського процесу [4]

У дисертаційному дослідженні Грицяк І. А. зазначає, що система європейського управління має багаторівневий характер, ознаками якого на наднаціональному, національному, регіональному та місцевому рівнях є збільшення кількості суб'єктів управління, підвищення процесуальності, ефективності в деяких сферах політики, а також демократизму. Структурно-функціональний аналіз наднаціонального рівня з позицій принципу поділу влади показує, що на наднаціональному рівні європейського управління відбувається змішування основних функцій – законодавчої, виконавчої й судової влади – між органами ЄС [1].

Керівники сучасних вищих навчальних закладів мають використовувати демократичні принципи управління, що має забезпечити втілення європейських цінностей, а інституційна спроможність держави є вирішальним чинником її конкурентоспроможності. До основних складових системи управління вищою освітою відносять:

- кадрове забезпечення навчального процесу;
- контроль за якістю освіти;
- вироблення вимог до контингенту студентів;
- визначення характеристик та умов системи атестації студентів;
- розробку показників навчально-методичного забезпечення навчально-виховного процесу;
- створення високого рівня і характеристик матеріальної, навчально-лабораторної бази;
- забезпечення працевлаштування випускників;
- розробку видів і характеристик використання технологій навчання (включаючи самостійну та індивідуальну роботу студента тощо);
- визначення інформаційно-бібліотечного забезпечення навчального процесу.

Таким чином, ринкові умови функціонування вищої освіти та вимога суспільства до євроінтеграції вимагають напрацювання нових механізмів діяльності держави в сфері управління галуззю.

Використані джерела:

1. *Грицяк І. А. Розвиток європейського управління в контексті впливу на державне управління в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр. спец. : 25.00.01 «Теорія та історія держ. упр.»/ І. А. Грицяк. – К., 2006. – 36 с.*

2. *Державне управління вищою освітою як науково-практична проблема реформування в контексті євроінтеграції / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://viem.edu.ua/інтернет-конференції-2/секція-6-соціо-гуманітарна-сфера-в-євро/савчук-олена-студентка-бондарук-світ/.*
3. *Закон України «Про вищу освіту» від 01. 07. 2014 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18].*
4. *Законодавство України про освіту в контексті євроінтеграції/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/school/theory/1042/*
5. *Сікорська І. М. Удосконалення державного управління вищою освітою в контексті європейської інтеграції : дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02/ Ірина Миколаївна Сікорська. – Донецьк, 2006. – 235 с.*
6. *Формування системи управління вищим навчальним закладом інноваційного типу в сучасних умовах євроінтеграції : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / укладачі: З. М. Горова, В. В. Косенко. – Суми : Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. – 217 с.*

Бобровська Олена Юріївна,
завідувач кафедри економіки та регіональної економічної політики
Дніпропетровського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
доктор наук з державного управління, професор,
Мунько Анна Юріївна,
аспірант кафедри економіки та регіональної економічної політики
Дніпропетровського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Починаючи з 2014 р. Україна стала на шлях системного реформування місцевого самоврядування, у тому числі й у сфері фінансових повноважень. Було ухвалено низку законів, які суттєво трансформували державну податкову систему та міжбюджетні відносини [1; 2].

Вперше за роки існування й еволюції місцевого самоврядування в Україні передбачено впровадження нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин, удосконалення казначейського обслуговування бюджетних коштів, посилення відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів та інші види самоврядної і управлінської діяльності [3].

Фінансова децентралізація – це не тільки прийняття і реалізація законів про нові фінансові можливості розвитку регіонів, а і створення особливого інституту управління їх фінансами, який управляє джерелами і витоками формування фінансових ресурсів, визначає і формує зміст функції діяльності ОМС у сфері фінансів, обирає і обґрунтовує правила, норми, процедури, технології і механізми, створюючи інноваційне інституційне поле управління фінансами.

Відповідно система управління місцевими фінансами на регіональному рівні повинна базуватися на аналізі і верифікації критеріїв в ефективності використання фінансових ресурсів залежності від реальних здобутків економічних видів діяльності на їх території, ділової активності регіонів і здатності ОМС поєднувати в єдину систему впливові чинники і регулюючі засади їх цільового і своєчасного застосування на конкретних етапах розвитку і реалізації стратегії і тактики реформування влади.

Метою створення системи управління місцевими фінансами є формування прозорих міжбюджетних відносин, джерел формування, руху і використання фінансових потоків між суб'єктами господарювання, владою і жителями та забезпечення збалансованості результатів

діяльності із джерелами і обсягами дотаційності.

Об'єктами управління такої системи виступають джерела формування фінансового потенціалу і фінансових ресурсів; формування місцевих бюджетів і фондів розвитку; фінансові муніципальні потоки: регіональний – замкнений потік формування і використання місцевих фінансів; загальнонаціональний фінансовий потік у частині фінансування державою регіональних і місцевих програм; фінансовий потік фондів розвитку; консолідований фінансовий потік для фінансування місцевих програм.

Суб'єктами управління є фінансові сектори і структури органів місцевої влади, учасники інвестиційних фондів, розпорядники коштів місцевих бюджетів, муніципальні об'єднання суб'єктів господарювання, територіальна спільнота, представники інститутів громадянського суспільства, муніципальні фінансові корпорації, асоціації фінансових менеджерів

Серед основних завдань в системі управління місцевими фінансами доцільно виокремити такі: поповнення, розвиток, якісне і раціональне використання власного фінансового потенціалу, збільшення джерел продукування фінансових ресурсів, раціональний розподіл і ефективне використання доходів місцевих бюджетів.

Із вищеперерахованих завдань витікає перелік загальних та спеціальних функцій, які повинні реалізовуватися в системі управління місцевими фінансами. Загальні: прогнозування, планування, організація, контроль, оцінювання, координація, регулювання і стимулювання. Спеціальні: акумулювання джерел фінансових ресурсів; координація діяльності в системі управління фінансами; програмування і проектування; створення нормативно-правової бази функціонування. Також виокремлюється ряд дослідницьких функцій: діагноз, оцінка і прогнозування напрямів розвитку, оцінка ефективності використання фінансових ресурсів.

Нова концепція побудови системи управління місцевими фінансами повинна базуватися на таких принципах як самозабезпечення, самореалізація, саморегулювання, саморозвиток, адаптивність, стабільність, доповнюваність, інституційне партнерство, погодження, дотримання взаємозв'язаних обов'язків.

Управління місцевими фінансами має здійснюватися на основі підходів, які визначаються насамперед змістом їх регуляторної функції органів місцевого самоврядування (системний, відтворювальний, стратегічний, програмно-цільовий, проектно-цільовий, процесний, портфельний, ситуаційний, публічного маркетингу).

Важливою складовою системи управління місцевими фінансами є методи управління, до яких можна віднести формування міжбюджетних відносин, нормативний метод, балансовий, економіко-математичні методи, прогнозування, планування, бюджетування, оподаткування, фінансовий аналіз, фінансовий контроль, функціонування, інтеграція, мережне управління.

Разом з тим пропонується відповідний набір важелів та інструментів впливу, зокрема: ставки місцевих податків і зборів; фінансові і мотиваційні стимули; бюджетні кредити; субсидії і субвенції; банківські інструменти; запровадження інструменту впливу (гарантійні операції, кредитування, форми розрахунків, види депозитних оцінок).

Як результат впровадження запропонованої системи управління місцевими фінансами очікується перехід до нарощування й ефективного використання фінансових ресурсів і коштів місцевих бюджетів, підвищення соціальної відповідальності.

Використані джерела:

1. *Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: закон України від 28 грудня 2014 р. №79-VIII. – Режим доступу : http://kodeksy.com.ua/norm_akt/source-ВРУ/type-Закон%20України/79-VIII-28.12.2014.htm.*
2. *Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів щодо податкової реформи: закон України від 28 грудня 2014 р. №71-VIII. – Режим доступу : http://www.dt-kt.com/zakon-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-do-podatkovogo-kodeksu-ukrayini-ta-deyakih-zakonodavchih-aktiv-ukrayini-shhodo-podatkovoyi-reformi-vid-28-12-2014-r-71-viii.*

3. *Розвиток місцевого самоврядування в Україні: щоквартальний аналітичний огляд (листопад 2014 р. – січень 2015 р.), інститут громадянського суспільства, упорядник Н.В. Наталенко. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2015. – 64 с.*

Бойко Віталій Володимирович,
доцент кафедри інформаційних технологій
Львівського національного аграрного університету,
кандидат економічних наук, доцент

СТРУКТУРИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “СІЛЬСЬКА ТЕРИТОРІЯ”

Стагнація соціально-економічного розвитку сільських територій посилює дисбаланси та диспропорції не лише регіонального розвитку, але й держави в цілому. Занедбаність сільських територій унеможливлює якісне задоволення потреб третини населення України, яке є сільським. На сьогодні, управлінська модель сільських територій побудована на засадах дотримання галузевого принципу. Спотвореним віддзеркаленням такої моделі виступає аграрна політика, що суттєво звужує функціональне призначення сільських територій. Своєю чергою, політика сільського розвитку є більш адекватною, оскільки, на відміну від аграрної, є не галузевою, а територіальною. Її метою є формування сприятливих умов і забезпечення високого рівня життя сільського населення на засадах переходу до багатофункціонального розвитку сільських територій [2].

Дослідження сільських територій вимагає структуризації наукових підходів до тлумачення сутнісно-функціональних характеристик цього поняття. Так, А. Ключник в основу класифікації сільських територій покладає складові економічного потенціалу. Зокрема, за виробничо-господарською спрямованістю авторка виділяє: території з розвиненим виробничо-переробними комплексами, переважно аграрного спрямування; сільські території, господарські комплекси яких спеціалізуються на наданні послуг (рекреаційних, туристичних, культурних тощо); території, в межах яких розвиненою є комерційна діяльність, головним чином торгівля; прикордонні сільські території, в межах яких господарські комплекси орієнтовані на розвиток транскордонного співробітництва [1, с. 28–29].

Систематизуючи опрацьовані наукові погляди до тлумачення сутності поняття “сільська територія”, доцільно визначити такі підходи:

1) просторово-географічний – полягає в дослідженні сільських територій через призму організації поселень у межах регіональних кластерів, що володіють наявним природно-ресурсним потенціалом. У межах цієї позиції диференційованою ознакою сільських територій є просторова база з первинними природними ландшафтами, на якій розташовані сільські поселення, з невисоким рівнем антропогенного впливу, нижчою щільністю забудови та проживання населення. Такий підхід є доволі обмеженим, оскільки досліджує сільські території головним чином на засадах природно-географічної структуризації;

2) адміністративно-територіальний – визначає специфіку сільських територій в особливостях організації місцевого самоуправління. Він базується на ідентифікації сільських територіальних громад як самостійного суб’єкта в системі регіонального управління, діяльність яких спрямована на вирішення спільних господарсько-побутових проблем та задоволення першочергових потреб сільського населення на засадах формування інституційної та ресурсно-функціональної спроможності цих громад. У цьому контексті втрачається зміст господарської та соціальної складової розвитку сільських територій;

3) ресурсно-галузевий – позиціонує сільські території головним чином як просторово-ресурсну базу для функціонування сільського господарства та агропромислового комплексу

держави, що зумовлено як сприятливими наявними природними ресурсами, так і низьким рівнем диверсифікації діяльності господарських комплексів на сільських територіях, а отже, зайнятістю сільського населення переважно в сільському господарстві. Дотримання такого підходу ми вважаємо лише частково обґрунтованим, адже потреби сільського населення неможливо в повній мірі задовольнити в межах параметрів однієї галузі, натомість обмежене використання потенціалу вітчизняних сільських територій є розбалансованим і нераціональним, що знижує виробничо-господарські потужності національної економіки;

4) полікритеріальний підхід дослідження сільських територій формується з урахуванням їх комплексного характеру, що дозволяє визначити ці території як складну багатофункціональну систему, яка агрегується з внутрішніх підсистем і блоків, для яких характерними є відносини у сфері природокористування, екології, виробничо-господарської діяльності, соціально-економічного розвитку тощо.

Залежно від галузево-наукового спрямування вивчення сільських територій визначається пріоритетність одного зі структурованих підходів. У контексті доцільності активізації процесів соціально-економічного розвитку сільських територій, найбільш прийнятним є полікритеріальний підхід, оскільки він дозоляє не лише комплексно підійти до визначення їх складових підсистем, але й забезпечити ідентифікацію джерел формування ресурсно-функціональної основи для побудови захисних механізмів протидії цільовим загрозам розвитку сільських територій, підвищення соціальної спрямованості організаційно-економічного інструментарію державної економічної та регіональної політики, посилення інтеграції та кооперації міжгосподарських комплексів, що розміщені на сільських територіях.

Використані джерела:

1. *Ключник А. В. Формування та розвиток економічного потенціалу сільських територій України: Монографія / А. В. Ключник. – Миколаїв : Дизайн та поліграфія, 2011. – 468 с.*
2. *Павлов О. І. Сільські території як об'єкт наукового дослідження / О. І. Павлов // Державне будівництво. – 2007. – № 1(1). – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2007_1(1)__6.pdf.*

Босик Мирослава Олегівна,
студентка магістратури за спеціальністю "Адміністративний менеджмент"
факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Тенденції розвитку економіки та нового креативного класу підприємництва посилюють важливість і значимість підприємницької молодіжної активності, яка грає роль одного з основних факторів стратегічного розвитку держави. Молодь є найбільш динамічною частиною сучасного суспільства. Враховуючи, що молоді люди, у своїй переважній більшості, прагнуть до фінансової свободи, позитивно ставляться до ринкових форм господарювання, вони більш активно пристосовані до підприємництва.

Розвиток молодіжного підприємництва є одним із найважливіших напрямків економічної політики країни. Проте на сьогодні цей процес відбувається в Україні дуже повільно. У молодіжному середовищі зростає соціальна напруженість, що викликана підвищенням загального рівня безробіття. У такій ситуації створення сприятливих умов для розвитку молодіжного підприємництва та реалізації підприємницького потенціалу молоді може дати позитивний соціальний ефект. Тому основною метою розвитку молодіжного підприємництва є висвітлення його значимості не лише як способу вирішення проблеми зайнятості молоді, а й як ресурсу модернізації та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Аналіз наукової літератури показує, що на сьогоднішній день немає чіткого розуміння сутності такого економічного явища як молодіжне підприємництво. Науковці характеризують молодіжне підприємництво як особливий вид економічної активності молоді, спрямований на досягнення економічних інтересів, розкриття творчого потенціалу та самореалізацію молоді. З методологічної точки зору правильне розуміння молодіжного підприємництва має велике значення з наступних причин [5, с. 12]:

1) молодіжне підприємництво як новий напрямок у розвитку економічних процесів дозволяє ефективно вирішити проблему зайнятості молоді;
2) молодіжному підприємництву необхідна державна підтримка, а також облік та аналіз його функціонування на державному, регіональному й муніципальному рівнях;
3) процес розвитку молодіжного підприємництва і його функціонування пов'язаний з витратами і вимагає контролю цільового використання коштів з боку державних і муніципальних органів;
4) відсутність економічного, правового й соціального захисту молодіжного підприємництва може призвести до серйозних негативних наслідків;
5) молодіжне підприємництво є особливо ризикованим видом діяльності, яке досить уразливе від недобросовісної конкуренції, адміністративних бар'єрів та інших.

Молодіжне підприємництво проявляється в трьох основних функціях: економічній, соціальній та креативній.

Зокрема, економічна функція в молодіжному підприємництві проявляється в самому факті функціонування цієї діяльності в умовах обмеженості зайнятості, а також фінансових, інформаційних, майнових ресурсів певного регіону. Зазначимо, що реалізація економічної функції молодіжного підприємництва ускладнюється через відсутність відрегульованої правової захищеності молодого підприємця. У нормативно – правових актах не вживається поняття «молодіжне підприємництво». В Україні прийнято поки єдину до цього часу законодавчо затверджену Загальнодержавну програму підтримки молоді [7], у якій прописувалось, що при розробці пропозицій до Податкового кодексу України необхідно передбачити пільгове оподаткування доходів молоді, яка розпочинає підприємницьку діяльність, а також звільнення від оподаткування платних послуг, які надають молодіжні та дитячі громадські організації. Можна лише припустити, що оскільки програма обмежувалась періодом дії у 2004–2008 рр., то саме з цих причин норми законодавчого акта не були реалізовані на практиці та не знайшли свого відображення у Податковому кодексі України [8, с. 435].

Соціальна функція молодіжного підприємництва характеризується забезпеченням зайнятості молоді, створенням умов для реалізації її потенційних можливостей. Креативна функція молодіжного підприємництва характеризується тим, що молодіжне підприємництво може стати тією суспільною силою, економічні інтереси якої повністю збігаються з інтересами регіону й держави [1, с. 25].

Платформою для розвитку практичної підприємницької діяльності серед студентської молоді може послужити тенденція, що сформувалася в останні роки, коли більшість студентів прагне знайти роботу вже під час навчання у ВНЗ. Реальну конкурентоспроможність на ринку праці більшість студентів пов'язують не тільки з дипломом про вищу освіту, а й з наявністю досвіду роботи в певній сфері. Вищу освіту в галузі підприємництва в Україні можна здобути у державних і недержавних навчальних закладах. Крім того, набуває поширення здобуття бізнес-освіти як другої чи третьої вищої. Значний прошарок української молоді сьогодні навчається в різних європейських країнах. Це також сприяє розширенню підприємницької освіченості української молоді [2, с. 7].

Світовий досвід з відповідальності бізнесу за підготовку молоді до підприємництва є важливою підмогою у царині поширення і поліпшення якості національної підприємницької освіти та наближення її до вимог сучасної практики. Було б доцільно реалізовувати ідею відповідальності бізнесу за підготовку кадрів і в Україні. Така ідея втілена, наприклад, в США у вигляді Закону «Про партнерство у виробничому навчанні», у Великобританії простежується тенденція переходу від загального шефства і меценатства до втручання у навчальні програми.

Наприклад, корпорації виділяють кошти на придбання необхідного обладнання, навчальні програми, узгоджені з Міністерством освіти та відповідають вимогам, зокрема, місцевої електронної промисловості. У Німеччині фірми підтримують університети, засновуючи професури, яких тепер налічується понад 300. Зокрема, фірма з виробництва програмного забезпечення SPA відкрила кафедру підприємництва й інновацій в Дрезденському технічному університеті. Тут студенти економісти та інженери спільно розробляють бізнес-плани і готуються стати підприємцями [10, с. 10–11].

У Швеції молоді безробітні для заснування власної справи можуть звернутися за фінансовою допомогою. Початкові субсидії надаються на шість місяців, їхній розмір дорівнює обсягу щоденної допомоги із безробіття за піврічний період. У Великій Британії діє програма з надання допомоги безробітним, які бажають розпочати власний бізнес. Безробітні протягом тринадцяти тижнів і більше отримуватимуть основну або додаткову допомогу з безробіття. В Австрії та Франції важливим засобом заохочення до створення молодими безробітними власних підприємств є надання позик (зокрема і безвідсоткових) або виплата всієї допомоги із безробіття за максимальний термін [6, с. 141].

Внаслідок проведення інтенсивних економічних реформ у таких країнах, як Чехія, Угорщина, Польща, Словаччина, країнах Прибалтики, створено потужний приватний сектор, який виробляє більше, ніж половину ВВП і забезпечує зайнятість значної частини людських ресурсів. Цьому успішно сприяє дієва політика держави щодо підтримки молодіжного підприємництва. Зокрема в Угорщині безробітній молоді, яка бажає заснувати власну справу, надається допомога у вигляді субсидії для полегшення перших кроків у підприємницькій діяльності. У Польщі, наприклад, банки надають безробітній молоді позики на організацію малого підприємництва. Доступність позик необмежена, але для їх отримання треба скласти бізнес-план. Умови надання позик пільгові – 50 або 70% від банківської процентної ставки. Різницю між процентною та кредитною ціною відшкодовують міські центри зайнятості, які визначають у Польщі фінансову політику на ринку праці [9, с. 101].

Оскільки молодь найшвидше відгукується на нововведення і є високоосвіченою, менш консервативною, то дуже важливим сектором молодіжного підприємництва є сфера високотехнологічних послуг. Наприклад, ще в 90-х роках XX ст. у Франції, Великобританії в цій сфері працювало 2/3 всіх зайнятих, а в США вдвічі більше [4, с. 4].

Враховуючи провідний світовий досвід, можна виділити конкретні заходи стимулювання розвитку молодіжного підприємництва в Україні [3, с. 37]:

1) проведення семінарів, консультацій, круглих столів, майстер–класів за участю представників підприємців, які вже досягли значного успіху в бізнесі і готові поділитися досвідом з молодими;
2) створення лояльних умов та розширення можливості для отримання кредитів та інвестицій на провадження молодіжної підприємницької діяльності;
3) проведення щорічних конкурсів бізнес-планів підприємницької діяльності серед молоді;
4) надання інформаційної підтримки молодим підприємцям;
5) активне стажування молоді на підприємствах, в установах та організаціях;
6) утворення молодіжного фонду підтримки підприємництва.

Таким чином, розвиток молодіжної підприємницької діяльності потрібно розглядати як об’єктивну необхідність і реальність сучасного етапу розвитку українського суспільства, яка дозволяє, з одного боку, поліпшити матеріальне становище її учасників, з іншого – забезпечує потужну соціальну підтримку молодого покоління на майбутнє. Такий процес буде сприяти формуванню економічно активної поведінки та підприємницького способу мислення молоді, навичок і мотивації до розвитку малого бізнесу, а також формування корпоративної культури та корпоративної свідомості. Варто зазначити, що перспективними сферами інноваційної зайнятості молоді є високотехнологічні галузі сектору інформаційно-комунікаційних технологій і соціальних послуг, де за допомогою різноманітних фінансових стимулів необхідно активізувати розвиток молодіжного підприємництва.

Використані джерела:

1. *Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: пошук пріоритетів / В. Андрущенко // Філософія освіти: – 2012. – № 5 – С. 24 – 26.*
2. *Вакарчук І. О. Держава повинна стати гарантом розвитку освіти і науки / І. О. Вакарчук // Каменяр: – 2010. – № 3 – С. 5 – 7.*
3. *Вовканич С. Й. Активізація наукової діяльності молоді в системі інноваційного розвитку / С. Й. Вовканич, О. Т. Риндзак. – Львів: ІРД НАН України, 2006. – 186 с.*
4. *Крупка М. І. Актуальні проблеми розвитку підприємництва в Україні / М. І. Крупка, Я. О. Бернський, С. К. Реверчук // К.: Вид-во ПАДУ: – 2012. – № 4 – С. 3 – 5.*
5. *Куцоконь М. П. Молодіжне підприємництво та активізація суб'єктивного підприємницького потенціалу молоді / М. П. Куцоконь // Науковий вісник: – 2013. – № 7 – С. 12 – 14.*
6. *Павленко І. А. Молодіжне підприємництво у трансформаційній економіці України / І. А. Павленко. – К.: КНЕУ, 2013. – 248 с.*
7. *Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки: Закон України: від 18.11.2003 № 1281-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2./nsf/link1/T031281.html*
8. *Синчак В. П. Податкова політика стимулювання розвитку молодіжного підприємництва в Україні / В. П. Синчак // Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України: матер. міжнародн. наук.-практ. конференції – Ірпінь: Вид-во НУДПСУ – 2015. – С. 434 – 438.*
9. *Тараторкін С. В. Тенденції управління в сучасних умовах / С. В. Тараторкін. – К.: Вид-во ПАДУ, 2011. – 150 с.*
10. *Уланчук А. Професійна орієнтація – елемент підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці / А. Уланчук // Економіка України: – 2010. – №3 – С. 9 – 11.*

Бурдуваліс Катерина Миколаївна,
заступник директора Державного архіву Хмельницької області,
слухач магістратури за спеціальністю "Державна служба"
факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права

ФОРМУВАННЯ ВАРТОСТІ ПЛАТНИХ ПОСЛУГ ДЕРЖАВНИХ АРХІВНИХ УСТАНОВ ЯК ОБ'ЄКТА ОПОДАТКУВАННЯ

Архіви – це вагоме джерело інформації для дослідження історії не лише українського народу, а й усіх національних меншин, що заселяють територію нашої держави. Зміни урядів, воєнні дії та революції призвели до знищення архівних фондів, низької організації створення нових, вивезення цінних паперів за кордон, відсутності законодавства в архівній справі та методик щодо використання ретроспективних даних.

Інформація щодо масових економічних, соціальних, демографічних, науково-освітніх, культурних та екологічних процесів та явищ, що відбуваються в Україні та її регіонах, знаходять відображення в документації Національного архівного фонду України.

Одним із пріоритетних питань діяльності державних архівних установ України залишається розширення доступу до архівної інформації шляхом впровадження законодавчо-нормативних вимог щодо порядку використання послуг державних архівних установ.

Відповідно до Закон України "Про Національний архівний фонд та архівні установи" від 24 грудня 1993 року № 3814-XII Національним архівним фондом є сукупність архівних документів, що відображають історію духовного і матеріального життя українського народу та інших народів, мають культурну цінність і є надбанням української нації. Національний

архівний фонд є складовою частиною вітчизняної і світової культурної спадщини та інформаційних ресурсів суспільства, перебуває під охороною держави і призначений для задоволення інформаційних потреб суспільства і держави, реалізації прав та законних інтересів кожної людини [2, с. 4]. Архівна установа, архів, архівний підрозділ, архівний відділ – це відповідно установа чи структурний підрозділ, що забезпечує облік і зберігання архівних документів, використання відомостей, що в них містяться, та формування Національного архівного фонду і здійснює управління, науково-дослідну та інформаційну діяльність у сфері архівної справи і діловодства [2, с.8].

Користувачами архівних документів можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, які відповідно до законодавства ознайомлюються з архівними документами. У разі необхідності, користувачі можуть отримати відповідну архівну довідку, якою є документ архівної установи, оформлений згідно із законодавством, що містить інформацію про предмет запиту на підставі архівних документів із зазначенням їх пошукових даних. Безперечно, платна послуга державної архівної установи оподатковується державою, податком на додану вартість.

Порядок надання платних послуг державними архівними установами (далі – Порядок) розроблено відповідно до постанов Кабінету Міністрів України від 7 травня 1998 року № 639 “Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними архівними установами” (далі – Перелік) [2,с.34],Указу Президента України від 03 липня 2009 № 508 “Про заходи із забезпечення додержання прав фізичних та юридичних осіб щодо одержання адміністративних (державних) послуг” та Постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 № 1548 “Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)”.

Оплата вартості робіт та послуг здійснюється на договірних засадах між державною архівною установою та громадянином чи юридичною особою. Платні послуги надаються фізичним та юридичним особам з використанням наявних архівних документів та забезпеченням їх збереженості в установах, на підприємствах, в організаціях. Розмір плати за той чи інший вид послуги визначається на підставі її ціни. Визначення вартості послуги – це розрахунок валових витрат, пов'язаних із наданням послуги відповідно Закон України “Про ціни і ціноутворення” (від 03.12.1990 № 507-XII) та наказу Держкомархіву від 24.01.2001 № 6 “Про затвердження Порядку ціноутворення на роботи (послуги), що виконуються державними архівними установами”, який зареєстрований в Мін'юсті України від 27.02.2001 № 179/5370.

Послуги з видачі архівних довідок, потрібних для соціального захисту громадян, та в інших випадках, передбачених законодавством, надаються безкоштовно. При визначенні вартості конкретних видів послуг державних архівних установ ураховуються особливості витрат виробництва і ціноутворення, які встановлені для відповідних галузей народного господарства та соціально-культурної сфери законодавчими актами України. Доходи, одержані від надання платних послуг, використовуються архівними установами відповідно до законодавства. У державних архівних установах, які фінансуються з бюджету, можуть створюватися госпрозрахункові підрозділи за погодженням з відповідною вище стоячою організацією. Керівники цих установ затверджують відповідні положення про порядок їх функціонування, призначають відповідальних за конкретну ділянку роботи з надання послуг, установлюють їхні права і обов'язки. Оплата праці залучених до виконання платних послуг працівників, здійснюється за фактично виконаний обсяг робіт, згідно з законодавством. За рахунок коштів, одержаних від платних послуг, може проводитися преміювання працівників, безпосередньо зайнятих їх наданням, що передбачається відповідним положенням, затвердженим керівником державної архівної установи і профспілковим комітетом відповідно до законодавства. Кошти, одержані від надання платних послуг, зараховуються на спеціальні реєстраційні рахунки бюджетних коштів органів Державного казначейства України. Одержання готівкових коштів за надані послуги оформлюється відповідно до законодавства.

При наданні платних послуг державні архівні установи зобов'язані забезпечувати скорочення витрат робочого часу для виконання послуг, якісне й повне використання документів Національного архівного фонду, створювати сприятливі умови для максимального залучення

позабюджетних коштів і ефективне їх використання. Державні архівні установи, які надають платні послуги, зобов'язані вести облік та складати звітність перед відповідними органами згідно з законодавством. Оподаткування прибутку архівних установ, як неприбуткових організацій здійснюється відповідно до Податкового кодексу України. Керівники архівних установ та працівники, які безпосередньо беруть участь у наданні платних послуг, несуть відповідальність згідно з законодавством щодо дотримання порядку надання платних послуг та визначення цін.

Існує перелік платних послуг, які можуть надаватися архівними установами, що утримуються за рахунок бюджетних коштів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 1998 р. № 639 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2004 р. № 1608). Платні послуги державними архівними установами надаються у сфері використання відомостей, що містяться в архівних документах, зокрема: підготовка тематичних оглядів, переліків та тематичне виявлення документів; перевірка правильності посилань на архівні джерела у публікаціях документів, монографіях і дисертаційних роботах; наукове консультування про склад і зміст документів; підготовка довідок (фактографічних, генеалогічних, біографічних, історичних, тематичних і майнових) на запити фізичних та юридичних осіб; переклад текстів документів, створених давніми та іноземними мовами; надання документів для копіювання; виготовлення копій документів з паперовими або плівковими носіями, цифрових; надання для перегляду кіно- та відеодокументів; надання документів для експонування на виставках, у телепередачах, для кінозйомок та інших способів використання за межами архівної установи; підготовка виставок документів; демонстрування виставок документів та проведення екскурсій і занять у приміщенні архівної установи; звіряння текстів копій документів після друкування; підготовка документальних публікацій поза планом науково-дослідної роботи архівних установ; підготовка теле- та радіопередач; демонстрація документів та їх коментування під час фото-, відео-, кінозйомок у приміщенні архівної установи; надання у користування в читальному залі документів, що не належать державі, територіальним громадам (за згодою власника документів); надання у користування в читальному залі документів та мікрофотокопій понад встановлені обсяги і строки; надання доступу до справ фондів, інших облікових документів, автоматизованих інформаційних систем; пошук і надання архівної інформації в електронній формі; проведення семінарів з питань архівної справи; надання документів та мікрофотокопій у тимчасове користування поза архівною установою.

Також, платні послуги надаються у сфері забезпечення збереженості архівних документів: копіювання документів з метою створення страхового фонду; реставрація, ремонт та консерваційно-профілактичне оброблення документів, друкованих видань, мікрофільмів, копій документів страхового фонду; палітурні та картонажні роботи; підготовка історичних довідок на архівні фонди та передмов до описів справ; визначення фондової належності документів; систематизація документів для проведення експертизи їх цінності; проведення експертизи цінності документів; систематизація справ в архівних фондах; науково-технічне опрацювання документів; картонування справ; складання описів справ та довідкового апарату до описів, номенклатур справ, актів про вилучення до знищення документів не внесених до Національного архівного фонду, актів про нестачу документів, про непоправні пошкодження архівних документів, статистичних звітів про організацію зберігання архівних документів юридичними особами і паспортів архівних підрозділів юридичних осіб; розроблення переліків документів із зазначенням строків їх зберігання; типових, примірних та індивідуальних номенклатурних справ; інструкцій з діловодства; друкарські роботи, надання поліграфічних послуг; дострокове приймання документів на постійне зберігання; депоноване зберігання документів, що не належать державі; надання методичної допомоги з питань організації архівної справи та діловодства на підприємствах, в установах та організаціях.

Водночас зазначаємо, що згідно з Податковим Кодексом України у разі коли будь-яка неприбуткова організація отримує дохід із джерел (від неосновної діяльності), вона зобов'язана сплатити податок на прибуток, який визначається як сума доходів, отриманих з таких інших джерел, зменшена на суму витрат, пов'язаних з отриманням таких доходів, але не більше

суми таких доходів. Крім того, передбачено, що центральний податковий орган установлює порядок обліку та подання податкової звітності про використання коштів неприбуткових організацій і вирішує питання про виключення організацій з реєстру неприбуткових організацій та оподаткування їх доходів у разі порушення ними положень та інших законодавчих актів про неприбуткові організації.

Отже, державними архівними установами надається перелік платних послуг, які оподатковуються державою податком на додану вартість і реалізуються відповідно Податкового Кодексу України, Указу Президента України від 03.07.2009 № 508 "Про заходи із забезпечення додержання прав фізичних та юридичних осіб щодо одержання адміністративних (державних) послуг", постанов Кабінету Міністрів України та наказів Державної архівної служби України та Міністерства юстиції України.

Використані джерела:

1. *Закон України ",Про ціни і ціноутворення" (від 03.12.1990 № 507-XII).*
2. *Закон України "Про Національний архівний фонд та архівні установи" (від 24 грудня 1993 року № 3814-XII).*
3. *Указ Президента України від 03.07.2009 № 508 "Про заходи із забезпечення додержання прав фізичних та юридичних осіб щодо одержання адміністративних (державних) послуг".*
4. *Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.1996 № 1548 "Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)".*
5. *Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.1998 № 639 "Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися архівними установами, що утримуються за рахунок бюджетних коштів" (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 30.11.2004 № 1608).*
6. *Постанова Кабінету Міністрів України від 25.06.2001 № 702 "Про порядок використання коштів, отриманих органами державної влади від надання ними послуг відповідно до законодавства, та їх розміри".*
7. *Наказ Держкомархіву від 16.09.1999 № 59 "Про затвердження Порядку надання платних послуг державними архівними установами" (Зареєстровано: Мін'юст України від 29.09.1999 № 659/3952).*
8. *Наказ Держкомархіву від 24.01.2001 № 6 "Про затвердження Порядку ціноутворення на роботи (послуги), що виконуються державними архівними установами" (Зареєстровано: Мін'юст України від 27.02.2001 № 179/5370).*
9. *Наказ Держкомархіву від 05.05.2008 № 82 "Про затвердження цін на роботи (послуги), що виконуються центральними державними архівними установами на договірних засадах".*

Вавринчук Микола Пророкович,
доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права,
кандидат політичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ВСІХ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Національна стратегія визначає основні напрями, пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики в галузі освіти, кадрову і соціальну політику і складає основу для внесення змін і доповнень до чинного законодавства України, управління і фінансування, стру-

ктури та змісту системи освіти. Розробка Національної стратегії розвитку освіти зумовлена необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти, вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, інтеграцію її в європейський і світовий освітній простір. Освіта належить до найважливіших напрямків державної політики України. Держава виходить з того, що освіта – це стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості. З огляду на визначені пріоритети найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості. Освіта є основою соціалізації та самодостатності громадянина, сім'ї, громади, нації та суспільно-значущим видом відповідальності держави. Таке трактування освіти зумовлює розробку статусу організацій (навчальних закладів тощо) в Україні, насамперед заснованих на державній та комунальній власності, з навчання громадян і здобуття ними певних рівнів освіти та освітніх кваліфікацій, а також умов прийому до них в аспекті принципу рівного та справедливого доступу до освіти. Публічна влада в її інституційному сенсі, насамперед держава, відповідальна за реалізацію суспільних запитів і очікувань, які мають складати сутність її політики в частині забезпечення рівного та справедливого доступу до освіти. Проте, в Україні в частині забезпечення рівного та справедливого доступу до якісної освіти застосовуються бюрократичні способи корисливого маніпулювання рішеннями через механізм відповідних замовлень щодо використання суспільних ресурсів, насамперед державних і комунальних. Зокрема, немовбито виходячи з "суспільних потреб" і розмірів бюджетних призначень, визначених у законі про Державний бюджет України, формується державне замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою за напрямами та спеціальностями відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів. Однак, потребують вияснення низка питань, зокрема, питання: Чи справедливий Закон? Що таке суспільна потреба? Чи та як враховується потреба громадянина? Безперечним тут є те, що не повинні протиставлятися, а співставлятися потреби громадянина та суспільні потреби. Суспільний інтерес у сфері освіти спрямований на те, щоб в аспекті прав і свобод людини вища освіта, яка для сучасного суспільства становить загально-соціальну цінність, була доступною, тому держава зобов'язана не допустити зловживання монопольним становищем і монопольною діяльністю на ринку освітніх послуг, насамперед, щодо вищої освіти. Це означає, що питання зміни статусу вищих навчальних закладів, яке охоплює питання їх створення, реорганізації і ліквідації, становить значний науковий та практичний інтерес. Послідовне вирішення цих питань дасть змогу визначити компетенцію системи та окремих елементів інституційної структури органів здійснення виконавчої влади та органів здійснення місцевого самоврядування щодо зміни статусу вищих навчальних закладів.

Пріоритетними напрямами державної політики щодо розвитку освіти в аспекті її доступності є створення ринку освітніх послуг та його науково- методичного забезпечення. Реалізація зазначеного права чи принципу рівного доступу передбачає прозорість, наступність системи освіти всіх рівнів, гнучке врахування демографічних, соціальних, економічних змін. Принцип рівного доступу до якісної освіти буквально чи/та контекстно закріплено у нормах законодавства України. Відповідно до Конституції України [1], зокрема статті 53, Державної національної програми "Освіта" ("Україна XXI століття") [2] та Національної доктрини розвитку освіти [3] для всіх громадян України незалежно від національності, статі, соціального походження та майнового стану, віросповідання, місця проживання та стану здоров'я забезпечується рівний доступ до якісної освіти. Для вирішення питання про рівний доступ до якісної освіти мережа навчальних закладів повинна задовольняти освітні потреби кожної людини відповідно до її інтересів, здібностей та потреб суспільства.

Важливо зазначити, що у цитованій статті Конституції України законодавець вживає поняття "безоплатної" освіти. Проте, на наш погляд, це чисто "популістське" поняття, адже здобуття освіти це тільки умовно безоплатна послуга для її набувача. Надання послуги щодо здобуття освіти безумовно кимсь оплачено, насамперед, суспільством у тому числі і самим набувачем освітньої послуги. Конституційна норма у такому формулюванні має хіба що певний ілюзорний та дезорієнтуючий вплив на масову та індивідуальну свідомість. Можна стверджувати, що таке вживання поняття "безоплатна" освіта на підсвідомому рівні формує "невартісне" сприйняття та оцінку освіти й освітньої діяльності. З викладеного випливає, що відповідну конституційну норму про доступність освіти необхідно викласти так, щоб кожна людина усвідомлювала, що якісна освіта доступна тоді і тільки тоді, коли відповідна послуга забезпечена необхідними ресурсами. На рівні індивідуальної та масової свідомості має панувати переконання, що доступність освіти можлива тільки за рахунок відповідного замовника, насамперед, суспільного чи приватного замовника освітньої послуги як виду економічної діяльності. Водночас необхідно також визначити, що суспільне замовлення забезпечується органами здійснення відповідних видів влади, насамперед, органами здійснення державної влади та органами здійснення місцевого самоврядування.

Особливої уваги суспільства та держави заслуговує вища освіта. Адже вища школа виконує важливе соціальне замовлення суспільства: формує інтелектуальний потенціал України, забезпечує висококваліфікованими фахівцями галузі народного господарства, науки, культури [4]. Відповідно до принципу здійснення державної влади на засадах поділу державна політика у галузі вищої освіти визначається Верховною Радою України. Принципи державної політика у галузі вищої освіти концептуально визначені у відповідній нормі Конституції України, викладеній у такому формулюванні: "Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі" (ч. 4. ст. 53 [1]). Розвиваючи цю конституційну норму у Законі України "Про вищу освіту" законодавець вже буквально визначив, що державна політика у галузі вищої освіти ґрунтується на принципах: "…доступності та конкурсності здобуття вищої освіти кожним громадянином України; гласності при формуванні структури та обсягів освітньої та професійної підготовки фахівців" (ч. 2 ст. 3 [5]).

Реалізація державної політики у галузі вищої освіти відповідно до частини третьої цієї ж статті Закону України "Про вищу освіту" забезпечується шляхом: "збереження і розвитку системи вищої освіти та підвищення її якості; підвищення рівня освіченості громадян України, розширення їх можливостей для отримання вищої освіти; створення та забезпечення рівних умов доступності до вищої освіти; … забезпечення збалансованої структури та обсягів підготовки фахівців з вищою освітою, що здійснюється у вищих навчальних закладах державної та комунальної форм власності, за кошти відповідних бюджетів, фізичних і юридичних осіб, з урахуванням потреб особи, а також інтересів держави та територіальних громад…".

Аналізуючи ці норми Конституції України та поточного закону дійдемо висновку проте, що відповідно до сучасної конституційної концепції конкурс є необхідною умовою здобуття вищої освіти у вищих навчальних закладах державної та комунальної форм власності. З викладеного логічно випливає, що конкурс певним чином обумовлює "потребу" місць і відповідної мережі навчальних закладів державної та комунальної форм власності. З цього також випливає, що зменшення конкурсу має тягнути зменшення кількості місць і мережі навчальних закладів. Тут також цілком логічно виникає запитання чи матимуть громадяни право "безоплатно" здобувати вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах при відсутності конкурсу? Якщо слідувати букві цитованих норм Конституції України та Закону України "Про вищу освіту" тоді дійдемо висновку, що при відсутності конкурсу громадяни не матимуть можливості "безоплатно" здобувати вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах. На сучасному етапі розвитку суспільства конституційно юридизований принцип конкурсності здобуття вищої освіти суперечить, на наш погляд, принципу доступності, який тільки детермінує обов'язок держави щодо контролю та регулювання ринку відповідних послуг. Проте, цей принцип не обумовлює обов'язок держави формувати державне замовлення тільки на засадах конкурсності. Безумовна реалізація принципу доступності на засадах конкурсності завжди обмежує

можливість певної частини абітурієнтів здобути вищу освіту у вищих навчальних закладах державної та комунальної форм власності, за кошти відповідних бюджетів.

В аспекті сказаного декларативною в частині забезпечення рівного та справедливого доступу до освіти є відповідна норма-принцип Конституції України про те, що "Бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами" (ч. 1 ст. 95 Конституції України). Адже, безпосереднього "рівного та справедливого" розподілу суспільного багатства, зокрема, державного бюджету між громадянами України на реалізацію ними свого права на фахову освіту та освітні кваліфікації ніколи не проводилося і не проводиться. Тобто тут можна стверджувати про порушення цього конституційного принципу в частині гарантій права громадян України на фахову освіту та освітні кваліфікації.

Достатньою умовою концепції забезпечення рівного та справедливого доступу до освіти є рівний та справедливий доступ до суспільних ресурсів необхідних і достатніх для отримання певних рівнів освіти та освітніх кваліфікацій. Суспільні ресурси є корпоративною власністю, зокрема, в частині державного бюджету. Адже, у відповідності до конституційної зобов'язальної норми "Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом" (ч. 1 ст. 67 Конституції України).

Відповідно до нашої концепції конституційний принцип рівного та справедливого доступу до здобуття освіти має забезпечуватися шляхом:

- створення умов для здобуття освіти на засадах справедливості та неупередженості у тому числі як виняток в частині освітніх кваліфікацій на засадах конкурсного відбору тільки за окремими спеціальностями в акредитованих, насамперед, державних і комунальних навчальних закладах за рахунок приватного замовлення. У контексті поняття рівного доступу до здобуття освіти держава повинна гарантувати кожному громадянинові можливість отримати на певних умовах цільовий освітній сертифікат для формування такого (приватного) замовлення у будь-якому акредитованому навчальному закладі. Водночас у законодавстві необхідно передбачити можливість погашення цільового освітнього сертифіката як кредиту лише в частині освітніх кваліфікацій як його отримувачем, так і працедавцем у тому числі й за кошти державного чи місцевих бюджетів за певних умов, наприклад, роботи за скеруванням упродовж певного строку;
- додержання засад демократичності, прозорості та гласності у формуванні контингенту учнів і студентів, у тому числі шляхом об'єктивного тестування;
- створення умов для забезпечення навчання відповідно до потреб особистості та ринку праці;
- об'єктивного та незалежного тестування професійної придатності випускників навчальних закладів, що відповідатиме засадам захисту прав споживачів.

Отже, з викладеного доходимо висновку про те, що першочерговим обов'язком держави є визначення умов для створення та функціонування достатнього ринку освітніх послуг. Регулятивний вплив держави на цей ринок має здійснюватися як через юридизацію відповідних суспільних відносин, так і через безпосередню присутність там відповідних суб'єктів державної та комунальної власності. Це означає, що держава може, а за певних умов зобов'язана володіти необхідним ресурсом, зокрема, утворити мережу навчальних закладів усіх рівнів акредитації для здобуття якісної освіти. Присутність держави та місцевого самоврядування на ринку освітніх послуг обов'язкова тоді, коли такі послуги не надаються іншими суб'єктами чи є недостатньо доступними. Якраз через створення необхідних суб'єктів надання освітніх послуг держава та місцеве самоврядування здійснюють регулятивний вплив на функціонування відповідного ринку та доступність послуг. У такому аспекті конституційно юридизований принцип конкурсності здобуття вищої освіти суперечить, на наш погляд, принципу доступності, який тільки детермінує обов'язок держави щодо контролю та регулювання ринку відповідних послуг.

В аспекті викладеного видається беззаперечним, що освіта як соціальнозначима послуга у державних і комунальних навчальних закладах надається ними лише як неприбутковими організаціями на умовах собівартості, встановлення якої визначається відповідним зако-

ном. Водночас потребує доктринального розроблення та відповідного законодавчого закріплення питання про те, чи освітня діяльність (послуга) є лише неприбутковою діяльністю, чи є певним видом підприємницької діяльності? А також, чи собівартість освітньої послуги також може враховувати розвиток відповідних закладів освіти? Необхідно також вирішити питання про поширення принципу заборон чи принципу дозволів на навчальні заклади, насамперед державної та комунальної форм власності. Адже, це є сутнісним в аспекті їх самостійності.

Використані джерела:

1. *Конституція України (Основний закон) : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 249.*
2. *Про Державну національну програму "Освіта" ("Україна XXI століття"): Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896 // www.rada.kiev.ua/laws/pravo/new.*
3. *Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 "Про Національну доктрину розвитку освіти" // www.rada.kiev.ua/laws/pravo/new.*
4. *Указ Президента України від 12 вересня 1995 р. № 832/95 "Про Основні напрями реформування вищої освіти в Україні" // www.rada.kiev.ua/laws/pravo/new.*
5. *Закон України "Про вищу освіту" від 1 липня 2014 р.*

Вальчук Анатолій Миколайович,
доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права,
кандидат філософських наук, доцент

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Глобалізаційні, інтеграційні процеси висувають нові завдання перед національною вищою школою. Україна чітко визначила курс на входження в європейський освітній простір, робляться кроки щодо приєднання до Болонського процесу. XXI ст. висуває нові вимоги до освіти та надає нові можливості для освітньої діяльності

В останні роки якість вищої освіти в Україні знижується. Очевидних втрат зазнають такі достоїнства української освіти, як фундаментальність, системність та практична спрямованість. Система вищої освіти переживає кризу, яка пов'язана, по-перше, з глобальною кризою у сфері освіти. Ознаки сучасної глобальної кризи освіти виявилися в 50-ті роки XX ст., а вже в наступному десятиріччі в основному стала зрозумілою сутність цієї кризи. Вона полягала в розриві між освітою та умовами життя суспільства, що стрімко змінювалися під впливом інформаційно-комп'ютерної революції. Труднощі в розвитку освіти в незалежній Україні мають те ж саме коріння.

Вищий навчальний заклад є унікальним творінням людської культури. З одного боку головною метою діяльності вищих навчальних закладів стає підготовка професіоналів вищого рівня. З другого боку, в захопленні професійною підготовкою побачили загрозу гуманістичним основам освіти. Недарма Джеймс Перкінс – головуючий міжнародної конференції з питань світової кризи освіти, яка відбулася в жовтні 1967 року у Вільямсбурзі (США) – попереджав: "Необхідно застерегти проти захоплення професійною орієнтацією навчання. Існує певний мінімум аналітичних засобів, з якими повинен ознайомитись кожний учень, та певний мінімум загальних знань, які він повинен засвоїти, щоб бути інтелігентною й освіченою людиною та мати ясне уявлення про саму себе і суспільство" [1, с. 206]. На особливу увагу заслуговує принципова зміна мети навчання та виховання. Тепер нею стає не стільки проста передача певного обсягу інформації, знань, переконань, скільки формування самостійної, творчої

особистості, здатної діяти в умовах, яких не було за життя батьківського покоління, в умовах, які швидко змінюються.

Загалом вирізняються чотири концепції університету [2]:

- наполеонівська (французька),
- гумбольдівська (німецька),
- ньюманівська (англійська),
- американська.

Згідно з німецькою моделлю університет повинен бути налаштований виключно на пізнання всієї повноти знань та осягнення істини, мусить вчити мисленню, а не професії і характеризуватись поєднанням навчання і наукових досліджень.

Згідно з англійською моделлю університет також не повинен служити вузько практичним інтересам, а лише пізнанню задля осягнення самої істини. Від німецької моделі різнить його деяке відокремлення навчання від наукових досліджень, а також переконання, що університет повинен займатися лише навчанням і вихованням доброї і мудрої людини.

Відповідно до американської концепції університету його головною метою є виховання інтелектуальних піонерів для служіння суспільному поступу і, обов'язково, тісне поєднання навчання і наукових досліджень в глибокім переконанні, що лише викладачі, які ведуть наукові дослідження, мають достатній потенціал творчості, щоб забезпечити інтелектуальний розвиток молоді, яку вони навчають. Університет має бути місцем, де завершується навчання теорії, яка розуміється як засіб розвитку цивілізації.

Відповідно французькій концепції, різко відмінній від вище представлених, університет розумівся як місце навчання спеціалістів для державної служби.

Для формування мети та завдань розвитку університету важливо провести вибір серед типів концепцій університету. Для Хмельницького університету управління більш оптимальною є комплексна концепція на базі німецької (гумбольдівської) системи з її академічною свободою, незаангажованістю науки, концентрацією на дослідженнях та внутрішньому саморозвитку та англійської (ньюманівської) системи з основним акцентом на розвиток особистості, значення академічної спільноти та важливості аудиторного способу навчання. Ряд сторін прийнятні і з американської системи, зокрема служіння суспільству як підстава функціонування. Близьким до сучасних реалій в Україні є тип класичного дослідницького університету. Він найповніше відображає інтеграцію навчального процесу та фундаментальних наукових досліджень.

Проблема відповідності знань, вмінь та навичок, які спеціаліст отримав у вищому навчальному закладі, запитам суспільства, стала особливо актуальною в умовах глобалізованого світу. В ринкових умовах висока якість підготовки спеціаліста є одним з визначальних факторів знаходження ним свого місця на ринку праці та подальшого професійного росту. Сьогодні роботодавці, особливо у приватному секторі, вже не будуть витрачати час і гроші на перепідготовку спеціаліста безпосередньо на робочому місці, як це мало місце в умовах планової економіки. В нових умовах вузи повинні підтримувати постійний зв’язок з потенційними роботодавцями і враховувати їхні вимоги щодо професійно-кваліфікаційних якостей майбутніх спеціалістів. Це потребує створення при вищих навчальних закладах відповідних служб, які виконували б наступні функції:

1) вивчення попиту на кваліфікованих спеціалістів, пошук потенційних роботодавців, складання договорів про цільову підготовку спеціалістів для конкретних підприємств;
2) пошук місць для проходження студентами виробничої практики з перспективою подальшого працевлаштування;
3) організація участі представників зацікавлених груп у визначенні змісту освіти, професійних характеристик майбутніх спеціалістів, напрямків виховної роботи;
4) проведення експертних опитувань серед управлінського персоналу підприємств, на яких працюють випускники даного вузу, з метою отримання інформації про “слабкі місця” у підготовці молоді до виконання своїх професійних ролей.

Дослідницький університет – це сучасна форма інтеграції освіти й науки, яка уже доволі давно визнана за кордоном і має там дуже добру репутацію. Сутність класичного дослідницького університету – інтеграція навчального процесу та фундаментальних наукових досліджень – уперше системно була визначена В. Гумбольдтом у XIX сторіччі.

Міжнародний досвід свідчить про те, що починаючи із середини XX сторіччя відбувається поєднання понять "елітний університет" і "дослідницький університет". Під елітним університетом традиційно розуміють навчальний заклад, здатний надати доступ до усієї сукупності сучасних знань та забезпечити усі рівні освіти – від бакалавра до доктора – PhD. Концепція дослідницького університету ґрунтується на тісній інтеграції освіти і наукових досліджень в межах університету, включаючи використання досліджень у практиці навчання студентів.

Дослідницькі університети приймають активну участь, переважно на комерційних засадах, в додатковій післядипломній освіті. Вони пропонують багаторівневі програми підвищення кваліфікації і перепідготовки. На відмінність від вузькопрофільних навчальних закладів, університети мають можливість реалізувати різні програми, які ґрунтуються на міждисциплінарних підходах. Навколо університету створюються дослідницькі парки як форма інтегрованого розвитку науки, освіти та бізнесу.

Враховуючи швидкоплинність соціальних змін в світі розширюється процес безперервної освіти. Саме на це звертає увагу Хохлов В.Ю. в своїй дисертації «Системна методологія прийняття рішень у безперервному навчанні». Він визначає, що зараз існує потреба у розробленні та впровадженні таких моделей системи безперервного навчання, які дозволять реалізувати нові організаційні моделі та теоретичні концепції, передусім — реалізувати концепцію безперервного навчання, удосконалити відповідність освітніх послуг потребам суб'єктів, розвинути нові методи активного навчання та реалізувати їх у діючих системах дистанційного навчання (СДН).[3]

Данчук В.Д. та Лемешко Ю.С. Відзначають, що назріла необхідність створення синергетичної моделі квазіінтелектуальних освітніх інформаційних систем, які можна назвати віртуальним університетом. Навчальний процес у даному ВУ базується на міждисциплінарних зв'язках і у відповідності до вимог ринку праці.[4, с. 382]

В підсумку слід констатувати, що в сучасному світі не існує однієї спільної загальноприйнятої концепції університету.

Покращення професійної підготовки спеціалістів у вищій школі вимагає комплексного підходу, оскільки визначається факторами різного порядку, як суб'єктивними так і об'єктивними, пов'язаними із змінами в організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. А також залежними від вирішенням проблем на рівні державної політики. Все заради головної мети сучасної вищої освіти – створення умов для формування та просування на ринку праці кінцевого продукту системи вищої освіти – висококваліфікованого спеціаліста.

Використані джерела:

1. *Международная конференция по вопросам мирового кризиса образования. Вильямсбург. Вирджиния. Итоговый доклад председателя конференции Джеймса Перкинса 9 октября 1967 г. // Кумбс, Ф. Г. Кризис образования в современном мире. Системный анализ / Ф. Г Кумбс. – М.: Прогресс, 1970. – 261 с.*
2. *Кіпень В. Місія вузу – традиційні концепції та сучасні тенденції / В. Кіпень // Схід. – 2000. – № 3 (34).*
3. *Хохлов В.Ю. Системна методологія прийняття рішень у безперервному навчанні: Автореф. дис. ... канд. техн. наук: 05.13.06 / В.Ю. Хохлов ; Нац. техн. ун-т України "Київ. політехн. ін-т". — К., 2005. — 20 с.*
4. *Данчук В.Д., Лемешко Ю.С. Синергетична модель квазіінтелектуальних освітніх інформаційних систем нового покоління // Вісник НТУ. – 2007. №15. – С.382-389.*

Вашеняк Ірина Богданівна,
проректор Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат історичних наук, доцент

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІВ

Виклики сучасності (глобалізація, інтеграція, технологічна революція) та нові соціально-економічні умови суспільного життя України змінюють вимоги до професійних характеристик учасників ринку праці, потребуючи фахівців, що здатні працювати в умовах нових реалій. За таких умов володіння певним набором знань та вмінь вже не є достатнім. Відповідно, і освіта повинна модернізуватися адекватно викликам сьогодення. Цю модернізацію повинні здійснювати педагогічні працівники. Але вони теж змінюються під впливом суспільних трансформацій. Тому проблеми соціокультурної складової педагогічного персоналу є досить актуальними. Серед інших варто акцентувати увагу на проблемі формування світоглядних орієнтацій педагогів, які відповідають за виховання та соціалізацію молоді.

Стратегія розвитку національної системи освіти визначає, що освіта має формуватися адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам та вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації. Завдяки таким трансформаціям, вона повинна забезпечити ефективне інтегрування національної системи освіти у європейський та світовий освітній простір та стійкий рух і розвиток України в першій половині XXI століття.

За словами англійського письменника і викладача Джона Роберта Фаулза, “гарна освіта повинна мати чотири основні мети. Перша – підготовка до економічної ролі в суспільстві. Друга – пізнання природи суспільства… Третя – осягнення усього багатства існування. Четверта – закладення основ почуття відносної компенсації, яку людина, на відміну від інших різновидів життя, давно втратила. Іншими словами, маємо підготувати громадянина до здобуття засобів існування, потім – до життя серед людей, потім – до насолоди власним життям, і, нарешті, до розуміння мети… існування в людській подобі” [7].

Саме так розставляються пріоритети в сучасній українській освіті, саме цього вимагає від нас сучасний глобалізований світ. Як наслідок, вчителі змушені менше уваги звертати на процес виховання, приділяючи більше часу навчанню, виробленню в учнів необхідних знань, умінь та навичок. Проте їх не полишають питання, що стосуються перспектив подальшого існування людства загалом і українського суспільства зокрема.

На наших очах відбувається “розмивання” кордонів та руйнування державності як основи життєдіяльності суспільства.

У повній мірі це стосується й України, котра після досягнення суверенного статусу, займаючи унікальне геополітичне положення, продовжує “втрачати народ” та ніяк не може стати самодостатньою державою з власними геополітичними інтересами. Особливо гостро ми відчули це після революції гідності та подій останніх років.

Практично всі сфери життя сучасної людини охопила глобалізація, яка є суперечливим результатом тривалого історичного розвитку людства. Процеси інтенсифікації та розширення суспільних взаємозв'язків та відносин досягли планетарного масштабу. Світ став більш тісним та взаємозалежним. У. Бек стверджує, що “глобалізація, незалежно від того, як розуміється термін, передбачає послаблення державного суверенітету та структур держави” [6, с.127]. “Американські неоконсерватори прекрасно усвідомили принципи, визначені європейцями Боденом і Рішельє, а пізніше Талейраном і Меттерніхом, відповідно до яких міжнародна спільнота – це фікція, а міжнародний порядок – результат згоди держав, причому останнє слово залишається за найбільш сильною, поведінку на міжнародній арені диктує матеріальна сила, а не право і не етика мирної згоди” [2, с.31]. Отже, рушійною силою глобалізації є найсильніші в економічному і політичному відношенні члени світового співтовариства. А, отже і пріоритети в нашій освіті розставлені вірно: економічну незалежність та конкурентоспроможність

Україні можуть забезпечити тільки володарі раціональних знань, високоосвічені та стресостійкі її громадяни?

Також особливістю сучасного етапу розвитку суспільства є те, що сучасна глобальна криза загострила головні міжцивілізаційні суперечності, поставивши цілий ряд нових запитань. Адже період відносної стабільності закінчився, розпочався новий період руйнування добробуту. І якщо попередні століття були століттями воєн за землю, то XX ст. – початок XXI ст. – період воєн за ресурси (в тому числі і людські та трудові). 1973 рік – рік нафтової кризи, реально продемонстрував країнам "першого світу", яку небезпеку несе нестача сировини та енергії для їхніх економік. Так, США, населення яких складає лише шість відсотків від загальної чисельності населення планети, використовують третину усіх ресурсів Землі [5, с.6]. Сьогодні газ, нафта, вода, повітря, ноосфера є стратегічними питаннями виживання світових цивілізацій.

Також особливість сучасної цивілізації в тому, що з кінця XX ст. її базисом стало споживання, а людство отримало розколоту свідомість особистості. Споживання перетворилося на парадигмальний культ сучасного світу. Як наслідок, орієнтація на матеріальні блага та чуттєві потреби в сучасному суспільстві стала домінуючою. Але поняття рівня комфорту є надто розмитим, щоб його досягти [3].

Ще одна характерна ознака сучасного етапу розвитку суспільства – намагання витіснити релігію із суспільної сфери, відвести їй місце на задвірках історії. І хоча релігія все ще залишається важливою складовою суспільства, здатною впливати на життя великих соціальних груп та є культурним ядром кожної окремо взятої цивілізації, її позиції значно послабшали [8]. Варто згадати ще про одну проблему вже суто українського суспільства. Уперше за останні сто років воно опинилося в ідеологічному вакуумі. Про це дуже професійно говорить політолог С. Білошицький. Він зазначає, що з середини 90-х років українське суспільство почало відчувати зниження градуса громадського життя. Місце героя нашого часу міцно зайняв тип ділової людини з напівпрозорим минулим, але впевненим майбутнім. Цей тип людини (що уособлює гібрид бізнесмена, чиновника, політика, кримінального авторитета і представника спецслужби) заявив про повну й остаточну перемогу нового суспільно-економічного ладу — неолібералізму, у якому він є одноосібним хазяїном усіх ресурсів, у тому числі й трудових, що представлені рештою населення країни. Ця людина, або, точніше, "надлюдина", використовуючи залежні від неї інформаційні ресурси, послідовно дискредитувала всі існуючі політичні ідеології, що ставили б під сумнів легітимність її влади. Якийсь час "надлюдська" еліта підживлювала суспільство ілюзіями торжества ліберальної (соціальної, правової) демократії, однак катастрофа помаранчевої революції зруйнувала і ці міфи [1].

Для багатьох людей, особливо молоді, це розчарування переросло в безвихідь і апатію до своєї долі і долі держави. Сформована таким чином соціальна безвихідь відчувається особливо гостро на тлі картинок з минулого життя. Радянська влада навіть у період глибокої системної кризи розуміла, що значить створювати перспективи для молоді. Вона відкривала нові будови, надаючи пріоритет наукомістким та соціально важливим проектам, що сприяло модернізації країни, суспільства і людини, привносила в життя відчуття руху вперед, демонструвала впевненість у завтрашньому дні.

Сьогодні ж, люди, особливо молодь, свідомо або несвідомо розуміють, що в сучасному житті втрачено відчуття життєвої та соціальної перспективи, зруйновані "соціальні сходи". Їм не треба пояснювати, що якщо навіть ти здобув вищу освіту, захистив дисертацію або одержав офіцерське звання, то це ще не означає, що ти станеш багатим або хоча б гідно проживеш життя. Як наслідок – немає жодного сенсу ростити дітей, облаштовувати побут, організовувати життя навколо себе [4]. А тепер ще під загрозою опинилась одна з небагатьох позитивних реформ в системі освіти, яка залишала відкритим шлях до здобуття якісної вищої освіти талановитим але завжди заможним українським дітям – подальше існування системи ЗНО.

Відбулася моральна дезорієнтація, втрата високих ідеалів молодим поколінням. А школа не в силах подолати тиск голого прагматизму, агресії, корупції, конфліктності, що йдуть

із соціальної сфери. Разом з цим, молодь отримала ілюзію можливості безтурботного існування. Те, що ще вчора носило характер беззаконня і було осудним, сьогодні висувається у якості норми.

Ще однією з проблем сучасного українського суспільства є руйнація такого соціального інституту, як родина. Суспільна думка нині нав'язує погляд на сім'ю як на гру партнерів, у якій один обов'язково має програти іншому. Як результат – інститут сім'ї стрімко занепадає або деформується [3].

Суттєвою проблемою є недостатня підготовка випускників педагогічних вузів до роботи в умовах школи, що реформується, зокрема, відсутність системного бачення освітнього процесу, поверхове уявлення щодо нового змісту освіти та нових стандартів, низький рівень володіння інноваційними, особистісно-орієнтованими технологіями, неспроможність надати допомогу учням у процесі їх соціалізації тощо.

Отже, сьогодні, коли найбільше цінуються раціональні знання та матеріальні цінності, таким соціокультурним трансформаціям українського суспільства можна протистояти лише духовно.

Водночас, особливої уваги потребує зростання відповідальності вчителя за духовно-культурну та громадянську соціалізацію дітей. В умовах, коли школа стала чи не єдиною інституцією, відповідальною за виховання та соціалізацію молоді, важливим є приведення в єдину систему світоглядних орієнтацій та ідеологічних уявлень педагогів.

Зрозуміло, що нова модель української освіти має відтворювати вітчизняний культурно-історичний досвід, поєднуючи його з новітніми досягненнями науки, культури і педагогічної практики. Вона повинна віддзеркалювати менталітет, звичаї, народні традиції нації у поєднанні з найкращим педагогічним досвідом зарубіжних країн.

В наш час, коли учні (а іноді і вчителі) неправильно розуміють своє значення в житті держави, не можуть знайти своє місце в сучасному суспільстві особливої актуальності набула також проблема виховання їх національної самосвідомості.

З урахуванням зазначених проблем, реформування загальноосвітньої школи поставило перед системою післядипломної освіти, методичною службою завдання підготовки вчителя до роботи в умовах змін. Для вирішення цього завдання необхідно удосконалювати механізми особистісно-професійного саморозвитку педагогів з метою підготовки їх до запровадження інновацій.

У Хмельницькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти в цьому напрямку сконцентровано зусилля насамперед, фахівців кафедри теорії та методик суспільно-гуманітарних дисциплін, основні навчальні курси якої спрямовані саме на формування системи світоглядних орієнтацій сучасних педагогів. Також одним із видів діяльності кафедри щодо цього є створення експертно-консалтингового центру, діяльність якого передбачає співпрацю в напрямку надання постійної науково-методичної допомоги вчителю та методисту відповідно до конкретних проблем, що виникають у їх роботі.

Щодо роботи методичних служб інституту та області, то тут їх увага повинна зосереджуватись на таких пріоритетних інваріантах виховної роботи в навчальних закладах як забезпечення культурної, національної самоідентифікації особистості учня; культивування самоцінності особистості (гідності); культивування цінності іншої людини (соціальна інтеграція з вектором добротворчості та толерантності); культивування вільного вибору мети життєдіяльності; формування громадянської та особистісної відповідальності.

Також необхідно формувати єдиний науково-освітній простір шляхом створення педагогічних студій для батьків, консалтингових сайтів, проведення психолого-педагогічних консиліумів а також відслідковувати суспільно-гуманістичну доцільність інформаційно-культурного простору (здійснювати нормативно-критеріальний аудит, моніторинг телерадіопрограм, рекламного матеріалу), на комісіях з питань освіти відповідно до цього приймати рішення.

Використані джерела:

1. *Білошицький С.В. Світоглядна та структурна маргіналізація українського суспільства в умовах ліберально-демократичної трансформації / С.В. Білошицький // Сьомі педагогічні читання пам'яті М.М. Дарманського: професійна компетентність педагогів в умовах реформування сучасної освіти: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. – Хмельницький : ХГПА, 2012. – С.12-17.*
2. *Лупул Т. Гійом Фай: Сучасна наука між НАІ та ісламізмом / Т. Лупул // Політологічні та соціологічні студії : зб. наук. праць. – Чернівці: Прут, 2006. – Т.IV. – С.28-43.*
3. *Маркова С.В. Вплив глобалізації на православно-християнську цивілізацію: соціокультурні наслідки для українського суспільства / С.В. Маркова // Четверті педагогічні читання пам'яті М.М. Дарманського: професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. – Хмельницький : ХГПА, 2009. – С.195-198.*
4. *Олуйко В. Імітація бурхливої діяльності або з нічого й вийде ніщо / В. Олуйко. – Хмельницький : ФОП Сторожук О.В., 2012. – 108 с.*
5. *Сенченко Н. Общество истребления – стратегическая перспектива демократических реформ / Н. Сенченко. – К., 2004. – 220 с.*
6. *Степаненко В. Глобалізація: суспільні процеси, дискурс, політика / В. Степаненко // Соціальні виміри суспільства. – Київ, 2005. – Вип.8. – С. 126-143.*
7. *Фаулз Д. Аристос / Д. Фаулз. – М. : ЭКСМО-Пресс, 2002. – 272 с.*
8. *Филарет (Вахромеев). Доклад на международной конференции "Образование и семья в постатеистическом обществе" // Труды Минской Духовной Академии. Спецвипуск. – Жировичи, 2005. – С. 44.*

Вдовенко Лариса Олександрівна,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Вінницького національного аграрного університету,
кандидат економічних наук, доцент,
Фурман Ірина Володимирівна,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Вінницького національного аграрного університету,
кандидат економічних наук, доцент

СТРАТЕГІЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

За умов трансформаційних перетворень в економіці України розвиток і ефективне функціонування підприємницьких структур в аграрній сфері потребує належного фінансового забезпечення, в тому числі за рахунок залучення банківських кредитів.

Стратегія фінансового забезпечення є сукупністю економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання ресурсів з різних джерел із застосуванням методів та важелів, інструментів та форм фінансування за відповідного нормативно-правового, організаційного, інформаційного забезпечення з метою їх позитивного впливу на розвиток підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки. Потреба у фінансових ресурсах для забезпечення безперервності агропромислового виробництва в умовах зміни економічної ситуації в країні, нажаль, не згасає, більше того, їх нестача негативно відображається на результатах підприємницької діяльності.

Проблема дослідження фінансово-кредитного забезпечення підприємницької діяльності в аграрній сфері на сьогоднішній день є досить назрілою та актуальною та широко диску-

тується в наукових працях провідних учених України та світу. З поміж вітчизняних заслуговують на увагу дослідження В.Г. Андрійчука, В.І. Благодатного, П.І. Гайдуцького, С.О. Гуткевич, П.М. Макаренка, Ю.В. Макогона, М.Й. Маліка, Л.О. Мармуль, В.Я. Месель-Веселяка, А.А. Пересади, П.Т. Саблука, І.Н. Топіхи та ін.

Проте відсутні фундаментальні наукові дослідження з питань удосконалення фінансово-кредитного забезпечення підприємницької діяльності в аграрній сфері, які б враховували реальний стан аграрної економіки та перспективи розвитку. Визначення обґрунтованих шляхів вирішення цих питань набуває важливого теоретичного й практичного значення. Все це і обумовлює актуальність обраної теми, її наукову та практичну цінність.

Метою даної наукової роботи виступає вдосконалення теоретичних засад та практичних напрямків формування фінансово-кредитного забезпечення підприємницької діяльності в аграрній сфері.

Сільськогосподарські товаровиробники здійснюють діяльність за рахунок ресурсів, які сьогодні є недостатніми для самофінансування, зниження частки власного капіталу поглиблюється зменшенням обсягів інвестицій в основний капітал через непривабливість галузі сільського господарства, свідченням чого є скорочення обсягів та частки капітальних інвестицій в сільське, лісове та рибне господарство як України (в 2013 р. становила 7,1%) так і регіонів, тоді як обсяг і частка капітальних інвестицій в інші галузі, зокрема, в промисловість, будівництво зростає і становить відповідно 39,5 та 17,3%. Мізерною залишається впродовж останніх років частка прямих іноземних інвестицій в сільське, лісове та рибне господарство України на рівні 1,3%.

Основними проблемами в системі фінансово-кредитного забезпечення аграрного сектору є відсутність ефективно діючого механізму управління кредитними ризиками, недосконаліть законодавчої бази з питань банківського кредитування, зародковий стан розвитку страхового ринку, обмеженість доступу до кредитних ресурсів малих і середніх підприємств; операційні ризики банків при співпраці з аграріями; високі процентні ставки; відсутність мережі спеціалізованих банків; зменшення бюджетного фінансування на підтримку підприємств аграрної сфери; відсутність ліквідної застави у сільськогосподарських підприємств, низький рівень їх прибутковості, нестійкість фінансового стану та нерозвиненість кредитування сільськогосподарських підприємств іншими кредитними установами. Незважаючи на існуючі проблеми, потреба в кредитних ресурсах сільськогосподарських підприємств постійно зростає, а необхідність у збільшенні фінансового забезпечення підприємницької діяльності за рахунок їх залучення вимагає обґрунтованого підходу до розрахунку прогнозованої потреби в кредитах та оцінці чинників, які мають безпосередній вплив на обсяг виданих кредитів банками таким підприємствам. Основним критерієм при плануванні залучення банківських кредитів є показники прибутковості, а прийняття управлінських рішень щодо залучення позики мають сприяти його максимізації.

Несистемність державної регуляторної політики щодо фінансової підтримки та практичне зведення її обсягів до нульової позначки вимагає від сільськогосподарських підприємств пошуку шляхів збільшення самофінансування підприємницької діяльності. Позитивним в системі державної регуляторної політики щодо кредитного забезпечення аграріїв, виявилась практика застосування механізму пільгового кредитування з компенсацією ставки за кредитами за рахунок державного бюджету, що забезпечило зрушення у процесі кредитування аграрного сектору впродовж 2000-2008 рр. (значне зростання обсягів залучених кредитів в 9,5 разів (з 2,1 млрд. грн. до 20,1 млрд. грн.) та обсягів пільгових кредитів в 18,8 разів (з 0,8 млрд. грн. до 15,1 млрд. грн.).

Постійна зміна діючого механізму обмежувала доступ сільськогосподарських товаровиробників до такої фінансової допомоги, про що свідчать скорочення обсягів залучених кредитних ресурсів, різке скорочення кількості таких підприємств та частки пільгових кредитів в загальній сумі виданих кредитів.

Механізм пільгового кредитування з компенсацією ставки за кредитами використано не повністю, оскільки на практиці існувала відмова в наданні кредитів збитковим підприємс-

твам, навіть за наявності застави; перепоною, особливо для новостворених сільськогосподарських підприємств, виступає відсутність кредитної історії у таких позичальників, а високі заставні вимоги до забезпечення кредитів відкидали більшість з них за межі кредитних відносин, що негативно позначилось на діяльності галузі сільського господарства в цілому.

Проблемними питаннями у функціонуванні механізму виявились неможливість в повній мірі задовольнити фактичну потребу в компенсаційних коштах підприємств агропромислового комплексу для здешевлення залучених пільгових кредитів у попередні роки, що є свідченням недосконалості існуючого механізму пільгового кредитування.

Нинішній стан банківського кредитування підприємств АПК, слабкість та несистемність державної фінансової підтримки пріоритетних напрямів розвитку сільського господарства, вимагає обґрунтованого визначення стратегічних напрямів здійснення кредитної політики, спрямованої на забезпечення нарощування обсягів виробництва, зростання прибутковості та вирішення питань продовольчої та національної безпеки.

Напрямами вдосконалення кредитування сільськогосподарських підприємств та інших суб'єктів підприємницької діяльності є перехід до всеохоплюючої системи кредитного забезпечення пріоритетної галузі економіки. Для цього здійснити розробку національних і регіональних програм розвитку галузі з метою визначення стану її економіки та потреби їх в банківському кредитуванні через створення аутсорсингового Контакт-центру, наділеного функціями оцінки кредитоспроможності з урахуванням специфіки аграрної сфери економіки; розробки заходів по стабілізації фінансового стану підприємницьких структур; підготовці концепції розвитку підприємництва в галузі на рівні регіону, зони, внесення змін в діючі цільові програми.

Вирішення проблем в сільському господарстві необхідна виважена ефективна політика держави у сфері кредитування, яка підвищить зацікавленість комерційних банків в інвестуванні кредитних ресурсів в стратегічну і пріоритетну галузь економіки нашої країни. Для цього передбачається сформувати цілісну систему фінансово-кредитного забезпечення з державним регулюванням, що включає в себе:

- створення мережі авторитетних і надійних комерційних банків, які будуть займатися, окрім інших банківських операцій, іпотечним кредитуванням;
- забезпечити на рівні банківських установ об'єктивну вартість кредитів (не вище 15–16%), яка відповідає реальним умовам ведення агропромислового виробництва, сприятиме цьому запровадження податкового стимулювання; створення гнучкої системи державних гарантій виконання зобов'язань за кредитними угодами сільськогосподарських позичальників шляхом створення Фонду гарантування та підтримки агробізнесу тощо;
- створення багатофункціональної взаємозалежної фінансової інфраструктурної складової забезпечення процесу кредитного забезпечення шляхом формування фінансових структур (Фонду гарантування та підтримки агробізнесу, Центрального кооперативного банку, Контакт-центру тощо), основними принципами діяльності яких буде зменшення фінансових ризиків у процесі кредитного забезпечення діяльності підприємств аграрної сфери;
- завершити і вдосконалити формування трирівневої системи сільськогосподарської кредитної кооперації, яка зможе функціонувати за умови злагодженої взаємоузгодженої політики, направленої на ефективну діяльність всіх рівнів кредитної кооперації, основою якої Центральний кооперативний банк, що має займати чільне місце банківській системі України як банк другого рівня та в системі кредитної кооперації як банк першого рівня, що спеціалізуватиметься на кредитуванні найбільш обмежених в доступі до кредитних ресурсів селян та дрібних підприємств.

Запропоновані заходи сприятимуть запровадженню дієвих фінансово-кредитних механізмів (через зниження процентної ставки за кредитами для сільськогосподарських підприємств, збільшення обсягів довгострокових кредитів, скорочення ризиків банківських установ, зростанню частки банківських кредитів в структурі джерел фінансового забезпечення до рівня 25–30%) вирішення проблем кредитного забезпечення підприємств аграрної сфери економіки.

Використані джерела:

1. *Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 2011 рік (статистичний бюлетень) / Відповідальні за випуск: Погорєльська В.І., Лукянчикова О.О., Афанашенко О.Л. Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Вінницькій області. – 2012. – 138 с.*
2. *Фінансові показники діяльності сільськогосподарських підприємств Вінниччини. Статистичний збірник / Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Вінницькій області (За редакцією Пікало В.Ф.).– 2013.– 60 с.*
3. *Офіційний сайт Міністерства статистики України: [Електронний ресурс]: Режим доступу: www/ukrstat.gov.ua/Державна служба статистики України/Статистична інформація/Сільське господарство/Зведені показники.*

Велиган Ірина Володимирівна,
студентка магістратури за спеціальністю "Адміністративний менеджмент"
факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІЗАЦІЇ

Управління персоналом є не лише галуззю знань, а й сферою практичної діяльності, спрямованою на забезпечення організації «якісним» персоналом і передбачає оптимальне його використання [1]. Управління організацією та її персоналом сьогодні передбачає широке використання інформаційних технологій. Комп'ютерна техніка, телекомунікаційні лінії зв'язку, а також персонал, що володіє навичками роботи з інформацією та інформаційними технологіями, є необхідними атрибутами конкурентоспроможного підприємства.

В останнє десятиліття у зв'язку з бурхливим розвитком інформаційних технологій з'явився новий клас програмного забезпечення – так звані автоматизовані інформаційні системи (далі – АІС). Дані програми є одночасно інтернет-технологією і спеціалізованим програмним забезпеченням. У широкому сенсі інформаційна система є сукупністю технічного, програмного та організаційного забезпечення, а також персоналу, призначеного для того, щоб своєчасно забезпечувати певних людей належною інформацією [2] У вузькому сенсі інформаційною системою називають тільки підмножину компонентів інформаційної системи в широкому сенсі, що включає бази даних, системи управління базами даних і спеціалізовані прикладні програми. Інформаційні системи у вузькому сенсі розглядають як програмно-апаратну систему, призначену для автоматизації цілеспрямованої діяльності кінцевих користувачів, що забезпечує, відповідно до закладеної в неї логікою обробки, можливість отримання, модифікації та зберігання інформації [3].

Сьогодні АІС зустрічаються практично в кожному типі організацій. Вони отримали широке розповсюдження завдяки їх універсальності, практичності та незалежності від робочого місця. Універсальність АІС полягає в тому, що документи, створені в системі, зберігаються в цифровому вигляді і можуть використовуватися і оброблятися, наприклад, для складання звітів, які можуть бути сформовані за надзвичайно короткий період часу. Програмі достатньо кількох секунд на операцію, що вимагає обробки величезного масиву даних. Практичність автоматизованих інформаційних систем полягає в готовності програми для введення, зберігання і обробки даних. Користувач самостійно вводить унікальну інформацію в стандартні поля, все інше робить за нього програма. Незалежність АІС – один з найважливіших критеріїв. Користувач має можливість зайти в АІС з будь-якого комп'ютера, використовуючи свої дані авторизації. Зазвичай ними виступають логін і пароль в системі. Іноді застосовуються і більш захищені методи верифікації. Це не створює проблем при неможливості скористатися штатним

робочим місцем. Оскільки дані, що вводяться користувачами, зберігаються віддалено на загальних мережевих комп'ютерах, а не на локальній машині користувача, то ймовірність втрати даних мінімальна. Але недоліком побудови такого способу мережі є непрацездатність АІС у всіх користувачів, якщо відбувається виведення з ладу комп'ютера(ів), що містять обслуговуючі дані інформаційної системи.

В ідеалі в рамках підприємства повинна функціонувати єдина корпоративна інформаційна система, що задовольняла б всі існуючі інформаційні потреби всіх співробітників, служб і підрозділів. Однак на практиці створення такої всеосяжної ІС занадто складно або навіть неможливо, оскільки існують завдання, що легко формалізуються і такі, що формалізації не піддаються. Внаслідок цього на підприємстві зазвичай функціонують кілька різних ІС, які вирішують окремі групи завдань: управління виробництвом, фінансово-господарською діяльністю і т. д. Частина завдань буває охоплена або «покрита» одночасно кількома ІС, частина завдань – зовсім не автоматизована. Така ситуація отримала назву «клаптикової автоматизації» і досить типова для багатьох підприємств [4].

Одні з найбільш новітніх видів автоматизованих інформаційних систем – це системи електронного документообігу (далі – СЕД). Система електронного документообігу – автоматизована система для багатьох користувачів, що супроводжує процес управління роботою вище стоячої ієрархічної організації з метою забезпечення виконання цією організацією своїх функцій. При цьому передбачається, що основою функціонування організації, її продуктом є документація. Тобто реальний конкретний продукт – це сам документ [5]. На сьогодні розвиток інформаційних технологій, СЕД є необхідною і успішної конструкцією для роботи з документами в кожній організації.

Представляє інтерес, яким чином функціонування систем електронного документообігу сприяє управлінню персоналом підприємства, наскільки корисно її впровадження в практику кадрового менеджменту і які проблеми зустрічаються на шляху до переходу або створення електронного документообігу в організації.

Виділимо основні, однозначно позитивні сторони електронного документообігу в організації з ієрархічною структурою. Перш за все, ідентифікація документа за унікальним номером є дуже зручною в роботі. При створенні документа йому присвоюється номер, завдяки чому в будь-який момент часу можна знайти який-небудь документ, щоб провести з ним необхідні дії. Також зручним є перегляд статусу документа. Можливість відстеження стану документа і пошуку за заданими критеріями (погодження, підписання…). Доцільним є зберігання електронної версії документа. Через систему можна отримати доступ до змістовної частини документа, тобто до його тексту. Ця опція спрощує діловодство і дозволяє почати роботу з документом раніше, ніж він надійде в оформленому за всіма необхідними стандартами вигляді. Крім того, позитивною є наявність єдиної бази документів, прозорість інформації всередині організаційної структури. Завжди є можливість доступу до необхідних документів, а у випадку, якщо документ конфіденційний, оформляти його відповідним чином так, щоб він був доступний лише певному колу осіб Відзначається істотне прогрес в розподілі завдань та призначенні виконавців. Вхідна інформація через систему електронного документообігу надходить виконавцям через завдання від вищого керівництва. Можливість передачі звіту про виконані завдання. Кожен ієрархічний рівень контролює виконання всіх документів, які були «спущені вниз». При прийнятті звіту від нижчестоящого рівня документ переміщається на вище стоячий рівень або підписується керівництвом організації та відправляється адресату(ам). При неприйнятті звіту про виконання документ залишається в стадії доопрацювання, при цьому в нього необхідно внести зміни. Також присутня опція анулювання завдання по документу нижчестоящим виконавцем, якщо її закриває вище стоячий виконавець. Ці функції – звітність і контроль – є одними з найважливіших в системі електронного документообігу. Відзначається чіткий взаємозв'язок документів. У СЕД присутня можливість відстежити зв'язки між документами з якогось певного питання з метою отримання найбільш повної інформації. Робота СЕД може бути ускладнена в таких умовах:

1) якщо СЕД встановлена у всіх філіях організації;
2) коли завдання на виконання відправляється одночасно кільком виконавцям;

3) при великому обсязі листування за однією, пов'язаною між різними документами тематикою;
4) якщо виконується розсилка документа кільком підрозділам організації;
5) коли на виконання завдання відводяться короткі терміни;
6) у випадку, якщо документообіг є внутрішньоорганізаційним.

Необхідно відзначити, що чим складніше й об'ємніше документообіг в організації, тим простіше стає працювати в СЕД – тут спостерігається ефект масштабу.

При всіх позитивних сторонах впровадження даної технології на підприємствах і її якісному впливі на управління персоналом організації слід зупинитися на проблемних питаннях та недоліках впровадження систем електронного документообігу.

1. Враховуючи, що в основному СЕД використовується з метою контролю за документообігом, відзначається її необхідність корисність лише для співробітників, що здійснюють діловодство.
2. Для простого виконавця істотно збільшується час підготовки одного документа – спочатку його потрібно створити, підготувати і оформити в паперовому варіанті, потім створювати в СЕД, оскільки документи в переважній більшості організацій насамперед готуються і оформляються на папері.
3. Значно більше часу потрібно для розподілу доручень і приймання звітів по причині роботи з паперовою документацією і паралельним розподілом доручень і прийомом звітів в системі.
4. Ускладнює роботу велика кількість функцій, неочевидний порядок дій в програмі. Найчастіше сучасні системи електронного документообігу мають величезну кількість функцій, які присутні при створенні кожного документа, хоча противагою цьому служить той факт, що для кожного типу документів необхідна тільки частина функцій. У підсумку для виконавця управління системою стає складним, що породжує зайві витрати часу на роботу з програмою.
5. Відзначається неінтуітивний підхід в управлінні системою. Часто програми електронного документообігу є складними, і необхідно постійно працювати з системою, щоб оволодіти навичками управління нею. Ті ж, хто рідко користується програмою, відчувають складнощі в роботі з нею.

В даний час у зв'язку з бурхливим розвитком прикладних програм їх недоліки поступово усуваються, але багато з них все ще наявні в СЕД. Головне призначення СЕД полягає в контролі над документообігом в організації, розподілі завдань між працівниками та перевірці виконання документації. СЕД – єдина панель задач, яку можна налаштовувати не тільки в задачах, пов'язаних з документами. Така система може стати «прогресивним менеджером завдань» для кожного співробітника. Відзначається можливість її поєднання з внутріщньоорганізаційним сервісом миттєвих повідомлень, електронною поштою і т. д. Слід зазначити, що в системі електронного документообігу існує безліч можливостей для управління персоналом організації.

На завершення необхідно відзначити, що ефективність використання співробітниками організації СЕД визначається обсягом витрат на управління самою системою, тобто чим вона нижчі, тим система є більш ефективною.

Використані джерела:

1. *Сорочайкин А.Н. Управление персоналом: глоссарий: терминологический словарь / А.Н. Сорочайкин, Л.В. Ермолина. – Самара : Изд-во «Самарский университет», 2012. – 104 с.*
2. *William S. The Information System Consultant's Handbook. Systems Analysis and Design / William S. Davis, David C. Yen. – CRCPress, 1998. – 800c.*
3. *Маглинец Ю.А. Анализ требований к автоматизированным информационным системам / Ю.А. Маглинец. – Бином, 2008.*
4. *Лисин Н. Лоскутная автоматизация, или Как управлять «зоопарком» программ / Н. Лисин // BYTE Россия. – 2009. – № 1. – С. 28-29.*
5. *Википедия – свободная энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Информационная_система.*

Вешко Оксана Володимирівна,
спеціаліст відділу міжнародних зв'язків та зв'язків з громадськістю
Хмельницького національного університету,
аспірантка кафедри менеджменту

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ СПІЛЬНИХ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

На сьогоднішній день машинобудівний комплекс України потребує особливої уваги, адже рівень прогресу машинобудування як основи реального сектора фактично визначає місце країни у світовому співтоваристві, є індикатором її економічного піднесення та стимулює розвиток національної економіки. А саме становлення національної економіки потребує принципово нових підходів щодо формування політики регіонального розвитку, яка б забезпечила стале економічне зростання країни в цілому, відтворення промисловості і, зокрема, її ключової ланки – машинобудування.

За сучасних умов необхідно приділити значну увагу вдосконаленню саме регіонального управління машинобудуванням як базової галуззі. Саме тому на сучасному етапі розвитку економіки регіону актуальності набуває постійний моніторинг фінансово-економічної діяльності спільних машинобудівних підприємств – їх стану, особливостей господарювання, проблем та перспектив розвитку [2].

Створення спільних підприємств це одна з найпрогресивніших комплексних форм довготривалого економічного, науково-технічного та виробничого співробітництва, що спирається на об'єднання різнонаціональних капіталів, розподілі прибутків та ризиків і доповнює традиційні торговельно-економічні відносини [1]. Спільні підприємства – це комплексна форма довготермінового економічного, науково-технічного співробітництва, що ґрунтується на об'єднанні спільних інтересів, капіталів, маркетингових досліджень іноземних та вітчизняних підприємців та доповнює торгово-економічні відносини.

Крім того, спільна форма власності дозволяє партнерові використовувати торговельні, адміністративні та інші зв'язки зарубіжних учасників, їх комерційний досвід і знання місцевих умов. Це відкриває сприятливі можливості для виходу зі своєю продукцією на зовнішні ринки.

Для того, щоб визначити можливі шляхи покращення ситуації, у першу чергу важливо зробити аналіз фінансово-економічної діяльності стану найбільш успішних підприємств машинобудування Хмельниччини (табл. 1).

Таблиця 1

Результати діяльності найбільш успішних спільних машинобудівних підприємств Хмельниччини

Показник	Роки				
	2009	2010	2011	2012	2013
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.					
ТзОВ «Дювельсдорф Україна»	0	0	-70000	-1683300	-2226300
ТзОВ «Преттль-Кабель Україна»	3581000	-2068000	-23000	-4338000	3263000
ТзОВ «СКАМЕ-УА»	78200	-213800	-106000	225800	175100
ТзОВ «Вікс-Фільтрон»	0	9320000	5478000	8551000	13668000
ТзОВ «ЮЕНПІКОМ»	-125000	-85000	-120000	0	-33200

Примітка: складено автором.

Аналіз фінансових результатів діяльності спільних машинобудівних підприємств Хмельниччини за 2009-2013 роки показує, що серед їх загальної кількості великою є частка збиткових підприємств; збитки коливаються в межах від 23 тис. грн., до 4млн. 338 тис. грн. Це може бути пояснено тим, що більшість спільних машинобудівних підприємств належать до

вищого технологічного укладу і їх продукція є більш наукомісткою та конкурентоспроможною. Водночас це може свідчити про те, що освоєння нових видів продукції у цій сфері діяльності є більш інтенсивним і результативним.

Особливістю спільних машинобудівних підприємств Хмельниччини є те, що досить велика їх кількість неспроможна забезпечити стабільну прибутковість своєї діяльності, такі спільні машинобудівні підприємства як ТзОВ «Дювельсдорф Україна» та ТзОВ «ЮЕНПІКОМ». Найбільш прибутковим серед досліджуваних підприємств це ТзОВ «Вікс-Фільтрон», розмір чистого прибутку має зростаючу тенденцію і у 2013 році становить 13 млн 668 тис. грн.

Дослідивши загальну ситуацію на спільних підприємствах машинобудівної галузі в Хмельницькій області можемо підсумувати, що фінансова результативність господарської діяльності є проблемним питанням, яке потребує розвитку в даному напрямку. Основними чинниками нестабільної прибутковості спільних машинобудівних підприємств Хмельниччини є не зовсім вірні підходи до управління господарською діяльністю. Саме від ефективного управління діяльністю підприємства, в першу чергу, залежать результати, отримані від даної діяльності. Необхідно враховувати особливості ментальності, стилі управління з якими спільні підприємства стикаються працюючи з іноземними компаніями, майбутньому менеджерові необхідно знати, що для ефективного крос-культурного менеджменту необхідно не тільки знання традицій, етикету, особистості ділової культури партнера по бізнесу, але й те, що служить об'єднуючим початком на шляху до взаємодії. Наука підтверджує загальну єдність людей у своєму внутрішньому, моральному, етичному вимірі. Різниця між людьми полягає в основному, у зовнішніх проявах, звичаях, ритуалах, одязі, невербальних комунікаціях тощо.

Лише детально прогнозована і розпланована діяльність може забезпечити відносну стабільність його діяльності. Таким чином, для підвищення рівня прибутковості спільних підприємств машинобудівної галузі Хмельниччини слід визначити шляхи удосконалення управління діяльністю даних підприємств і, в тому числі, їх фінансовими результатами та розробити заходи для їх практичної реалізації. Тому доцільно проводити подальші дослідження у напрямі окреслення перспективних напрямів активізації діяльності спільних машинобудівних підприємств в Україні.

Використані джерела:

1. *Весельська К.А. Формування конкурентних переваг спільних машинобудівних підприємств / К. А. Весельська // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – 2014. – Вип. 4. – С. 164-168.*
2. *Ардашкіна Н.С. Дослідження конкурентного потенціалу машинобудівних підприємств Хмельниччини / Н. С. Ардашкіна // Вісник ХНУ. – 2013. – №6. –Т. 2. – С. 174-178.*

Виговська Наталія Георгіївна,
професор кафедри фінансів і кредиту
Житомирського державного технологічного університету,
доктор економічних наук, професор

ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО У СИСТЕМІ КОНТРОЛЮ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН: ПОШУК ЕФЕКТИВНОГО МЕТОДУ

Важливою умовою розвитку правової держави є формування цілісної системи фінансового контролю, що базується на тісному взаємозв’язку між його різними видами. Водночас більшість вчених погоджуються, що побудувати демократичну, соціальну, правову державу неможливо без тісного взаємозв’язку держави та громадянина, їх злагодженої роботи та ефективного контролю за діяльністю органів державної влади з боку громадськості [1, с. 150].

Слід визначити, що земельні відносини були й залишаються головною темою суспільного інтересу та найважливішим об'єктом контролю.

Оскільки система фінансового контролю є підсистемою господарського контролю, звернемось до Земельного Кодексу, де визначено види контролю за земельними відносинами: державний, самоврядний та громадський. Відповідно стаття 190 визначає, що громадський контроль за використанням та охороною земель здійснюється громадськими інспекторами, які призначаються відповідними органами місцевого самоврядування, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері здійснення державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, і діють на підставі положення, затвердженого центральними органами виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сферах нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, охорони навколишнього природного середовища [2, ст. 190]. На практиці відповідне положення поки що не затверджене, а громадських інспекторів не існує.

З позиції системного підходу сьогодні переважає державний фінансовий контроль порівняно з іншими видами контролю, оскільки відбувається централізація контрольної діяльності. Водночас самоврядний та громадський контроль розвинуті недостатньо, що знижує результативність їхнього впливу при вирішенні ряду земельних питань, які мають важливе значення для суспільства.

Для формування ефективної та цілісної системи контролю земельних відносин необхідна тісна взаємодія та координація суб'єктів державного, самоврядного та громадського контролю. При визначенні видів фінансового контролю часто не згадується про громадський контроль, який повинен виступати центральною ланкою всієї системи фінансового контролю в сфері земельних відносин. Наприклад, в США вказаний контроль провадять близько 3 тис. громадських організацій [3, с. 23]. Світова практика засвідчує, що близько 30% здійснених порушень виявляється за допомогою населення, наявності громадянської позиції, зацікавленості у процесах суспільного та економічного життя. Оскільки земля виступає національним багатством та власністю народу України, громадський контроль необхідно вважати одним з найважливіших видів фінансового контролю.

В сучасних умовах не існує значних розбіжностей у підходах до аналізу сутності громадського контролю. Його визначають як один з видів соціального контролю, що здійснюється об'єднаннями громадян та самими громадянами і є важливою формою реалізації демократії та способом залучення населення до управління суспільством та державою [1], способом забезпечення законності та ефективності діяльності державних та муніципальних органів державної влади. В цілому громадський контроль забезпечує легітимність державної влади шляхом зростання довіри до неї, оскільки громадськість переконується у відкритості та транспарентності самої влади [4, с. 14].

Значне місце в системі громадського контролю належить контрольним методам. Сьогодні методи громадського контролю достатньо різноманітні, зокрема: громадські експертизи, конференція громадян, звернення громадян до органів влади, опитування громадян, збори громадян. Причому важливим позитивним моментом громадського контролю є вільний вибір методів та способів контролю (однак тих, які не протирічать чинному законодавству), повна незалежність громадських контролерів від держави, можливість апеляції до будь-яких інстанцій, підтримка населення та засобів масової інформації. Контроль за дотриманням законодавства в сфері земельних відносин є найяскравішим прикладом взаємодії держави та громадськості.

Найбільш поширеним з контрольних методів є громадська експертиза, що дозволяє оцінити ефективність діяльності публічної влади, проаналізувати виконання програми або витрачання бюджетних коштів. На наш погляд, фактором, що знижує ефективність застосування громадської експертизи, є відсутність його чіткого нормативно-правового закріплення та недостатній кваліфікаційний рівень контролерів-громадян. Більш поширеними методами гро-

мадського контролю є звернення громадян до органів державної виконавчої влади та висвітлення результатів ревізій та перевірок органами контролю у засобах масової інформації (ЗМІ). В демократичних європейських країнах роль громадського контролера досить часто виконують органи ЗМІ (Великобританія, Франція, Німеччина). Головними передумовами для існування громадських ЗМІ є правові гарантії та належне фінансування, які здатні забезпечити умови діяльності таких ЗМІ у суспільстві і забезпечуватимуть необхідний для функціонування справжньої демократії громадський контроль за владою [5, с. 330]. В Україні на сучасному етапі її розвитку таких передумов не створено, оскільки відсутнє Громадське національне телебачення, яке незалежне від інтересів певних політичних груп та партій. Крім того, існує залежність журналістів від власників ЗМІ, що не надає можливості здійснювати громадський контроль об'єктивно.

До методів громадського контролю також відноситься створення громадських рад при органах державної виконавчої влади. В контексті контролюючих органів такі структури створені при ДФІ, Державній фіскальній службі, Рахунковій Палаті тощо. Громадська рада функціонує і при Держземагентстві, виступаючи постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами. Методами громадського контролю, що характерні для діяльності громадських рад при органах ДФК, є громадські слухання, обговорення та подання звітів для громадськості.

Однак часто наголошується, що робота громадських рад є формальною. Необхідно відзначити, що на діяльність державного органу влади значного впливу громадські ради не мають. Це частково пояснюється тим фактом, що цей орган функціонує при органі державної влади, діяльність якого він контролює. Незважаючи на всю різноманітність методів громадського контролю, він залишається на сьогоднішній день неефективним з наступних причин: недостатньо ефективна діяльність ЗМІ як суб'єктів громадського контролю; неналежне нормативно-правове забезпечення різноманітних форм, методів та інструментів громадського контролю; недостатній кваліфікаційний рівень та низька обізнаність громадських контролерів; проблеми на етапі реалізації громадського контролю, зокрема досить часто результати його не враховуються органами державної влади; економічна та політична байдужість громадян та негативний вплив бюрократії в сфері земельних відносин; недостатня дієвість діяльності громадських рад при органах державної виконавчої влади [6].

Тому актуальним стає пошук більш ефективного методу контролю за діяльністю органів влади. В цьому контексті пропонуємо створити громадсько-державну організацію, яка б звітувалась перед суспільством та Президентом України. До складу цієї структури слід включити представників органів державного фінансового контролю, журналістів, представників громадськості, зовнішніх аудиторів, які мають фахові знання в області контролю за дотриманням громадських інтересів. Основним методом, який буде використовуватись в діяльності громадсько-державної організації буде метод державно-громадського фінансового аудиту, що надасть можливість об'єднати дії держави та громадськості при здійснення контролю в сфері земельних відносин. Цей метод включатиме такі традиційні способи та прийоми контролю, як перевірка, обстеження, громадська експертиза, громадські обговорення та слухання. Предметом контролю такої організації будуть виступати діяльність вищезазначених підконтрольних суб'єктів з позиції врахування громадської думки під час формування, реалізації та контролю в сфері земельних відносин. Нормативно-правовим забезпеченням такої структури буде Положення про громадсько-державну організацію, затверджене КМУ. Фінансове забезпечення такої організації слід побудувати на основі суспільних фондів за рахунок коштів конкурентоздатних вітчизняних підприємств, зацікавлених у забезпеченні прозорих земельних відносин за допомогою механізму контролю.

Таким чином, об'єднання досвіду контрольної діяльності державних контролерів та громадських організацій сприятиме появі нового ефекту в здійсненні контролю за земельними відносинами, усуненню протиріч між громадськістю та державними органами, підвищить участь громадськості в управлінні державою.

Використані джерела:

1. *Державне управління [Текст]: навч. Посіб. / [А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна [та ін.]; за ред. А.Ф. Мельник. – К.: Знання Прес, 2003*
2. *Земельний кодекс України від 20.12.2001 N 2905-III із змінами і доповненнями від 20.11.2012 N 5496-VI (5496-17) [Електронний ресурс]: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 3-4, ст.27 – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14*
3. *Новаковський Л.Я. Шляхи удосконалення законодавчого забезпечення розвитку земельних відносин в Україні / Економіка АПК. – 2009. – 33. – с. 21-23*
4. *Жаровська І.М. Громадський контроль як інтегральна складова у концепті владних відносин сучасної держави і громадянського суспільства // І.М. Жаровська. Часопис Київського університету права. – 2012. – №3. – с. 14-16*
5. *Стрілець Ю. Перспективи реалізації громадського контролю у місцевому самоврядуванні в Україні / Ю. Стрілець // Ефективність державного управління. Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 29. – с. 327-332*
6. *Виговська Н.Г. Державний фінансовий контроль земельних відносин в Україні: монографія // Н.Г. Виговська, О.Л. Стеблянко. – Житомир: ПП «Рута», 2015. – 252 с.*

Виговська Тетяна Вікторівна,
професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права,
кандидат біологічних наук, доцент

РОЛЬ РЕЛІГІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ У ПРОЦЕСІ ПОДОЛАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

У сучасному світі екологічні проблеми людства виходять на перший план, оскільки на порядок денний ставиться саме існування людства. Причиною цього є швидкість науково-технічного прогресу, яка на кілька порядків перевищує швидкість еволюційних процесів у біосфері та адаптаційні можливості живих організмів. Людство саме породило нові джерела глобального забруднення, непомірного тиску на біосферу, що зумовлює реальну можливість знищення наявних природних ресурсів. Вже сьогодні катастрофічно зменшується біорозмаїття.

Сучасна економіка, яка повністю керується законами ринку, змушена постійно запроваджувати в життя все потужніші технології, які все більшою мірою руйнують довкілля. Так, про зростаюче навантаження на біосферу свідчить те, що світовий валовий продукт людства наприкінці XX століття збільшився порівняно з 1900 роком у 330 разів, досягнувши 20 трильйонів доларів. За останні 100 років ресурсоспоживання людства зросло майже в 100 разів [1, с. 5]. Результатом такого активного, а головне, неконтрольованого розвитку економіки стали непередбачувані для людства швидкі загрозливі зміни клімату у світі, а повітря, ґрунти і поверхневі води під впливом шкідливих викидів втратили здатність до самоочищення. Зрозуміло, що це все це ставить існування самого людства під реальну загрозу знищення, відходу його в небуття.

Провідні вчені-екологи, спираючись на результати глибокого аналізу глобальних екологічних проблем, стверджують, що ніякі науково-технічні новації, економічні та соціальні реформи не зможуть самі по собі забезпечити поступальний екологічно збалансований розвиток людства. Для успішного розв'язання складних екологічних проблем потрібен насамперед перехід до утвердження екологічної свідомості як на рівні індивідуального буття, так і суспільного буття, реалізації "екологічної ідеології життя", стимуляції "екологізації" самої економіки й виробництва, зрештою на порядок денний ставиться питання негайного формування нової, постіндустріальної екологічно зорієнтованої планетної цивілізації.

Однією із головних причин такого катастрофічного стану стала відсутність як у регіональному, так і у планетарному виміри достатнього рівня екологічної свідомості у суспільстві, кожного його члена. Тому в таких умовах надзвичайно актуалізується проблема формування такого рівня зрілості означеної свідомості, яка б дозволила розглядати екологічні проблеми як першочергові для всього людства, кожного індивіда.

В цьому контексті дуже важливим є формування такого світогляду, який може позитивно впливати на вирішення нагальних екологічних проблем. Світоглядний фактор, як показала історична практика, зокрема у релігійному вираженні, може досить позитивно впливати на означений процес. Наповнення екологічним змістом світогляду особистості і спільноти в кінцевому підсумку зумовить і зміну поглядів на розуміння природи як того середовища, без якого не можливе існування всього живого.

За таких умов формування екологічної свідомості в кожного члена суспільства постає нагальною потребою. Адже усвідомлення кожною людиною свого нерозривного зв'язку з довкіллям, залежність від нього в кінцевому підсумку повинно кардинальним чином змінити наявну ситуацію, оскільки формує і утверджує у неї потребу постійного бережливого відношення до навколишнього середовища, сприянню його постійного відтворення, сприяє виходу таких відносин на гармонійний рівень.

Необхідно нагадати, що екологічна свідомість є однією із форм суспільної свідомості, однією із найважливіших складових науково-філософського світогляду. Як специфічна і відносно самостійна форма, вона склалася лише в XX столітті в результаті адекватного відображення насування екологічної катастрофи та наростанням кризових явищ у взаємовідносинах суспільства і природи в цілому. Правда, існування структурних елементів екологічної свідомості мало місце і на ранніх етапах існування людського суспільства. Це пояснюється тим, що практична діяльність людей неможлива без відображення в їх свідомості об'єктивно існуючих динамічних зв'язків між ними і навколишнім середовищем. В реальному житті таке відображення здійснюється через світогляд, який, як відомо, суттєво впливає на характер діяльності як окремих індивідів, так і цілих соціальних груп і класів.

Оскільки релігійний світогляд є історично значно пізнішою та більш зрілою формою світорозуміння, то осягнення буття, як вже зазначалося, реалізується на принципово іншому рівні. Головним засобом осягнення буття відтепер вже виступає віра в реальне існування об'єктів надприродного світу. І як що для міфологічного світорозуміння головним є обґрунтування зв'язку індивіда з родом, то для релігії – показ шляхів досягнення єдності з надприродним об'єктом (Богом) як втілення святості та абсолютною цінністю.

Правда, необхідно зауважити, що частина релігій не втратили свого екологічного потенціалу. Так, наприклад, буддизм, постаючи релігією "одкровення", тим не менше формує у людини шанобливе відношення до довкілля, забороняє вбивати все живе. Так, вже хрестоматійним є відношення, зокрема в Індії до корів.

Зрозуміло, що нинішній стан екологічних проблем змушує релігійні інституції переосмислити місце і роль в житті віруючої людини екологічних проблем. Тому нині в багатьох конфесіях та сектах можна спостерігати тенденцію переосмислення цінностей земного буття, зміну з негативної оцінки на позитивну багатьох мирських моментів. Більше того, прослідковується прагнення уникнення їх однозначної негативної ролі, як це мало місце в ще зовсім недалекому минулому. Звичайно, це пояснюється тим, що "жодна релігійна система не лишається незмінною протягом часу – нові умови і відкриття змінюють її значною мірою" [4, с. 227]. Це стосується, зокрема і християнства. Так, екологічна проблема стає важливою для діяльності християнських релігійних інституцій та організацій. При цьому відбувається перш за все перегляд самих методологічних засад. Так, для аргументації екологізації діяльності людини переглядаються положення про матеріальні блага. Так, А. Раушер зазначає, що "християнин несе відповідальність за створення таких умов життя людей, які визначались би духом справедливості і солідарності, впливали на розкриття здатностей людини і виконання тих завдань, які стоять перед ним" [3, с. 5].

Більше того, у християнстві виникають рухи, які не тільки чітко носять екологічний характер, але й означений принцип кладуть в основу свого віровчення, що, відповідно, зумовлює проведення екологічної діяльності. До прикладу, Порфирій Іванов став засновником релігії другого пришестя нового Христа. Йому відкрилося те, що "люди повинні обов'язково навчаться жити у злагоді з природою, не руйнуючи її" [2, с. 73]. Отож, релігійний світогляд є досить важливим фактором формування екологічної свідомості людей. Зрозуміло, що особливе місце в такому процесі займають релігійні інституції та організації, які під впливом реального буття не тільки визнають важливість вирішення екологічних проблем, але й наголошують на тому, що ця справа богоугодна, а не дотримання екологічним норм оголошують гріхом, яке тягне покарання.

Використані джерела:

1. *Білявський Г.О., Бутченко Л.І. Основи екології: теорія та практика. Навч. посіб. – К.: Лібра, 2004. – 368 с.*
2. *Вчення Порфирія Іванова // Релігійна панорама. – 2005. – № 11. – с. 73.*
3. *Раушер А. Частная собственность в интересах человека труда. – М.: "Дело", 1994. – 64 с.*
4. *Трёльч Э. Церковь и секта // Религия и общество: Хрестоматия по социологии религии / Сост. В.И. Гараджа, Е.Д. Руткевич. – М.: Аспект Пресс, 1996. – С. 226-237.*

Виговський Леонід Антонович,
завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права,
доктор філософських наук, професор

ВПЛИВ ПРОЦЕСУ "ЗМИРЩЕННЯ" ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ РЕЛІГІЇ НА БІЗНЕСОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ВІРУЮЧИХ ЛЮДЕЙ

Одним із специфічних засобів освоєння навколишнього світу, "входження" в нього людини є релігія, оскільки вона надає індивіду власну, конфесійно інтерпретовану картину світу, розуміння місця і ролі в ньому людини. В більшості релігій поняття гріха є фундаментальним, оскільки передбачає розуміння земного світу як "царства зла", а тому надає людині сенс життя саме в боротьбі з ним. Розірваність відносин між Богом і створеним ним світом виявляється в тому, що людина, яка відійшла від нього, спрямовує мирські речі проти установленого Богом порядку.

Оскільки Церква пов'язана зі світом, то вона поєднує в собі два єства – Боже і людське. Сьогодні вона підкреслює те, що покликана служити не тільки врятуванню людей, але й відновленню самого світу. Виконати цю місію Церква намагається не тільки через формулювання і утвердження соціальних положень, а також через бізнесові справи, які поліпшують не тільки духовно-моральний стан, але й матеріальний.

Сьогодні в багатьох конфесіях та сектах під впливом реального буття відбувається переосмислення цінностей земного життя, переоцінка його мирських сторін, прослідковується прагнення уникнути їх однозначної негативної оцінки, як це мало місце в ще зовсім недалекому минулому. Це пояснюється тим, що "жодна релігійна система не лишається незмінною протягом часу – нові умови і відкриття змінюють її значною мірою" [4, с.79].

Зрозуміло, що релігія і її соціальні інституції не змогли б функціонувати в суспільстві, якби тією чи іншою мірою не реагувала на зміни, які постійно відбуваються у світі. Особливо кардинальні зміни в розумінні світу та місця і ролі в ньому людини відбулися в протестантизмі, який виник в Західній Європі в XVI столітті. Під впливом буржуазного способу життя він докорінно змінив самі світоглядно-ідеологічні засади християнського віровчення. В подальшому протестантський рух стимулював розвиток ініціативи, підприємливість, чим сприяв накопиченню матеріальних цінностей. Така діяльність вже не вважалась простим досягненням

матеріальних благ, а розглядалась в контексті отримання божественної благодаті. І чим успішніше йшли бізнесові справи у віруючої людини, тим, з її точки зору, Бог був до неї прихильнішим. Саме така ідеологія зумовила відмову від розглядання праці як покарання Боже і послужила розвитку матеріального виробництва в країнах Західної Європі. "Протестантизм, – зазначає Е. Елбакян, – на противагу середньовічному католицизму, відмовляється від принципового протиставлення церковного і світського. Мирські заняття, цивільна професія, діяльність вдома, на виробництві і т. д. розглядається як виконання релігійних обов'язків, сфера яких поширюється на будь-яку мирську діяльність. Цим виражається протестантське обмирщення християнства, супроводжуване разом з тим "етизуванням" мирського життя" [5, с. 62]. В основному ті, хто вірує в Євангеліє, вбачають у своїх мирських справах певний духовний смисл. Вони це пояснюють тим, що для одних віруючих людей мирська діяльність дозволяє нести євангельську звістку "неспасенним", з якими у них ділові контакти. Інші вбачають у ній засіб забезпечення своїх матеріальних потреб, що дозволяє їм спокійно служити Богу. Є й така частина віруючих, які займаються бізнесом для того, щоб з допомогою зароблених грошей фінансувати богоугодні справи. Наприклад, свідкам Єгови "не притаманний аскетизм, вони не дотримуються постів, їм чужа точка зору, що потрібно виснажувати своє тіло, щоб подолати гріховні думки. Як правило, вони цінують радощі життя: подружнє кохання, дружнє спілкування, смачну їжу, гарні напої, цікаві подорожі" [2, с. 52]. Тому прибічники протестантизму не вважають гріховною справою користуватися всіма благами цивілізації, зокрема телебаченням, комп'ютером, Інтернетом і т. д.

Щодо позиції сучасного православ'я, то воно в цьому плані є більш консервативною. Православ'я загалом протистоїть процесу протестантизації, розглядає свою ортодоксальність як цілковито позитивне явище. Хоч в російському православ'ї з цього питання існує явне розмежування. "Реформатори, – заявляє диякон Андрій Кураєв, – говорять: якщо зараз, сьогодні не провести реформи, – православ'я зникне, їх опоненти заявляють: саме якщо почати реформи, – православ'я зникне, і тому ніяких реформ ні зараз, ні в майбутньому" [1, с. 26]. Через те частина православних ієрархів, побоюючись, що Церква, беручи активну участь у мирському житті, може втратити свою ідентичність, стоять на позиції збереження статус-кво.

Водночас в православній Церкві є люди, які висловлюють протилежні думки. Вони, навпаки, визнають потребу в постійному оновленні форм і методів церковного життя, діалогу з "зовнішнім" світом і ставлять перед собою завдання перетворити всю повноту суспільного життя на засадах християнських цінностей. Під впливом реального життя серед богословів набуває поширення думка про те, що Церква і релігія взагалі повинні звільнитись від тягаря історичного минулого і зробити все для того, щоб відповідати потребам сучасної людини. Такий підхід можливий тільки на засадах переосмислення сутності самої людини, сенсу її життя. В наш час теологи розглядають особистість вже як суть, осереддя та мету суспільства, що потребує шанувати її разом з притаманними їй універсальними та невід'ємними "людськими правами". Через те відбувається й переосмислення змісту і форм суспільної діяльності віруючих. "Простий мирянин, – наголошує В. Філімонов, – не має ніякого права замкнутись у собі, жити тільки своїм власним життям, піклуватись лише про власне індивідуальне спасіння" [6, с. 7].

За сучасних умов релігійні інституції та організації у своїй діяльності все більшою мірою змушені виходити за межі того, що характеризує їх як власне релігійні. Сьогодні вони прагнуть мати справу зі сферою культури, освіти, політики, бізнесу, спорту і т. д. А це по суті означає змирщення функцій релігії і церкви. Особливо ця тенденція характерна для течій неохристиянства. "Перевага нехристиянських течій, – підкреслює А. Колодний, – в основному саме в тому, що вони славлять Бога, а не йдуть до нього, як старці, з протягнутою рукою. Це більше імпонує сучасному віруючому, який вважає, що життям своїм, активним діянням на ниві Божій, а не постійною прохачкою у Бога можна здобути потойбічне блаженство" [3, с. 9]. Тому інтегративна, регулятивна, компенсаційна та інші функції в такому середовищі все частіше реалізуються із використанням мирських засобів: заняття бізнесовою діяльністю, надання необхідної матеріальної допомоги людині чи її сім'ї, колективна організація дозвілля, в крайньому випадку для психологічної допомоги організовується звернення до психолога.

Розширення функцій релігії та її інституцій, як вже зазначалося, передбачає реалізацію їх функціональності в нових для неї сферах. Так, в діяльності релігійних організацій все більше місце займає проблема осмислення і вирішення економічних проблем людства.

Таким чином, під впливом секуляризованого світу функціональність релігії, яка на практиці реалізується через діяльність релігійних організацій та віруючих людей, у все більшій мірі здійснюється у суспільстві у "світсько-мирському" варіанті. Це свідчить про поглиблення процесу нарощення в загальній системі функцій релігійного комплексу таких елементів, які мають світське спрямування, переорієнтації її на вирішення земних проблем суспільства і людини. Так, нині багато церков займаються бізнесовою діяльністю, яка по суті носить світський характер.

Використані джерела:

1. *Андрей Кураев, дьякон. Обновление традиции // Материалы Международной богословской конференции "Живое предание": Сборник докладов. – М., 1999.– С.26.*
2. *Иваненко С.И. О людях, никогда не расстающихся с Библией. – М., 1999. – С.52.*
3. *Колодний А. Християнство в духовних і культурних процесах сучасності // Науковий вісник Чернівецького університету: Зб. наук. праць. Вип.163-164. Філософія. – Чернівці, 2013. – С. 9.*
4. *Лоусон Т.Е. Религии Африки. Традиции в развитии // Религиозные традиции мира: В двух томах. Т.1 / Пер. с англ. – М., 1996. – С.79.*
5. *Элбакян Е.С. Христианская трудовая этика: сравнительный анализ конфессиональных особенностей // Религиоведение. – 2003. – № 2. – С.62.*
6. *Филимонов В.П. Пред Богом все равны / Спасите наши души. – № 11 (55). – 2010. – С.7.*

Власюк Світлана Анатоліївна,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Уманського національного університету садівництва,
кандидат економічних наук, доцент,
Бондаренко Наталія Вікторівна,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Уманського національного університету садівництва,
кандидат економічних наук

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР АГРАРНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Нинішня практика фінансово-кредитного забезпечення підприємницьких структур аграрної сфери в умовах євроінтеграційних процесів не відзначається комплексністю та системністю, має низку недоліків, що не дають змоги задовольнити фінансові потреби. Діюча державна фінансова політика щодо регулювання темпів розвитку агропромислового виробництва не забезпечує належного доступу сільськогосподарських товаровиробників до ринку фінансових ресурсів, формування сприятливого інституційного середовища та вирівнювання умов господарювання. У зв'язку з вище зазначеним та диспаритетом цін на продукти харчування і засоби виробництва, підприємства аграрної сфери не в змозі на відповідному рівні вести процес відтворення та спрямовувати кошти на розширення діяльності та модернізацію виробництва, що негативно позначається на конкурентоспроможності та якості продукції.

Сільське господарство є, безумовно, одною з найперспективніших галузей економіки України, але для свого успішного функціонування потребує зваженої та збалансованої підтримки держави. Основні засади державної підтримки спрямовані на забезпечення стабільного розвитку аграрного сектору національної економіки, послідовності та комплексності втілення

державної аграрної політики органами місцевого самоврядування та органами державної виконавчої влади, окреслено в Законах України та постановах КМУ. Державна підтримка ґрунтується на національних пріоритетах і узгоджується з необхідністю інтеграції України до ЄС та єдиного світового економічного простору.

Досвід розвинутих економічних країн свідчить, що в силу специфіки сільського господарства підприємства без фінансової підтримки та належного державного захисту нормально функціонувати не можуть. Державна підтримка повинна бути спрямована на підвищення рівня прибутковості аграрних підприємств, забезпечення потреб населення в якісній продукції та зростання її експорту. Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» Мінагрополітики України передбачені видатки для підприємницьких структур аграрної сфери у 2015 році в обсязі 1702,1 млн гривень. Станом на 19.06.2015 Державною казначейською службою України виконавцям бюджетних програм згідно помісячного розпису асигнувань загального фонду Державного бюджету України спрямовано всього – 493,7 млн гривень [1].

Для фінансової підтримки сільськогосподарського виробництва в розвинутих країнах використовуються «система прямих і непрямих важелів державного впливу: цінові важелі й тарифи, квоти, податки, експортні програми, імпортні ліцензії, політика державних цін та їх стабілізація; прямі платежі; субсидії на матеріально-технічні ресурси; страхування ризиків у сільськогосподарському виробництві; фінансування науково-дослідних та інших робіт тощо» [2, с. 125].

Як свідчить досвід розвинених країн, специфічні умови сільського господарства, диктують необхідність особливого підходу до системи фінансової підтримки з боку держави. Найважливішою ціллю державного втручання в аграрну економіку на Заході є підтримка фінансових ресурсів сільськогосподарських товаровиробників, що включає методи впливу на прибуток фермерів, структуру та обсяг сільськогосподарського виробництва, аграрний і продовольчий ринок, внутрішні і зовнішні відносини з метою створення стабільних економічних, правових, соціальних і екологічних умов щодо розвитку аграрного сектора.

Так, наприклад, для аграрного сектору США, притаманне ринкове регулювання та державне втручання одночасно. Більшість програм підтримки аграрної сфери, з використанням коштів федерального бюджету та суспільних ресурсів, контролює Міністерство сільського господарства, і здійснюються через такі кредитні інституції, як Товарно-кредитна корпорація, Система кредитування фермерів, Адміністрація у справах фермерів. Крім фінансової підтримки з боку держави, сільськогосподарські товаровиробники США фінансуються через інші кредитно-фінансові інституції, компанії (фірми) тощо. Таким чином, специфіка інституційної підтримки аграрного сектора в США характеризується стимулюванням ефективно функціонуючих суб'єктів господарювання. Такий підхід пояснюється тим, що урядові нормативно-правові акти, пов'язані з інституційною підтримкою аграрного сектора, сприяють розвитку експортоорієнтованного виробництва. В даному аспекті реалізація відповідних положень Бюджетного кодексу, рівно як і діючих правил кредитування, страхування і оподаткування, стимулює економічне зростання переважно високодохідних ферм.

В Канаді вважають, що сільське господарство є фактором соціальної стабільності, оскільки забезпечує населення продуктами харчування, сприяє збереженню природного навколишнього середовища та ефективному використанню природних ресурсів, тому державна підтримка є найшвидшим способом сприяти розвитку галузі, яка має стратегічне значення для економіки країни. Крім того, державна підтримка запобігає різким коливанням доходів фермерів, і в такий спосіб додає стабільності економіці загалом та внутрішньому фінансовому ринку зокрема.

Фермери Канади отримують державну підтримку на провінційному та федеральному (центральному) рівнях.

Серед програм федерального рівня слід відзначити: Національну програму стабілізації чистого доходу (NISA); Програму уніфікації цін через Пшеничну Палату Канади (CWB); Програму авансових платежів; Програму підтримки узгодженого рівня виробництва. Водночас з програмами загальнодержавної підтримки, в Канаді діють програми державної підтримки фермерів на провінційному рівні.

Проте, необхідно відмітити, що в західних країнах проходить перебудова моделей державної підтримки підприємницьких структур аграрної сфери. Так, в країнах ЄС, відбувається перегляд системи субсидування аграрних виробників. Основні положення реформування аграрної політики країн членів ЄС полягає в наступному:

- відміна зв'язку між обсягами аграрного виробництва і розміром виплачуваних фермерам субсидій та зменшення їх обсягів;
- скасування субсидій з 2010 р. на тверду пшеницю та оливкове масло, а з 2012 р. – на яловичину, телятину, рис, горіхи, насіння, картопляний крохмаль;
- зменшення кількості урядових обмежень на виробництво деяких зернових культур;
- поступове збільшення квот на виробництво молокопродуктів на 1% щороку до їх скасування у 2014 р. та посилення контролю за недопущенням зниження цін на молоко та збитків для фермерів;
- виведення з ринку неконкурентоспроможних виробників, які існують за рахунок європейських фондів і не можуть працювати без бюджетної підтримки;
- фінансування програм перепрофілювання сільськогосподарських робітників, спонукання їх до гнучкішого реагування на зміни попиту і пропозиції.

Підтримка підприємницьких структур аграрного сектору є головним пріоритетом діяльності ЄС. За останні 20 років витрати ЄС на підтримку сільського господарства в порівнянних цінах 2007 р. склали приблизно по 50-60 млрд євро на рік. Так, у 2009 р. із загального бюджету ЄС 140 млрд євро сільському господарству було виділено 57 млрд євро або 41 % бюджету. У 2012 році ЄС виділив майже 83 мільярди євро аграріям, що склало 20% всіх доходів сільгоспвиробників. У бюджеті ЄС на 2013 рік, який становить приблизно 158,5 млрд євро, на сільське господарство, розвиток села та підтримку фермерства спрямовано 42 млрд (27 %) [3]. В умовах економічної кризи багатомільярдні субсидії сільському господарству стають усе більш обтяжливими для бюджету ЄС. Така система субсидування веде до надвиробництва і втрати якості продукції. Втім, зниження загальних витрат бюджету на аграрний сектор теж входить в плани європейських властей.

Водночас, для збалансованої підтримки розвитку сільськогосподарських виробників країн Євросоюзу фінансування буде проводитись за новою системою, яка торкається, перш за все, способів і термінів коректування єдиного аграрного платежу фермерам; принципів і термінів можливого збереження зв'язку такого платежу з об'ємом виробництва; можливості надання до 10% національних квот допомоги з бюджету ЄС на підтримку обмеженого кола галузей в несприятливих регіонах; інструментів управління кризами і ризиками, особливо страхування урожаїв і загальних фондів; відміни молочних квот з 2015 р.; підвищення норми обов'язкової модуляції до 13% до 2012 р. при додатковому скороченні виплат великим фермам, які одержують 100 тис євро і більш виробничих субсидій в рік; формального припинення інтервенції на ринках пшениці дурум, рису, свинини, введення нульової інтервенції на ринку кормового зерна і системи торгів для продовольчої пшениці, вершкового масла і сухого молока. Таким чином реформування загальної аграрної політики країн Євросоюзу доводить, що державна фінансова підтримка сільгоспвиробників повинна враховувати не лише розвиток, а й стимулювати до самофінансування.

При цьому доцільно підкреслити, що обмеженість бюджетних коштів, які Україна може сьогодні виділити на підтримку підприємницьких структур аграрної сфери, не є підставою для того, щоб відмовитися від розробки програм направлених на розвиток аграрного сектору. Адже головна проблема полягає не у відсутності коштів, а у відсутності механізмів для їх ефективного використання. Розуміння основних концепцій, на яких побудовано системи державної підтримки сільськогосподарських підприємств в інших країнах, дозволить здійснити великий обсяг підготовчих заходів, які мають передувати запровадженню таких програм. Зокрема, йдеться про доцільність розмежування та вдосконалення розподілу повноважень та процедур прийняття рішень щодо фінансування підприємств аграрної сфери на державному рівні, на рівні регіонів та окремих суб'єктів підприємницької діяльності.

Використані джерела:

1. *Стан фінансування АПК у 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minagro.gov.ua/node/15506.*
2. *Бурдейний І. М. З досвіду державного регулювання сільськогосподарського виробництва зарубіжних країн / І. М. Бурдейний // Економіка АПК. – 2001. – №2. – С.124–127.*
3. *Пошкус Б.И. Что нового в системе поддержки сельского хозяйства в странах ЕС // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.viapi.ru/publication.*

Ворона Марина Іванівна,
здобувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

ОЦІНКА ПРИВАБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ МОРСЬКИХ ПРОФЕСІЙ

В умовах глобалізаційних процесів, які охопили всі сфери суспільства, одним з актуальних напрямків розвитку економіки провідних країн світу є налагодження експорту освітніх послуг. Основний сегмент міжнародного ринку освітніх послуг створюють програми вищої освіти. За оцінками Організації з економічного співробітництва і розвитку у 2013 році майже 140 мільйонів студентів здобувають освіту у 36 000 вищих навчальних закладах. За прогнозами експертів через 10 років кількість студентів подвоїться у значній мірі через збільшення числа здобувачів вищої освіти в Азії та Європі [3].

В останні роки на світовому ринку освітніх послуг спостерігається значне зростання конкуренції, не зважаючи на те, що США і Західна Європа продовжують приваблювати найбільшу кількість міжнародних студентів, інші країни все більш активно змагаються за місце на світовому ринку міжнародної освіти. Так, наприклад Сінгапур планує залучити 150 тис. іноземних студентів до 2015 року, Йорданія – 100 тис. іноземних студентів до 2020 року, Японія – 300 тис. іноземних студентів до 2025 року. Агенція з вищої освіти Малайзії орієнтується, що кількість іноземних студентів перевищуватиме у 2020 році 200 тис. осіб. Кілька років тому Туреччина розгорнула широкомасштабну програму залучення у турецькі виші іноземних студентів. Мета – довести чисельність іноземних студентів до 100 тис. осіб до 2020 року. Китай має наміри залучити майже 500 тис. іноземних студентів до 2020 року [1; 2].

Динаміка кількості іноземних студентів, що навчаються в Україні з 1999 по 2014 рік була позитивною і демонструвала зростання. За даними Міністерства освіти України станом на у 2013-2014 роках у вищих навчальних закладах України здобували освіту майже 70 тис. іноземних студентів, Одеська область посідає третє місце за кількістю іноземних студентів (7,1 тис. осіб) [4].

Україна повинна максимально використовувати унікальний потенціал своїх навчальних закладів для надання освітніх послуг іноземцям за спеціальностями, що користуються попитом на світовому ринку праці. Національною стратегією розвитку освіти в Україні до 2021 року визначені стратегічні завдання державної освітньої політики, серед яких слід відмітити наступні: поглиблення міжнародного співробітництва у напрямку підготовки іноземних студентів; сприяння міжнародній мобільності учасників навчально-виховного процесу; забезпечення розвитку системи підготовки фахівців для зарубіжних країн на компенсаційних засадах тощо [5].

Досліджуючи світові тенденції потреби в кадрах для галузі морського транспорту нами було з`ясовано, що світовий торгівельний флот в останні двадцять років стабільно зростає, і при цьому існує дефіцит командного складу, який становить 2 відсотки. При прогнозованому рівні зростання світового флоту дефіцит офіцерських кадрів до 2016 року становитиме 5%, а

за песимістичним варіантом прогнозу – 11% [6,7]. При цьому слід зазначити, що Україна посідає 3 місце з підготовки кадрів для світового флоту, що відкриває певні конкретні можливості на цьому ринку освітніх послуг. Отже, враховуючи сучасні тенденції, Україна повинна вживати усіх можливих заходів для підготовки високопрофесійного кадрового складу для морських перевезень. Крім того, у багатьох країнах відсутні навчальні заклади з підготовки кадрів для морського флоту, тому слід враховувати цей факт з метою залучення іноземних студентів для навчання морській справі в Україні.

На сьогоднішній день з країн СНД кадри для морської галузі, що відповідають міжнародній Конвенції підготовки, дипломування моряків та несення вахти готують тільки Україна та Росія. В Україні існує лише 3 академії (Київська державна академія водного транспорту, Одеська національна морська академія, Херсонська державна морська академія), що готують кадри плавскладу для світового флоту, і тільки 1 університет, що готує морських інженерів (Одеський національний морський університет).

В рамках виконання дисертаційного дослідження було проведене анкетування іноземних студентів профільних вищих навчальних закладів, які готують кадри для світового флоту, щодо оцінки привабливості навчання в Україні. У опитуванні брали участь 136 студентів профільних вищих навчальних закладів Одещини з першого по п’ятий курс. Опитування проводилося навесні 2015 року. Студентам пропонувалося відповісти на запитання, які б дали змогу оцінити, чим їх приваблює навчання в Україні. Результати анкетування представляємо нижче.

На запитання «Яким чином ви дізналися про навчальний заклад» із запропонованих п’яти джерел інформації більше половини студентів (55%) відповіли, що дізналися про нього від друзів та знайомих; 17% – скористалися інтернет-сайтом Міністерства освіти і науки України та інтернет-сайтом вищого навчального закладу; 15% – знайшли інформацію через фірму-посередника.

Відповідаючи на запитання «Чому ви обрали для навчання Україну» переважна більшість респондентів (37%) засвідчили своє бажання вчитися завдяки достатньо високому рівню освіти; 21% студентів приїхали навчатись до України у зв’язку з відсутністю у власній країні закладів освіти з підготовки вибраної студентом спеціальності; 17 % привабила вартість навчання; у 13% респондентів є перспектива подальшого працевлаштування на батьківщині і 12% вибрали український ВНЗ за легкі умови вступу.

Третина опитуваних (38%) підтвердила наявність мовних труднощів, з якими вони стикаються під час навчання. Це може бути пов’язано з недостатньою (неякісною) підготовкою на підготовчому відділені, де студент 10 місяців вивчає російську мову, перед вступом у вищий навчальний заклад.

Заслуговує на увагу те, що 89% відсотків студентів задоволені матеріально-технічним оснащенням учбового закладу. Це свідчить про особливу увагу, яку приділяють учбові заклади матеріально-технічному оснащенню.

Відповіді на запитання щодо надання переваг місцю проживання засвідчили тенденцію у наданні студентами переваг орендованому житлу (66%), а не гуртожитку.

Дві третини студентів (66%) задоволені медичним обслуговуванням, яке надають страхові компанії. При цьому, 34% незадоволених студентів обумовлюють підстави переглянути критерії відбору страхових компаній, які забезпечують медичне обслуговування студентів. В коментарях було зазначено що не виконуються умови договору з страховою компанією, не надається потрібна допомога у медичних закладах, халатне відношення до хворих і важко отримувати виплату по страховому договору.

Лише третина опитуваних (39%) була поінформована про свої права при перетині кордону України. Більше половини (56%) студентів отримали інформацію щодо своїх прав та обов’язків від друзів. Це викликає певні запитання до інформаційної роботи з боку прикордонної та митної служб України. Особливо занепокоєння визиває недбайливе ставлення фірм-посередників до свої обов’язків. Лише 18% студентів були ними поінформовані щодо своїх прав.

Питання щодо потреби у підтвердженні українського диплому розділило опитуваних на дві майже однакові групи 47% проти 53%. Це обумовлено специфікою місцевого законодавства країн, з яких приїхали студенти та знаходиться поза межами впливу керівництва учбового закладу. Це говорить про різні вимоги щодо кваліфікаційних рівнів (бакалавра, спеціаліста, магістра).

Також з'ясувалось, що у 70% опитуваних виникають проблеми з пошуком місця проходження практики. Ця проблема виникає у зв'язку з наданням іноземним студентам права самостійно вибирати місце практики. Тому, вирішення її повністю залежить від ділових якостей студента та здатності до комунікації. Вищий навчальний заклад не сприяє знаходженню навчальної практики, що є необхідною складовою навчального плану.

Аналіз наступних відповідей вказав на незадовільну роботу прикордонної та митної служб України. Так, 47% респондентів зазначили на прояви корупції з боку працівників митної служби, а 36% звернули увагу на некоректне відношення до них працівників зазначеної державної установи. При оформленні реєстрації 60% опитаних визначили його занадто довгим; 25% студентів скаржаться на відсутність будь-яких роз'яснень з боку вищого навчального закладу щодо граничного терміну подачі документів на реєстрацію.

При наданні відповідей стосовно відношення до іноземних студентів співробітників правоохоронних органів 32% визначили його толерантним, а 31% характеризували, як поважне. При цьому 19% та 18% респондентів назвали його упередженим та грубим відповідно. Наступні відповіді визначили відношення представників української нації до іноземних студентів, як толерантним (24%), гостинним (24%), поважним (28%). Проте 21% українців поводили себе упереджено та грубо.

Останнім запитанням в анкеті було прохання оцінити рівень загальної комфортності перебування в Україні під час навчання за п'ятибальною системою. Відповіді розподілилися наступним чином: 39 % респондентів оцінили рівень комфортності в 3 бали; 33 % – 4 бали; 19 % – 5 балів.

Підсумовуючи вищевикладене стає очевидним, що на тлі світові тенденції дефіциту кадрів для галузі морського транспорту, Україна отримує унікальний шанс з підвищення обсягів експорту освітніх послуг. Достатньо високий рівень надаваних, освітніх послуг та потужна матеріально-технічна база українських учбових закладів підтверджує перспективу його реалізації.

Одночасно, необхідно зазначити, що для подальшого розвитку експорту освітніх послуг, вкрай необхідно підвищити якість та рівень сервісу, який надається закладами медичного обслуговування, прикордонною та митною службами України, удосконалити роботу фірм-посередників.

Використані джерела:

1. *Bhandari R., Belyavina R., Gutierrez R. Student and the Internationalization of Higher Education: National Policies and Strategies from Six World Regions. Institute of International Education. New York, 2011.*
2. *Code of Good Practice in the Provision of Transnational Education. UNESCO/Council of Europe [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.cepes.ro/hed/recogn/groups/transnat/code.htm.*
3. *Education at a Glance 2012: OECD Indicators [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2012_eag-2012-en.*
4. *Актуальні статистично-аналітичні показники надання освітніх послуг іноземним студентам / Український державний центр міжнародної освіти при МОН України / intered.com.ua*
5. *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. Режим доступуhttp://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013*
6. *Сайт «Моряк Украины» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://moryakukrainy.livejournal.com/2011/11/08.*

7. *Миюсов М. Роль Украины в кадровом обеспечении глобальных морских перевозок./ Тезисы докладов. XI международная конференция «Транспортная сеть Черноморского региона: комплекс коммуникаций между Европой, Азией и другими континентами» в рамках международной транспортной недели «Интер-ТРАНСПОРТ». [Электронный ресурс]. – Режим доступу: krivoshchekov.at.ua/_fr/0/ONMAactivity201.doc.*

Гавриш Віра Павлівна,
доцент кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів
Хмельницького університету управління і права,
кандидат економічних наук, доцент,
Гулько Лариса Геннадіївна,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
Хмельницького національного університету,
кандидат економічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В РАМКАХ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасний етап розвитку економіки України супроводжується зростанням динамічності ринкового середовища і посиленням його впливу на суб'єктів господарювання, що ускладнює вимоги до управління ними, зокрема й до довгострокового (стратегічного) управління.

Стратегічне управління – це управління підприємством, яке спирається на людський потенціал, орієнтує виробничу діяльність на запити споживачів, здійснює гнучке регулювання і своєчасні зміни, які відповідають виклику з боку оточення і дозволяють добиватися конкурентних переваг, що в результаті забезпечує стабільне функціонування і розвиток підприємства, досягнення його цілей в довгостроковій перспективі [1, с. 355].

Досягнення ефективності управління капіталом реалізується через визначення оптимальних цілей, стратегії управління, розробку низки заходів, визначення відповідальних структур та менеджерів, які забезпечують досягнення цілей та стратегії. Сучасне вітчизняне підприємство не може ефективно діяти без обґрунтування програми довгострокових дій. Управління формуванням капіталу стає об'єктивною необхідністю, що обумовлює стратегію майбутньої діяльності підприємств.

Невід'ємним елементом стратегічного управління капіталом підприємства загалом і його складовими зокрема є оптимізація структури капіталу.

Оптимізація об'єму та структури капіталу є невід'ємною складовою схеми формування стратегії управління, оскільки визначає аспекти не тільки фінансової, але й операційної та інвестиційної діяльності, здійснює активний вплив на кінцеві результати його діяльності. Дотримання оптимальної структури позитивно впливає на коефіцієнт рентабельності активів та власного капіталу відповідно і стабілізує показники фінансової стійкості та платоспроможності та, в кінцевому рахунку, впливає на формування співвідношення доходності та ризику в процесі розвитку промислових підприємств.

Підприємства, визначаючи поточні і стратегічні цілі, аналізуючи фактори (внутрішні і зовнішні), установлюють цільову структуру капіталу. Але цілі (виходячи зі зміни умов) можуть змінюватися в часі. Однак у будь-який момент підприємство, маючи відповідну структуру капіталу, приймає фінансові рішення, які сумісні з цільовою структурою.

Здійснюючи процеси оптимізації капіталу підприємства в рамках реалізації стратегії управління ним, доцільно виділяти чотири основних етапи (рисунок 1).

На першому (підготовчому) етапі необхідно прийняти рішення щодо необхідності оптимізації капіталу, встановити її цілі та завдання, визначитися з переліком основних джерел

зовнішньої та внутрішньої інформації, а також здійснити формування інформаційної бази, необхідної для проведення дослідження. На другому етапі здійснюються аналітичні процедури щодо оцінювання стану та ефективності використання капіталу, визначаються фактори, що впливають на обсяг, структуру та ефективність його використання, а також враховуються різні аспекти їх дії.

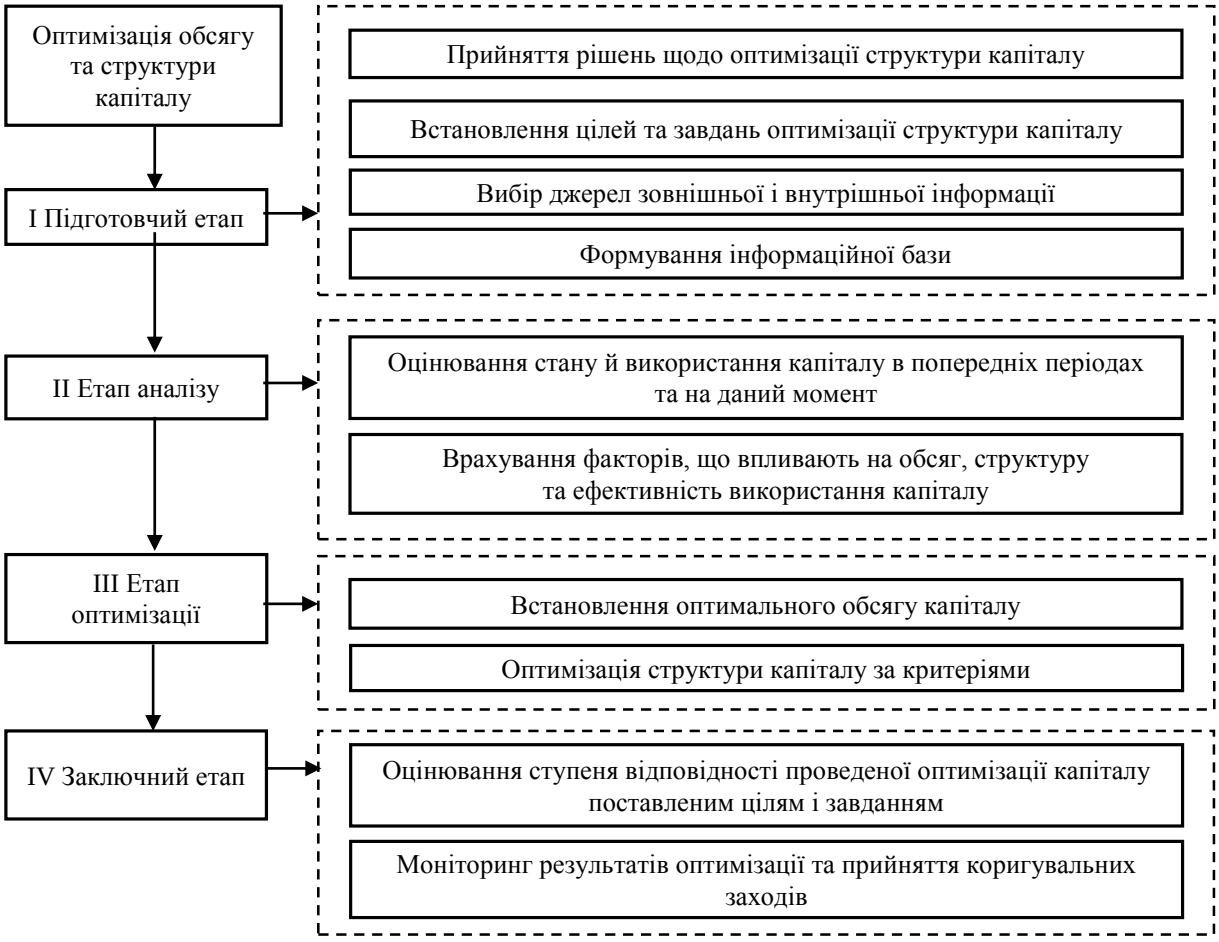

Рис. 1. Структурно-логічна схема оптимізації капіталу підприємства як етапу реалізації стратегії управління ним

Примітка: складено авторами за даними [1, 2, 4].

Третій етап охоплює заходи з оптимізації капіталу як за його обсягом, так і за структурою. Оптимальна величина розміру капіталу формується під впливом таких чинників, як галузеві особливості діяльності підприємства, стадія його життєвого циклу, наявність прогресивних технічних засобів і технологій, перспективи розширення виробництва та реалізації продукції, необхідність фінансування нових розробок та маркетингових заходів та ін.

Метою оптимізації капіталу є вибір його оптимальної структури. Як відомо, структура капіталу – це співвідношення між власними та позиковими засобами, які використовує підприємство у своїй господарській діяльності. До переваг формування капіталу з власних джерел слід віднести відсутність кінцевого терміну використання залученого капіталу, економію на відсотках порівняно із залученням кредиту, а до недоліків – загрозу втрати контролю при управлінні підприємством, більшу обмеженість обсягу залучених коштів та невикористання можливості економії на сумі податкових платежів. Вибір оптимальної структури може передбачати такі цілі: досягнення максимальної рентабельності власного капіталу, мінімізацію середньозваженої вартості джерел фінансування, зниження ризику втрати фінансової стійкості.

Заключним етапом процесу управління капіталом є визначення ступеня досягнення відповідності отриманих результатів оптимізації поставленим раніше цілям і задачам, а також прийняття коригуючих заходів за результатами проведеного моніторингу[3, с. 124].

Отже, дотримуючись оптимальної структури капіталу можна реалізувати фінансово-економічний потенціал підприємства, внаслідок чого сформується його позитивна репутація. Таким чином створюються передумови для зростання вартості капіталу підприємства, яка, своєю чергою, залежить від ставлення до підприємства з боку покупців, клієнтів, партнерів, органів управління; оцінки якості і надійності продукції підприємства, якості менеджменту тощо.

Використані джерела:

1. *Бланк И. А. Управление активами и капиталом предприятия [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр : Эльга – 2003. – 446 с.*
2. *Лаврик О. Є. Проблеми оптимізації структури капіталу [Текст] / О. Є. Лаврик // Вісник. Сум. Нац. Аграр. Ун-ту. Сер. Економіка та менеджмент. – 2011. – Вип. 6-7. – С. 58–65.*
3. *Пономаренко В. С. Стратегічне управління розвитком підприємства [Текст] / В. С. Пономаренко, О. І. Пушкар, О. М. Тридід. – Х.: Вид-во ХДЕУ, 2002. – 640 с.*
4. *Школьник І. О. Фінансовий менеджмент [Текст] / І. О. Школьник, І. М. Боярко, Б. І. Сюркало; за ред. І. О. Школьник. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 301 с.*

Губені Юрій Едвардович,
завідувач кафедри права і підприємництва, професор
Львівського національного аграрного університету,
доктор економічних наук, професор

CLI-ІНДЕКС ТА BCG-МАТРИЦЯ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ОЦІНКИ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ

Термін «ділова активність» часто використовується у наукових дослідженнях та управління економікою. Він, як правило, використовується для оцінки активності господарського життя. Так, Ю. Співак зазначає, ділова активність є важливим показником фінансового стану підприємства, який характеризує різні аспекти його діяльності, такі як місце на ринку, конкурентоспроможність, рівень ефективності використання ресурсів (оборотних, необоротних та капіталу) та ефективність зростання [1]. В економічній літературі виокремлюють такі рівні ділової активності: а) мікроекономічний, б) макроекономічний в) регіональний (місцевий). О. Гарасюк, з іншої точки зору, вважає, що «ділова активність розглядається з трьох позицій: індивідуума; підприємства (мікро-рівень); країни (макрорівень)» [2, с. 63].

У випадку оцінки мікроекономічної ділової активності мова йде про стан економічної діяльності окремого підприємства. Тоді показниками ділової активності переважно слугує система економічних та фінансових показників, які зазвичай, є достатніми для оцінки стану і результативності (ефективності) господарської діяльності. Причому вважається, що висока ділова активність є ознакою нормального стану, середня – проблемного і низька – кризового. Аналіз ділової активності дає змогу оцінити ефективність використання підприємством оборотних, основних ресурсів та капіталу, які в свою чергу впливають на рівень прибутку, який може отримати підприємство в процесі своєї діяльності.

Однак у широкому розумінні ділова активність на мікро-рівні означає весь спектр діяльності, спрямованих на досягнення місії та мети підприємства. Можна відзначити, що у контексті аналізу фінансово-господарської діяльності цей термін розуміють дещо вужче – як оцінку поточної виробничої й комерційної діяльність підприємства. У цьому випадку словосполучення “ділова активність” стає, за етимологічним походженням, перекладом англомовного терміну *“business activity”*, саме який характеризує відповідну групу коефіцієнтів з системи показників оцінки фінансового стану суб’єктів підприємницької діяльності [3].

Ділова активність підприємства оцінюється сукупністю кількісних і якісних параметрів (зростання економічного потенціалу підприємств, обсяги поставок на експорт, імідж підприємства, його соціальна і природоохоронна активність) [2, с. 63].

Очевидно, що *Ділова активність на марко- і мезорівні* – це комплексна характеристика, яка відображає зусилля багатьох суб'єктів підприємництва, спрямовані на забезпечення динамічності розвитку і досягнення поставлених цілей у різних напрямах діяльності. Основними критеріями оцінки та аналізу ділової активності підприємств стає результативність управлінських, показники розвитку та конкурентоспроможності. Таким чином рівень ділової активності підприємства характеризує ступінь його адаптації до реальних умов ринку. Тому критеріями оцінки ділової активності суб'єктів господарювання слугують такі показники:

- широта внутрішніх і зовнішніх ринків збуту продукції;
- динаміка частки на ринку, освоєння нових ринків;
- кількість, розмір, частота та динаміка укладених угод;
- розширення продуктового портфелю;
- конкурентоспроможність і ділова репутація підприємства;
- наявність стабільних зв'язків з постачальниками і покупцями продукції, споживачами послуг.

Однак методика оцінки ділової активності на макро- та мезорівні має суттєві відмінності. Завданням діагностики є виявлення загального стану ділової активності, стан активізації економічного життя. В європейській економічній практиці використовують широку гамму показників для такої оцінки рівня економічної (ділової) активності. Так у Польщі, як і у інших економічно розвинутих країнах, найчастіше використовують показники і методику Організації з економічного розвитку і співпраці (ОЕСР – OECD). Одним із таких показників є CLI (Composite Leading Indicator), який дозволяє з випередженням (часовим лагом) виявляти тенденції ділової активності країни (території, регіону, місцевості). Зростання показника CLI понад 100 означає зростання економіки, а менше 100 – стійку тенденцію до зниження кон'юнктури [4].

Похідними показниками ділової активності також може слугувати конгломерат показників макроекономічної стабільності (табл.1):

Таблиця 1

Показники макроекономічної стабільності та розвитку (методика ОЕСР)

Макроекономічні показники		
Міжнародна		Національна
Символ	Назва	Зміст, назва
—	*unemployment rate*	Рівень безробіття
PKB	*gross domestic product* (GDP)	Валовий домашній продукт
PNB	*gross national product* (GNP)	Валовий національний продукт
—	*debt service ratio*	Показник зовнішнього боргу
CPI	*consumer price index*	Індекс споживчих цін
PPI	*producer price index*	Індекс цін виробничих ресурсів
—	*GDP deflator*	Дефлятор
BERD	*business expenditures on research and development*	Витрати бізнесу на дослідження та розвиток (інновації)
GERD	*gross domestic expenditure on research and development*	Витрати країни на дослідження та розвиток (інновації)

Примітка: власна розробка, 2015 р.

Про характер та етап розвитку підприємства та рівень ділової активності на мікро-, макро- та мезорівнях значною мірою *частка на ринку* та *інтенсивність розвитку*.

У BCG-матриці оцінюють рівень ділової активності на основі частки суб'єкта підприємництва на ринку та інтенсивності його розвитку (рис. 1):

Методика такої оцінки розроблена Бостонською Консультаційною Групою (*англ. – Boston Consulting Group*) в 70-их роках минулого віку, та має назву BCG-матриці. BCG- матриця є складовим елементом т. з. «комплексного портфельного аналізу». Вона також обґрунтовує

припущення, що найбільш успішні фірми забезпечуючи ділову активність, повинні дбати на лише про поточні але й майбутні джерела доходів [5].

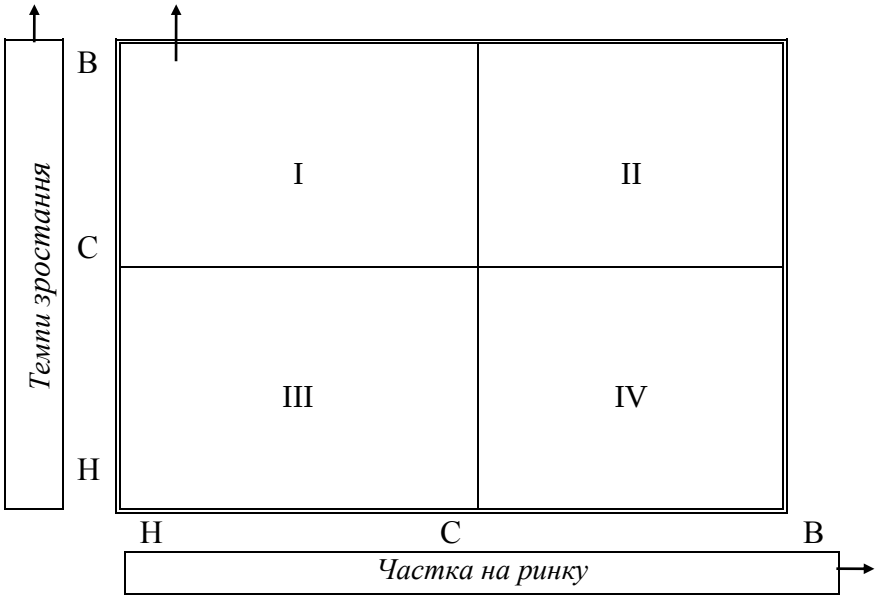

Рис. 1. Характеристика підприємств за часткою на ринку та темпами розвитку
Позначення: "Н" – низький рівень, "С" – середній, "В" – високий

На основі наведеного можна зробити висновок що сукупність показників оцінки ділової активності є дуже великим. Перелік прийнятних методик оцінювання ділової активності залежить не лише від рівня дослідження (мікро-, макро-, меза-), але й його спрямування. Використання адаптованих методик, зокрема CLI- індекс та BCG-матрицю.

Використані джерела:

1. *http://naub.oa.edu.ua/2014/dilova-aktyvnist-yak-vazhlyvyj-pokaznyk-diyalnosti-pidpryjemstva.*
2. *Гарасюк О.А. Проблеми щодо сутності поняття «ділова активність підприємства» / О.А. Гарасюк, М.Ю. Ігнатенко // Вісник КТУ. – 2010. – № 22. – С. 63.*
3. *Куриленко Т. П. Теоретичні аспекти визначення ділової активності [Електронний ресурс] / Т.П. Куриленко // Науковий вісник Академії муніципального управління, серія "Економіка" : зб. наук. праць. – К. : АМУ, 2009. – Вип. 6. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_ekon/2009_6/ZMIST.htm.*
4. *http://wyborcza.pl/1,91446,15952379,OECD.*
5. *Губені Ю. Е. Підприємництво: навч. Посібник – Л.: Укр. технології, 2012, 56 с.*

Гудзь Олена Євгенівна,
завідувач кафедри Управління інноваційною діяльністю
Державного університету телекомунікацій (м. Київ),
доктор економічних наук, професор

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Висока динаміка суспільних потреб, науково-технічного прогресу, інтенсивність конкуренції та інші чинники економічного простору вимагають від усіх економічних суб'єктів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності, яка виступає основою розвитку підприємства, що зумовлює зростання продуктивності праці, прибутковості та примноження кількості

робочих місць. Необхідність управління інноваційно-інвестиційним потенціалом підприємства зумовлена тим, що результат його використання має різноплановий характер, що забезпечує вирішення широкого спектру питань, які розраховані на якісні інноваційні зміни в діяльності підприємства.

Дослідженням проблем сутності інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємства, його структури, методів оцінкита управління займалися зарубіжні та вітчизняні вчені. Особливо вагомі пропозиції спостерігаються у розробках: В. Андрійчука, В. Гейця, О. Дація, М. Кропивка, П. Макаренка, М. Маліка, В. Онєгіної, М. Портера, І. Пригожина, П. Саблука, Синчака В. П., Р. Солоу, П. Стецюка, К. Фрімена, Й. Шумпетера та ін. Однак питання управління інноваційно-інвестиційним потенціалом підприємства за умов циклічності економічних процесів, поширення сучасних інформаційних технологій залишаються предметом наукових дискусій.

Переважно, термін "потенціал" означає наявність латентних можливостей, які ще не виявилися, або здатності діяти у відповідних сферах. "Потенціал" – це засоби, запаси, джерела, що є в наявності й можуть бути використані, приведені в дію для досягнення певної мети, виконання плану, розв'язання завдань, можливості якої-небудь соціальної систем у певній сфері [1, с. 84].

Інноваційно-інвестиційний потенціал підприємства являє собою складну сукупність тих складових його матеріальних, нематеріальних та фінансових ресурсів, які воно використовує та може залучити для сприйняття та освоєння нововведень, при цьому, можливо, залишаючи певну їх частину нагромадженою і невикористаною, як резерв, на майбутнє. До сутнісних характеристик інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємства слід віднести: цілісність, пропорційність, складність, інноваційність, структурованість, гнучкість, оптимальність, відкритість, достатність, інертність, синергійність, мобільність, стабільність, еластичність, адаптивність, самоорганізація, зорієнтованість, саморозвиток, керованість.

Структура інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємства формується наступними складовими: ринкова, інтелектуальна, кадрова, технологічна, інформаційна, інтерфейсна, науково-дослідна, фінансова, організаційно-управлінська. Ці складові характеризують інноваційно-інвестиційний потенціал підприємства та визначають його можливості розвиватися інноваційним шляхом. Так, зокрема, переважна більшість ідей нових товарів генерується на основі потреб ринку (75%), але ж і більшість їхніх невдач спричиняється саме ринковими чинниками (75%). Успіху на ринку досягають близько 65% інновацій, хоча лише 10% їх є дійсно новими, а 20% тільки новими версіями відомих товарів.

Аналіз інноваційно-інвестиційного потенціалу за визначеними складовими дає можливість розробити процедури оцінки його достатності для розробки і просування на ринок конкретних інновацій з метою оптимізації їх вибору. В кризових деформаціях економічного простору для демаскування конкретних складових інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємства доцільно застосовувати проблемно-аналітичний підхід – представлення структури складових потенціалу як системи взаємопов'язаних компонентів з розмежуванням його наявних ресурсів та перспективно можливих.

Оцінку інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємства доцільно здійснювати шляхом порівняння фактичних значень показників, що характеризують його складові із тими значеннями, які є оптимальними для ефективного здійснення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства. Високий рівень інноваційно-інвестиційного потенціалу може бути достатнім для реалізації однієї інноваційно-інвестиційної стратегії і недостатній для реалізації іншої. Однак, залежно від виду обраної стратегії найважливіші складові інноваційно-інвестиційного потенціалу повинні мати страховий резерв, який у разі негативних відхилень в реалізації стратегії міг би зіграти роль буфера.

Як критерії оцінки інноваційно-інвестиційного потенціалу можна виділити: енергійне, гнучке керівництво, здатне йти на ризик; прогресивну організаційну структуру управління, орієнтовану на роботу в ринкових умовах; високу репутацію підприємства і його продукції в споживачів і партнерів; наявність інформації про тенденції змін потреб і запитів споживачів,

уміння виявляти і прогнозувати приховані (майбутні) потреби і запити; добре знання можливостей і потенціалу конкурентів; наявність досвіду розроблення інновацій і їх просування на ринку, у тому числі досвіду формування збутової мережі; наявність патентів на технічні рішення і технології в обраній галузі діяльності; доступ до останніх досягнень науки і техніки в обраній галузі діяльності та суміжних галузях; кадровий потенціал (науковий, інженерний і робітничий); конкурентоспроможні технології і прогресивне устаткування; високу якість продукції і високу культуру виробництва; резерви виробничих площ і потужностей тощо.

Останніми роками зростання інноваційно-інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств відбувається на старих потужностях за рахунок переважно екстенсивних чинників, а це приводить до того, що технологічні нововведення поступово заміщуються дешевою робочою силою, що загрожує системним відривом економіки підприємств України від передових країн через несумісність технологій, економіки, соціальних умов тощо. Нині в Україні домінуючими є виробництва третього та четвертого технологічних укладів (частка яких становить близько 80 %), а п'ятого (6-8% загального обсягу виробництва по регіонах) та шостого технологічних укладів (1-3%) частки мізерні. Високотехнологічні виробництва 5-го та 6-го технологічних укладів розташовані головним чином у Київській, Харківській та Львівській областях. Водночас, за кількістю вчених і інженерів, що працюють у галузі НДДКР, на мільйон жителів Україна посідає перше місце у світі (6761 осіб), Японія – 5777, США – 3732. Однак це співвідношення в Україні постійно зменшується, зменшується і кількість виконуваних ними розробок. Крім того, частка прийнятих інноваційних ідей із всієї їх кількості в Україні не перевищує 20%, тоді як у Японії вона становить 68%, США – 52%, Швеції – 45%, Польщі – 30%.

Український бізнес та зовнішні інвестори надають перевагу проведенню досліджень на підприємствах, лише кожне десяте підприємство з технологічними інноваціями придбало зовнішні НДР. Як результат, хоча інновації і впроваджували понад 12 % українських підприємств, обсяг реалізованої інноваційної продукції склав лише 3,3 % (лише 1,5 % – реалізовано за кордон). У країнах Великої сімки кількість підприємств, які впроваджують інновації становить 70–80 % [3, с. 22]. Інновації мають здатність швидко змінювати цілі сектори економіки та приносити величезні економічні, соціальні та фінансові зиски країнам, які створюють для них сприятливе середовище. Тобто для більш ефективної реалізації своїх можливостей підприємства мають переходити від поодинокого освоєння впроваджень нововведень до масштабного комплексного процесу щодо генерування та впровадження інновацій, а саме, стати на шлях інноваційного розвитку.

Світ не пригальмує в своєму поступу, щоб дати підприємствам можливість озирнутися. Міжнародні експерти визначають 4 чинника низької інноваційної активності вітчизняних підприємств: домінуюча частка традиційних галузей, які не є науково інтенсивними; висока інфляція, коливання курсу, високі процентні ставки не створюють сприятливого інвестиційного клімату; існуючі інструменти підтримки інновацій (інвестиційні фонди, технопарки, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій тощо) обмежені у фінансових можливостях; для банків більш привабливим є кредитування інших видів підприємницької діяльності. Керівники підприємств серйозною перешкодою вважають занадто високі ризики та первинні витрати на інновації, невизначений попит на інноваційну продукцію та наявність сильних конкурентів.

Управління інноваційно-інвестиційним потенціалом підприємства це сукупність засобів і методів спрямованого впливу, що знаходяться у постійній динамічній трансформації під впливом зовнішніх та внутрішніх умов з орієнтацією на раціональне використання їх фінансових ресурсів, і забезпечення необхідних пропорцій функціонування виробництва через взаємозв'язок його суб'єктивних та об'єктивних складових елементів.

Управління інноваційно-інвестиційним потенціалом підприємства відбуваються під впливом низки чинників, найбільш визначальними з них можна вважати: розвиненість систем стимулювання та адекватності маркетингових заходів; інноваційний клімат держави; якість прийняття рішень з інноваційно-інвестиційних заходів; гнучкість організаційно дизайну та управління інноваційними та інвестиційними процесами; специфіка інноваційної та інвестиційної діяльності підприємства; сучасне інформаційне забезпечення інноваційно-інвестиційного процесу.

Підприємства, що зробили опору на інновації, мають удосконалювати свою виробничу базу, систему матеріально-технічного забезпечення, оптимізувати структуру збутової мережі і систему руху товарів, адаптуючи їх до змін ситуації на ринку. Одночасно з цим має відбуватися перебудова організаційних структур управління, мають набувати досвіду робітники та спеціалісти, має налагоджуватися система зв'язків з економічними контрагентами, створюватися та зміцнюватися імідж. На цій основі будуть розширюватися адаптаційні можливості підприємств до змін ринкового середовища. А це надасть змогу реалізувати нові ринкові можливості, проникнути в нові сфери діяльності, які раніше для підприємства були недоступними.

Використані джерела:

1. *Бабанова Ю.В. Инновационный потенциал – основа экономической безопасности в условиях кризиса [Электронный ресурс] / Научная библиотека Челябинского государственного университета. – Доступен с: http://www.lib.csu.ru/vch/147/023.pdf.*
2. *Синчак В. П. Фінансова безпека сільськогосподарських підприємств як необхідна умова їх конкурентоспроможності / В. П. Синчак, А. В. Крушинська // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – 2012. – Вип. 4(52). – С. 55-60.*
3. *Шнипко О. Інноваційне становище України: Проблеми та перспективи / О. Шнипко // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 2. – С. 22–24.*

Гуменюк Оксана Григорівна,
доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління і права,
кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА БІЗНЕС-ЛІДЕРІВ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ

На сучасному етапі соціально-економічного зростання в Україні ефективність діяльності сучасних організацій системи вищої освіти значною мірою залежить від діяльності керівників (ректорів, проректорів, деканів, завідувачів кафедрами), використання ними інноваційних підходів в бізнес-управлінні. Одним із таких підходів є підхід, який базується на розумінні керівника вищої освіти як лідера. Це передбачає, на наш погляд, висвітлення основних підходів до вивчення лідерства, які існують в зарубіжній та вітчизняній психології, та визначення основних напрямків їх реалізації в управлінні організаціями системи вищої освіти. У вітчизняній психології проблема не знайшла відображення, відповідно її актуальність є беззаперечною.

Метою дослідження є визначення основних підходів до вивчення лідерства в організації та обґрунтування важливості та напрямків їх використання в організаціях системи вищої освіти. Аналіз літератури показує, що проблема лідерства знайшла певне відображення в працях М. Дафта, Дж. Гибсона, Л. Джуелл, Дж. Нюстрома, П. Мучинські, Т. Бендас, Т. Дуткевич, В. Заболотної, Л. Карамушки, Л. Орбан-Лембрик.

Базуючись на розробках Л. Джуелл та Т. Бендас, які є найбільш системними з цього питання, та доповнюючи їх розробками інших західних та вітчизняних авторів, можна зробити висновок про те, що до основних підходів дослідження лідерства відносять: а) *характерологічні підходи або теорії рис* – основний акцент робиться на характеристиках ефективного лідера; б) *поведінкові підходи* – аналізуються базові відмінності в поведінці лідерів; в) *ситуативні (ймовірністні) підходи* – наголошується, що поведінка лідера може ймовірнісно залежати від деяких характеристик лідера, підлеглих та ситуації; г) *теорії взаємодії* – основна увага приділяється активній взаємодії лідера та підлеглих, а також підлеглих з лідером.

Актуальність проблеми підтверджується й значним інтересом науковців до даного феномену: з давніх часів філософи розмірковували щодо того, яким повинен бути правитель,

якою має бути його діяльність тощо. Трактування феномену лідерства можна знайти ще в працях Конфуція, Платона та Аристотеля. Пізніше аналіз даного феномену в тій чи іншій формі зустрічається в працях багатьох філософів, які розмірковували щодо ідеальної держави та її правителів. Якщо перші спроби осягнення феномену лідерства були зроблені саме теоретиками-класиками, то на початку XX ст. проблема лідерства набула міждисциплінарного характеру – її почали досліджувати в політології, соціології, психології, менеджменті тощо. Внаслідок цього сьогодні існує величезна кількість концепцій і моделей лідерства – ще у 80-х рр. XX ст. дослідник лідерства Р. Стогділл визначив, що загальна кількість різноманітних теорій та концепцій перевищує рубіж у 4,725 [2, с. 90].

Умовно можна виокремити два підходи до дослідження феномену лідерства: нормативний та дескриптивний. В рамках першого дослідники намагаються осягнути та розробити ідеальні концепції лідерства. Нормативний підхід дає відповіді на питання щодо того, як має бути і що для цього необхідно зробити. Дескриптивний підхід є менш ціннісно-орієнтованим. В межах даного підходу аналізуються не ідеали бізнес-лідерства, а те, яким воно є насправді. Для цього вченими використовуються переважно емпіричні методи з таких галузей як політологія, психологія та соціологія. Лідерство як специфічний тип управлінської взаємодії в своїй основі спирається на відносини влади (домінування і підпорядкування), впливу і наслідування.

Сучасні дослідження освітнього бізнес-лідерства в більшості містять аналіз окремих аспектів лідерської діяльності в певних соціальних спільнотах та практичні рекомендації щодо підготовки лідерів, формування їхнього іміджу тощо. Однак, величезний об'єм емпіричного матеріалу потребує узагальнення, якого на разі бракує дослідженню феномену лідерства – на даний момент не існує єдиної концепції, теорії або методологічної бази. Такий стан речей суттєво ускладнює дослідження даного феномену: головною проблемою є те, що дослідники «не створюють узагальнюючих концепцій, а займаються описом лідерства або вузько дисциплінарно (лише з точки зору психології, соціології, або політології, або розглядають його в культурно-політичному контексті якої-небудь країни або, в крайньому разі, регіону)» [3, с. 255]. В результаті, існує величезна кількість теорій та визначень поняття лідерства, які іноді навіть суперечать одна одній.

Розвиток теорій лідерства не є лінійним. Деякі теорії трансформувалися в інші, деякі продовжують впливати на появу сучасних. Разом із тим, на значну частину теорій, що розвивалися у XX ст., суттєво вплинули ідеї теоретиків-класиків. В цьому контексті, О. Кудряшова зазначає, що теоретики-класики аналізували феномен лідерства за трьома основними напрямами: пошуки обґрунтування необхідності інституалізації лідерства, визнання одного типу лідера – справедливого мудреця, який дає країні свої закони та рятує її в складний час, та реорганізація політичних інститутів [5, с. 37].

З огляду на предмет соціальної філософії – суспільство як цілісна система, а також із врахуванням центральної проблеми – проблеми людини, проблема лідерства в межах соціально-філософського знання може розглядатися так. По-перше, як взаємовплив індивідного й соціального – взаємодія між людиною та соціальним світом. По-друге, як розвиток суспільства в результаті творчої діяльності людей – лідерів, які є найбільш активними членами суспільства. Людина займає значуще місце в ході соціального розвитку, і аналіз людини як суб'єкта суспільного життя та її діяльність є однією з найважливіших проблем в соціальній-філософії. Незважаючи на те, що соціальні зміни можуть бути зумовлені історичним процесом, це не виключає активність соціального суб'єкта: «відбудеться певна історична подія або не відбудеться, прискориться її реалізація, або, навпаки, уповільниться, залежить від суб'єктивного фактора» [1, с. 169]. Хоча й суб'єктивний фактор не може спричинити докорінних змін, коли діють об'єктивні закони, «особисті особливості людей, що керують, визначають індивідуальну фізіономію історичних подій» [1, с. 184].

Таким чином, феномен лідерства є об'єктом дослідження багатьох вчених, і на сьогодні сформульовано основні теоретичні підходи до вивчення проблеми лідерства. Важливим у менеджменті є питання про те, як повинен вести себе керівник підприємства, котрий є лідером,

які засоби впливу і стиль поведінки найефективніші для спрямування зусиль колективу на досягнення цілей організації.

Використані джерела:

1. *Blank W. The 108 Skills of Natural Born Leaders / Warren Blank. – New-York, 1986. – P. 169–185.*
2. *Stogdill R. Handbook of leadership. A survey of theory and research / R. Stogdill, S. Shartl. – State University of New-York., 1974. – P.88-95*
3. *Андриянченко Е.Г. Теоретический анализ проблемы лидерства в зарубежной социальной психологии / Е.Г. Андриянченко // Молодой учёный. – 2012. – №10. – С.256-261*
4. *Бендас Т.В. Психология лидерства: учебное пособие / Татьяна Владимировна Бендас. – СПб.: Питер, 2009. – 447 с.*
5. *Кудряшова Е.В. Лидер и лидерство: исследования лидерства в современной западной общественно-политической мысли / Елена Владимировна Кудряшова. – Архангельск: Изд-во Поморского государственного ун-та, 1996. – 256 с.*

Гуненкова Оксана Вікторівна,
аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ЦЕНТРІВ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Згідно Закону України «Про адміністративні послуги» усі міські ради міст обласного та/або республіканського Автономної Республіки Крим значення, Київська, Севастопольська міська, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації до 1 січня 2014 року повинні були утворити центри надання адміністративних послуг (ЦНАП). А ті з перелічених органів публічної влади, що утворили такі центри до набрання чинності цим Законом, до вказаного терміну повинні були діяльність наявних центрів привести у відповідність із вимогами, передбаченими Законом [3]. Такі заходи спрямовані були на покращення обслуговування громадян при наданні адміністративних послуг та запобігання проявам корупції у цій сфері, оскільки передбачали позбавити прямих контактів споживачів цих послуг з тими органами публічної влади, які безпосередньо їх надають.

Станом на 15.07.2015в Україні утворено 644 центрів, три з яких мають загалом 18 територіальних підрозділів [2]. І хоча усі вони діють у рівних правових умовах, стан організації процесів надання адмінпослуг в них суттєво між собою відрізняються. На практиці виявляється, що міські ради міст обласного значення вживають більш активні та результативні заходи в цьому напрямку, ніж районні державні адміністрації (РДА), де утворення та належне функціонування ЦНАП носить в багатьох випадках суто декларативний характер та має багато нарікань з боку споживачів адміністративних послуг.

З метою вивчення особливостей в організації процесів надання адміністративних послуг та наявних у цій сфері проблем нами було розроблено та проведено опитування керівників та спеціалістів центрів надання адміністративних послуг:14 представників з найбільших міст України (Вінниці, Миколаєва, Києва, Кривого Рогу, Луцька, Черкас, Хмельницька, Харкова та інших) – (опитування здійснювалось у м. Кривий Ріг під час засідання Секції з питань адміністративних послуг Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» (АМУ)) та 22 – з райдержадміністрацій та міськрад Одеської області. Опитування проводилось у вигляді анкетування анонімно, з метою отримання неупереджених відповідей працівників ЦНАП.

За результатами опитування спеціалістів з Одеської області з'ясовано, що лише три представника райдержадміністрацій (або 13,6%) зазначили, що через створений ЦНАП надають адмінпослуги усі структурні підрозділи органу влади, що утворив цей центр. Відповідно, по інших РДА більшістю структурних підрозділів (86,4%) послуги надаються не за принципом «єдиного вікна», а як і раніше – по різних кабінетах безпосередньо через співробітників цих суб'єктів надання адмінпослуг. Фахівці з міст-членів АМУ також підтвердили існування цього недоліку, проте у менших обсягах (у 64,3% випадків)[1, с. 49].

Щоб з'ясувати, які проблеми на сьогоднішній день найбільш ускладнюють організацію роботи ЦНАП, респондентам було запропоновано проранжувати наявні проблеми за ступенем складності. Варто зазначити, що фахівці з обох груп визначили майже однакову групу факторів, що найбільше ускладнюють організацію роботи ЦНАП, серед яких найвагомішими вважають: недостатність фінансування (72,7% спеціалістів з Одеської області та 64,3% – з міст-членів АМУ); прогалини у законодавчій базі (відповідно 36,4% та 85,7%); недостатня кількість працівників (59,1% та 50,0%). Серед найгірших проблем було відмічено також небажання деяких органів влади співпрацювати для налагодження якісного обслуговування громадян, особливо з боку Державної міграційної служби, і це більше хвилює фахівців з міст із АМУ (42,9% проти 27,3% експертів з Одеської області). Цікаво, що переважна більшість респондентів вважають, що компетенція та професіоналізм працівників ЦНАП, а також структурних підрозділів, що надають адміністративні послуги, є достатніми, щоб задовольнити відповідні вимоги споживачів цих послуг [1, с. 55].

Як вже зазначалось вище, одним з найбільш проблемних питань у створенні відповідних умов для якісного обслуговування громадян у центрах надання адміністративних послуг є відповідне фінансування. Враховуючи те, що райдержадміністрації, які згідно закону повинні були створити ЦНАП, утримуються за рахунок державного бюджету і кошти на вказані потреби з нього не виділяються, важливим джерелом таких коштів могли би стати відповідні цільові районні або регіональні програми. Проте лише половина з опитаних фахівців повідомили про використання такого джерела фінансування. Це свідчить про погану взаємодію районних державних адміністрацій з місцевими радами. Майже відсутні випадки використання благодійної допомоги.

Створення прозорих умов обслуговування відвідувачів ЦНАП є дуже важливим питанням, оскільки завдяки цьому можливо усунути один із факторів корупційної складової, що подекуди мають місце у процесах надання адміністративних послуг та знижують рівень довіри громадян до органів публічної влади. Закрита кабінетна система надання адмінпослуг, незрозуміле регулювання чергою тощо часто викликають незадоволення клієнтів та їх сумніви щодо прозорості дій працівників органів влади у забезпеченні рівності прав осіб, що звертаються за послугами. Більшість з опитаних спеціалістів Одеської області (81,8%) на запитання, які створено умови для прозорого обслуговування громадян у їх ЦНАП, відповіли, що в них створено прозорі робочі місця без закритої кабінетної системи. Але це викликає сумніви щодо розуміння працівниками ЦНАП самого поняття «прозорості», оскільки на практиці у більшості районів області прийом споживачів послуг проводиться у закритих кабінетах, де розміщуються усі (наприклад 4 особи) або частина працівників центру. І майже не вживаються заходи з прозорого регулювання чергою [1, с. 56].

Досить суттєвим моментом в організації роботи центрів надання адміністративних послуг щодо підвищення якості обслуговування громадян є надання супутніх послуг та інших видів обслуговування органами публічної влади та підпорядкованими їм підприємствами та організаціями. Респонденти з Одеської області зазначили, що робота в цьому напрямку у їх ЦНАП практично не проводиться, у той час, як представники міст з АМУ поінформували про досить значну кількість видів обслуговування у цих напрямках. Зокрема: прийом звернень та скарг громадян через центри здійснюється у 35,7% міськрад; надання консультацій юристами та іншими фахівцями різних органів влади – у 50,0% міськрад; прийом та видача документів, що не відносяться до адмінпослуг (деякі довідки, публічна інформація, копії рішень,

розпоряджень тощо) – 42,0% міськрад. Також у 35,7% центрів міськрад надаються послуги з копіювання, ламінування документів; у 28,6% – банківські послуги та інше[1, с. 52].

Аналіз інформації, оприлюдненої на веб-сайтах багатьох органів публічної влади з питань надання адмінпослуг, свідчить про наявність багатьох суперечностей та недоліків, вона містить застарілі, заплутані та неповні дані. Особливо важко знайти актуальні переліки адміністративних послуг та отримати зрозумілу інформацію про порядок їх надання. У ході опитування з'ясовано, що контроль за розміщенням, наповненням, своєчасним оновленням та структуруванням інформації про адміністративні послуги та діяльність ЦНАП на веб-ресурсі органу влади у більшості випадків (77,2% по Одеській області та 57,1% по містам з АМУ) здійснюють працівники ЦНАП. Разом з тим відмічено випадки виконання цих завдань відділом економіки, кадровою службою, керівником апарату тощо. Третина респондентів зазначила, що переліки адмінпослуг, що надаються структурними підрозділами органу влади, що утворив їх ЦНАП, взагалі ніким не аналізуються на повноту та відповідність Закону України «Про адміністративні послуги», а приймаються у такому вигляді, як їх формують ці підрозділи. Необізнаність в цьому питанні виявили респонденти з Одеської області, 40,9 % яких зазначили, що не володіють відповідною інформацією. А ті спеціалісти, які повідомили про те, що вказані переліки все ж таки аналізуються, відмітили, що більше ніж у 60% випадків це здійснюють працівники ЦНАП й подекуди із залученням працівників юридичної служби органу влади, в якому вони працюють.

Неоднозначно спеціалісти центрів висловили свою думку щодо впливу громадськості на формування процесів надання адміністративних послуг. Значна більшість (або 86,4%) з опитаних респондентів Одеської області вважають, що громадськість на організацію роботи ЦНАП ніяк не впливає, тому мабуть, лише 13,6% вживають конкретні заходи з вивчення думки споживачів послуг про якість їх обслуговування, зокрема: аналізуючи висловлення громадян, що вони залишають у спеціальних скриньках або в журналах. Що стосується фахівців з міст-представників АМУ, то значна більшість з них відмітили позитивний вплив громадськості на підвищення якості надання адміністративних послуг та зазначили про різні види вивчення думки споживачів послуг, зокрема: шляхом аналізу заповнених громадянами паперових анкет опитування – 64,3% міськрад; шляхом заповнення громадянами анкет опитування через Інтернет – 42,9% та іншими шляхами (наприклад: обговорення у громадських радах) – 50,0% [1, с. 57].

Таким чином за допомогою опитування вдалось з'ясувати думку спеціалістів, що працюють у центрах надання адміністративних послуг, щодо проблем, наявних у цій сфері, до яких вони у першу чергу віднесли недостатнє фінансування та прогалини у законодавчій базі. Також вдалось порівняти стан організації роботи центрів в Одеській області з центрами, створеними в найбільших містах України, та з'ясувати, що крім зазначених недоліків важливим фактором, що заважає покращенню якості надання адміністративних послуг, є недостатній професіоналізм працівників центрів надання адміністративних послуг, хоча самі вони цього не визнають.

Використані джерела:

1. *Звіт про результати виконання етапів наукового дослідження з теми: "Бенчмаркінг системи надання адміністративних послуг в Одеській області в контексті європейських принципів доброго врядування" / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін.-тдерж. упр. – Одеса, 2015. – 71 с.*
2. *Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України // [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=InformatsiiaSchodoTsentrivNadanniaAdministrativnikhPoslugURegionakhUkrainistanomNa15-04-2014-.*
3. *Про адміністративні послуги : Закон України від06.09.2012 №5203-VI // [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5203-17.*

Гуторов Андрій Олександрович,
докторант ННЦ "Інститут аграрної економіки" НААН України,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ РІВНЯ ІНТЕГРАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Система управлінських рішень щодо розвитку інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки як на мікро- так і на макрорівні має базуватися на відповідних оцінках рівня інтеграції. Незважаючи на велику кількість наукових праць з питань розвитку інтеграції, методологія оцінювання її рівня залишається слаборозвинутою.

Зважаючи на сутність інтеграції в широкому та вузькому значенні, об'єктивним її проявом буде зменшення кількості відокремлених підприємств на тлі утворення цілісних економіко-виробничо-комерційних структур. У той же час, форма інтеграційних відносин, напрям інтеграції суттєво впливатимуть на такі оцінки, визначатимуть систему показників та їхній економічний зміст.

Так, на нашу думку, оцінювання рівня інтеграції має базуватися на визначенні таких вихідних передумов, як економічний масштаб діяльності, форма інтеграції, рівень спеціалізації відповідних суб'єктів господарювання, залучених до інтеграційних відносин, а також вид інтеграційної стратегії. При цьому залежно від масштабів економічної діяльності, доцільно проводити розрахунки на макрорівні (рівень держави в цілому, розширений на масштаб діяльності транснаціональних корпорацій), мезорівні (рівень окремої галузі або регіону) і макрорівні (рівень інтегрованого підприємства). Залежно від форми інтеграції, варто окремо аналізувати процеси горизонтальної, вертикальної та квазі-інтеграції. Спеціалізація підприємств має більш опосередкований вплив, формуючи набір показників розміру і ефективності, особливості створення доданої вартості тощо. Вид інтеграційної стратегії (повна інтеграція, часткова, квазі-інтеграція, не-інтеграція; інтеграція «вперед» чи «назад») сутнісно визначає логіку процесу оцінювання, оскільки обумовлює майбутню організаційно-правову форму об'єднання капіталу, тип інтеграційних відносин, систему прав власності, механізми формування та розподілу додаткової вартості, прибутків і ризиків.

Система показників оцінки рівня інтеграції включає лише відносні показники, представлені різного роду коефіцієнтами, що розраховані на основі первинних натуральних та вартісних вимірників.

Наразі існує чотири основних методологічних підходи до оцінки рівня інтеграції. Перший основується на твердженні, що інтеграція прямує до монополізації, а тому її рівень можна визначити за допомогою системи показників рівня концентрації ринку, яка відповідає критеріям Ханна-Кея: питомої ваги двох, трьох, чотирьох та п'яти найбільших підприємств, індекс Херфіндаля-Хіршмана, індекс Холла-Тайдмена тощо. Вчені Р. Кайвз і Р. Бредбурд обґрунтовували використання долі виробництва інтегрованих підприємств у загальному обсязі виробництва галузі [1]. Для оцінки рівня концентрації виробництва в галузевому розрізі нами було обґрунтоване застосування графіків Лоренца і відповідних показників, розрахованих на його основі [2]. Стосовно мікрорівня та мезорівня, науковцями з ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана» запропоновано показники рівня зосередження ринку та рівня глобалізації ринку [3, с. 113]. Основними недоліками цього методологічного підходу є його некоректне підґрунтя щодо ототожнення інтеграції з монополізацією ринку, а також обмеження щодо сфери застосування і економічного змісту одержаних результатів. Так, лише у разі розвитку інтеграційних відносин в горизонтальній формі за стратегію повної інтеграції такий процес об'єктивно прямуватиме до цілісного монопольного утворення, до якого можна застосувати відповідні положення антимонопольного законодавства, зокрема норми Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку (розпорядження АМКУ № 49-р від 05.03.2002 р.). В інших випадках інтеграційні відносини або виходять за межі галузі та відповідних меж ринку, або не мають чіткого оформлення для коректного застосування названих показників.

Другий методологічний підхід базується на неокласичній парадигмі інтеграції та приматі міжгалузевих відносин. У такому випадку рівень інтеграції може бути визначений через систему показників самозабезпеченості ресурсами як в цілому, так і на окремих стадіях виробничого процесу. Такі співвідношення можна визначити як для окремого підприємства, так і для галузі в цілому, проте, на нашу думку, вони не можуть чітко визначити рівень інтеграції, показати яке підприємство чи галузь є інтегрованою, а які – ні, але ілюструють стимули до інтеграційної взаємодії, направлені на повне і рівномірне завантаження виробничих потужностей, інтерналізацію витрат тощо.

Третій підхід оснований на неоінституціональній теорії вертикальної інтеграції та системі формування конкурентних переваг підприємства. Рівень вертикальної інтеграції при цьому, на думку І. Такера, Р. Вайлдера та Д. Леві, можна оцінити за співвідношенням доданої вартості та обсягу реалізації певного виду продукції [4]. Ми вважаємо, що даний підхід є найбільш коректним, оскільки відповідає закону вертикальної інтеграції С. Губанова (нульова рентабельність усього проміжного виробництва) та лежить в основі формування переважної більшості агрохолдингових структур. Обмежувальним чинником тут виступає умова аналізу в межах певної сфери виробництва та галузі, без можливості узагальнення на усе підприємство. Для вирішення цієї проблеми та як одного з основних внутрішніх механізмів формування конкурентних переваг підприємства М. Портером була обґрунтована концепція ланцюга приросщення вартості. При цьому додана вартість на мікрорівні формує економічну додану вартість підприємства (EVA) та лежить в основі його економічної (ринкової) вартості (EV).

Четвертий підхід основується на міжгалузевому характері вертикальної інтеграції без урахування типу її стратегій та передбачає аналіз макроекономічних показників за таблицями «затрати-випуск». Даний метод оцінки рівня інтеграції був запропонований та апробований на прикладі Великобританії С. Девісом і К. Моррісом, проте як метод оцінки сформованості міжгалузевих співвідношень використовувався вітчизняними вченими ще з 50-х років XX ст. Основними недоліками цього методологічного підходу є його практична неприйнятність для конкретних підприємств, а також певна розмитість трактувань отриманих співвідношень щодо власне рівня інтеграції.

Проведене дослідження свідчить, що методологія оцінки рівня інтеграції в аграрному секторі є вельми складною, не до кінця сформованою та детермінованою, а власне процес оцінювання визначається низкою чинників інтеграційних відносин.

Використані джерела:

1. *Caves R.E. The empirical determinants of vertical integration / R.E. Caves, R.M. Bradburd // Journal of Economic Behavior and Organization. – 1989. – Vol. 9, Issue 3. – Pp. 265-279.*
2. *Гуторов А.О. Застосування графіка Лоренца для вимірювання рівня концентрації сільськогосподарського виробництва / А.О. Гуторов // Статистика України. – 2011. – № 2 (53). – С. 4-9.*
3. *Агрохолдинги в Україні та їх вплив на розвиток сільських територій / [С.І. Дем'яненко, О.О. Єранкін, М.М. Коцупатрий та ін.]; за ред. С.І. Дем'яненка. – К.: КНЕУ, 2013. – 350 с.*
4. *Tucker I.B. Trends in Vertical Integration in the U.S. manufacturing Sector / I.B. Tucker, R.P. Wilder // Journal of Industrial Economics. – 1977. – Vol. 26, No. 1. – Pp. 81-94.*

Гуцаленко Любов Василівна,
професор кафедри аудиту та державного контролю
Вінницького національного аграрного університету,
доктор економічних наук,
Марчук Ульяна Олександрівна,
доцент кафедри економіки та аналізу
Вінницького національного аграрного університету,
кандидат економічних наук

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

Базовим елементом спрямованості діяльності підприємства є його економічна політика, на основі якої будуються взаємовідносини. Метою економічної політики розвитку підприємства є створення умов для забезпечення ефективної діяльності підприємства на основі підвищення його конкурентоспроможності і конкурентоспроможності продукції, робіт, послуг. Для забезпечення високої ефективності економічної політики при її проведенні повинні дотримуватися певні принципи, які розкриваються у обліковій політиці підприємства.

Мале підприємництво як самостійний і незамінний елемент ринкової економіки істотно впливає на структурну перебудову в економіці країни, робить певний внесок у збільшення загальних обсягів виробництва, роздрібного товарообороту, сприяє економії та раціональному використанню всіх ресурсів, створює сприятливе середовище для розвитку конкуренції та усунення монополізму в здійсненні підприємницької діяльності, забезпечує сильнодіючі стимули до інноваційних процесів та високоефективної праці.

Малі підприємства, як і всі інші суб'єкти господарювання України, зобов'язані вести оперативний і бухгалтерський облік господарських операцій, складати фінансову, податкову та статистичну звітність та повинні базуватись на загальноприйнятих в Україні й у міжнародній практиці принципах і методичних засадах, установлених Законом України «Про бухгалтерський облік ті фінансову звітність в Україні» і положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Одним із них є принцип послідовності, який передбачає постійне (із року в рік) використання підприємством обраної облікової політики [1, с. 131].

При розробці й прийнятті облікової політики необхідно враховувати, що згідно з п.2 ст.8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи), відповідно до законодавства та установчих документів [5]. Тобто відповідальність за організацію обліку, у тому числі і формування облікової політики, несе власник підприємства або його керівник.

Відповідно до Міністерства фінансів України «Про облікову політику» повноваження власника (власників) підприємства встановлювати облікову політику реалізується через визначення у розпорядчому документі переліку методів оцінки, обліку і процедур, щодо яких нормативно-методична база передбачає більше ніж один їх варіант. Розпорядчий документ складається виконавчим органом управління підприємства і подається на затвердження (погодження) власнику (власникам) [4].

Головне призначення облікової політики – оптимізація процесу організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності конкретного підприємства через вибір і декларування певних методів та облікових процедур. Виконання цього можливо через процедуру формалізації за допомогою таких носіїв інформації, як наказ, положення, інша організаційно-розпорядча документація, система внутрішньої документації (табл. 1).

Облікова політика підприємства є основою внутрішнього регулювання обліку та для набуття нею нормативного статусу, її формалізують у вигляді наказу по облікову політику, який після його затвердження набуває статусу юридичного документа.

Таблиця 1

Формалізація облікової політики підприємства [2]

Документ (група документів)	Склад (характеристика)
Наказ про облікову політику	Правовий акт, що видається керівником підприємства (структурного підрозділу), який діє на основі єдиноначальності, з метою регламентації основ організації та ведення обліку та внутрішнього контролю на підприємстві
Положення про облікову політику	Правовий акт, що встановлює системно пов'язані норми і правила з питань організації та ведення обліку і внутрішнього контролю на підприємстві
Організаційно-розпорядчі документи	Внутрішні правила, інструкції, регламенти, стандарти щодо засад ведення обліку чи рішення конкретної господарської ситуації
Інша внутрішня документація	Графіки документообігу, робочий план рахунків, посадові інструкції облікових робітників, проект автоматизованого ведення обліку тощо

Малі підприємства вибирають елементи облікової політики винятково виходячи з міркувань економічної ефективності й особливостей своєї діяльності оскільки від установлених методів обліку залежить не тільки об'єктивність розкриття інформації в їх фінансовій звітності, а і величина чистого прибутку підприємства.

Облікова політика підприємства приймається на кілька років і не повинна змінюватися щорічно. Зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» (рис. 1).

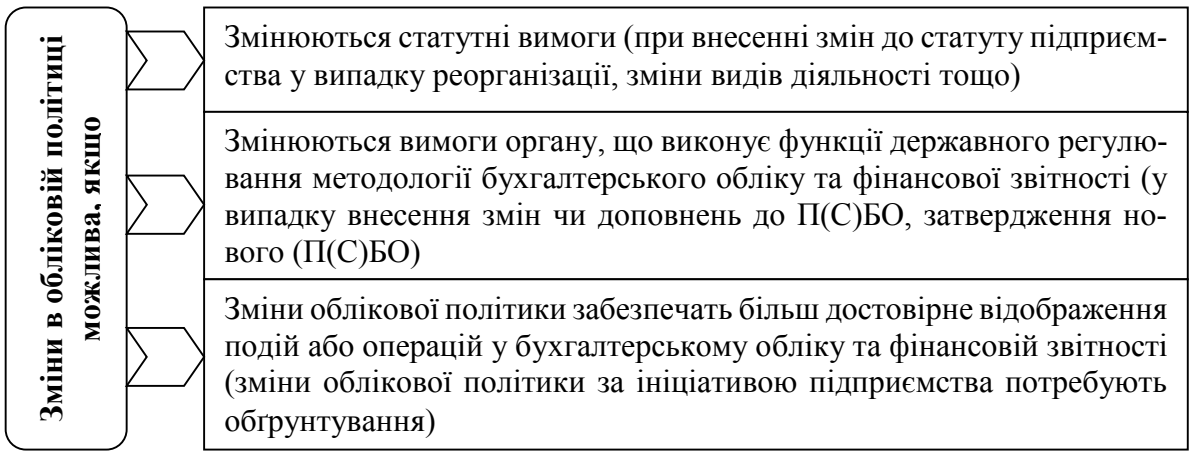

Рис. 1. Зміни облікової політики підприємства

На основі правильно обраної облікової політики можна сформулювати ефективну систему бухгалтерського обліку, що дасть змогу відображати всі господарські операції, які пов'язані з виконанням кошторису та узагальненням даних обліку у фінансовій звітності [3, с. 5].

Облік на малих підприємствах України визначається Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (П(С)БО) № 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» та повинен бути максимально скорочений і спрощений, оскільки, як правило, тут немає чисельного штату працівників, які б займалися виключно веденням обліку. Спрощена система оподаткування для малих підприємств передбачає заміну сплати певних видів податків, зборів та платежів єдиним податком.

Особливості спрощеної система оподаткування, обліку та звітності для підприємств малого бізнесу наведена у рис. 2:

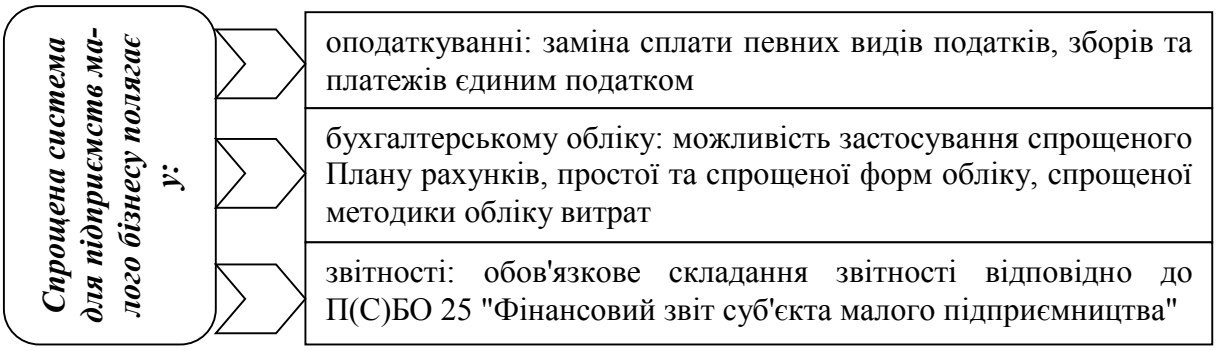

Рис. 2. Особливості спрощеної системи для підприємств малого бізнесу [6].

Облікова політика підприємства є тим важливим інструментом, завдяки якому існує можливість розумного поєднання державного регулювання і власної ініціативи підприємства в питаннях організації та ведення бухгалтерського обліку, що дозволить підвищити достовірність звітної інформації та зробити її більш порівняною та, як результат, кориснішою для прийняття стратегічних та поточних рішень.

Використані джерела:

1. *Бондаренко Н.М. Особливості формування облікової політики на малих підприємствах / Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка», 2012, №6. – С.130-137*
2. *Гевлич І.Г. Облікова політика в рамках системи регулювання бухгалтерського обліку сучасного будівельного підприємства / І.Г. Гевлич, Л.Л. Гевлич // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/EkBud/2012_2/08.pdf.*
3. *Житний П. Організаційно-методологічні засади формування облікової політики підприємства / Павло Житний // Бухгалтерський облік і аудит. - 2010. - № 3. - С. 3-11*
4. *Лист Міністерства фінансів України «Про облікову політику» від 21.12.2005 р. № 31-34000-10-5/27793 // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005 - №12. – С.60*
5. *Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.*
6. *Сук Л. Організація обліку на підприємствах малого бізнесу / Л. Сук, П. Сук // Бухгалтерський облік в с/г. – 2010. - №3.- С.36-40*
7. *Урбан Н. Принципи формування облікової політики на малих підприємства / Н. Урбан // Вісник Тернопільської Академії народного господарства. - 2011. - № 2. - С. 223-229*

Дарманська Ірина Миколаївна,
завідувач кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
кандидат педагогічних наук, доцент

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ СФЕРИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Будь-які процеси, що відбуваються в освітянському середовищі, потребують свого вдосконалення. Це стосується усієї сфери освіти, у тому числі вищої школи. У даному контексті проблеми підготовки майбутніх управлінців сфери загальної середньої освіти набувають усе більшої актуальності, що пов’язано із збільшенням вимог до управлінського середовища. «Для того, щоб система освіти працювала ефективно, необхідно, аби кожен її працівник чітко і свідомо виконував визначені для нього в цій системі функції. Особливо це важливо для суб’єктів управління освітою на різних його рівнях. Якщо кожен із них буде розуміти свій обов’язок в

цій суспільно важливій галузі людської діяльності й водночас діятиме у стосунках освітянського братерства із підлеглими, і зі своїми керівниками, то система освіти в цілому зможе виконати свою основну функцію – сприяти розвиткові кожної дитини, кожного учня як особистості, а в Україні буде формуватись освітнє суспільство, освітній простір держави, що є сумою освітніх просторів її регіонів» [1, с. 7].

Тому євроінтеграційні процеси, що безпосередньо впливають на розвиток структури та змісту освіти України, повинні не поверхнево, а суттєво змінити наше відношення до надання освітніх послуг у вищій школі. Процес підготовки майбутніх управлінців сфери загальної середньої освіти має бути переглянутим не тільки у контексті змісту, а й мети.

В умовах сьогодення ми недостатньо використовуємо можливості запровадження магістерської підготовки управлінців сфери загальної середньої освіти зі спеціальності «Управління навчальним закладом». Вона ж досить органічно могла б узгоджуватися із концепцією неперервної освіти.

Більшість керівників сучасних підприємств, установ, організацій, директорів загальноосвітніх, дошкільних і позашкільних навчальних закладів здобували освіту в роки відсутності освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» у системі вищої освіти. Кваліфіковано організована магістерська підготовка приносить користь як особі, що її одержує, так і галузі, де вона працює. Це пов'язано із значним розширенням світогляду керівника, отриманням сучасної кваліфікованої освіти, можливістю внесення змін у навчально-виховний процес свого закладу та узгодженням робочих моментів із учасниками навчально-виховного процесу на перспективу.

Доцільним мабуть був би наказ Міністерства освіти і науки України про необхідність обов'язкової магістерської підготовки для завідуючих дошкільними навчальними закладами, директорів шкіл, позашкільних навчальних закладів, технікумів, училищ, їх заступників, а також для усіх викладачів вищих навчальних закладів I–IV рівня акредитації, працівників відділів освіти, їх керівництва, що не мають наукових ступенів і учених звань. Також була б актуальною постанова Кабінету Міністрів про необхідність магістерської підготовки суб'єктів господарювання. За умови продуманої системи організації магістратур із заочною та дистанційною формами навчання можна запровадити в Україні дійсну широку систему післядипломної освіти, в основу якої міг би бути покладений досвід організації роботи у нових соціально-економічних умовах.

Разом із цим сам факт одержання керівником диплому магістра підвищує його як у власних очах, так і в очах його підлеглих. Крім того досвід показує, що науково обґрунтовані, продумані підходи до процесу підготовки та захисту дипломних робіт на рівні магістра сприяють подальшому устремлінню слухача до роботи на дисертаційним дослідженням для здобуття наукового ступеня. Це сприятиме приходу в науку практично підготовлених кадрів на належному рівні. Зазначене підтверджується словами Міністра освіти і науки України С. Квіта про те, що «європейський шлях освіти – це поєднання науки і освіти…» [2].

Також доцільною була б система річної практики на робочому місці із повною оплатою спеціаліста перед одержанням диплому. Цю систему, на нашу думку, доцільно запровадити у вищих навчальних закладах усіх форм власності і на усіх профілях підготовки майбутніх фахівців. Після річної роботи випускник має одержувати відзив про рівень своєї підготовки, як основу для одержання чи не одержання диплому. Зміст бланку відзиву доцільно було б продумати, а за його достовірність – ввести серйозну відповідальність. На цій базі доречно було би розробити систему оцінки результативності роботи вищого навчального закладу, а результати S-бальної оцінки випускників вищих навчальних закладів обов'язково висвітлювати через засоби масової інформації, у тому числі сайт вищого навчального закладу. Це була б реальна рейтингова оцінка майбутнього працівника-управлінця.

Ефективність управлінської діяльності, що відповідає закономірностям соціального управління та максимально сприяє розвиткові системи освіти, у великій мірі визначається правильним розумінням її концепцій, принципів і пов'язаних із ними проблем. У концепціях і принципах проявляються сутність, зміст, цілі й завдання управління. Визначені соціумом та законодавством концепції і принципи управлінської діяльності керівника навчального закладу

мають бути у повній мірі розкритими науково-педагогічними працівниками при підготовці майбутніх фахівців-управлінців. Тому надзвичайної актуальності сьогодні набуває якість надання освітніх послуг у сфері вищої школи.

Крім зазначеного, можна виділити ще певні недоліки системи підготовки управлінців сфери загальної середньої освіти, на які потрібно звернути увагу:

1. Держава витрачає зайві кошти на освіту слухачів, які в подальшому не працюють за фахом. У цьому контексті необхідно переглянути наявність бюджетних місць за відповідною сферою підготовки і співставити їх кількість із державним замовленням.
2. У більшості випадків наукові та науково-педагогічні працівники, які здійснюють підготовку управлінців, не мають досвіду практичної діяльності.
3. Відсутність державних стандартів щодо навчальних програм підготовки управлінських кадрів сфери освіти, також наявність серйозних неузгодженостей у галузевому стандарті щодо підготовки майбутніх керівників зі спеціальності «Управління навчальним закладом».
4. Для забезпечення ефективної реалізації принципу неперервності освіти, необхідно переглянути діяльність центрів підвищення кваліфікації у контексті надання освітніх послуг. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на інноваційні системи і підходи, завдяки яким ми будемо мати кращий результат.
5. Якщо розглядати діяльність і виконувані функціональні обов'язки управлінців сфери освіти, можна виділити їх специфіку, яка істотно відрізняється одна від іншої. Тому необхідно звернути увагу на застосування принципів "групової індивідуалізації", враховуючи специфіку того чи іншого напряму діяльності.
6. Необхідно налагодити співпрацю органів державного управління, органів з питань праці, органів статистики, а також вищих навчальних закладів щодо визначення потреб, обсягів і розробки пропозицій до державного замовлення на підготовку управлінських кадрів.

Отже, система підготовки управлінців різних сфер діяльності у вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти функціонує, завдяки чому здійснюється становлення і професійний розвиток керівних кадрів. Але, як і кожна існуюча система, вона потребує інновацій або рішучих дій по відношенню до неї. Це пов'язано як із розвитком навчального процесу в умовах євроінтеграції, ускладненням вимог до професійної діяльності управлінців, так і з соціально-політичними процесами, що відбуваються в державі. Тому, на наш погляд, із ліквідацією вказаних недоліків проблема становлення управлінця сфери загальної середньої освіти в умовах сьогодення буде менш загостреною.

Використані джерела:

1. *Дарманський М.М. Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні / М.М. Дарманський. – Хмельницький : Поділля, 1997. – 384 с.*
2. *Квіт С. Європейський шлях освіти – це поєднання науки і освіти[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua.*

Дворнічена Інна Михайлівна,
молодший науковий співробітник науково-організаційного відділу
Державного науково-дослідного інституту митної справи,
Корнійчук Олеся Олександрівна,
науковий співробітник науково-організаційного відділу
Державного науково-дослідного інституту митної справи

НЕЗАКОННЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ДИКОЇ ФЛОРИ ТА ФАУНИ: МИТНИЙ АСПЕКТ

Незаконне переміщення тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення, їх частин та дериватів – порівняно новий вид злочинів для України, що становить загрозу національній безпеці України та всього світу, а також охоплює широкий спектр флори і фауни на всіх континентах, посилює екологічні, соціальні і економічні (включаючи безпеку) наслідки, зокрема призводячи до втрат природного капіталу.

Аналіз міжнародної торгівлі дикими тваринами, рослинами їх частинами та дериватами доводить, що експортерами, як правило, є країни Африки, Південної Азії, Центральної і Південної Америки, Східної Європи, а країнами-імпортерами переважно є країни Східної Азії (Китай (Гонконг), Республіка Корея, Сінгапур, і Японія), Західної Азії, Північної Америки та Західної Європи.

Україна займає досить вигідне географічне положення на шляху основних транзитних товаропотоків між Європою та Азією, що створює всі необхідні умови для контрабанди, в тому числі представників дикої природи, які знаходяться під загрозою зникнення та перебувають під захистом міжнародних природоохоронних організацій. Через кордони України здійснюється незаконний перетин заборонених до продажу зразків дикої флори та фауни з Росії та Середньої Азії до Європи, з африканських та південноамериканських країн – до Росії. Так, Україна є транзитною країною переважно для соколів, ведмежої жовчі, чорної ікри, осетрових, женьшеню, мускусу кабарги, шкурок рідкісних тварин, крокодилів, мавп, папуг, орхідей, кактусів тощо [1].

Необхідно окремо відзначити, що серед представників української дикої фауни і флори є багато видів, що охороняються Конвенцією про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (далі – Конвенція CITES) [2] та безконтрольно вивозяться за межі нашої країни.

Міжнародна спільнота, що давно переймається проблемою охорони дикої природи початком розвитку правової основи вирішення даного питання означила створення Міжнародної Червоної книги (1963 рік) та прийняття Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, CITES) [2]. На території України офіційно Конвенція CITES вступила в силу 29 березня 2000 року.

Адміністративним органом України з питань виконання вимог Конвенції щодо видів дикої фауни і флори, які є об'єктами її регулювання визначено Міністерство екології та природних ресурсів України та Адміністративним органом з питань виконання вимог Конвенції щодо осетрових видів риб і виробленої з них продукції – Державне агентство рибного господарства, саме ці органи займаються видачою дозволів та сертифікатів CITES на зразки всіх видів тварин і рослин, занесених до Додатків CITES.

Відповідно, Науковими органами України з питань виконання вимог Конвенції є:

- щодо видів фауни (за винятком осетрових видів риб і виробленої з них продукції та морської фауни) та молюсків – Інститут зоології імені І. І. Шмальгаузена Національної академії наук;
- щодо видів дикої флори (за винятком морської) – Інститут ботаніки імені М. Г. Холодного Національної академії наук;

– щодо видів дикої морської фауни (за винятком осетрових видів риб і виробленої з них продукції та молюсків) і флори – Інститут біології південних морів імені О. О. Ковалевського Національної академії наук;
– щодо осетрових видів риб і виробленої з них продукції – Південний науково-дослідний інститут морського рибного господарства та океанографії Міністерства аграрної політики та продовольства.

Незаконне переміщення об'єктів CITES передбачає досить жорстоке поводження з тваринами та рослинами. Смертність тварин під час таких нелегальних перевезень сягає близько 70 %. Міжнародний досвід свідчить, що одиничні екземпляри частин тварин, рослин та їх дериватів перевозять: у ручній поклажі та багажі (у пакетах з їжею, банках з-під напоїв, коробках з побутовою хімією, електроприборами, в сумках з подвійним дном тощо); на тілі перевізника, у спеціально виготовлених карманах та поясах, у натільній білизні, взутті та верхньому одязі; у спеціально виготовлених, герметично заварених ящиках, поміщених у транспортні засоби, завантажених матеріалами, що ускладнюють проведення огляду (ліс, металобрухт, товар, що переміщується насипом чи навалом); в автомобільному транспорті (у повітроводах, всередині спинок сидінь, всередині шин запасних коліс, за панеллю тощо); контейнерах, транспортних засобах, обладнаних подвійним днищем або подвійними стінками; у конструктивних порожнинах локомотивів і вагонів залізничного транспорту; підсобних і службових приміщеннях морського і річкового транспорту (туші диких тварин в охолодженому стані поміщують у суднові холодильники, маскуючи під суднові запаси; частини та деривати поміщують у трюми). Тваринам здійснюють ін'єкції снодійного, зв'язують, склеюють, птахам підрізають крила тощо.

Слід зазначити, що особливі складності під час виявлення незаконного переміщення об'єктів CITES виникають у ситуаціях, коли доводиться апелювати до поняття «дериват». До дериватів відносять: плоди, насіння, коріння та кореневища бульби, стебла, пагони, цибулини, та інші вегетативні частини рослин; шкурки і хутро звірів, кістки, пір'я і яйця птахів, ікла, роги, кігті, кров, мускус, жовч, різні залози, панти (молоді роги оленів, які мають трубчату структуру), а також сувеніри і предмети побутового призначення, виготовлені з частин тварин, медикаменти, косметичні засоби та парфумерію тваринного і рослинного походження, продукти м'яса диких тварин.

Оскільки візуально визначити матеріал, з якого виготовлені переміщувані товари проблематично, то і визначити необхідність надання дозволу CITES щодо такої продукції не завжди можливо. Проведення митної експертизи щодо подібних товарів не завжди доцільне, оскільки у більшості випадків залучення експертів пов'язано із значними витратами.

Трапляється, що незаконне переміщення зразків CITES стає можливим через недостатню обізнаність представників митних і прикордонних служб. Найчастіше, це є наслідком недостатніх знань про зразки, про те, що регулюється не лише переміщення живих зразків, але і дериватів; труднощі із визначенням конкретної видової приналежності зразка, а також з ідентифікацією дериватів.

Іноді для приховування справжньої видової приналежності зразка, що перевозиться, контролюючим органам надаються справжні дозволи CITES, але на інші зразки, які ідентифікувати досить важко. Досить часто деривати перевозяться у вигляді певної готової продукції, наприклад, більярдні кулі (при цьому не декларується матеріал виготовлення – слонова кістка); у вигляді окремих шматків, несхожих на вихідний зразок (наприклад, ріг носорога); у складі препаратів. Завдання митних органів ускладнюється ще й тим, що Конвенцією CITES охороняється значна кількість видів, і, відповідно, запам'ятати та ідентифікувати їх досить складно.

Попередження та виявлення незаконного переміщення зразків фауни і флори можливо в процесі застосування різних форм митного контролю, зокрема, шляхом: ретельної перевірки документації, що пропонується до митного оформлення, що передбачає перевірку та вивчення всіх типів декларацій з метою встановлення достовірності декларування тварин, рослин, їх частин і дериватів, їх видів, кількості, розміру та віку, перевірку та вивчення пропонованих дозвільних документів (ліцензій, дозволів, сертифікатів) з метою встановлення відповідності між

документами та товаром, що перевозиться; огляду та переогляду товарів і транспортних засобів; проведення попереднього збору і аналізу інформації, що включає вивчення орієнтувань та інформаційних бюлетенів, вивчення товару, що ввозиться/вивозиться, вивчення списків пасажирів, членів екіпажів суден, літаків та інших транспортних засобів; врахування психологічних факторів у поведінці осіб (характерних ознак напруги, хвилювання, стресового стану), що перетинають митний кордон; особистого огляду за наявності підстав припускати, що особа незаконно переміщує зразки фауни та флори, якісний огляд ручної поклажі, що передбачає неухильне дотримання вимог технології огляду.

Для проведення ефективного та якісного митного контролю використовують технічні засоби митного контролю та службових собак, що дозволяє скоротити час на проведення митного контролю, а також у рази підвищує ймовірність виявлення незаконно переміщуваних зразків CITES [3].

Державна фіскальна служба України (ДФС України), відповідно до покладених на неї завдань запобігає та протидіє контрабанді та порушенню митних правил на митній території України [3]. Відповідно до чинного законодавства України представники дикої флори і фауни, що знаходяться під загрозою знищення та охороняються Конвенцією CITES, та незаконно переміщуються через митний кордон України є безпосередніми предметами митних правопорушень, за незаконне переміщення яких передбачена адміністративна відповідальність.

Враховуючи рекомендації світової спільноти з питань боротьби з контрабандою CITES, досвід країн, що провадять ефективну політику у цьому напрямі можна зробити висновки, що для запобігання переміщенню об'єктів CITES через митний кордон України необхідно: гармонізувати національне законодавство відповідно до вимог Конвенції CITES; посилити контроль за виконанням вимог Конвенції CITES; налагодити скоординовану, системну співпрацю між контролюючими органами з питань виконання положень Конвенції CITES в Україні; підвищити загальний рівень професійних знань посадових осіб органів ДФС України та інших органів виконавчої влади шляхом проведення комунікативних заходів, у тому числі із залученням представників Секретаріату Конвенції CITES; здійснювати інформативне консультування посадових осіб ДФС України шляхом створення спеціалізованих кольорових посібників і керівництв з урахуванням вітчизняної специфіки, що міститимуть опис зразків CITES, їх назву латинською та українською мовами та основні способи незаконного переміщення через митний кордон; підвищувати поінформованість ЗМІ, органів влади та населення про проблему незаконної торгівлі зразками CITES в Україні; здійснювати взаємодію та обмін інформацією щодо питань боротьби з незаконним обігом зразків CITES між митними адміністраціями держав-сусідів.

Використані джерела:

1. *Борейко В. Контрабанда диких животных, растений и их дериватов в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ecoethics.ru/wp-content/uploads/2012/06/kontrabanda0.pdf.*
2. *Про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що знаходяться під загрозою зникнення [Електронний ресурс] : конвенція [прийнята 03.03.1973 року]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/cites.shtml.*
3. *Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page.*

Дема Дмитро Іванович,
завідувач кафедри фінансів і кредиту
Житомирського національного агроекологічного університету,
кандидат економічних наук, професор,
Сус Леся Валеріївна,
аспірант Житомирського національного агроекологічного університету

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА В КОНТЕКСТІ ВИМОГ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Світова продовольча криза суттєво вплинула на розподіл ринку продовольства. Цим самим Україна як виробник сільськогосподарської продукції отримала можливість розширити доступ до світових ринків, зокрема ринків Європейського Союзу. Тому, для України є цілком доцільним перегляд і спрощення вимог СОТ і ЄС щодо здійснення експортно-імпортних операцій з тваринницькою продукцією, як країни, що володіє значним потенціалом щодо розвитку сільського господарства в цілому, та тваринницької галузі зокрема.

Як показали результати проведеного дослідження стану галузі тваринництва – шлях її розвитку за останні роки був екстенсивним і цим самим Україна за часи незалежності втратила позиції провідного експортера тваринницької продукції. Не дивлячись на те, що вітчизняні агроформування мають бажання до посилення міжнародних економічних відносин і головне мають значний потенціал щодо нарощування обсягів виробництва як сировини тваринного походження, так і готової продукції, галузь тваринництва виявилась не підготовленою до нерівної боротьби з натиском якісної, в окремих випадках і дешевшої, продукції з Європи.

На даному етапі є закономірним поєднання обґрунтованих заходів політики у сфері державного регулювання щодо галузі тваринництва від виробництва та реалізації продукції аж до її експорту й імпорту з бажанням і внутрішньою готовністю виробників до інноваційних проектів. Саме такий підхід дасть можливість показати українського агровиробника, як надійного агента на ринку молочної, м'ясної та іншої продукції тваринного походження для Європейського співтовариства.

Першочерговим обов'язком держави в контексті євроінтеграції виступають процеси гармонізації та адаптації законодавства у сфері технічного регулювання та санітарних і фітосанітарних заходів до європейських стандартів. Водночас, відповідно до глави 17 Угоди про асоціацію України з ЄС [2] співробітництво між сторонами охоплюватиме, серед іншого, заохочення політики якості сільськогосподарської продукції у сферах стандартів продукції, вимог щодо виробництва та схем якості. З цією метою в українське законодавство необхідно імплементувати вимоги директив та регламентів ЄС стосовно сільського господарства та харчової промисловості, а також запровадити не менше 80 % чинних європейських стандартів. Проте, цей процес відбувається вкрай повільно.

Відмітимо, що забезпечення гармонізації стандартів до європейських вимог потребує не тільки тривалого часу, але й значних матеріальних ресурсів. Адже задекларовані оновлені стандарти, що відповідають вимогам базових Регламентів Європейського Союзу, обов'язково мають бути впроваджені у виробництво й діяти. Кожне підприємство, яке бажає стати учасником європейського ринку, повинно мати діючу систему управління безпечністю харчових продуктів – систему аналізу небезпек і критичних точок контролю (*HACCP Hazard Analysis and Critical Control Point*). Наприклад, сукупні витрати на адаптацію до стандартів ЄС тільки м'ясного напряму виробництва Польщі становили близько 700 млн євро, а молочного – 500 млн євро [1, с. 24]. З досвіду модернізації галузі тваринництва Польщі та співставляючи обсяги виробництва в Україні, можна розрахувати загальну вартість витрат на модернізацію виробництва продукції тваринництва за стандартами ЄС, яка оцінюється приблизно у 1,4 млн євро протягом імплементації Угоди. Для досягнення 100 % гармонізації всіх національних станда-

ртів, що відносяться до галузей агропродовольчого комплексу, з міжнародними та європейськими НД, необхідно буде переглянути і затвердити понад 1200 документів, а вартість робіт становитиме понад 27 млн грн [1, с. 4, 23].

Головним фактором для ЄС у виробництві якісної продукції тваринництва є принцип «від лану до столу». Всі процеси виробництва продукції на підприємстві мають бути проконтрольовані, починаючи від кормів і закінчуючи кінцевим споживанням продукції. За умов такого підходу старі методи системи контролю (перевірка певної кількості продукції) замінюємо методом визначенням точки ризику у ланцюгу виробництва (перевірка способу утримання худоби та птиці, якості кормової бази, способу доїння та ін.). Не останню роль по контролю за якістю продукції зобов'язана брати на себе держава.

Діє наступна схема інтересів: виробник зацікавлений у ефективному виробництві для розширення каналів реалізації та диверсифікації своїх доходів, а держава – у створенні умов для виробництва високоякісної продукції для підтримання свого іміджу на світовому ринку та диверсифікації каналів експорту продукції. При цьому відповідальність за неякісну та небезпечну продукцію для здоров'я несе виробник, а не держава. Звідси слідує, що спільні зусилля виробника щодо зменшення собівартості продукції та держави щодо заохочення до виробництва якісної продукції веде до створення конкурентоспроможної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Потрібно зазначити, що виробники продукції птахівництва та бджільництва вже мають позитивний досвід з експорту в ЄС своєї продукції. Результатом цього досягнення є їх серйозна робота протягом останніх років (2010-2014 рр.). Ймовірно, що для інших галузей тваринництва (скотарства, свинарства, вівчарства) з відповідною сферою їх переробки цей процес може затягнутися на більший термін. В контексті перспектив створення вільної зони торгівлі з ЄС тваринники не мають часу на зволікання. Держава в процесі проведення регулятивних дій прискорюватиме процес створення конкурентоздатної галузі тваринництва в економічному середовищі зони вільної торгівлі України з ЄС.

Усунення нетарифних бар'єрів для українського експорту яловичини, свинини, баранини, молока й молочних продуктів відкриє шлях до ринку ЄС. Прискорення результатів адаптації виробників до стандартів європейського ринку можливе за умови тотальної модернізації виробництва продукції тваринництва за стандартами ЄС. З боку держави необхідно:

по-перше, підтримувати відкриту інвестиційно-інноваційну політику держави задля залучення підприємств готових до інвестування в адаптацію технологій виробництва м'яса та молока, розробки нових продуктів. Адже, для розвитку інноваційної діяльності необхідним є залучення коштів. Створення мотиваційного поля активізації кредитування галузі тваринництва забезпечить залучення внутрішніх інвестицій для удосконалення процесу виробництва продукції тваринництва на інноваційній основі, що забезпечить умови для отримання сертифікату на систему управління якістю. А для підприємств, що прагнуть отримати іноземні інвестиції, це може мати на нинішньому етапі вирішальне значення;

по-друге, активізувати адміністративно-правові, організаційно-інформаційні та фінансово-економічні методи, щодо покращення процесу забезпечення обіговими коштами виробників галузі тваринництва. Пропозиціями щодо цього напрямку є законодавче введення пільгового кредитування для закупівельників з метою вчасного розрахунку з виробниками за продукцію. Крім цього державне регулювання повинне спрямовуватися на стимулювання виробників до продажу продукції на ринку через власні торгові точки. Це зменшить їх залежність від посередників та диверсифікує їх доходи. На сучасному ринку є новий спосіб продажу продукції через торгові автомати для розливу молока (молочні автомати). Для держави потрібно відпрацювати механізм використання коштів з державного бюджету на часткову компенсацію сільськогосподарським підприємствам або селянським кооперативам (наприклад, 10 %) витрат по придбанню молочного автомату. Цю вільну нішу на ринку молока України мають зайняти саме виробники, а не посередники.

У найближчій перспективі заповнити встановлені Угодою про асоціацію між Україною та ЄС квоти для тваринницької продукції буде проблематично, оскільки специфічною рисою

тваринницької галузі України є концентрація виробництва продукції у руках дрібнооптових господарств населення (особистих селянських господарств), які не мають можливостей, а головне бажання застосовувати сучасні технології виробництва продукції, що зумовлює низьку її якість та невідповідність європейським санітарним нормам та стандартам.

Отже, керуючись принципам державної підтримки та регулювання аграрного ринку, передбачених угодою про асоціацію між Україною та ЄС необхідно здійснити державою низку регулятивних кроків, що мінімізують ризики та створять додаткові можливості виробникам при виході продукції тваринництва на світові ринки. Зусилля слід сконцентрувати на: прискоренні процесу впровадження європейських та міжнародних стандартів безпеки та якості продуктів харчування (HACCP, ISO, EN, Кодексу Аліментаріус) у сфері агропромислового виробництва; розробленні системи моніторингу зовнішньоторговельних операцій з країнами ЄС як механізму оперативного реагування на кон'юнктурні зміни аграрного ринку; на формуванні та впровадженні у найкоротші терміни механізму трансформування дрібних селянських господарств у фермерські господарства сімейного типу.

Використані джерела:

1. *Оцінка впливу Угоди про асоціацію/ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України : наукова доповідь / за ред. В. М. Гейця, Т. О. Осташко, Л. В. Шинкарук ; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – К., 2014. – 102 с.*
2. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_%28body%29.pdf.*

Денисюк Олександр Васильович,
здобувач Національного університету цивільного захисту України

СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРА

Економічна і політична нестабільність в українській та міжнародній економіці, а також в суспільстві в сучасних кризових умовах, що склалися, висуває дуже важливе завдання розробки і практичного застосування інструментів і показників стійкого розвитку економічного сектора держави, який є джерелом виробництва товарів і послуг, засобів для формування державного та регіонального бюджетів.

Державне управління економікою – це організуючий і регулюючий вплив держави на економічну діяльність суб'єктів ринку з метою її впорядкування та підвищення результативності. Основними функціями якого є: організація, планування, регулювання, кадрове забезпечення, контроль.

Як уже зазначено багатьма українськими вченими, управління будь-яким процесом починається з того, що цей процес виокремлюють як певний об'єкт. Для впливу на нього з метою реалізації потрібних цілей створюється відповідна організація. Організація здійснює планування заходів, спрямованих на досягнення цілей. Коли створено організацію та визначено плани її діяльності, встановлюються правила поведінки кожного члена організації в межах планових заходів. Підбирається персонал, здатний здійснити намічене. Виникає динаміка управління, яка потребує постійного контролю. У останні десятиліття спектр об'єктів регулювання значно розширився. Об'єктами державного регулювання більшою мірою стають загальні умови існування і розвитку суспільства. До них відносяться проблеми довкілля і сфера міжнародної співпраці, оборонні і енергетичні об'єкти, а також організації, що виконують за-

гальнодержавні функції, у тому числі що забезпечують військово-економічну безпеку. Держава бере на себе турботу про виробництво громадських товарів і послуг. Воно фінансує витрати на оборону, зміст правоохоронних органів і витрати на соціальні потреби.

Отже, регулювання є однією з функцій управління. Однак, як показує зроблений аналіз, у наведеному ланцюжку є кілька слабких місць. По-перше, створення спеціальних організацій (державних органів) для керування соціально-економічними процесами негативно впливає на державні фінанси. По-друге, за змішаної економіки вплив на соціально-економічні процеси здійснюється, як правило, за допомогою непрямих (опосередкованих) методів.

Тому забезпечення економічної безпеки будь-якої країни сьогодні залишається в числі питань, що привертають пильну увагу фахівців самого різного профілю, що працюють у сфері економіки. Адже реалізація соціально-економічної політики, вибір методів та засобів державного управління, залежать від діяльності державного апарату з урахуванням вад (недоліків) держави. Вади держави – це її нездатність забезпечити ефективний вплив на розподіл обмежених ресурсів та невідповідність політики розподілу обмежених ресурсів поширеним у суспільстві уявленням про справедливість. Виділяють чотири групи факторів, які негативно впливають на обґрунтування та реалізацію державних управлінських рішень у сфері державного управління.

Сучасні дослідження в цій області, що зачіпають феномен фінансово-економічної кризи 2007-2009 рр., все більше торкаються питань державного регулювання фінансового сектора в системі забезпечення безпеки національних економік.

Сучасна економіка, як показує теорія і практика усіх без виключення країн світу, припускає активну участь в ній держави як суб'єкта ринкових економічних стосунків, а також як регулюючого органу, що управляє

Регулююча функція держави обумовлена тим, що:

1) існують області функціонування держави, в яких воно займає провідні позиції (наприклад, оборона, соціальна допомога і тому подібне);
2) держава реалізує економічну політику через інституціональну систему;
3) держава є власником і взаємодіє з різними структурами підприємницького сектора економіки.

До областей регулювання відносяться: сфера підприємництва, державні фінанси, грошовий обіг, безготівкові розрахунки, зовнішньоекономічна діяльність, валютний курс, економічна безпека, громадський сектор.

При цьому під державним регулюванням економіки найчастіше розуміється система заходів законодавчого, адміністративного і економічного характеру, здійснюваних державою в особі його інститутів різних рівнів в цілях підтримки економічної і соціальної стабільності суспільства, пристосування його до умов, що змінюються.

Слід зазначити, що в різних країнах" світу неоднаковим чином, згідно традиціям і накопиченому досвіду будуються стосунки між урядом і основними економічними суб'єктами. У різній мірі реалізується і державне втручання в економічні процеси. Проте більшість учених відмічають, що загальна лінія така, що роль держав в економіці стає з ходом часу усе більш складною і вимагає від урядових органів все більшої кваліфікації.

Державні інтереси і сам чинник держави неодмінно є присутній у функціонуванні' ринкової економіки на усіх етапах її існування і розвитку в більш менш зрілому виді. Це з очевидністю демонструє уся сучасна практика як високорозвинених, так і таких, що розвиваються країн. Останні події у світі та Україні, як хоч і невеликої, але частки глобального економічного простору, засвідчили необхідність більш радикального втручання держави в процеси формування фінансового ринку та підтримання стабільності в фінансовому секторі економіки, покладення на державу додаткових регулюючих функцій.

У наукових публікаціях наводяться вагомі аргументи, що обґрунтовують важливість державного регулювання для успішного функціонування ринкових господарських систем. У роботах вітчизняних і зарубіжних учених виділяються наступні головні причини для державного втручання:

1) відсутність в реальності досконалої конкуренції;

2) недоступність для ринкових суб'єктів усієї інформації і нездатність ринку досягти повної рівноваги;
3) необхідність громадського перерозподілу благ відповідно до чинників, непідвладних ринку;
4) відсутність багатьох видів ринків в досить розвиненому виді (наприклад, ф'ючерсних і страхових);
5) наявність зовнішніх чинників (екстерналій), що вимагають компенсаційних дій;
6) існування значних сфер, пов'язаних із створенням і споживанням громадських благ (оборонні послуги, фундаментальна наука і тому подібне);
7) розмежування "гідних потреб" і тих, інтерес до яких треба знижувати (алкоголь, тютюн, наркотики та ін.).

Конкретні механізми державного регулювання національної економіки визначаються не лише загальними сталими у світі закономірностями, але і характером, особливими рисами економіки країни. У цьому плані українська економіка як об'єкт регулювання відрізняється рядом специфічних особливостей.

Крім того, фахівці відмічають, що особливо складними, по суті комплексними, стають економічні функції держави в. країнах, які подібно до України, взялися в історично короткі терміни трансформувати свою економічну систему, освоїти методи сучасного ринкового господарювання.

Перетворення, що відбуваються, припускають вдосконалення економічних стосунків, що виникають в процесі формування - фондів грошових коштів.

На сьогодні найважливішу роль, в цьому грає фінансова система держави як сукупність різних сфер і ланок фінансових стосунків, кожна з, яких характеризується особливостями у формуванні і використанні фондів грошових коштів; різною роллю в громадському відтворенні.

Більшістю авторів усі сфери і ланки фінансових стосунків діляться на дві взаємозв'язані підсистеми. У першу входять загальнодержавні фінанси, що забезпечують потреби розширеного відтворення на рівні народного господарства в цілому.

У другу – фінанси господарюючих суб'єктів; використовувані для забезпечення відтворювального процесу грошовими коштами на мікрорівні.

Для розгляду державного, регулювання фінансової сфери, як чинника забезпечення економічної безпеки країни багато авторів застосовують поняття "Фінансовий сектор".

Слід підкреслити, що сектор економіки – велика частина – економіки, що володіє схожими загальними характеристиками та економічними цілями, функціями і поведінкою, та дозволяє відокремити її від інших частин економіки в теоретичних або практичних цілях.

Як висновок, слід зазначити, що про державний вплив на економіку нині вимагається говорити не в кількісних оцінках ("більше-менше"), а з точки зору якісної ефективності державного регулювання. Важливу роль при цьому грає облік зарубіжного досвіду забезпечення фінансової безпеки держави в сучасних умовах.

Головне завдання державного регулювання економіки – створення певних умов для забезпечення нормального функціонування економіки. Держава у взаємодії з ринком підтримує і стимулює розвиток суспільства, відстоюючи, передусім, його інтереси. Розвиток суспільства сприяє ефективному, максимальному незалежному функціонуванню суб'єктів ринку, отриманню ним оптимальних вигод. Держава захищає право власності, права споживачів.

Використані джерела:

1. *Україна. Фінансовий сектор та економіка: нова стратегія реформ: Матеріали конференції: 22-23 червня 2006 р. – К. : Козаки, 2006. – 124 с.*
2. *Стефанюк І. Державне управління фінансовими ресурсами у сфері підприємництва / І. Стефанюк // Економіка. Фінанси. Право. – 1999. – № 7. – С. 6–8.*
3. *Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком / Д.М. Стеченко: навч. посіб. – К.: Вища шк., 2000. – 223 с*

Диба В'ячеслав Михайлович,
доцент кафедри обліку підприємницької діяльності
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана",
кандидат економічних наук, доцент

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Розвиток ринкової економіки України зумовив потребу переходу вітчизняних суб'єктів господарювання до міжнародних стандартів ведення господарської діяльності. Для сучасного суспільства характерні важливі економічні трансформації, пов'язані з інтенсифікацією процесів накопичення і використання інтелектуального капіталу. Тому, формування стійких конкурентних переваг суб'єктів господарювання уже неможливе лише за рахунок ефективного використання матеріальних та фінансових ресурсів. Результативність функціонування окремого підприємства та в результаті економіки загалом залежить від розвитку творчої інтелектуальної праці, інтенсивності впровадження у суспільне виробництво новітніх технологій, винаходів, корисних моделей. Виникає необхідність розробки підсистеми управління інтелектуальним капіталом, що, зокрема, зумовлює актуалізацію теоретичних досліджень стосовно його ключових характеристик та сутності.

Поняття інтелектуального капіталу ввів у науковий оборот Дж. Ґелбрєйт. Цей термін набув поширення у 1990-х роках завдяки роботам Т. Стюарта, який у своїй праці "Інтелектуальний капітал. Нове багатство організацій" зазначив, що основними складниками інтелектуального капіталу, окрім людського капіталу, структурного та споживчого, є організаційний капітал (organizational capital), інноваційний капітал (innovation capital) та процесний капітал (process capital) [7, с. 256].

На сьогодні, аналіз наукових джерел та законодавчої бази з даної проблематики дозволяє виділити три підходи до трактування поняття «інтелектуальний капітал», а саме: структурний, функціонально-структурний та термінологічний (рис. 1).

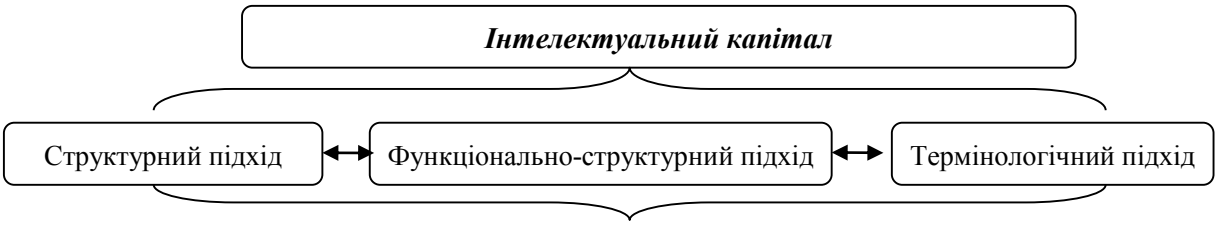

Рис. 1. Підходи до трактування поняття «інтелектуальний капітал»

Примітка: складено автором.

Сутність першого (структурного) підходу полягає у спробах дати визначення інтелектуального капіталу через розкриття його структури. Одні з перших дослідників інтелектуального капіталу Л. Едвінсон та М. Мелоун на підставі досліджень, здійснених у шведській страховій та фінансовій компанії "Скандія", виділили основні складники інтелектуального капіталу: "людський капітал" (human capital) та "структурний капітал" (structural capital). У свою чергу, до складу структурного капіталу належить "споживчий (клієнтський) капітал" (customer capital). Автори зазначають, що кожна з цих форм капіталу породжена людськими знаннями і саме їхня сукупність визначає приховані джерела цінностей, які надають компанії нетрадиційно високу ринкову оцінку. Таким чином, в інтерпретації Л. Едвінсона і М. Мелоуна інтелектуальний капітал – це сума людського та структурного капіталів [6, с. 11].

Інші представники першого підходу (В. Садовський, Є. Стеценко, Б. Леонтьєв, В. Іноземцев, Л.Мельник та ін.) трактують дану категорію як сукупність цінностей. Так, В. Садовський і Є.Стеценко розуміють під інтелектуальним капіталом знання, навики, досвід, які є невід'ємні від їх носія – живої людської особи [2]. Б. Леонтьєв трактує дане поняття як вартість

усіх наявних інтелектуальних активів, включаючи інтелектуальну власність, природні та надбані розумові здібності й навички, а також нагромаджені бази знань і корисні відносини з іншими суб'єктами [3]. Таким чином, із позиції сукупності цінностей інтелектуальний капітал розглядається як актив, що володіє здатністю приносити дохід.

У межах другого підходу (функціонально-структурного), із позиції процесу інтелектуальний капітал досліджували такі науковці, як А. Василик, Л. Едвінсон, С. Алберт, К. Бредли. За такого процесного підходу сутність інтелектуального капіталу полягає в його здатності до відтворення, у можливості залучення інтелектуального капіталу в процес кругообігу, в якому здійснюється його виробниче споживання. З погляду функціонально-структурного підходу, значущість структурного капіталу, порівняно з людським, пояснюють тим, що, на думку Т. Стюарта, "структурний капітал організовує ("упаковує") людський капітал так, щоби ним можна було користуватись знову і знову, подібно до того, як штамп робить нові і нові відбитки" [7, с. 76-77].

У межах третього (термінологічного) підходу можна зазначити спроби вітчизняних науковців дати визначення інтелектуального капіталу як категорії. Зокрема, О. Бутнік-Сіверський, обґрунтовуючи теоретичний аспект інтелектуального капіталу, зазначає, що це один із різновидів капіталу, який має відповідні ознаки капіталу й одночасно відтворює характерні лише йому специфіку і особливості. Далі дослідник в основу свого трактування інтелектуального капіталу ставить інтелектуальний продукт: "інтелектуальний капітал – це створений або придбаний інтелектуальний продукт, який має вартісну оцінку, об'єктивований та ідентифікований (відокремлений від підприємства), утримується підприємством (суб'єктом господарювання) з метою ймовірності отримання прибутку (додаткової вартості)" [1, с. 26].

Інші представники третього підходу (Е. Брукінг, Ю. Гава та ін.) розглядають інтелектуальний капітал як результат. Зокрема, Е. Брукінг розуміє під інтелектуальним капіталом нематеріальні активи, які слугують підґрунтям існування та досягнення конкурентних переваг підприємства та включають в себе: 1) ринкові активи (торгові марки, повторюваність контрактів, портфель замовлень, канали розподілу, різноманітні контракти та угоди такі як ліцензія, франшиза тощо); 2) інтелектуальну власність як актив, що включає ноу-хау, промислові та торгові секрети, патенти та різноманітні авторські права; 3) людські активи – сукупність індивідуальних та колективних знань співробітників підприємства, їх творчих здібностей, вміння вирішувати проблеми, лідерські якості, підприємницькі та управлінські навики; 4) інфраструктурні активи або технології, методи та процеси, які роблять роботу підприємства взагалі можливою [5]. Таким чином, сутність інтелектуального капіталу як результату полягає у його здатності до приросту та забезпечення конкурентних переваг підприємства.

Розглядаючи гносеологію інтелектуального капіталу та спираючись на функціональний підхід, вітчизняний науковець О. Кендюхов подає таке визначення: "інтелектуальний капітал – це здатні створювати нову вартість інтелектуальні ресурси підприємства, представлені людським і машинним інтелектом, а також інтелектуальними продуктами, створеними самостійно або залученими зі сторони як засоби створення нової вартості" [4, с. 31].

Зауважимо, що прикладний характер мають здебільшого дослідження інтелектуального капіталу, здійснені зарубіжними фахівцями (табл. 1).

Зважаючи на вищезазначені трактування та підходи, під інтелектуальним капіталом нами розуміється система інтелектуальних цінностей (знання, навики, досвід, творчі здібності, інтелектуальна власність, інші нематеріальні активи), які в процесі свого відтворення забезпечують конкурентні переваги підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Отже, інтелектуальний капітал – це економічна цінність двох категорій невідчутного майна підприємства: організаційних (структурних) активів та людських активів.

Таблиця 1

Визначення економічної сутності інтелектуального капіталу в працях зарубіжних вчених

№	Автор	Рік	Структура
1	Ахонен Г., Мейо А.	2000 2001	Людський капітал як основа НА
2	Бонтис Н., Драгонетті Н., Едвінссон Л., Малоун М.	1999 1997	Людський капітал, структурний капітал
3	Бреннан Н., Коннел Б.	2000	Внутрішня структура, зовнішня структура та людський капітал
4	Брукінг А.	1996	Людський капітал, ринковий капітал, інфраструктура
5	Канібано Л.	1999	Людський капітал, структурний капітал, відносинський капітал
6	Гюнтер Т. Свейбі К.	2001 1997	Зовнішня структура, внутрішня структура, компетенція працівників
7	Харрісен С., Сулліван С.	2000	Людський капітал, інтелектуальні активи, котрі включають в себе інтелектуальну власність
8	Лев Б.	2001	Винаходи, організаційні практики, людські ресурси
9	Моурітсен Дж., Санчез П.	2001 2000	Людський капітал, відносинський капітал, організаційний капітал
10	Петті Р., Гасрі Дж.	2000	Організаційний капітал, людський капітал
11	Стюарт Т.	1997	Людський капітал, клієнтський капітал, структурний капітал
12	Юндт М.	2004	Людський капітал, соціальний капітал, організаційний капітал
13	Байбуріна Е., Івашковська І.	2007	Людський капітал, організаційний капітал, що включає інноваційний і процес ний капітали, клієнтський капітал, мережевий капітал
14	Мільнер Б.	2003	Ринкові активи, інтелектуальні активи, людські активи, інфраструктурні активи

Примітка: узагальнено автором.

Використані джерела:

1. *Бутнік-Сіверський О. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект / О. Бутнік-Сіверський // Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 1. – С. 16-27.*
2. *Городянська Л.В. Управління інтелектуальним капіталом і забезпечення підприємств інтелектуальними ресурсами / Л.В. Городянська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №1. – С. 127-132.*
3. *Ілляшенко С. Сутність, структура і методичні основи оцінки інтелектуального капіталу підприємства / С. Ілляшенко // Економіка України. – 2008. – №11. – С. 16-26.*
4. *Кендюхов О. Гносеологія інтелектуального капіталу / О. Кендюхов // Економіка України. – 2003. – № 4. – С. 16-26.*
5. *Brooking A. Intellectual Capital. Core Asset for the Third Millennium Enterprise / A. Brooking. – London : International Thomson Business Press, 1996. – 224 p.*
6. *Edvinsson L. Intellectual Capital. Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower / L. Edvinsson, M.S. Malone. – New-York : Harper Business, 1997. – 225 p.*
7. *Stewart T.A. Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations / T.A. Stewart. – New-York – London, 1999. – 280 p.*

Диба Михайло Іванович,
декан кредитно-економічного факультету
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана",
доктор економічних наук, професор,
Поліщук Євгенія Анатоліївна,
докторант кафедри банківських інвестицій
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана",
кандидат економічних наук, доцент

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ НА ІНВЕСТИЦІЙНОМУ РИНКУ

Активізація інвестиційної діяльності небанківських фінансових установ (далі – НБФУ) в Україні однозначно приведе до позитивних змін у інституційній структурі інвестиційного ринку. По-перше, як ми вже неодноразово наголошували, це додаткові надходження у галузі економіки. По-друге, це створення робочих місць. По-третє, це зростання рівня соціального захисту населення. По-четверте, це зростання рівня ділової активності в країні на фоні поліпшеного інвестиційного клімату. По-п'яте, зроблять фінансову систему менш вразливу до криз та потрясінь як внутрішнього, так і зовнішнього порядку. І ще можна багато додати позитивних наслідків, які можуть сформуватися внаслідок розвитку інвестиційної діяльності НБФУ. Позаяк виникає гостра необхідність у розробці та здійсненні реформ, що стосуються діяльності НБФУ. На наш погляд, варто розпочати із концепції розвитку інвестиційної діяльності НБФУ. Нині запропонована Нацкомфінпослуг Концепція розвитку ринку небанківських послуг [1], яка стосувалася більше загальних засад діяльності цих фінансових посередників. Разом з тим ми пропонуємо деталізувати та узагальнити на основі попередніх досліджень у дисертації основні напрямки розвитку інвестиційної діяльності НБФУ, які, в свою чергу, сприятимуть розвитку реального сектору економіки.

Основні дескриптори Концепції розвитку НБФУ на інвестиційному ринку мають такий вигляд (табл. 1).

Таблиця 1

Основні дескриптори концепції розвитку інвестиційної діяльності НБФУ в Україні

Мета	– забезпечення зростання економіки країни за рахунок інвестиційної діяльності НБФУ в умовах євроінтеграції
Завдання	*Для першого рівня організацій* – активізація роботи щодо впровадження ІІ-го рівня пенсійної реформи, що забезпечила б приток ресурсів за рахунок відрахувань від заробітної плати економічно активного працездатного населення, – удосконалення процесів оподаткування та забезпечення переходу оформлення документів фінансової звітності усіх НБФУ на Міжнародні стандарти фінансової звітності, – розробка системи гарантування вкладів усіх НБФУ за рахунок самих НБФУ, – проведення роботи з НБФУ з метою адаптації до європейських стандартів ведення бізнесу, – сприяння пошуку інвестиційних проектів із залученням до фінансування НБФУ, – запровадження норми присутності представників Нацкомфінпослуг, – розробка системи регулювання за рахунок платежів нагляду, що надходять від регульованих учасників ринку, а також за рахунок коштів державного бюджету, – посилення нагляду за тими НБФУ, які зареєстровані в зоні АТО на предмет інвестиційної безпеки вкладів населення, а також виявлення інвесторів на предмет їх причетності до тероризму, *Для другого рівня організацій* – делегування функцій регулятора саморегулівним організаціям, – в межах делегованих повноважень СРО має контролювати рівень соціальної відповідальності НБФУ перед вкладниками, інвесторами та державою,

	– контроль СРО за виконанням принципу максимальної інформативності та відкритості НБФУ до споживачів фінансових послуг, *Для третього рівня організацій* – дотримання правил добросовісної поведінки на інвестиційному ринку в ході взаємодії між усіма фінансовими установами, – стимулювання зростання рівня фінансової грамотності населення.
Принципи реалізації	– транспарентної діяльності організацій усіх рівнів, – пріоритету інвестиційних та/ або соціальних інтересів споживача фінансових послуг над інвестиційними інтересами НБФУ, – перманентного перегляду завдань у відповідності до потреб інвестиційного ринку, – реалізації інвестиційної діяльності НБФУ на реальний сектор економіки безпечних регіонів, – забезпечення збалансованого регіонального розвитку інвестиційного ринку з урахуванням інвестиційної діяльності НБФУ
Суб'єкти реалізації	*Організації І-го рівня* – Верховна Раду України Нацкомфінпослуг, НКЦПФР, НБУ, Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами, Антимонопольний Комітет, Держфінмоніторинг, *Організації ІІ-го рівня* – Ліга страхових організацій, Асоціація «Страховий бізнес», Асоціація «Українська федерація убезпечення», Федерація страхових посередників України, Асоціація страховиків в аграрному секторі економіки України; Національна асоціація НПФ України та адміністраторів НПФ, Українська асоціація недержавних пенсійних фондів; Українська асоціація інвестиційного бізнесу, Асоціація «Українські фондові торговці», **Професійна асоціація реєстраторів і депозитаріїв**; Укрфактор (асоціація представників факторингового бізнесу); Українське об'єднання лізингодавців, Всеукраїнська асоціація лізингу «Укрлізинг»; Всеукраїнська асоціація кредитних спілок, Національна Асоціація Кредитних Спілок України, Львівська асоціація кредитних спілок, Рівненська асоціація кредитних спілок України; Чернігівська асоціація кредитних спілок тощо. *Організації ІІІ-го рівня* – НБФУ, споживачі фінансових послуг
Об'єкт	Інвестиційна діяльність НБФУ
Масштаби реалізації	– загальнонаціональний рівень та регіональний рівень
Критерії вимірювання результатів	– зростання рівня ВВП, – зростання частки НБФУ у ВВП, а також визначення кореляційного зв'язку між ними, – зростання глибини інвестиційної діяльності НБФУ, – зростання рівня пенетрації послуг НБФУ серед економічно активного населення, – зростання рівня повернення інвестиції та депозитів НБФУ, – індекс присутності НБФУ з іноземним капіталом, – індекс присутності державної частки в секторі НБФУ.

Концепція розвитку НБФУ на інвестиційному ринку є цілісною системою, елементи якої спрямовані на досягнення зазначеної мети. Виконання завдань концепції згідно описаних принципів допоможе посилити роль НБФУ в зростанні економіки, забезпечити їхню присутність у інвестиційно-інноваційних процесах, поверненню довіри населення до фінансових установ в цілому, підвищити рівень життя населення. Зазначена концепція є джерелом рекомендацій і дають підстави для змін та доповнень у регуляторній політиці стосовно діяльності СРО та НБФУ.

Використані джерела:

1. *Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nfp.gov.ua.*

Диба Олександр Михайлович,
доцент кафедри банківських інвестицій
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана",
кандидат економічних наук, доцент

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Оскільки сучасна інноваційна діяльність має глобальний характер, її результати мають здебільшого міжнародну направленість. Виходячи із вище зазначеного, інноваційні процеси, які реалізуються в межах національної економіки, мають відповідати вимогам міжнародного ринку, реалізовуватися відповідно до існуючих тенденцій глобалізації. Це зумовило потребу систематизації теоретичних досліджень та виокремлення основ інноваційної діяльності в умовах глобалізації.

Серед наукових праць, у яких досліджено теорію та практичні засади інноваційного розвитку в умовах глобалізації, виокремлюємо роботи таких зарубіжних вчених, як А. Баркер, А. Бекенбауер, Дж. Бернал, А. Блайдер, В. Бомол, Гр. Ван, Р. Вернон, О. Гассманн, В. Гуо, Е. Дандон, Я. Дейн, Ю. Джан, К. Кристенсен, П. Крукес, Д. Лаймонд, Г. Менш, М. Портер, К. Прахалад, С. Рамеш, Дж. Ріфкін, М. Робінсон, Е. Рот, Е. Стейнфелд, Б. Твісс, С. Фрісіке, Г. Хамел, Е. Харгадон, С. Харісон, Дж. Хау, Г. Чесброу, Й. Шумпетер та інших.

Проблеми глобалізації та формування інноваційної моделі країн вивчали українські вчені, серед яких З. Адаманова, Л. Антонюк, В. Білозубенко, В. Геєць, В. Дергачова, І. Єгоров, І. Каленюк, Д. Лук'яненко, З. Макогін, Н. Мешко, Є. Панченко, А. Поручник, С. Сіденко, В. Соловйов, Л. Федулова, А. Філіпенко, О. Швиданенко та інші.

Разом з тим, не зважаючи на вагомий доробок учених та з огляду на багатогранність тенденцій глобалізації, все ще залишається актуальним теоретичне узагальнення основних трактувань даного поняття, наголошення на теоретичних основах інноваційної діяльності в умовах глобалізації, що є основою нашого дослідження.

Поняття глобалізації з'явилося у сфері міжнародного менеджменту на початку 80-х рр. XX-го ст. Так, професор гарвардської школи бізнесу Теодор Левітт передбачив появу глобалізації як наслідок виникнення ситуації, коли нова технологія дозволяє розширювати охоплення глобальних засобів інформації і знижувати вартість комунікацій. В такому випадку смаки споживачів будуть зближуватися, що послужить причиною появи глобальних ринків для стандартних товарів [6].

У широкому розумінні глобалізацію можна трактувати як процес, який виводить цивілізацію на вищий щабель розвитку із системною інтернаціоналізацією умов і сфер людської життєдіяльності (політичні, економічні, соціальні, екологічні, науково-технологічні та інші складові) [2]. Широта прояву глобалізації на різних рівнях світової економіки та соціуму загалом дозволяє охарактеризувати її як об'єктивний і незворотний процес, який визначає загальний, найбільш оптимальний і раціональний вектор розвитку світового господарства [1]. Глобалізація як вища стадія інтернаціоналізації є ширшим поняттям, ніж світогосподарська інтеграція. Завдяки їй лібералізуються суспільні відносини та формується єдиний соціально-економічний, політичний, культурний та інформаційний простір за багатьма складовими і показниками національних суспільств у складну багатонаціональну структуру – світову цивілізацію глобалізація є суперечливим і нерівномірним процесом, який охоплює як тенденції інтеграції, так і розпаду (дезінтеграції).

Загалом, головною метою глобалізації вважається реалізація концепції поступального розвитку світової економіки на основі росту наукомісткої сфери та сфери послуг завдяки стратегії піднесення національних економік держав, що розвиваються, до рівня конкурентоспроможної інноваційної економіки, їх перетворення на повноцінних суб'єктів світової економіки та вибору гідного статусу у світовій системі [5]. Глобалізація є основою взаємної інтеграції можливостей прогресивного зростання національних економік, що формує основу для переходу суспільства на якісно новий щабель розвитку (рис. 1).

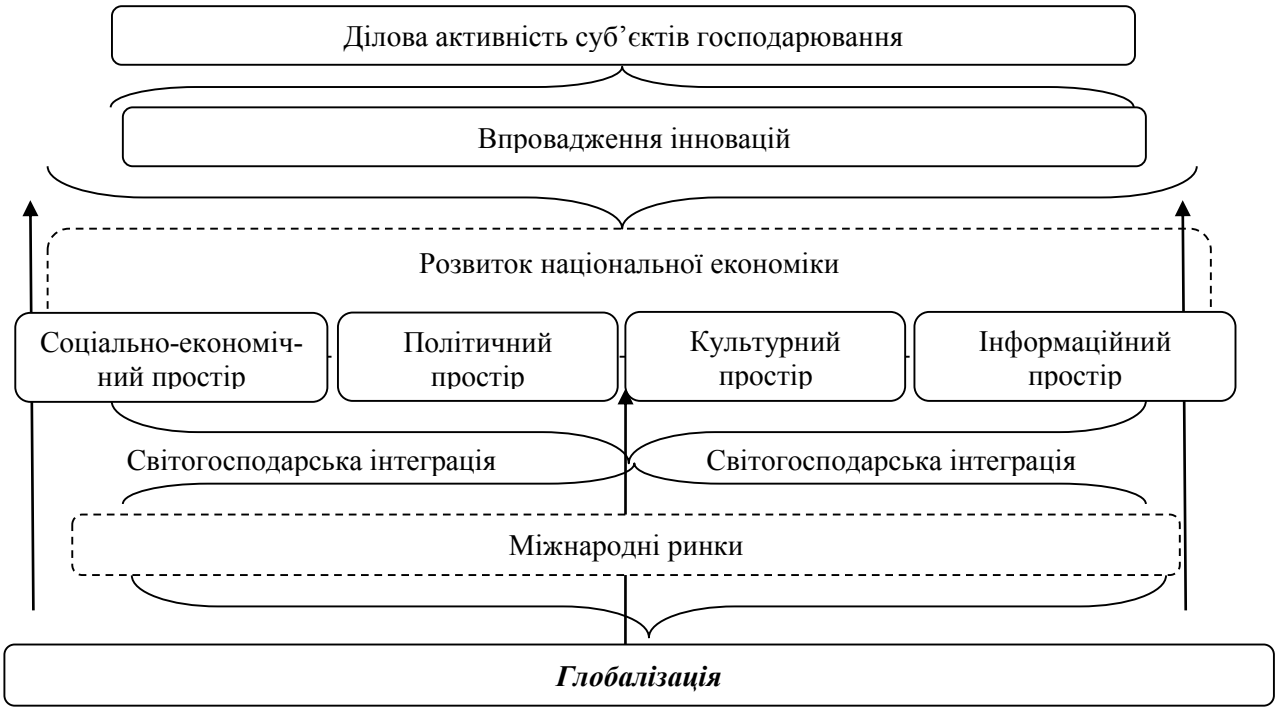

Рис. 2. Рівні та прояви глобалізації

Примітка: складено автором.

Зважаючи на всеохоплюючий та суперечливий характер глобалізації, формується своєрідний глобальний характер інноваційної діяльності, який конкретизується в інноваційному вимірі глобалізації (рис. 2).

Глобалізація

сучасна форма міжнародних відносин, яка характеризується поширенням взаємозалежності між країнами в економічній, політичній і культурній сферах практично на всю земну кулю. Основним чинником розвитку глобалізації стала *науково-технічна революція.*

Ознаки глобалізації: взаємозалежність економік різних держав, єдність світового господарства, відкритість національних ринків, поглиблення міжнародного поділу праці і кооперації праці, зростання інтеграційних процесів за рахунок нарощення торгово-фінансових потоків між країнами, уніфікація умов діяльності на світовому ринку в напрямку створення єдиного простору для виробництва і торгівлі, збільшення кількості господарюючих суб'єктів, які керуються при формуванні своєї індивідуальної стратегії транснаціональними або глобальними стратегічними інтересами, формування і зміцнення транснаціональних систем регулювання господарських процесів.

Інноваційна діяльність в контексті розвитку національної економіки згідно тенденцій глобалізації

– зростання частки наукомістких галузей в економіці;
– формування міжнародних виробничих комплексів поза національними кордонами;
– розширення масштабів обміну технологіями та інтенсифікація процесів руху товарів,
– підвищення рівня інформатизації та технічного забезпечення національного виробництва
– розповсюдження інновацій у сфері технологій і менеджменту

Рис. 2. Основи інноваційної діяльності в умовах глобалізації

Примітка: складено автором за [3].

В контексті розвитку національної економіки інноваційний вимір глобалізації створює перспективи для зростання наукомісткого та інноваційного рівня економіки за рахунок запозичення відповідного зарубіжного досвіду розвинених країн світу. Крім того, існують можливості та перспективи поєднання досвіду інноваційної діяльності національних та зарубіжних суб'єктів господарювання за рахунок створення міжнародних виробничих та наукових комплексів. Міжнародний характер інноваційної діяльності в умовах глобалізації сприятиме розширенню масштабів обміну технологіями та інтенсифікація процесів руху товарів, підвищенню рівня інформатизації та технічного забезпечення національного виробництва, розповсюдження інновацій у сфері технологій і менеджменту.

Проте, потенціал та перспективи інноваційної діяльності в умовах глобалізації межують із проблемами, які часто пов'язані із невідповідністю наукового та технологічного рівня країн, що розвиваються відповідним характеристикам розвинених країн світу. Існують питання стосовно сприйняття вітчизняними суб'єктами господарювання прогресивних ідей та їх відповідності специфіці національної економіки. Крім того, співпраця на міжнародному рівні в умовах глобалізації може спричинити надмірну конкуренцію та дестабілізацію діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Тому, при розробці інноваційної моделі соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації необхідно враховувати не лише кількісний науковий потенціал (кількість науковців, оплата праці працівників наукової діяльності і т. п.), а й якісну сторону використання такого потенціалу (яким чином запропонована окремим науковцем інновація вплинула на досліджувану ним сферу чи галузь соціально-економічного середовища). Такий підхід може не лише забезпечити ефективне поширення інновацій в межах окремої держави, а й дати можливість для торгівлі ними в системі глобальних економічних відносин.

Тому, погоджуємося з точкою зору наших сучасників стосовно того, що перехід до інноваційної моделі економічного розвитку в умовах глобалізації відбудеться за рахунок реалізації завдань:

- розвитку конкурентоспроможного підприємницького сектора та його ядра – великих корпорацій, його здатності до концентрації і перерозподілу коштів у пріоритетні напрями;
- слідування державним пріоритетам розвитку освіти, науки і технологій;
- повноцінної інтеграції в глобальну інноваційну сферу, світову торгівлю наукоємними товарами та інтелектуальною власністю [4].

Систематична реалізація національних пріоритетів інноваційної діяльності відбувається за рахунок врахування тенденцій глобалізації. Це формує основу для переходу інноваційної діяльності на якісно новий рівень, еволюції суспільства. За рахунок тенденцій глобалізації інноваційна діяльність одночасно визначає конкурентоспроможність національної економіки, створює поштовх для об'єднання зусиль суб'єктів господарювання на міжнародних ринках та узгодженого розвитку суспільства. Це доводить актуалізацію подальших досліджень, які стосуватимуться прикладних аспектів інноваційної діяльності в умовах глобалізації.

Використані джерела:

1. *Корж М. В. Маркетингова діяльність підприємств в умовах глобалізації: монографія / М.В. Корж, С.А. Жуков. – Краматорськ: ДДМА, 2012. – 252 с.*
2. *Лук'яненко Д.Г. Глобальна економіка XXI ст.: людський вимір: монографія / Д.Г. Лук'яненко та ін.; за заг. ред. Д.Г. Лук'яненка та А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2008. – 420 с.*
3. *Мельник А. О. Властивості світової економіки в умовах глобалізації. /А. О. Мельник // Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси». – 2012. – Випуск 9 (33). – Ч. 2. – С. 63 – 71.*
4. *Сіренко Н. М. Роль інновацій у забезпеченні стійкого соціально-економічного розвитку України. /Н. М. Сіренко, І. М. Голота // Економічний форум: науковий журнал. –2015. – № 1. – с. 164 – 167.*
5. *Шергін С. Сучасний вимір глобалізації: концепції і реальність / Шергін С. //Світогляд. – 2008. – №4. – С. 26-33.*

6. *Levitt, T. The Globalization of Markets / Levitt T. // Harvard Business Report. – May-June,1988. – PP.92-102.*

Довгаль Емілія Олександрівна,
аспірантка Вінницького національного аграрного університету

ВПЛИВ КУРСОВИХ РІЗНИЦЬ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток ринкових відносин в Україні та проведення реформ супроводжується лібералізацією зовнішньоекономічної діяльності. Для підприємств, це, з однієї сторони, розширює можливості доступу до зовнішнього ринку, а з іншої, допомагає залученню у зовнішньоторговельні та валютні операції, що впливають на загальну ефективність їх діяльності.

Операції у іноземній валюті підприємства відображають у своїй фінансовій звітності, яка, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», подається у національній грошовій одиниці – гривні. В умовах суттєвої зміни курсу гривні до основних іноземних валют, дуже актуальним є процес правильного та своєчасного обліку курсових різниць в діяльності підприємств країни в умовах економічної нестабільності з метою мінімізації ризику можливих втрат від здійснення господарських операцій з руху товарів і надання послуг.

Навколо питань, пов'язаних із обліком впливу змін валютних курсів на фінансову звітність, уже багато років тривають гострі дискусії серед зарубіжних науковців і практиків. Цьому питанню присвячені роботи багатьох зарубіжних вчених, зокрема Р. Алібера, С. Стікнея, Ф. Чоя, Дж. Флавера, Л. Лоренса, Г. Мюллера, К.Ноубса, Р. Паркера. Проблемам обліку операцій в іноземній валюті присвячені праці ряду вітчизняних науковців – О.Г. Богодух, С. Голова, Т. Демчук, Р. Коршикової, І.О. Лукашової, І. Чалого тощо. Водночас питання вдосконалення обліку курсових різниць в діяльності підприємств України недостатньо вивчені на сучасному етапі розвитку країни.

В сучасних умовах більшість підприємств різних форм власності та сфер господарювання мають контрагентів-нерезидентів, а відповідно здійснюють валютні операції. За своєю економічною суттю валютні операції є досить складними, з високим ступенем ризику та різноманітністю форм здійснення. Необхідно відмітити, що норми законодавства в сфері валютного регулювання та контролю виділяють поняття валютних операцій, тоді як нормативні документи обліку такого терміну не застосовують.

В Україні в економічній літературі валютні операції досить часто ототожнюються з операціями в іноземній валюті, і як наслідок, для обліку таких операцій застосовують норми П(С)БО 21 «Вплив зміни валютних курсів» [1]. В міжнародній практиці відмінності між валютними операціями та операціями в іноземній валюті немає, оскільки термін «Foreign Currency Transactions» об'єднує в собі ці два поняття. Тому є можливим застосування міжнародного стандарту IAS 21 «Вплив змін валютних курсів» [2], на основі якого і було розроблене вітчизняне П(С)БО, для обліку валютних операцій підприємств.

Наслідком проведення валютних операцій для підприємства є виникнення курсових різниць. Курсова різниця – це різниця між оцінками однакової кількості одиниць іноземної валюти при різних валютних курсах. При цьому, під валютним курсом розуміється установлений Національним банком України курс грошової одиниці України до грошової одиниці іншої країни [3].

За МСФО, курсова різниця − це різниця, що є наслідком переведення певної кількості одиниць однієї валюти в іншу за різними валютними курсами. Валютним курсом вважається коефіцієнт обміну двох валют [4, с. 68].

Курсові різниці можуть бути:

– операційні – виникають від перерахунку статей, пов'язаних із операційною діяльністю підприємства, зокрема від перерахунку залишку грошових коштів в іноземній валюті;
– неопераційні – виникають від перерахунку статей, пов'язаних з інвестиційною і фінансовою діяльністю підприємства.

Найважливішою характеристикою курсових різниць (позитивних та негативних) є їхній вплив на фінансові результати діяльності підприємств.

Позитивні курсові різниці відображаються на рахунках бухгалтерського обліку:

1. Операційні – позитивні за кредитом субрахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці», а негативні за дебетом субрахунку 945 «Втрати від операційної курсової різниці»;
2. Неопераційні – позитивні за кредитом субрахунку 744 «Дохід від неопераційної курсової різниці», а негативні за дебетом субрахунку 974 «Втрати від неопераційних курсових різниць».

Визначення курсових різниць за монетарними статтями в іноземній валюті проводиться на такі дати: на дату здійснення розрахунків або ж на дату балансу [3].

Відповідно до постанови НБУ №100 від 03.03.2015 встановлено межі проведення розрахунків з нерезидентами, що не перевищують 90 календарних днів. Національним банком України встановлено обов'язковий продаж валюти наступного дня на міжбанківському валютному ринку. Розмір продажу складає 75 % від надходжень, що може спричинити негативний вплив на формування фінансового результату підприємства [5].

При придбанні валюти також виникають різниці між курсом придбання валюти (міжбанк) та курсом НБУ на дату придбання, що обліковуються на рахунках 711 «Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти» або 942 «Витрати на купівлю-продаж іноземної валюти». Облік різниці між курсом НБУ та міжбанківським є суттєвою проблемою, оскільки назвати такі різниці курсовими відповідно до чинного законодавства не є правильним. Дане питання ні в П(С)БО 21 ні в МСБО 21 чітко не висвітлено. Тому дане питання повинно бути врегульованим наказом про облікову політику на підприємстві.

Таким чином, з метою зменшення негативного впливу курсових різниць на фінансові результати діяльності підприємства необхідним є:

1. Правильне складання договору з контрагентами, що передбачає уникнення довготривалих валютних контрактів, а також включення в контракт валютно-цінових застережень.
2. Авансові платежі. Сума авансу в іноземній валюті, надана іншим особам у рахунок платежів для придбання немонетарних активів і отримання робіт і послуг, при включенні до вартості цих активів перераховується у валюту звітності із застосуванням валютного курсу на початок дня дати сплати авансу [3]. Отже, при використанні авансових платежів питання курсових різниць практично втрачає свою актуальність, особливо це стосується 100% передоплати.
3. Хеджування валютних ризиків. Процес хеджування валютного ризику мінімізує будь-який негативний ефект від коливань валютного курсу, також мінімізує позитивний ефект від коливань валютного курсу. Поширеним інструментом хеджування валютних ризиків є форвард, використання якого повністю нівелює поняттям курсової різниці в масштабах підприємства. Адже при укладенні форвардної угоди підприємство укладає договір купівлі-продажу, за яким зобов'язується купити (або продати) іноземну валюту за обмінним курсом, зазначеним у договорі, у визначений термін у майбутньому чи протягом деякого майбутнього періоду. Окрім форварду на практиці також часто застосовується такий інструмент як опціон. Опціон – це угода, за якою покупець отримує право (але не зобов'язання) купити або продати певний обсяг валюти за заздалегідь зафіксованою ціною у день закінчення опціонного контракту [6, с. 235]. При купівлі валюти за заздалегідь обумовленим курсом таке поняття як курсові різниці також втрачає своє значення.

Використані джерела:

1. *Вплив змін валютних курсів: Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 21, поточна редакція від 19.08.2014 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00.*

2. *Вплив змін валютних курсів: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 (МСБО 21), поточна редакція від 01.01.2012 року. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_022.*
3. *Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996– 14.*
4. *Петрашко Л.П. Валютні операції : навчальний посібник / Л.П. Петрашко. – 2-ге вид., переробл і доповн. – К.: Знання, 2012. – 271 с..*
5. *Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України: Постанова № 160 від 03.03.2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=15111597.*
6. *Денисенко М.П. Кредитування та ризики : навчальний посібник. / М.П. Денисенко, В.М. Домрачев, В.Г. Кабанов, І.В. Ігнатенко, К.О. Чигирик. – К.: "Видавничий дім «Професіонал»", 2008. – 480 с.*

Довгань Валерій Іванович,
доктор наук з державного управління, доцент,
заступник голови обласної організації ГО "Фонд розвитку громадянського суспільства"

СУТНІСТЬ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Протягом десятиліть у багатьох країнах світу проведені великомасштабні реформи системи державного управління. Пошук нових підходів до організації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування призвів до відмови від традиційного бюрократичного підходу та актуалізував процеси самоорганізації та самоврядування у соціальних системах, а також підвищення соціальної ефективності державного управління. Сучасні концепції нового публічного менеджменту концентрують увагу на високій результативності державного управління, політичному плюралізмі в процесі прийняття рішень, делегуванні повноважень на нижні рівні управлінської ієрархії, більш збалансованому розподілі влади, відповідальності та підзвітності, розвитку і розширенні громадянської участі.

Концепція нового публічного менеджменту передбачає децентралізацію управління за рахунок розширення повноважень та відповідальності органів місцевого самоврядування. Основне завдання уряду полягає в тому, щоб надати місцевим громадам можливість самостійно вирішувати свої проблеми і контролювати якість публічних послуг. Такий підхід співвідноситься з основними цінностями місцевого самоврядування – автономією (децентралізованим управлінням), демократією (громадською участю) та ефективністю (причетністю до влади до населення). Держава передає функції з надання публічних послуг недержавним (комерційним і громадським) організаціям, залишаючи за собою функції контролю і формування загальної стратегії. Така децентралізація дозволяє забезпечити більшу гнучкість і ефективність управління, а також стимулює конкуренцію між постачальниками послуг, забезпечує підвищення громадянської та соціальної відповідальності. Недоліком концепції нового публічного менеджменту є акцент на комерціалізацію публічного сектору та недостатнє врахування ролі соціально-політичної участі та взаємодії.

Ключовим завданням концепції управління є трансформація внутрішніх і зовнішніх взаємин традиційного уряду з метою оптимізації надання послуг, а також розширення участі громадян, громадських та приватних структур у процесах прийняття соціально значущих рішень. Відповідно до даної концепції управління – це постійна і активна взаємодія держави і недержавного сектора, що забезпечує адаптацію управлінських механізмів в умовах зростаючої складності та динаміки сучасного суспільства, різноманітності соціальних проблем.

Одним з ключових моментів сучасних концепцій управління є децентралізація, що припускає передачу повноважень і відповідальності від центральної державної влади на нижчі

рівні управління та в недержавний сектор. І в тому і іншому випадку процес прийняття соціально значущих рішень і контроль над їх виконанням стають ближчими для населення. В останні роки децентралізація стала воістину глобальним явищем. Не випадково доповідь Світового банку та Спілки міст і місцевих урядів була присвячена проблемам децентралізації та локальної демократії [1]. Причинами децентралізації дослідники називають: політичні зміни, які дали місцевим громадам право висловлювати і відстоювати свої інтереси; технологічні зміни і глобальну інтеграцію, що змінили уявлення про межі управління та самоврядування; нарешті, труднощі централізованої системи управління і необхідність участі регіональних та місцевих органів влади у політичних та економічних процесах.

Децентралізація значним чином вплинула на відносини між центральною владою і місцевим самоврядуванням, проте це не означає довільного характеру змін, що відбулися. Межі децентралізації залежать від політичної ваги, людських та фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні місцевої влади. Крім того, децентралізація управління не існує поза державою, вона проводиться з ініціативи та під контролем центральної влади. Але децентралізація неможлива, якщо місцева влада є не більш ніж «провідником» політики центральної влади. Ці екстремальні позиції обмежують простір місцевого самоврядування, визначають його «діапазон можливостей». Політичні системи прагнуть до необхідного балансу відповідно до умов, які склались в кожній країні.

У літературі різняться кілька типів децентралізації: адміністративна децентралізація, при якій місцева влада підзвітна центральної влади; політична децентралізація, при якій місцева влада теоретично незалежна від держави, наділена повноваженнями і відповідальністю; бюджетна децентралізація пов'язана з передачею ресурсів, необхідних для здійснення переданої влади і відповідальності; нарешті, ринкова децентралізація, яка забезпечує передачу функцій державних інститутів приватному сектору, включаючи планування та адміністрування. Щоб уникнути плутанини дослідники рекомендують використовувати поняття «децентралізація» для характеристики відносин між рівнями публічної влади, але не між публічною владою та економічної або соціальною сферою в цілому [1, с. 311]. Адміністративного трактування децентралізації дотримуються також автори роботи «Елементи в політичній науці». Концепція децентралізації розглядається як делегування прийняття рішень всередині політичної системи, а саме делегування являє собою адміністративну техніку, яка використовується як в унітарних, так і у федеративних державах [2, с. 265].

В рамках загальної тенденції в кожній країні є свої причини, форми і результати децентралізації. Однак аналіз реформування державного управління в різний час і в різних обставинах дозволив виділити три основні моделі децентралізації, що з'явилися й реалізовані у різних країнах: «деволюція» в Англії, «деконцентрація» у Франції і «делегування» у Німеччині.

Поняття «деволюція» виникло в ході подій, пов'язаних з боротьбою за незалежність Ірландії в кінці XIX ст., і передбачало передачу широкого спектра повноважень місцевим органам влади для управління внутрішніми справами. Пізніше цей термін став використовуватися для позначення реформ у другій половині XX ст., зміст яких полягав у передачі значного обсягу влади на регіональний і місцевий рівні. Сьогодні він використовується в більш широкому сенсі, особливо за межами Великобританії, для позначення передачі права приймати рішення в деяких сферах публічної політики субнаціональним рівням. Таким чином, деволюція ближче до політичного типу децентралізації, оскільки припускає можливість нижніх рівнів управління продукувати, нехай в обмеженій сфері, власні політичні рішення.

Адміністративна децентралізація передбачає підзвітність місцевої влади вищим її рівням. Саме в такому варіанті вона визначається в Програмі розвитку ООН (UNDP). Адміністративна децентралізація частіше асоціюється з деконцентрацією або делегуванням. Деконцентрація припускає наявність системи адміністративної відповідальності в галузі управління підвідомчими територіями, створеної за дорученням центральної влади. Деконцентрація на відміну від деволюції передбачає управління відносинам та адміністративною ієрархією, у той час як деволюція виключає які-небудь ієрархічні відносини між державою та місцевою владою [1, с. 314].

Одним з елементів деконцентрації є делегування повноважень місцевим органам влади. На практиці термін «делегування» може використовуватися і для позначення інших випадків передачі повноважень: державна влада і повноваження делегуються децентралізованим органам влади (виборним органам, наприклад, місцевим радам) і здійснюються від імені та в інтересах держави. Такі випадки не розглядаються як централізація і позначаються як делегування влади і повноважень. У конкретному випадку виборна легітимність може послаблювати контроль вищої влади або, навпаки, масштаби делегованої влади та обов'язків послаблюють децентралізацію, оскільки контроль здійснюється центральною владою.

Європейські країни демонструють різні підходи до реформи державного управління. Проте стан децентралізації державного управління в Англії та Франції можна протиставляти лише умовно. Різниця в підходах до децентралізації в чому визначається змістом центрлокальних відносин і потенціалом місцевого самоврядування. Аналіз реформ і сучасного місцевого самоврядування також може дати підстави для різних висновків. Судячи з бюджету, чисельності службовців, території муніципалітетів і т. ін., Британія має сильну місцеву владу. Якщо виходити з критерію формальної місцевої автономії і свободи від центральної влади, то висновок виявляється іншим. Реформи в Англії привели до того, що місцева влада стала мати найбільш обмежену свободу від центральної влади [3, с. 17].

Історично склалося так, що в Британії місцеві адміністрації мають свого роду «індивідуальність», і це стало постійним об'єктом критики з боку центральної влади. У Франції кожна комуна і кожен департамент управлялися за єдиними адміністративними правилами та перебували під однаковим контролем держави. Таким чином, в Британії відносини між центром і периферією спочатку встановлювалися в різних контекстах. У Франції ці відносини були тіснішими, не тільки в адміністративному, а й політичному сенсі, коли регіональні еліти рекрутувалися в політику загальнонаціонального рівня. На противагу Франції в Британії ці зв'язки були менш тісними і автономія центру і периферії по відношенню один до одного була закріплена в конституційній конвенції.

Центрлокальние відносини в країнах еволюціонували різними шляхами. Крім того, розглядаючи ці відносини, необхідно розрізняти етапи генезису та відтворення. Як зазначає Г. Стокер, залежно від акценту на історії або сьогоденні дослідження можуть дати прямо протилежні результати [4, с. 498]. У сучасних умовах зазначені відносини знаходять нові риси. Реформи управління виявили протилежні тенденції, в тому числі щодо власних традицій політичної культури, як це було в Англії та Франції. Схожими виявилися проблеми, з якими зіткнулися більшість європейських країн. Як відзначають дослідники, загальний зміст реформ кінця XX ст. полягав в усуненні обставин, що обмежують місцеве самоврядування та інші управлінські структури всередині кожної політичної системи [5, с. 1].

Досвід реформ державного управління в європейських країнах показав, що межі децентралізації обумовлені специфікою центрлокальних відносин і потенціалом місцевого самоврядування. Політична децентралізація та комерціалізація публічних послуг в Англії, підвищення ролі комун і поступовий перехід до ринкових відносин в управлінні Німеччини, адміністративні реформи і активізація місцевих громад у Франції всі ці процеси відображають ту чи іншу модель децентралізації, на яку орієнтуються інші європейські країни.

Таким чином, децентралізацію можна трактувати як здійснення в рамках закону повноважень місцевих виборних органів влади, які наділяються статусом органів місцевого самоврядування та функціонують під наглядом держави. І в цьому сенсі децентралізація невіддільна від ідеї місцевого самоврядування та демократичних принципів. Але обсяг наданих повноважень недостатній, щоб визначати рівень децентралізації в окремій країні, для цього необхідно враховувати режим, в якому ці повноваження здійснюються і контролюються державою.

Використані джерела:

1. *Decentralization and local democracy in the world: first global report by United Cities and Local Governments, 2008. – Barcelona : United Cities and Local Governments, 2009.*

2. *Bealey F. Elements in political science / F. Bealey, R.A. Chapman, M. Sheehan. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 1999.*
3. *Mabileau A. Local politics and participation in Britain and France / A. Mabileau. – Cambridge : Cambridge University Press, 1989.*
4. *Stoker G. Comparative local governance / G. Stoker // The Oxford handbook of political institutions/ R.A.W. Rhodes, S.A. Binder, B.A. Rockman (eds.). – Oxford : Oxford University Press, 2006.*
5. *Garcea J. (eds.). Local government reform: a comparative analysis of advanced Anglo-American countries / Garcea J. (eds.). – Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2008.*

Дранус Валентин Вікторович,
асистент кафедри фінансів і кредиту
Подільського державного аграрно-технічного університету
(м. Кам'янець-Подільський)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКИХ РИЗИКІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сільське господарство виступає стратегічною галуззю економіки, ефективний розвиток якої певною мірою визначається ступенем державного регулювання та залежить від обсягів державної підтримки. Державна підтримка страхування агроризиків в усьому світі є ефективним механізмом регулювання сільськогосподарського виробництва. Сільське господарство - специфічна галузь економіки, особливості якої полягають у сезонному характері виробництва сільськогосподарської продукції, залежності обсягів виробництва від виробничо-господарських ризиків, що тягне за собою нерівномірність витрат і виходу продукції. У зв'язку з цим в сільському господарстві велике значення має приділятися захисту страхових інтересів сільськогосподарських товаровиробників від несприятливих умов виробництва. У той же час даний процес неможливий без підтримки держави, адже необхідність виплати великих страхових відшкодувань вимагає встановлення високих страхових тарифів, які для наших сільськогосподарських товаровиробників є непосильними. Отже, державної підтримки потребують не лише сільськогосподарські товаровиробники, а й страхові компанії.

Мета досліджень полягає в необхідності більш поглибленого аналізу досліджень вітчизняних науковців та розробки комплексу заходів щодо вдосконалення державної підтримки страхування агроризиків.

Основною метою державної підтримки страхування сільськогосподарських товаровиробників має виступати захист майнових інтересів агровиробників від понесення можливих збитків, що пов'язані з наявністю виробничих ризиків при веденні сільськогосподарського виробництва. Недостатність державної підтримки може стати однією з суттєвих перешкод на шляху розвитку ринку послуг зі страхування агроризиків. Тому одним з ключових питань, яке потребує принципового вирішення, є питання про доцільність та механізми здійснення державної підтримки агровиробників [2, с. 3-7].

Законом України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» Аграрний страховий пул визначено як єдине об'єднанням страховиків, які здійснюють страхування сільськогосподарської продукції. При чому участь страховиків у Пулі є обов'язковою умовою для здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою [1].

Як було зазначено вище, створювати пул можуть тільки страховики, які отримали ліцензію на добровільне страхування сільгоспризиків. До теперішнього часу Нацкомфінуслуг видала чотири таких ліцензії: ПрАТ "Українська аграрна страхова компанія" (Черкаси), ПрАТ "Страхова компанія" Брокбізнес "(Київ), ПАТ" СК "Страхові гарантії" (Донецьк), ТДВ "СК" Домінанта "(Київ) [3].

Тож, як видно, перший крок реалізації Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» в напрямку впровадження системи державної підтримки аграріїв здійснено. Наразі стоїть завдання створення Агрострахового пулу та інформування широкого кола аграріїв про можливості отримання державної підтримки. Незважаючи на те, що сьогодні можна почути багато негативу та побоювань щодо майбутньої діяльності Пулу, однак саме таким шляхом йде більшість країн світу, шляхом створення професійних асоціацій, що мають важелі впливу як на своїх членів, так і на політику регулювання відповідного сектору економіки. Нашій країні необхідно вчитися делегувати повноваження, адже ринкова економіка передбачає саморегулювання.

Використані джерела:

1. *Закон України " Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою "/Відомості Верховної Ради України (ВВР), Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 41, ст.491.*
2. *Сахацький М.П. Державна підтримка агрострахування в сучасних умовах // Вісник аграрної науки Причорномор'я - 2010. - №4. - с. 3-7.*
3. *Інформація про Пул [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uaip.com.ua/?page_id=15.*

Дубина Людмила Григорівна,
доцент кафедри фундаментальної підготовки
Хмельницького інституту Міжрегіональної академії управління персоналом,
кандидат педагогічних наук, доцент

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У період відродження української державності перед освітою постає завдання виховати таку особистість, для якої вірність Україні постає невід'ємною ознакою національно свідомого громадянина-патріота. Важливого значення у структурі особистості набуває патріотизм. Ретроспективний аналіз філософських, історичних, педагогічних джерел з проблеми патріотичного виховання особистості дає змогу стверджувати, що патріотизм є значущою духовною цінністю, яка в усі часи і в усіх народів мала і має конкретно-історичний національний зміст, характер та форми виявлення. Суть патріотизму розкрито у працях Г. Ващенка, О. Духновича, Я. Коменського, І Огієнка, Ж. Руссо, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.

Розуміння патріотизму характеризується різноманітністю і неоднозначністю. Більшість дослідників характеризують патріотизм як невід'ємну складову у структурі особистості, як сукупність відчуттів, принципів і якостей особистості, одне з найбільш глибоких людських почуттів і духовних надбань. Патріотизм розуміють як любов до рідних місць («землі батьків»), відданість і любов до своєї Батьківщини, свого народу, гордість за їхнє минуле й сьогодення, готовність до їх захисту. Це любов до рідної мови, культури і традицій, продуктів праці свого народу, до прогресивного суспільного і державного устрою. Патріотизм характеризує вищий рівень розвитку особистості й проявляється в її активно-діяльнісній самореалізації на благо Батьківщини. Суть патріотичного виховання в сучасних умовах трактується як розвиток в особистості патріотичної свідомості, заснованої на гуманістичних духовних цінностях свого народу. Патріотизм визначається домінантою особистості, загальнолюдським поняттям, яке закріплювалося віками й тисячоліттями в свідомості людей. Корені патріотизму сягають давнини, коли відповідні почуття виникали на ґрунті спільності території, мови, звичаїв, суспільного устрою зі спільною власністю на знаряддя праці.

Я. Коменський, окреслюючи теоретично-методичні засади і напрями формування патріотизму дітей та молоді, вважав, що одним з головних напрямів виховання повинно бути виховання в дитині прагнення надавати користь своїми діями якомога більшому числу людей.

Найбільш важливими для зростаючої особистості є такі моральні цінності, як справедливість, шанобливість, ввічливість, добродійність, готовність служити старшим, вміння тримати себе з гідністю. Система виховання Я. Коменського проникнута ідеєю народності, що підтверджується сформульованими ним вимогами до змісту виховання: школа покликана формувати гармонійно розвинену високоморальну людину, якій притаманні такі патріотичні цінності, як благополуччя своєї батьківщини, готовність навіть життя своє віддати за її свободу й незалежність; навчання рідною мовою повинно лежати в основі освіти [3, с. 274].

Ж. Руссо зазначав, що виховання завжди проявляється як суспільна функція, а патріотизм є соціальною чеснотою. Дитину потрібно виховувати для життя з іншими, в атмосфері соціальних взаємин. Панівним мотивом в цьому разі стає любов до інших, метою – розвиток почуттів, емоцій, моральне вдосконалення. Головним шляхом розвитку патріотизму є включення особистості у відносини, які потребують цих чеснот. Почуття патріотизму зміцнюються в процесі вивчення історії, з одного боку, і доброї волі, яка формується у практичній діяльності виховання, з другого [5].

К. Ушинський був упевнений, що патріотичне почуття є найвищим, полум'яним, сильним почуттям у людині, яке пов'язує людей у чесне, дружнє товариство. Головним завданням виховання особистості вважав "впливи моральні", серед них особливу увагу надавав формуванню в молоді патріотичного обов'язку, відповідальності перед народом, державою, сім'єю і самим собою. Зокрема, підкреслював: "чим повніше і розумніше школа буде будувати свою роботу на засадах народності, тим ближче стане вона до життя свого народу і буде краще виконувати своє завдання – готувати патріотів". На думку педагога, своєрідність кожного народу зумовлена його історичним розвитком, природними і географічними умовами, традиціями, культурою, мовою, що складають основу принципу народності у вихованні. Сутність патріотичних цінностей, вбачав у почутті власної гідності, поєднаної зі скромністю, працьовитістю, дисциплінованістю, правдивістю [7, с. 99-123].

Великий просвітник І. Огієнко у своїх працях намагався довести важливість в житті кожного народу духовної культури, яка відіграє провідну роль у творенні національної еліти. Вчений наголошував, що виховувати в дітей змалку національну духовну культуру – завдання кожного вчителя й батьків: "Національна свідомість, що росте з національної духовної культури, – це наймогутніший ґрунт для самостійного життя народу". Патріотичні цінності необхідно виховувати, поєднуючи особисті потреби з суспільними інтересами та інтегруючи кращі загальнолюдські якості з національними. Сформовані почуття гордості й гідності за свій народ І. Огієнко вважав тією основою, що не дозволяє розпорошитися українцям між іншими народами, вимагає мати свою ментальність [4, с. 72].

О. Духнович мету виховання молоді вбачав у формуванні громадянина і патріота, сина своєї батьківщини, людини освіченої, морально й фізично здорової. Головне завдання освіти, на його думку, має полягати в тому, щоб виховувати особистість у дусі патріотизму, любові до свого народу й відданості його інтересам. Особливого значення набувають такі патріотичні цінності як гуманність, любов до рідного краю, народу, відданість боротьбі за національну свободу. Педагог закликав: "Люби свій народ не тому, що він славний, а тому, що він твій… Будь вірний своїй Батьківщині – це твоя колиска. Хто не любить свою Батьківщину, той сирота, той без батька, без матері, без усього" [2, с. 24].

Г. Ващенко у своїй книзі "Виховний ідеал" створив яскравий образ українця – свідомого патріота своєї землі, нації, що є передумовою сили й могутності української держави. В основу виховання української молоді педагог ставить загальнолюдські й національні цінності, виплекані народом протягом віків. Учений вказував, що "народ, позбавлений національного обличчя, не може розкрити своїх творчих сил" [1, с. 99]. Стверджував, що є різні форми любові до Батьківщини, і виділяв стихійний (несвідомий) та свідомий патріотизм. Стихійний патріотизм є неусвідомленою любов'ю до рідної природи, земляків, звичаїв, традицій, рідної мови. Стихійна любов до рідного краю стає ґрунтом для свідомого патріотизму. Першою рисою такої любові є усвідомлення належності до певної нації та відокремленості її від інших націй. Свідомий патріот знає рідну природу, історію, літературу, не обмежується пасивною любов'ю

до свого краю й народу, його сучасного і минулого, до його мови і культури. Для патріота дорога честь своєї Батьківщини, і він захищає її словом, ділом, повсякчас прагне піднести її честь. Справжній патріот мусить знати своє покликання і свого народу, прагнути спрямовувати всі сили на його здійснення. Найвищою формою патріотизму є жертовна любов до Батьківщини. Вона виявляється в тому, що людина для блага Батьківщини терпить муки і навіть іде на смерть [1, с. 67-69]. Гармонійне виховання української молоді педагог вбачав у формуванні національного світогляду як узагальненої системи поглядів на світ і своє місце в ньому, розуміння смислу життя як служби Богові й Батьківщині. Наслідуючи українські національно-культурні традиції, він закликає виховувати в юнацтва патріотичну свідомість, патріотичні цінності, моральність, духовність, закликає молодь до власної людської гідності, на основі чого виробляються правдивість, чесність, вірність даному слову.

В. Сухомлинський розглядав патріотизм як самовіддану любов до рідної землі, її народу, держави, як важливу складову духовності, що виражається у спрямованості свідомості, волі, почуттів гармонійно розвиненої, творчої особистості з національною ментальністю і національно-громадянською свідомістю, високою відповідальністю за сучасне і майбутнє держави. На думку В. Сухомлинського, патріотичне виховання є саме тією сферою духовного життя, що проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина. Патріотичні і моральні ідеї трансформуються в стійкі духовні утворення – погляди, переконання, ідеали, ціннісні орієнтації – за умови, коли особистість добуває їх дослідницьким, трудовим, евристичним шляхом з певної системи знань, відомостей, художньо-естетичних образів, національних традицій, звичаїв тощо. У зв’язку з цим зміст освіти має відображати насамперед ідейно-ціннісне багатство рідного народу і вищі здобутки світової культури, сприйняті крізь призму національної свідомості. Участь у суспільно корисній праці, яка має патріотичне спрямування, повинна носити дієву форму розвитку обов'язку і відповідальності перед Батьківщиною. Ставлення вихованця до свого фізичного і психічного здоров'я необхідно розглядати не тільки як особисту справу, а й як вияв відповідальності перед суспільством і державою. Важливо, щоб учитель був переорієнтований із ролі інформатора і контролера, організатора виховних заходів на старшого товариша, друга, духовного орієнтира, наукового консультанта, організатора самостійного здобуття знань, творчості, самоосвіти і виховання.

Весь процес патріотичного виховання особистості В. Сухомлинський будував на психологічній основі поступового переходу від зовнішніх регуляторів активності у внутрішні детермінанти поведінки і діяльності. Особливий акцент робився вченим на розвиток почуттів любові, відповідальності, обов'язку щодо свого народу і на постановку особистісної проблеми перед власною совістю в питаннях вибору моральної поведінки щодо своєї Батьківщини. Учений стверджує, що сила, ефективність патріотичного виховання, формування патріотичних цінностей залежить від того, наскільки глибоко ідея Вітчизни проникне в духовний світ вихованця, наскільки глибоко він побачить світ і самого себе очима патріота, в який період відбудеться становлення громадянина-патріота [6, с. 312-320].

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що патріотизм є невід’ємною складовою духовності особистості. У процесі виховання почуття патріотизму, не варто замикатися лише в національних межах. Певна нація є органічною частиною всього розмаїття народів, які населяють планету. Початок XXI століття характеризується бурхливим розвитком міжнародних зв’язків і відносин. Глобалізація – це тенденція до єдності світу й до загострення в цивілізованих рамках конкуренції між державами-націями. Тому освіта, уся система виховання повинна формувати особистість, органічно адаптовану до життя у світі, багатоманітних зв’язків, від контактів з найближчим оточенням до глобальних. Важливо вчити молоде покоління культурі плюралізму думок. Система виховання має будуватися в такий спосіб, щоб кожна особистість відчувала себе і патріотом своєї Батьківщини, і громадянином світу. Процес формування почуттів поваги й поцінування Людини як найвищої цінності на Землі, толерантного ставлення до представників інших націй і народностей має тривати впродовж усього періоду соціалізації особистості в сім'ї, навчальних закладах, трудових колективах.

Використані джерела:

1. *Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава : Полтавський вісн. – 1994. – 178 с.*
2. *Духнович О. Народна педагогія в пользу училищ и учителей сельских / О. Духнович. – Львів, 1952. – Ч. 1. – 238 с.*
3. *Коменский Я. Великая дидактика / Я. Коменский // Избр. пед. сочинения. – М. : 1955. – С. 161-376.*
4. *Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки / І. Огієнко. – К. : Обереги, 1994. – 172 с.*
5. *Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или о воспитании / Ж.-Ж. Руссо. – М., 1896. – 324 с.*
6. *Сухомлинский В. Избранные произведения : в 5-ти т. / В. Сухомлинский. – Т. 3. – 388 с.*
7. *Ушинський К. Про народність у патріотичному вихованні / К. Ушинський // Вибр. пед. твори : в 2-х т. – К. : Рад. шк., 1983. – Т. 1. – 246 с.*

Єрмоленко Дмитро Олександрович,
проректор з науково-педагогічної роботи та допрофесійної підготовки
Класичного приватного університету (м. Запоріжжя),
доктор юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

З метою порівняння проблем правового виховання молоді в Україні та за кордоном, на наш погляд, необхідно проаналізувати рівень і стан правового виховання та проблеми формування правосвідомості молоді в таких країнах як Німеччина, Велика Британія, США, Японія та інші.

У *Німеччині* в старшій гімназії навчальна дисципліна «Основи економіки та права» є обов'язковою для вивчення. Водночас, у вишах студенти неюридичних спеціальностей можуть відмовитися від вивчення права (не обрати юридичні дисципліни як обов'язкові). Такий підхід, на нашу думку, негативно впливає на правове виховання молоді. Позитивним моментом в формуванні правосвідомості молоді є приділення особливої уваги проблемам молоді на законодавчому рівні. Відзначимо лише декілька законів: «Про допомогу дітям та молоді», «Про суд у справах молоді», «Про захист працюючої молоді», «Про захист молоді в громадських місцях», «Про розповсюдження літератури, що є небезпечною для молоді». Зокрема, останній закон обмежує доступ молоді до видань, які спонукають до жорстокості та насильства, злочинів, расової ненависті, забороняє продаж молоді літератури, що принижує людську гідність, применшує небезпеку від вживання алкогольних напоїв і наркотичних засобів, тощо. На нашу думку, такий позитивний досвід доцільно було б застосовувати і в Україні.

У *Великій Британії* з 2002 р. в школах (3 и 4 стадії шкільної програми) викладається обов'язкова дисципліна «Громадянство». Однак, через специфіку британської освітньої системи, в старших класах вивчення будь-яких предметів не є обов'язковим. Аналогічна ситуація склалася і в університетській освіті, де можна як отримати престижну вищу юридичну освіту, так і не отримати жодних правових знань взагалі. Така ситуація призводить до низького загального рівня правосвідомості молоді та збільшення злочинності у молодіжному середовищі, що непокоїть багатьох британських вчених. Позитивним моментом, який можна було б перейняти для України, є діяльність британської поліції, яка координуючи свою роботу з іншими органами, акцентує увагу на попередженні злочинності у молодіжному середовищі, уникаючи, за можливості, судового втручання.

У *США* молодь з раннього віку може опановувати правові дисципліни. Загальнообов'язковість їх вивчення зумовлена своєрідним «культом права», який існує в цій країні. Молоді американці добре обізнані щодо своїх прав і при будь-якому їх порушенні негайно звер-

таються до суду. Теоретично це повинно сприяти високому рівню правосвідомості молоді, однак, фактично, більшість вчених визнає, що усвідомлюючи свої права та свободи молоді американці часто забувають про існування таких самих права і свобод у інших громадян. Можна припустити, що одним з ключових факторів тут є якість правової освіти молоді. Іншим фактором, визнаним навіть Американською медичною асоціацією, є діяльність ЗМІ, адже демонстрація насилля, аморальної та протиправної поведінки, безумовно, негативно впливає на правосвідомість молоді. У зв'язку з цим серйозне занепокоєння викликає той факт, що значна кількість друкованої та кіноіндустрії потрапляє в Україну саме з США.

Правова освіта молоді в *Японії* характеризується такими позитивними моментами: по-перше, обов'язковість вивчення права, якому приділяється значна увага; по-друге, висока кваліфікація викладачів, яка постійно підтримується; по-третє, рівень правових знань молоді визначається за допомогою тестів, які допомагають виявити можливі «прогалини» у правових знаннях; по-четверте, при складані програми звертається увага на відношення самих учнів до юридичних дисциплін, враховуються їх побажання та інтереси. Окрім того, стан правосвідомості молоді в Японії вигідно відрізняється від інших розвинутих країн завдяки збереженню історично сформованих традицій поваги до права та відносно невеликій присутності в країні іноземців.

Проведений аналіз показує, що правове виховання молоді в кожній з країн має свою специфіку. В окремих державах (Німеччина, США, Японія, Фінляндія, Казахстан) правова просвіта молоді є державним завданням, що позитивно впливає на загальний стан правосвідомості молоді. В інших країнах (Велика Британія, Норвегія, Південна Корея) проблеми підвищення загального рівня правосвідомості молоді та протидії злочинності в молодіжному середовищі вирішуються різноманітними соціальними інститутами.

Жадан Тетяна Андріївна,
старший викладач кафедри економічного аналізу та обліку
Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут"

ФОРМУВАННЯ МАТЕРІАЛЬНОГО БАЛАНСУ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИРОВИННИМИ РЕСУРСАМИ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Високі темпи нарощування переробних потужностей олійно-жирової галузі України та низький рівень їх використання протягом останніх років висувають на перший план вирішення проблеми забезпечення їх олійною сировиною. Визначення потреби олійно-жирової галузі в олійній сировині потребує врахування особливостей її використання як по галузі в цілому, так і по окремим виробництвам. З цією метою побудовано продуктове дерево комплексного використання олійної сировини (на прикладі соняшника), що включає чотири послідовних стадії її переробки, на кожній з яких отримується кінцева (товарна) продукція, придатна для самостійного споживання, проміжна продукція (або напівфабрикати), яка використовується для виробництва іншої продукції на наступній стадії переробки, та відходи.

Кожна стадія виготовлення олійно-жирової продукції здійснюється різними виробничими одиницями. У виготовленні кінцевої продукції використовується сировина та різноманітні напівфабрикати. Витрати сировини та напівфабрикатів визначаються нормами витрат однієї продукції на виробництво одиниці другої. Безпосередні витрати однієї продукції на виробництво другої мають назву коефіцієнтів прямих витрат або коефіцієнтів прямих зв'язків [1, с. 376].

В теорії матеріального балансу використовують поняття повних коефіцієнтів витрат (або повні коефіцієнти зв'язку), які відображають витрати однієї продукції на виготовлення другої з урахуванням проміжних стадій виробництва, тобто з урахуванням проміжних напівфабрикатів.

До розрахункових показників матеріального балансу відносяться: обсяги виробництва товарної продукції; обсяги виробництва та споживання напівфабрикатів; потреба в сировині та напівфабрикатах; потреба в сировині від зовнішніх постачальників; повні коефіцієнти витрат одних

продуктів на виробництво інших. Показники матеріального балансу розраховуються методами математичного програмування та ітеративними методами балансової ув'язки показників [2].

В матричній формі повна потреба в олійній сировині та напівфабрикатах визначається за формулою:

$$\overline{B} = \|b\| \cdot \overline{A}_b, \tag{1}$$

де $\overline{B}$ – вектор потреби в олійній сировині та напівфабрикатах; $\|b\|$ – матриця прямих коефіцієнтів витрат; $\overline{A}_b$ – вектор валових випусків олійно-жирової продукції.

Цей показник можливо визначити за іншою формулою, яка включає повні коефіцієнти витрат однієї олійно-жирової продукції на виробництво іншої, в подальшому матрицю повних витрат:

$$\overline{B} = \|b_n\| \cdot \overline{A}_т, \tag{2}$$

де $\|b_n\|$ – матриця повних коефіцієнтів витрат; $\overline{A}_т$ – вектор товарної продукції.

Вектор валових випусків олійно-жирової продукції включає товарну продукцію, яка передбачає задоволення кінцевих потреб населення, та різні напівфабрикати виробничого призначення, тобто:

$$\overline{A}_b = \overline{A}_{пф} + \overline{A}_т, \tag{3}$$

де $\overline{A}_{пф}$ – вектор обсягів виробництва напівфабрикатів.

Згідно критерію матеріального балансу обсяги виробництва напівфабрикатів повинні бути рівними потребі в цих напівфабрикатах:

$$\overline{A}_{пф} = \overline{B}_{пф}, \tag{4}$$

де $\overline{B}_{пф}$ – вектор виробництва напівфабрикатів, який можна визначити як:

$$\overline{B}_{пф} = \overline{B} = \|b\| \cdot \overline{A}_b \tag{5}$$

Звідси розрахунок валових випусків олійно-жирової продукції:

$$\overline{A}_b = \|b\| \cdot \overline{A}_b + \overline{A}_т$$

$$\overline{A}_b = (E - \|b\|)^{-1} \cdot \overline{A}_т, \tag{6}$$

де E – одинична матриця n-го порядку.

Формула (6) має назву формули В.В. Леонтьєва. Коефіцієнти повних витрат можна встановити шляхом підстановки формули В.В. Леонтьєва в вираз повної потреби в олійній сировині та напівфабрикатах, тобто:

$$\overline{B} = \|b\| \cdot \overline{A}_b = \|b_n\| \cdot \overline{A}_т \tag{7}$$

$$\|b_n\| = \frac{\|b\| \cdot \overline{A}_b}{\overline{A}_т} = \|b\| \cdot (E - \|b\|)^{-1} \tag{8}$$

Формула (8) передбачає проведення операції обернення матриці витрат, яка з позицій обчислювального процесу занадто важка. Саме тому на практиці доцільно використовувати інші алгоритми розрахунку показників матеріального балансу. Серед них широке розповсюдження одержав ітеративний метод [3, с. 452]. Цей метод передбачає послідовне визначення потреби спочатку в напівфабрикатах першого входження, потім другого, третього і так далі до тих пір, поки не будуть враховані всі стадії виробництва олійно-жирової продукції [4].

Потреба в сировині та напівфабрикатах олійно-жирової галузі, розрахованих до остан-

ньої ітерації, буде відповідати повній потребі, а валові випуски останньої ітерації будуть відповідати валовому випуску продукції олійно-жирової галузі. Вищенаведені формули справедливі лише в умовах відсутності взаємозамінних видів сировини та напівфабрикатів.

Для розрахунку параметрів матеріального балансу розроблена технологічна схема міжвиробничих зв'язків олійно-жирової галузі (рис. 1), в основу якої покладено технологічні зв'язки між окремими виробництвами олійно-жирової галузі, кожне з яких виготовляє певну олійно-жирову продукцію, частина якої споживається іншими виробничими одиницями олійно-жирової галузі, а інша - виходить за межи олійно-жирової галузі як кінцева (товарна) продукція, та нормативи витрат однієї продукції на виробництво одиниці іншої в натуральних величинах, що дозволяє побудувати матрицю коефіцієнтів прямих витрат ресурсів за напрямками їх використання для моделі матеріального балансу.

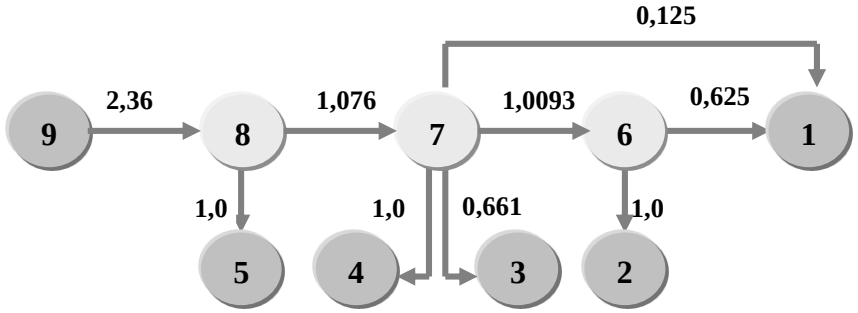

Рис. 1. Технологічна схема міжвиробничих зв'язків олійно-жирової галузі

Примітка: власна розробка автора.

Умовні позначення олійно-жирової продукції:

Кінцева (товарна) продукція:
1 – маргаринова продукція;
2 – саломас;
3 – майонез;
4 – рафінована соняшникова олія;
5 – нерафінована соняшникова олія.

Валові випуски продукції (напівфабрикатів):
6 – саломас на виробництво маргарину та товарна продукція;
7 – рафінована соняшникова олія на виробництво саломасу, маргарину, майонезу та товарна продукція;
8 – нерафінована соняшникова олія на виробництво рафінованої олії та товарна продукція;
9 – насіння соняшнику на виробництво нерафінованої соняшникової олії.

Розрахунок параметрів матеріального балансу для олійно-жирової галузі здійснюється за допомогою стандартного програмного забезпечення Microsoft Office та електронних таблиць MS Excel [4], результати якого наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Потреба олійно-жирової галузі в насінні соняшнику та напівфабрикатах для виробництва кінцевої (товарної) олійно-жирової продукції у 2013 р.

		Виробництво									Товарна продукція, тис. т	Валова продукція, тис. т
		1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Споживання	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	279,7	0,0
	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	173,8	0,0
	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	329,0	0,0
	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2569,0	0,0
	6	0,625	1	0	0	0	0	0	0	0	0	174,8
	7	0,125	0	0,661	1	0	1,0093	0	0	0	0	655,3
	8	0	0	0	0	1	0	1,076	0	0	0	3274,1
	9	0	0	0	0	0	0	0	2,369	0	0	7756,3

Запропонований методичний підхід до формування матеріального балансу щодо забезпечення олійною сировиною олійно-жирової галузі дозволяє визначати потребу олійно-жирової галузі в олійній сировині та напівфабрикатах при заданих обсягах виробництва кінцевої (товарної) продукції на мікро-, галузевому та регіональному рівнях.

Використані джерела:

1. *Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие / Н.И. Холод, А.В. Кузнецов, Я.Н. Жихар и др.; Под общ. ред. А.В. Кузнецова. – Мн.: БГЭУ, 1999. – 413 с.*
2. *Жадан Т.А. Моделювання забезпечення сировиною розвитку виробництва / Т.А. Жадан // Вісник НТУ «ХПІ». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: «Технічний прогрес і ефективність виробництва». – 2005. - № 3. – С. 30 – 40.*
3. *Голуб Дж. Матричные вычисления: Пер. с англ. / Дж. Голуб, Ч. Ван Лоун. – М.: Мир, 1999. – 548 с.*
4. *Жадан Т.А. Економічний аналіз діяльності підприємства на базі системного підходу / Т.А. Жадан // Вісник НТУ «ХПІ». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: «Розвиток обліку та аудиту як основи інформаційно-аналітичної системи підприємства». – Харків: НТУ «ХПІ». – 2005. - № 58. - т. 3. – С. 15-16.*

Жук Валерій Миколайович,
віце-президент НААН України, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН, заслужений діяч науки і техніки України

НАУКОВІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЗА СЕЛОЗБЕРІГАЮЧОЮ МОДЕЛЛЮ

Актуальність дослідження цієї тематики зумовлена необхідністю наукового забезпечення реалізації Програми Президента України Петра Олексійовича Порошенка «Україна 2020. Стратегія розвитку» [1] та Програми діяльності Кабінету Міністрів України [2]. Проведені вченими Відділення аграрної економіки і продовольства економіко-математичні розрахунки сучасного вектору розвитку сільських територій засвідчують негативну перспективу для села України. Серед основних складових падіння індексу сталого сільського розвитку особливе занепокоєння викликає різке скорочення підприємницької зайнятості в селах України. Така тенденція характерна для країни третього світу, які погоджуються бути сучасними сировинними придатками. Натомість розвинуті країни ведуть політику стримування падіння підприємницької зайнятості. Так, у США за період з 1990 по 2013 роки у сільській місцевості вона знизилась на 7% проти 81% в Аргентині та 72% в Україні. У Європейському союзі взагалі спостерігається зростання зайнятості в аграрній сфері, а незначне падіння зумовлено гіршими показниками нещодавно приєднаних до ЄС східних країн. Звичайно причин стрімкого падіння національного індексу сільського розвитку звичайно багато, але однією з основних є монополізація вітчизняної агропродовольчої галузі.

В силу різних політико-економічних причин перевагами земельних, майнових, податкових та інших реформ найефективніше скористався великий бізнес. Відбулась асиметрія в аграрному підприємництві України та, відповідно, і у державній аграрній політиці. Монополізація земельних, бюджетних ресурсів стала серйозною загрозою середньому та малому бізнесу. Досить тривалий час зростання агрохолдингізації України лобіюється її сильними сторонами. Солідна динаміка нарощування виробництва, експорту продукції, валютних надходжень, масштабне залучення інвестицій з світових фондових ринків та інше вивели вітчизняну аграрну галузь на перші позиції не тільки в економіці України, але і на світовому агропродовольчому ринку. Ці успіхи були і є настільки важливими для політикуму країни, що вирішення проблем агрохолдингізації вже на протязі багатьох років відкладається.

Під явищем агрохолдингізації ми розуміємо зростання частки велико-земельних, вертикально-інтегрованих структур в аграрній економіці, їх впливу на аграрну політику та запозичення негативних методів й інструментів з їх господарювання середніми і малими підприємствами.

Відтак, слабкі сторони агрохолдингізації проявляються через корупцію в бюджетній підтримці, скорочення робочих місць, зменшення поголів'я тварин, монокультурність виробництва (зернові-олійні), зниження родючості ґрунту (в т. ч. і через катастрофічне падіння внесення органічних добрив).

Ілюзорність переваг велико-монопольного та монокультурного аграрного бізнесу демонструє порівняння аграрного експорту України та Польщі. Остання, маючи у 3 рази меншу площу ріллі та малі ферми, експортує продукції на 27 млрд. $, де м'ясний напрямок займає першу позицію, натомість в Україні домінує вирощування зерно-олійних культур, що впливає на рівень родючості ґрунтів та дозволяє експортувати продукцію на суму лише $17 млрд..

Розвинуті країни давно зрозуміли загрозу для держави агрохолдингізації та ввели її законодавче обмеження. Зокрема, такі нормативні обмеження є в США та країнах-членах ЄС. Парадокс України полягає в тому, що у 1994 р. держава запровадила політику як і в цивілізованому світі, але в 2006 році з прийняттям Закону України «Про холдингові компанії в Україні» [3] дала дозвіл на їх створення в АПК і фактично погодилась бути сучасною аграрною колонією. Влада України має рахуватись з тим, що аграрна політика провідних країн світу будувалась і будується на основі відпрацьованого століттям солідного теоретичного підґрунтя з розвитку сільських територій та сільського підприємництва. Прикладом практичної реалізації таких теоретичних напрацювань є Спільна аграрна політика ЄС, яка поступово трансформувалася з політики підтримки сільгоспвиробництва в політику сталого розвитку сільських територій та ощадливого використання природних ресурсів, що стає пріоритетною її компонентою. У результаті запровадження принципу перехресної відповідальності (Cross compliance) пряма фінансова допомога сільгоспвиробникам надається в разі суворого дотримання ними вимог до практики господарювання й охорони довкілля. Регламент № 1307/2013 від 17 грудня 2013 р. [4], в основу якого покладено стратегію "Європа 2020".

Отже, економічна наука і досвід розвинутих країн світу визначили пріоритетом в політиці держави: 1) сільський розвиток (через підтримку аграрного підприємництва); 2) розвиток сільських територій (через інвестиції в їх соціально-економічну інфраструктуру). Важливим принципом при цьому є першочергова підтримка забезпечення відповідних соціально-економічних умов життєдіяльності на депресивних територіях.

Виходячи з національних поселенських традицій (наявності саме сіл), особливостей інститутів нашого селянства, можливостей держави, запровадження вищезазначеного підходу в Україні ми назвали селозберігаючою моделлю розвитку аграрного підприємництва і сільських територій.

Складовими цієї Моделі є відповідна державна політика, наукове і громадське забезпечення, інфраструктурні інвестиції, соціально-відповідальне підприємництво і, звичайно, формування й функціонування інституту сільського самоврядування.

Соціально-економічна сутність селозберігаючого розвитку вітчизняного аграрного підприємництва і сільських територій включає відповідний адміністративно-територіальний устрій, державну аграрну, податкову, соціальну, інвестиційну та іншу політику, масове розгортання наукового та громадського дорадництва, що забезпечує збереження села, функціонування там відповідального підприємництва та гідних умов проживання і розвитку людини.

Визначальною складовою такої Моделі є Інститут сільського самоврядування, що на базі спільно-корпоративної власності селян, організовує ефективне розпорядження місцевими ресурсами та контроль за дотриманням підприємствами і домогосподарствами критеріїв сталого розвитку.

Процес запровадження Інституту сільського самоврядування означає не декларативну передачу владних повноважень і функцій органам місцевого самоврядування, а, насамперед, надання в розпорядження громади наявних природних, матеріальних і фінансових ресурсів, які в

сукупності повинні утворити матеріально-фінансову основу розвитку сільських територій.

Проведення аграрної політики на цих базових теоретичних засадах і цінностях має сакральне значення для України. Адже її сільське населення та сільські поселення є життєстверджуючим витоком нації, її землеробською (продовольчою і біоенергетичною) планетарною місією.

Невідкладність запровадження селозберігаючої моделі в Україні стає особливо актуальною у зв'язку із прийняттям Верховною Радою України Закону «Про добровільні об'єднання територіальних громад». Вченими Академії спрогнозований результат його реалізації у 20 річній перспективі на прикладі Хмельницької області. Так от, за умови продовження сьогоднішньої антиселянської політики, в цьому регіоні зникне близько третини сільських поселень.

Знелюднення територій протирічить не тільки теоріям просторової, інституціональної економіки, але і досвіду господарювання розвинутих країн. Вимирання сіл несе ще одну не менш згубну загрозу національній безпеці – це падіння капіталізації ресурсів сільських територій.

На слайді 12 Ви бачите економіко-математичну тенденцію знецінення земель сільськогосподарського призначення в умовах знелюднення територій.

Теорії просторової економіки доводять, що «міський полюс зростання», або «полюс домінуючого бізнесу» через економіко-гравітаційну силу «витягують» капітал з територій без людей, без сіл. Величезні масиви землі де немає людей, поселенської інфраструктури за теоріями капіталу знецінюються. Посилюється хижацьке, безконтрольне виснаження природних ресурсів.

Інституціональна теорія доводить, що тільки за умов проживання, соціокультурний психотип власника, його бізнесовий інтерес буде гармоніювати з потребами і інтересами сільського населення та розвитку територій. Тому, на нашу думку, фундаментальною вимогою до нього має бути проживання на території господарювання власників, чи, хоча б, найманих керівників підприємств. У 2013 р. нами проведено відповідне дослідження і з'ясовано, що ніхто з власників (керівників) агрохолдингів не проживає в сільській місцевості. Серед власників середніх агропідприємств України таких лише – 30–50 %, навіть серед фермерів – їх від 70 до 95 %.

Серед інших головних критеріїв віднесення підприємств до селозберігаючого типу варто відзначити наступні:

- необхідність реєстрації їх юридичного статусу у сільській раді, де здійснюється господарювання;
- розвиток тваринництва на залученій площі сільгоспугідь;
- організація внутрішньогосподарської кооперації з особистими селянськими господарствами.

Принциповим підходом до наукового підбору таких критеріїв є спрощення процедури їх адміністрування.

При цьому економічна наука НААН не переглядає політики багатоукладності у галузі. Ті ж агрохолдинги можуть виконати ці вимоги, відповідно, зареєструвавши дочірні підприємства, та організовувати кооперацію з селянськими подвір'ями з виробництва тваринницької продукції Набувати чи не набувати статус селозберігаючого підприємництва – право будь-якої форми господарювання. Проте, з політичної та соціально-економічної позиції важливо, щоб тільки для селозберігаючого типу підприємств зберігалась державна податкова, бюджетна та інша підтримка.

З метою подальшого наукового забезпечення селозберігаючої моделі розвитку вважаємо за доцільне здійснити такі кроки:

- підписати відповідний Меморандум науковими та громадськими інституціями;
- підготувати проект Постанови Кабінету Міністрів України щодо статусу експериментальної бази НААН як державного полігону селозберігаючого розвитку;
- розробити проекти нормативно-правових актів щодо розвитку аграрного підприємництва і сільських територій за селоберігаючою моделлю.

Використані джерела:

1. *Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015.*

2. *Про затвердження плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 р. № 213-р // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/213-2015-%D1%80.*
3. *Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-IV // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3528-15.*
4. *Regulation (Eu) No 1307/2013 Of The European Parliament and of The Council // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32013R130.*

Журба Ігор Євгенович,
завідувач кафедри міжнародної інформації та країнознавства
Хмельницького національного університету,
доктор економічних наук, професор

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Основою транскордонного співробітництва в цілому та Східній Європі, зокрема, є процес створення зв'язків та договірних відносин у прикордонних зонах з метою пошуку рішень для спільних та ідентичних проблем. Суть транскордонного співробітництва полягає у тому, що два суміжні прикордонні регіони співпрацюють у процесі розробки планів та вибору пріоритетів розвитку, а не працюють окремо, а потім узгоджують плани розвитку за окремими заходами. Транскордонна співпраця полягає у тому, щоб у діалогу в усіх сферах життя були задіяні всі соціальні групи населення та адміністративні органи [1; 2].

Визначимо складові сучасних економічних процесів транскордонного співробітництва країн Східної Європи, першою такою складовою є коопетиція. Варто зауважити, що сучасна модель функціонування світового господарства та міжнародних економічних відносин формується на засадах *коопетиції* – парадигмі транскордонного економічного розвитку. Згідно з концепцією коопетиції розвиток опирається на одночасній конкуренції та кооперації, у процесах якої беруть участь різні суб'єкти, наприклад підприємства, громадські організації, наукові установи, центральна та місцева влада. Тематику коопетиції можемо розглядати у різних аспектах. У теперішній час за умови розвитку європейської інтеграції звертається увага на зростання ролі міжнародної та транскордонної співпраці регіонів. У цьому контексті можна стверджувати, що регіональний і транскордонний економічний розвиток є результатом з одного боку конкуренції пов'язаної із суперництвом, а з іншого – кооперації, що складається зі співпраці та інтеграції в різних сферах. Посеред цих елементів найвагомішою часто вважається кооперація.

Іншою складовою транскордонного співробітництва є економічна інтеграція транскордонних регіонів. Концептуальною основою транскордонного співробітництва в умовах розширення ЄС є економічна інтеграція транскордонних регіонів України.

Поглиблення міжнародного поділу праці в умовах глобалізації та інтеграції світової економіки, вирішення проблеми забезпечення взаємовигідної співпраці транскордонних регіонів у межах світогосподарської системи і вибору найбільш ефективного способу залучення транскордонних регіонів Східної Європи, зокрема України, в інтеграційні зв'язки є об'єктивно необхідними. Доведено, що сучасне прикордоння країн Східної Європи, пов'язане з єврорегіоналізацією, відрізняється певною специфікою. Західне і південне прикордоння має комплементарну (кооперацийну) економічну структуру, щодо транскордонних сусідів, східне ж – конкуренційну. Комплементарність структур сприяє транскордонному співробітництву.

Доведено, що особливого наукового та прикладного значення набувають проблеми, пов'язані із наявністю економічних флуктуацій у транскордонному співробітництві країн Східної Європи. Через те необхідно періодично відновлювати втрачену рівновагу виробництва, обміну, розподілу, споживання у процесі транскордонного співробітництва, враховуючи

вплив чинників циклічності соціально-економічної діяльності. Здійснюючи аналіз оцінки наявного теоретичного і практичного досвіду дозволяють сформулювати нову парадигму транскордонного регіонального розвитку як сукупність нових теоретичних положень і основоположних принципів.

Зауважимо, що у даному контексті транскордонний регіон виступає як: а) частина світового економічного простору, що має ресурсну базу і певну свободу дій з включення в світову економіку; б) самодостатня одиниця в національно-господарському комплексі країни, наділена певними правами і відповідальністю; в) суб'єкт національно-господарського комплексу країни, що акумулює сучасні технології регіонального управління з метою досягнення якнайкращої структури валового регіонального продукту; г) частина національної інноваційної системи, що забезпечує реалізацію її цільових показників і напрямів.

Наступною складовою економічної природи транскордонного співробітництва є початкова ланка інтеграції – дифузійно-втягуюча інтеграція. Отже, виходячи із вищесказаного, можна довести, що одними із головних наукових теорій, що обґрунтовують трансформацію транскордонного співробітництва є: по-перше, це дифузійно-втягуюча інтеграція, де автором доведено, що транскордонне співробітництво є початковою ланкою *дифузійно-втягуючої інтеграції* на найнижчому євроінтеграційному рівні в системі: *регіональна інтеграція – інтеграція сусідніх країн – прикордонна інтеграція – дифузійно-втягуюча інтеграція***.** Вона виникає у результаті ініціативи «знизу», але одночасно є складовим елементом створюючого «зверху» нового європейського устрою. Транскордонне співробітництво через свої організаційно-функціональні структури – єврорегіони, а також дифузійно-втягуючу інтеграцію, повинні стати кроком на шляху об'єднання Європи.

У системному аналізі транскордонного співробітництва, а також дифузійно-втягуючої інтеграції, автор доводить, що найголовнішу роль при цьому відіграють три фундаментальні поняття: *оптимум Парето, ядро, економічна рівновага.*

Оптимум Парето в транскордонній системі – це безліч варіантів розвитку економіки, які не можна поліпшити для одних регіонів, не погіршуючи положення інших. Але різні оптимальні за Парето варіанти неоднаково вигідні для окремих транскордонних регіонів. Існує також можливість, що які-небудь регіони, діючи самостійно або в коаліції з іншими регіонами, можуть досягти вигідніших для себе станів. Принциповою вимогою до вибору взаємовигідних варіантів для транскордонних регіонів є умова приналежності до ядра [3].

Ядро транскордонної системи – це безліч таких варіантів розвитку, в здійсненні яких зацікавлені всі транскордонні регіони, у тому навіть якщо їм невигідно виділятися з системи і утворювати коаліції. Ядро, якщо воно існує, складається тільки з оптимальних за Парето варіантів.

Поняття *економічна рівновага в транскордонній системі* допускає багато модифікацій. Наприклад: якщо кожен прикордонний регіон знаходить оптимальне вирішення виходячи з інтересів свого населення, то за яких умов спільного ринку (цінах обміну, тарифах, податках тощо) поєднання регіональних рішень дасть збалансоване вирішення для всієї системи транскордонного регіону? Природний випадок економічної рівноваги в системі транскордонних регіонів – коли для кожного з них сальдо міжрегіонального транскордонного обміну, вимірюваного в цінах рівноваги, дорівнює нулю.

По-друге, *Основний суспільно-трансформаційний генетичний закон*, який пояснює генезис та закономірності трансформаційних змін транскордонного співробітництва у країнах Східної Європи. Закон, за яким індивідуальний розвиток держав даного регіону та їх транскордонне співробітництво (онтогенез) є коротким і видозміненим повторенням (рекапітуляцією) найважливіших суспільно-економічних етапів розвитку транскордонного співробітництва (філогенезу) країн-членів ЄС-15. Де, зокрема, варто виділити *філогенез* суспільних трансформацій транскордонного співробітництва. Від грецького – «*філо*» – плем'я, народ, держава і «*генеза*» – походження. Цей історичний розвиток як окремих країн, так і світового господарства загалом. Крім того, існує ***онтогенез*** суспільних трансформацій транскордонного співробітництва. Від грецького – «*онто*» – існуюче і «*генеза*» – розвиток – це індивідуальний розвиток країн світу, система їх транскордонного співробітництва, сукупність послідовних соціальних,

економічних, політичних, культурологічних, духовних та міжособистісних перетворень, що відбувається в державах з моменту їх утворення. Онтогенез взаємопов'язаний з історичним розвитком країн світового співтовариства – філогенезом.

Іншою теоретичною основою транскордонного співробітництва є синергетика – теорія саморганізації. Предмет її пізнання – нелінійні процеси, що йдуть в усіх без винятку формах руху матерії як неживих (ентропійних), так і живих (негентропійних).

Провівши дослідження сучасних тенденцій формування економічної природи транскордонного співробітництва ми прийшли до наступних узагальнень.

1. Було досліджено та обґрунтовано складові частини економічної природи співпраці транскордонних регіонів.
2. Автор зумів визначити та проаналізувати сучасну парадигму транскордонного співробітництва де основоположною складовою є коопетиція.
3. У роботі було досліджено транскордонне співробітництво та доведено, що дифузійно-втягуюча інтеграція є початковою ланкою та базовою основою інтеграційних процесів.
4. Обґрунтовано та доведено, що макроекономічною основою транскордонного співробітництва є оптимум Паретто, економічні ядро та рівновага;

Автором запропоновано Основний суспільно-трансформаційний генетичний закон транскордонного співробітництва.

Використані джерела:

1. *Журба І. Є. Транскордонне співробітництво країн Центральної та Східної Європи в умовах розширеного ЄС (питання теорії та практики) : монографія / І. Є. Журба. – Хмельницький : ХНУ, 2008. – 311 с.*
2. *Журба І. Є. Пріоритетні форми трансформації транскордонного співробітництва в умовах наближення України до ЄС : Монографія / І. Є. Журба. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 276 с.*
3. *Журба І. Є. Наукові та прикладні засади транскордонного співробітництва в сучасних євроінтеграційних процесах / І. Є. Журба // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Хмельницький. – 2011. – № 6, Т. 1 – С. 256–259.*
4. *Журба І.Є. Сучасні економічні основи транскордонного співробітництва країн Східної Європи / І. Є. Журба // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Хмельницький. – 2015. – № 4, Т. 1 – С. 137-145.*

Зайцева Наталя Володимирівна,
доцент кафедри інформаційних систем управління
Донецького національного університету (м. Вінниця),
кандидат економічних наук,
Яковенко Владислав Сергійович,
доцент кафедри статистики, обліку та економічної інформатики
Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара,
кандидат економічних наук

МОДЕЛІ КОЛЕКТОРСЬКОГО СКОРИНГУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ УСТАНОВ

Кожна країна у своїй фінансовій системі має певний «кредитний портфель» комерційних банків, який формують фізичні особи – громадяни цієї країни. Мета діяльності кредитних установ – отримання прибутку, який базується на придбаному портфелі проблемних кредитів, тому визначення його «якості» чи не найголовніша задача діяльності компанії. Потреба у ви-

рішенні цієї проблеми виникає і у комерційних банках, на етапі формування портфелю простроченої заборгованості для продажу. Основним етапом вирішення проблеми є класифікація позичальників.

Потужним поштовхом у розвитку та поширенні скоринг моделей у діяльності фінансових підприємстввиступили наукові праці Lun C. Thomas, David B. Edelman, Jonathan N. Crook, David Lando, Rama Cont та ін. [1–4]. Під скоринг моделями розуміють модель класифікації клієнтів фінансової установи на різні групи, якщо невідома характеристика, яка поділяє ці групи, але відомі інші характеристики клієнтів, які пов'язані з невідомою характеристикою. Однак питанням виявлення аналогії між моделями логістичної регресії та нейронними мережами не приділено достатньої уваги у сучасних наукових дослідженнях.

Сьогодні українська банківська система знаходиться у скрутному становищі, кредитні займи фізичні особи продовжують виплачувати з низькою кредитною дисципліною, тому розробка скоринг моделей та нейронних мереж є актуальною.

Мета статті полягає у розробці моделей колекторського скорингу, які базуються на логістичній регресії і нейронній мережі. Завдяки порівнянню результатів моделювання стане можливо визначити найбільш ефективний підхід до моделювання колекторського скорингу. Інформаційною базою виступають статистичні дані по кредитній дисципліні позичальників.

Розрізняють кредитний, поведінковий та колекторський скоринг. Відмінністю колекторського скорингу є те, що аналіз та оцінка можливості повного або часткового повернення боргу проводиться після закінчення терміну дії кредитного договору та прострочення виплат. Інформаційною базою слугують дані по аналогічним клієнтам, діяльність по яким вже закінчено і отримані певні результати [2].

Основою скоринг моделей виступає логістична регресія, яка на відміну від лінійної приймає лише два значення – нуль чи одиницю. Логістична регресія у загальному вигляді має наступний аналітичний вигляд [3]:

$$p = \frac{1}{1+e^{-z}}, \tag{1}$$

де p – ймовірність настання певного випадку (повернення чи неповернення кредиту);

z – багатофакторна лінійна регресія, яка включає характеристики клієнтів банку.

Окрім скоринг моделей досить часто для прийняття рішень використовують нейронні мережі у вигляді багатошарових персептронів. Цей клас нейронних мереж дає найточніші результати у прогнозуванні показників, за умови що навчальна вибірка налічує від 1000 спостережень. Обидва підходи реалізовані у програмних продуктах Deductor, Polyanalist, Statistica 10 Scoring.

Постає задача – на основі інформаційної бази, сформувати логістичну регресію та нейронну мережу, та порівняти їх ефективність. Проведено дослідження та побудувано скоринг модель для українських клієнтів банків, які протермінували виплати та їх борг реалізується колекторським конторам. Інформаційна база була представлена 112149 спостереженнями (клієнтами). Кожен з клієнтів характеризується наступними даними: ID клієнта; сума кредиту, кількість днів прострочки, кількість днів дисципліни, загальна сума виплат, остання сума платежу, початкове сальдо.

Кожна з аналітичних програм працює з навчальною та тестовою вибірками. За допомогою тестової вибірки програми формують коефіцієнти логістичної регресії, використовуючи тестову вибірку проводиться оцінка якості отриманих модельних значень у порівнянні з фактичними даними. Як правило навчальна вибірка складає 95% від загальної кількості спостережень, а на тестову приходяться 5% спостережень.

Для побудови логістичної регресії було дотримано алгоритму очистки навчальної вибірки. Поділ вибірки на тестову та навчальну проводився випадковим чином. Відбір змінних для моделі здійснено методом повного включення.

Другий етап дослідження полягав у побудові нейронної мережі, яка дала змогу відповісти на те саме питання, що і логістична регресія. Розробка нейронної мережі здійснено у програмному продукті Polyanalist. Розроблена нейромережа складається з 1-го прихованого шару і

2-х нейронів, як виявилося така конфігурація дає найкращий результат – хоча це звичайна нелінійна регресія. У результаті були отримані наступні характеристики нейронної мережі: помилка класифікації: 26.44 %; імовірність класифікації: 73.56 %; не класифіковано: 0.00 %.

Розробка логістичної регресії і побудова нейронної мережі були виконані в програмі Statistica. Нейронна мережа мала 74% ефективності як і логістична регресія, але її конфігурація була іншою і складалася з трьох шарів з 3,4,24 нейронами відповідно.

Відповідно до отриманих результатів можливо говорити про те, що використання фінансовими підприємствами скорингових моделей та нейронних мереж є ефективним інструментом підтримки та прийняття рішень, який можливий к використанню на різних стадіях взаємодії з позичальниками. Методи скорингових моделей та нейронних мереж дають змогу фінансовим підприємствам якісно класифікувати клієнтів. Отримані значення у 73-74 % доводять зроблені висновки. Слід зауважити, що попередня фільтрація первинної вибірки дозволила не включати у дослідження біля 30% спостережень і явно їх класифікувати на етапі фільтрації, тому якість класифікації повинна складати на порядок вище значення, ніж 74 %. Якщо визначати, якій з підходів доцільно використовувати на практиці, слід відмітити, що використання нейронної мережі потребуватиме постійної участі спеціального програмного забезпечення у якому розроблена нейронна мережа. У випадку ж з логістичною регресією потрібно лише використовувати аналітичний вигляд моделі у наступних розрахунках.

Використані джерела:

1. *Cont R. Frontiers in quantitative finance. Volatility and credit risk modeling / R. Cont. New Jersey: John Wiley & Sons Inc, 2009. – 320 p.*
2. *Lando D. Credit risk modeling: Theory and Applications / D. Lando. New Jersey : Princeton University Press, 2004. – 329 p.*
3. *Hosmer D. W. Applied logistic regression / D. W. Hosmer, Jr. S. Lemeshow. – 2nd ed. New York: John Wiley & Sons Inc., 2000. – 397 p.*
4. *Thomas L. C. Credit Scoring and its applications. Monographs on mathematical modeling and computation / L. C. Thomas, J. N. Crook. Philadelphia: SIAM, 2002. – 263 p.*

Зелінський Андрій Миколайович,
головний спеціаліст сектору державного контролю у сфері обігу лікарських засобів та медичної продукції Державної служби з лікарських засобів у Хмельницькій області, слухач магістратури за спеціальністю "Державна служба" факультету управління та економіки Хмельницького університету управління та права

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В ОПОДАТКУВАННІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ПОДАТКОМ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ

З моменту запровадження Законом України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27 березня 2014 року № 1166-VII оподаткування операцій з лікарськими засобами за ставкою 7%, законодавцем не була звернута увага до проблему щодо особливостей оподаткування операцій з екстемпоральними лікарськими засобами. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо усунення окремих неузгодженостей норм законодавства» від 10 квітня 2014 року № 1200-VII, який був покликаний усунути різночинні недоречності, зокрема й щодо оподаткування екстемпоральних лікарських засобів, не вирішив існуючої проблеми.

Суть проблеми полягає у оподаткуванні оподаткування операцій з екстемпоральними лікарськими засобами не за пільговою ставкою 7%, а загальною – 20%.

Згідно ж з Податкового кодексу України, абзацу 2 підпункту в пункт 193.1 статті 193[1], за ставкою 7% оподатковуються операції з постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів.

Таким чином, щоб операції з лікарськими засобами оподатковувались за ставкою 7% вони повинні бути (мати наступні ознаки):

а) дозволені до виробництва і застосування в Україні;

б) внесені до Державного реєстру лікарських засобів.

Відмітимо, що екстемпоральні лікарські засоби – лікарські засоби, вироблені (виготовлені) в аптечних умовах за рецептом лікаря для конкретного пацієнта або за замовленням (вимогою) лікувально-профілактичного закладу, та внутрішньоаптечні заготовки [2]. До екстемпоральних лікарських засобів відносяться також лікарські засоби, вироблені (виготовлені) про запас за часто повторюваними прописами [2]. Такі лікарські засоби дозволені до виробництва й застосування в Україні, але не підлягають державній реєстрації та, відповідно, не вносяться до Державного реєстру лікарських засобів України [3].

Екстемпоральні лікарські засоби володіють лише однією з вище вказаних ознак – дозволені до виробництва і реалізації в України. Але отримати другу ознаку – бути внесеними до Державного реєстру лікарських засобів України, вони не можуть на це є пряма вказівка положень статті 9 Закону України «Про лікарські засоби» - не підлягають державній реєстрації та внесенню до такого Реєстру [3].

Аналогічну позицію займає Державна фіскальна служба України, виклавши її у листі від 30.03.2015 р. № 6490/6/99-99-19-03-0275 [4].

Відзначимо, що практика виготовлення ліків в умовах аптек має переваги і продиктована передовсім турботою про пацієнтів. Адже такі ліки мають високу якість та доступну ціну. Окрім того, їх створюють з урахуванням індивідуальних потреб споживача. До того ж в екстемпоральних лікарських засобах нема стабілізаторів та консервантів. Це особливо актуально для пацієнтів похилого віку, дітей, хворих на цукровий діабет та алергічні недуги, які мають потребу в препаратах з мінімальною побічною дією та індивідуально підібраному дозуванні ліків згідно з приписом лікаря [5].

За отриманими даними від одного аптечного закладу м. Хмельницького, який здійснює виготовлення лікарських засобів в умовах аптеки, у 2014 році було виготовлено 20,2 тис. одиниць екстемпоральних лікарських засобів, а за 8 місяців 2015 – 18 тис. (рис. 1).

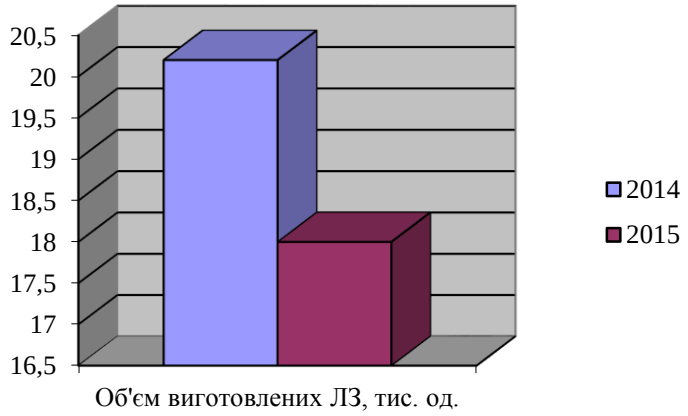

Рис. 1. Кількість виготовлених екстемпоральних лікарських засобів у тис. од. у 2014–2015 роках

При цьому, податку на додано вартість сплачено у 2014 та 8 місяців 2015 року – 5 тис. грн. та 3 тис. грн. відповідно.

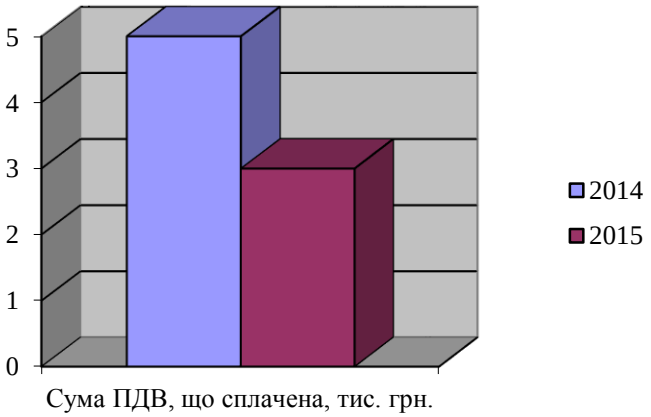

Рис. 2. Сума сплаченого ПДВ у тис. грн. у 2014–2015 роках

В той же час, при оподаткуванні операцій з екстемпоральними лікарськими засобами за ставкою 7% сума сплачених податків була б значно меншою. А це знизило б ціну на лікарські засоби та зробило їх більш конкуренто здатними.

Крім того, виходячи з ретроспективного аналізу, оподаткування операцій з зазначеними лікарськими засобами було «урівнено» оподаткуванням операцій з лікарськими засобами промислового виробництва, які проходять державну реєстрацію та включення до Державного реєстру лікарських засобів. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 10.08.2004 р. № 1006 «Про розширення переліку лікарських засобів, операції з продажу яких звільняються від обкладання податком на додану вартість» [6] операції з продажу лікарських засобів, які виготовляються в умовах аптек за рецептами лікарів та на замовлення лікувально-профілактичних закладів із дозволених до застосування діючих та допоміжних речовин, також звільнялися від обкладення податком на додану вартість як і лікарські засоби, що внесені до Державного реєстру лікарських засобів.

Виходячи з зазначеного, на нашу думку, економічно недоцільно та соціально не справедливо оподатковувати операції з лікарськими засобами, що вироблені промисловим способом, та операції з екстемпоральними лікарськими засобами за різними ставками.

Оскільки питання оподаткування операцій з лікарським засобами регулюється Податковим кодексом України, тому операції з екстемпоральними лікарськими засобами без внесення змін до абзацу 2 підпункту в пункт 193.1 статті 193 Податкового кодексу України будуть оподатковуватись за ставкою 20%.

З метою вирішення викладеної проблеми, пропонуємо абзац 2 підпункту в пункт 193.1 статті 193 Податкового кодексу України викласти в наступній редакції:

«постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів, ***лікарських засобів, які виготовляються в аптеках за рецептами лікарів та на замовлення лікувально-профілактичних закладів із дозволених до застосування діючих та допоміжних речовин****, а також медичних виробів за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України».*

Запропоновані зміни дозволять стимулювати виготовлення лікарських засобів в умовах аптеки, посилить цінову конкуренцію між виробниками лікарських засобів, здешевить екстемпоральні лікарські засоби для населення.

Використані джерела:

1. *Податковий кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 13, / № 13-14, № 15-16, № 17 /, стор. 556, стаття 112.*
2. *Абз. 14 п. 1.3. Правил виробництва (виготовлення) та контролю якості лікарських засобів в аптеках, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.10.2012*

№ 812, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 02.11.2012 за № 1846/22158 // Офіційний вісник України, 2012 р., № 87, стор. 166, стаття 3553, код акту 64266/2012.
3. *Стаття 9 Закону України «Про лікарські засоби» // Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 22, стаття 86.*
4. *Коли для ліків ставка ПДВ 20%?Розділ: Новини [Інтернет ресурс] // http://tr.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-194433.html.*
5. *Інтерв'ю Голови Державної служби України з лікарських засобів Михайла Пасічника виданню "Урядовий кур'єр" від 17 лютого 2015 р. [Інтернет ресурс] // http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247956937.*
6. *Постанова Кабінету Міністрів України від 10.08.2004 №1006 «Про розширення переліку лікарських засобів, операції з продажу яких звільняються від обкладення податком на додану вартість» // Офіційний вісник України, 2004 р., № 32, стор. 26, стаття 2134, код акту 29761/2004.*

Зінчук Ольга Олександрівна,
головний спеціаліст відділу професійної освіти та наукової діяльності
Департаменту освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації,
слухач магістратури за спеціальністю "Державна служба"
факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Професійно-технічна освіта є цінним елементом освітньої системи, і тому в заклади професійно-технічної освіти спрямовується значна частина доступного для освіти бюджету. І хоча політики часто визнають професійно-технічну освіту основним фактором для розвитку національної економіки, на практиці трапляється так, що політичні заяви не виражаються у достатньому фінансуванні.

Ефективне управління називають одним з головних аспектів будь-якої системи професійно-технічної освіти, оскільки воно безпосередньо впливає на здатність перетворити виділене фінансування на виконання поставлених цілей. Через те, що надання послуг професійно-технічної освіти зазвичай відносять до відповідальності держави, у європейських країнах створена і підтримується велика кількість закладів професійно-технічної освіти державної та напівдержавної форми власності.

Незважаючи на значні відмінності, що існують між системами та навчальними закладами професійно-технічної освіти у різних країнах, а також на те, що їхні методи управління відображають національні особливості, будь-який уряд бажає, щоб державні заклади профтехосвіти були ефективними, рентабельними та швидко реагували на потреби ринку.

Доцільно зауважити, що освітню діяльність в Україні здійснюють 983 державних професійно-технічних навчальних закладів, де навчається майже 400 тисяч учнів, слухачів. Мережа професійно-технічних навчальних закладів постійно модернізується 400 професійно-технічних навчальних закладів здійснює підготовку робітничих кадрів для промисловості, транспорту та зв'язку, 179 – для будівництва, 155 – для сфери послуг та житлово-комунального господарства, 249 – для агропромислового комплексу [1]. В Україні професійно-технічна освіта перебуває у скрутному стані. Її оновлення та розвиток на сучасному етапі ускладнюється тривалою кризою в економіці держави та невиконанням в повному обсязі чинних норм законів в частині фінансового забезпечення професійно-технічних навчальних закладів та установ.

Відповідно до Закону України «Про професійно-технічну освіту» фінансування професійно-технічної підготовки робітників, соціальний захист учнів, слухачів та педагогічних працівників в державних професійно-технічних навчальних закладах, у межах обсягів державного замовлення, здійснюються на нормативній основі за рахунок коштів Державного бюджету. Установи професійно-технічної освіти та професійно-технічні навчальні заклади інших форм власності утримуються за рахунок коштів відповідних засновників.

Додатковими джерелами фінансування професійно-технічного навчального закладу є кошти, одержані за професійну підготовку громадян понад державне замовлення, курсову підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації робітників, відповідно до укладених договорів з юридичними та фізичними особами; надання додаткових платних освітніх послуг населенню тощо [2].

Підприємства, установи, організації незалежно від форм власності зобов'язані надавати учням, слухачам професійно-технічних навчальних закладів освіти робочі місця або навчально-виробничі ділянки для проходження виробничого навчання чи виробничої практики. Порядок надання робочих місць визначається постановою Кабінету Міністрів України від 7 червня 1999 року № 992 «Про затвердження Порядку надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого навчання та виробничої практики» [3].

Обсяги фінансування професійно-технічної освіти значно скоротилися у зв'язку зі зміною форм власності підприємств та розвалом планової економіки. За радянських часів до 40-50% фінансування профтехучилищ здійснювалося базовими підприємствами, галузевими міністерствами і відомствами [4].

Згідно з законодавством України фінансування закладів професійно-технічної освіти на підготовку за державним замовленням кваліфікованих робітників здійснюється на нормативній основі за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів. Встановлені нормативи фінансування є гарантованою межею, нижче якої не може здійснюватися фінансування підготовки робітників у професійно-технічних навчальних закладах. Держава забезпечує своєчасність відповідних виплат і надання пільг учням, слухачам і педагогічним працівникам державних професійно-технічних навчальних закладів, що визначено Законом України «Про професійно-технічну освіту».

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 серпня 1994 року № 565 «Про порядок повного державного утримання та забезпечення учнів державних професійних навчально-виховних закладів безкоштовним харчуванням і стипендією», учні державних професійних навчально-виховних закладів із числа дітей-сиріт, дітей, які залишилися без піклування батьків, і дітей, які потребують особливих умов виховання, перебувають на повному утриманні держави: забезпечуються стипендією, житлом, харчуванням, одягом, побутовими речами, предметами особистої гігієни, а також грошовими виплатами відповідно до чинного законодавства; із числа дітей-напівсиріт, із малозабезпечених сімей та із числа дітей, які проживають у відриві від батьків, забезпечуються безкоштовним триразовим харчуванням і стипендією, а учні, які проживають у сім'ях (за винятком вищезгаданих), - безкоштовним одноразовим харчуванням і стипендією [5].

Зазначеною Постановою визначено, що у період навчання учнів державних професійних навчально-виховних закладів забезпечувати їх спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту за нормами, встановленими для робітників відповідних професій. Проте, згідно ст. 77 Бюджетного кодексу України при затверджені бюджетів у першочерговому порядку враховується потреба в коштах на оплату праці, проведення розрахунків за електричну та теплову енергії, водопостачання, природний газ в межах граничного обсягу видатків, тому видатки на вищезазначені цілі виділяються за залишковим принципом [6].

Варто також зазначити, що основними джерелами надходжень спеціального фонду кошторису професійно-технічних навчальних закладів є надходження плати за послуги, що на-

даються бюджетним установам згідно з їх основною діяльністю, а саме: за здійснення первинної підготовки за угодами з фізичними та юридичними особами, перепідготовки безробітних громадян за угодами з центрами зайнятості населення тощо.

У 2015 році відповідно до Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28 грудня 2015 року № 79-VIII змінилися правила фінансування освіти та було введено поняття субвенції на підготовку робітничих кадрів, яка надається обласним бюджетам та м. Києву для фінансування підготовку кваліфікованих робітників за державним замовленням [7].

Розподіл субвенції на підготовку робітничих кадрів мусить відбуватись за формулою, яку розробить Міністерство освіти і науки України та затвердить Кабінет Міністрів України. Дана субвенція повинна враховувати кількість учнів у професійно-технічних навчальних закладах (зважаючи на пільговиків) із відповідною поправкою на різні місцевості. Власне, розробка формули може виявитись проблематичною й іншою проблемою може стати відсутність будь-яких гарантійних норм, які визначали би не розподіл, а саме загальний обсяг субвенцій.

Постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 року № 7 «Деякі питання надання субвенції на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам» затверджено Порядок та умови надання субвенції на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам [8].

Відповідно до зазначено вище Порядку субвенція на підготовку робітничих кадрів передбачає 1% резерву, для здійснення видатків, що не могли бути враховані при застосуванні формули. Якщо ж гроші до кінця року будуть використані не повністю, то залишок місцевий бюджет зможе використати в наступному році на оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів.

На 2015 рік Державний бюджет України передбачає 5,8 млрд. грн. для субвенції на підготовку робітничих кадрів у закладах професійно-технічної освіти [9]. Водночас, підготовка кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах соціальної реабілітації буде фінансуватись безпосередньо з видатків Державного бюджету.

Отже, для покращення фінансового стану професійно-технічних навчальних закладів необхідно, окрім основних джерел фінансування, залучати альтернативні джерела фінансування, які забезпечать виконання в повному обсязі покладених на них фінансових зобов'язань. Варто зазначити, що сьогодні лобіюється ідея про децентралізацію фінансування професійно-технічної освіти, проте це потребує громадського обговорення, вироблення чіткої та зрозумілої стратегії дій на найближчий час та перспективу. Крім того, потребує розробки чіткий механізм багатоканального та різнорівневого фінансування професійно-технічних навчальних закладів, створення нової методики розрахунків вартості підготовки кваліфікованих робітників з урахуванням складності, наукоємності та матеріалоємності професій.

Використані джерела:

1. *Щодо фінансування професійно-технічної освіти [Електронний ресурс] : Спосіб доступу: http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/2866/1403019318.*
2. *Про професійно-технічну освіту: Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 32. - Ст. 215.*
3. *Про затвердження Порядку надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого навчання та виробничої практики: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 червня 1999 р. № 992. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/992-99-п.*
4. *Моніторинг стану професійно-технічної освіти та альтернативні пропозиції щодо її модернізації [Електронний ресурс] / За матеріалами ГО «Центр освітнього моніторингу» в рамках проекту «Створення організаційної платформи громадського центру аналізу освітньої політики» : Спосіб доступу: http://centromonitor.com.ua.*

5. *Про порядок повного державного утримання та забезпечення учнів державних професійних навчально-виховних закладів безкоштовним харчуванням і стипендією: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 серпня 1994 р. № 565. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/565-94-п.*
6. *Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - № 50-51. - Ст. 572.*
7. *Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 28 грудня 2015 року № 79-VIII // Відомості Верховної Ради. - 2015. - № 12. - Ст.76.*
8. *Деякі питання надання субвенції на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам: Постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 року № 7. [Електронний ресурс]. - Режим доступу http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/7-2015-п.*
9. *Про Державний бюджет України: Закон України від 28 грудня 2014 року № 80-VIII // Відомості Верховної Ради. - 2015. - № 5. - Ст. 37.*

Іванишина Ольга Степанівна,
доцент кафедри податкової і митної справи
Національного університету державної податкової служби України,
кандидат економічних наук, доцент,
Панура Юлія Василівна,
доцент кафедри податкової і митної справи
Національного університету державної податкової служби України,
кандидат економічних наук, доцент

ПРІОРИТЕТИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Діяльність підприємств в умовах ринкової економіки нерозривно пов’язана з податкової політикою, яка, в свою чергу, є складовою фінансової політики, що проводиться в країні. В основі побудови податкової політики держави покладено об’єктивні закони розвитку суспільства. Практична реалізація податкової політики знаходить своє відображення в системі оподаткування.

Питання ефективності оподаткування та побудови оптимальної моделі податкової системи є доволі дискусійними та постійно перебувають в полі зору як провідних теоретиків фінансової науки, так і практиків - представників державної податкової служби України та бізнесу.

Наукові підходи до визначення оптимальності податкової системи передбачають не тільки аналіз фіскальної достатності бюджету, а і дослідження складу, структури, основних принципів та організаційних засад її побудови та функціонування. В свою чергу, ефективна система оподаткування повинна відповідати сучасним пріоритетам інноваційного розвитку країни. Цей розвиток зумовлює необхідність суттєвої модернізації податкової системи у відповідності із вимогами сучасності.

Варто зазначити, що формування податкової системи України було обумовлено певними вихідними принципами. Згідно із статтею 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та європейськими співтовариствами і їх державами-членами від 14.06.1994 р. наша держава має зобов'язання наблизити законодавство щодо непрямого оподаткування і оподаткування прибутку підприємств до норм і стандартів податкового права ЄС. За час дії Угоди у сфері непрямого оподаткування враховано основні вимоги базових нормативних актів ЄС – Директиви Ради ЄС від 28 листопада 2006 р. № 2006/112/ЄС "Про спільну систему податку на додану вартість" та Директиви Ради ЄС від 25 лютого 1992 р. № 92/12/ЄС "Про загальний режим для підакцизних товарів та зберігання, переміщення і моніторинг таких товарів".

Водночас податкова система України створювалась з урахуванням норм європейського податкового законодавства, а також аспектів податкової політики ГАТТ/СОТ, Організації економічного співробітництва та розвитку, ООН. Україною укладено міжнародні договори про уникнення подвійного оподаткування практично з усіма країнами СНД, Європи, багатьма країнами Азії, Північної та Південної Америки і кількома країнами Африки, що є найбільшими торговельними та інвестиційними партнерами України.

Незважаючи на те, що Податковий кодекс широко схвалюється у більшості кіл, на думку багатьох експертів, він далекий від досконалості. Отже, він потребує внесення деяких нагальних змін і пояснень.

Як відмічають фахівці Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України, із прийняттям Податкового кодексу в податковій системі України відбулась низка позитивних зрушень. Але, водночас, звертається увага на певні дискусійні позиції документу в питанні зниження податкового тиску: синхронне зниження ставок податку на прибуток підприємств і ПДВ може спровокувати зниження доходів державного бюджету; зниження ставки ПДВ можливе, але тільки в довгостроковій перспективі та після зниження імпліцитної ставки податку на прибуток та за наявності фіскальних компенсаторів; зниження податків можливе, але виправдане тільки у випадках одночасного скорочення податкових пільг [2, с. 23–25]. Також наголошено на необхідності формування та впровадження комплексу податкових стимулів, які надавалися б на об'єктивних засадах та із жорстким контролем за їх цільовим використанням, сприяли збільшенню робочих місць, стимулювали інноваційні та інвестиційні процеси [1, с. 303].

Наразі зараз в Україні триває обговорення податкової реформи. За словами Міністра фінансів Наталії Яресько, у сфері податків Мінфін бере на себе зобов'язання виправити недоліки і створити систему, яка б збалансувала інвестиційну привабливість нашої країни з її фіскальними потребами. «Податкова реформа має створити справедливу систему оподаткування шляхом розширення податкової бази, через детінізацію економіки та зменшення можливостей для ухилення від податків а також завдяки зменшення можливостей для мінімізації податків» - підкреслила Наталія Яресько [3].

Немає сумнівів у тому, що Податковий кодекс, навіть якщо його буде надалі вдосконалено протягом наступних декількох років, не може вирішити всі проблеми оподаткування. Тільки дотримання виваженої та послідовної податкової політики, направленої на досягнення сталого економічного зростання в посткризовий період в сукупності із глибокими структурними реформами податкової системи сприятимуть створенню фіскального простору для бізнесу. Позитивною реакцією на прозоре правове поле в частині застосування правил оподаткування, компетентність та професіоналізм державної фіскальної служби, податкові стимули для розвитку малого та середнього бізнесу стане добровільне та своєчасне виконання своїх податкових зобов'язань платниками податків, що в повній мірі зможе задовольнити фіскальні запити державного та місцевих бюджетів.

Використані джерела:

1. *Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави : монографія. – К.: НІСД, 2009. – 336 с., іл.*
2. *Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності? – К.: НІСД, 2010. – 80с.*
3. *Яресько Н. Податкова реформа має створити справедливу систему оподаткування – http://http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=248005890&cat_id=244276429.*

Іжевський Павло Григорович,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Хмельницького національного університету,
кандидат економічних наук, доцент

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

В сучасній економічній літературі існує чимало праць, присвячених управлінню промисловим підприємством, де управлінська діяльність розглядається з різних точок зору, а саме – теорії менеджменту, управління персоналом, економічного аналізу, фінансового менеджменту тощо. Проте, автори більшості публікацій вдаються у крайнощі, тоді як одні зупиняються на описі структури «ідеального підприємства», інші на окремих його функціях відірваних від цілого.

В практичній діяльності домінує думка, що основним завданням управління підприємством необхідно вважати максимальну рентабельність виробництва при збереженні та нарощуванні всіх інших техніко-економічних параметрів діяльності підприємства [1]. Таким чином, практично всі українські підприємства працюють за старою схемою, а саме з планування прогнозованих та бажаних результатів, тобто управлінський цикл розпочинається із прогнозованого плану збуту продукції, який в свою чергу базується на маркетингових дослідженнях, підписаних договорах на збут продукції та тенденцій ринку, на якому реалізує свою продукцію підприємство. Заздалегідь підготовлений план-прогноз діяльності, (досить часто представлений в трьох варіантах – песимістичному, оптимістичному та середньозваженому) затверджується власниками та виступає базою для виробництва продукції (розрахунок та завантаження основних фондів), основою політики взаємодії з постачальниками, покупцями та банками та запитом із залучення трудових ресурсів. В такому випадку управління підприємством та система заходів, які будуть впроваджуватися напряму будуть залежати від збільшення або зменшення обсягів постачання продукції підприємства на ринок [2].

Оскільки кожне підприємство унікальне, то ні в теорії ні на практиці не існує чітко визначених заходів, за допомогою яких керівник повністю успішно буде вирішувати вище зазначене завдання. Проте, існує ряд інструментів за допомогою яких, на нашу думку, разом з існуючими положеннями традиційного підходу до управління промисловим підприємством можна створити нову основу управління промисловим підприємством в сучасних умовах. На нашу думку, високих результатів можна досягти за допомогою застосування проблемно-орієнтованого підходу в управлінні, для застосування якого потрібно виявити (за допомогою комплексного моніторингу) проблемні місця [3; 4].

Для цього в процесі управління підприємством необхідно вирішити наступні проблеми:

- визначити проблемні місця в управлінні та застосувати заходи по їх ліквідації;
- визначити стратегію та тактику фірми в напрямках виробництва та реалізації продукції;
- виважено спрямувати фінансові потоки підприємства;
- визначити потреби в оновленні обладнання та впровадженні технологій;
- кадрові проблеми з управлінцями, здатними об’єднати зусилля колективу на вирішення завдання поставлених вищим керівництвом підприємства;
- оцінити опосередкований вплив на підприємство постачальників, покупців, конкурентів, держави в особі її контролюючих органів та розробити заходи з його мінімізації шляхом засобів і методів, які переведуть управління підприємства з ситуативного до розряду більш прогнозованого за всіма напрямками його діяльності.

Такі завдання можна вирішити за допомогою впровадження, в традиційний для вітчизняних підприємств процес управління діяльністю, наступних нововведень:

- структурна гнучкість підприємства та створення ринкових механізмів всередині підприємства. В сучасних умовах невизначеностей зовнішнього середовища, коли відсутні можливості довгострокового планування має існувати розуміння управління структурою промислового підприємства, тобто зміна за рахунок зовнішнього впливу цілей, завдань та стратегії розвитку

підприємства формує нову адекватну змінам структуру. Структурні зміни мають впроваджуватися всіх без виключення аспектів діяльності підприємства на основі аналізу інформаційних потоків, аналіз яких дає змогу обґрунтувати здійснення структурних змін та застосування організаційних, фінансових, технічних, технологічних та інших заходів для покращення ситуації. Створивши ринкові механізми взаємодії всередині підприємства, на основі можливостей підрозділів застосувати ініціативу відносно зовнішніх змін, воно отримає додаткові переваги, серед яких – розвиток та розуміння своїх сильних сторін; гнучкість, інноваційна поведінка та адаптивність до умов ринку; узгодження можливостей із наявними ресурсами; виявлення внутрішньофірмових пріоритетів та підвищення підприємницького потенціалу персоналу.

– перехід до соціального партнерства в управлінні колективом. Ідея соціального партнерства полягає в задоволенні інтересів всіх категорій працюючих. Застосування існуючих теорій, які описують інтереси працівників (унітарна та плюралістична), на практиці не можуть згуртувати колектив на злагоджене виконання ним завдань в умовах низького рівня оплати праці в Україні. Для подолання конфлікту в середині груп та між групами працівників, проведення грамотної кадрової політики, а відтак для мобілізації колективу для виконання стратегічних та тактичних завдань необхідно здійснювати постійний моніторинг та пошук компромісів між всіма рівнями взаємодії управлінців та трудового колективу. Найбільш повно узгодження інтересів може бути представлене у вигляді підписання трудового договору між керівництвом (власниками) підприємства та трудовим колективом. В структурі договору мають мати місце прописані та виконуватися соціальні стандарти гарантовані державою, рівень заробітної плати не нижчий ніж по галузі в цілому, але з прив’язкою до фінансових результатів;

– модернізація та техніко-технологічна підтримка виробництва. Плануючи технологічний розвиток підприємства необхідно визначити яким шляхом рухатися еволюційним або революційним. Вибір варіанту технологічного розвитку має обґрунтовуватися основними показниками його ефективності: собівартості та якості продукції, енерго- та матеріалоємності, продуктивності, оплати праці задіяного персоналу тощо. До того ж, рішення має прийматися на основі аналізу ринку технологій та потреби в інвестиціях для реалізації варіанту технологічного розвитку підприємства. Для українських підприємств, в умовах конкуренції та функціонування в рамках СОТ, роль промислових та інформаційних технологій виступає домінантою в забезпеченні якості та конкурентоспроможності продукції поряд з підвищенням вимог до якості праці та відповідності продукції міжнародним стандартам.

– забезпечення поточної ліквідності та стратегічних інвестицій. Управління підприємством має передбачати кругообіг двох груп грошових потоків, які відрізняються швидкістю обертання. Перший, серед них, спрямований на забезпечення поточної платоспроможності підприємства та безперервність виробничого та інших організованих на підприємстві бізнес-процесів. Другий фінансовий потік має слугувати потребам програм модернізації існуючого виробництва та створенню нових видів бізнесу в рамках існуючого підприємства. В даному напрямку управління має охоплювати пошук оптимального співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства, вибудовуванням нової кредитної політики із зміною вектору з банківських до інвестиційних установ.

– взаємозалежність управління підприємством з державними цілями та пріоритетами. Ефективність діяльності промислового підприємства багато в чому залежить від «правил гри» в економічному просторі, який організований державою. Саме тому, спів падання цілей діяльності підприємства і держави – важливий фактор успішної діяльності підприємства. Параметри економічних, політичних та соціальних механізмів держаної системи України вказують на те, що управління підприємством має відповідні критерії, а взаємодія між підприємством та державними інституціями буде проходити в межах існуючого правового поля через зацікавленість підприємства і держави в успішній їх взаємодії на всіх існуючих рівнях в своїх інтересах на основі компромісного підходу. В цьому випадку для керівництва підприємством важливим є постійний моніторинг тенденцій правового поля супроводжуючих його діяльність, членство

та участь в асоціаціях та об'єднаннях для лобіювання своїх інтересів, участь в соціальних заходах та проектах розвитку територій, бездоганне виконання обов'язків зі сплати податків та внесків до фондів державного соціального страхування тощо.

Описані вище нововведення, вбудовані в процес управління промисловими підприємством дадуть змогу побудувати ефективну концепцію функціонування промислових підприємств в Україні, підвищити їх конкурентоспроможність, життєздатність та поступальний розвиток на вітчизняному та світовому ринках.

Використані джерела:

1. *Как оценить рентабельность предприятия. Офіційний сайт: Український бізнес-ресурс (UBR) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ubr.ua/business-practice/own-business/kak-ocenit-rentabelnost-predpriiatiia-93815.*
2. *Череп А.В., Урусова З.П. Роль бюджетування у фінансовому плануванні діяльності підприємств / А. В. Череп, З. П. Урусова // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2012. – № 3. – С. 209-216.*
3. *Дорошук Г. А. Проектно-орієнтований підхід в управлінні організаційними інноваціями / Г. А. Дорошук // Вісник Національного університету "Львівська політехніка": Проблеми економіки та управління. – 2010. – № 683 – С. 254–258.*
4. *Коломицева О.В Проблемно-орієнтоване проектне управління на продовольчих підприємствах / О.В Коломицева // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Випуск 1(48). – С. 103-107.*

Карпова Тетяна Олександрівна,
аспірант Хмельницького національного університету

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОСЛУГИ ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ

Сучасні інформаційні системи спрямовані забезпечувати керівників підприємств достовірною і актуальною інформацією для прийняття правильних та своєчасних управлінських рішень. Однак, різне бачення бізнес-цілей керівниками підприємства, ІТ-підрозділами, що здійснюють підтримку інформаційної інфраструктури, та керівниками інших функціональних підрозділів знижує ефективність досягнення як стратегічної мети підприємства, так і виконання завдань. Пошук рішень для зазначеної проблеми в умовах переходу від епохи виробництва, орієнтованої на продукти до сервісно-орієнтованої епохи інформації, сприяв виникненню ідеології управління ІТ-підрозділами, як постачальниками послуг. «Потреба бізнесу в тій чи іншій технології змінилася на потребу в корисному сервісі (послузі), який здатний швидко засвоюватися бізнес-процесами, складовими бізнес-організму» [1, с. 8].

Так в теорії управління появився термін управління ІТ-послугами (ІТ-сервіс),а підхід отримав назву сервіс-менеджмент, сервісна модель, сервісний підхід [1; 2; 3]. Така сервісна модель управління інформаційними технологіями «припускає, що усе планування і управління в ІТ повинні ґрунтуватися на потребах бізнесу і ІТ-послугах, які бізнес споживає, – тобто на результатах роботи ІТ для користувачів, а не на технологіях, використовуваних для формування цих результатів» [2, с. 24]. Таким чином, процес надання інформаційних послуг в ІС перетворився в об'єкт управління.

Для оцінки ефективності функціонування інформаційних систем та інформаційних технологій існує багато методів. Частина з них використовує в оцінці фінансові показники (ROI, NPV, IRR та ін.). Інші – доповнюють їх склад якісними та імовірнісними показниками. Оцінити ж ефективність управління інформаційними технологіями, стало можливим, завдяки моделям бізнес-процесів інформаційної служби ITIL/ITSM, Val IT, Six Sigma, TOGAF, CMMI, Rick IT, Cobit та стандартам міжнародної організації ISO. Проаналізовані методики містять

детально описані цілі і принципи управління інформаційною інфраструктурою, об'єкти управління, чітко визначені вимоги до всіх IT-процесів (завданнь), що відбуваються на підприємстві та рекомендації по управлінні якістю надання послуг.

Застосування методологій та стандартів управління IT-послугами дозволяє удосконалити діяльність інформаційної системи підприємства і сприяє як чіткому поділу функцій, обов'язків і відповідальності між співробітниками підприємства (наприклад RACI- діаграми в методології Cobit), так і поділу переваг між ними, табл. 1.

Таблиця 1

Практична цінність методологій управління IT-послугами

Практична цінність методологій	Для керівників і власників	Для користувачів	Для IT-підрозділів
Прив'язка всіх стратегічних планів розвитку інформаційної системи до бізнес-цілей, бізнес-метрик і до базової інфраструктури	+		
Підтримка бізнес-змін	+		
Управління ризиками у відповідності з інтересами замовника		+	
Виявлення віддачі від інвестицій в IT	+		
Швидке реагування IT на потреби бізнесу	+		
Якісний рівень IT-послуг для територіально розподілених підрозділів	+		
Виявлення та ліквідація прихованих і незапланованих витрат на IT	+		
Підвищення продуктивності IT-служб	+		
Об'єктивна оцінка якості IT- послуг і роботи IT-підрозділів за ключовими показниками ефективності	+		
Якісне зниження бізнес-ризиків, пов'язаних з IT	+		
Створення ефективної системи комунікацій між керівництвом підприємства та IT-підрозділами	+		+
Краще обґрунтовування витрат на IT та планування розвитку IT відповідно до розвитку бізнесу	+		+
Підвищення задоволеності користувачів діяльністю IT	+	+	+
Підвищення керованості IT-інфраструктури	+		+
Отримання оперативної та точної інформації про склад і стан IT-інфраструктури	+		+
Отримання об'єктивної інформації про роботу персоналу IT-служб	+		+
Гарантоване виконання запитів відповідно до погодженого рівня надання послуг		+	

Примітка. Складено автором за матеріалами джерел [4], [5], [6].

Отже, дані методології та стандарти мають практичну цінність для всіх учасників діяльності, і очевидно, що саме більше переваг від їх використання отримують керівники підприємства та керівники IT-підрозділів. Тому що застосування методологій та стандартів управління IT-послугами сприяє вдосконаленню взаємовідносин між цими двома функціональними підрозділами.

Останні дослідження присвячені управлінню IT та визначенню стандартів на яких воно базується були проведені у 2011 році, Інститутом управління IT (ITGI) спільно з PricewaterhouseCoopers і ISACA (Асоціація з аудиту і контролю інформаційних систем) [7]. За результатами даного дослідження було виявлено, що в управлінні IT, підприємства найчастіше використовують стандарт ISO 20000, рис. 1.

Ще одним із важливих методів який дозволяє значно мінімізувати витрати на впровадження, підтримку та обслуговування інформаційної системи підприємства, відчутно підвищити її надійність, безпеку та ефективність має стати IT-аутсорсінг. Часткова чи повна передача функцій по підтримці та обслуговуванню ІС стороннім організаціям сприяє підвищенню ефективності підприємства в цілому та дає можливість вивільнити додаткові організаційні, фінансові чи людські ресурси для розвитку нових напрямків чи концентрації зусиль на профільних для підприємства завданнях. Розвиток вітчизняної галузі IT-аутсорсінгу, протягом

останніх років, відбувається стрімкими темпами. Так, за оптимістичними прогнозами експертів до 2020 року український ринок зросте в десять разів, а обсяги розробок програмного забезпечення та IT-аутсорсінгу можуть досягти 10 млрд. дол США у рік [8, с. 43].

Рис. 1. Використання методологій та стандартів управління IT

Компанії, які беруть на себе відповідальність по підтримці та обслуговуванню ІС, у якості додаткових послуг, також можуть проводити і аудит інформаційних систем. IT-аудит дозволить визначити як інформаційна інфраструктура підприємства сприяє досягненню його стратегічних та тактичних цілей і встановити рівень відповідності ІС вже існуючим та загальновизнаним міжнародним стандартам управління та аудиту в області інформаційних технологій таким як ITIL/ITSM, Val IT, Six Sigma, TOGAF, CMMI, Rick IT, Cobit і т.д. До того ж, весь комплекс робіт, дозволить керівникам отримати об'єктивну оцінку поточного стану інформаційної системи, оцінити її рівень захищеності та отримати висновки, рекомендації і пропозиції щодо розвитку та удосконалення як окремих IT-процесів, так і інформаційної системи в цілому.

Таким чином, головним об'єктом в сучасній моделі управління інформаційними системами стали IT-сервіси. Основу даної моделі забезпечили проекти ITIL, ITSM, Val IT, Six Sigma, TOGAF, CMMI, Rick IT, Cobit та стандарти міжнародної організації ISO. Дані методики допомагають IT-менеджерам та IT-спеціалістам зрозуміти методи, за допомогою яких можна покращити якість надання IT-послуг, і, як наслідок, збільшити ефективність управління інформаційною системою. Слід зауважити, що методології доповнюють одна одну, охоплюючи, при цьому, різні сфери діяльності і різний досвід управління, що сприяє постійному удосконаленню та покращенню управлінням інформаційною системою. Важливими методами покращення роботи підприємства та збільшення ефективності ІС мають стати IT-аутсорсінг та IT-аудит ІС. Регулярне проведення IT-аудиту дозволить визначити рівень відповідності інформаційної системи даним міжнародним проектам, стандартам, а також, власним стратегічним та тактичним цілям. Головною ж перевагою IT-аутсорсінгу є можливість вивільнення додаткових організаційних, фінансових чи людських ресурсів для розвитку нових напрямків чи концентрації зусиль на профільних для підприємства завданнях.

Використані джерела:

1. *Аксенов Е. Альтшулер И. Аутсорсинг: 10 заповедей и 21 инструмент. СПб.: Питер, 2009, 464 с.*
2. *Ингланд Р. Овладевая ITIL. Скептическое руководство для ответственных лиц // М.: Лайвбук. – 2011.– 200 с.*
3. *Ковелько А. И. Сервисный подход к управлению информационными технологиями. – 2013.*
4. *Крачун Н. Cobit и ITIL в управлении ИТ [Электронный ресурс] / Н. Крачун // Там же. – 2005. – № 1. – URL: http://www.osp.ru/os/2005/01/185197.*
5. *Методологія COBIT-4-1 – URL: http://www.isaca.org/Knowledge-Center/cobit/Documents/COBIT-4-1-Ukrainian.pdf.*
6. *Что даёт внедрение ITSM технологий? - URL: http://www.itsmonline.ru/itsm/advantages.*
7. *Описание и назначение стандарта ISO/IEC 20000 – URL: http://www.omniway.ru/news/ISO_IEC_20000.*

8. *Central & Eastern Europe IT Outsourcing Review 2007 [Електронний ресурс] : Огляд 2007 року – 2008. – С. 53. – Режим доступу : http://itonews.eu/files/f1223022181.pdf.*

Касьяненко Володимир Олексійович,
проректор з науково-педагогічної роботи та питань фінансово-економічної діяльності
Сумського державного університету,
доктор економічних наук, доцент,
Прокопенко Ольга Володимирівна,
декан факультету економіки та менеджменту
Сумського державного університету,
доктор економічних наук, професор,
Домашенко Марина Дмитрівна,
доцент кафедри економічної теорії
Сумського державного університету,
кандидат економічних наук

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ КАДРОВОЇ СКЛАДОВОЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах ринкової конкуренції, одним із основних елементів формування конкурентної стратегічної перспективи подальшого розвитку держави є її інноваційна активність. З огляду на це, наявність необхідних кадрів, для здійснення інноваційної діяльності, сприяє посиленню конкурентних позицій країни як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. З цієї позиції особливої актуальності набувають дослідження питань оцінки кадрової складової інноваційного потенціалу національної економіки.

Аналіз факторів, які характеризують кадрову складову інноваційного потенціалу національної економіки України за 2000–2014 рр., дає можливість зробити висновок про зменшення популярності сфери НДДКР, що проявляється у значному та постійному скороченні протягом періоду (більш ніж на 30 %) кількості спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи на невисокому рівні зайнятості у наукоємному виробництві (4–5 % робочої сили), однак досить позитивним є хоча і незначне зростання чисельності дослідників у загальній структурі працівників основної діяльності.

Традиційно, для пострадянських країн, спостерігається досить позитивна динаміка за підгрупою індикаторів, які відображають освітньо-кваліфікаційний рівень населення, що виявляється у майже двократному зростанні кількості випускників ВНЗ вищих рівнів акредитації порівняно з початком досліджуваного періоду, а також постійному підвищенні частки найманих працівників з повною вищою освітою.

Також позитивним є факт зростання кількості аспірантів, хоча динаміка даного процесу дещо сповільнилася у 2010–2014 рр. та кількості докторантів, чисельність яких навпаки зростала більш стрімкими темпами протягом останніх років.

Оцінка кадрової складової інноваційного потенціалу національної економіки, згідно з авторською методикою, здійснюється шляхом поступової реалізації п’яти ключових етапів, зміст яких детально викладений нижче.

Етап 1. Сутність даного етапу полягає у формування інформаційної бази моделювання, тобто визначення кількісної характеристики показників, які характеризують кадрову складову інноваційного потенціалу економіки України. Отже, практичною реалізацією даного етапу буде *формування масиву вхідних динамічних даних як у розрізі результативної ознаки* (рівня ВВП), *так і в межах факторних ознак* (кількість спеціалістів які виконують науково технічні роботи; виїзд докторів наук за межі України; виїзд кандидатів наук за межі України; рівень зайнятості; попит на робочу силу; частка найманих працівників з повною вищою освітою; частка найманих

працівників, які навчились новим професіям; частка найманих працівників, які підвищили кваліфікацію; використання фонду робочого часу найманих працівників; випущено з ВНЗ (III–IV рівнів акредитації); кількість аспірантів; кількість докторантів; зайнятість в наукоємному виробництві з середнім та високим рівнем технологій; кількість дослідників в загальній кількості працівників основної діяльності). Таким чином, саме для визначеної вибірки буде здійснений як аналіз існуючих тенденцій зміни показників, так і подальше дослідження щодо кількісної оцінки кадрової складової інноваційного потенціалу національної економіки.

Етап 2. Сутність етапу полягає у проведенні кореляційного аналізу взаємозалежності ВВП та показників оцінки кадрової складової інноваційного потенціалу національної економіки. Необхідність та важливість даного етапу полягає в тому, що він проводиться з метою *групування факторних ознак характеристики кадрової складової інноваційного потенціалу національної економіки в однорідні групи*. Виділення цих груп пропонується здійснювати на основі ідентифікації рівня сили взаємозв'язку між кожною факторною ознакою та значення ВВП (результативною ознакою), що в результаті приведе до формування трьох кластерів показників із сильною, середньою та слабкою тіснотою взаємозв'язку.

Етап 3. На даному етапі доцільним є проведення регресійного аналізу взаємозалежності ВВП та групи показників оцінки кадрової складової інноваційного потенціалу економіки у двох аспектах: із сильною та слабкою тіснотою зв'язку. Реалізація даного етапу дозволяє визначити кількісні характеристики критеріїв, що описують максимальне та мінімальне значення кадрової складової інноваційного потенціалу економіки.

Етап 4. Реалізація четвертого етапу передбачає наступні кроки:

- визначення прогнозних рівнів ВВП (теоретичні значення) в динаміці за 2001–2014 роки в розрізі трьох груп показників оцінки людської складової інноваційного потенціалу економіки;
- пошук значень питомої ваги складових ВВП, обумовлених різним характером зв'язку, за допомогою застосування засобів лінійного програмування при мінімізації суми квадрату відхилення між фактичним і теоретичним рівнями ВВП.

Етап 5. На заключному, п'ятому етапі, проводиться визначення узагальненої кількісної оцінки людської складової інноваційного потенціалу економіки як статистичного показника координації.

Отже, запропонований підхід до узагальненої кількісної оцінки кадрової складової інноваційного потенціалу економіки як статистичного показника координації дозволяє визначити співвідношення між складовими ВВП, обумовленими найменшою та найбільшою характеристиками кадрової складової. Саме розрив між зазначеними величинами, оцінений в якості співвідношення (1), виступає індикатором зазначеної складової інноваційного потенціалу економіки:

$$LSIP = \frac{\gamma \min\limits_{i}\{a_i\}}{\alpha \max\limits_{j}\{a_j\}} 100\%, \qquad (1)$$

де $LSIP$ – узагальнена кількісна оцінка кадрової складової інноваційного потенціалу економіки;

α – питома вага складових ВВП, обумовлених сильним характером зв'язку між даним показником і коефіцієнтами оцінка кадрової складової інноваційного потенціалу економіки;

γ – питома вага складових ВВП, обумовлених слабким характером зв'язку між даним показником і коефіцієнтами оцінка кадрової складової інноваційного потенціалу економіки;

a_j – параметри рівняння регресії взаємозалежності ВВП та групи показників оцінки кадрової складової інноваційного потенціалу економіки з сильною тіснотою зв'язку;

a_i – параметри рівняння регресії взаємозалежності ВВП та групи показників оцінки кадрової складової інноваційного потенціалу економіки зі слабкою тіснотою зв'язку.

Результати здійснених розрахунків показали, що, кадрова складова інноваційного потенціалу економки України, напевно, є найбільш потужною. Її використання здійснюється в

значній мірі, але в зв'язку з браком фінансових ресурсів та держаної підтримки, ефект від реалізації зазначеної складової значно нівелюється.

Квасницька Раїса Степанівна,
професор кафедри фінансів та банківської справи
Хмельницького національного університету,
кандидат економічних наук, доцент

РЕГУЛЯТОРНИЙ ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНВЕСТОРІВ

Розвиток вітчизняних інституційних інвесторів дозволяє організувати заощадження населення для цілей довгострокових інвестицій в цінні папери підприємств реального сектора економіки; знизити залежність динаміки вітчизняного фондового ринку від активності спекулятивних інвестиційних стратегій зарубіжних портфельних інвесторів; надати населенню інструменти пенсійного забезпечення і накопичення заощаджень, що позитивно відіб'ється на рівні добробуту населення загалом [1]. Тобто, більшість видів інституційних інвесторів виконують ще й важливу соціальну функцію, залучаючи до механізмів колективного інвестування кошти дрібних інвесторів та сприяючи за рахунок ефективного інвестування підвищенню рівня добробуту громадян – учасників інвестиційних інститутів.

Специфічність же фінансових посередників як інституційних інвесторів проявляється через відмінні характерні ознаки їх функціонування в якості даного виду інвесторів. За результатами аналізу сутнісних ознак діяльності інституційних інвесторів, які виокремлюються в роботах ряду науковців, вважаємо за доцільне віднести до таких відмінних ознак наступні:

- об'єднання заощаджень індивідуальних та корпоративних інвесторів у загальний фонд з метою подальшого їх інвестування на фідуціарній основі;
- професійність в управлінні колективними заощадженнями – сформованими інвестиційними ресурсами;
- управління колективними інвестиційними ресурсами як єдиним інвестиційним портфелем;
- здійснення інвестицій в різноманітні фінансові інструменти;
- провадження інвестування на постійній основі;
- основою функціонування самого інституційного інвестора є акумулювання коштів різних інвесторів та управління ними як колективними інвестиційними ресурсами;
- одним із основних джерел доходу інституційного інвестора й невід'ємною частиною його діяльності виступає вкладання колективних інвестиційних ресурсів в різні фінансові інструменти;
- не здійснення депозитних залучень та операцій щодо їх обслуговування;
- публічний характер діяльності;
- постійний моніторинг діяльності з боку відповідних регулюючих органів.

Також відмітимо, що інвестування коштів інституційними інвесторами має певні особливості, пов'язані, в першу чергу, з жорстким регулюванням її напрямків та обсягів з боку держави. Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики. Існування такого регулювання обумовлене, по-перше, необхідністю захисту інтересів інвесторів, а по-друге, специфічним характером руху фінансових ресурсів, який виражається в тому, що в розпорядженні фінансового посередника завжди наявні вільні ресурси за договірними зобов'язаннями, які можуть і повинні використовуватися для стимулювання інвестиційного процесу як на макро-, так і на макрорівнях [2].

Законом України «Про інститути спільного інвестування (ІСІ)» детально регламентовано склад активів, що нами прирівнюються до інвестиційних ресурсів, такого виду ІСІ, як

спеціалізовані ІСІ. Так, за конкретним видом спеціалізованого ІСІ до складу інвестиційних ресурсів відносяться такі активи [3]:

1) у фонді грошового ринку: кошти в національній та іноземній валюті; ощадні (депозитні) сертифікати, поточні та строкові депозити до двох років (у тому числі в іноземній валюті); державні цінні папери, строк погашення яких не перевищує двох календарних років; облігації місцевих позик, строк погашення яких не перевищує двох календарних років; боргові цінні папери, строк погашення яких не перевищує двох календарних років, забезпечені державною або місцевою гарантією; боргові цінні папери, строк погашення яких не перевищує двох календарних років, погашення та отримання доходу за якими гарантовано урядами іноземних держав, суверенний кредитний рейтинг яких не нижче рівня, встановленого НКЦПФР; облігації підприємств, строк погашення або дострокового погашення емітентом яких не перевищує одного року; похідні (деривативи), базовим активом яких є активи, вищеперерахованих видів;
2) у фонді державних цінних паперів: кошти в національній та іноземній валюті; депозити (в національній та іноземній валюті) в державних банках України; ощадні (депозитні) сертифікати державних банків України; державні цінні папери; облігації місцевих позик; боргові цінні папери, забезпечені державною або місцевою гарантією; боргові цінні папери, погашення та отримання доходу за якими гарантовано урядами іноземних держав, суверенний кредитний рейтинг яких не нижче рівня, встановленого НКЦПФР; емісійні боргові цінні папери міжнародних фінансових організацій; похідні (деривативи), базовим активом яких є активи, вищеперерахованих видів;
3) у фонді облігацій: кошти в національній та іноземній валюті; депозити в національній та іноземній валюті; ощадні (депозитні) сертифікати; облігації підприємств; облігації іноземних емітентів, що перебувають в обігу на іноземних фондових біржах, перелік яких визначається НКЦПФР; державні облігації України; облігації місцевих позик; іпотечні облігації; привілейовані акції українських емітентів; цінні папери спеціалізованих фондів державних цінних паперів; цінні папери спеціалізованих біржових індексних фондів, до індексного кошику яких входять виключно облігації; похідні (деривативи), базовим активом яких є активи, вищеперерахованих видів;
4) у фонді акцій: кошти в національній та іноземній валюті; депозити в національній та іноземній валюті; ощадні (депозитні) сертифікати; акції публічних акціонерних товариств; акції іноземних емітентів та цінні папери іноземних біржових фондів, що перебувають в обігу на іноземних фондових біржах, перелік яких визначається НКЦПФР; цінні папери спеціалізованих біржових індексних фондів, до індексного кошику яких входять виключно акції; депозитарні розписки на вищезазначені цінні папери; похідні (деривативи), базовим активом яких є активи, вищеперерахованих видів;
5) у індексному фонді: кошти в національній та іноземній валюті; цінні папери, що входять до складу індексного кошика обраного індексу фондової біржі;
6) у фонді банківських металів: кошти в національній та іноземній валюті; депозити в національній та іноземній валюті; ощадні (депозитні) сертифікати; державні цінні папери; боргові цінні папери, забезпечені державною гарантією; банківські метали в зливках на зберіганні у банківських сховищах; майнові права за договорами з банком щодо виплати грошового еквіваленту банківського металу за його поточним курсом; цінні папери спеціалізованих біржових індексних фондів, до індексного кошика яких входять виключно банківські метали; похідні (деривативи), базовим активом яких є банківські метали. Інвестиційна активність індивідуальних та корпоративних інвесторів є досить різною і щодо вкладень в різні ІСІ (табл. 1).

Так, протягом 2008–2014 років спостерігається у загальній величині чистих активів ІСІ переважна частка вкладень від юридичних осіб (резидентів та нерезидентів), яка все ж дещо зменшилась за аналізований період з 91,3% у 2008 році до 71,4% у 2014 році. Що ж стосується здійснення вкладень юридичними особами у різні за типами фонди, то більша їх частка припадає на інвестування в закриті невенчурні фонди. Однак, відмітимо, що з року в рік частка

зазначених вкладень помітно зменшується з 97,5% у 2008 році до 71,9% у 2014 році. Це зумовлено відносно більш активним нарощенням присутності в даних фондах інших вкладників.

Таблиця 1

Розподіл вартості чистих активів ІСІ різних типів за категоріями інвесторів станом на 31.12.2008–31.12.2014 роки

У відсотках

Категорії інвесторів та типи фондів	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7	
Вкладення юридичних осіб (резидентів та нерезидентів) у фонди:	91,3	96,0	72,1	73,9	76,1	67,9	71,4
- відкриті	73,8	20,8	39,6	49,3	53,5	52,4	26,1
- інтервальні	7,9	75,2	45,2	50,5	55,3	51,5	51,2
- закриті (крім венчурних)	97,5	98,9	74,1	75,0	76,8	68,3	71,9
Вкладення фізичних осіб (резидентів та нерезидентів) у фонди:	8,7	4,0	27,9	26,1	23,9	32,1	28,6
- відкриті	26,2	79,2	60,4	50,7	46,5	47,6	73,9
- інтервальні	92,1	24,8	54,8	49,5	44,7	48,5	48,8
- закриті (крім венчурних)	2,5	1,1	25,9	25,0	23,2	31,7	28,1

Примітка: складено автором за джерелом [4].

Отже, ІСІ виступають для індивідуальних та корпоративних інвесторів потенційною можливістю вкладення коштів у цінні папери, корпоративні права та нерухомість.

Використані джерела:

1. *Ніколаєва А.М. Інституційні інвестори як фінансові посередники на фондовому ринку [Електронний ресурс] / А.М. Ніколаєва, Ю.В. Гаврук // Економічний форум. – 2011. – №2. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.*
2. *Савінова Ю.М. Особливості інвестиційної діяльності фінансових посередників [Електронний ресурс] /Ю.М. Савінова. – Режим доступу : http:// dspace.uabs.edu.ua.*
3. *Про інститути спільного інвестування : закон : офіц. текст : за станом 05.07.2012 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17/page2.*
4. *Аналітичні огляди ринку управління активами в Україні за 2008-2014 // Українська асоціація інвестиційного бізнесу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.*

Кікоть Олександр Юрійович,
викладач циклової комісії фінансово-маркетингових дисциплін
Дніпродзержинського технологічного коледжу ДДТУ,
здобувач кафедри менеджменту банківської діяльності
Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана

МІСЦЕ ТА РОЛЬ АУКЦІОНІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

За декілька останніх десятиріч роль цінних паперів у фінансуванні діяльності держави та приватних компаній значним чином зросла. Найбільш складним питанням, пов’язаним з емісією та торгівлею цінними паперами, виступає встановлення ціни та, у випадку боргових зобов’язань, відсотків за використання коштів. В сучасних умовах вартість цінних паперів та відсоткових виплат за ними визначаються в результаті взаємодії продавців (емітентів) та по-

купців (інвесторів) цінних паперів в рамках певного реалізаційного механізму. Одним з найбільш поширених механізмів реалізації цінних паперів виступають аукціони. Поглиблене дослідження їх природи, особливостей використання, переваг та недоліків у порівнянні з іншими реалізаційними механізмами зробить вибір на користь аукціонів більш обґрунтованим та підвищить ефективність їх застосування.

Практика торгівлі виробила багато різноманітних механізмів реалізації та визначення реалізаційних цін на цінні папери [2]. Серед них одне з провідних місць посідають аукціони, як особливий механізм продажу цінних паперів, який основується на конкуренції покупців за право придбати весь або частину виставленого на торги пакету цінних паперів. Аукціони використовуються державними органами для здійснення емісії боргових цінних паперів, фондами державного майна - для приватизації державних підприємств, компаніями - для здійснення випусків цінних паперів [3]. Аукціони та аукціон-подібні механізми широко використовуються в практиці біржової торгівлі [4].

Наявність значних переваг, у порівняні з іншими механізмами реалізації цінних паперів, пояснює значну розповсюдженість аукціонів на фінансових ринках. Більшість країн світу для випуску різноманітних державних боргових цінних паперів використовують саме аукціони [1]. Обсяги загальної річної емісії даного типу цінних паперів в усьому світі на аукціонах сягають більше десяти трильйонів доларів. Так, в 2014 році, тільки в США було проведено 270 публічних аукціонів на загальну суму приблизно $7 трильйонів. В Україні річний обсяг розміщення ОВДП, номінованих у гривні, на аукціонах Міністерства фінансів в 2012 році склав 35,9 млрд. грн., в 2013 – 50,5 млрд. грн., в 2014 – 67,1 млрд. грн.

Іншим значним сегментом ринку цінних паперів, який функціонує на основі аукціонів, виступають державні приватизаційні конкурси. Так, Фонд державного майна України для реалізації пакетів акцій державних підприємств використовує саме аукціони. Інші країни світу також віддають перевагу аукціонам під час проведення приватизації державної власності [3].

Аукціони також використовуються для здійснення первинних та подальших розміщень акцій, корпоративних облігацій та інших цінних паперів. Компанії та інвестиційні банки можуть використовувати аукціони для IPO в чистому вигляді або як частину гібридного механізму ціноутворення. На даний момент IPO аукціони використовуються в США, Франції, Ізраїлі, Індії та деяких інших країнах [5].

В біржовій торгівлі аукціони та аукціон-подібні реалізаційні механізми займають одне з провідних положень. Подвійні аукціони лежать в основі сегмента біржового «ринка, орієнтованого на заявки» (order-driven market). Наприклад, така процедура торгів є базовою на біржах ПФТС, УБ, ММВБ та багатьох інших.

Механізм реалізації цінних паперів. Навіть поверховий аналіз аукціонів дає можливість зробити висновок, що вони є ні що інше як особлива підгрупа механізмів продажу цінних паперів, яка виділяється, в першу чергу, саме специфічною процедурою встановлення ціни. Дамо авторське визначення механізму ціноутворення.

Механізм ціноутворення на цінні папери – це частина механізму реалізації, яка складається з набору формальних та неформальних правил, процедур, методів, традицій, звичаїв та нормативних актів, які діють на певному сегменті ринку цінних паперів, та, згідно з якими, в результаті взаємодії продавців та покупців встановлюється ціна реалізації цінних паперів.

Процес реалізації цінних паперів. Процес реалізації цінних паперів можна схематично представити в наступному вигляді (рис. 1). В переважній більшості випадків, як власник виставлених на продаж цінних паперів, продавець володіє правом вибору механізму їх реалізації, а покупці лише приймають участь в процесі реалізації за правилами вибраного продавцем механізму.

Аукціони як механізм реалізації цінних паперів. До основних видів реалізаційних механізмів відносять (рис. 1): 1) одностороннє встановлення продавцем умов реалізації; 2) встановлення умов реалізації шляхом переговорів; 3) встановлення умов реалізації на аукціоні; 4) гібридні механізми визначення умов реалізації. Враховуючи центральну роль механізму ціноутворення в процесі реалізації, в подальшому мова піде тільки про встановлення ціни цінних паперів, а інші умови реалізації будуть прийматися лише до уваги.

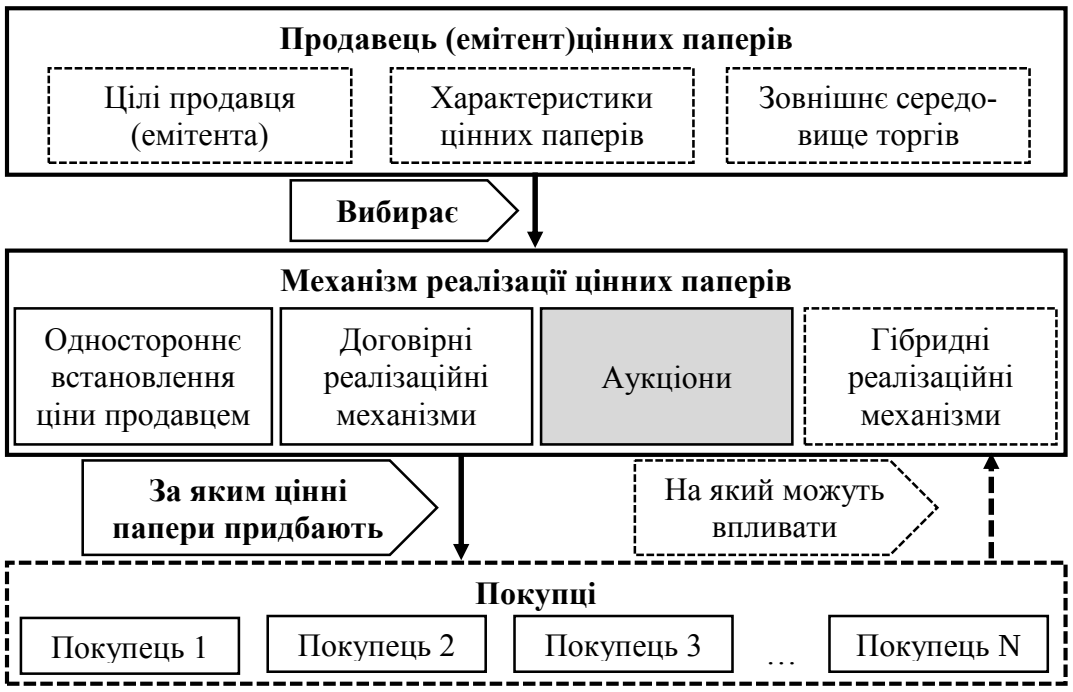

Рис. 1. Процес реалізації цінних паперів

Одностороннє встановлення ціни продавцем. Цей реалізаційний механізм характеризується тим, що ціна встановлюються продавцем без будь якої участі покупця в цьому процесі. Потенційні покупці можуть лише приймати рішення про обсяг цінних паперів, який вони бажають придбати. Переваги: простота, швидкість встановлення ціни. Недоліки: велике «інформаційне навантаження» на продавця, непрозорість процесу встановлення ціни, відсутність прямого зворотного зв'язку, висока імовірність встановлення «неправильної» ціни, затримки в процесі реалізації, відсутність механізму вибору покупця.

Встановлення ціни шляхом переговорів. Встановлення ціни шляхом переговорів передбачає безпосередню та активну взаємодію покупця з продавцем в процесі встановлення ціни реалізації. Сам переговорний процес, не маючи стандартної процедури, може приймати різні форми та проходити за різноманітними сценаріями через необмежену кількість етапів та з невизначеним кінцевим результатом. Переваги: висока гнучкість, безпосередній обмін інформацією між продавцем та покупцем, максимальне врахування вимого обох сторін. Недоліки: унікальність, складність, довільність у виборі покупця(ців), загострення конфлікту інтересів між продавцем та покупцями, непрозорість встановлення ціни, затримки в переговорному процесі, відносно високі затрати на ведення переговорів, позитивна імовірність не завершення взаємовигідної транзакції та значний вплив ринкової влади на результати переговорів.

Встановлення ціни на аукціоні. Якщо в інших реалізаційних механізмах продавець відіграє ключову роль у визначенні ціни цінного паперу, то в аукціонах його роль обмежується визначенням правил проведення аукціонних торгів. Після цього ціна визначається в результаті конкуренції між потенційними покупцями за право придбати виставлений на торги пакет цінних паперів або його частину. *Переваги:* стандартизованість, прозорість, зрозумілість, об'єктивність, публічність, відносно низькі затрати на організацію, простота участі в торгах, стимулювання конкуренції з боку покупців, швидкість встановлення ціни, ефективна агрегація ринкової інформації, швидкість реалізації та низка імовірність не завершення транзакції. *Недоліки:* Вразливість до маніпуляцій з боку покупців, відносно низька ефективність в умовах незначної конкуренції та може сприяти змові між організатором аукціону та покупцями.

Таким чином, за результатами дослідження, ми виділили наступні основні механізми ціноутворення на ринку цінних паперів: 1) одностороннє встановлення ціни продавцем; 2) встановлення ціни шляхом переговорів; 3) встановлення ціни на аукціоні; 4) гібридні механізми встановлення ціни. В даній роботі ми також запропонували авторські визначення механізму реалізації, механізму ціноутворення та аукціону цінних паперів. Основними перевагами

аукціонів є: стандартизованість транзакцій, прозорість, публічність, об'єктивність, стимулювання конкуренції з боку покупців, швидкість встановлення ціни та швидкість реалізації цінних паперів. До основних недоліків аукціонів слід віднести: вразливість до маніпуляцій з боку покупців, відносно низьку ефективність в умовах незначної конкуренції та потенційну можливість сприяти змові між організатором аукціону та покупцями.

Використані джерела:

1. *Brenner M. Sovereign debt auctions: Uniform or discriminatory? / Brenner M., Galai D. and O. Sade // Journal of Monetary Economics, 2009, 56, p. 267-274.*
2. *Жуков Е.Ф. Рынок ценных бумаг. Учебник. 3-е издание/под. ред. Жукова - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009, 567 ст.*
3. *Lieberman I. W. Privatization in Transition Economies: The Ongoing Story/ Lieberman I. W., Kopf D. J. // Contemporary Studies in Economic and Financial Analysis, 2008, 90, p. 374.*
4. *Майоров С. И. Об аукционных механизмах биржевой торговли в практике группы ММВБ / С. Майоров // Рынок ценных бумаг, 2009, №5 (65), ст. 9-12.*
5. *Ярошевич В.И. Механизмы первичного публичного размещения акций/ Ярошевич В.И., Матвеев К.В. // Банкаўскі веснік, 2014, №10/615, ст. 46-52.*

Ковальчук Вікторія Валентинівна,
доцент кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент

РОЗРОБКА ТЕОРІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОПТИМУМУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ

Розвиток сучасного суспільства відбувається в умовах глобалізації, збільшення обсягів інформації і розвитку інформаційних технологій, загострення проблем ресурсовикористання та ресурсорозподілу. Актуальність розвитку теорії управління інформацією обумовлена тим, що саме інформація та знання здатні як забезпечити економічний розвиток на різних рівнях, так і створити небезпеку, стати зброєю, вплив якої розповсюджується не тільки на локальний або національний рівень країн третього світу, але й становить загрозу для соціально та економічно розвинутих країн.

Потреба у визначенні сукупності найсприятливіших інформаційних умов для безпечного розвитку обумовила запропоноване дослідження. Сучасні умови потребують створення нових, динамічно-адаптованих підходів до управління інформацією. Україна потребує сучасних підходів до управління з урахуванням вимог інформаційного суспільства та епохи знань. Порівняння розвитку України з іншим країнами свідчить про низький рівень соціально-економічного розвитку, який не відповідає її ресурсному потенціалу. За рівнем індексу економічної свободи Україна у 2015 році посіла 162 місце (2014 рік -155). У 2015 році за індексом розвитку людського капіталу Україна посіла 31 місце. При цьому індекс економіки знань в Україні достатньо високий - за даними 2012 року 56 місце (за складовою «Інформаційні та комунікаційні технології» - 77 місце). Однією з проблем, які призводять до поточного стану, є невідповідність підходів до управління в інформаційній сфері вимогам інформаційної економіки.

Дослідженню впливу інформації на економіку різних країн, сутності, властивостей та економічних аспектів використання інформаційних ресурсів та інформаційних технологій приділяється багато уваги вченими усього світу. Значний внесок у розвиток теорії управління інформацією, інформаційними системами та технологіями зробили американські вчені: Джордж Акерлоф., Майкл Спенс, Джозеф Стиглиц, Майкл Ротшильд, Пол Страссман, Стенфорд

Гроссман, Рой Раднер, Тома Соуєлл, Фридрих Хайек, Ерік Брінолфссон, Карл Шапіро, Хол Варіан та інші. Проте проблеми управління структурою та змістом інформаційного забезпечення потребують подальшого розвитку та розробки методології управління. Основні напрямки економіки інформації розвивались незалежно, головні результати були отримані у різний час в різних наукових школах, мали різне прикладне значення. Необхідно зауважити, що їх теоретичне узагальнення не завершене до цього часу.

Ерік Брінолфссон зазначив, що настає нова технологічна ера та вказав на необхідність зміни свідомості у сфері управління та споживання. Групою дослідників під його керівництвом було доведено вплив інформації та інформаційних технологій на результати діяльності підприємства та на загальний економічний розвиток [1]. Методологія яку він використовує має значний вплив на підходи до визначення параметрів інформаційного оптимуму.

Дж. Акерлоф, аналізуючи ринки на яких значну роль відіграє інформація, визначив вплив асиметричної інформації, та звернув увагу на особливе значення масових інформаційних асиметрій у економіці країн, які розвиваються. На думку Дж. Акерлофа значна кількість ринкових інститутів виникає внаслідок спроб вирішити проблему асиметричності інформації [2].

Розширивши сферу застосування поняття асиметричної інформації, зазначимо, що дана проблема є дуже актуальною для економіки України, коли асиметричність інформації використовується у політичній сфері та впливає на економіку країни, визначає її економічну безпеку. Одним з аспектів застосування теорії інформаційного оптимуму має стати управління асиметричною інформації з урахуванням соціально-економічної безпеки. Прикладом свідомого використання асиметрії інформації для внутрішнього розбалансування соціально-економічної системи стали події на України, коли інформаційна війна була перетворена у озброєне протистояння.

Результативність використання наукових досліджень забезпечує їх правова реалізація, а саме нормативно-правові акти різних рівнів які визначають правовий режим об’єктів та умов взаємодії щодо суспільних відносин з приводу розподілу ресурсів. Важливо забезпечити правове регулювання формування, використання, розподілу інформаційних ресурсів, режимів доступу та регулювання суспільних інформаційних відносин. Поєднання знань у галузі економіки, інформаційних технологій та права дозволяє створити такий підхід до менеджменту інформації, який враховує інформаційні потреби суб’єктів, особливості розвитку інформаційних технологій, необхідність правового регулювання та закономірності поведінки соціально-економічних систем в умовах змін.

Метою дослідження, що проводиться, є вивчення, систематизація теоретичних та практичних аспектів управління інформацією, дослідження взаємозалежності показників використання інформації та функціонування соціально-економічних систем. Предметом дослідження є процеси управління інформацією, інформаційними системами, інформаційними технологіями, законодавство у сфері інформаційних відносин, механізми управління та шляхи удосконалення інформаційних відносин в Україні. На основі проведених досліджень запропоновано теорію інформаційного оптимуму, яка розвиває теорію інформаційного менеджменту, формалізує процеси обробки та оцінки цінності інформації з урахуванням кінцевого результату та ґрунтується на економічному, правовому та технологічному аспектах.

Інформаційний оптимум – це сукупність інформації, зміст та структура якої дозволяє прийняти результативне, ефективне рішення, та зміни концентрації якої у разі зменшення або збільшення призведуть до погіршення результатів рішення. Для розробки параметрів інформаційного оптимуму застосовується міждисциплінарний підхід, що впливає на склад методів. Дослідження спрямовані як на якісний аналіз характеристик інформації, її форм існування та представлення, так і на виявлення кількісних параметрів взаємного впливу інформації, систем управління інформацією та соціально-економічних систем. Для забезпечення практичної цінності запропонованого підходу важливо поєднання якісних характеристик та кількісних параметрів інформаційного оптимуму. Методологічною основою є дослідження наукових публікації та нормативно-правових актів з використанням таких методів: теоретичне узагальнення – для аналізу категорій; аналіз та синтез – для диференціації та дослідження властивостей фак-

торів, які впливають на ефективність об’єкта дослідження; класифікація – для вивчення та узагальнення форм і видів впливу; теорія прийняття рішень – для оцінки інформаційних потреб користувачів, для розробки підходів управління інформаційним забезпеченням та інформаційними ресурсами на різних рівнях (макро, мезо, мікро), опитування – для експертних оцінок.

Визначення впливу задекларованих рішень у сфері управління інформацією на результативність регіонального розвитку, впливу інформації, інформаційних систем та технологій на результати функціонування соціально-економічних систем різних рівнів (як регіону, так і підприємства), впливу інформаційно-комунікаційного забезпечення на процеси реалізації та результатів проектів розвитку ґрунтується на методах статистичної апроксимації, а саме кореляційно-регресійний аналіз - для дослідження взаємозв'язку між величинами. Визначення груп суб’єктів за особливостями інформаційного обігу відбувається на основі кластеризації. Для дослідження стратегій поведінки та прогнозування доцільне використання теорії ігор, а саме безкоаліційні ігри (антагоністичні ігри, матрична гра). Дослідження охоплює інформацію, яка використовується на макро, мезо, мікро рівні та в окремих проектах. В основі статистичних досліджень та виявлення впливу інформації і підходів до управління нею на макрорівні доцільним є використання таких індикаторів та їх структурних елементів, як індекс економічної свободи, індекс розвитку людського потенціалу, індекс економіки знань. Вказаний перелік не є вичерпним і корегується у процесі дослідження. Показники на мікрорвіні визначаються на основі статистичних даних, фінансової звітності компаній та їх ринкової вартості.

Застосування теорії інформаційного оптимуму охоплює декілька напрямків а саме: теорія інформаційного менеджменту, управління регіональним розвитком, управління інформаційно-комунікаційним забезпеченням проектів, управління інформаційними системами на різних стадіях життєвого циклу, управління функціоналом програмних продуктів, удосконалення інформаційного забезпечення систем управління на макро, мезо та мікро рівнях; управління інформаційною складовою економічної безпеки, правове регулювання інформаційних відносин.

Теорія інформаційного оптимуму розвиває теорію управління інформацією, створює умови для підвищення ефективності використання інформації, для координації процесів розвитку та узгодження ключових параметрів інформаційних систем на локальному, національному та глобальному рівнях, узгодження інформаційних технології з технологіями менеджменту. В умовах інформаційної економіки, в період переходу до економіки знань, важливо розробити правила використання інформації, які забезпечать економічну безпеку та сталий розвиток соціально-економічної системи. Управління на основі концепції інформаційного оптимуму забезпечить підвищення рівня інформаційного забезпечення усіх учасників ринку. Досконала система обігу інформації та регулювання процесів її створення, зберігання та використання також необхідна для забезпечення розвитку людського капіталу, створення умов для накопичення знань. В сучасних умовах в Україні саме людський капітал має стати головним ресурсом виходу з кризи та розвитку країни.

Для України значення полягає у можливості покращити умови прийняття рішень через запровадження кращих практик інформаційного забезпечення з урахуванням досвіду інших країн. Одним з напрямків використання інформаційного оптимуму є визначення рівня асиметрії інформації та прийняття рішень щодо регулювання процесів забезпечення інформацією для досягнення максимального ефекту для суспільства. Формалізація процесів доступу та зниження асиметрії інформації у сфері взаємодії влади та підприємців дозволять створити сприятливі умови для економічного розвитку українського суспільства та знизити рівень корупції. Зміни, які відбудуться у в процесі децентралізації в Україні, створюють умови для запровадження нових підходів у системи забезпечення інформацією. Розробка структури та інших параметрів інформаційного оптимуму актуальна саме до впровадження та усталення процесів інформаційного забезпечення регіонів в умовах децентралізації.

Використані джерела:

1. *Brynjolfsson, E., and Hitt, L.M. "Computing Productivity: Firm-Level Evidence," Review of economics and statistics (85:4) – 2003. – pp. 793–808.*

2. *Akerlof, George A. "The Market for "Lemons": Quality Uncertainty and the Market Mechanism" The Quarterly Journal of Economics 84.3 – Aug., 1970. – pp. 488–500.*

Ковальчук Сергій Станіславович,
доцент кафедри інформаційних технологій проектування,
директор центру паралельних обчислень
Хмельницького національного університету,
голова Хмельницького обласного відділення Всеукраїнської громадської організації
"Рада з конкурентоспроможності індустрії інформаційно-комунікаційних технологій України",
кандидат технічних наук, доцент

РОЗВИТОК ІТ ОСВІТИ В РЕГІОНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ІТ ГАЛУЗЬ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Значна підтримка ІТ напряму в Україні на законодавчому та виконавчому рівнях (прийняття законів, відповідні розпорядження уряду щодо збільшення ліцензованого обсягу прийому у ВНЗ, розвиток спеціальностей та інше), позитивно впливає на загальний розвиток регіону. Для реалізації програми розвитку регіону в напряму ІТ сфери Хмельницьким національним університетом забезпечується підготовка фахівців, здатних забезпечити потреби бізнесу в якості розробників програмного забезпечення. Це ціла сфера професій, серед яких можна виділити: програміст C, C#, C++, VB.NET, Visual C/C++; Java розробник; Web розробник; NET Developer; QA Engineer (тестувальник); системний адміністратор; програміст, адміністратор бази даних; менеджер проектів; програміст 1С; дизайн і мультимедіа; аналітики, системні архітектори; інженери проектувальники. Наявність таких фахівців та перспективи підготовки нових дають можливість активно розвиватися ІТ компаніям, які приходять в регіон тільки при наявності кваліфікованих фахівців, підготовку яких забезпечує освіта регіону. Всього в м. Хмельницькому та м. Кам'янець-Подільському успішно працює більше 25 ІТ компаній. Більшість з них з закордонним інвестиційним капіталом (Німеччина, Франція, США, Італія, Швеція, Англія). Загальна кількість розробників налічує більше 700 фахівців. Щорічна потреба тільки по місту Хмельницькому складає більше 150 фахівців для забезпечення кадрами потреби найбільш потужних компаній.

Вирішення питань розвитку ІТ сфери в регіоні стало можливим у зв'язку з проведенням робіт щодо розбудови ІТ освіти в Хмельницькому національному університеті. Поряд з напрямом Комп'ютерна інженерія, в період 2004-2014 року проведено комплекс робіт по відкриттю 4 нових для регіону напрямків: Комп'ютерні науки, Програмна інженерія, Інформатика, Прикладна математика.

В той же час, сталий розвиток ІТ сфери регіону стримується наступними факторами:

1. Критична нехватка фахівців з ІТ сфери для активного розвитку бізнесу.
2. Гуманітаризація базової середньої освіти в Хмельницькому регіоні і як результат – погіршення рівня фундаментальної підготовки абітурієнтів.
3. Відтік кращих абітурієнтів в центральні вузи з подальшим працевлаштування в Києві, Харкові, Львові.
4. Недостатня інтеграція (ІТ Школа + ІТ Університет + ІТ бізнес + Влада), значні розриви на всіх етапах.

Вирішення першого питання з однієї сторони базується на збільшенні кількості ІТ спеціалістів, які повинні випускати виші регіону, з другої створення іміджу міста Хмельницького, як ІТ центру, розбудова сучасних офісів для ІТ компаній, збільшення привабливості міста з

позицій комфортності проживання, екологічного харчування. Ці кроки роблять регіон відритим і привабливим для фахівців з інших регіоні, що може зменшити кадровий голод на ІТ спеціалістів.

Політика реорганізації середньої освіти в останні 10 років привела до значного зменшення навчальних закладів середньої ланки, які роблять акцент на фундаментальні підготовку. Це в свою чергу Зменшує кількість абітурієнтів, які вбачають свій подальший розвиток на ІТ напрямах.

Потребує модернізація система шкільної підготовки в регіоні, яка включає:

- підвищення ролі фундаментальної освіти;
- поглиблені освітні програми для обдарованих дітей на основі системи позашкільної підготовки;
- створення системи мотивації та умов для підвищення кваліфікації викладачів та вчителів з ІТ дисциплін;
- забезпечення підвищення якості освіти з ІТ напрямах;
- формування матеріальної бази шкіл.

Проблема відтоку кращих абітурієнтів зв'язана з активною пропагандою серед педагогів шкіл продовження навчання в «центральних» вишах України, значний відтік в виші Польщі приводить до втрати регіоном кращих випускників шкіл. Досвіт показує, що відсутній зворотній потік, після закінчення в університетів випускників київських чи львівських вишів. Ми маємо класичний приклад «відтоку мозків». Практично кошти затрачені регіоном на підготовку кращих випускників шкіл працюють на декілька центрів, або на інші країни. На сьогодні регіону потрібна програма притоку кращих абітурієнтів в місцеві вузи, з ціллю формування з них працездатних ІТ команд і активно стимулювати повернення в регіон фахівців, які закінчили центральні вузи.

Системний підхід до підготовки фахівців на всіх етапах навчання передбачає також взаємодію з владою ІТ сфери. Використавши аналогію підготовки спортсмена, зазначимо, що важко почати підготовку майстра спорту з 17 років. Аналогічно і в програмуванні. Регіону потрібна збалансована система підготовки фахівців Школа + ВНЗ+ ІТ бізнес. З другої сторони влада повинна розуміти що ІТ проекти підвищують ефективність влади, її відкритість. Потрібна активна комунікація ІТ бізнес +влада з ціллю підвищення ефективності управління регіоном, пошук шляхів підтримки владою ІТ сферу, яка повинна стати потужним елементом регіонального розвитку.

Вирішення поставлених питань можливе на основі скоординованої діяльності всіх структур. Необхідно розробити спільну програму розвитку ІТ сфери в регіоні. Реалізація цієї програми дозволить розширити сферу занятості в регіоні, залучити інвестиційний капітал для створення ІТ компаній.

Складові програми:

- Програма стимулювання розвитку ІТ промисловості;
- Програма розвитку інтеграції (школа + ВНЗ + бізнес + влада) у вигляді ІТ кластера;
- Програма розвитку шкільної ІТ освіти, та орієнтації молоді на роботу ІТ сфері в регіоні;
- Програма розвитку вищої ІТ освіти області (ХНЕ, КПНУ, технікуми)
- Програма залучення місцевого ІТ бізнесу для виконання регіональних ІТ проектів: АСУ освіта, АСУ медицина, інші.

В рамках реалізації програми запланувати наступні кроки на рівні середньої освіти:

- створення і розвиток трирівневої системи підготовки кадрів: учень – бакалавр -магістр;
- підвищити кількість шкіл нового типу з профільними фундаментальними напрямами (математика, інформатика, фізика, іноземна мова);
- реалізація проекту відкриття в м. Хмельницького Ліцею з комп'ютерних наук;
- розробка і реалізація системи позашкільної підготовки (поглиблені освітні програми для обдарованих дітей).

В рамках реалізації програми запланувати наступні кроки на рівні вищої освіти:

- розробка перспективного плану підготовки фахівців для ІТ сфери по замовленню ІТ підприємств;
- формування плану державного замовлення для ІТ сфери регіону;
- вдосконалення та розвиток навчального процесу відповідно до потреб ринку;
- формування матеріальної бази забезпечуючи кафедр;
- створення системи мотивації та умов для підвищення кваліфікації викладачів вузів з ІТ напрямів;
- створення системи управління якістю освітніх послуг на основі інтеграції університет + бізнес;
- відпрацювання механізмів взаємодії з центром довузівської підготовки, створення системи селективного відбору талановитої молоді. Потрібно забезпечити мотивацію найкращих абітурієнтів поступати на ІТ напрямки університету.

Запропоновані кроки є одним з складових привабливості регіону для розвитку ІТ бізнесу. Розвиток ІТ освіти в регіоні сприятиме економічному зростанню регіону та реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області.

Ковбасюк Олександр Олександрович,
здобувач Національного наукового центру
"Інститут аграрної економіки" (м. Київ)

ПЕРЕДУМОВИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ НА ВИРОБНИЦТВІ ЗЕРНОВИХ ТА ЗЕРНОБОБОВИХ КУЛЬТУР

Зернопродуктовий підкомплекс завжди був і залишається основною складовою аграрного сектору економіки України, що забезпечує не тільки продовольчу безпеку держави, а й слугує сировинною базою для виготовлення багатьох промислових товарів, належить до важливих джерел створення кормових ресурсів для розвитку тваринництва, відіграє визначальну роль у формуванні експортних поставок продовольчих товарів.

Формування та функціонування зернового виробництв на території Подільського регіону зумовлено рядом факторів, які поділяються на дві основні групи: природно-кліматичні та соціально-економічні. Аналіз наукових джерел [1; 2] дозволив визначити, що серед природно-кліматичних чинників вирізняються: земельні, водні, кліматичні та агрохімічні. Вони найбільше впливають на розвиток сировинної бази зернопродуктового підкомплексу (технологію проведення сільськогосподарських робіт, структуру виробничих фондів, обсяги капітальних вкладень, рівень урожайності зернових культур, витрати на одиницю виробленої продукції). Соціально-економічні умови включають такі чинники як: наявність розвиненої транспортної мережі, чисельність населення, особливості розселення та освоєння території; забезпеченість трудовими ресурсами; ступінь розвитку соціальної та виробничої інфраструктури.

Подільський економічний район охоплює території Тернопільської, Хмельницької та Вінницької областей, має загальну площу та займає близько 10,1 % загальної території України. При цьому площі земель сільськогосподарського призначення складають 11,43% всієї території України, а орні землі – 12,99%, що свідчить про високий рівень сільськогосподарського освоєння Подільського економічного району. Проте за останнє десятиріччя частка сільськогосподарських угідь поступово знижувалася за рахунок зростання площ під лісами. У структурі сільськогосподарських угідь району частка орних земель становить 74,64 %, що є одним з найвищих показників серед економічних районів України. Територія Подільського економічного району характеризується помірно-континентальним кліматом з великим впливом циклонів в усі пори року і з найбільшою кількістю опадів у травні – липні. Середньорічні температури коливаються в межах 7,0-8,9 °С у північній і південно-східній частинах. Улітку

температура може підвищуватися до 38°С, а взимку знижуватися до -34 °С. Пересічна температура січня від -4°С до -6°С, липня – від 18,6°С до 20,5°С. Період з температурою понад 10°С становить 155–185 днів, вегетаційний – майже 200 днів. Середньорічна кількість опадів змінюється від 700 мм до 500 мм, зменшуючись з північного заходу на південний схід економічного району [2]. Висока якість ґрунтів та сприятливі кліматичні умови зумовлюють отримання високих показників врожайності зернових і зернобобових культур в Подільському економічному районі – 59,4 ц/га (середнє значення по Україні – 43,7 ц/га).

Регіон має зручне економіко-географічне положення, зокрема межує з семи областями України: Волинською, Житомирською, Рівненською, Чернівецькою, Івано-Франківською, Черкаською, Одеською. Наближеність району до державного кордону України з Білоруссю, Молдовою, Румунією, Польщею, Угорщиною, Словаччиною, що дає змогу розвивати на його території еспортоорієнтовані галузі.

В межах досліджуваного регіону формується 6,1% ВРП країни, в той же час на території проживає 9,28% населення України (у т. ч. 13,92% сільського населення) та 8,88% економічно активного населення. В Подільському економічному районі зосереджено 3893 сільських населених пунктів (близько 13,7% від кількості по Україні в цілому), у яких проживає переважаюча частка населення – 49,24 % загалом, і в т. ч. 55,5 % сільських жителів у Тернопільській області, 49,4 % – у Вінницькій, 43,9% – у Хмельницькій області.

На даний час в досліджуваних областях функціонує близько 5118 агроформувань, що складає 10,27% від загальної кількості сільськогосподарських підприємств України. На регіон сумарно припадає 17,05% усієї валової продукції рослинництва, при цьому Вінницька область займає перше місце серед регіонів за рівнем виробництва як продукції рослинництва, так і продукції сільського господарства в цілому. Привабливість сільськогосподарських підприємств як інвестиційного осередку полягає ще й у тому, що в регіоні спостерігається відносно висока ефективність виробництва: у Тернопільській області – 9,3%, у Вінницькій – 11,3% та 14,1% — у Хмельницькій області. Це свідчить про високий потенціал аграрного розвитку. Тому є об’єктивна потреба у розвитку сільських територій через налагодження результативного функціонування аграрного виробництва.

З метою виявлення передумов розміщення підприємств зернопродуктового підкомплексу проведемо оцінку рівня спеціалізації Подільського регіону на виготовленні сільськогосподарської продукції та зокрема зернових і зернобобових культур. У науковій літературі [1; 2; 3] існує достатньо багато критеріїв визначення рівня спеціалізації регіонів проте найбільшого поширення набув розрахунок таких коефіцієнтів [4, с. 46]:

1. Коефіцієнт локалізації (концентрації, спеціалізації) визначають діленням частки певного виду економічної діяльності у загальному обсязі виробництва регіону на частку того ж виду економічної діяльності у виробництві країни. Абсолютне значення коефіцієнта, що більше або дорівнює одиниці свідчить, що цей вид економічної діяльності в регіоні відноситься до спеціалізованих.

2. Коефіцієнт виробництва продукції на душу населення, який визначають відношенням частки виробництва продукції певного виду економічної діяльності регіону у виробництві продукції того виду економічної діяльності в масштабі всієї країни до частки населення певного регіону у загальній чисельності населення країни. У разі якщо значення коефіцієнту є вищим за одиницю, то вид економічної діяльності, за яким проводились розрахунки, належить до спеціалізованих. Перевищення даним показником абсолютного значення у дві одиниці свідчить про високий рівень товарності конкретного виду економічної діяльності.

Зважаючи на специфіку нашого дослідженні вважаємо за доцільне ввести у науковий обіг ще один коефіцієнт за допомогою якого можна визначити аграрну спеціалізацію конкретного регіону. Отже, на нашу думку коефіцієнт аграрної спеціалізації необхідно визначати як відношення частки виробництва певного виду аграрної продукції в загальних обсягах виробництва аграрної продукції в регіоні до частки виробництва цього ж виду аграрної продукції в загальному обсязі агарного виробництва країни. Інтерпретацію результатів необхідно здійс-

нювати таким чином: якщо значення коефіцієнта дорівнює або перевищує одиницю це свідчить, що виробництво цього вид аграрної продукції відноситься до спеціалізованих, в інших випадках цей вид діяльності має обслуговуюче значення. Запровадження розрахунку такого коефіцієнта сприятиме обґрунтуванню розміщення та локалізації конкретних аграрних підприємств, діяльність яких спрямована на виробництво певного виду аграрної продукції.

На основі синтезованих вихідних даних проведемо розрахунок вищеперелічених коефіцієнтів по Вінницькій, Тернопільській Хмельницькій областях та в цілому по Подільському регіону в динаміці за 2010-2014 роки (табл. 1).

Таблиця 1

Коефіцієнти спеціалізації Подільського регіону
по вирощуванню зернових та зернобобових культур

№ з/п	Показник	Роки				
		2010	2011	2012	2013	2014
Вінницька область						
1.	Коефіцієнт локалізації	3,598	3,274	3,458	3,197	2,990
2.	Коефіцієнт виробництва продукції на душу населення	2,206	2,086	2,190	2,155	2,226
3.	Коефіцієнт аграрної спеціалізації	1,212	1,135	1,206	1,075	1,042
Тернопільська область						
1.	Коефіцієнт локалізації	2,725	2,718	3,722	2,936	3,159
2.	Коефіцієнт виробництва продукції на душу населення	1,355	1,401	1,978	1,495	1,757
3.	Коефіцієнт аграрної спеціалізації	1,072	1,089	1,286	1,095	1,166
Хмельницька область						
1.	Коефіцієнт локалізації	2,680	2,354	3,388	2,893	2,896
2.	Коефіцієнт виробництва продукції на душу населення	1,529	1,325	2,029	1,671	1,790
3.	Коефіцієнт аграрної спеціалізації	1,054	0,997	1,218	1,102	1,098
Подільський регіон						
1.	Коефіцієнт локалізації	3,089	2,833	3,495	3,039	2,997
2.	Коефіцієнт виробництва продукції на душу населення	1,757	1,654	2,080	1,820	1,958
3.	Коефіцієнт аграрної спеціалізації	1,133	1,083	1,229	1,088	1,086

Примітка: розраховано автором на онові даних [5; 6; 7].

Проведені розрахунки свідчать, що всі області, які входять до складу Подільського регіону спеціалізуються на вирощуванні зернових і зернобобових культур, адже абсолютні значення коефіцієнтів згідно з умовою їх інтерпретації, демонструють значну частку виробництва цього виду сільськогосподарської продукції у валовій продукції сільського господарства протягом останніх п’яти років. Крім того необхідно відзначити, що рівень спеціалізації Вінницької області є вищим порівняно з Хмельницькою та Тернопільською областями, а коефіцієнт виробництва продукції на душу населення демонструє високий рівень товарності вирощування зернових. Зміни абсолютних значень коефіцієнтів по роках є незначними, що доводить відносну сталість аграрного виробництва цього виду сільськогосподарських культур.

Розрахунок коефіцієнта аграрної спеціалізації свідчить про сталу тенденцію фокусування сільськогосподарських підприємств регіону на виробництві зернових і зернобобових культур, що перевищують частки вирощування цих культур сільськогосподарськими товаровиробниками по країні в цілому.

Таким чином, природно-кліматичні умови та родючість ґрунтів Поділля дають змогу отримувати високоякісне продовольче зерно в обсягах, достатніх для задоволення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу. Крім того, проведений аналіз свідчить, що в

регіоні наявні вихідні ресурсні запаси, необхідні для налагодження ефективного господарювання в АПК, зокрема це стосується забезпеченості сільськогосподарськими угіддями, основними засобами та робочою силою.

Використані джерела:

1. *Розміщення продуктивних сил України: Підручник / [Качан Є.П., Ковтонюк М.О., Петрича М.О. та ін.] ; За ред. Є.П. Качана. – К., 1998. – 375 с.*
2. *Тодосійчук В.Л. Регіональна економіка: Підручник / В.Л. Тодосійчук. – Вінниця, ВДАУ, 2008. – 434 с.*
3. *Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика. Підручник / Д.М. Стеченко, О.С. Чмир. – К.: "Вікар", 2006. – 309 с.*
4. *Герасимчук З.В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону : [монографія] / З.В. Герасимчук, І.М. Вахович. – Луцьк: ЛДТУ, 2002. – 248 с.*
5. *Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010р.) 1990–2010 : Статистичний збірник / Державна служба статистики України – К., 2012 – 48 с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm.*
6. *Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010р.) за 2014 р. (остаточні дані): Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України – К., 2015 – 27 с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm.*
7. *Сільське господарство України 2013 р.: Статистичний збірник / Державна служба статистики України ; За редакцією Н.С. Власенко – К., 2014 – 400 с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm.*

Коврегін Володимир Володимирович,
перший проректор Національного університету цивільного захисту України,
кандидат технічних наук, доцент

НОВІ ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТНІХ УСТАНОВ

Структура фінансування освіти в кожній країні і на кожному етапі соціально-економічного розвитку була різною і багато в чому залежала від потреб держави і суспільства, від особливостей економічної і політичної ситуації. Незважаючи на очевидну вигоду для сучасної держави від підвищення освітнього рівня населення, об'єм державного фінансування системи освіти багато в чому залежить від конкретних особливостей країни.

В середньому в розвинених країнах доля витрат на освіту по усіх рівнях з державних джерел складає 4,8% до ВВП, з приватних джерел - 0,6%. В Україні доля витрат на освіту в 2014 р. складала 4% від ВВП. Від вирішення цієї проблеми багато в чому залежить вирішення питань економічної безпеки освіти як в цілому, так і окремих освітніх установ зокрема [1].

Впровадження нового механізму фінансування освітніх установ є частиною ширшої реформи бюджетних установ в Україні. Логіка цієї реформи співзвучна перетворенням, які упродовж останніх 15 років здійснювалися в секторі державної освіти в провідних зарубіжних країнах.

У більшості європейських країн організація економічного співробітництва і розвиток реформи вищої освіти йшли по двох взаємозв'язаних напрямах:

– інституціональні перетворення – підвищення міри автономії, реалізація принципів корпоративного управління, зміцнення взаємин освітніх установ із зовнішніми групами інтересів (державою, бізнесом, громадськістю);

– зміни в механізмах, принципах і інструментах бюджетного фінансування - ув'язка об'ємів фінансового забезпечення освітньої і науково-дослідної діяльності з результатами, збільшення ролі формульного фінансування і групових нормативів, розширення набору видів і джерел фінансування, зміна підходів до оплати освіти студентами і тому подібне

Економічна безпека освітньої установи - це функціонування економічної системи ВНЗ у рамках чинного законодавства, що забезпечує його незалежність, цілісність і стійкий розвиток як соціально-ринкової системи, а також його захищеність від дії зовнішніх і внутрішніх загроз [3]. Це визначення володіє, на думку автора, наступними перевагами:

– по-перше, відбиває прогресивний комплексний підхід до визначення безпеки, заснований на взаємозв'язку і доповненні функціонального і інституціонального підходів (стійкий розвиток економічної системи - захищеність);
– по-друге, визначає необхідні умови безпеки ВНЗ: незалежність, цілісність і дотримання норм законодавства;
– по-третє, враховує сучасні тенденції інноваційності розвитку ВНЗ з орієнтацією як на економічні, так і на соціальні цілі.

Економічна безпека освітньої установи формується у момент створення загальної концепції розвитку за рахунок усвідомлення можливих небезпек при визначенні бажаного його стану на основі:

– виявлення складу погроз і їх предметів;
– оцінки погроз по важливості, часу настання;
– визначення очікуваних збитків;
– вироблення можливих засобів усунення небезпек;
– оцінки витрат праці при використанні тих або інших способів усунення небезпек [2, с. 54].

Економічна безпека - поняття, що має багатовимірний і міжгалузевий характер, охоплює безмежний спектр об'єктів, властивостей, критеріїв.

В зв'язку з цим автор вважає необхідним виділити ключові властивості і ознаки економічної безпеки ВНЗ, які відбивають в предметному плані саме категорію "економічна безпека", а як об'єкт визначають особливі риси саме ВНЗ.

Існуючі визначення економічної безпеки слід доповнити двома властивостями цієї категорії, що враховують особливості вищих освітніх установ, а саме:

1) дотримання вимог законодавства, що визначають статус установи як освітнього;
2) дотримання принципу цілеполягання ВНЗ як соціально-ринкової системи.

Недотримання першого положення спричиняє за собою загрозу втрати акредитації, отже, і статусу освітньої установи.

Недотримання другої властивості створює небезпеку втрати конкурентоспроможності, отже, і економічній можливості забезпечення економічної безпеки.

Управління економічною безпекою освітньої установи має бути засноване на принципах інноваційного розвитку. Саме інноваційний розвиток, адаптований до зміни внутрішніх і зовнішніх чинників економічної системи, пов'язаний з її здатністю зберігати динамічну рівновагу, успішно реагувати за допомогою політичних, правових і інших механізмів на умови, що змінюються, у тому числі ефективно долати кризові явища.

Виявлення чинників ризику, небезпек і погроз – одне з найбільш важливих завдань забезпечення економічної безпеки у сфері освіти [1, с. 67].

Як погрози економічної безпеки ВНЗ можна виділити конфлікт між освітніми і економічними цілями ВНЗ як соціального інституту.

Економічна безпека освіти, з одного боку, характеризується як сукупність економічних стосунків, що дозволяють протистояти погрозам порушення рівноваги і стійкості траєкторій розвитку цієї динамічної системи, а з іншої - як процес, спрямований на створення умов для безперервного пристосування господарської діяльності, економічного механізму установ освіти до умов досягнення поставлених цілей, що змінюються.

Економічна безпека ВНЗ проявляється в його здатності адекватно реагувати на погрози і порушення стабільності і рівноваги системи освіти, протиставляти цим погрозам своєчасну і ефективну перебудову (реорганізацію, розвиток) структури і функціонування самої цієї системи.

Економічна безпека ВНЗ зводиться до економічної можливості реалізації його цілей і завдань. Йдеться про необхідні умови життєдіяльності (функціонування) і можливості реалізації найважливіших потреб суспільства (як поза освітньою установою, так і усередині нього).

Таким чином, система освіти як самостійна сфера, що відповідає певним потребам громадського розвитку в конкретних історичних умовах. У кожній країні система освіти має певну специфіку з позиції рішення проблем економічної безпеки. Передусім, враховуючи глобальні процеси, економічна безпека освіти повинна захищати систему освіти від зовнішніх і внутрішніх загроз і формувати конкурентоспроможність усіх структурних одиниць. Сучасний рівень конкурентоспроможності системи освіти з урахуванням світових і вітчизняних тенденцій розвитку - головна мета економічної безпеки освіти.

Освітні установи як самостійно функціонуюча економічна система, що виконує певну регулятивну функцію суспільства і що якісно функціонує в загальній системі освіти. Кожна освітня установа має свою "особу", що необхідно враховувати при формуванні і аналізі якості, функціонування системи економічної безпеки установи

Використані джерела:

1. *Кириченко О.А., Лаптєв С.М., Пригунов П.Я, Захаров О.І. та ін. Управління фінансово-економічною безпекою. Навчальний посібник. – К.: Дорадо – Друк, 2010. – 480с.*
2. *Лысенко Ю. Г. Спиридонов А. А. Механизмы управления экономической безопасностью. / Ю. Г. Лысенко, С. Г. Мищенко, Р. А. Руденский, А. А. Спиридонов – Донецк : ДонНУ, 2002. – 178 с.*
3. *Оцінювання конкурентоспроможності регіонів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.competitiveukraine.org/upload/reports/rozdil5_ukr.pdf.*

Комар Віктор Юрійович,
аспірант кафедри "Менеджмент невиробничої сфери"
Донецького державного університету управління (м. Маріуполь)

ДО ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНУ "УПРАВЛІННЯ ЧАСОМ" В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ УПРАВЛІНСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Загальна картина відображення стану самоуправління в системі професійної підготовки студентів управлінських спеціальностей показала, що існують три основні наукові підходи до визначення терміну самоуправління: ресурсний, функціональний і загальний.

За результатами комплексного аналізу 120 літературних джерел з різних аспектів самоуправління виявлено, що при визначенні терміну самоуправління ресурсний підхід застосовують 60% дослідників, функціональний – 30% і загальний 10%, тобто 6 з кожних 10 дослідників віддають перевагу ресурсному підходу.

Таке становище обумовило необхідність визначення суті і особливостей ресурсного підходу, який означає самоуправління в системі управління професійною підготовкою студентів управлінських спеціальностей на основі випробуваних методів, спрямованих на оптимальне використання основних видів ресурсів (інформаційних, мотиваційних, матеріальних, фінансових, освітніх тощо) для самовдосконалення студента і ефективного досягнення поставленої мети.

Причому самоуправління на основі ресурсного підходу можливе шляхом одночасного управлінського впливу як одного виду ресурсів (інформаційного), так двох (інформаційного і матеріального), трьох (інформаційного, матеріального, освітнього), так чотирьох і більше (інформаційного, матеріального, фінансового, освітнього).

В залежності від кількості ресурсів одночасного впливу на самоуправління ускладнюється чи спрощується система управління і відповідно змінюється його комплексність і ефективність результатів.

Слід зазначити, що ресурсний підхід найбільш простий з трьох зазначених вище і саме тому він отримав найбільше відображення в працях закордонних і вітчизняних вчених і педагогів.

За останні два десятиріччя видано великими тиражами декілька десятків різноманітних посібників, в яких задіяний лише один ресурс - часовий. Широко розповсюджені на книжкових полицях і в інтернеті навчальні посібники практичного спрямування, які надають суб'єкту навчання (учню, студенту, фахівцю тощо) практичні поради з «управління часом», англ. «time management».

Цей напрям ресурсного підходу в системі самоменеджменту широко висвітлили закордонні дослідники і педагоги: П. Берд [1], Л. Зайверт [2], Т.А. Лімончеллі [3], Дж. Манктелоу, Н. Ананд [4], П. Форсайт [5] Роберт Э. Диттмер [6] та багато інших, а також дослідники країн ближнього зарубіжжя: Г.А. Архангельский [7], С.И. Калинін [8], Б.В. Новак [9], Н.А. Сидорова, Е.Б. Анисинкова [10] та інші.

Віддаючи належне практичній значимості праць, в яких розглядаються окремі аспекти проблеми управління часом, зокрема в системі професійної підготовки студентів управлінських спеціальностей, необхідно зазначити, що теоретичні питання у зазначених працях висвітлені недостатньо повно.

Ситуація в даному випадку ускладнюється в зв'язку з тим, що на фоні надмірного розповсюдження терміну «управління часом», до того ж відсутня єдина думка щодо правомірності ототожнення понять «самоуправління» і «самоменеджмент», які, на думку провідних вчених в галузі управління, мають певні розбіжності. Це обумовило необхідність проведення поглибленого аналізу терміну «управління часом» як філософської категорії.

Філософська категорія - час, вочевидь, є невід'ємним атрибутом світу, він почався із народженням світу й зникне, коли світ добіжить кінця. Час означає властивість матерії послідовно змінювати свій стан і якості, тривалість свого буття, фази, етапи, цикли існування. Універсальні властивості часу - тривалість, неповторність, необерненість, ритміка, пульсування. Цінність часу як соціальної категорії в тому, що він визначає період життя, яке є справжньою цінністю людини [11].

Ми поділяємо думку відомих вітчизняних вчених в галузі управління та економіки, що «у світі існує багато цінностей, але час дорожчий за майно, гроші, бо їх можна придбати, заробити, а втрачений час - ніколи» [12, с. 465]. Плинність часу неможливо зупинити, примножити, накопичити в резерв, уповільнити або прискорити [12, с. 490].

Відповідно до визначення, ресурсний підхід в системі самоуправління відбувається шляхом управлінського впливу суб'єкту управління – студента на об'єкт управління – власний час, який неможливо зупинити, примножити, накопичити.

Виходячи з усього зазначеного можна зробити важливий теоретичний висновок. Час – це всезагальна філософська категорія, атрибут Універсуму, на який жодна людина не в змозі впливати, а значить часом не можна управляти.

Відомо, що в основі самоуправління завжди знаходиться його базовий компонент – процес. Він визначається як форма прояву самоуправління у сукупності стадій, які виступають якісними характеристиками практичної реалізації функцій самоуправління. З іншого боку, усі процеси самоуправління відбуваються у часі. Тому для виправлення теоретичної помилки доцільно провести заміну поняття «управління часом» на «самоуправління процесом» з визначенням яким саме. Тобто вирішення проблеми знаходиться в площині конкретизації процесу самоуправління: «самоуправління процесом професійної підготовки студентів», «самоуправління процесом праці» «самоуправління навчальним процесом», «самоуправління мотиваційним процесом» тощо.

Результати проведеного дослідження показали, що внаслідок помилок теоретичного характеру недоцільно в системі самоуправління використовувати термін «управління часом» (англ. «time management») і його можна замінити терміном «самоуправління процесом».

Використані джерела:

1. *Берд П. Тайм-менеджмент: Планирование и контроль времени / Поли Берд. – Пер. с англ. К. Ткаченко. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 288 с. – (Начальная школа бизнеса).*
2. *Зайверт Л. Ваше время - в ваших руках: Советы деловым людям, как эффективно использовать рабочее время / Зайверт Лотар; Пер.с нем. —М: АО «Интерэксперт», Инфра-М, 1995. – 267 с.*
3. *Limoncelli T.A. Time Management for System Administrators 'Reilly Media, Inc., 2009. – 659 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.twirpx.com/file/801143.*
4. *Manktelow J., Anand N. Make Time for Success: The Time Management Masterclass Mind Tools Corporation, 2004. – 143 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.twirpx.com/file/609589.*
5. *Forsyth Patrick. Successful Time Management Kogan Page, 2007. – 152 p.*
6. *Роберт Э. Диттмер Как управлять своим временем. 151 быстрая идея ДИЛЯ. – 2007. – 224 с.*
7. *Архангельский Г. А. Корпоративный тайм-менеджмент Альпина Бизнес Букс 2008. – 156 с.*
8. *Калинин С. И. Тайм-менеджмент: Практикум по управлению временем. — СПб.: Речь, 2006. – 371 с.*
9. *Новак Б.В. Тайм-менеджмент на компьютере. Как управлять своим временем эффективно Питер. – 2007. – 130 с.*
10. *Сидорова Н. А, Анисинкова Е. Б. Тайм-менеджмент. - М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2008. - 220 с.*
11. *Вікіпедія вільна енциклопедія Час [Електронний ресурс]. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/ http://pidruchniki.com/1237010752079/filosofiya/filosofska_teoriya_buttya_ontologiya.*
12. *Управління персоналом: підручник / В.М. Данюк, М.М. Колот, Г.С. Суков та ін.; за заг. ред. к.е.н., проф. В.М. Данюка. – К.: КНЕУ; Краматорськ. НКМЗ, 2013. – 666 с.*

Комар Юрій Миколайович,
професор кафедри економіки підприємства
Запорізької державної інженерної академії,
доктор наук з державного управління, професор

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ КАТЕГОРІЙ “УПРАВЛІННЯ” І “МЕНЕДЖМЕНТ” В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ

Розвиток сучасного українського суспільства передбачає розробку концептуальних засад формування системи професійної підготовки управлінського персоналу нової формації, який здатний ефективно працювати в основних сферах управління і органах влади в умовах ринкової моделі розвитку економіки і перебудови суспільного життя на принципах громадянського суспільства.

Це обумовлює розробку нової концепції для системи професійної підготовки управлінського персоналу, яка передбачає співставлення управлінських категорій «управління» і «менеджмент», визначення їх базових характеристик, масштабності і меж ефективного використання.

Це необхідно тому, що в сучасній науковій літературі з управління відмічається дефіцит фундаментальних наукових праць з зазначеної проблеми на фоні суттєвого зменшення ролі і значення категорії «управління» на користь категорії «менеджмент».

При цьому не береться до уваги, що категорія «управління» набагато ширша, оскільки використовується в різних сферах людської діяльності (управління в неживій природі, у біологічних системах, в соціумі); в органах управління (підрозділи в державних і громадських організаціях, а також на підприємствах і об'єднаннях) [1].

Категорія "менеджмент" хоча і вважається аналогом категорії "управління", його синонімом, проте, не повною мірою, тому що застосовується лише до управління соціально-економічними процесами на рівні фірми, організації, підприємства, що діють в ринкових умовах [1].

За результатами аналізу 120 літературних джерел виявлено, що співвідношення частоти використання категорії «управління» і «менеджмент» складає як 1 до 4, що не в повній мірі відповідає особливостям системи професійної підготовки управлінського персоналу нової формації.

При співставленні цих двох категорій слід брати до уваги, що в англійській мові є два роди – чоловічий і жіночий і відсутній середній рід. В результаті відсутності слів середнього роду в основу системи менеджменту покладені двохелементні утворення у складі слів чоловічого і жіночого роду. Враховуючи цю особливість англійської мови велика група відомих західноєвропейських і американських вчених: А. Файоль, П. Друкер, Г. Емерсон, Ф. Тейлор, Г. Форд та інші ще в кінці IXX сторіччя почали розглядати механізми управлінського впливу у виді функціональних діад: «процес менеджменту» і «наука менеджменту» Це дозволило їм на початку XX сторіччя утворити науковий менеджмент і успішно його розвивати аж до середини XX сторіччя.

Після цього, починаючи з середини XX сторіччя, тобто майже через 50 років після введення у науковий обіг поняття «науковий менеджмент» вийшла з друку колективна монографія зазначених вище науковців під назвою «Менеджмент – це наука і мистецтво» [2]. Використання механізмів управлінського впливу у виді функціональних діад: «наука менеджменту» і «мистецтво менеджменту» дозволило вченим Західної Європи і США утворити креативний менеджмент, який успішно розвивається до теперішнього часу.

Такий підхід західноєвропейських і американських вчених дозволив їм створити ієрархічні двоелементні системи. Цей клас систем функціонує у часі і реалізує мету менеджменту в два етапи за схемою: спочатку «процес менеджменту» + «наука менеджменту» утворюють наукове управління, а потім, поступово трансформуються в «науку менеджменту» + «мистецтво менеджменту», утворюючи «креативний менеджмент». Графічне відображення формування наукового менеджменту і креативного менеджменту подано на рис. 1.

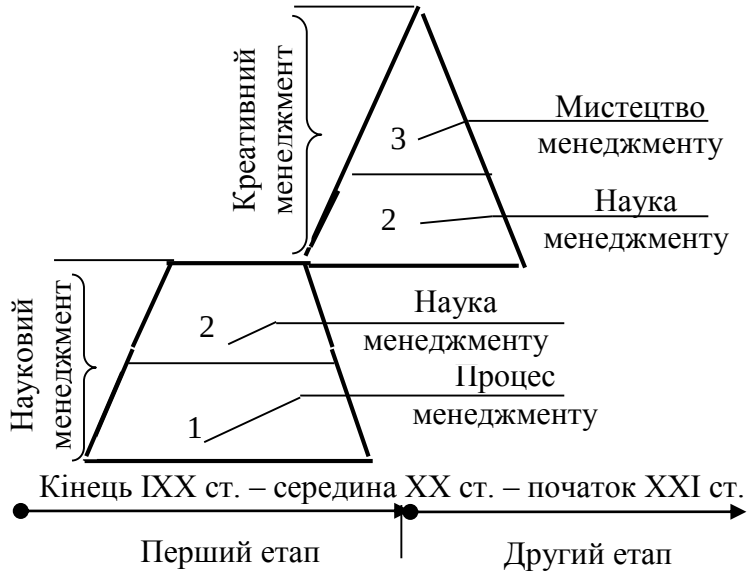

Рис. 1. Графічне відображення формування наукового менеджменту і креативного менеджменту

Натомість у слов'янських мовах (українській, російській, білоруській) є середній рід, тому їм притаманні троїсті системи, і в першу чергу, це проявляється при визначенні складових категорії «управління» відомими східноєвропейськими вченими, які розглядають управлінський вплив як функціональні тріади: «теорія – практика – мистецтво управління» [3], «мистецтво – наука – практика управління» [4], «наука – мистецтво – практика управління» [5], «процес – наука – мистецтво управління» [5].

Такий троїстий підхід східноєвропейських вчених до визначення складу механізмів управлінського впливу досить ефективний, оскільки дозволяє їм створювати ієрархічні трьохелементні системи атрибутивного типу, які одномоментно поєднують наукове управління і творче управління. Графічне відображення формування наукового управління і творчого управління подано на рис. 2.

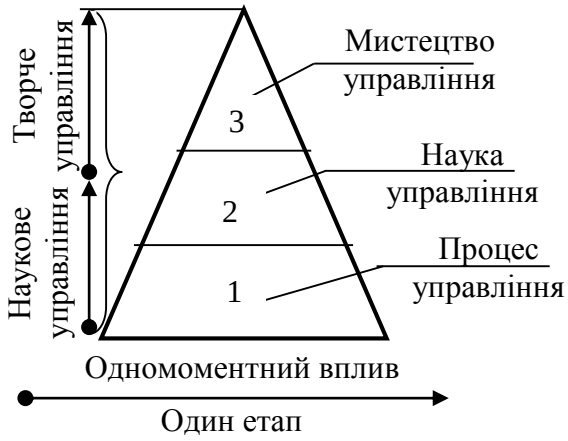

Рис. 2. Графічне відображення формування наукового управління і творчого управління

Порівняння двохетапної системи менеджменту і одноетапної системи управління подано на рис. 3.

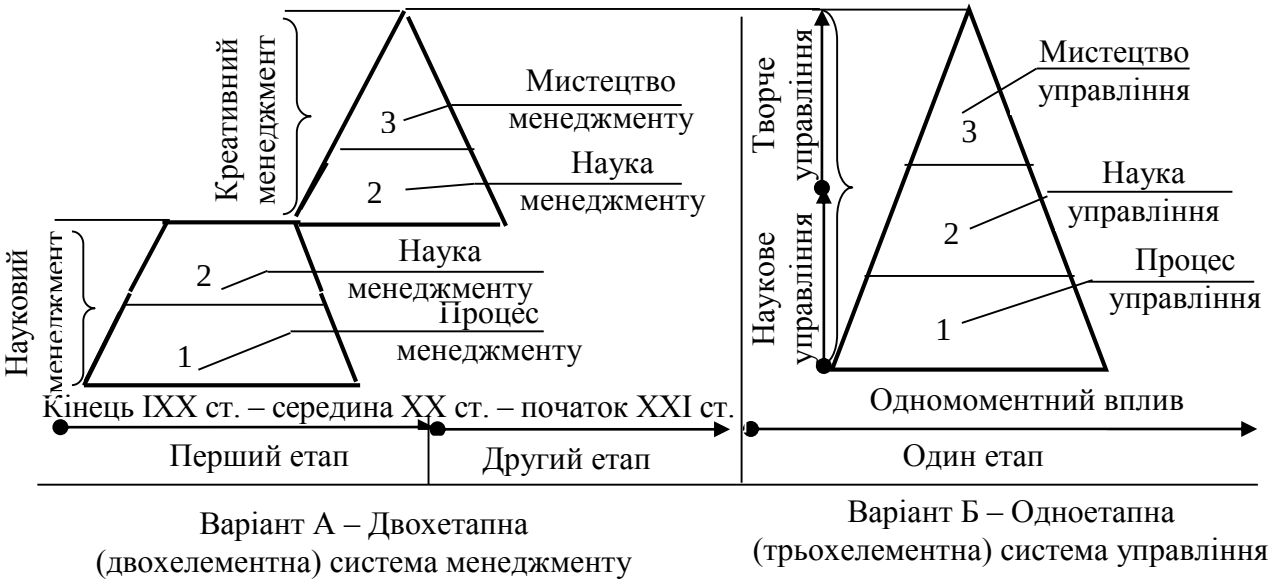

Рис. 3. Порівняння двохетапної системи менеджменту і одноетапної системи управління

Як видно з рис. 3 системі менеджменту властива двохетапна поступова реалізація управлінського впливу за схемою: науковий менеджмент – перший етап креативний менеджмент – другий етап. (Варіант А). Системі управління властива одноетапа одномоментна реалізація управлінського впливу за схемою наукове управління – творче управління (Варіант Б).

Наявність одномоментного впливу в системі управління не тільки надає їй суттєві теретико-методологічні переваги перед системою менеджменту, але й дозволяє створювати клас творчих моделей управління, які мають вибуховий характер, тому що базується на ланцюговій реакції творчості управлінського персоналу і потужних трудових колективів озброєних високоефективним науковим інструментарієм у поєднанні з сучасною технікою і технологією.

Результати проведеного дослідження показали, що теоретико-методологічні засади системи управління мають суттєві переваги перед системою менеджменту, що обумовлює доцільність її переважного застосування для різноманітних систем, зокрема для системи професійної підготовки управлінського персоналу нової формації.

Використані джерела:

1. *Вікіпедія вільна енциклопедія управління, менеджмент [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://pidruchniki.com/1431072350951/menedzhment/kategoriyi_upravlinnya_menedzhment_zagalne_osoblive.*
2. *Управление – это наука и искусство / А. Файоль, Г. Эмерсон, Ф. Тейлор, Г. Форд. – М.: Республика, 1992. – 351 с.*
3. *Кнорринг В. И. Теория, практика и искусство управления: учебник для вузов по специальности «Менеджмент» / В. И. Кнорринг. – М.: Норма Инфра, М., 1999. – 528 с.*
4. *Князев С. Н. Управление: искусство, наука, практика: учебное пособие / С.Н. Князев. – Минск: Армита – Маркетинг, Менеджмент, 2002. – 512 с.*
5. *Поважный С.Ф. Менеджмент – наука, искусство, практика управления / С.Ф. Поважный // Менеджер 1999, №1, с.4-9.*
6. *Комар Ю.М. Наукові засади інноваційних механізмів державного управління підготовкою студентів управлінських спеціальностей: Монографія. – Донецьк: СПД Купріянов, 2008. – 358 с.*

Коновалов Юрій Олександрович,
старший науковий співробітник науково-організаційного відділу
Державного науково-дослідного інституту митної справи,
Миронов Олександр Вікторович,
старший науковий співробітник науково-організаційного відділу
Державного науково-дослідного інституту митної справи

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Ефективність господарської діяльності є однією з економічних категорій, яка виступає підґрунтям для відбору та реалізації альтернативних варіантів економічного розвитку підприємства, обумовлює доцільність реалізації інноваційно-інвестиційних проектів створення нових видів продукції і послуг, розробки і впровадження нової техніки, впровадження заходів і удосконалення організації та управління виробництвом, поліпшення якості трудового життя персоналу та ін. [1, с. 91].

Підприємства нерідко зазнають значних збитків унаслідок недостатнього техніко-економічного обґрунтування ефективності зовнішньоекономічної операції, відсутності в ньому оцінок вибору валюти ціни, валюти платежу та інших валютно-фінансових умов угоди.

Розрахунок економічної ефективності проводиться шляхом зіставлення досягнутого економічного результату (ефекту) з витратами ресурсів на отримання цього ефекту. Під результатами розуміють грошову, вартісну оцінку отриманого прибутку для підприємства: грошові надходження за відправлену продукцію, виконані роботи та послуги, вартість отриманого товару, робіт, послуг та ін. Під витратами розуміють грошову вартісну оцінку виробничих ресурсів, які залучилися до господарського обігу: вартість сировини, матеріалів, енергії, трудових ресурсів, послуг сторонніх організацій, обов'язкові відрахування в різні державні фонди та інші витрати, без яких торгова угода не може бути здійснена. Економічні результати та витрати ресурсів мають кількісний вимір. А тому й економічна ефективність може вимірюватися кількістю, тобто мати критерій ефективності.

Критерій економічної ефективності не однаковий для різних рівнів зовнішньоекономічної діяльності. Кожному рівню оцінювання відповідає свій вид економічних інтересів і свій критерій ефективності [2].

Так, на макроекономічному рівні під економічною ефективністю зовнішньої торгівлі розуміють ступінь економії національної праці, що досягається країною шляхом її участі в міжнародному розподілі праці та зовнішньоторговельному обміні. У цьому випадку критерієм

економічної ефективності є економія національної праці як додаткове джерело зростання валового внутрішнього продукту та інших економічних і соціальних макропоказників [3]. На рівні підприємства під економічною ефективністю зовнішньоторговельних операцій розуміють ступінь збільшення доходу від цих операцій.

Критерієм економічної ефективності є прибуток як основна міра ефективності. Визначення ефективності зовнішньоекономічних операцій зумовлює ступінь зацікавленості підприємства у виході на світовий ринок, дає змогу обґрунтувати окремі пропозиції щодо закупівлі та продажу певних товарів. Одержані дані можуть бути використані при розробленні планів експорту та імпорту підприємства, при оцінюванні структури та напрямків зовнішньоторговельного обігу. Усю систему показників зовнішньоекономічної діяльності підприємства, організації, фірми можна розподілити на чотири групи (таблиця 1) [4].

Таблиця 1

Система показників зовнішньоекономічної діяльності підприємства, організації, фірми

№ з/п	Група	Показники	Суть показника
1	1 група	Абсолютні показники	- обсяг експорту; - обсяг імпорту; - обсяг накладних витрат на експорт/імпорт; - середній залишок коштів; - кількість отриманих рекламацій; - сума рекламацій; - кількість задоволених рекламацій; - перевага покупцями торговельної марки фірми; - обсяг експорту нових товарів.
2	2 група	Відносні показники	а) індекси динаміки: - індекс вартості; - індекс фізичного обсягу; - індекс ціни; - індекс кількості (наприклад, динаміка частки світового, європейського ринків, частка нових товарів в експорті, які з'явилися на ринках за останні 5 років, частка зниження витрат, яку одержано внаслідок використання нових технологій тощо);.
			б) коефіцієнти виконання зобов'язань з експорту та імпорту: - за вартістю; - за фактичним обсягом; - за ціною;
			в) середня тривалість обороту експортної (імпортної) операції.
			г) коефіцієнт віддачі коштів від експортних/імпортних операцій.
3	3 група	Показники структури	- товарна структура експорту або імпорту; - географічна структура експорту або імпорту; - структура накладних витрат на експорт або імпорт.
4	4 група.	Показники ефективності (ефекту)	- валютна ефективність експорту/імпорту; - ефективність експорту/імпорту; - рентабельність експорту/імпорту; - економічний ефект експорту/імпорту; - інтегральний економічний ефект від експортно-імпортної діяльності; - ефективність реалізації експортної продукції на внутрішньому ринку; - ефективність придбання і використання імпортного обладнання; - ефективність придбання та продажу ліцензій.

Розрахунок показників економічної ефективності здійснюється за такими принципами:

– найповніший облік усіх складових витрат і результатів. Неповний облік витрат та отриманих результатів може спотворити висновки про оцінку ефективності того чи іншого рішення;
– необхідність порівняння з базовим варіантом. За базовий варіант може бути прийнятий стан справ до прийняття рішення. Неправильний вибір бази порівняння може призвести до спотворення оцінок; - приведення витрат і результатів до однієї бази зіставлення; - приведення різних за часом витрат і результатів до одного моменту часу; - наявність достовірності інформації, системи збору та аналізу інформації.

Конкретний розрахунок показників ефективності залежатиме значною мірою від виду зовнішньоекономічної операції, її мети, умов та інших особливостей і конкретної угоди. Щоб визначити ефективні напрями діяльності підприємства у сфері зовнішньоекономічної діяльності, потрібен ретельний аналіз її стану.

Отже, на сучасному етапі існують методичні підходи для оцінки ефективності експортно-імпортних операцій, проте вони мають трудомісткий характер і складність в розрахунках. На сьогоднішній день відсутні дослідження методики комплексного аналізу експортно-імпортних операцій підприємств в умовах автоматизованої обробки інформації. Враховуючи потребу в такому аналізі та ефективність його проведення за допомогою комп'ютерної техніки є необхідність у методиці, в основу якої необхідно покласти комплекс критеріїв експортно-імпортних операцій.

Використані джерела:

1. *Бондарєва Т.І. Оцінка ефективності експортної діяльності підприємства / Т.І. Бондарєва, А.І. Осадчук // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики, 2011, № 3(15) – С. 91-103.*
2. *Ганін В. І. Основи теорії економічного аналізу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.twirpx.com/file/192433.*
3. *Прокушев Е.Ф. Внешнеэкономическая деятельность [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://interservis.info/lib/i4.*
4. *Шлихтер СБ. Мировая экономика [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://urss.ru/cgi-bin/db.pl?lang=Ru&blang=ru&page=Book&id=100135.*

Копитіна Ірина Володимирівна,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського,
кандидат економічних наук

НЕДОЛІКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Рівень захищеності населення будь-якої країни відображає система соціального страхування, як основного інституту соціального захисту. Нині вітчизняна система соціального страхування в Україні перебуває в стадії становлення та розвитку. Тривають пошуки її оптимальної структури для виконання основних функцій держави з приводу захисту населення, виокремлюються провідні напрями діяльності на різних рівнях.

Матеріальне забезпечення існування соціально незахищених верств населення є показником розвитку суспільства. В умовах ринкових відносин проблема захищеності населення вирішується за допомогою формування і використання соціальних страхових фондів. Соціальне страхування є способом реалізації конституційного права громадян на матеріальне забезпечення в старості, у випадках хвороби, повної або часткової втрати працездатності або недо-

стачі такої допомоги при народженні, при втраті годувальника, при безробітті. Отже, загальнодержавне соціальне страхування спрямоване на соціальний захист громадян країни, через відшкодування доходів, обумовлених втратою працездатності.

Основним завданням соціального страхування України є відновлення і збереження працездатності робітників та гарантування матеріального їх забезпечення. Проте, нині соціальні виплати незахищених верств населення залишаються на низькому рівні, а деякі елементи системи соціального захисту громадян взагалі не використовуються. Розміри виплат постраждалим на виробництві в окремих галузях значно перевищують рівень надходження коштів до Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. Прикладом є гірнича промисловість, на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю гірників, найбільша частина загальної суми страхових виплат по країні за 2014 рік припадає на шахтарські регіони складає 73,9%. Незважаючи на високі страхові навантаження на роботодавців, одним з механізмів спрямованих на стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць є щомісячна компенсація фактичних витрат у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування при працевлаштуванні зареєстрованих безробітних на нові робочі місця, строком не менше ніж на два роки за направленням служби зайнятості, що передбачено Законом України «Про зайнятість населення».

Незацікавленість працюючого населення у сплаті своєчасних і повних страхових внесків в соціальні фонди обумовлено низкою факторів:

- високий рівень тіньової економіки країни;
- не вдосконалене законодавче регулювання, яке спонукає до відхилення від норм КЗпПУ і сприяє неофіційному працевлаштуванню населення;
- не пов'язана з високою системою страхових відрахувань диференціація в системі заробітної плати і доходів населення в різних регіонах і секторах економіки;
- наявність серйозних недоліків в організації функціонування системи управління охороною праці, які підвищують ймовірність травматизму на робочому місці;
- дефіцит Пенсійного фонду України та відсутність реальних механізмів формування пенсій протягом працездатного періоду населення;
- сповільненість інституційних перетворень у соціальній сфері через політичну та економічну нестабільність в державі.

Отже, система загальнообов’язкового державного соціального страхування потребує подальшого коригування механізмів формування та управління коштів фондів. Необхідності впровадження механізму економічної зацікавленості роботодавців у створенні безпечних умов праці шляхом встановлення індивідуальних страхових тарифів. Коректування напрямів соціального захисту населення, через їх основних елементів та мінімізації недоліків.

Використані джерела:

1. *Безугла В. О., Загірняк Д. М., Шаповал Л. П. Соціальне страхування. Навч. посіб. / В. О. Безугла, Д. М. Загірняк, Л. П. Шаповал. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 208 с.*
2. *Внукова Н. М. Соціальне страхування: навч. посіб. / Н. М. Внукова, Н. В. Кузьминчук. – К. : Кондор, 2006. – 352 с.*
3. *Пенсійний фонд України; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pfu.gov.ua.*
4. *Савченко Н. Г. Соціальне страхування: навч. посіб. / Н. Г. Савченко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 172 с.*
5. *Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua.*
6. *Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.social.org.ua.*
7. *Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fse.gov.ua.*

Корженівська Наталія Леонідівна,
доцент кафедри економіки підприємства
Подільського державного аграрно-технічного університету,
кандидат економічних наук, доцент

ЦІНОВА ПОЛІТИКА ЗЕРНОВОГО РИНКУ ЯК ФОРМУЮЧИЙ ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Зернове господарство України виступає своєрідним «флагманом» аграрної галузі, гарантом продовольчої безпеки, джерелом валютних надходжень від здійснення експорту, формує потенційні можливості виробництва біопалива та паливних брикетів тощо. Позитивній динаміці зростання валового збору зернових останніми роками сприяють тенденції розширення зон експорту та природне бажання аграріїв отримати прибутки. Однак, існують певні проблеми зернового ринку, пов'язані, здебільшого, з питаннями формування цін та їх державного регулювання. Волатильність цін визначає стратегічні орієнтири товаровиробників, а також значною мірою впливає на структурні характеристики виробництва та використання зерна. В зв'язку з цим посилюється необхідність дослідження питань економічної безпеки зернового ринку та його окремих суб'єктів, а також цінової політики, як механізму стабільності й прибутковості.

Економічна безпека сільськогосподарських підприємств як складова ефектів господарської системи залежить від фінансового забезпечення, в основі якого – функціонування цінового механізму як засобу формування і розподілу доходів. Від ефективності ціноутворення щодо задоволення фінансових потреб суб'єктів господарювання залежить економічний інтерес діяльності на ринку зерна. Формування цін на зерно визначається ринковою кон'юнктурою. В той же час значний вплив на процеси ціноутворення має той факт, що зерно формує основу продовольчої безпеки країни та її експортного потенціалу. Крім того, зерновиробництво, здебільшого, визначає фінансову спроможність сільськогосподарських товаровиробників. Тому опрацювання інструментарію поліпшення їх прибутковості вимагає дослідження особливостей формування цін, як ключового елементу економічної безпеки.

Основою цінової політики будь-якого ринку виступають сучасні маркетингові дослідження, які, в свою чергу, дозволяють здійснювати державне регулювання цін. Головне завдання полягає в знаходженні балансу попиту і пропозиції, який формується під впливом як внутрішнього, так і зовнішніх ринків. Кінцеві закупівельні ціни на зернові залежать від розвитку інфраструктури, зокрема відстані елеваторів від портів, вартості послуг елеваторів. Так, середні закупівельні ціни зернотрейдерів станом на початок вересня 2015 р. становили на пшеницю 1-2 кл. 3200 грн./т, 3 кл. – 3000, 4-6 кл. – 2800, фуражний ячмінь – 2900, кукурудзу – 3100 грн./т [1]. Динаміка основних показників реалізації зернових наведена у табл. 1.

Таблиця 1

Результати від реалізації зернових культур

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014 р. у % до	
						2010 р.	2013 р.
Повна собівартість 1ц, грн.	98,80	108,18	134,61	127,57	144,1	145,8	112,9
Середня ціна реалізації 1 ц, грн.	112,50	136,36	155,10	129,49	181,3	161,1	140,0
Рівень рентабельності, %	13,9	26,1	15,2	1,5	25,8	185,6	1720,0

Джерело: Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua.

Так, протягом останніх п'яти років спостерігається тенденція зростання як витрат, так і середньої ціни реалізації, що в кінцевому випадку дало змогу отримати рентабельність зернової галузі в середньому на рівні 17 %. Проте застережним є 2013 р., у який рівень собівартості майже ідентичний ціні реалізації, що, враховуючи прибутки, призвело до критично низького рівня рентабельності.

Ситуація на зерновому ринку України формується під впливом суттєвого зростання вартості основних ресурсів, зниження світових цін і вкрай нестабільної економічної ситуації. На фоні взаємозв'язку українського і світового зернових ринків можна ключовими факторами, які впливають на розвиток ринкової ситуації можна вважати уповільнення темпів розвитку ключових світових економік і глобальне здешевлення сировинних ресурсів, що впливає на цінову кон'юнктуру. Крім того, поточний сезон певною мірою визначався впливом військового конфлікту, що обумовлює виникнення ризиків, пов'язаних із виконанням зобов'язань з постачанням зерна, а в масштабах країни — суттєві складнощі проведення польових робіт, доставки і переробки зерна в східних регіонах. Також у поточному сезоні ринок зерна знаходиться під суттєвим впливом ситуації на енергетичному ринку — нафти, біоетанолу і біодизелю, коли на фоні падіння цін на нафту, виробництво енергоресурсів з додатком «біо» стало менш привабливим, що також є впливаючим фактором. Ще одним характерним чинником як для українського, так і для європейського ринків в поточному сезоні є якість зерна, перш за все пшениці. [2].

За даними Європейської бізнес асоціації, ризик зриву закупівлі зерна нового урожаю пов'язаний з системними порушеннями у валютному та податковому законодавстві України. негативними наслідками можуть виявитися наступні:

- невиконання міжнародних експортних контрактів, в тому числі державних;
- різке зростання внутрішніх цін на зерно і хлібні вироби, оскільки виробник при встановленні цін у гривні буде орієнтуватися на альтернативний попит з розрахунками у іноземній валюті;
- банкрутство лінійних елеваторів і зменшення інвестицій у елеваторну галузь;
- вихід з українського ринку великих міжнародних аграрних компаній у зв'язку з неможливістю вести діяльність у правовому полі;
- зменшення інвестиційної привабливості;
- зниження якості вітчизняного зерна через намагання терміново його продати прямо з поля, ігноруючи вимоги щодо технологій зберігання і обробки;
- зменшення офіційних обсягів продукції аграрного сектору економіки, як у фізичному, так і грошовому вимірах;
- втрата Україною позицій на зовнішніх аграрних ринках;
- збільшення дисконту в ціні на зерно, придбане в Україні;
- зменшення інвестицій та сповільнення розвитку аграрного сектору (на фоні триваючої стагнації багатьох інших секторів економіки);
- зниження рівня надходжень до Державного бюджету у вигляді податків та зборів;
- масовий вивіз капіталу з України;
- зменшення соціальної відповідальності крупного бізнесу [3].

Для підвищення інвестиційної привабливості зерновиробництва необхідно насамперед здійснювати заходи, спрямовані на мінімізацію інвестиційних ризиків [4]. Серед механізмів можна виділити альтернативність та розподіл ризиків: за джерелами інвестицій на зовнішні (іноземні) та внутрішні; за термінами інвестування та окупності на короткотермінові та довготривалі (зокрема, перспективні); за формами інвестицій на грошові, майнові, інтелектуальні. Крім того, доцільним є механізм страхування ризиків, їх диверсифікація та розподіл.

Таким чином, цінова політика зернового ринку формує можливості як стабільної прибутковості, так і виникнення ризиків і небезпек ефективному функціонуванню товаровиробників зерна. Тому можна стверджувати, що вона є одним із формуючих елементів економічної безпеки зернової галузі.

Використані джерела:

1. *Додаток до аграрного бюлетеню. Моніторинг цін [Електронний ресурс]. - режим доступу: http://www.ab.org.ua.*
2. *Самаріна І. Як світ впливає на ринок зернових в Україні / І. Самаріна. – Агро бізнес сьогодні [Електронний ресурс]. - режим доступу: http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/2730-iak-svit-vplyvaie-na-rynok-zernovykh-v-ukraiini.html.*

3. *Закупівля зерна нового врожаю перебуває під загрозою зриву. – РБК – Україна [Електронний ресурс]. - режим доступу: http://www.rbc.ua/ukr/news/zakupka-zerna-novogo-urozhaya-nahoditsya-1438785029.html.*
4. *Шебанін В.С. Зерновиробництву України – інноваційний розвиток / В.С. Шебанін // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2014. – Вип.1. – С. 3-8*

Корюгін Андрій Валерійович,
доцент кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В АПК УКРАЇНИ

Поєднання саморегуляції товаровиробників і впливу держави на економіку розширює адаптаційні можливості господарюючих суб'єктів, створює передумови сталого функціонування самого ринкового господарства. Перш ніж визначити місце державної підтримки в системі регулювання сільського господарства, потрібно розкрити економічний зміст категорії «державна підтримка». У літературі зазвичай ототожнюються такі поняття, як «державне регулювання», «фінансова підтримка», «державне економічне регулювання», «система бюджетної підтримки», «державна допомога галузі» та інші, хоча ці терміни означають не одне і те ж. Багато авторів зводять систему державної підтримки тільки до фінансової та бюджетної підтримки. На практиці державна підтримка може здійснюватися не тільки у формі прямих бюджетних виплат, а й у формі непрямих заходів, при цьому використання бюджетних коштів носить стимулюючий характер. Зокрема, у формі закупівлі сільгосппродукції і продовольства для державних потреб, регулювання продовольчого ринку за допомогою проведення закупівельних і товарних інтервенцій із зерном.

Також не можна погодитися з думкою, що державна підтримка – це сукупність різних важелів та інструментів фінансування з державного бюджету. Крім бюджетних і фінансових виплат, держава може здійснювати різні організаційно-економічні заходи з метою створення сприятливих умов для функціонування вітчизняних товаровиробників. Це реструктуризація боргів, податкові пільги та інші. До позабюджетних форм підтримки належать заходи агропродовольчої політики, які не потребують витрачання коштів державних або муніципальних бюджетів, у тому числі регулювання цін і тарифів, зовнішньоторговельного регулювання експорту й імпорту сільськогосподарської продукції та продовольства, встановлення пільг, заборон і обмежень.

Необхідність державної підтримки сільського господарства в Україні вища, ніж у розвинених країнах. Це обумовлено природно-кліматичними, матеріально-технічними, економічними, соціальними, історичними умовами. Природно-кліматичний потенціал для відтворення в сільському господарстві України в 2,5-3,0 рази нижче, ніж в США, Канаді, країнах ЄС. Земля як основний засіб виробництва в сільському господарстві знаходиться в незадовільному стані. Для відновлення родючості ґрунту хоча б до невисокого рівня 80-х років, потрібні істотні і довгострокові інвестиції [2, с. 65].

Технічна оснащеність виробництва в сільському господарстві України в 4,5–20,0 разів відстає від провідних країн світу. Навантаження на трактор в Україні в останні роки становить 122 га, що вище, ніж в США в 4,4 рази, Франції – 10,2 рази, Німеччині – 15,3 рази. Значно вище в Україні і технологічне навантаження на зернозбиральні комбайни, оскільки на 1000 га збиральної площі в Україні комбайнів менше, ніж у США і Франції в 3,8 рази, у Німеччині – в 5 разів. При цьому необхідно враховувати, що продуктивність і якість сільськогосподарської техніки в Україні значно нижчі. Втрати і недобір урожаю в Україні в кілька разів перевищують

подібні втрати в інших країнах внаслідок гострого браку техніки, її ненадійності через граничні строки експлуатації, недосконаліть порівняно із зарубіжними аналогами.

Характерною рисою сучасного розвитку агропромислового виробництва у світі є те, що він здійснюється в умовах НТР. У агровиробництві НТР стала розвиватися пізніше, ніж у промисловості. Для цього були свої вагомі чинники: історично склалося культурне та технічне відставання сільського господарства від промисловості, села від міста; більш низький, ніж у промисловості, рівень спеціалізації та концентрації виробництва, що ускладнюють зростання накопичення та ефективного використання техніки та досягнень науки; більш пізній розвиток біології, генетики, хімії та інших наук, від яких залежить НТР в сільському господарстві. Разом з тим важливо враховувати, що більш пізній вступ агропромислового виробництва в НТР рятує його від необхідності послідовного проходження всіх етапів технічного прогресу, а там, де це можливо і доцільно, здійснювати перехід до сучасного технологічного способу виробництва.

Аналіз інноваційного розвитку агропромислового виробництва України дозволяє виділити низку проблем які гальмують підвищення конкурентоспроможності галузі.

По-перше, відсутня обґрунтована і дієва інноваційна політика держави. Відсутність системи державних пріоритетів, виключення із числа основних продуктивних сил – науки, передової освіти та інновацій є головною проблемою для прискореного розвитку економіки держави [3, с. 288].

По-друге, відсутня системного управління інноваційним процесом з боку держави. Розподіл сфер управління цією сферою між різними відомствами призводить до відсутності спільних цілей і задач, відсутності координації і неузгодженості дій, розпорошень людських і фінансових ресурсів. Таке управління ніколи не було спрямованим на вирішення загальнонаціональних завдань, оскільки завжди носило галузевий характер.

По-третє, нормативно-правова база регулювання інноваційної діяльності є фрагментарною, не цілісною, суперечливою і тому недосконалою. В Україні прийнято понад 100 законодавчих, нормативно-правових урядових актів і різноманітних відомчих документів, які не є взаємоузгодженими і не формують єдине законодавче поле інноваційної діяльності.

По-четверте, проблемою є відсутність фінансового механізму інноваційної діяльності. Основним джерелом фінансування витрат на інновації є власні кошти підприємств. В той же час, в розвинутих країнах світу в розвитку інноваційної діяльності визначальну роль відіграє розгалужена і досить динамічна мережа приватних інвестиційних і венчурних фондів. В зв’язку з відсутністю чіткої системи правил і гарантій приватний капітал ще не рухається в бік інноваційної сфери.

Державна підтримка експорту агропромислової продукції повинна бути спрямована на такі аспекти:

1. Найболючіше питання для компаній – повернення ПДВ. І в концепції створення системи державної підтримки експорту передбачено, що експортери, які стабільно працюють і їхня продукція має попит, повинні отримувати відшкодування ПДВ автоматично. Це має стати нормою і одним із ключових механізмів підтримки.
2. Щодо нарощування експорту наукоємної та унікальної продукції, то потрібні податкові пільги всередині держави для таких підприємств. До просування цих товарів за її межами мають підключатися наші дипломатичні установи. Нині їхня допомога зовсім незначна на фоні зусиль дипломатичних представництв інших держав.
3. Необхідно передбачити створення фінансових інструментів для страхування ризиків експортерів. Щоправда, тут уже йдеться не про торгівлю зерном чи продовольством, бо за них у 99% випадків розраховуються одразу. А там, де є відстрочка оплати з постачальниками, має діяти державне страхування. Такі страхові інституції є у всіх розвинутих країнах світу. Там держава бере на себе 85% ризиків, а на виробника перекладає лише 15%. Тобто компанія, що експортує, завжди отримує від покупця 15% передоплати, а на решту продавець дає покупцеві державну страховку, за якою той може отримати кредит у будь-якому європейському банку і виплатити виробнику. І якщо виробник не повертає гроші банку, то їх відшкодовує страхова компанія, а потім через суд стягує із покупця.

За двома показниками, які й визначають конкурентоспроможність, – ціна і якість, Україна випереджає навіть США та Євросоюз [1]. Крім того, перевагою вигідне географічне розташування з точки зору наближення до ринку Близького Сходу та Північної Африки, що відкриває великі можливості на перспективу. Надзвичайно гальмують динамічний розвиток українського експорту логістичні проблеми. Потрібно негайно будувати нові залізничні вагони для перевезення зерна та нові колії, реконструювати мости, а також оновлювати обладнання, яке забезпечує зміну колісних пар на кордоні України з ЄС, адже у Європі колії вужчі. Щоб їхати у Європу, треба мати ще й сертифіковані вагони, які відсутні у вітчизняній залізниці. За радянських часів в Україні річками перевозили понад 5 мільйонів тон зерна – в основному через русло Дніпра (70% перевезень). Нині цей показник ледве дотягує до одного мільйона. Тож не обійтися без серйозної реконструкції застарілих та аварійних шлюзів, через які проходять баржі, без поглиблення русел річок. І, звичайно, потрібно будувати сучасний річковий флот. Річкові перевезення порівняно з автомобільними втричі дешевші, а порівняно із залізничними – вдвічі. Також слід капітально відремонтувати існуючі автомобільні дороги та будувати нові поблизу морських і річкових терміналів. Створення інфраструктури, що забезпечить перевезення 80 мільйонів тон зерна, а саме стільки, як декларує держава через п’ять років, обійдеться майже 9 мільярдами доларів. Внесок держави приблизно може складати 15% (дороги, шлюзи), а також створення сприятливих умов. Іншими джерелами фінансування виступають кошти приватних компаній, фінансова допомога Європейського банку реконструкції та розвитку, інших фінансових установ.

У ринкових умовах основними факторами впливу на сталий розвиток сільськогосподарського виробництва є витрати, ціна, прибуток товаровиробників. Неврегульованість відносин на агропродовольчому ринку, випередження темпів росту продовольчої інфляції відносно загального рівня інфляції зумовлюють зниження реальних ресурсів населення. При цьому ціни реалізації сільськогосподарських товаровиробників значно нижче роздрібних цін на аграрну продукцію і продовольство. У зв'язку із цим, необхідно забезпечити стабілізацію кон'юнктури сільськогосподарської продукції, якої можна досягти формуванням ринкових запасів, що дозволять у періоди росту попиту на аграрну продукцію здійснити реалізацію за реальними цінами. На нашу думку, особливого значення набувають державні інструменти регулювання через товарно-закупівельні інтервенції на ринку з метою забезпечення стабільних цін та умов сталого розвитку сільськогосподарського виробництва.

Використані джерела:

1. *Козаченко Л. «Ціною та якістю ми випереджаємо США та Європу» / Л. Козаченко // Урядовий кур’єр. – 2013. – 26 вересня.*
2. *Гарбуз М. Ю. Теоретичні підходи до формування засад державної підтримки виробництва сільськогосподарської продукції в Україні / М. Ю. Гарбуз // Економіка та управління АПК. - 2012. - Вип. 8. - С. 63-67.*
3. *В. Б. Смолінський Проблеми державного регулювання інноваційної діяльності в аграрній сфері економіки / В.Б. Смолінський // Науковий вісник НЛТУ України. - 2011 р. - № 21.02. - С. 286-290.*

Кошура Андрій Вікторович,
аспірант кафедри теорії і методики фізичного виховання
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ

Сучасний етап розвитку вищої освіти в Україні, євроінтеграційні процеси висувають принципово нові вимоги до змісту теоретико-методологічних, нормативно-правових, організаційних основ системи фізичного виховання особистості, яка має забезпечити належний рівень формування інтелектуального потенціалу, повну реалізацію вроджених задатків, розвиток й удосконалення здібностей особистості. Це питання є вельми важливим і для практики фізичного виховання молоді у вищих навчальних закладах України. Одним із пріоритетних шляхів вирішення усього комплексу назрілих проблем є дослідження, систематизація, узагальнення та імплементація в практику фізичного виховання вищої школи передового педагогічного світового досвіду, і в першу чергу країн, які близькі Україні за етнічними, суспільно-економічними процесами.

Вступ Польщі у 2004 році до Європейського союзу визначальною мірою обумовив вектори соціально-економічного розвитку країни, реорганізацію усіх сфер суспільного життя, спрямував зусилля держави й громадськості на адаптацію нормативно-правових основ життєдіяльності держави до стандартів Європейської спільноти.

Аналіз нормативно-правової бази свідчить про те, що організація та функціонування системи вищої освіти Польщі врегульована з точки зору законодавства, а її діяльність регламентується низкою правових актів, серед яких найбільш визначальними є: Конституція республіки Польща [14], Закон про вищу освіту [9, 10, 11, 15], Закон про позики та студентські кредити [12], Закон про правила визнання професійних кваліфікацій, набутих у державах-членах Європейського Союзу [13].

У статті 70 Конституції республіки Польща законодавцем визначено, що кожен має право на освіту, а навчання до 18 років є обов'язковим. Навчання в державних школах є безкоштовним. Законом допускається надання платних освітніх послуг в системі вищої освіти. Конституцією Польщі забезпечується автономія вищих навчальних закладів на підставах зазначених у законі про вищу освіту [15].

Розділ перший Закону "Про вищу освіту" містить тлумачення вихідних понять, які вживаються по тексту закону, визначає порядок створення і ліквідації вищого навчального закладу, порядок нагляду за функціонуванням ВНЗ, умови та напрями міжнародної співпраці, правові підстави діяльності Головної Ради науки і вищої освіти, Польської акредитаційної комісії, Конференції ректорів вищих навчальних закладів. Вивчення змісту закону та низки наукових праць [2, 3, 4, 5] дозволяє визначити поняття "система вищої освіти Польщі" з точки зору системно-структурного підходу і розуміти його як сукупність вищих навчальних закладів, які створені і функціонують у відповідності до статутних завдань, вповноважені та відповідають вимогам щодо здійснення підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями "бакалавр" та "магістр", забезпечувати підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації, і діяльність яких регламентується законом, державними органами управління з акредитації та контролю із широким залученням громадських організацій в сфері освіти і науки.

Будь яка система покликана забезпечити задоволення потреб громади, держави в певній сфері суспільно-економічного життя, що власне обумовлює предметну сферу її функціонування, визначає мету, завдання, принципи, функції діяльності [8]. Як зазначається в наукових працях [1, 6, 7] метою функціонування системи вищої освіти в Польщі є задоволення потреб суспільства й держави в підготовці фахівців та кадрів вищої наукової кваліфікації, реалізації права громадянами на здобуття вищої освіти, задоволення ними культурних, освітніх, духовних, інтелектуальних потреб, сприяння зростанню якості та рівня життя. В цьому контексті основними завданнями функціонування системи вищої освіти Польщі виступають:

– забезпечення високого рівня та якості вищої освіти;
– створення умов та належного рівня кадрового, фінансового, правового, організаційного, матеріально-технічного інших видів забезпечення діяльності системи вищої освіти;
– забезпечення рівності та доступності вищої освіти для громадян;
– сприяння підвищенню рівня та якості життя населення;
– забезпечення усіх соціально-економічних сфер висококваліфікованими фахівцями;
– забезпечення розвитку науки, як фундаменту постіндустріального типу суспільства;
– створення умов для всебічного розвитку особистості у вищих навчальних закладах, професійної реалізації, підвищення кваліфікації, післядипломної освіти.

Аналіз правових та нормативних основ діяльності системи вищої освіти Польщі [15] дозволяє сформулювати основні принципи її функціонування, а саме:
– автономності функціонування вищих навчальних закладів;
– відкритості, рівності, доступності вищої освіти;
– децентралізації системи управління вищою освітою;
– єдності вимог та критеріїв якості вищої освіти в контексті Європейської унії;
– верховенства права та законності;
– соціальної справедливості, платності, фінансової доступності до здобуття вищої освіти;
– підконтрольності громадськості, взаємодії з громадськими органами управління.

Основною структурною ланкою системи вищої освіти Польщі виступають вищі навчальні заклади. Відповідно до Закону про вищу освіту [15] в Польщі діють вищі навчальні заклади: публічні та не публічні, де під поняттям "публічний" розуміють вищий навчальний заклад, створений державою в особі компетентного органу влади, а під поняттям "не публічний" розуміють незалежний вуз, якийзаснований фізичною або юридичною особою, групою осіб, який не є державним, і відноситься до приватного сектору. За галузевою та профільною формами вищі навчальні заклади розподіляються: академічні, професійні, військові, внутрішніх справ, мистецькі, медичні, морські.

Аналіз змісту законодавчих актів дозволяє окреслити основні завдання вищих навчальних закладів в процесі реалізації мети функціонування системи вищої освіти Польщі, до яких віднесено:
– навчання студентів, з метою набуття ними знань, формування умінь і навичок необхідних для здійснення професійної діяльності;
– виховання в студентів почуття відповідальності за польську державу, формування світоглядних принципів демократії та поваги прав людини;
– проведення наукових досліджень і дослідно-конструкторських робіт, надання науково-дослідних послуг;
– підготовката професіоналізація наукових кадрів;
– пропаганда та поширення наукових досягнень, національної культури і мистецтва, збір та обмін інформацією, надання бібліотечних та інформаційних послуг;
– навчання в аспірантурі, курсах підвищення кваліфікації з метою формування нових умінь та навичок, необхідних на ринку праці в системі безперервного навчання впродовж усього життя;
– створення умов для розвитку фізичної культури студентів;
– сприяти розвитку місцевих та регіональних громад;
– створення умов для людей з обмеженими можливостями брати повноцінну участь у навчальному процесі та наукових дослідженнях.

На законодавчому рівні зобов'язано вищі навчальні заклади здійснювати моніторинг кар'єри своїх випускників з метою адаптування навчальних курсівта програм до освітніх потреб ринку праці після трьох і п'яти років з дня закінчення вищого навчального закладу.

Система вищої освіти Польщі передбачає отримання студентами відповідних фахових кваліфікацій на трьох рівнях і за двома профілями – академічним та практичним. Навчання на освітньо-кваліфікаційних рівнях проводиться за двома формами – денною та заочною.

Невід'ємною складовою системи вищої освіти Польщі виступають органи державного

та громадського управління в особі відповідних Міністерств, Польської Комісії Акредитаційної, Ради ректорів та Ради науки і вищої школи.

Використані джерела:

1. *Andrzejem Jamiołkowskim. (2003):Szkoły wyższe w Polsce – kontrowersje i problemy. Rozmowa z prof. Dr hab. Andrzejem Jamiołkowskim, przewodniczącym Państwowej Komisji Akredytacyjnej, "Nauka i Szkolnictwo Wyższe", Nr 1/21/2003, s. 73-86.*
2. *Biały K. (2006): Szkolnictwo wyższe w Polsce w warunkach rynkowych a proces budowy społeczeństwa opartego na wiedzy – kilka uwag krytycznych, "Nauka i Szkolnictwo Wyższe", Nr 2/28/2006, s. 34–49.*
3. *Dąbrowa-Szefler M. (2003): System nauki i szkolnictwa wyższego: elementy funkcjonowania i zarządzania, Uniwersytet Warszawski, Centrum Badań Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa.*
4. *Dąbrowa-Szefler M., Jabłecka-Prysłopska J. (2007): Szkolnictwo Wyższe w Polsce. Raport dla OECD, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa.*
5. *Dietl J. (2001): Uwarunkowania dalszego rozwoju nie państwowego szkolnictwa wyższego w Polsce, "Nauka i Szkolnictwo Wyższe", Nr 2/18/2001, s. 37-60.*
6. *Nowakowska-Siuta R. (2007): Szkolnictwo wyższe w wybranych krajach Europy Zachodniej, Wydawnictwo: Instytut Badań Edukacyjnych MEN, Warszawa.*
7. *Sowiński R. (2004): Ustrojowe wyznaczniki koncepcji szkolnictwa wyższego, "Nauka i Szkolnictwo Wyższe", Nr 1/23/2004, s.104-121.*
8. *Гасюк І.Л. Державне управління фізичною культурою та спортом: стан та перспективи розвитку: [моногр.] / І.Л. Гасюк. – Хмельницький: ПП Балюк І.Б., 2011. – 432 с.*
9. *Форум: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. – 2015. – Akty prawne – szkolnictwo wyższe (BIP). Ustawy – Режим доступу: http://www.bip.nauka.gov.pl/g2/original/2014_11/7afac344684783d80578b24c044abc81.pdf – Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. O zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz nie których innych ustaw.*
10. *Форум: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. – 2015. – Akty prawne – szkolnictwo wyższe (BIP). Ustawy – Режим доступу: http://www.bip.nauka.gov.pl/g2/original/2014_11/7afac344684783d80578b24c044abc81.pdf – Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst ujednolicony).*
11. *Форум: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. – 2015. – Akty prawne – szkolnictwo wyższe (BIP). Ustawy – Режим доступу: http://www.bip.nauka.gov.pl/g2/original/2014_03/4e3eb545292a2c8db1579fed5844bb4f.pdf – Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jednolity).*
12. *Форум: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. – 2015. – Akty prawne – szkolnictwo wyższe (BIP). Ustawy – Режим доступу: http://www.bip.nauka.gov.pl/g2/original/2014_01/6f6b783b2cf9a0643f04bd7a3c42abcc.pdf – Ustawa z dnia 17 lipca 1998 r. o pożyczkach i kredytach studenckich (tekst ujednolicony).*
13. *Форум: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. – 2015. – Akty prawne – szkolnictwo wyższe (BIP). Ustawy – Режим доступу: http://www.bip.nauka.gov.pl/g2/original/2014_03/528d644a5ff9bfe8572320553d887d61.pdf – Ustawa z dnia 18 marca 2008 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej (tekst ujednolicony).*
14. *Форум: Polskie Prawo. – 2015. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. – Режим доступу: http://prawo.ws/konstytucja.htm – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Ostatnia aktualizacja - styczeń 2014r.*
15. *Форум: Polskie Prawo. – 2015. – Prawo o szkolnictwie wyższym. – Режим доступу: http://prawo.ws/o_szkolnictwie_wyzszym/tekst.htm – Prawo o szkolnictwie wyższym. Ostatnia aktualizacja - styczeń 2014r. (tekst ujednolicony).*

Kravchenko Svetlana Anatoliivna,
professor of the Department of Management and Marketing
PHEE "European University"

THE ASPECT RATIO OF DIAGNOSTIC METHODS OF ADAPTIVE PROCESSES IN THE IMPLEMENTATION OF THE ACTIONS OF THEIR SPECIALISTS

The results of the synthesis and development of diagnostic methods of adaptation processes of the economic mechanism of functioning of the enterprises to conditions of competition in Ukraine make it possible to ascertain the ratio of diagnostic methods of adaptive processes in their implementation with the following activities specialists:

1) assessed and analyzed by the system: modular design; Adaptive marketing circuits active and passive adaptation; Reproduction of BPA; distribution and redistribution of resources; forecast scenarios AP-A and AP-B; Process Control bifurcation fluctuations antisipatsii mechanisms, twinning and screening processes; indexing inventory; providing information, economic and information security; Response on a change in the operational environment; adaptive search solutions (cascade selection procedure rules in decision-making); timing, structuring, privatization and specialization, the restructuring of European integration; increasing the adaptive qualities of the enterprise; maneuvering tariff policy; financial recovery; behavioral, parametric, structural and targeted adaptation; Strategic monitoring, etc.;

2) analyzes in order to optimize the system: cost and cost of production; resource and kreditoobespechennosti; financial stability, stability, solvency, profitability and competitiveness of the enterprise; production – economic processes; Strategy maneuvering; the sensitivity of the business – situations; threshold levels of the production process; structural – parametric indicators of the organization, management and marketing company; adaptive mechanism of transformation of producers as a business entity, etc.;

3) developed and implemented a business – card of the enterprise; management and investment business – plans; business scenarios – situations; new methodological tools of diagnosis; Projects to respond effectively to internal and external changes in the environment; energy- and resource-saving technologies, waste-free technology and secondary production; ways to improve yields; ways to improve economic structures; functional resource-adaptive approaches, etc.;

4) are activated using methods: heuristic; polustandartizirovannye; Experimental (notes forming); adaptive planning structure and placement of crops; strategic analysis; expensive – price analysis; SWOT-analysis; SPAGE-analysis; STEP-analysis; system simulation of adaptive management; indicative and strategic planning; functionally-oriented, structure-functional and structural – parametric analysis; analysis of operational leverage; adaptive prediction algorithm; multifunctional information monitoring; inflation-devaluation forecasting; situational analysis of the local response to the disturbance operating environment; Economic – mathematical (linear programming, deterministic programming, correlation – regression modeling, optimization modeling, descriptive modeling, cybernetic simulation); and nonlinear system dynamics, and others.

General characterological features an adaptive diagnostic systems integrate state study of dynamic and situational parameters. Provided internal and external operating environment of the enterprise, taking into account probability - temporal and spatial architectonics, level of entropy and synthetic factors in accordance with the mechanism tseledostizheniya. The most common tasks diagnostic economic situations are forecasting the results of investment (innovation) design; identification and assessment of unused capacity operation of the business (the characteristics of adaptive capacity), increasing capital reserves and violations of the economic cycle; situational and strategic analysis of adaptive state; improvement of the business plan taking into account the correction strategy of maneuvering and other resources.

Some researchers do not bind subsystem diagnostics implemented with the establishment of adaptation – diagnosis, while for implementing other conceptual installation subsystem goal formation in management. Data envelopment analysis enterprise refracts a hypothetical criterion for

expert and stochastic space response. In engineering calculations implemented most flexible ways and methods that correlate with external and internal degrees of analytic hierarchy. External flexibility, in essence, a relative ratio to adapt, because linked to the ability of maneuvering strategies, tactics, operations and objectives of the operation of the business environment. Internal flexibility is directly related to adaptation to the impacts of (outside) the conditions of market economy and with the operational objectives of the operation and adjustment strategies of adaptive behavior as an agent of the company, with the assessment of market conditions, the realization of the potential survival in the environment.

The diagnostic results of the adaptive state of the most objective factors in the activation of the etiological diagnosis (by 83-89%) in the integrative integrity with other methods and factor systems. But researchers in modeling systems the ratio factor of adaptability to the algebraic sum has not been studied thoroughly (adaptability and not directly compared with the stages of diagnosis). Since this financial state is estimated standard fixed coefficients, then the system status diagnostic adaptive coefficient calculation has weighty significance. Internal and external diagnosis varies depending on the purpose of tracking operation, and etiological and symptomatic – based on the nature of the study. Ratio analysis (R-analysis), factor, horizontal (time), comparative (spatial), trend and vertical (structural) types of analysis used in the subsystem of the main approaches of traditional reading of financial statements.

The basic principles of adaptive diagnostic states are scientific validity and consistency, objectivity and timeliness, integrity, accuracy and specificity, potency and efficacy. In this, regard need to be improved and leading a group of tools used in the diagnosis of the state of the adaptive (heuristic, economic – logical, special, economic – mathematical). One of the basic parameters of the survival of the enterprise environment is a setting of financial stability (dynamic and static), most clearly reveals the equilibrium state of the enterprise.

The system diagnostics adaptive state enterprises ranked according to the final results of functioning of selected coping strategies (taking into account the individual characteristics), power and speed of reaction to the institutional environment factors. This is confirmed by the peculiarities of using the balance sheet method in the system of strategic management "structure – strategy – operation". Characterological features of the enterprise as an economic agent market interactions determine the parameters and duration of the strategic reactions. Static study, supported by informative material for a specific period (per year), not only miss the effects of trends, but do not reveal the actual causal link. And yet – it is still prevalent static methods in analytical calculations of experts. For example, the study of the works presented in the Strategic Management Journal, states the fact of the active application (nearly 75% of developments) regression methods (Manova, ANOVA, discriminant analysis, linear regression calculations). Around 90% of researchers mnogovariativnye implement methods that do not reveal the presence of geteroskedostichnosti. Failure to assess the impact on geteroskedostichnost distortion findings and exacerbates the wrong selection of analytical parameters of the statistical dependence in the independent variables in the simulation.

Using modeling tools in the study of the strategic options of adaptive behavior of the enterprise monitors a negative correlation between the level of the international industry competition (import penetration in the industry, the advertising industry saturation, labor and capital-intensive industry) and the diversification strategy of the agricultural enterprise (capacity market niche companies, the volume of market share enterprise). The indices of entropy Jacquemin and Berry's measured diversification businesses. However, the implementation of common method Lsdv (least squares dummy variables) does not represent the primary sources of information on the leading coefficients of variation (dummy variables for this is simply not intended). But factors labor and capital rather invariant over time. In view of these features can be fixed (for each agricultural enterprise individually) changes in import penetration ratio, and thus the dependence of the monitor economic characteristics of the enterprise and diversification strategy of adaptive behavior.

Increased use of economic - mathematical methods in the diagnosis of the state of the adaptive increases optimality and efficiency in making effective management decisions to ensure a competitive advantage. Instead, descriptive, predictive and normative models the researchers used the model Du

Pont (fixed existence and nature of the relationship between the return on invested capital, net income, asset and leverage, profit margins on equity is detected by the multiplier of the share capital) and a system of economic indicators Zvei (preserves conceptual installation Du Pont, whereby the structure is evaluated, analyzed the level of liquidity and profitability).

Simulation of market adaptation: 1) is used for other purposes (adjusting business strategy when the market situation and the absence of full information about the changes); 2) focused on the change in the level of income of the enterprise. We consider it necessary to modify the usage model of market adaptation. Modification of the use of the model in this case means: 1) the inclusion of functional dependence in modeling the processes of adaptation of the economic mechanism of functioning of agricultural enterprises; 2) construction of a normative assessment scale for the interpretation of the model parameters in a tiered hierarchy of adaptation (high, medium, low) enterprises in the social market economy; 3) a graphical representation of performance modeling framework developed by the rating scale.

Unlocking the potential of adaptive planning in the most efficient operational management. Leading Adaptive Planning at the micro level are as follows: 1) adaptation and development of functional structures of the agricultural enterprise, mechanisms to survive in the environment; 2) the development of new (for independent Ukraine) organizational-functional structures of agricultural production; 3) improving the functioning and adaptive forms of existing coping mechanisms.

The subsystem diagnostics adaptive management implementation methodology signature situational modeling helps to optimize management decision to ensure competitive advantage, correcting the operational management strategies, flexible and adequate reaction control subsystem on the disturbed conditions of market economy. Moving from one state enterprise (not adapted) to another (adapted) stimulated resulting handle forecasting and matrix-encoded. The potential of neural networks is expanding the operation interval - guaranteed control and eliminate the (almost) the state of uncertainty.

Thus, in connection with the foregoing, the following conclusions. 1. The diagnosis of adaptive processes is an integral part of the survival mechanism of enterprises in a crisis. It was found that the diagnostic methods of adaptive processes unified taxonomy special adaptations in the economy do not yet have. 2. Actualize the methods of adaptive planning, modeling, forecasting and risk management of agricultural production. It highlighted the importance of ratio analysis and the basic principles of diagnosis of the state of the adaptive enterprise. 3. In the search for ways to improve the process of adaptation of the economic mechanism of functioning of enterprises to competition, the special importance are especially implementation of the "balance sheet" method, the concept of "product platform" theory kapitalodinamiki, model adaptation operating leverage, the methodological approach "Sharpe rule", the signature of the situational modeling.

Крушинська Алла Вікторівна,
старший викладач кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів
Хмельницького університету управління та права,
Гриценюк Богдана Анатоліївна,
студентка магістратури за спеціальністю "Адміністративний менеджмент"
факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Здійснення державою податкового стимулювання сільськогосподарських суб'єктів підприємницької діяльності є одним з ключових чинників, що забезпечують її розвиток та, відповідно, сприяють зростанню рівня національної економіки. Світовий досвід показує, що практично всі країни, яким притаманна економічна система ринкового типу, використовують даний

механізм для забезпечення розвитку аграрного підприємницького сектору. Тому виокремлення сутності та визначення впливу інструментів і критеріїв податкового стимулювання на сільськогосподарські підприємства є актуальним питанням, що потребує подальшого дослідження

Аналіз дослідження щодо сутності податкового стимулювання розвитку сільськогосподарських підприємств, дозволяє окреслити його як комплекс заходів податкового регулювання щодо надання податкових пільг та преференцій сільськогосподарським підприємствам для спонукання їх здійснювати та нарощувати даний вид діяльності, згідно відповідного плану чи програми. Не менш важливу роль для розуміння сутності податкового стимулювання, є виокремлення його складових (рис. 1).

Рис. 1. Складові податкового стимулювання розвитку сільськогосподарських підприємств в Україні

Особливу роль в економічній політиці суб'єктів господарювання відіграють різного роду інструменти податкового стимулювання. До них переважно відносять: зниження ставок податків, відміна сплати податків, встановлення спеціальних режимів оподаткування, які допомагають не лише краще здійснювати діяльність вітчизняних підприємств, але й створюють сприятливі умови для залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, що сприятиме активізації економічного росту [2, с. 268]. Вважаємо цінним доповнення до класифікації інструментів податкового стимулювання, яке вносить Н. С. Прокопенко, виділяючи серед них податкові пільги, податкові кредити та податкові канікули [3, с. 100].

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що сільське господарство у країнах ЄС отримує значну підтримку із бюджету через субсидії. Водночас з огляду на корупційну складову при їх розподілі в Україні механізм підтримки через видатки бюджету не став високоефективним. Відтак більш ефективним став механізм підтримки через податкові пільги: спецрежим ПДВ та фіксований сільськогосподарський податок (ФСП). Останній з 01.01.2015 р. податковою реформою трансформовано в 4-ту групу платників єдиного податку, а його ставки збільшено втричі. Відповідно, колишні платники ФСП стають платниками єдиного податку - для них сформовано окрему групу даного різновиду обов'язкових платежів державі зі спеціальними умовами справляння, практично ідентичними за умовами справляння із ФСП. За таких умов

оподаткування сільськогосподарські підприємства не сплачують податок на прибуток та земельний податок, що створює сприятливе середовище для стимулювання. Тенденцію сплати даного податку можна побачити на прикладі ТОВ «Камчатка» в табл. 1.

Таблиця 1

Розрахунки ТОВ «Камчатка» за окремими податковими зобов'язаннями у 2012-2014 рр. (тис. грн.)

Назва податку (пільги)	Роки					Темп зростання (зменшення), %				Сплачено в серед. за 5 років
	2010	2011	2012	2013	2014	2011 р. до 2010 р.	2012 р. до 2011р.	2013 р. до 2012 р.	2014 р. до 2013 р.	
ФСП	13,6	14,5	17,4	26,5	16,4	106,6	120	152,3	61,9	17,7
ПДВ	1761,4	3694,6	6293	6066,9	9006,9	в 2,1 р.	в 1,7 р.	96,4	148,5	5364,5
Пільга ПДВ	975,3	1258,3	9756,7	3445,8	7262,8	129,0	в 7,8 р.	35,3	в 2,1 р.	6821,8

Наступним не менш важливим стимулятором для сільськогосподарських підприємств є пільги по сплаті ПДВ. Згідно із спеціальним режимом оподаткування сума ПДВ, нарахована сільськогосподарським підприємством на вартість поставлених ним сільськогосподарських поварів (послуг), не підлягає сплаті для бюджету та повністю залишається в розпорядженні такого сільськогосподарського підприємства для відшкодування суми податку сплаченої (нарахованої) постачальнику на вартість виробничих факторів. Нарахування даної пільги можна спостерігати за рахунок таблиці 1-2, з них ми бачимо, що сума сплати ПДВ була б набагато більшою, як щоб нарахування пільги не відбувалося б.

Особливу увагу варто звернути на єдиний податок, як уже зазначалося 4 групу цього податку було сформовано з колишніх платників фіксованого сільськогосподарського податку. Тому, щоб зрозуміти специфіку оподаткування було розраховано оптимальну систему оподаткування для ТОВ «Камчатка» (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунок оптимальної системи оподаткування для ТОВ «Камчатка» (тис. грн.)

№ з/п	Показники	Фактичні за загальною системою оподаткування	Змодельовані за спрощеною ставкою оподаткування єдиний податок за ставками:	
			3%	5%
1.	Нараховані податки та збори:	11206,8	10956	3564,7
1.1.	Податок на додану вартість	7391,3	7391,3	-
1.2.	Плата за землю	234,4	-	-
1.3.	Фіксований сільськогосподарський податок	16,4	-	-
1.4.	Податок на доходи фізичних осіб	1941,2	1941,2	1941,2
1.5.	Єдиний соціальний внесок	1591,4	1591,4	1591,4
1.6	Екологічний податок	1,6	1,6	1,6
1.7.	Плата за надра	2,4	2,4	2,4
1.8.	Військовий збір	28,1	28,1	28,1
2.	Виручка від реалізації товарів та послуг	33235	33235	33235
3.	Прогнозовані показники в т. ч.:	-	844,1	2361,75
3.1.	Плата за землю	-	700	700
3.2.	Єдиний податок	-	144,1	1661,75
Всього нараховані та прогнозовані податки за різними системами оподаткування		11206,8	11800,1	5926,45

Отже, ми бачимо, що оптимально вигідним варіантом системи оподаткування для ТОВ «Камчатка» є сплата ФСП, тоді як єдиний податок збільшує податковий тиск на підприємство, що в подальшому не дозволить збільшувати обсяги виробництва, підвищувати заробітну плату працівникам, чи знизити ціну на товар. Про те, збільшуючи податковий тиск на підприємство, держава має не лише можливість поповнювати свою скарбницю, але й створити умови для конкурентної боротьби в жорстких умовах оподаткування.

Таким чином, ми бачимо, що податкове стимулювання розвитку сільськогосподарських підприємств відіграє досить важливу роль, адже виступає законодавчо встановленою системою форм, методів та інструментів податкового характеру, спрямованих на створення передумов для соціально-економічного розвитку і науково-технічного відтворення продуктивних сил аграрної галузі, в успішному функціонуванні яких держава зацікавлена.

Використані джерела:

1. *Журавська І. Фіксований сільгоспподаток: за крок до єдиного податку / І. Жураківська // Бухгалтерія. – 2014. - №47. – С. 35-38.*
2. *Магопець О.Л. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «податкове стимулювання» / О.Л. Магопець // Наукові праці КНТУ. – 2014. – №26. – С. 265-273.*
3. *Прокопенко Н.С. Податкове стимулювання розвитку агропромислового комплексу України / Н.С. Буряковський, А.Ю. Гріненко, О.В. Короткова. – Львів: «Ліга- прес», 2013. – 190с.*
4. *Синчак В.П. Ретроспектива наукових підходів до інтерпретації податкового стимулювання / В.П. Синчак, А.В. Крушинська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». - 2012. - № 19. - С. 67-71.*

Кулинич Омелян Іванович,
професор кафедри математики, статистики та інформаційних технологій
Хмельницького університету управління та права,
доктор економічних наук, професор

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СТАТИСТИЧНИХ РІВНЯНЬ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ

Метод статистичних рівнянь залежностей – статистичний метод аналізу причинних взаємозв’язків економічних явищ і процесів. На відміну від математичного методу кореляційного і регресійного аналізу, основою якого є лінійна алгебра, застосування методу статистичних рівнянь залежностей ґрунтується на обчисленні коефіцієнтів порівняння, які визначають через відношення окремих значень однойменної ознаки до його мінімального або максимального рівня. Цей метод розроблений у першій половині 80-х років XX століття мною, Кулиничем Омеляном Івановичем (метод депоновано Всесоюзним інститутом наукової та технічної інформації 20 травня 1983 р. № 2700-83 Деп.). Метод за цей період дістав широке міжнародне визнання, оскільки має істотну перевагу – вирішує обернену економічну чи технічну задачу та застосовується поряд з математичним методом кореляційно-регресійного аналізу для вивчення взаємозв’язків у нечисленних та численних сукупностях, а також при наявності кореляційної чи функціональної залежності. Завдання, які вирішує цей метод відображено у табл. 1 [1–2].

Перелічені у табл. 1 функції методу статистичних рівнянь залежностей відрізняють цей метод від методу кореляційного та регресійного аналізу отриманням таких аналітичних можливостей:

1) розмежування стійкої і нестійкої залежності;
2) визначення частки впливу чинникових ознак, які мають вплив на розвиток економічного явища;
3) побудови графіків одночинникової та множинної залежності;

Таблиця 1

Функції методу статистичних рівнянь залежностей

I. За вихідними даними варіаційних рядів при нечисленній (до 20 одиниць) та численній сукупності одиниць спостереження:	*II. За вихідними даними рядів динаміки:*
1) вирішення прямої статистичної задачі, тобто визначення рівня та розміру зміни результативної ознаки при зміні чинника (чинників) на одиницю чи будь-яку величину (планову, нормативну або прогнозовану);	1) визначення розміру зміни соціально-економічного явища при зміні періодів ряду динаміки на одиницю;
2) вирішення оберненої статистичної задачі, тобто визначення рівнів чинника (чинників) та розміру їх зміни при зміні результативної ознаки на одиницю чи будь-яку величину (планову, нормативну або прогнозовану);	2) встановлення середнього темпу зміни економічного явища в результаті дії чинників для кожного періоду (року, кварталу, місяця);
3) побудова функціональних теоретичних моделей розвитку соціально-економічних явищ;	3) моделювання динаміки чинників та результативних показників соціально-економічних явищ і процесів, тобто вирішення прямої та оберненої статистичної задачі;
4) обчислення можливого (гіпотетичного) рівня та розміру зміни результативної ознаки при відомих (прогнозованих) значеннях чинника (чинників) на основі побудови функціональних теоретичних моделей розвитку соціально-економічних явищ;	4) обґрунтування прогнозних рівнів соціально-економічних явищ;
5) обчислення частки (ступеня) впливу чинників на результативну ознаку;	5) обчислення частки (ступеня) впливу чинників на результативну ознаку;
6) встановлення ступеня інтенсивності використання чинників для забезпечення формування середнього рівня результативної ознаки;	6) оцінка інтенсивності використання чинників, що формують розвиток соціально-економічного явища за кожний період (рік, квартал, місяць, тощо) ряду динаміки;
7) оцінка розміру зміни рівнів чинників для забезпечення заданого (прогнозованого, нормативного або планового) рівня соціально-економічного явища, чи навпаки – рівнів результативного показника при заданих (відомих) значеннях чинників, і визначення при цьому необхідних затрат ресурсів по кожному чиннику у вартісному вираженні.	7) виявлення тенденції розвитку.

4) отримання прямої характеристики зміни результативної ознаки при зменшенні або збільшенні чинника (чинників) на одиницю чи будь-яку величину всіма видами і формами рівнянь залежностей;
5) встановлення рівнів чинників та розміру їх зміни для забезпечення зростання (зменшення) результативної ознаки на одиницю чи будь-яку величину (обернена задача);
6) визначення сукупного впливу на результативну ознаку зміни кожного з чинників на одиницю чи будь-яку величину (планову, нормативну або прогнозовану);
7) оцінювання ступеня інтенсивності використання чинників для формування середньої величини результативної ознаки у варіаційних рядах та абсолютного рівня результативної ознаки в рядах динаміки.

До уваги пропонується перелік наукових праць, де автори застосовують метод статистичних рівнянь залежностей для статистичного аналізу взаємозв’язків соціально-економічних

явищ і процесів, їх моделювання й прогнозування [3]. Відмітимо також, що застосування методу статистичних рівнянь залежностей забезпечено розробкою комп'ютерної програми[1].

Метод статистичних рівнянь залежностей є статистичним методом аналізу функціональних та кореляційних взаємозв'язків, який ґрунтується на статистичних коефіцієнтах порівняння. За результатами розгляду прикладних аспектів застосування цього методу як в Україні, так і в інших країнах, здійснено наступні узагальнення.

1. Використання статистичних методів для оцінки взаємозв'язку економічних явищ дає змогу краще зрозуміти господарські явища і процеси, що дозволяє більш достовірно обґрунтовувати управлінські рішення та прогнози.
2. Об'єктивну характеристику взаємозв'язку та частки впливу чинників на розвиток економічних явищ можуть забезпечити тільки правильно підібрані статистичні методи.

Використані джерела:

1. *Кулинич О. І. Теорія статистики : [підруч.] / О. І. Кулинич, Р. О. Кулинич. – [6-тє вид. , перероб. і доп.]. – К.: Знання, 2013. – 239 с.*
2. *Кулинич Р. О. Статистичні методи аналізу взаємозв'язку показників соціально-економічного розвитку : [монографія] / Р. О. Кулинич. – К.: Формат, 2008. – 288 с.*
3. *Кулинич Р. О. Прикладне застосування методу статистичних рівнянь залежностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kulynych.in.ua/examples-of–application–msrz/zastosuvanna-msrz.*
4. *Кулинич О. І. Економетрія : [навч. посіб.] / О. І. Кулинич. – Хмельницький: Поділля, 2003. – 215 с.*
5. *Кулинич Р. О. Статистична оцінка чинників соціально-економічного розвитку : [монографія] / Р. О. Кулинич. – К. : Знання, 2007. – 311 с.*
6. *Кулинич Е. И. Эконометрия / Е. И. Кулинич. – М. : Финансы и статистика, 1999–2001. – 304 с.*
7. *Ферстер Э. Методы корреляционного и регрессионного анализа: Руководство для экономистов [пер. с нем.] / Э. Ферстер, Б. Ренц. – М. : Финансы и статистика, 1983. – 302 с.*

Кулинич Роман Омелянович,
завідувач кафедри математики, статистики та інформаційних технологій
Хмельницького університету управління та права,
доктор економічних наук, професор

СТАТИСТИЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ

Значення прогнозу одержують використовуючи основний постулат прогнозування про суттєву незмінність тенденції факторів, які формували розвиток показника у прогнозованому періоді. Екстраполяція передбачає, що закономірність розвитку явища, встановлена на основі регресійного рівняння, може бути продовжена за межі тих умов, в яких її було отримано. На основі визначення довірчих інтервалів можна встановити межі (мінімальні та максимальні рівні), в яких, за визначеного рівня імовірності, знаходяться значення прогнозованого показника.

Способи прогнозування рівнів розглянемо на прикладі застосування методів регресійного аналізу та статистичних рівнянь залежностей. Метою цих розрахунків є визначення прогнозних значень з подальшим оцінюванням ступеня інтенсивності впливу макроекономічних чинників, які формують обсяг досліджуваного показника у майбутньому періоді.

[1] Розробку комп'ютерної програми "Метод статистичних рівнянь залежностей" здійснив завідувач кафедри математики, статистики та інформаційних технологій Хмельницького університету управління та права, доктор економічних наук, доцент Р. О. Кулинич, тел. 0973971280, kulynych_roman@ukr.net.

Прогнозування на основі кореляційно-регресійного аналізу зазвичай здійснюють на основі лінійного рівняння тренду виду:

$$\hat{y} = a + b \times t.$$

Оцінювання параметрів рівнянь тренду основного макроекономічного показника на основі застосування методу найменших квадратів, передбачає встановлення кращої апроксимації за формулою мінімізації суми квадратів різниці теоретичних значень ($\hat{y}$), визначених за рівнянням тренду, від фактичних (y), а саме:

$$\sum_{i=1}^{n}\left(y - \hat{y}\right)^2 \to \min.$$

Побудова довірчого інтервалу прогнозних значень за Е. Ферстером та Б. Ренцом передбачає встановлення стандартного відхилення рівняння регресії на основі застосування формули [7]:

$$S^2_{\hat{y}_i} = S^2_u \times \left(\frac{1}{n} + \frac{\left(t_i - \bar{t}\right)^2}{\sum_{i=1}^{n}\left(t_i - \bar{t}\right)^2} \right),$$

де $S^2_{\hat{y}_i}$ – стандартне відхилення рівняння регресії; S^2_u – залишкова дисперсія; n – число спостережень; t_i – значення символів часу; $\bar{t}$ – середнє значення символів часу.

Довірчі межі істинного рівня регресії $\tilde{y}_i$ при відомому значенні надійності a та пояснювальної змінної t_i визначають за формулою:

$$\hat{y}_i - t_{f,\alpha} S_{\hat{y}_i} \le \tilde{y}_i \le \hat{y}_i + t_{f,\alpha} S_{\hat{y}_i},$$

де $S_{\hat{y}_i}$ – квадратний корінь із стандартного відхилення рівняння регресії; $t_{f,\alpha}$ – критерій Стьюдента, визначений на основі відомих значень рівня імовірності α та кількості ступенів вільності $f=n-m-1$.

Застосування у прогнозуванні методу статистичних рівнянь залежностей доповнено відповідним комп'ютерним забезпеченням та дозволяє вибрати найкращу функцію для аналізу динаміки. Серед поширених лінійних моделей у прогнозуванні є наступна [8; 9]:

$$y_t = y_{\max}\left(1 - bd^{1-\frac{t_i}{t_{max}}}\right),$$

де y_t – рівняння лінійного тренду; y_{max} – максимальне значення результативної ознаки; b – параметр тренду; d — символ відхилень коефіцієнта порівняння; t_i – значення символу року; $t_{\max}$ – максимальне значення символу року.

Інтервальні (мінімальні та максимальні) значення прогнозу доцільно визначати на основі середнього лінійного відхилення [8; 9]:

$$\bar{d} = \frac{\sum\left|y - \bar{y}\right|}{n},$$

де $\bar{d}$ – середнє лінійне відхилення між фактичними та середнім значенням досліджуваного показника; n – кількість спостережень.

Пропонуємо застосовувати метод комплексних статистичних коефіцієнтів для оцінки рівня похибки прогнозних розрахунків на прогнозований період у порівнянні з фактично досягнутими значеннями за цей період. Розрахунки передбачають застосування такої формули [8]:

$$K_в = \sum \frac{x_i - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}},$$

де $K_в$ – коефіцієнт вагомості відхилень; x_i – значення похибки прогнозу, %; x_{min} та x_{max} – мінімальна й максимальна величина похибки прогнозу відповідно, %.

Похибку прогнозу пропонуємо визначати за формулою:

$$Похибка \quad прогнозу = \left| \left(\frac{Прогноз * 100}{Фактичне \quad значення} \right) - 100 \right|.$$

Застосування методу статистичних рівнянь залежностей для вивчення змін в динаміці дозволяє зменшити рівень похибки прогнозного розрахунку у зв'язку з тим, що таке вивчення дає змогу отримати науково обґрунтовані результати як при нечисленній, так і численній сукупності рівнів динамічного ряду, а також через те, що самі обчислення не містять степеневі величини (квадрати значень, 3-я степінь тощо).

Використані джерела:

1. *Головач, А. В. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика [Текст] : навч. посіб. / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач. – К. : КНЕУ, 2005. – 333 с.*
2. *Манцуров, І. Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни [Текст] : монограф. / І. Г. Манцуров. – К. : КНЕУ, 2006. – 392 с.*
3. *Статистика ринків [Текст] : підручн. [для вищ. навч. закл.] / ДАСОА Держкомстату України ; за наук. ред. Н. О. Парфенцевої. – К. : Інформаційно-аналітичне агентство, 2007. – 863 с.*
4. *Осауленко, О. Г. Національна статистична система: стратегічне планування, методологія та організація [Текст] : монограф. / О. Г. Осауленко. – К. : Інформаційно-аналітичне агентство, 2008. – 415 с.*
5. *Кулинич, Р. О. Статистичні методи аналізу взаємозв'язку показників соціально-економічного розвитку [Текст] : монограф. / Р. О. Кулинич. – К. : Формат, 2008. – 288 с.*
6. *Статистичний щорічник України за 2012 рік [Текст] / за ред. О. Г. Осауленка ; Державна служба статистики України. – К. : Август Трейд, 2013. – 552 с.*
7. *Кулинич, Р. О. Статистична оцінка чинників соціально-економічного розвитку [Текст] : монограф. / Р. О. Кулинич. – К. : Знання, 2007. – 311 с.*
8. *Кулинич, Е. И. Статистическая оценка факторов хозяйственной деятельности заготовительных организаций [Текст] / Е. И. Кулинич. – М. : Финансы и статистика, 1983. – 192 с.*
9. *Кулинич, О. І. Теорія статистики [Текст] : підручн. / О. І. Кулинич, Р. О. Кулинич. – [6-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2013. — 239 с.*

Кулінська Анжела Вікторівна,
доцент кафедри маркетингу та менеджменту
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
кандидат наук з державного управління, доцент

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІКИ

Мета вивчення інвестиційної привабливості галузей економіки і регіонів полягає в забезпеченні диверсифікації їх діяльності, особливо у сфері реального інвестування. Для інвестора, що приймає рішення, важливо визначити, в якій галузі або в економічному регіоні з ефективністю може бути здійснений інвестиційний проект, які напрями будуть мати перспективи та забезпечать високий дохід на вкладений капітал.

Оцінка і прогнозування інвестиційної привабливості галузей економіки та регіонів здійснюються тими ж способами та в тій же послідовності, що й на макроекономічному рівні (моніторинг показників; формування системи аналітичних показників, їх аналіз та оцінка; прогнозування інвестиційної привабливості). Окрім того, повинні враховуватися фактор інфляції, політика оподаткування продукції та прибутку, рівень витрат, відпускні ціни на продукцію та інші фактори [4, с. 19].

Оцінка перспективності розвитку галузі ведеться за такими аналітичними показниками: вагомість галузі в господарстві, стійкість галузі до спаду в економіці в цілому, соціальна значимість галузі (чисельність працівників), забезпеченість перспектив зростання власними ресурсами. Аналітичними показниками оцінки рівня інвестиційних ризиків галузі є: рівень внутрішньої конкуренції та рівень інфляційної стійкості продукції. У процесі оцінки або прогнозування інвестиційної привабливості галузей важливо враховувати життєвий цикл, що складається з народження, зростання, розширення, зрілості та спаду.

Фаза народження характеризує впровадження нових видів товарів і послуг, потреба в яких викликає будівництво нових підприємств, складових надалі самостійної підгалузі, а потім й галузі. Фаза зростання пов'язана з визнанням споживачами нових видів товарів, швидким зростанням попиту на них. Фаза розширення є періодом між високими темпами зростання числа нових підприємств у галузі та стабілізацією зростання.

Фаза зрілості визначає період найбільшого обсягу попиту на товари галузі економіки, вдосконалення характеристик продукції. Обсяг інвестицій спрямовується на модернізацію устаткування і технічне переозброєння виробництва. Фаза спаду завершує життєвий цикл галузі і характеризує період різкого зменшення попиту на продукцію у зв'язку з розвитком галузей, товари яких замінюють застарілі.

Для прогнозування інвестиційної привабливості регіонів повинні враховуватися особливості державної регіональної політики, які забезпечують ефективний розвиток регіонів на базі раціонального використання різноманітних економічних можливостей кожного регіону, оптимальної їх інтеграції, поділу праці або взаємної кооперації. Аналіз методик показав, що за основоположну доцільно прийняти рейтингову методику Бланка І. О., за якою інвестиційна привабливість регіонів розраховується як інтегральний показник на базі п'яти груп синтетичних показників [1, с. 74].

Існують аналогічні методики, котрі дозволяють у першому наближенні оцінити інвестиційну привабливість регіону за певною кількістю різнопланових критеріїв. Як приклад, можна розглянути методику, в якій оцінюються чинники впливу за такими десятьма групами показників: природно-ресурсний потенціал, демографічна ситуація, економічний потенціал, рівень економічного розвитку, економічна активність, рівень життя населення, стан фінансів, процес економічних реформ, політична орієнтація, стійкість і впливовість регіональних структур [3, с. 120].

Відома методика рейтингової оцінки інвестиційної привабливості регіонів, де використані найважливіші фактори економічного розвитку регіону, такі як показники ринкової або фінансової інфраструктури і стану людських ресурсів. У даній методиці застосовується математична модель і методика обробки статистичних даних. Методика дозволяє провести ранжування регіонів за рівнем інвестиційної привабливості і виявити привабливі регіони інвестування [2, с.121].

Заслуговує на увагу методика оцінки інвестиційної привабливості міст та районів країни, яка ілюструє загальний рейтинг інвестиційної привабливості регіонів, розроблена науковими співробітниками України. Методика враховує незалежний вплив чотирьох груп факторів: економічну групу, інфраструктурну, зовнішньоекономічну та групу трудових ресурсів. Методика розрахована на комплексній оцінці інвестиційної привабливості міста або району, оскільки включає як економічні, так і неекономічні фактори. За результатами досліджень розроблена карта інвестиційної привабливості України, що показує загальний рейтинг інвестиційної привабливості регіонів [3, с. 131].

Враховуючи різноманітні дослідження на тему інвестиційної привабливості регіону можна сказати, що оцінка інвестиційної привабливості регіону має базуватися на врахуванні наступних елементів:

- обґрунтування вибору системи показників для рейтингової оцінки;
- встановлення періоду оцінки інвестиційного рейтингу (рік, квартал, місяць);
- вибір методики розрахунку рейтингу;
- вибір виду рейтингової оцінки (частковий, інтегральний чи динамічний рейтинг).

За оцінками інвесторів найбільш важливими при прийнятті рішення про місце і обсяги інвестицій є наступні групи показників: економічний розвиток регіону, ринкова інфраструктура, фінансовий сектор, людські ресурси. Система показників може доповнюватися і зменшуватися в залежності від періоду визначення інвестиційного рейтингу. Піврічний рейтинг розраховується на основі скороченого переліку показників по відношенню до річного рейтингу.

Кожен з регіонів має ряд особливостей, що впливають на його привабливість, тому інвестиційний клімат який складається в регіоні за різними напрямками інвестиційної діяльності визначається із рівня ризиків. Існуючі ризики діляться на дві групи. Перша група пов’язана з виробничо-маркетинговим ланцюжком, друга – рівнем криміногенної ситуації, ефективністю супроводу проекту та управлінською інфраструктурою регіону.

Кінцевим результатом оцінки і прогнозування інвестиційної привабливості галузей або регіонів є групування і ранжування відповідних галузей та регіонів за ступенем їх привабливості. Ранжування здійснюється за допомогою кількісної оцінки синтетичних (узагальнених) показників. Формування синтетичного показника окремої галузі і регіону проводиться за сукупністю аналітичних показників, що входять в склад. При цьому має враховуватися різний ступінь значущості аналітичних показників, що встановлюється експертним шляхом. На основі кількісної оцінки синтетичних показників розраховується інтегральний показник інвестиційної привабливості галузей і регіонів. Оскільки синтетичні показники відіграють різну роль у прийнятті рішень, інтегральний показник розраховується шляхом підсумовування добутків рангового значення синтетичного показника на його вагомість у прийнятті інвестиційних рішень (у відсотках) [5, с. 92].

Значення розрахованого інтегрального показника може бути визначено як місце галузі або регіону в економіці в залежності від рівня привабливості. З цією метою галузі і регіони можуть ранжируватися за групами: надпривабливі, привабливі, малопривабливі. Інвестиційний рейтинг доповнюється та обумовлюється рейтингом ділової активності. Ділова активність визначається економічним станом підприємств, в якості основних показників беруться: зміни обсягів виробництва, зміни обсягів реалізації, завантаженість виробництва, поточний фінансово-економічний стан та загальні показники економічного стану.

Використані джерела:

1. *Бланк І. О. Інвестологія: наука про інвестування / І. О. Бланк. – К.: Атіка, 2011. – 180 с.*

2. *Гайдуцький А. П. Оцінка інвестиційної привабливості економіки / А.П. Гайдуцький // Економіка та прогнозування. – 2012. – № 4. – С. 119-129.*
3. *Носова О. В. Оцінка інвестиційної привабливості країни: основні підходи / О. В. Носова // Економіка та прогнозування. – 2013. – № 3. – С. 119-137.*
4. *Пересада А. А. Про інвестиційний процес в Україні / А. А. Пересада. – К.: Лібра, 2012. – 386 с.*
5. *Солдатенков В. Н. Аналіз інвестиційного клімату країни / В. Н. Солдатенков, С. Л. Федоренко // Економіка та держава. – 2012. – № 5. – С. 17-20.*

Кухарская Наталья Александровна,
профессор кафедры общей экономической теории
Одесского государственного экономического университета,
доктор экономических наук, доцент

ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СТРУКТУРНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Современная экономическая ситуация, сложившаяся в настоящее время в Украине, и задачи возобновления её экономического роста настоятельно диктуют необходимость активизации структурной трансформации экономики нашей страны. Выделим приоритетные направления структурной трансформации экономики Украины.

Промышленный сектор экономики столкнулся с двумя основными проблемами: ресурсными ограничениями и низкой конкурентоспособностью товаров. Вследствие этого основными направлениями реализации промышленной политики должны стать:

- реконструкция и модернизация предприятий. Особо важным здесь является не восстановление устаревшего оборудования на старой технологической базе, а переход к технологиям новых для страны технологических укладов;
- поддержка эффективного собственника, производящего конкурентоспособную продукцию через создание условий и механизмов проведения государственной политики, поддержки и развития приоритетных производств промышленного и сельскохозяйственного направления;
- создание и динамичное развитие региональных кластеров с полным циклом переработки и имеющих конкурентные преимущества;
- сохранение существующего научно-технического и кадрового потенциала. Для этого необходимо в полной мере использовать накопленный опыт в области научных фундаментальных и прикладных исследований и внедрить результаты последних в серийное промышленное производство;
- освоение и внедрение новых энергосберегающих технологий.

В *агропромышленном секторе* экономики Украины произошёл ряд позитивных изменений. Однако, несмотря на наметившийся рост производства, основными направлениями агропромышленной политики должны стать:

- проведение инвентаризации сельхозугодий и структурной реорганизации АПК путём внутриотраслевой специализации и кооперации, развития мелкотоварного производства и содействие занятости населения в селе;
- финансовое оздоровление АПК, в том числе за счёт реструктуризации задолженности бюджетам всех уровней;
- создание агрофирм, малых перерабатывающих комплексов и лизинговых компаний для поддержки сельского производителя, как основы гибкого высокорентабельного малого аграрного бизнеса;

– осуществление господдержки эффективно работающих сельхозпроизводителей, развития социальной и производственной инфраструктуры в сельской местности (энергообеспечение, транспортные коммуникации и средства связи, строительство жилья);
– активная поддержка и содействие налаживанию сотрудничества сельхозпроизводителей с научно-исследовательскими учреждениями в сфере разработки и внедрения научно-обоснованных систем ведения сельскохозяйственного производства.

В области развития *малого и среднего бизнеса (МСБ)* остаются незначительными как объем средств, привлечённых на их развитие, так и доля бюджетных поступлений от МСБ.

Для этого основными направлениями государственной политики в сфере поддержки и развития предпринимательства будут:
– максимальное снижение административных барьеров как при регистрации предприятий, так и на различных этапах их жизненного цикла, проявляющееся в сокращении времени принятия решений властными структурами, внедрении принципа «единого окна» при работе с инвесторами;
– создание условий для инвестирования и кредитования МСБ;
– налоговые льготы для МСБ, повышающие привлекательность малых предприятий с точки зрения размещения заказов, а также налоговые льготы для крупных корпораций в случае сотрудничества с малым и средним бизнесом, в частности, освобождение от налогообложения части прибыли, инвестируемой в малые предприятия;
– содействие выставочно-ярмарочной деятельности МСБ, создание Интернет-сайтов на нескольких языках для преодоления коммуникационных барьеров при общении с зарубежными инвесторами;
– формирование рынка информационных, консультационных, научно-технологических и обучающих услуг с позиций обеспечения высокого уровня подготовки инвестиционных предложений и инвестиционного проектирования.

В области *финансово-кредитной политики* стратегической целью должно стать внедрение механизма предложения кредитных ресурсов по доступным для реального сектора экономики ставкам кредита. Основные направления будут включать:
– ограничение операций спекулятивного характера для коммерческих банков, установление для них нижней границы активов, которые они обязаны направить на кредиты в приоритетные сферы реальной экономики, и верхней границы активов, помещаемых в государственные ценные бумаги;
– льготное кредитование высокорисковых проектов освоения новых технологий и инновационных проектов как обязательный элемент антикризисной политики;
– привлечение внебюджетных источников финансирования, повышение роли банковского и страхового капитала в финансировании инвестиционных процессов в реальном секторе и содействие развитию фондового рынка;
– разработка и внедрение механизма и системы государственного и коллективно-долевого гарантирования вкладов физических лиц в целях увеличения объёмов привлечения денежных средств населения и инвестирования их в реальный сектор экономики;
– применение методов и реализация процедур лицензирования, пруденциального регулирования коммерческих банков, оптимизации оценки рисков в деятельности банков.

Основными направлениями государственного регулирования *инвестиционной политики* должны быть:
– создание институциональной инфраструктуры, соответствующей международным требованиям, которая предоставит иностранному капиталу возможность выбора сферы инвестиций и снижения рисков посредством гарантий банков, государственных и региональных органов власти, ликвидности и беспрепятственного вывоза капитала и прибылей за рубеж;
– последовательную децентрализацию инвестиционного процесса на основе развития многообразных форм собственности, повышение роли собственных источников накоплений предприятий для финансирования проектов;

– определение конкурентных региональных инвестиционных приоритетов и осуществление на их основе вложений в развитие «точек регионального социально-экономического роста»;
– усиление государственного контроля за целевым расходованием средств госбюджета, направляемых на инвестиции в форме безвозвратного бюджетного финансирования в форме кредита.

Стратегической целью *инновационной политики* является обеспечение технологической модернизации всего производства путём:

– развития рыночных реформ в научно-технической сфере, способствующих коммерциализации научно-технических достижений;
– концентрации бюджетных финансовых ресурсов, иных форм государственной экономической поддержки, ресурсов внебюджетных и негосударственных источников в приоритетных направлениях научно-технического развития и технологического перевооружения производства;
– создание системы коллективного информационного пространства на основе сети вузовских и региональных информационных центров с актуализацией баз и банков данных для научно-технического предпринимательства;
– создание в целях аккумуляции финансовых ресурсов на разработку и освоение передовых технологий, включая их патентную защиту, внебюджетного Фонда поддержки инновационной деятельности.

Основными направлениями политики *жилищного строительства* являются:

– рост доступности жилья для большей части населения через повышение платёжеспособного спроса на жилье, его удешевление, расширение строительства не элитного, а относительно дешёвого массового жилья;
– создание принципиально новой базы строительной индустрии для строительства жилья, ориентированного на индивидуальный спрос и базирующегося на традиционных подходах (кирпичное и деревянное домостроение) и использовании современных эффективных материалов и конструкций (лёгких утеплителей, оконных и дверных блоков, отделочных материалов);
– переориентация ещё сохранившихся мощностей крупнопанельного домостроения на производство элементов домостроения повышенной этажности;
– участие государства в решении жилищной проблемы в качестве не только гаранта жилищных займов, но и инвестора в объекты общегородской или поселковой инфраструктуры индивидуального жилищного строительства.

Приоритетными направлениями политики *социальной защиты населения* будут:

– усиление адресности социальной поддержки;
– формирование оптимальной сети учреждений социального обслуживания населения и укрепление их материально-технической базы, в том числе за счёт привлечения негосударственных организаций;
– развитие учреждений государственной службы медико-социальной экспертизы, государственной службы реабилитации инвалидов;
– укрепление системы профилактики безнадзорности несовершеннолетних, развитие системы их социальной реабилитации.

Таким образом, проведение структурных преобразований экономики Украины должно стать комплексным процессом, что подразумевает взаимосвязь и взаимообусловленность во времени и пространстве экономических, социальных и технологических факторов реструктуризации производств в целом, с учётом реформирования отношения собственности, трансформации финансовой сферы, других необходимых для рыночных условий институциональных изменений.

Лисенок Олексій Володимирович,
в. о. завідувача кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі (м. Київ),
доктор економічних наук, доцент

ДІАГНОСТИКА ТА ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ БАНКІВСЬКИХ КРИЗ

Банківські кризи – це невід'ємна риса ринкової економіки, оскільки вони супроводжують процес поступового розвитку фінансово-економічної діяльності банків. З приводу цього зазначимо, що в умовах нестабільної ринкової економіки будь-які негаразди у банківському секторі призводять до паралізації платіжної системи, коливань курсу національної валюти і викликають загострення економічної та політичної ситуації в державі.

Банківська криза проявляється як в умовах складної ситуації в економіці країни, так і в період її розвитку, а також має стихійний характер або може бути прогнозованою на підставі розрахунків. Проте випадки неочікуваної появи банківської кризи без будь-яких сигналів для банківських менеджерів трапляються досить рідко, оскільки вона складається з декілька стадій, характеристика яких зазначена нижче.

Перша стадія кризи, як правило, містить прихований характер, що включає падіння ефективності фінансово-економічної діяльності банків, показників їх ліквідності, зниження рентабельності, суми очікуваних прибутків, внаслідок чого погіршується фінансовий стан банківських установ, скорочуються фінансові джерела і резерви розвитку.

Друга стадія кризи характеризується появою збитковості у фінансово-економічній діяльності банківських установ, що вирішується шляхом стратегічного фінансового управління і добровільної реструктуризації банків.

Третя стадія кризи призводить до суттєвого скорочення власного капіталу банківських установ, що негативно впливає на перспективи розвитку їх фінансово-економічної діяльності, довгострокове та середньострокове планування грошових потоків, і супроводжується зниженням обсягів надання фінансових послуг, оскільки погіршується структура та якість активів банку.

Четверта стадія кризи означає настання неплатоспроможності банківських установ, що визначається за допомогою оцінки показників достатності власного капіталу, ліквідності та ризику, які дозволяють діагностувати процес зниження фінансової стійкості банку та необхідність здійснення процедури реорганізації чи ліквідації банківської установи [1, с. 85 – 86].

Таким чином, для зниження негативних наслідків від настання банківських криз основну роль відіграє своєчасна діагностика фінансово-економічного стану банківської системи та визначення ймовірності їх виникнення. У зв'язку з чим зауважимо, що в 1997 р. Міжнародний банк розрахунків (МБР) розв'язав проблему ідентифікації банківської кризи і зазначив, що вона відбулася, якщо у країні спостерігається прояв хоча б одного з чотирьох чинників:

- проблемні активи банків складають більше 2% від ВВП країни;
- сума грошових коштів, необхідних для порятунку банківської системи, перевищує 2% від ВВП;
- у банківській системі націоналізація набула масового характеру, депозити заморожуються, а влада запроваджує "банківські канікули";
- центральний банк гарантує виплати населенню за визначеними в законодавстві видами банківських депозитів, при цьому фінансово не забезпечуючи своїх гарантій [2].

Слід також підкреслити, що більшість банківських криз мають схожі передумови виникнення:

- процеси фінансової лібералізації за декілька років до кризи чи в період введення масових інновацій у фінансово-економічну діяльність банків;
- кредитний "бум", що відбувається після фінансової лібералізації та супроводжувався суттєвим ростом цін на ринку нерухомості;
- існування у більшості країн до початку банківської кризи системи фіксованого валютного курсу по відношенню до однієї з резервних валют [3; 4].

З приводу цього зазначимо, що провівши аналіз 124 системних банківських криз (з 1970 по 2007 рр.), Ф. Валенсія та Л. Лавен дійшли висновку, що перед виникненням фінансово-банківської кризи характерний незадовільний стан таких показників:

- дефіцит бюджету (близько -2%);
- високі темпи інфляції;
- зниження темпів кредитування через проблеми з ліквідністю та зростання обсягу проблемних позик;
- швидка девальвація національної валюти та падіння обсягів ВВП (близько 6%);
- бюджетні видатки, які направляються на подолання банківської кризи, досягають високого рівня і становлять майже 13,5% від валового внутрішнього продукту, а найвищий показник, близько 55% від ВВП, зафіксований під час кризи в Аргентині у 1980 р. [4].

Підсумовуючи викладене вище, можемо зробити висновок, що основним фактором передкризового стану є суттєвий відтік грошових коштів з банків і, як наслідок, втрата їх ліквідності та настання неплатоспроможності. Більшість банківських криз мають однакові передумови виникнення та полягають у суттєвій дестабілізації фінансово-економічної діяльності всіх банківських установ, тому застосування тих чи інших інструментів антикризового управління [5] має бути адекватним щодо виду банківської кризи.

Незважаючи на значний негативний вплив світової фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 рр., головними причинами банківської кризи в Україні були внутрішні фактори, пов'язані, в основному, з масовим вилученням депозитних фінансових ресурсів фізичними особами, що спричинило суттєву дестабілізацію всієї вітчизняної банківської системи та виникнення кризи ліквідності, з метою стримування якої НБУ використав певний набір фінансових інструментів щодо підтримки ліквідності банківських установ, а також ввів тимчасову заборону на дострокову видачу строкових депозитів. Етап реструктуризації фінансово-економічної діяльності українських банків розпочався з введення порядку участі держави у власному капіталі банківських установ та здійсненні заходів щодо їх фінансового оздоровлення. Іншими фінансовими інструментами, що широко використовувались для підтримки ліквідності банків, були такі: проведення гнучкої політики рефінансування, зниження облікової ставки НБУ та норми обов'язкового резервування. Як адміністративний інструмент Національним банком України було запроваджено інститут кураторства, відбувалось введення тимчасових адміністрацій, рекомендовано процедуру реструктуризації банківськими установами кредитної заборгованості тощо, а серед структурних інструментів – ліквідація проблемних банків та лібералізація щодо виконання регулятивних вимог.

Використані джерела:

1. *Коваленко В. В. Діагностичні процеси в антикризовому управлінні банківською системою / В. В. Коваленко // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – №1 (24). – С. 81–87.*
2. *Carson C. Financial Soundness Indicators / C. Carson, S. Ingves // International Monetary Fund. – 2003. – 14 May. – P. 43.*
3. *Duttagupta R. The Anatomy of Banking Crises / R. Duttagupta, P. Cashin // IMF Working Paper. – 2008. – №93. – 39 p.*
4. *Laeven L. Systemic Banking Crises: A new Database / L. Laeven, F. Valencia // IMF Working Paper. – 2008. – № 224. – 78 p.*
5. *Лисенок О. В. Державне антикризове управління діяльністю банків / О. В. Лисенок // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. – Вип. 4 (155) / наук. ред. І. Г. Манцуров. – К., 2014. – С. 84–87.*

Лісевич Наталія Анатоліївна,
начальник відділу фінансово-економічного аналізу, аграрних ринків
та розвитку сільської місцевості управління агропромислового розвитку
Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації,
слухач магістратури за спеціальністю "Державна служба"
факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА

Податкове регулювання інвестиційної діяльності забезпечує спрямування інвестицій у пріоритетні сфери економіки шляхом установлення відповідних податкових ставок і податкових пільг. Діапазон ставок податку на прибутки є дієвим регулятором потоку інвестицій в окремі сфери діяльності. Податкове регулювання здійснюється у всіх країнах з ринковою економікою. Це необхідна умова зміцнення та розвитку їх податкових систем, яка відбувається постійно шляхом подолання суперечностей між державою та платниками податків - фізичними та юридичними особами. Кінцеві цілі держави і господарюючих суб'єктів збігаються. Це зростання економіки, підвищення її ефективності для досягнення кращої якості життя людей і підвищення їх добробуту. Однак акумуляція коштів для досягнення цієї мети на різних рівнях виявляє не збіг, а часом і діаметрально різну спрямованість інтересів суб'єктів податкових відносин. З одного боку, держава прагне до збільшення коштів для здійснення своїх функцій, з іншого боку, податкове навантаження на господарюючих суб'єктів не може стати настільки високим, щоб спричинити зниження їх економічного зростання. У цих умовах при вдосконаленні податкової системи стає можливою активізація податкового регулювання у різних його проявах із застосуванням сучасних методів державного податкового менеджменту.

Дослідження питань податкового регулювання інвестиційної діяльності частково висвітлюється в роботах відомих українських та зарубіжних вчених: І.А. Бланка, М.Я. Дем'яненко, О.В. Носова, А.М. Поддерьогіна, М.І. Савлука, О.Є. Ґудзь тощо.

В умовах спаду внутрішньої та зовнішньої активності на перший план висувається проблема активізації інвестиційної діяльності, що можливо лише за умов встановлення сприятливого інвестиційного клімату. Однак, в Україні мають місце такі основні дестабілізуючі фактори: нестабільність законодавства щодо регулювання інвестиційної діяльності підприємств, в т. ч. з іноземними інвестиціями (інвестиційну діяльність в Україні регламентує близько 100 нормативно-правових актів, які часто суперечать один одному та постійно змінюються); відсутність оптимальної системи оподаткування, яка б одночасно забезпечувала наповнюваність бюджету і стимулювала підприємства до інвестиційної діяльності; недосконаліть механізму участі іноземних інвесторів у процесі приватизації, зокрема відсутність законодавчо встановленого методу оцінки майна, що приватизується та обмежені можливості іноземного інвестора у приватизації; діяльність банківської системи не сприяє інвестиціям у галузь тваринництва; відсутність дієвих стимулів до праці, що проявляється у злиденності переважної кількості співвітчизників, затримках виплат заробітної плати, виснаженні інвалютних ресурсів підприємств, від'ємному сальдо зовнішньоторгового балансу держави, а також низькій професійній підготовленості управлінської ланки господарських структур до інвестиційного співробітництва; проблема високого ризику інвестицій, який оцінюється в Україні у 80%; корупція та надмірне адміністрування та ін.

Причин інвестувати розвиток економіки України в цілому та, зокрема, галузі тваринництва, для інших країн декілька, це: динамічна економіка, значні ринки збуту, дешева і якісна робоча сила, стратегічне розміщення, різноманіття ресурсів [4]. Не менш важливо, що Україна є традиційно багатою на ресурси не лише для агропромислового комплексу, але й для промисловості в цілому. Завдячуючи зазначеним обставинам, за умов функціонування діючого ме-

ханізму регулювання інвестиційного розвитку галузі тваринництва за роки незалежності залучено для розвитку прямих іноземних інвестицій на суму 1167,7 млн. дол. США, що становить 17,5 % від їхнього загального обсягу в економіці країни.

Поглиблення інвестиційної кризи в Україні є одночасно причиною і наслідком загального погіршення економічної ситуації, головним чинником гальмування фундаментальних відтворювальних процесів та ефективних ринкових перетворень. Подолання регресивних тенденцій в інвестиційній сфері потребує формування дієвого механізму державного регулювання інвестицій, адекватного умовам перехідного періоду. Зважаючи на специфіку української економіки, зокрема особливу роль держави-суб'єкта регулювання та інтенсивність державного втручання у сферу розподільчих та перерозподільчих відносин за допомогою фіскальних важелів, чільне місце у цьому механізмі належить фіскальному регулюванню. Механізм фіскального регулювання інвестицій, адекватний умовам національної економіки, повинен відповідати двом основним умовам: по-перше, стимулювати одночасно продуктивну, доходотворчу та структуроформуючу функції інвестицій, а по-друге, – враховуючи, що стрижневою проблемою пожвавлення інвестиційної діяльності в Україні є проблема мотивації, здійснювати подвійний тиск на стимули до інвестування, забезпечуючи погоджені у часі підвищення норми очікуваного прибутку та зниження реальної ставки відсотку. Приведення функціонуючого фіскального механізму у відповідність до вказаних вимог досягається через скорочення податкового тягаря на суб'єктів господарювання реального сектору економіки та реструктуризацію державних видатків у напрямку посилення фінансової підтримки реального сектору економіки. Можливість здійснити потрібні зміни у податковому та витратному елементах фіскального регулювання пов'язана, по-перше, з наявністю значних неподаткових джерел державних доходів. По-друге, – з активізацією потенційних резервів підвищення ефективності використання наявних фіскальних ресурсів, насамперед на шляхах реструктуризації державних видатків у напрямку зменшення коштів, спрямованих на фінансову підтримку неефективно функціонуючих підприємств і галузей, та планомірної переорієнтації інвестиційних потоків від традиційних стагнуючих галузей до нових постіндустріального типу. По-третє, – з використанням стимулюючого потенціалу активної форми фіскального дефіциту. Імпульс, поданий державою за допомогою фіскальних важелів, породить в українській економіці мультиплікаційно-акселераційну хвилю, амплітуда якої ймовірно буде дещо меншою, ніж була б за аналогічних обставин в країнах розвиненої ринкової економіки.

Отже, джерела інвестиційних ресурсів в перехідний період в Україні є обмеженими. Традиційні з них (кошти державного бюджету, прибутки підприємств, амортизаційні кошти, внутрішні позики) не спроможні забезпечити необхідної кількості ресурсів для структурної перебудови галузі тваринництва. Водночас оцінки показують, що реальними джерелами інвестицій можуть стати прибутки держави від володіння власності; кошти колективно-приватного сектора економіки; заощадження населення; банківський та комерційний кредит; капітали тіньової економіки; лізинг; кредиторська заборгованість; інвестування в рамках спільного підприємництва; венчурний капітал та інші.

Конкретними заходами для підвищення ефективності процесу інвестиційного регулювання є: використання позитивного досвіду післявоєнної Японії по мобілізації коштів населення; запровадження такої податкової політики, яка б стимулювала підприємства до інвестиційної діяльності і одночасно сприяла б наповнюваності бюджету; визначення першою серед пріоритетних сфер для інвестування в Україні галузь тваринництва, яка втягуючи в орбіту свого тяжіння суміжні галузі та виробництва, дозволить створити осередки економічного пожвавлення; створити систему інформаційно-аналітичного забезпечення процесу прийняття рішень з управління, планування і регулювання інвестиційною діяльністю в Україні.

Використані джерела:

1. *Гудзь О.Є. Джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підпри-ємств // Облік і фінанси АПК. – 2007. - №3/5. – С. 100.*

2. *Дем'яненко М.Я. Стратегія розвитку агропромислового комплексу України. Проект// Економіка України. - 2005. - №7. – с. 112.*
3. *Поддерьогін А.М. Фінанси підприємств: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2005. - 536 с.*
4. *Носова О.В. Оцінка інвестиційної привабливості України: основні підходи // Економіка та прогнозування. – 2003.- №3. - С.119-137.*
5. *Волощук К.Б. Механізми інноваційно-інвестиційного розвитку агропромислових підприємств: Монографія./ К.Б. Волощук.- Кам`янець-Подільський, 2011. – 320 с.*

Лукомський Михайло Петрович,
завідувач сектору спеціальних перевірок управління доходів і зборів з фізичних осіб ГУ ДФС у Хмельницькій області

СТАНОВЛЕННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА – ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Спрощена система оподаткування перебуває в стані постійного реформування. Сучасний стан оподаткування малого підприємництва, незважаючи на його постійне удосконалення, фактично гальмує розвиток нашої країни. Це зумовлює необхідність, з одного, боку – подальшого обґрунтування таких змін системи оподаткування, які створюють сприятливе середовище підприємницької діяльності, а з іншого, – адаптації суб'єктів підприємництва до чинних умов оподаткування засобами податкового планування.

Сучасна податкова система, яка передбачає механічне перенесення в Україну європейського варіанта, без її належного критичного осмислення, виявила негативний вплив на українську економіку. Тому на даний час ефективною є спрощена система оподаткування. Її ефективність проявляється насамперед в веденні спрощеного обліку (здебільшого – це лише облік доходів). Однак треба враховувати, що в тіні української економіки зараз знаходиться понад 50 % всіх прибутків, і їх більша частина припадає саме на малий бізнес, який деякі суб'єкти господарювання і обирають через можливість ухилення від оподаткування.

Загалом розвиток спрощеної системи оподаткування умовно можна поділити на три етапи:

1. Спрощена система в період з прийняття Указу Президента України у 1998 році до 01 січня 2011 року;
2. Спрощена система оподаткування у 2011 році;
3. Сучасна модель спрощеної системи, яка діє з 1 січня 2012 року.

Право на застосування спрощеної системи оподаткування на першому етапі мали юридичні особи, в яких за рік середньооблікова чисельність працюючих не перевищувала 50 осіб і обсяг виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищував 1 млн. грн. та суб'єкти підприємницької діяльності – фізичні особи з кількістю працюючих у 10 осіб та виручкою до 500 тис. грн.

На другому етапі розвитку спрощеної системи оподаткування в Україні відбулись незначні її зміни. Указ продовжував діяти у 2011 році з врахуванням особливостей, встановлених підрозділом 8 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу. У 2011 році єдиний податок сплачувався в розмірі 43 відсотки. При цьому розподіл коштів єдиного податку або фіксованого податку на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до Пенсійного фонду України Державним казначейством України не здійснювався.

У 2012 році до Податкового кодексу внесені зміни стосовно умов застосування та перебування на спрощеній системі оподаткування. Відбулось ряд інших змін в законодавстві. До числа позитивних нововведень слід віднести закладення основ спрощеного оподаткування малого підприємництва, перш за все – виокремлення чотирьох категорій платників податків, що

мають право застосовувати спрощену систему оподаткування, з них три категорії – фізичні особи – підприємці.

Ставки єдиного податку встановлюються у відсотках (фіксовані ставки) до розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, та у відсотках до доходу.

Перша і друга група фактично є правонаступниками спрощеної системи зі сплатою фіксованого податку і спрощеної системи згідно Указу із деякими удосконаленнями, а от третя докорінно змінила умови ведення бізнесу фізичними особами. Вона дає можливість нарощувати виробничі потужності, адже крайня межа обсягу виручки наразі складає 20 млн. грн. без обмеження в кількості найманих працівників.

Щодо інших переваг, як пропонує нам спрощена система у форматі Податкового кодексу України, то основними з них є такі:

1. Для цілей оподаткування платники податків зобов'язані вести лише облік доходів, витрати відображати не обов'язково.
2. Податковою адресою платника податків-фізичної особи визнається місце здійснення нею підприємницької діяльності, а не місце проживання, як було раніше.
3. Суб'єкти підприємницької діяльності III категорії, мають право добровільно за власною заявою зареєструватися як платники податку на додану вартість.
4. Ще одним позитивним нововведенням є те, що реєстрація платника єдиного податку є безстроковою, і за відсутності найманих працівників, суб'єкт підприємницької діяльності – фізична особа має право на відпустку.

Незважаючи на ряд кардинальних реформ у сфері податкового законодавства, оцінка діючого законодавства та запропонованих підходів по удосконаленню оподаткування дозволяє виявити цілий ряд норм, що важко однозначно трактувати, та недоліків, що не сприяють розвитку малого підприємства, основні з яких такі:

- розширено перелік видів діяльності, на які не поширюється спрощена система;
- скорочено перелік обов'язкових платежів, від сплати яких звільняються платники єдиного податку;
- двозначність багатьох норм Податкового кодексу.

Із прийняттям ПКУ було введено дуже важливу норму для боротьби з фіктивним фірмами, а саме ст.139 п.139.1.12: «Витрати, понесені у зв'язку із придбанням товарів (робіт, послуг) у фізичної особи – підприємця, що сплачує єдиний податок, не включаються до витрат юридичної особи. Однак, в середині 2011 року дану норму скасовано, а це, як показує практика, дає змогу знову відмивати гроші через фізичних осіб – підприємців, платників єдиного податку, що здійснюють діяльність, відмінну від надання послуг. Особливо це стосується платників єдиного податку другої категорії, що здійснюють роздрібну торгівлю, адже облік витрат їм вести не обов'язково.

Законодавець вирішив спростити ведення обліку, запровадивши лише облік доходів. Однак це буде стимулом для росту «тіньової економіки», адже контролюючі органи не в праві перевіряти походження товару, а це приведе до зниження його якості.

Також слід зазначити, що за нині діючих правил великі підприємства «штучно» поділяють на менші для того, щоб мати право на оподаткування за спрощеною системою, що призводить до втрат податкових надходжень.

Окремо тут варто приділити увагу платникам, що здійснюють діяльність на 2 групі, адже при обсягах обороту до 1,5 млн. грн., в місяць потрібно сплачувати максимум лише 243,6 грн. Тому досить часто саме 2 групу спрощеної системи використовують для відмивання коштів та відповідного ухилення від оподаткування.

Для стимулювання ефективної діяльності суб'єктів малого підприємництва слід провести цілий ряд необхідних заходів, серед яких найнеобхідними є подальше удосконалення спрощеного режиму оподаткування. Тому пропонуємо наступні зміни до Податкового кодексу:

1. Ставка єдиного податку повинна встановлюватись щороку Кабінетом Міністрів окремо для кожної адміністративно-територіальної одиниці України з урахування деяких особливостей. Ця пропозиція обумовлена ситуацією, що склалась в січні 2012 року. Багато сільських рад та деякі міські ради на окремі види діяльності не затвердили ставок єдиного податку до 25 січня 2012 року (крайній термін подання заяв за застосування спрощеної системи), тому частина суб'єктів господарювання змогли реалізувати право на застосування спрощеної системи лише з 01.04.2012р.
2. Необхідно усунути прогалину, а саме відсутність ще однієї (особливої) категорії платників податків – фізичних осіб – громадян України, які не мають статусу самозайнятої і несистематично здійснюють підприємницьку діяльність (несистематична реалізація товарів).
3. Сплачувати єдиний податок виключно в рахунок прямих податків без включення до складу єдиного податку непрямих податків, податків на майно та соціальних внесків.
4. Динаміка інфляційних процесів у національній економіці та зростання доходів найманих працівників актуалізують питання перегляду показників граничного обсягу від реалізації продукції (доходу). Тому розмір граничного обсягу реалізації необхідно підкріпити до розміру мінімальної заробітної плати.
5. Ведення РРО усіма суб'єктами господарювання, що здійснюють готівкові розрахунки. З 1 липня цього року вже мала набрати чинності норма, щоб такі розрахунки вели платники єдиного податку 3 групи, однак в червні місяці знову були внесені зміни до ПКУ, і на даний час РРО застосовують лише ті платники єдиного податку, обсяг доходу яких перевищив 1 млн. грн. Вважаємо, що з 1 січня поступово необхідно перевести усіх платників єдиного податку на використання РРО, спочатку платників 3 групи, а потім 1 та 2.
6. Варто зазначити, що в ПКУ відсутні підстави для анулювання реєстрації платником єдиного податку у разі використання праці найманих працівників без належного оформлення трудових відносин, тому також потрібно внести відповідні зміни для усунення цієї прогалини.

Підсумовуючи вищесказане варто зазначити, що спрощена система оподаткування виправдала себе з точки зору надходжень, однак з точки зору підприємницької ініціативи лише дала приріст тіньовій економіці:

- станом на 01.09.2015 до бюджету надійшло 116,3 млн. грн. єдиного податку від фізичних осіб, що на 20,2 млн. грн. більше аналогічного періоду минулого року;
- на спрощеній системі по області працюють 33,1 тис. суб'єктів господарювання – фізичних осіб, при тому що рік тому їх було 35,9 тисяч.

Аналізуючи реальну ситуацію малого бізнесу (навіть на прикладі речового ринку у м. Хмельницькому) можна зробити висновок, що суб'єкти господарювання, що анулювали реєстрацію платниками єдиного податку, просто пішли в "тінь" і далі продовжують отримувати неоподатковані доходи. Причому, у зв'язку із мораторієм, що діє на проведення перевірок, скоріш за все ця тенденція, нажаль, буде зберігатись і надалі.

Таким чином незважаючи на те, що спрощену систему оподаткування на даний час використовують здебільшого як спосіб ухилення від оподаткування та його мінімізації, на даному етапі становлення нашої держави вона є невід'ємною частиною податкової системи, оскільки рівень податкової освіти в нашій державі ще досить низький, і суспільство не готове до ведення складного бухгалтерського обліку та оподаткування на загальних умовах.

Мазур Ольга Василівна,
асистент кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів
Хмельницького університету управління та права

ДІАГНОСТИКА БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ ЦУКРОВОГО ВИРОБНИЦТВА НА ОСНОВІ ОДНОФАКТОРНОГО ДИСКРИМІНАНТНОГО АНАЛІЗУ

Тенденції функціонування бурякоцукрового підкомплексу України підприємств свідчать про нестійке становище підприємств цукрового виробництва. По-перше, необхідно відмітити активне зменшення кількості цукрових заводів (з 126 у 2001 р. до 38 у 2013 р.), та, як наслідок – зменшення частки України у світовому виробництві цукру до 1% у 2013 році (світове виробництво – 176,6 млн. т., тобто 99%, Україна – 1,2 млн. т.). Скорочення кількості переробних підприємств викликало спад виробничих потужностей, починаючи з 2000 року майже у 3 рази (задіяна потужність у 2000 році - 404,4 тис. т., у 2013 році – 137,4 тис. т.). Крім цього, необхідно констатувати скорочення посівних площ, з яких зібрано врожай цукрових буряків у 4 рази менше (з 852,6 тис. га у 2001 році, до 270,4 тис. га у 2013 році), а також, відповідно і такі чинникові показники як заготівля та переробка буряків [3, с.389].

Примітною є думка професора З.Ф. Бриндзі, який опираючись на думку зарубіжних економістів стверджує, що бурякоцукровий підкомплекс України знаходиться в стадії деградації і може бути оголошена банкрутом, оскільки у її виробництві знаходиться 50% амортизованих машин і обладнання [1, с.44]. Прийнято вважати, що на практиці поряд з кризою, як правило, ідентифікується загроза неплатоспроможності і банкрутства, діяльність його в неприбутковій зоні або відсутній у такого суб'єкта господарювання потенціалу для успішного функціонування [2, с.17]. Підсумовуючи, необхідно відмітити, що підприємства цукрового виробництва фактично формують продовольчу безпеку, оскільки виробництво цукру є стратегічною галуззю. Враховуючи наявні тенденції, та з метою виявлення загрози неплатоспроможності, вважаємо за необхідне провести діагностику кризових явищ на підприємствах цукрового виробництва. На нашу думку, необхідно зосередити увагу на цукрових заводах Полтавщини, які за 2010-2013 роки зайняли друге місце по Україні з кількості виробленого цукру, при цьому зменшивши кількість цукрових заводів майже вдвічі. Звичайно, зазначене показує, що послідовний ріст показника «кількості виробленого цукру» у Полтавській області спричинений факторами інтенсивного зростання. Разом з цим, стратегічна важливість цукрової галузі вимагає впевненості щодо ефективного функціонування працюючих цукрових заводів, особливо якщо зважати, що більшість з них не мають необхідного запасу фінансової міцності.

Зарубіжний досвід показує, що спрогнозувати банкрутство мож-на за 1,5-2 роки до появи його очевидних ознак. У світі існує велика кількість методів і прийомів здійснення такого прогнозування, але найбільш часто застосовуваним на практиці є дискримінантний аналіз. Під яким розуміють комплекс методів математичної статистики, за допомогою якого здійснюється класифікація досліджуваних одиниць (підприємств) залежно від значень обраної сукупності показників відповідно до побудованої метричної шкали. Така шкала будується на основі емпіричного дослідження фінансових показників великої кількості підприємств, одні з яких опинились у фінансовій кризі, а інші успішно продовжують свою діяльність. Однофакторний аналіз являє собою відособлене дослідження окремих показників (які є складовою певної системи показників) та класифікацію підприємств за принципом дихотомії. Така класифікація являє собою поділ досліджуваної сукупності підприємств на дві підсукупності залежно від значення обраного показника. Таким чином до категорії «хворих» чи «здорових» підприємства відносять в розрізі окремих показників відповідно до емпірично побудованої шкали граничних значень досліджуваного показника [4].

Однією з найвідоміших моделей однофакторного дискримінантного аналізу є система показників В. Бівера, яка, хоч і не відображає всі сторони діяльності підприємства і не є універсальною методикою для прогнозу імовірності банкрутства, але вона включена до основних

показників, що визначають фінансово-господарський стан підприємства у Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства.

В основі досліджень американського економіста покладено 30 найчастіше вживаних у фінансовому аналізі показників, які за ознакою однорідності згруповані в шість груп. З кожної групи Бівер вибрав по одному найтиповішому показнику, які й склали його систему прогнозування: 1) відношення cash-flow до позичкового капіталу; 2) відношення чистого прибутку до валюти балансу; 3) відношення позичкового капіталу до валюти балансу; 4) відношення оборотних активів до поточних зобов'язань (показник покриття); 5) відношення робочого капіталу до валюти балансу; 6) відношення різниці між очікуваними грошовими надходженнями і поточними зобов'язаннями до витрат підприємства (без амортизації).

З використанням матеріалів аналізу 79 фінансово неспроможних і стільки ж фінансово спроможних підприємств Бівер розробив шкалу граничних значень для кожного з наведених показників стосовно американських підприємств. Нормативні значення показників У. Бівера розподілені на три групи: для стійких компаній, за 5 років до банкрутства та за 1 рік до банкрутства (табл.1).

Таблиця 1

Система показників діагностики банкрутства підприємств цукрового виробництва Полтавщини за У. Бівером у 2013 році

Показник	Розрахунок показника	Значення показників			Цукрові заводи							
		Стійка компанія	За 5 р. до банкрутства	За 1 р. до банкрутства	1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток + Амортизація) / Зобов'язання	0,4 – 0,45	0,17	-0,15	-0,52	0,42	0,47	0,29	0,09	0,37	-0,06	-0,004
Рентабельність активів	(Чистий прибуток / Активи)*100	6 – 8	4	-22	-12	8	3	9	3	27	-7	-0,4
Коефіцієнт фінансової залежності	Зобов'язання / Активи	≥ 0,37	≥ 0,50	≥ 0,80	0,22	0,24	0,10	0,36	0,56	0,59	1,16	0,96
Частка власних оборотних коштів в активах	Власний оборотний капітал / Активи	0,4	≥ 0,3	0,06	0,1	0,54	0,70	0,48	0,25	0,22	-0,16	-0,40
Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / Короткострокові зобов'язання	≥ 3,2	≥ 2	≥ 1	1,69	3,32	7,96	2,34	1,45	1,37	0,86	0,58

Примітка. У зв'язку з тим, що первинні дані фінансової звітності підприємств є конфіденційною інформацією, назви цукрових заводів подаються у зашифрованому вигляді.

Цукровий завод №1 за значенням коефіцієнта Бівера мав значну загрозу банкрутства, оскільки його показник (-0,52) значно перевищує показник 0,4 - 0,45. Критичну ситуацію показують і інші показники: показник рентабельності активів (-12), коефіцієнт фінансової залежності (0,22), частка власних оборотних коштів в активах (0,1) та коефіцієнт покриття (1,69). Майже ідеальне значення розрахованих показників має цукровий завод №2, що характеризує ефективно функціонуюче підприємство без загрози банкрутства. Схожа ситуація на цукровому заводі №3 (за винятку значень показників рентабельність активів (3) і коефіцієнту фінансової залежності (0,1)), та на цукровому заводі №4. Усі інші цукрові заводи (№5, №6, №7, №8)

мають значну ймовірність банкрутства, причому коефіцієнт Бівера у більшості з них прогнозує банкрутство впродовж року.

Таким чином, проведений аналіз щодо оцінки ризику банкрутства підприємств цукрового виробництва Полтавської області показав, що більш ніж половина цукрових заводів мають загрозу неплатоспроможності та, як наслідок, банкрутства. Така ситуація може призвести не тільки до закриття цукрових заводів, зростання кількості безробітних, знищення соціальної сфери сільських і міських населених пунктів, але й до зростання продовольчої залежності країни. Саме тому, з огляду на фактично кризовий стан більшості цукрових заводів, на нашу думку, перед менеджментом підприємств цукрового виробництва має постати завдання щодо розробки та впровадження антикризової програми. Принагідно, звернемось до думки професора А.В. Череп, що стійкий фінансовий стан підприємства є не подарунком долі, або щасливим випадком його історії, а результатом умілого, прорахованого управління всією сукупністю виробничо-господарських факторів, що визначають результати діяльності підприємства [5, с. 119].

Насамкінець необхідно зазначити, що крім антикризової програми, для ефективного функціонування кожного цукрового заводу необхідно розробляти довгострокову стратегію розвитку, яка має ґрунтуватися на основі загальнонаціональної стратегії розвитку бурякоцукрового підкомплексу України.

Використані джерела:

1. *Бриндзя З. Ф. Удосконалення організації обліку системи планово-запобіжного ремонту засобів праці на підприємствах цукрової промисловості [Електронний ресурс] / З. Ф. Бриндзя, Н. В. Кравчук // Наука й економіка. - 2014. - Вип. 3. - С. 41-47.*
2. *Васенко В.К. Фінансова діагностика і санація діяльності підприємства: монографія / В. К. Васенко ; Східноєвропейський ун-т економіки і менеджменту. - Черкаси : СУЕМ, 2009. - 203 с.*
3. *Синчак В.П. Мазур О.В. Розвиток підприємств цукрового виробництва в окремих регіонах України / В.П. Синчак, О.В. Мазур // Університетські записки. – 2014, №2 (50). – С. 388-396.*
4. *Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: Монографія. – К. КНЕУ, 2004. – 268 с*
5. *Череп А.В. Фінансова санація та банкрутство суб'єктів господарювання: Навчальний посібник. / А.В. Череп – К.: Кондор, 2006. – 378 с.*

Маловичко Світлана Вікторівна,
завідувач кафедри маркетингу та менеджменту
Донецького національного університету економіки і торгівлі,
кандидат економічних наук, доцент

РАЦІОНАЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СПОЖИВАННЯ

Незважаючи на історичну давність дослідження споживання, його проблематика на сучасному етапі є надзвичайно актуальною.

На розвиток методології економічної науки у сфері споживання помітний вплив роблять економічні дослідження Дж. Р. Хіца. Багато дослідників розділяють його точку зору, що споживання – це сфера, пов'язана з раціональністю прийняття рішення. З цього виходить, що «раціональність в економічній теорії реалізується передусім в моделі економічної людини (homo economicus). Економічна людина змістовно визначається як сукупність стосунків взаємообміну людини з природним і соціальним середовищем, оскільки цей обмін забезпечує його засобами для задоволення матеріальних потреб [1, с. 25]:

1. Людина вважається раціональною, коли він (а) переслідує несуперечливі цілі, що узгоджуються між собою, і (б) використовує засоби, придатні для досягнення поставленої мети [2].
2. Раціональність припускає: а) встановлення мети; б) визначення мислимих альтернатив вибору; в) вибір реальних альтернатив; г) встановлення критеріїв оцінки альтернатив з точки зору досягнення цілей; д) відбір кращих альтернатив; е) остаточний вибір. Проблема раціональності самої мети або її раціонального вибору не ставиться [3, с. 51].
3. Неможливо винайти інший, відмінний від раціональності принцип, на якому могла б базуватися економічна наука. Принцип раціональності неминучий [4].
4. Раціональність може бути визначена таким чином: суб'єкт (1) ніколи не вибере альтернативу X, якщо в той самий час (2) йому доступна альтернатива Y, яка із його точки зору (3) більш прийнятна X [5].
5. Раціональною поведінкою можна назвати такий тип поведінки, яка "націлена на отримання строго певних результатів" [6, с. 26].
6. Раціональна поведінка: а) змістовна (відповідає цілям поведінки); б) функціональна (об'єктивно сприяє збереженню і виживанню групи); в) несуперечлива (транзитивна).
7. Раціональність означає вибір типів поведінки, яким віддається перевага, виходячи з деякої системи прерогатив з урахуванням можливості прогнозування наслідків вибору [7]. Раціональність означає: а) вибір альтернатив; б) встановлення системи пріоритетів (чи важелів); в) ухвалення рішення; г) оцінку потенційних або реальних наслідків поведінки (чи дій).

Початковою схемою економічної людини є модель REMM – Resourceful, Evaluative, Maximizing Man [8, 9].

1. Resourceful. Людина активна. Вона шукає і експериментує, що є генетично успадкованою властивістю людської природи. Людина міркує про наслідки змін в середовищі, що оточує його, і у своїй поведінці. Механічний процес оцінювання (привласнення значень результатів елементам підмножини, підсумовування значень цих елементів, визначення найбільш цінних в підмножину) формально відповідає моделі людини. Але властивість природи людини полягає в тому, що вона здатна в процесі міркувань припустити наслідки невідомих йому досі подій, що розширює рамки його можливостей. Більше того, людина здатна створювати нові опції вибору, тенденцій до яких досі не було. Винахідливість, окрім цього, допускає опортуністичну поведінку, якщо це приносить більший виграш індивідові.
2. Evaluator. Людина оцінює. Індивід оцінює усі процеси і явища свого життя: яблука, знання, багатство, положення інших осіб, престиж, правила поведінки, погоду і так далі і тому подібне. Позначимо усі ці явища як "товари і послуги". Індивід віддає перевагу більшій кількості товарів, ніж меншій. Оцінка товарів відносна, її значення залежить від того, які ще товари споживає індивід, а також від кількості самих товарів (закон Госсена). Проте розподіл оцінок в ситуації незмінності зовнішніх умов стабільно і несуперечливий.
3. Maximizing. Максимизатор. Вона діє так, щоб насолоджуватися найвищим рівнем корисності з усіх їй доступних. "Ключова поведінкова передумова в моделях, використовуваних в сучасній мікроекономіці, полягає в тому, що поведінка людей мотивується бажанням максимізувати чистий виграш, що отримується при здійсненні операцій" [10, с. 14].

Помітне місце серед нових поглядів на проблеми споживання займає теорія макдоналізації Дж. Ритцера.

Згідно Ритцеру макдональдизація є процесом, "завдяки основним принципам якого цей ресторан фаст-фуду домагається все більшого домінування в самих різних сферах життя американського суспільства і решти" світу [11]. Автор екстраполює принципи, на яких заснований бізнес в McDonalds, на соціальне життя.

Як зазначає Дмитриєв Т.А. «…Ритцер виділяє чотири елементи формальної раціональності, що лежать в основі процесу макдональдизації: ефективність, передбачуваність, упор на

кількісні показники і строгий контроль, що досягаються за рахунок заміни пов'язаних з людиною уніфікованих операцій. У поєднанні один з одним вони є головними ознаками процесу раціоналізації на сучасному етапі, що знаходять своє зразкове втілення в ресторанах швидкого харчування "Макдональдс". Кожен з цих чотирьох принципів виконує свою роль в системі організації масового споживання в сучасному суспільстві, дозволяючи ефективно годувати велику кількість людей в обмежені терміни часу. Маючи багато спільного з принципами раціональної, бюрократії, тейлоризму і фордизму, ці принципи утворюють ядро формальної раціональності в її сучасній формі» [12, с. 224]. Згідно Дж. Ритцера існує 4 складові формальної раціональності (рис. 1).

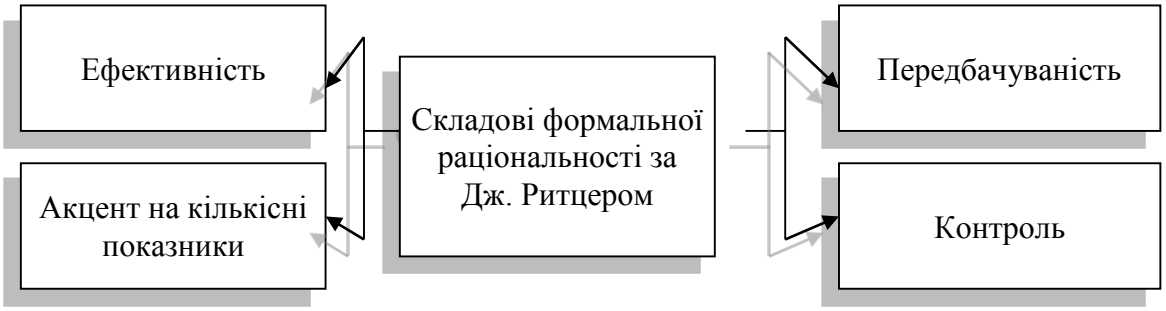

Рис. 1. Принципи формальної раціональності за Дж. Ритцером

Примітка: складено автором на основі [12, с. 224–225].

Завдяки усім чотирьом вищеописаним чинникам макдональдизація дає величезні переваги тим, хто будує свою справу на її функціональних принципах.

Кожна складова виконує свою функцію в процесі організації споживання, вона задовольняє потреби великої кількості людей за мінімальний час.

Отже, вся концепція суспільства споживацтва спирається на новий тип особистості, сформованої не під впливом духовних сутностей і запитів, а виключно купівельною спроможністю та прагненням задовольнити потяги і бажання [13, с. 236].

Аналіз наукових праць з економічної теорії свідчить, що категорія «споживання» розглядалась не автентично, найчастіше – опосередковано через «виробництво», «соціальність» суб’єктів споживання не аналізується.

Використані джерела:

1. *Polanyi K. The Economy as Instituted Process / The Sociology of Economic Life / Ed. by M. Granovetter, R. Swedberg. Boulder, 1992.*
2. *Arrow K.J. Rationality of Self and Others in an Economic System // The Journal of Business. 1986. Vol. 59. № 4. Part 2: The Behavioral Foundations of Economic Theory. P. S385-S399.*
3. *Simon H.A. Rationality as Process and a Product of Thought // American Economic Review. 1978. Vol. 68. № 2. P. 1–14.*
4. *Meckling W.H. Values and the Choice of the Model of the Individual in the Social Sciences // Swiss Journal of Economics and Statistics (SJES). Swiss Society of Economics and Statistics (SSES). 1976. Vol. 112. № 4 (Dec.). P. 545-560.*
5. *Алле М. Современная экономическая наука и факты // THESIS. 1994. № 4. С. 11–19.*
6. *Клейнер Г.Б. Эволюция институциональных систем. М.: Наука, 2004. - 256 с.*
7. *Швери Р. Теория рационального выбора: универсальное средство или экономический империализм? // Вопросы экономики. 1997. №7. С. 35–52.*
8. *Хайек Ф. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма. М.: Новости, 1992. 304 с.*
9. *Брунер К. Представление о человеке и концепция социума: два подхода к пониманию общества // THESIS. Т.1. Вып.3. 1993. С. 51–72.*
10. *Хайман Д.Н. Современная микроэкономика: анализ и применение. В 2-х т. М.: Финансы и статистика, 1992. Т. 1.*
11. *Ритцер Дж. Макдонализация общества 5 / Пер. с англ. А.В. Лазарева; вступ. статья Т.А. Дмитриева. - М.: Издательская и консалтинговая группа «Пракси», 2011. – 592 с.*

12. *Дмитриев Т.А. Осовременивая макса вебера: Джордж Ритцер и его теория макдональдизаци (вступительное слово к публикации глав книги Д. Ритцера) / Т.А. Дмитриев // Мониторинг общественного мнения. – «1 (101), 2011. – С. 222 – 226.*
13. *Цинтила О. В. Консьюмеризм як ознака сучасної культури і втрати людської індивідуальності / О.В. Цинтила // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Випуск 602-603. Філософія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 234-240 с.*

Матвійчук Леся Олексіївна,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Хмельницького національного університету,
кандидат економічних наук, доцент

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Податки є дієвим інструментом державного управління, процесом розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту в соціальному, територіальному та галузевому аспектах, який дозволяє нівелювати недоліки ринкових механізмів, нерівномірність розміщення ресурсів і забезпечення суспільними благами, створити передумови для заохочення до бізнесу, ділової та інвестиційної активності, мотивації до праці, підтримання рівня зайнятості, стабілізації ринкової кон'юнктури.

Як показує світовий досвід і вітчизняна практика, ефективність впливу податків на всі сторони соціально-економічного життя суспільства залежить насамперед від ефективності управління оподаткуванням, або іншими словами ефективності податкового менеджменту.

Податковий менеджмент являє собою систему принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з вибором податкової системи, розрахунком податкових платежів, постійним контролем за їх здійсненням.

Податковий менеджмент необхідно розглядати у трьох аспектах:

- як систему управління податками;
- як визначену категорію людей, соціальний прошарок тих, хто здійснює роботу з управління податками;
- як форму підприємництва.

Податковий менеджмент охоплює три рівні податкової політики:

1) державний податковий менеджмент, що охоплює сферу державної податкової політики;
2) податковий менеджмент підприємства, що охоплює сферу податкової політики підприємства (корпоративний);
3) податковий менеджмент громадян. Сфера його застосування — податкові платежі конкретних громадян та вибір такої системи сплати податків, яка найбільше підвищувала б рівень добробуту громадян (персональний).

Метою державного податкового менеджменту є формування та забезпечення функціонування ефективної податкової політики держави.

Завданнями державного податкового менеджменту є:

- забезпечення мобілізації грошових надходжень для виконання дохідної частини бюджетів;
- прогнозування обсягів податкових надходжень на перспективу на основі прогнозних розрахунків росту доходів підприємств, галузей, всієї економіки з використанням зарубіжного досвіду;
- розробка нових концепцій оподаткування, які сприяють розвитку бізнесу без шкоди для державних соціальних програм.
- розробка норм, методів та правил організації відносин між державою та платниками податків з метою формування бюджетів та державних цільових фондів.

– формування сукупність органів державної законодавчої, виконавчої та судової влади, які наділені повноваженнями в сфері оподаткування;
– формування системи штрафних санкцій за порушення податкового законодавства;
– розробка ефективної системи контролю за податковою системою держави.

Об'єктом державного податкового менеджменту є відносини, що виникають між державою, в особі спеціально уповноважених органів державної влади, та платниками податків. В межах визначеного об'єкту предметом державного податкового менеджменту є діяльність держави в сфері встановлення та стягнення до бюджетів податків, зборів (обов'язкових платежів) [2, с. 4].

Державний податковий менеджмент виконує всі основні функції, притаманні класичному менеджменту: планування, мотивування, організування та контроль.

Корпоративний податковий менеджмент стосується безпосередньо платника податків – юридичної особи, передбачає організацію сплати податків та податкових платежів підприємства.

До процесів, що забезпечать ефективне функціонування корпоративного податкового менеджменту можна віднести:

1) аналіз зовнішнього податкового середовища, прогнозованих нормативно- правових змін чинного законодавства, міжнародних конвенцій з питань оподаткування;
2) розробка податкової стратегії підприємства (податкове прогнозування) відповідно до загальної стратегії економічного розвитку і зовнішніх податкових умов і пільг;
3) податкове планування, а сааме розробка системи планів підприємства передбачає оптимізацію виробничих альтернатив з урахуванням податкового навантаження і його перерозподілу в ринковому середовищі;
4) податковий моніторинг господарських операцій, що полягає в здійсненні постійного оперативного аналізу джерел витрат, податковій експертизі проектів, договорів, а також розробці податкових схем проведення розрахунків, що дає змогу істотно вплинути на податкову базу;
5) контроль за дотримання задовільного стану бухгалтерського обліку і звітності та арифметичний контроль звітності порівнюючи показники податкової та фінансової звітності, що дає змогу провести аналіз відхилень і виявлення їх вплив на податкові зобов'язання;
6) контроль виконання рішень у сфері податкового управління. Координація взаємодії різноманітних функціональних структур підприємства, оперативне реагування на правові нововведення і поточну внутрішню ситуацію;
7) організація взаємодії із внутрішніми структурами і зовнішніми суб'єктами;
8) оцінка результатів корпоративного податкового менеджменту. Результатами податкового менеджменту можуть бути як коментарі до змін в оподаткуванні і на їх основі рекомендації відповідним підрозділам підприємства, так і проведення коригуючих дій щодо відхилень, які виникають [3, с. 112].

Персональний податковий менеджмент – це система практичних заходів з оптимізації цілеспрямованого впливу на оподаткування суб'єктів (фізичних осіб, сімей, домогосподарств) з метою максимізації ефектів, досягнення встановлених індивідуальних і суспільних пріоритетів і цілей у змінному ринковому середовищі шляхом ефективного використання наявних фінансових ресурсів. Він реалізується через елементи, застосування яких ураховує пріоритети громадян та фіскальні інтереси держави. Елементами податкового менеджменту на субмікрорівні виступають: економічний аналіз, інформаційне забезпечення, оперативна робота, планування, прогнозування, оптимізаційне регулювання, контроль, засоби адаптаційного характеру, внутрішня і зовнішня координація, ризик-менеджмент управлінських рішень.

Визначення персонального податкового менеджменту зводиться до його розгляду як системи практичних заходів з оптимізації цілеспрямованого впливу на оподаткування суб'єктів (фізичних осіб, сімей, домогосподарств) з метою максимізації ефектів, досягнення встановлених індивідуальних і суспільних пріоритетів і цілей у змінному ринковому середовищі шляхом ефективного використання наявних фінансових ресурсів [4, с. 103].

Податковий менеджмент залежно від тривалості періоду і характеру поставлених завдань поділяється на стратегічний і тактичний.

Стратегічний податковий менеджмент визначає тривалий курс (напрями діяльності) суб'єкта податкового менеджменту і більшою мірою ґрунтується на перспективному податковому плануванні, прогнозуванні і регулюванні як стратегічних елементах системи управління в цілому.

Тактичний податковий менеджмент передбачає вирішення завдань конкретного періоду розвитку за допомогою поточного податкового планування і бюджетування, контролю і моніторингу, внесення оперативних змін до податкового процесу.

Функціонування податкового менеджменту повинно відбуватися з урахуванням певних вихідних ключових положень - принципів. Принципи податкового менеджменту доцільно розділити на дві групи: специфічні принципи та загальні принципи. Дотримання специфічних принципів податкового менеджменту забезпечить дотримання цілей та завдань податкової політики, а використання загальних принципів менеджменту в сфері податкової діяльності забезпечить високу ефективність управлінської діяльності в даній сфері.

До специфічних принципів податкового менеджменту слід віднести принципи, що викладені в Податковому кодексі України: загальність оподаткування; рівність усіх платників податків перед законом; невідворотність настання визначеної законодавством відповідальності за порушення податкового законодавства; презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норми законів або інших нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування; фіскальна достатність; соціальна справедливість; економічність оподаткування; нейтральність оподаткування; стабільність; рівномірність та зручність сплати; єдиний підхід до встановлення податків та зборів.

Загальні принципи податкового менеджменту відповідають класичним принципам ефективного управління та являють собою основні правила, які походять з дії об'єктивних економічних законів та закономірностей суспільного розвитку, якими необхідно керуватися суб'єктам управління в процесі управління конкретними об'єктами. До загальних принципів податкового менеджменту можна віднести: системність, неперервність, обґрунтованість, регламентація адаптивність, об'єктивність, раціональність.

Таким чином, відповідно до структури податкового менеджменту його функціональні елементи необхідно розглядати у розрізі державного, корпоративного та персонального рівнів. Усі складові податкового менеджменту мають бути підпорядковані основним принципам його здійснення. Принципи, на яких ґрунтується організація податкового менеджменту, можна поділити на такі групи: загальні та специфічні.

Використані джерела:

1. *Тарасюк М. В. Теоретичні засади державного податкового менеджменту / М. В. Тарасюк // Сталий розвиток економіки. - 2013. - № 3. - С. 3-8.*
2. *Фурса Т. П. Особливості корпоративного податкового менеджменту / Т. П. Фурса // Формування системи і механізмів обліково-аудиторського та аналітичного забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств реального сектору економіки України: матеріали міжнар. наук.-практич. Інтернет-конф. 11-12 грудня 2012р., ПДАТУ, м. Кам'янець-Подільський. Ч.2.- Тернопіль: Крок, 2012. – С. 110-113.*
3. *Гурська О. М. Проблема узгодження податкового менеджменту економічних суб'єктів України / О. М. Гурська // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. - 2011. - Вип. 8. - С. 100-104.*

Медвідь Юрій Олександрович,
молодший науковий співробітник відділу наукових досліджень
з економічних питань митної справи
Державного науково-дослідного інституту митної справи

ВАГОМІСТЬ АНАЛІЗУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІД ЧАС МИТНОГО КОНТРОЛЮ

Вагому роль у забезпеченні дотримання податкового та митного законодавства, яке регулює сферу зовнішньоекономічної діяльності, відіграють митні органи, серед основних завдань яких при митному контролі зовнішньоекономічних операцій можна виділити наступні: контроль за достовірністю декларування товарів, контроль за достовірністю сплати митних платежів, контроль за достовірністю застосування пільг, які надаються суб'єктам ЗЕД при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, контроль за дотриманням заборон та обмежень, які встановлюються для суб'єктів ЗЕД, контроль за наявністю у суб'єктів ЗЕД дозвільних документів при здійсненні зовнішньоекономічних операцій, контроль за дотриманням суб'єктами ЗЕД прав інтелектуальної власності [1].

Враховуючи, що від достовірності декларування товарів (відомостей про товари) при імпортних операціях залежить повнота декларування митних платежів (мито, акцизний податок та податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів), а від достовірності декларування товарів (відомостей про товари) при експортних операціях залежить повнота декларування таких податкових платежів як податок на прибуток та податок на додану вартість (відшкодування податку на додану вартість), то значну роль відіграє вибір відповідних об'єктів, форм та методів митного контролю зовнішньоекономічних операцій. Зокрема з метою визначення найоптимальнішої форми митного контролю та найоптимальніших заходів (видів митних формальностей) під час митного контролі окремого суб'єкта ЗЕД або окремої операції ЗЕД важливим є виявлення фактів, які вказують на високу ймовірність порушення або ухилення суб'єктами ЗЕД від митного законодавства.

Досягнення відповідної мети можливе шляхом поглибленого аналізу сукупності відомостей та показників щодо зовнішньоекономічної діяльності суб'єкта господарювання, серед яких відомості про вид та тривалість здійснення діяльності, розмір статутного капіталу, рівень сплати та заборгованості за митними платежами, наявність статусу уповноваженого економічного оператора, наявність відомостей про банкрутство або ліквідаційний стан суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, дані про види порушення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності митних правил та суми нарахованих штрафів, дані про типові порушення митного законодавства при здійсненні подібних зовнішньоекономічних операцій іншими суб'єктами ЗЕД, наявність фактів неподання суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності до податкових органів звітності, або подання звітних документів, в яких містяться відомості про відсутність діяльності, дані про країну експортера/імпортера товару, що перевозиться суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, дані про ціну, вид, кількість, вагу, маршрут та спосіб транспортування, перевізників та отримувачів товару, відомості про наявність у суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності непрямих або офшорних контрактів, відомості про динаміку митної вартості товарів за одиницю їх нетто ваги, відомості про середньостатистичну вартість аналогічних або подібних до тих товарів, що перевозяться суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, відомості про динаміку сплати митних платежів за одиницю нетто ваги товарів, відомості результатів автоматизованої системи управління ризиками, інформація митної статистики України та іноземних країн експортерів/імпортерів, інформація правоохоронних органів і митних служб іноземних країн та ін.

Фактично використання інструментарію та методів поглибленого аналізу зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів ЗЕД дає змогу встановити невідповідності і виявити факти (ризики), які вказують на високу ймовірність порушення митного законодавства та характер можливого порушення, зокрема: декларування товарів за ціною, рівень якої значно нижчий та

нехарактерний для відповідних товарів; здійснення експортно-імпортних операцій за непрямими контрактами; здійснення експортно-імпортних операцій з контрагентами, що зареєстровані в офшорних територіях (ймовірність недостовірного декларування митної вартості); імпорт або експорт підприємством товару, який не відноситься до сфери діяльності даного підприємства (ймовірність недостовірного декларування коду класифікації товарів згідно УКТ ЗЕД); ввезення суб'єктом ЗЕД товарів з країни, виробництво яких не характерне для цієї країни (ймовірність недостовірного декларування країни походження товарів); перевезення товару не типовим для нього видом транспорту; ввезення великих партій товарів, які не відповідають сезону їх споживання; здійснення одноразових великих експортно-імпортних операцій підприємствами та перевізниками, які зареєстровані, як суб'єкти господарської діяльності менше 1 року; задекларована вага товару не є характерною для даного або подібних товарів; (ймовірність недостовірного декларування товарів (приховування від декларування)) та ін.

В свою чергу якісне виявлення певного факту (ймовірності порушення митного законодавства) дає змогу прийняти рішення про виконання найбільш оптимальних митних формальностей (уточнення даних при перевірці документів, зважування, сканування, поглиблений митний огляд, ініціювання документальної перевірки та ін.) або рішення щодо доцільності використання відповідних додаткових митних формальностей як на етапі митного оформлення, так і після випуску товару, в тому числі за спрощеною митною процедурою.

Серед об'єктивних та суб'єктивних факторів, що зумовлюють здійснення поглибленого аналізу діяльності суб'єктів ЗЕД можна виділити:

- обмеженість часу для здійснення суцільного митного огляду транспортних засобів при перетині митного кордону;
- обмеженість часу при митному оформленні товарів;
- збільшення кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- збільшення обсягів зовнішньоекономічних операцій;
- спрощення митного контролю на етапі випуску товарів, в тому числі запровадження статусу уповноваженого економічного оператора та надання уповноваженим економічним операторам права на проходження спрощеного митного контролю;
- запровадження практики аналізу на основі даних попереднього інформування та попереднього декларування;
- проведення при випуску товарів митного постаудиту.

Використані джерела:

1. *Класифікатор митних формальностей, що можуть бути визначені за результатами застосування системи управління ризиками. [Електронний ресурс]: наказ [видано Міністерством фінансів України 20.09.2012 №1011] – Режим доступу. http://sfs.gov.ua/baneryi/mitne-oformlennya/subektam-zed/reestri-ta-klasifikatori/klasifikatori/vidomchi-klasifikatori-informatsii-z-pi/62551.html.*
2. *Как стать идеальным участником ВЭД. [Электронный ресурс]: – Режим доступа: http://www.tks.ru/reviews/2014/08/26/03/print.*

Мельничук Оксана Василівна,
в. о. доцента кафедри фінансів і кредиту
Подільського державного аграрно-технічного університету,
кандидат економічних наук

РЕФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний стан розвитку економіки України характеризується реформами в сфері оподаткування та соціального страхування, хоча стверджувати про їх ефективність можна із певним сумнівом. Досліджуючи історію розвитку вітчизняної системи соціального страхування можна спостерігати, що із економічним зростанням спостерігається розвиток різних напрямів системи соціального страхування. Так за період з 1998 по 2001 рік започатковано поряд з Пенсійним фондом функціонування трьох фондів соціального страхування.

Протягом останніх п'яти років особливо актуальними стали суперечки щодо об'єднання Пенсійного фонду та фондів соціального страхування, а в числі їх особливо тих структур, які дублюють свої функції та призводять до додаткового навантаження на платників в частині сплати внесків та подання звітності. Результатом цих дискусій стало запровадження єдиного соціального внеску (далі – ЄСВ), який уособив в собі нарахування на фонд оплати праці та утримання з доходів найманих працівників до всіх загальнодержавних фондів соціального страхування. Переважна більшість фахівців до основних переваг ЄСВ відносила спрощення системи реєстрації платників, скорочення витрат на облік і сплату внесків та подання звітності і як наслідок – зменшення кількості перевірок. Проте запровадження ЄСВ не призвело до зменшення податкового навантаження, як очікували платники, та не забезпечило зростання надходжень до фондів.

Тому з 1 січня 2015 року Законом України №77 від 28 грудня 2014 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» (далі – Закон №77) надано можливість роботодавцям зменшити навантаження на фонд оплати праці шляхом застосування понижуючого коефіцієнта до діючої ставки ЄСВ.

Застосування понижуючого коефіцієнта до ставки ЄСВ при застосуванні норм Закону № 77 можливе при одночасному дотриманні платниками наступних чотирьох умов:

- загальна база нарахування єдиного внеску за місяць, за який нараховується дохід та/або винагорода за цивільно-правовими договорами в 2,5 рази або більше перевищує загальну середньомісячну базу нарахування єдиного внеску платника за 201 рік; якщо загальна база нарахування єдиного внеску не перевищує в 2,5 рази або більше загальну середньомісячну базу нарахування єдиного внеску платника за 2014 рік, то платник замість коефіцієнта 0,4 застосовує коефіцієнт, що розраховується шляхом ділення загальної середньомісячної бази нарахування єдиного внеску платника за 2014 рік на загальну базу нарахування єдиного внеску за місяць, за який нараховується дохід та/або винагорода за цивільно-правовими договорами (але в будь-якому разі коефіцієнт не може бути меншим за 0,4);
- середня заробітна плата збільшилася мінімум на 30% порівняно з середньою заробітною платою за 2014 рік;
- середній платіж на одну застраховану особу після застосування коефіцієнта складе не менше ніж 700 гривень;
- середня заробітна плата по підприємству складе не менше трьох мінімальних заробітних плат [1].

Отже, за цим нормативно-правовим документом тільки при одночасному дотриманні чотирьох умов роботодавець має право на застосування понижуючого коефіцієнта при сплаті ЄСВ, який може становити від 0,4 до 0,99 залежно від того, наскільки збільшилась база нарахування єдиного внеску за місяць, за який нараховується заробітна плата та/або винагорода за

цивільно-правовим договором, порівняно із загальною середньомісячною базою нарахування єдиного внеску платника за 2014 рік.

Проте, як свідчить практика, задекларовані Урядом новації, які були спрямовані на детінізацію фонду заробітної плати не дали позитивного ефекту. По-перше реалізувати на практиці понижуючий коефіцієнт законодавчо було не можливо, оскільки норми частини 3 розділу ІІ «Прикінцевих та перехідних положень Закону № 77 суперечили положенню частини 4 статті 8 Закону України № 2464 від 08 липня 2010 року «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», згідно з яким порядок нарахування, обчислення та сплати ЄСВ визначається виключно цим Законом і прийнятими відповідно до нього нормативно-правовими актами[2]. По-друге, практично не було суб'єктів господарювання, які змогли б дотриматись одночасно встановлених чотирьох умов застосування понижуючого коефіцієнта. Тому було запропоновано і прийнято Закон України № 219 від 02 березня 2015 року «Про внесення змін до розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення « Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо зменшення навантаження на фонд оплати праці», який послабив умови застосування понижуючого коефіцієнта. Основні положення цього закону представлені на рис. 1.

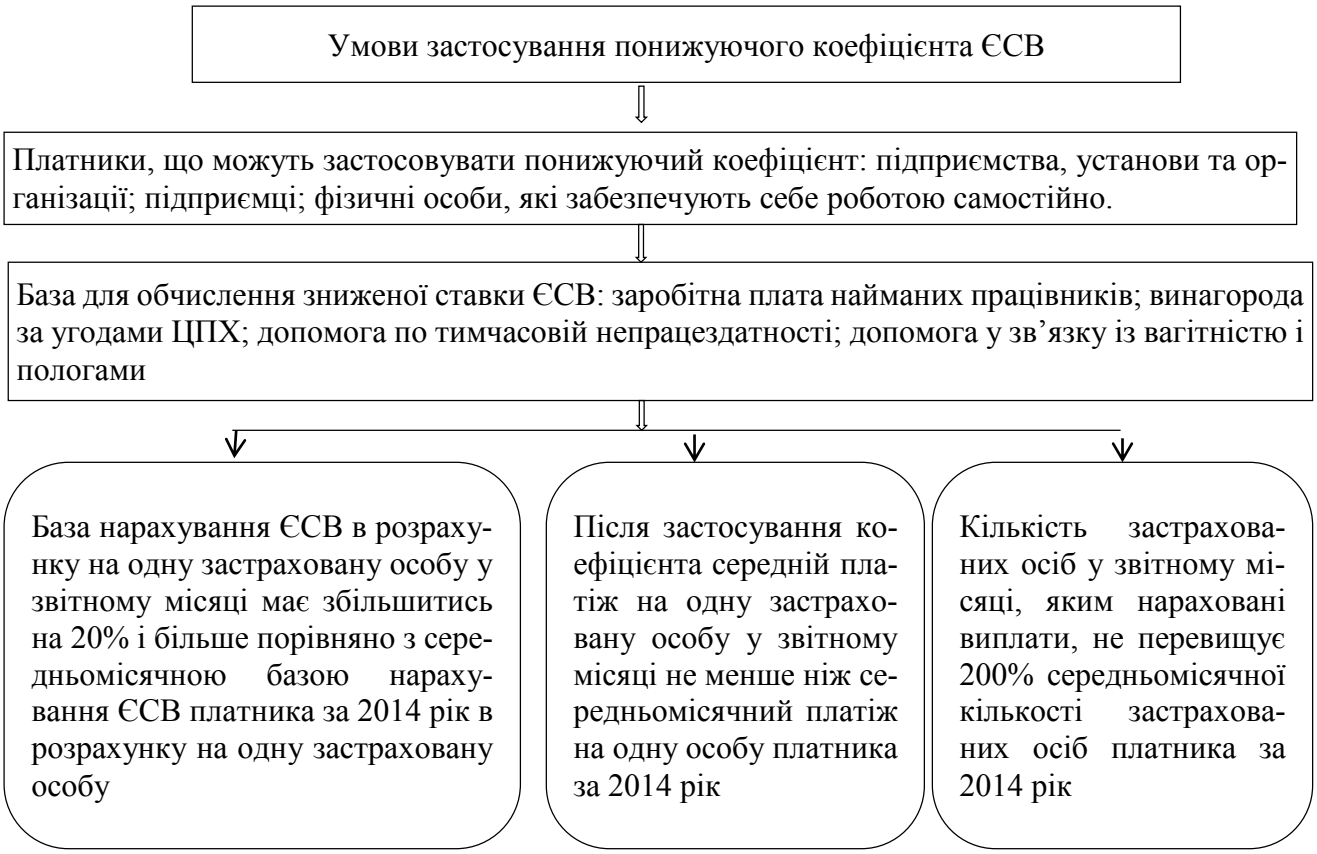

Рис. 1. Умови застосування понижуючого коефіцієнта ЄСВ
відповідно до норм Закону України № 219 [3]

Нами здійснено аналіз за даними Головного управління Державної фіскальної служби України у Хмельницькій області платників єдиного соціального внеску, які у 2015 році застосовували понижуючий коефіцієнт ЄСВ (таблиця 1).

За даними таблиці 1 видно що незначна кількість платниківзмогла застосувати понижуючий коефіцієнт ЄСВ. Лише 10% із загальної кількості платників складають фізичні особи суб'єкти підприємницької діяльності всі інші платники – юридичні особи. Найбільша кількість платників зосереджена на території Хмельницького та Кам'янець-Подільського районів. В окремих районах (Новоушицький та Полонський) підприємства взагалі не застосовують пони-

жуючий коефіцієнт до ставки ЄСВ. Таким чином, можна стверджувати, що широкомасштабного застосування понижуючого коефіцієнта ЄСВ та очікуваної детінізації доходів фізичних осіб не відбулось.

Таблиця 1

Кількість платників, що застосовують понижуючий коефіцієнт при сплаті ЄСВ в 2015 році у Хмельницькій області

№ з/п	Назва району та міста	Всього платників, що застосовують понижуючий коефіцієнт ЄСВ	в тому числі	
			фізичні особи СПД	юридичні особи
1	Білогірський	3	-	3
2	Віньковецький	2	1	1
3	Волочиський	2	-	2
4	Деражнянський	1	-	1
5	Дунаєвецький	1	-	1
6	Ізяславський	5	1	4
7	Камянець-Подільський	25	4	21
8	Красилівський	5	1	4
9	Летичівський	2	-	2
10	Новоушицький	-	-	-
11	Славутський	8	-	8
12	Староконстянтинівський	6	-	6
13	Старосинявський	1	-	1
14	Теофіпольський	1	-	1
15	Хмельницький	77	6	71
16	Чемеровецький	3	-	3
17	Шепетівський	7	2	5
18	Ярмолинецький	1	-	1
	Всього	150	15	135

Примітка: побудовано на підставі інформації наданої Головним управлінням Державної фіскальної служби України у Хмельницькій області [5].

Запровадження пільгової ставки єдиного соціального внеску з урахуванням понижуючого коефіцієнта, на нашу думку, порушує принцип рівності всіх платників, адже ті роботодавці, які об'єктивно та достовірно відображали доходи найманих працівників, як правило, не змогли виконати умови, передбачені законодавством, натомість ті платники, які мінімізували виплати найманим працівникам змогли не лише їх частково легалізувати, але ще й зменшити податкове навантаження на фонд оплати праці. Очевидним виникає й питання застосування принципів справедливості оподаткування доходів фізичних осіб. Тому вважаємо, що зменшення з 2016 року для всіх платників ставки ЄСВ на 40% стане позитивним кроком щодо легалізації доходів фізичних осіб та збільшення їх рівня усіма роботодавцями та дозволить збільшити надходження до фондів соціального страхування за рахунок розширення податкової бази.

Використані джерела:

1. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового соціального страхування та легалізації фонду оплати праці [Електронний ресурс]: закон України від 28.12.2014 р. № 77- VIII ВР. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T140077.html.*
2. *Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс]: закон України від 08.07.2010 № 08.07.2010 № 2464-VI ВР. – Режим доступу: www.liga-zakon.com.ua.*

3. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового соціального страхування та легалізації фонду оплати праці [Електронний ресурс]: закон України від 28.12.2014 р. № 77- VIII ВР. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T140077.html.*
4. *Про внесення змін до розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення «Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо зменшення навантаження на фонд оплати праці» [Електронний ресурс]: закон України від 03.03.2015 р. № 219- VIII ВР. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/219-19.*
5. *Звітні дані Головного управління Державної фіскальної служби України у Хмельницькій області.*

Myslitska Romana Ruslanivna,
Studentin der HS Harz für angewandte Wissenschaften
Standort Halberstadt Verwaltungswissenschaften
Studiengang Europäisches Verwaltungsmanagement

DIE ERFAHRUNG DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND ZU ERSTELLEN VON VERFAHREN ZUR UNTERSTÜTZUNG VON JUNGUNTERNEHMERN

"Das Geheimnis der Unternehmensführung heißt weder Wissen noch Geld. Was man wirklich braucht, ist Optimismus, ist Zuneigung, Enthusiasmus, Intuition, Neugier, Liebe, Sinn für Humor und Freude, Magie und Spaß - kurz: Ein Schlückchen vom Zaubertrank Euphorie. Nichts davon findet man im Lehrplan einer Business School." – Anita Roddick [1].

Das ist eins der Schlüsselfunktionen von erfolgreichen Jungunternehmer, die man haben sollte und es zeigt auch die Zeit, in der wir leben ausmacht. Es ist wieder eine Aufbruchsstimmung nicht nur in Deutschland, sondern in der ganzen Welt. Die heutige junge Generation weiß was mach erreichen kann, wenn man nur die richtige Idee hat.

In den letzten 15 Jahren sind Startups entstanden, die heute einen größeren Wert haben, als etablierte Konzerne. Man schaue sich z. B Facebook an, dieser Konzern hat einen Firmenwert von zurzeit 211 Milliarden $ oder die Suchmaschine Google wird auf einen Wert von 339 Milliarden $ beziffert [2]. Wenn man auf der anderen Seite Mercedes betrachtet, deren Wert liegt bei nur 34 Milliarden $ Daran sieht man wie sich die Zeit verändert hat und auf was mehr Wert gelegt wird.

Man kann noch was anderes entnehmen, nämlich ein Profil der Jungunternehmer. Die meisten sind zwischen 25-35 Jahre alt, leben entweder im Sillicon Valley, London oder Berlin. Desweitern haben die meisten einen Uniabschluss oder waren an Unis eingeschrieben, z. B Mark Zuckerberg hat in Harvard Informatik und Psychologie studiert und gründete während seines Studiums schon Facebook. Auch in Deutschland haben die meisten Gründer von Startups eine Universitätslaufbahn. In der Bundesrepublik zählen die Samwer- Brüder als gutes Beispiel, die drei haben viele ihrer Unternehmen wie z. B. Jamba oder Alando auch während ihres Studiums gegründet und später gewinnbringend verkauft [3].

Berlin hat sich in den letzten Jahren zu einem "Mekka" für Startups entwickelt.

Was für diese Stadt spricht, sind die billigen Mieten, im Gegensatz zu anderen Hauptstädten in Europa [4], sowie günstige Lebenserhaltungskosten, viele Freizeitmöglichkeiten und durch die Vielzahl von Universitäten, Hochschulen und Business Schools, gibt es hier ein hohes Kontingent von kreativen und schlauen Köpfen aus dem Inland und Ausland stammend.

Die Größen der Startups. auf dem Deutschen Markt sind unter anderem Zalando. Die ist ein Online Handel für Damen-, Herren- und Kindermode. Er ist der größte Seiner Art in Deutschland. Dieser wurde 2008 in Berlin von David Schneider und Robert Gentz in Berlin mit Investorenkapital

der drei Samwer-Brüder gegründet. Der Firmenwert liegt bei 2,6 Milliarden Euro [5] und der Online Dienst hat mehr als 15,4 Millionen Kunden in 15 Ländern [6].

Doch wie kann man ein erfolgreiches Unternehmen entwickeln? Bekommt man von Staat Unterstützung? Die Antwort lautet ja, bekommt man. Es gibt viele verschiedene Förderprogramme, bei den Neugründer sich Kapital, aber auch Weiterbildungskurse, um ein erfolgreiches Unternehmen aufzubauen.

Die erste Fördermöglichkeit ist der ERP- Gründerkredit Startgeld der KfW. Das Standardprogramm für Kleingründer. Bis zu 100.000 Euro vergibt die Förderbank; eine Untergrenze gibt es nicht. Die Vorteile: Relativ niedrige und festgeschriebene Zinsen bei einer Laufzeit von fünf oder zehn Jahren, tilgungsfreie Anlaufzeit. Die Hausbank entscheidet. Damit sie sich leichter überzeugen lässt, übernimmt die KfW 80 Prozent der Haftung, falls der Kreditnehmer nicht zurückzahlen kann.

Ein etwas größerer Kredit vom Volumenumfang ist der Universall-Kredit der KfW.

Dieser beträgt bis zu 10 Millionen Euro, niedrige Zinsen und bis zu 10 Jahre Anlaufzeit für freie Zinsen. Durch diese große Summe muss die Hausbank das Risiko selber tragen.

Eine Fördermöglichkeit für schwache wirtschaftliche Regionen, bietet der ERP-Regionalförderprogramm der KfW eine gute Basis für Unternehmen.

Dieser Kredit auf 20 Jahren berechnetet und man hat 5 Jahre Zeit, bis man anfängt diesen Kredit zurückzubezahlen [7].

Eine weitere Form für ein Gründerschuss ist der Mikrokredit.

Hier handelt es sich um ein Kredit bis zu 25 000 Euro, dieser wird von Mikroinstituten verliehen. Gegenüber der KfW Kredite, sind die Zinsen hier höher.

Kann man den Kredit nicht zurückzahlen, wird dieser durch den Mikrokreditfond getilgt. Wenn ein Unternehmer nicht genug bürgen kann hilft ihm die Bürgschaftsbank mit einem Kredit. Jedes Bundesland hat eine solche Bank, diese bürgt bis zu 1 Million Euro [8].

Eine ganz andre Form der Fördermöglichkeit ist das Gründungsstipendium. Hierbei handelt es sich um ein Stipendium für Wissenschaftler und Studenten, die sich zusammenschließen können. Dieses gilt für ein Jahr und beinhaltet Kosten für den Lebensunterhalt und für Sachkosten bis zu 17 000 Euro. Man muss sich durch seine Hochschule bewerben.

Eine andere Möglichkeit ist das Gründercoaching. Das ist ein Programm das auf 5 Jahre ausgelegt ist um in der Anfangszeit den Einstieg zu erleichtern. Die Beratungskosten werden zu 90 % aus den Europäischen Sozialfond bezahlt, wenn man davor nicht erwerbstätig war. Das Tagesgeld liegt bei 800 Euro [9].

In Deutschland gibt es viele Formen zur Fördermöglichkeit für Jungunternehmer, den man erhofft sich eine ausgeprägte Wirtschaftslandschaft, erhöhte Steuereinnahmen und ein attraktiverer Wirtschaftsstandort für ausländische Inverstoren, wie man das jetzt in der Berliner Startup Szene beobachten kann.

Ein weiterer Grund für die Vielfalt von Förderhilfen, ist der dass man die junge Generation dazu ermutigen möchte kreativer und selbständiger zu sein, in einer Welt die sich schneller und schneller weiterentwickelt und nicht stehen bleibt, in der Innovation und Kreativität alles ist.

Literatur:

1. *http://gutezitate.com/zitat/261780.*
2. *http://www.focus.de/finanzen/boerse/aktien/schon-mehr-als-200-milliarden-dollar-boersenwert-nach-rekordzahlen-ist-facebook-das-neue-google_id_4452686.html Stand 21.09.2015.*
3. *http://www.spiegel.de/thema/samwer_brueder.*
4. *http://www.sueddeutsche.de/geld/europas-hauptstaedte-richtig-teuer-wohnen-1.1000240-2.*
5. *http://www.handelsblatt.com/unternehmen/handel-konsumgueter/neuer-grossinvestor-tengelmann-versilbert-zalando-anteile/8630860.html.*
6. *http://www.n-tv.de/wirtschaft/kurznachrichten/Zalando-startet-mit-Gewinn-in-2015-article15085531.html.*
7. *http://www.spiegel.de/karriere/berufsstart/gruender-die-wichtigsten-staatlichen-foerderungen-fuer-jungunternehmer-a-830610.htm.l*

8. *http://www.spiegel.de/karriere/berufsstart/gruender-die-wichtigsten-staatlichen-foerderungen-fuer-jungunternehmer-a-830610-2.html.*
9. *http://www.spiegel.de/karriere/berufsstart/gruender-die-wichtigsten-staatlichen-foerderungen-fuer-jungunternehmer-a-830610-4.html.*

Місінькевич Олексій Павлович,
директор Науково-дослідного центру "Хмельницькагропромпродуктивність",
аспірант Українського науково-дослідного інституту
продуктивності агропромислового комплексу

ЦІНА ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА

В умовах глобалізації економіки, приєднання до Європейського співтовариства вітчизняне молочне скотарство опинилося у жорстокому конкурентному середовищі до якого аграрний сектор економіки виявився не адаптований. Однак попит на молоко та молочну продукцію на світових ринках відкриває нові території та споживачів для українських виробників молока.

Молочне скотарство виступає однією із стратегічних галузей агропромислового комплексу держави оскільки виробляє продукцію для харчування населення, створює продовольчу безпеку країни та забезпечує сировиною інші галузі економіки.

Однак, протягом останніх років у розвитку молочного скотарства та молокопереробного комплексу утворилася кризова ситуація, яка сталася через необґрунтовані реформи на селі, що призвело до скорочення поголів'я, виробництва та споживання молока на душу населення. В цей же час ціни на промислові види продукції зростали швидшими темпами, ніж на сільськогосподарську продукції, диспаритет цін не тільки не покращувався а ще збільшувався. Таке становище пов'язане із недосконалим механізмом ціноутворення, низькою купівельною спроможністю населення, відсутністю належної державної підтримки сільськогосподарського виробництва. Вказана проблема не вирішена і сьогодні.

Вивченням питань розвитку молочного скотарства, та ціноутворення на молоко присвячені праці науковців, зокрема, П.І. Гайдуцького, М.В. Зубця, С.М. Кваші, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, О.М. Шпичака та інших. Питання ціноутворення цін, покращення диспаритету цін на сільськогосподарську продукції залишаються актуальними, потребують подальшого дослідження. Цим і зумовлена актуальність теми.

Перетворення в агропромисловому комплексі в період становлення ринку призвела до появи різних форм господарювання та застосування елементів ринкових відносин. Такі зміни викликають корінні перетворення щодо організації конкурентоспроможного виробництва сільськогосподарської продукції. Сучасний агропромисловий комплекс характеризується невисокою ефективністю, що насамперед зумовлено розбалансованістю внутрігосподарських відносин, диспаритетом цін та дерегульованістю аграрного ринку.

Конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників на світовому та європейському ринках залишається низькою через використання старих технологій виробництва, що потребують високих затрат трудових і матеріальних ресурсів та недостатнє ресурсозабезпечення. Продукція, яка виробляється не відповідає світовим стандартам якості.

В той же час зростання цін та посилення диспаритету призводить до зменшення споживання основних продуктів харчування населенням, у тому числі молока та молочної продукції. Молоко і молочні продукти є основними складовими щоденного раціону переважної більшості населення і як біологічно повноцінні продукти харчування, і як функціональні продукти, тобто ті, що мають лікувально-профілактичне значення.

Як свідчать показники, виробництво молока на душу населення по області становить за останні чотири роки понад 450 кг., що більше середніх по державі майже на 80 % (табл. 1). Відповідно споживання молока становить в межах 240-250кг. при середніх показниках країни 211 кг., що більше на 15 %. Відсоток споживання до раціонально встановленої норми становить 64.

Таблиця 1

Виробництво та споживання молока на душу населення

Показник	Виробництво молока на одну особу, кг		Споживання молока на одну особу, кг		Відсоток споживання до норми
	Україна	Хмельницька область	Україна	Хмельницька область	
Роки					
2005	291,1	523,3	225,6	282,9	74,4
2010	245,2	457,1	206,4	242,1	63,7
2011	242,5	452,0	204,9	242,1	63,7
2012	249,5	451,5	214,9	240,6	63,3
2013	252,5	451,4	220,9	249,2	65,6

Примітка: розраховано за даними [3].

Рівень споживання молока та молочних продуктів насамперед залежить від цінової пропозиції та купівельної спроможності населення. Ціноутворення на ринку продукції молочного скотарства, його конкурентоспроможності має одне із пріоритетних значень, оскільки ціни стимулюють збільшення пропозиції та суттєво впливають на купівельну спроможність населення. Під час формування ринкової ціни на молоко визначальними факторами є: пропозиція кількості, вартості та потреб ринку, доходів споживачів. В цілому ціни формуються на підставі собівартості, якості продукції та ринкових цін. Ціни на продукцію не повинні бути завищені, або занижені, тобто вони повинні бути конкурентоспроможними та реальними і доступними для покупців.

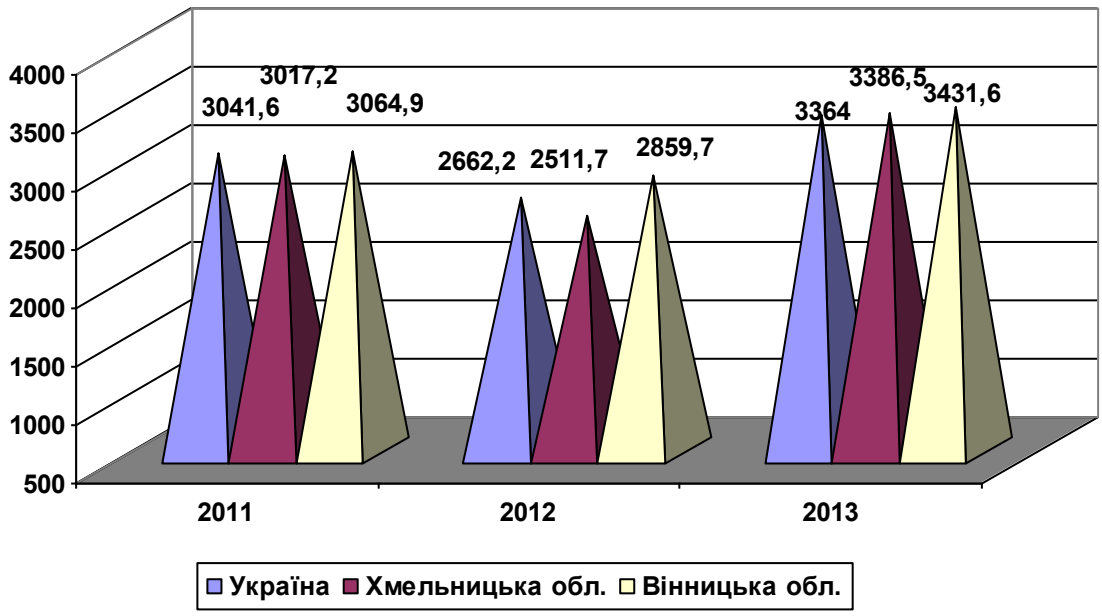

Рис. 1. Середні реалізаційні ціни молока у порівнянні, грн./тон

Примітка: розраховано за даними [3].

Дані рис. 1 свідчать проте, що рівень цін збільшується, як в цілому по державі так і по областях Хмельницькій та по сусідній Вінницькій. У 2013 році індекс цін на молоко по державі становив 1,14 до 2010 року. По Хмельницькій області коливання цін в сторону збільшення

відбулося із 2989,1 грн./т. до 3386,5 грн./т., а індекс склав 1,17 (+ 0,03 до середньоукраїнського). Індекс цін по Вінницькій області склав 1,16, але ціна за останніх чотири роки дещо вища ніж в середньому по Україні та Хмельницькій області.

Одним із основних факторів формування ціни на продукцію виступають якісні показники, що формують партії молока вищого ґатунку та 1 сорту молока.

Із вступом України до СОТ вітчизняним товаровиробникам вийти на зовнішній ринок, через сформовану систему внутрішнього захисту внутрішнього ринку країн-сусідів, без підвищення якісних показників буде надзвичайно важко. Разом з тим, аналіз ринку дозволяє стверджувати, що номенклатура вітчизняної молочної продукції поступово наближається до європейських стандартів. Появилося багато брендів, виробники розвивають високотехнологічні виробництва, вводять нові види продукції завдяки підвищенню якості виробленого молока. Підтвердженням цього є дані табл. 2, в якій наведено показники надходження молока за ґатунками по Україні та області.

Таблиця 2

Структура надходження молока на молокопереробні підприємствах від сільськогосподарських підприємств за ґатунком в 2010-2013 роках

Роки	Надходження, тис. тон	Екстракласу		Вищого ґатунку		І ґатунку		ІІ ґатунку		Негатункове	
		тис. тон	%	тис. тон	%	тис. тон	%	тис. тон	%	тис. тон	%
Україна											
2010	1890,0	82,8	4,4	592,4	31,3	1120,1	59,3	78,0	4,1	17,1	0,9
2011	2028,9	113,2	5,6	669,0	32,9	1156,0	57,0	83,0	4,1	7,7	0,4
2012	2277,3	120,5	5,3	710,5	31,2	1311,0	57,6	127,9	5,6	7,4	0,3
2013	2325,1	226,9	9,8	798,7	34,3	1181,9	50,8	113,7	4,9	3,6	0,2
Хмельницька область											
2010	66,6	-	-	0,6	0,8	65,2	97,9	0,8	1,2	0,1	0,1
2011	100,7	-	-	1,9	1,9	93,2	92,5	4,7	4,7	0,9	0,9
2012	96,1	-	-	5,2	5,3	75,5	78,6	13,2	13,8	2,2	2,3
2013	124,2	-	-	6,6	5,3	105,8	85,2	10,5	8,4	1,4	1,1

Примітка: розраховано за даними [3].

Аналіз показників свідчить, що в цілому по державі сільськогосподарські підприємства поставляють на переробні підприємства молоко екстра-класу та вищого ґатунку 35-37 % від загальних поставок. Негатункове та молоко ІІ ґатунку складає ще біля 5-и відсотків обсягу продаж. Показники реалізації молока Хмельницької області свідчать, що молоко екстра-класу протягом 2010-2013 року не надходило на переробні підприємства області, а негатункового та молока ІІ ґатунку надходило від 5 до 16 відсотків у 2012 році. 2013 рік показав, що вжиття відповідних заходів до покращення якості молока сприяло покращенню виробництва та відповідно реалізації продукції молока вищими ґатунками, що в свою чергу підвищило ціну реалізації у 2013 році до 3364 грн./т., що більше 2012 року на 874,8 грн. (+34,8 %) та рентабельність виробництва.

Отже, при ціноутворенні важливими факторами є роль держави у формуванні ціни, стабільність роботи переробної галузі, менеджмент підприємства, наявність конкурентів, вплив посередників на закупівлю сировини та реалізацію продукції, ємність ринку та купівельної спроможності населення.

Використані джерела:

1. *Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств / Підручник/ В.Г. Андрійчук – К.: КНЕУ, 2002. – 624с.*

2. *Місінькевич О.П., Лісевич Н.А. Якість молока як шлях підвищення конкурентоспроможності молочного скотарства / Подільський державний аграрно-технічний університет, Збірник наукових праць, випуск 2014р. № 22, стор. 315-319.*
3. *Сільське господарство Хмельницької області за 2010-2013 рр. // Статистичний збірник Головного управління статистики в Хмельницькій області.-Хмельницький.*

Мозолев Олександр Михайлович,
доцент кафедри теорії і методики фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
кандидат педагогічних наук, доцент

ЗМІСТ НОРМАТИВНИХ ОСНОВ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ

Досвід науковців Польщі з розробці та адаптації державних стандартів навчання до Європейських вимог являється цінним для Українських фахівців з точки зору перебудови вітчизняної системи освіти до Європейських стандартів навчання. Впровадження в освітню діяльність передових, перевірених часом, управлінських технологій стандартизації освіти Польщі дозволить значно поліпшити якість управління стандартизацією, підвищити якісний рівень змісту державних стандартів освіти України.

Аналіз нормативних вимог з розробки авторських програм навчання передбачає вивчення вимог керівних документів щодо встановлення стандартів навчання, методології розробки навчальних програм, здійснення планування процесу навчання, встановлення засобів, форм і методів навчання і виховання студентів в вищих навчальних закладах Польщі.

Сучасна педагогічна діяльність вищих навчальних закладів Польщі ґрунтується на ідеї перманентної освіти. Вона включає в себе надання базових знань, формування житво-необхідних і професійних навичок, визначення критеріїв ефективності процесів виховної і дидактичної роботи викладача зі студентом. Вона розглядає роботу студента у вищому навчальному закладі, як елемент підготовки до подальшого життя у суспільстві, формування системи цінностей, переконань, прагнень для подальшого особистого розвитку.

Розпорядження Міністра науки і вищої освіти Польщі від 2 листопада 2011 року “Щодо питання Національних Стандартів Кваліфікацій для вищої освіти” встановлює зміст ефектів навчання для отримання кваліфікації першого і другого ступеню для освітніх галузей, а також здійснюється опис кінцевих ефектів навчання [1]. Під поняттям “ефекти навчання” розуміється обсяг знань, вмінь, навичок, соціальні і професійні компетенції, які отримує студент в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Під стандартами навчання розуміється низка нормативних вимог до освітньо-кваліфікаційних рівнів, які є обов’язковими до виконання науково-педагогічними працівниками. Вони спрямовані на забезпечення досягнення мети та ефектів навчання. Державні Стандарти Кваліфікації вищої освіти Польщі, це норми, які визначають зміст ефектів навчання, освітніх кваліфікацій, які здобуваються в польській системі вищої освіти. Під поняттям “кваліфікації” розуміється кінцевий ефект навчання, який засвідчений дипломом, свідоцтвом, сертифікатом або іншим документом, що підтверджує набуття людиною відповідного рівня знань, умінь та навичок для здійснення професійної діяльності [2].

Державні Стандарти Кваліфікації забезпечують прозорість системи вищої освіти Польщі та надають можливість проведення порівняння кваліфікації (дипломів), отриманих у польських вищих навчальних закладах, з кваліфікацією, що отримують студенти в навчальних закладах інших країн Євросоюзу. Державні Стандарти Кваліфікації дозволяють підвищити як-

ість навчання у відповідності до потреб ринку праці, а також сприяють адаптації програм навчання до потреб студентів. Як наслідок, це дозволяє збільшити диференціації компетенції випускників та підвищення конкурентної спроможності їх працевлаштування [3].

Під навчальною програмою розуміється, встановлене вищим навчальним закладом місце і значення навчальної дисципліни у процесі формування фахівця у відповідності з Державними Стандартами Кваліфікації Вищої освіти. Навчальна програма здійснює опис процесу навчання, який спрямований на досягнення взаємозв'язаних ефектів навчання і містить у собі дані про обсяг дисципліни (у годинах та кредитах), перелік тем та видів занять, дані про контроль, тощо. Програма навчання дисципліни «фізичне виховання» повинна складатись з наступних головних частин: загальна характеристика дисципліни; опис планових ефектів навчання; опис програми навчання; опис умов впровадження програми і способи досягнення цілей навчання; опис внутрішньої системи контролю якості навчання.

Загальна характеристика дисципліни для яких створюється програма навчання включає в себе наступні основні атрибути: найменування спеціальності; рівень освіти; спеціалізація навчання; форма навчання; кваліфікація випускника.

Визначенні вимоги випливають безпосередньо з положень, що містяться у розпорядженні Міністра науки і вищої освіти «Про умови проведення навчання» (у пункті 9 ч. 1 п. 1-3) [4]. Варто зазначити, що необхідність вивчення дисциплін і визначення напрямів навчання вищого навчального закладу, виникає від потреби в персоналі на ринку праці.

Розробляючи, або вдосконалюючи програми навчання, необхідно враховувати результати моніторингу професійної діяльності випускників вищого навчального закладу, а також результати проведеного аналізу відповідності планованих результатів навчання з потребами ринку праці (стаття 7, пункт 1) розпорядження Міністра науки і вищої освіти «Про умови проведення навчання» [4]. У цьому зв'язку варто зазначити, що під час розробці програми навчання, особливо багато уваги звертається на необхідність і доцільність чіткого показу до застосування особливостей, що відрізняють пропоновану програму від інших, конкуруючих програм навчання.

Ефекти навчання мають відповідати наступним вимогам [4]: бути послідовним (стаття 9, пункт 1, пункт 4а);бути виражені в соціальної і професійної компетенції, які відображають необхідний рівень сформованості знань, умінь і навичок випускника (стаття 3, пункт 1); враховувати характерні для даного напряму освіти результати навчання (стаття 4, пункт 1).

Ефекти навчання відображають бачення програми навчання за певною спеціальністю, рівнем і профілю освіти. Умовою отримання кваліфікації (диплома) є досягнення студентом всіх поставлених в освітній програмі ефектів.

Програма навчання – це опис процесу навчання, що веде до отримання ефектів навчання, визначених вищим навчальним закладом для конкретної кваліфікації. Опис програми навчання включає в себе визначення загальних характеристик програми:

- кількість балів ECTS, необхідні для отримання зазначеної кваліфікації;
- кількість семестрів навчання, опис складових елементів програми навчання;
- опис модулів навчання;
- план навчання;
- загальна кількість балів ECTS, яку студент повинен отримати на заняттях, що вимагають безпосередньої участі викладача;
- загальну кількість балів ECTS, яку студент повинен отримати в рамках занять з фундаментальних наук до яких належать результати навчання за визначеним напрямом, рівнем і профілем навчання;
- загальна кількість балів ECTS, які студент повинен отримати в рамках роботи на практичних заняттях;
- мінімальна кількість балів ECTS, які студент повинен набрати, реалізуючи навчальні модулі у формі загально університетських чи інших напрямів навчання;
- -мінімальна кількість балів ECTS, які студент повинен отримати на заняттях з фізичного виховання.

Вимоги зазначенні в описі програми навчання всіх вищевказаних елементів виходять з розпорядження Міністра науки і вищої освіти «Про умови проведення навчання» [4]:загальні характеристики програми (у статті 5 пункті 1, 2);опис модулів навчання (у статті 5 пункті 3); план навчання (у статті 5 пункті 5);повних кількісних показників, що характеризують програму навчання (у статті 5 пункті 6-10);форми навчання (стаціонарна або заочна) (у статті 5 пункті 1);способи перевірки результатів навчання (у статті 5 пункті 4);принципи та форми проходження практики (у статті 5 пункті 11); підтвердження, що програма навчання дозволяє студенту вибір модулів навчання в розмірі не менше 30% від ECTS (у статті 5 пункті 2).

Навчальні модулі являють собою основні компоненти програми навчання. Модуль навчання це заняття, або група занять (група навчальних дисциплін), які встановлюють ефекти навчання з визначенням кількості балів ECTS [4].

Під навчальною дисципліною розуміється відокремлена одиниця навчальній програмі, яка являється структурною складовою системи навчання і може включати в себе різні форми (види) навчальних занять(лекції, вправи, аудиторні, семінарські, лабораторні, практичні заняття, тощо). Вона характеризує ефекти навчання кількістю отриманих балів ECTS, які впливають на отриману оцінку з навчальної дисципліни. Кожна навчальна дисципліна, що складає програму навчання має сприяти досягненню кінцевих ефектів навчання.

Формулюючи зміст ефектів навчання з навчальної дисципліни необхідно враховувати [3]:оцінку можливостей досягнення студентом встановлених ефектів навчання (ефекти навчання повинні відображати реальні можливості їх досягнення для самого слабкого студента);вимірність ефектів навчання (ефекти навчання повинні бути сформульовані таким чином, щоб можлива була їх перевірка);спосіб вираження ефектів навчання (підбір відповідних граматичних форм, відповідних ключових слів з визначення ефектів навчання);рівень деталізації опису ефектів навчання (занадто велика ступінь деталізації опису обмежує академічний характер процесу освіти та зменшує можливості внесення змін у способі ведення занять, занадто малий ступінь деталізації опису ефектів навчання може зробити опис мало конкретним і недостатньо зрозумілим);поділ ефектів навчання на категорії (знання, уміння, навички, соціальні компетенції).

Вибір форм і методів проведення занять знаходиться в компетенції вищого навчального закладу. Під формою проведення занять розуміється надання навчального матеріалу під час лекційних, семінарських, методичних, практичних і інших занять. В якості методу навчання розуміється спосіб досягнення навчальної мети, співпраця викладача зі студентами в досягненні цілей навчання. Форми і методи навчання повинні бути в цілому підпорядковані досягненню студентами передбачуваних ефектів навчання, а основним завданням викладачів є ефективна підтримка зусиль студентів, спрямованих для досягнення цих ефектів. При плануванні в програмі навчання форм і методів проведення заняття, викладач має керуватись доцільністю викладення навчального матеріалу саме в такому вигляді, в якому він пропонує, та враховувати спроможності навчально-матеріальної бази вищого навчального закладу [5].

Одним з найбільш важливих елементів навчальної програми являється перевірка результатів навчання. Під перевіркою результатів навчання з навчальної дисципліни розуміється - визначення результатів роботи студента і встановлення ступеню сформованості запланованих ефектів навчання. Це означає, що в навчальній програмі необхідно вказати, яким чином оцінюється рівень сформованості кожного ефекту навчання, які методи перевірки дозволяють це визначити, наскільки різноманітні можуть бути ці методи перевірки [6].

Використані джерела:

1. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 2 listopada 2011 r. W sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego.*
2. *Malarska A. Krajowe Ramy Kwalifikacji: od intencji do realizacji / A. Malarska // Metody ilościowe w Krajowych Ramach Kwalifikacji Łódź 2012 – S. 35-55.*

3. *Andrzej Kraśniewski. Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego? Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Warszawa, 2011, s. 240.*
4. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 5 października 2011 r. W sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia // Dziennik Ustaw // Nr 243.*
5. *Paszko E., Jurek A. M. Uwagi o możliwościach zastosowania ciągłego doskonalenia jakości i próba oceny metod nauczania w szkolnictwie wyższym / E. Paszko, A. M. Jurek // Metody ilościowe w Krajowych Ramach Kwalifikacji Łódź 2012 Copyright by Instytut Ekonometrii Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012 – S. 116-138.*
6. *Majer A. Ocenianie punktowe z wychowania fizycznego / A. Majer // Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne - Warszawa. AWF, 2003 №3 – S. 2-7.*

Молодожен Юлія Борисівна,
професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
доктор наук з державного управління, доцент

ОФІСИ РЕФОРМ ЯК ІННОВАЦІЯ ВЛАДИ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Умовно можна вважати, що реформа децентралізації розпочала свій старт у квітні 2014 року з моменту схвалення Кабінетом Міністрів України Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, метою якої було визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад. Реалізація Концепції передбачалася у декілька етапів: І етап (підготовчий) - 2014 рік; ІІ етап - 2015 – 2017 роки. На першому етапі одним з завдань було визначено проведення широкої інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади [1].

В червні 2014 року розпорядженням Кабінету Міністрів України було затверджено план заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, в якому було визначено відповідальних виконавців за підготовку нормативно-правового забезпечення реалізації реформи. Серед заходів плану Мінрегіонбуду було доручено проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади із залученням представників органів місцевого самоврядування та їх асоціацій, громадських організацій, міжнародної технічної допомоги [2].

Проте, інформаційно-роз'яснювальна робота потребувала пошуку нових підходів, щоб донести до людей правдиву інформацію, долаючи супротив існуючої системи влади на місцях. Саме пошук нових форм проведення роз'яснювальної роботи зумовив затягування цього процесу до квітня 2015 роки. За ініціативи Асоціації міст України було підписано Меморандум про узгодження мети діяльності у впровадженні реформи місцевого самоврядування між Всеукраїнською асоціацією органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» і Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Цим Меморандумом було запроваджено пілотний проект зі створення регіональних Офі-

сів реформ, основним завданням яких було надання організаційної, консультативної, інформаційної допомоги з впровадження реформ у сфері місцевого самоврядування, децентралізації повноважень органів виконавчої влади з метою посилення інституційного, адміністративного та експертного забезпечення реформи на місцевому і регіональному рівні. Фінансування Офісів здійснювалося в рамках проекту «Ініціатива захисту прав та представлення інтересів місцевого самоврядування в Україні» (проект «Діалог»), що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку [3].

З травня 2015 роки Офіси реформ були створені у кожному регіоні України. До їх складу входили експерти, на яких покладалися функції з надання допомоги обласним державним адміністраціям у розробці перспективних планів формування спроможних громад і проведення роз'яснювальної роботи серед представників місцевого самоврядування та мешканців громад [4]. Вдала ідея зі створення Офісів продемонструвала те, що реформування територіальної організації влади здійснюється державою за підтримки асоціацій місцевого самоврядування, тобто реформа не нав'язується з гори, а ініціюється прогресивними представниками місцевого самоврядування. Основною формою роботи офісів реформ було організація виїзних семінарів для органів місцевого самоврядування, участь у сходах громадян, підготовка роз'яснень та публікація матеріалів у ЗМІ, виступи на телебаченні та участь у круглих столах з зацікавленими особами. Особливості діяльності організації роботи Офісів реформ у кожному регіоні були обумовлені переважно відносинами з представниками місцевої влади. За дорученням Мінрегіону обласним державним адміністраціям було дано завдання забезпечити Офіси приміщеннями та оргтехнікою, активно залучати їх до розробки перспективних планів. При цьому саме обласні державні адміністрації повинні були запропонувати кандидатури на директорів офісів реформ, які вже потім набирали склад експертів.

В цілому слід зазначити значний позитивний вплив від діяльності Офісів реформ, як пілотного проекту. За відносно малий проміжок часу їм вдалося провести інформаційно-роз'яснювальну роботу, результати якої вилилися у суттєві зміни у розумінні представників громад щодо реальних цілей реформи децентралізації. Головною проблемою було подолати негативні настрої мешканців громад, сформовані під впливом сільських голів або представників районної влади, які виступали основними противниками реформи. За станом на 1 вересня поточного року завдяки спільним зусиллям в Україні вдалося розробити 20 та затвердити Кабінетом Міністрів України 11 перспективних планів, створити 159 об'єднаних громад, які підуть на вибори у новій якості.

Досвід експерименту зі створення Офісів реформ знайшов позитивну оцінку Європейського союзу, який готовий надати Україні фінансову для реалізації проектів децентралізації. Наразі розглядається питання в рамках технічної підтримки Офісів реформ створити 40 субрегіональних груп підтримки реформи, у тому числі виділення значних ресурсів для здійснення зав'язків з громадськістю, навчання та коучингу. Такі групи надаватимуть технічну допомогу через навчання місцевих органів влади на всіх рівнях. Крім того, групи також координуватимуть підготовку новообраних депутатів, а також державних службовців, щодо своїх нових повноважень з управління. Інший напрямок, на який будуть спрямовані кошти від ЄС – зміцнення Державного фонду регіонального розвитку, особливо з урахуванням додаткових потреб в інвестиціях для створення і розширення послуг об'єднаних громад.

Використані джерела:

1. *Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014р. №333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» // Електронний ресурс - Режим доступу http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80.*
2. *Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.2014р. №591-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» // Електронний ресурс - Режим доступу http://oda.odessa.gov.ua/files/oda/decentr-vladi/rozporyadzhennya_kmu_591-r.pdf.*

3. *Меморандум про узгодження мети діяльності у впровадженні реформи місцевого самоврядування // Електронний ресурс - Режим доступу http://auc.org.ua/sites/default/files/memorandum_amu-minregion_reforma.pdf.*
4. *Перелік регіональних Офісів реформ // Електронний ресурс - Режим доступу http://auc.org.ua/page/ofisi-reform.*
5. *Євросоюз надасть 90 млн. євро на підтримку проектів по децентралізації в Україні // Офіційний сайт Мінергіону Електронний ресурс - Режим доступу http://www.minregion.gov.ua/news/evrosoyuz-nadast-90-mln--evro-na-pidtrimku-proektiv-po-decentralizaciyi-v-ukrayini-966806.*

Навроцький Степан Аркадійович,
головний науковий співробітник відділу кредитування, страхування та фінансів підприємств ННЦ "Інститут аграрної економіки",
доктор економічних наук, старший науковий співробітник

СТАНОВЛЕННЯ СТРАХОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ринкова економіка, як організована система, не може існувати в силу власних емерджентних властивостей (тобто не притаманних ні одному із елементів окремо, але властивих системі в цілому) як сумарна складова її розширеного відтворення капіталу (виробництво, обмін, розподіл, споживання), ринкової інфраструктури (банківської, фінансової, страхової та біржової системи тощо). Адже відтворення капіталу не можливе без взаємодії всіх системоформуючих чинників: первісного накопичення капіталу, ризику, праці і ефекту системи [1, с. 142–145].

Стійкий стан рівноваги економічної системи не можливий без наявності такої складової як страхова система сільського господарства. Світовий досвід переконує: де створено сучасну систему страхового захисту, там забезпечується більш високий рівень стабільності народногосподарського відтворювального процесу, досягається соціальна злагода, гарантується високий рівень життя населення. Отже, формування страхової системи України та забезпечення умов для її надійного функціонування - проблема надзвичайної ваги і потребує як глибоких наукових розробок, так і активних практичних дій з боку держави, суспільства в цілому.

Вітчизняна страхова система тільки набуває своїх сталих обрисів. На сьогодні вона є трьох ступеневою (рівневою): перший рівень - Національний банк України; другий рівень - страхові підприємства різних організаційних форм: акціонерні страхові компанії (відкритого і закритого типу), товариства взаємного страхування (закриті та відкриті), страхові кооперативи, кептивні страхові компанії, андеррайтери тощо; третій рівень – агентсько-брокерська мережа [2, с. 138–142].

Страхова система, як економічна категорія, має значний спектр особливостей та відмінностей, що дають підстави для достеменного його вивчення як особливого явища. Особливості страхової системи як економічного явища найповніше проявляються у його функціях: формування страхового фонду для відшкодування втрат від реалізації страхових випадків; грошове відшкодування збитків, які зазнали страхувальники; попередження та мінімізація страхових ризиків; стратегічний захист вітчизняної економіки від економічних, політичних, природно-кліматичних, соціальних та економічних ризиків; забезпечення рівноваги між попитом і пропозицією всіх ресурсів; забезпечення стійкого функціонування економіки в ринкових умовах; інвестиційна; забезпечення продовольчої безпеки держави.

Товар "страховий захист", що продається та купується на страховому ринку, як і будь-який інший товар, має споживну та мінову вартість. Споживна вартість товару "страховий захист" втілена у потенційній можливості для страхувальника отримати страхове покриття втрат від реалізованого страхового випадку, що був визначений у договорі. Мінова вартість товару "страховий захист" проявляється через ціну, яка набуває форми страхового тарифу (платежу, премії).

Особливості споживної та мінової вартості товару “страховий захист" зумовлюють специфіку прояву економічних законів на страховому ринку та формують специфіку поведінки його учасників [3, с. 283].

Комплексне дослідження природи страхової системи та особливостей її функціонування в умовах перехідної економіки дозволили визначити структуру та тенденції розвитку її елементів. Починаючи від вищого рівня системи і закінчуючи потенційними клієнтами. Хоча ризиковим обставинам піддаються всі суб’єкти і об’єкти господарювання держави, але далеко не всі вони йдуть на страхування своїх ризиків. З одного боку ця особливість обумовлена страховим менталітетом та економічним станом держави, а з іншого - недосконалістю нормативно-правової бази.

Створення адекватної нормативно-правової бази є основним чинником сприяння розвитку вітчизняної страхової системи і має забезпечити: гарантії страхувальникам системи АПК у наданні страхових послуг та сплати, згідно з угодами страхування, страхового відшкодування в разі настання страхового випадку; створення товариств взаємного страхування на добровільних засадах з метою оптимального використання внутрішнього страхового ринку агропромислових підприємств та забезпечення їм ефективного страхового захисту; формування мережі спеціалізованих страхових компаній, які здійснюватимуть особисте та майнове страхування; створення єдиної перестрахувальної біржі за участю держави як співзасновника, що сприятиме докорінній перебудові вітчизняної системи перестрахування; організації технології страхування в Україні шляхом створення сільськогосподарського страхового пулу та оперативного інформаційного середовища, яке сприятиме укладанню договорів на страхування не з окремою страховою компанією, а із спілкою страховиків під гарантії всіх учасників [4, с. 43–46].

Використані джерела:

1. *Навроцький С.А. Становлення страхової системи АПК України / С.А. Навроцький // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К.: НАУ, 2000. – Вип. 23. – С. 138-142.*
2. *Навроцький С.А. Концептуальні напрямки становлення страхової системи АПК / С.А. Навроцький // Науковий вісник Національного аграрного університету. Київ.: НАУ, 2001. – Вип.43. –. С.142 – 145.*
3. *Гаманкова. Ринок страхових послуг України, методологія, практика: монографія / О.О. Гаманкова. – К.: КНЕУ, 2009. – 283, [1] с.*
4. *Навроцький С.А. Страхування як самостійна економічна категорія / С.А. Навроцький // Економіка АПК. – 2006, – №9 – С.43-46.*

Найденко Олексій Євгенович,
в. о. завідувача кафедри оподаткування
Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця,
кандидат економічних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Реформи системи оподаткування, які відбуваються останнім часом спрямовуються, в тому числі, на коригування правил податкового контролю. Сфера податкового контролю є важливим елементом забезпечення наповнення бюджету країни за рахунок справляння податків та зборів з платників податків.

В умовах фінансової кризи та інфляції питання податкового контролю набувають особливого значення.

Тому метою даних тез є визначення проблем податкового контролю в українському податковому законодавстві та розробці шляхів їх вирішення.

Проблеми податкового контролю можна умовно поділити на дві групи:

1) проблеми, пов’язані з категоріальним апаратом;
2) проблеми, пов’язані із проведенням контрольно-перевірочних заходів.

Розглянемо найбільш важливі проблеми податкового контролю.

Незважаючи на прийняття Податкового кодексу України [1] та наявності в ньому терміну «податковий контроль», вважаємо, що існуючий термін не в повному обсязі відображує зміст діяльності контролюючих органів в сфері оподаткування (особливо це стосується контролю за прийняттям податкових декларацій та розрахунків). Крім того, не доцільним є фокусування уваги у визначенні на різних операціях, які мають контролюватися податковими органами. Тому, пропонується таке визначення податкового контролю – система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю за дотриманням термінів подання та правильності складання податковий декларацій (розрахунків), правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань, які контролюються органами фіскальної служби України.

Потребує змін норма Податкового кодексу щодо визначення контролюючого органу. Оскільки Міністерство доходів і зборів в Україні припинило вже своє існування більше року тому назад, не зовсім коректно формулювати контролюючі органи органами доходів і зборів. Крім того слід виключити однину у трактуванні контролюючого органу, оскільки з визначення випливає те, що єдиним контролюючим органом в сфері оподаткування в Україні є Міністерство фінансів України, але при цьому не враховується роль Державної фіскальної служби України та Державної митної служби України.

Важливим питанням також є формулювання принципів, на яких має базуватися податковий контроль, оскільки не всі принципи податкового законодавства (наведені у статті 4 Податкового кодексу України) кореспондуються з напрямками податкового контролю. Найбільш важливими, на думку автора, є такі принципи: законність, об’єктивність та достовірність, координація та взаємодія, економічність та доцільність.

Ще однією важливою проблемою є підхід до класифікації способів податкового контролю. Вважаємо, що такий спосіб як «ведення обліку платників податків» більшою мірою може бути віднесено до способу адміністрування податків, оскільки це випливає з визначення поняття «адміністрування податків», наведеного в статті 14.1.11 Податкового кодексу України.

До проблем, пов’язаним з проведенням контрольно-перевірочної діяльності можна віднести наступні.

Передання Міністерству фінансів України функцій надання узагальнюючих податкових консультацій вважаємо недоцільним, оскільки цим органом влади мають прийматися стратегічні напрями розвитку оподаткування в Україні, а не локальні.

Незважаючи на прийняття в червні 2015 року нової редакції порядку складання плану-графіку проведення планових документальних податкових перевірок [2], існує безліч питань щодо його ефективності. По-перше, не зрозуміло яким чином здійснюється відбір платників податків (враховуючи великий обсяг критеріїв високого, середнього та низького ступеня ризику). По-друге, які критерії мають найбільше значення при відборі платників податків. По-третє, відсутній зворотній зв'язок з платником податків при формуванні плану-графіку, оскільки платники податків можуть не знати, за якою обставиною їх віднесли до високого, середнього чи низького ступеня ризику та не мають можливості виправити ситуацію в майбутньому. По-четверте, більшість критеріїв прив’язано к якомусь числовому значенню, що в значній мірі означає суб’єктивний підхід при застосуванні цих критеріїв. По-п’яте, критерії мають бути прив’язано к конкретному порушенню (неподання декларації, несвоєчасність сплати і таке інше).

Перевагою Податкового кодексу України стала норма щодо залучення експертів до проведення податкової перевірки. Але при цьому значною проблемою є відсутність обов’язків експертів при наданні експертного висновку, хоча права експертів в Податковому кодексі прописані. Крім того не обґрунтовано яким чином має бути підтверджено компетентність експерта та терміни проведення експертизи.

Потребує єдиного підходу механізм відповіді платниками податків на запити контро-

люючих органів, оскільки різними нормами Податкового кодексу встановлюються різні терміни відповіді платників податків на запити контролюючих органів.

Одним із обмежень при проведенні планових податкових перевірок є заборона їх проведення за окремими видами зобов'язань перед бюджетами, крім правильності обчислення, повноти і своєчасності сплати податку з доходів фізичних осіб та зобов'язань за бюджетними позиками і кредитами, що гарантовані бюджетними коштами. Виникає питання яким чином бюджетні позики та кредити мають відношення до предмету податкового контролю.

Має бути переглянуто перелік підстав для проведення позапланових податкових перевірок, оскільки вони містять норми суб'єктивного характеру (наприклад, сума відшкодування податку на додану вартість перевищила 100 000 грн) та мають бути об'єднано пп. 78.1.17 та пп. 78.1.18, які мають однаковий зміст.

Слід удосконалити норму щодо одночасної перевірки платника податків різними контролюючими органами, оскільки такі одночасні перевірки можуть порушити нормальний режим роботи платника податків.

Податковим кодексом на в повній мірі врегульовано порядок проведення фактичних податкових перевірок, а саме: порядок допуску контролюючих органів на території підприємства протягом терміну перевірки протягом доби (10 діб з можливим продовженням на 5 діб); відсутні норми щодо графіку роботи податкових інспекторів у нічний час (оскільки буде відмінність від графіку роботи у податковій інспекції); потребує збільшення мінімальна кількість інспекторів, які можуть прийняти участь у фактичній податковій перевірці (з двох інспекторів до трьох).

Загалом слід сказати, що незважаючи на постійні зміни до Податкового кодексу України в його нормах існує ще достатня кількість суперечливих статей, які можуть призводити до виникнення спірних ситуацій між платниками податків та податковими органами. Коригування спірних статей має дозволити побудувати таку систему взаємовідносин між контролюючими органами та платниками податків, яка дозволить забезпечити якомога більші податкові надходження до бюджету країни.

Використані джерела:

1. *Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // Голос України. – 2010. – № 229-230. – С. 1–56.*
2. *Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку формування плану-графіка проведення документальних планових перевірок платників податків» // Офіційний вісник України. – 2015. – № 57. – С. 141.*

Негода Юлія Володимирівна,
асистент кафедри фінансів і кредиту,
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
кандидат економічних наук

РОЗВИТОК СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Соціально-економічний розвиток регіонів України залежить від бюджетних ресурсів, що отримують у своє розпорядження місцеві органи влади. Місцеві податки і збори є складовою частиною податкової системи держави і покликані відповідати інтересам органів місцевого самоврядування. Чим більша роль у формуванні місцевих бюджетів відводиться місцевим податкам, тим вище рівень розвитку держави, тому їх частка у доходах місцевих бюджетів має важливе значення.

Питанням розвитку місцевого оподаткування присвячуються праці таких вчених як: В.Андрущенко, О. Василик, К. Павлюк, О. Кириленко, В. Кравченко, С. Слухай та ін. Вказані науковці зосереджували увагу на ролі місцевого оподаткування у фінансовому забезпеченні

повноважень органів місцевого самоврядування, а також механізму їх справляння. Адже існування ефективного механізму стягнення місцевих податків і зборів є важливим інструментом зміцнення та управління фінансової системи України.

Метою дослідження є зміни у системі місцевого оподаткування в контексті проведення податкової реформи в Україні.

Основні засади інституту місцевого оподаткування в Україні були визначені Декретом Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» від 20 травня 1993 року. Цей Декрет визначив види місцевих податків і зборів (2 податки і 12 зборів), їх граничні розміри та порядок обчислення і був спрямований на зміцнення бюджетів місцевого самоврядування. Пізніше Законом України Про доповнення Декрету Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» № 3293-12 від 17.06.93 року був прийнятий місцевий податок з продажу імпортних товарів. За період з 1993 року по 2011 рік кількість місцевих податків і зборів змінювалася від 14 до 17 (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік місцевих податків і зборів в Україні

Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» [1]	*Податковий Кодекс – 2010[2]*	*Податковий Кодекс – 2015 [3]*
Місцеві податки		
податок з реклами	податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки	податок на майно
комунальний податок	єдиний податок	єдиний податок
податок з продажу імпортних товарів		
Місцеві збори		
збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі	збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	
збір за парковку автомобілів	збір за місця для паркування транспортних засобів	збір за місця для паркування транспортних засобів
курортний збір	туристичний збір	туристичний збір
збір за видачу ордера на квартиру		
збір з власників собак		
ринковий збір		
збір за участь у перегонах на іподромі		
збір за виграш на перегонах		
готельний збір		
збір за видачу дозволу на розміщення об’єктів торгівлі		
збір за право використання місцевої символіки		
збір за право проведення кіно- і телезйомок		
збір за право на проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу і лотерей		
збір за проїзд територією прикордонних областей автотранспорту, що прямує за кордон		

Примітка: складено автором на основі законодавства України [1; 2; 3].

В 1994 році Верховна Рада України внесла зміни і доповнення до Закону Української РСР «Про систему оподаткування» від 1991 року виклавши його у редакції Закону України «Про систему оподаткування». Цей закон визначив загальні принципи побудови системи оподаткування в Україні, перелік загальнодержавних та місцевих податків і зборів (обов’язкові

платежі) до бюджетів та до державних цільових фондів, а також права, обов'язки і відповідальність платників податків.

Податковий кодекс України, який набув чинності з 1 січня 2011 р., змінив механізм наповнення місцевих бюджетів у частині місцевих податків і зборів, замість 14 місцевих податків і зборів стало 5, серед яких два місцевих податки – податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки та єдиний податок і три збори: збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір.

З метою здійснення податкової реформи в Україні 28 грудня 2014 року був прийнятий Закону України №71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» згідно якого встановлено 2 місцеві податки та 2 місцеві збори.

В період з січня по березень 2015 р. до місцевих бюджетів надійшло 27,8 млрд. грн, що на 15,9 % більше ніж у січні-березні 2014 р.

Місцеві податки і збори посіли друге місце за обсягом наповнення місцевих бюджетів. Їхня частка в загальній структурі доходів місцевих бюджетів становила 20,7%, а обсяг – 5,8 млрд. грн. Основним за обсягом джерелом місцевих податків є плата за землю, і становила 3,3 млрд. грн, що на 8,4 % більше ніж відповідний показник минулого року[4].

Таким чином, за роки незалежності податкова система України пройшла тривалий період свого становлення. На сучасному етапі податкові відносини продовжують вдосконалюватися, зокрема у напрямі оптимізації місця і ролі місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів.

Використані джерела:

1. *Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» (із змінами і доповненнями) від 20.05.1993 р. № 56-93 // Відомості ВРУ. – 1993. – № 30.*
2. *Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92.*
3. *Податковий кодекс України від 28.12.2014 р. № 71-VIII (зі змінами та доповненнями) // Офіційний вісник України. – 2015. – № 3.*
4. *Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень-березень 2015 року / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]; ІБСЄД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження», USAID. – К., 2015. – 72 с.*

Несторишен Ігор Васильович,
завідувач відділу наукових досліджень з організаційних питань митної справи
Державного науково-дослідного інституту митної справи,
кандидат економічних наук,
Попель Сергій Анатолійович,
молодший науковий співробітник відділу наукових досліджень
з організаційних питань митної справи
Державного науково-дослідного інституту митної справи

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ НАБУТТЯ СТАТУСУ УПОВНОВАЖЕНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ОПЕРАТОРА

Сучасні економічні реалії вимагають реалізації цілеспрямованих заходів направлених на відновлення економічного потенціалу України. Враховуючи потужний вплив політичних факторів на економічний сектор держави, актуальним є питання щодо відновлення економічного зростання України шляхом виходу вітчизняних виробників на європейський ринок. Головне завдання державних органів за таких умов – забезпечення максимального сприяння бізнесу шля-

хом уніфікації вітчизняного нормативного-правого регулювання правил ведення бізнесу з європейським. Одним із перспективних напрямків підвищення рівня представництва вітчизняного бізнесу на європейському ринку є отримання статусу уповноваженого економічного оператора (далі – УЕО) за усім ланцюгом постачань товарів з подальшим взаємним визнанням в Україні та ЄС, що забезпечить певні конкурентні переваги в умовах зростання рівня протекціонізму в окремих країнах внаслідок дій світової фінансової кризи. Крім того, особливої актуальності сьогодні в ЄС набувають питання забезпечення високого ступеня безпеки зовнішньоекономічної діяльності з максимальним сприянням бізнесу, що зумовило активний розвиток інституту УЕО. Відповідно до цього, Україна зобов'язується здійснювати заходи з метою поступового забезпечення відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС та зобов'язується дотримуватися принципів та практик, викладених в актуальних рішеннях та регламентах ЄС.

Впровадження інституту УЕО спрямовано на усунення дисбалансу щодо забезпечення рівня національної безпеки держав та максимального сприяння суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності в міжнародній торгівлі. Митні адміністрації, здійснюючи постійний контроль за міжнародними вантажними перевезеннями, несуть частину відповідальності за забезпечення безпеки міжнародного ланцюга поставок товарів. Підвищення рівня небезпеки зумовлює необхідність реалізації у сфері митного регулювання програм державно-приватного партнерства з метою забезпечення максимально можливого рівня безпеки усього ланцюга поставок товарів. Зазначимо, поняття УЕО введене в 2005 р. після прийняття Всесвітньою митною організацією (ВМО) першої редакції Рамкових стандартів [1]. Окрім опису концепції забезпечення безпеки міжнародного ланцюга поставок, саме Рамкові стандарти визначили, що використання митних спрощень і привілеїв уповноваженими особами може здійснюватися на підставі наданого підприємству митними органами спеціального статусу – статусу УЕО суб'єктам ЗЕД, які забезпечують у своїй діяльності безпеку ланцюгів поставок.

Відповідно до ст. 39 Митного кодексу ЄС (2013 р.), УЕО – це економічні оператори, які відповідають наступним критеріям [2]:

- відсутність будь-яких серйозних порушень або повторних порушень митного законодавства і оподаткування, правила в тому числі відсутність серйозних кримінальних злочинів, пов'язаних з господарською діяльністю заявника;
- демонстрація заявником можливості високого рівня контролю своїх операцій і потоку товарів шляхом надання доступу до системи управління комерційною діяльністю, в окремих випадках до транспортних записів, що дозволяє здійснити митний контроль;
- підтверджена платоспроможності економічного оператора, що дозволяє йому виконувати свої зобов'язання з урахуванням особливостей виді діяльності;
- високий рівень професійної кваліфікації, безпосередньо пов'язаної з діяльністю;
- відповідний рівень заходів для забезпечення безпеки і безпеки міжнародного ланцюга поставок.

В 2014 р. Генеральною дирекцією з оподаткування та митної справи Європейської комісії були розроблені «Керівні принципи УЕО», які мали на меті узагальнити особливості отримання статусу УЕО. Вони включають наступні розділи [3]:

- сутність УЕО та їх категорії;
- переваги УЕО та їх взаємне визнання;
- детальний опис критеріїв УЕО;
- докладне пояснення процесу отримання статусу УЕО;
- особливості набуття статусу УЕО малими і середніми підприємствами;
- фактори, які допомагають митним органам прискорити процес авторизації;
- рекомендації для полегшення процедури отримання статусу УЕО для материнських та дочірніх компаній;
- співпраця країн-членів в процесі обміну інформацією;
- рекомендації щодо моніторингу за економічними операторами, які мають статус УЕО;

– розкриття сутності поняття «безпека ділових партнерів», у тому числі їх ідентифікація та можливі заходи щодо забезпечення.

До «Керівних принципів УЕО» включено три додатки: Анкета самооцінки; Загрози, ризики і можливі застосування документа; Форма декларації безпеки. Зауважимо, законодавством ЄС наведено перелік економічних операторів, які мають право подати заявку на отримання статусу УЕО, незалежно від розміру бізнесу, а саме:

– виробники;
– експортери;
– експедитори;
– власники складів;
– митні агенти;
– перевізники;
– імпортери;
– інший (наприклад, порт, навантажувачі авіакомпаній).

Зазначимо, відповідно до законодавства ЄС передбачено перелік підприємств, які не мають право звертатися для отримання статусу УЕО, це підприємства, які не беруть пряму участь у зовнішньоекономічній діяльності: банки, страхові компанії, консультанти, розробники програмне забезпечення. Крім того, передбачено 3 типи сертифікатів:

– охорона і безпека (AEOS) – видається для будь-якого бізнесу, який задовольняє критеріям митних вимог, ведення обліку, фінансової спроможності, і підтримує відповідні стандарти безпеки;
– митні спрощення (AEOC) – видається для будь-якого бізнесу, який задовольняє критеріям митних вимог, відповідає стандартам обліку та фінансової платоспроможності;
– митні спрощення / охорона і безпека (AEOF) – видається для будь-якого бізнесу, який задовольняє митним вимогам, стандартам ведення обліку, фінансової спроможності, і підтримує відповідні стандарти безпеки і бажає отримати переваги обох типів УЕО.

Одним з першочергових кроків в сучасних умовах є необхідність подальшого розвитку адміністративно-правового статусу УЕО в Україні, яка актуалізується підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом. В ній визначено необхідність запровадження відповідних умов щодо покращення економічних та торговельних відносин з метою поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі [4]. Тому в Україні актуальними в сучасних умовах є розвиток подальших досліджень та імплементація в практику питань щодо оцінювання фінансової платоспроможності та її відповідності вимогам заявників на отримання статусу УЕО, особливості надання статусу УЕО малим і середнім підприємствам, а також проблеми взаємного визнання УЕО в різних країнах (адже без цього взагалі зникають основні переваги отримання статусу УЕО та ін.)

Використані джерела:

1. *Рамочные стандарты безопасности и облегчения мировой торговли Всемирной таможенной организации (июнь, 2005 г.) [Электронный ресурс]. – Доступ к ресурсу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/976_003.*
2. *REGULATION (EU) No 952/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code – [Electronic resource]. URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:269:0001:0101:EN:PDF.*
3. *AUTHORISED ECONOMIC OPERATORS – GUIDELINES / EUROPEAN COMMISSION DIRECTORATE-GENERAL TAXATION AND CUSTOMS UNION Security & Safety, Trade Facilitation & International coordination Risk Management and Security http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/policy_issues/customs_security/aeo_guidelines2014_en.pdf.*
4. *Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344.*

Олійник Ірина Володимирівна,
старший викладач кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права

ПРОБЛЕМА МОРАТОРІЮ НА ПРОДАЖ ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ У КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ

За прогнозами футурологів, головним стратегічним ресурсом майбутнього буде не нафта чи газ, а продукти харчування, яких вже зараз катастрофічно не вистачає і ціни на які невпинно зростають в усьому світі. Україна в перспективі – це держава з потужним агропромисловим комплексом, з такими конкурентними перевагами як альтернативне використання аграрної продукції на біопаливо та виробництво екологічно чистих харчів. Важливо не втратити свій шанс. Серйозною перешкодою на цьому шляху є хронічний дефіцит у аграріїв фінансових ресурсів. У розвинених країнах традиційно 70% необхідних коштів отримують за допомогою банківських кредитів, віддаючи під заставу земельні наділи. В Україні це є неможливим через мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення, відсутність в суспільстві чіткого розуміння того, що капіталізація землі – це, передусім іпотека, а не торгівля. Це засвідчують глобальні тенденції: у світі щороку продається лише 1 % землі сільськогосподарського призначення, але 70 % постійно перебуває під заставою [1, с. 19]. Це безпрограшний вид іпотеки, адже все у світі раніше чи пізніше знецінюється, окрім землі, лише вона дорожчає. Тільки через іпотечні довготермінові кредити, можна придбати сучасну техніку та унікальні технології, без яких неможливий вітчизняний аграрний прорив.

Проблема збереження мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення вимагає комплексного дослідження наслідків заборони продажу сільськогосподарської землі для різних соціальних груп, і, насамперед, для селянства. Досвід аграрних перетворень другої половини XIX – початку XX століття на Правобережжі України може стати істотним фактором в обранні найбільш оптимальної альтернативи подальшої політики у сфері АПК.

Реформа 1861 року, без сумніву, позбавила дворян монопольного права на землю. Спонукають до роздумів твердження багатьох економістів про те, що якби еволюційний процес ліквідації поміщицького землеволодіння і його перехід до селян не було перервано, то на терені колишньої Російської імперії вже у 30–40 роки XX ст. не залишилось би скільки-небудь помітного дворянського землеволодіння [2, с. 211]. Тобто остаточна заміна земельного власника, яка трапилась внаслідок революції, сталася б дещо пізніше, але за значно сприятливіших умов для селянського господарства. Однак припущення завжди залишаються тільки припущеннями.

Селяни Правобережної України одними з перших у колишній Російській імперії перейшли до розряду селян-власників. А отже, їх робоча сила перетворилась на повноцінний товар. Водночас, товаром ставала і земля, яка після сплати викупної суми вже не поміщику, а державі, переходила у повне розпорядження окремого селянина. Відтепер селяни могли купувати у власність рухоме і нерухоме майно, продавати його, віддавати у заставу, і взагалі, розпоряджатися ним. Так, у дев'яти українських губерніях в 1914 році 27,9% селян продали свої ділянки з метою купівлі іншої, кращої землі, 16,6% – з метою переселення, внаслідок розорення – 16,7%, пияцтва і безгосподарності – 6,3%. Спекуляція землею зафіксована у 10,9% випадків.

В результаті столипінської політики фінансової підтримки індивідуального селянського господарства селянин Правобережжя став активним гравцем на ринку землі, про що, зокрема, свідчить поступове зростання середніх обсягів наділів: на Поділлі – з 3,8 до 6,4 дес., у Київській губернії – з 5,8 до 7,1 дес., на Волині – з 7,9 до 11,1 дес. [3, с. 40]. Якщо на початку цієї реформи у половини селянських господарств було 6-10 наділів у різних місцях, то вже на кінець 1916 року черезсмужних володінь лишилось близько 1%. І це відбулося не за адміністративними рішеннями, а за бажанням самих селян, за їх кошти, а також кредити іпотечних банків.

Регіональні кредитні установи другої половини XIX – початку XX ст. були представлені державним Селянським земельним банком, який з 1883 року почав скуповувати землі у

розорених дрібних поміщиків і продавати їх у кредит селянам; акціонерним Київським земельним банком; кредитними та ощадно-позичковими товариствами; громадськими ощадно-позичковим касами; волосними і сільськими банками; громадськими надлишковими капіталами; лікарняними допоміжними капіталами; сільським банком графині Браницької тощо. Згідно з даними офіційної статистики, станом на 1 січня 1909 року у різних іпотечних банках Правобережної України було заставлено 4 412 тис. дес. землі [4, с. 14].

Однак, регіональна специфіка розвитку аграрної сфери недостатньо враховувалась під час реалізації селянської реформи, що викликало чимало конфліктів. На Правобережжі не вщухали суперечки між поміщиками та селянами стосовно сервітутів, роками тривала драма розмежування поміщицьких та селянських земель. Спосіб здійснення викупу общиною не відповідав традиційній подвірній формі землеволодіння в краї. Уставні грамоти й викупні договори фіксували лише загальну кількість земельних ділянок дворів, подвірні ділянки розмежовано не було.

Розроблена у петербурзьких кабінетах реформа закріпила вражаючу диспропорцію у розподілі земельних угідь, яка, на думку французького історика Д. Бовуа стала основною конфлікту між звільненими українськими селянами з одного боку та польськими і російськими землевласниками з іншого [5, с. 128].

Екскурс у регіональну аграрну історію пореформеного періоду дозволяє зробити деякі, актуальні за умов сучасного реформування аграрного сектору, висновки. По-перше, запроваджувати аграрні перетворення потрібно з максимальним врахуванням соціальної справедливості. Далі, враховуючи давню традицію індивідуального приватного володіння селянством землею, необхідно сприяти реальному переходу її у спадкову власність селян. Земля повинна стати повноцінним товаром, адже лише за цієї умови вдасться забезпечити широкомасштабне кредитування селянських господарств.

Потрібен спеціалізований іпотечний банк, який би здійснював тільки цей вид діяльності. Треба максимально розкрити потенціал застави. У світі існують навіть застави прав оренди землі. Що стосується торгівлі землею, то норми можна виписати так, як у цивілізованих країнах: продавати досвідченим фахівцям і лише для аграрного виробництва. У низці європейських країн батько не зможе продати чи передати землю своєму синові, якщо той не має відповідної освіти і сільськогосподарського досвіду. За використання угідь не за призначенням передбачено кримінальну відповідальність. Отже, зі вступом до СОТ та в умовах глобалізації для реалізації потужного технологічного прориву не обійтись без довгострокового кредиту, який можна отримати насамперед під заставу землі.

Використані джерела:

1. *Кириленко І. На порозі СОТ // Народний депутат. – 2008. – №3. – С. 18-20.*
2. *Франк С.Л. По ту сторону «правого» и «левого» : статьи по социальной философии.//Новый мир. – 1990. – №4. – с.205-226.*
3. *Фролов В.И. Характеристика крестьянского хозяйства и земельного фонда Подольской губернии. – Винница, 1917. – 20с.*
4. *ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 708. – Спр. 618.*
5. *Бовуа Д. Битва за землю в Україні 1863-1914. Поляки в соціо-етнічних конфліктах. – К.:Основи,1998. – 396 с.*

Олійник Уляна Миколаївна,
асистент кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Формування України як сучасної демократичної, правової держави безпосередньо пов'язано з розвитком освіти. Разом з тим розуміння певною кількістю керівників органів державної влади і місцевого самоврядування процесів у системі освіти в контексті глобалізації потребує подальшого вдосконалення.

У сучасному світі роль освіти переосмислюється в тому сенсі, наскільки вона готує людей до життя у складному, взаємозалежному і дуже мінливому світі. Освіта розглядається як пожиттєвий процес, необхідний не просто щоб підвищити свій освітній чи кваліфікаційний рівень, але й щоб бути здатним адаптуватися і перелаштуватися у світлі нових вимог виробничої і суспільної життєдіяльності. Нове бачення освіти в забезпеченні суспільного прогресу стає підставою для її радикальних трансформаційних змін, її загальної концепції, у змісті: формах організації, управління та фінансування [2, с. 14].

Вирішення проблем трансформації освіти можливо лише на рівні загальнодержавної стратегії, розробленої і прийнятої на підставі визначення пріоритетів, що відповідають загальнолюдським цінностям, та передбачає реальні механізми для її впровадження. Держава не просто коригує і спрямовує розвиток освітньої сфери, а загалом формує її зміст, структуру, визначає стратегічні напрями розвитку. Державна стратегія розвитку освіти своїми засадами повинна мати чітке усвідомлення того, що освіта – це поле здійснення соціально-економічних інвестицій, що мають надзвичайно важливе значення для забезпечення сталого розвитку суспільства [1, с. 54].

Економічний розвиток країни вимагає підвищення продуктивності праці всіх зайнятих, потребує від них вміння використовувати сучасні технології, бути творчими і адаптивними. Без володіння сучасними знаннями ці проблеми не вирішити. Призначенням освіти є також підготовка людей для громадянства, забезпечення передачі знань і культури від одного покоління до іншого, розвиток здібностей і талантів індивідів.

Освіта не може розглядатися як така, що лежить тягарем на державному бюджеті і не пов'язана з економічним розвитком країни. Необхідно, щоб не тільки сама концепція освіти, а і відповідна політика формувалися таким чином, щоб систематично інтегрувати ці величини одна з одною та з виробничим сектором. Інвестиції в освіту мають довгостроковий ефект, вони не приносять негайного результату. Недостатнє інвестування в освіту може негативно позначитися на структурі ринку праці і на соціально-економічному розвитку через 20–40 років. Ці інвестиції повинні бути захищені в часі від криз, спаду чи структурних зрушень [2, с. 67].

Видатки на освіту не повинні залежати від економічної ситуації в країні. Гарантування достатніх обсягів фінансування освіти має полягати не тільки у законодавчому закріпленні, а й у суворому дотриманні обов'язкової норми.

Ефективність діяльності будь-якої системи, і освіта тут не виняток, певною мірою залежить від обсягів фінансування, але визначальним моментом виступає державна політика. Саме вона є стрижнем, провідною віссю, що визначає генеральний напрям, динаміку розвитку та функціонування. В Законі України «Про освіту», як і в інших важливих документах, виступах Президента, чітко означено пріоритетність освіти у проведенні державної політики: «Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства» [3, с. 42].

Стратегічні завдання розвитку та реформування системи освіти в Україні на початку 90-х років були сформульовані в Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття», прийняття якої стало важливим кроком у процесі реформування української освіти, але, засвідчивши актуальність порушених питань і задекларувавши нагальність їх вирішення, цей документ, на жаль, не мав конкретного механізму їх здійснення та контролю [3, с. 15].

В період 1993–2000 рр. в основному завершилися процеси перебудови системи освіти на нових, демократичних засадах, відбулися суттєві зміни в організації освітньої діяльності, управлінні, фінансово-економічному механізмі. Стратегію і основні напрями розвитку системи освіти України у першій чверті XXI століття визначає прийнята на Всеукраїнських зборах освітян в жовтні 2001 року Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, згідно з якою «в Україні має стверджуватися стратегія прискореного, випереджувального інноваційного розвитку освіти і науки». Втілення в життя державної стратегії розвитку освіти має бути спрямоване на перетворення цієї галузі на реальний фактор сталого економічного та соціального поступу країни [1, с. 17].

Економічна віддача від освіти найбільш прямо знаходить свій вияв у сфері підготовки кваліфікованої робочої сили. Стратегія розвитку системи освіти визначається державою в особі її виборних і виконавчих органів та органів громадського самоврядування. Водночас сам по собі інститут держави не може залишатися незмінним в новому соціальному сценарії, в тому числі і відносно освіти. Роль держави залишається вирішальною у сфері освіти, саме держава за допомогою не тільки прямого контролю, а й непрямих методів економічного, правового, організаційного впливу має можливості визначати розвиток цієї галузі, тим самим забезпечувати збереження і примноження національного потенціалу освіти.

Освіта може допомогти нашій країні в досягненні високих економічних, соціальних і культурних цілей. Вона може відкрити сучасним поколінням набагато більше можливостей для участі в реальних досягненнях економіки і суспільства в цілому, стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, національного відродження, становлення державності та розбудови демократичного суспільства в Україні.

Використані джерела:

1. *Каленюк І. С. Освіта в економічному вимірі: потенціал та механізм розвитку / Каленюк І. С.–К.: Ін-т вищої освіти АПН, 2001. - 326 с.*
2. *Куценко В. І. Економіка освіти : [навч. посіб.] / Куценко В. І. – К. : Міленіум, 2003. – 105 с.*
3. *Ніколаєнко С. М. Освіта в інноваційному поступі суспільства / Ніколаєнко С. М. – К. : Знання, 2006. – 207 с.*

Оліх Галина Іванівна,

старший викладач кафедри економіки та управління Хмельницького інституту ПрАТ "Вищий навчальний заклад "Міжрегіональна академія управління персоналом"

ДЕВАЛЬВАЦІЯ ГРИВНІ ЯК НАСЛІДОК ВАЛЮТНИХ КОЛИВАНЬ

З кінця 2013 року фінансовий ринок України розвивається у вкрай несприятливих умовах загострення соціально-політичної ситуації, що покликало за собою загострення вже існуючої фінансової кризи в країні. Курсові коливання на валютному ринку країни безпосередньо відобразились на кількісних та якісних параметрах функціонування її економічної системи. Девальваційні процеси негативно вплинули не тільки на умови зовнішньої торгівлі, а й на рівень доходів населення країни, стабільність функціонування банківської системи тощо. Саме тому загострення ситуації на валютному ринку потребує детального вивчення.

Дослідженню особливостей функціонування валютного ринку та його впливу не реальний сектор економіки присвячено велику кількість праць таких зарубіжних та вітчизняних вчених як А. Маршалла, К. Кулкарні, П. Мессона, С. Магі, П. Кенена, Р. Манделла, О. Дзюблюка, В. Геєця, В. Міщенка, М. Савлука та ін.

Метою даного дослідження є виявлення та обґрунтування основних причин валютних коливань, що спричинило девальвацію гривні в Україні.

Девальвація (від лат. de – префікса, що означає рух униз, та лат. valeo – маю значення) – офіційне зменшення золотого вмісту грошової одиниці чи підвищення курсу національної валюти щодо золота, срібла, певної іноземної валюти. У сучасних умовах термін застосовується для ситуацій значного зниження курсу національної валюти відносно «твердих» валют (зазвичай, щодо долара США, євро, SDR). Девальвація розглядається як інструмент центральних банків з управління національною валютою, протилежний ревальвації [3]. Саме ситуація девальвації гривні і спостерігається зараз на економічному просторі України.

Останній рік на валютному ринку спостерігається вкрай напружена ситуація: курс гривні падає, а курс валюти, відповідно, зростає. Експерти обговорюють два основних варіанти: спекуляції великих гравців валютного ринку або ж реальні проблеми в економіці. Проте вже з'явилися прихильники теорії яка об'єднує два варіанти у один єдиний.

З початку 2015 року відбулось деяке зменшення загального обсягу держборгу, приведеного в еквіваленті іноземної валюти [4]. Дійсно, якщо за показниками 01.01.2015 року сукупний обсяг заборгованості України перед внутрішніми і зовнішніми кредиторами складав 69,81 млрд. дол. США, то станом на 01.06.2015 року – вже 67,66 млрд. дол. США [4]. Проте таку динаміку показника некоректно буде пояснювати вдалою кредитною політикою уряду.

Слід звернути увагу на те, що показники станом на 01.01.2015 р. подавалися Міністерством фінансів з огляду на курс національної валюти на рівні 7,993 грн. / дол. США. Якщо перерахувати показники внутрішнього боргу станом на 01.01.2015 року за курсом 21,048 грн. / дол. США (актуальним на 01.06.2015 р.), його обсяг станом на вказану дату буде відповідати вже не 31,0 млрд. дол. США. в еквіваленті, а 23,23 млрд. дол. США, що на 913,57 млн. дол. США менше від показника, відображеного у звіті Мінфіну на 01.06.2015 року [2,5].

Протягом перших місяців 2015 року відбувалась потужна девальвація національної валюти, та перерахунок показників за новим офіційним курсом (21,048 грн. / дол. США станом на 01.06.2015 року) показав відповідне зменшення загального обсягу внутрішнього державного боргу, приведеного в еквіваленті іноземної валюти, на 6,86 млрд. дол. США до 24,14 млрд. дол. США [5].

Разом з тим, обсяг внутрішнього боргу, номінований у національній валюті, за цей період тільки збільшився на 19,27 млрд. грн. до 508,15 млрд. грн.

Національна валюта у 2014-2015 році втратила значну частину своєї вартості. Основними причинами цього є:

- значний обсяг відпливу депозитів з банківської системи;
- постійний дефіцит державних фінансів та значні витрати на обслуговування державного боргу;
- скорочення обсягу експорту, зменшення притоку прямих іноземних інвестицій та, в цілому, скорочення пропозиції іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку країни тощо [1; 2].

Причиною різкого зниження курсу гривні також стала відмова НБУ від використання індикативного курсу на валютному ринку та припинення щоденних індикативних валютних аукціонів, що допомагали абсорбувати незадоволений попит, з метою забезпечення єдиного курсу на рівні ринкового, згідно з офіційними заявами керівництва Центробанку [3]. В цих умовах НБУ змушений був повернутись до адміністративних заходів врегулювання ситуації на ринку, що згодом спричинило деяке зміцнення курсу гривні. В той же час, додатковий тиск на курс національної валюти чинила практика надання Національним банком кредитів рефінансування в гривні, що може бути охарактеризована як лише відносно виважена та непрозора, а також недостатній контроль за напрямками використання комерційними банками таких кредитів.

Девальвація національної валюти дозволяє урядові розраховуватися за внутрішніми боргами, що дешевшають разом із зниженням курсом гривні, меншими обсягам валютних ресурсів, зокрема, отриманих від міжнародних фінансових організацій.

Коливання валют призвело до непорозумінь не лише на валютному ринку, а й у всіх соціально важливих сферах, позаяк значна частина продукції постачається в Україну із-за ко-

рдону, а платежі за таку продукцію здійснюються виключно в іноземній валюті. Отже, у результаті відбувається підвищення цін на величезний асортимент товарів.

У разі неможливості запобігання ризиків повторної відчутної девальвації національної валюти, можна сподіватися, що її здешевлення дещо стимулюватиме експортну діяльність товаровиробників та знижуватиме попит на імпортну продукцію, що в короткостроковій перспективі сприятиме певному коригуванню зовнішньоторговельного балансу.

За умов, які склалися у вітчизняній економіці, застосування Національним банком адміністративних заходів, у тому числі тимчасових обмежень щодо купівлі-продажу валюти, посилення контролю за поверненням експортної виручки в Україну, обов'язкового продажу її більшої частини тощо, можуть створити передумови для укріплення курсу гривні у короткостроковій перспективі. Відмовлення від адміністративних інструментів регулювання на валютному ринку доцільне лише в разі стабілізації ситуації на Південному Сході України [1].

Додатковим фактором для зміцнення позицій національної валюти та зменшення амплітуди коливань стануть очікуваний черговий транш від МВФ та традиційні експортні поставки зернових на світові ринки та, зокрема, до країн ЄС, з огляду на надання ними торговельних преференцій.

Очікуваний високий рівень інфляції, хоча і значно вплине на рівень реальних доходів та витрат населення, може розглядатися як додатковий стимул для розвитку бізнесу українських товаровиробників. В умовах скорочення імпорту це може слугувати чинником подолання економічної кризи у середньостроковій перспективі.

З огляду все вищевказане основними заходами зі стабілізації валютного ринку та запобігання різких курсових коливань в Україні мають бути удосконалення нормативно-правової бази валютного регулювання в Україні, зокрема через прийняття ЗУ «Про валютне регулювання та валютний контроль», таргетування валютного курсу гривні з орієнтацією на динаміку індексу РЕОК задля недопущення зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції на закордонних ринках [6]. Це повинно дозволити в середньо- та довгостроковій перспективі дещо врівноважити поточний рахунок платіжного балансу та сповільнити зростання надлишкового попиту на іноземну валюту, забезпечення передбачуваності та прозорості реалізації валютної політики в країні. Центральним банком мають бути чітко визначені валютно-курсові орієнтири та пріоритетність інструментів валютного регулювання задля можливості прогнозування економічними суб'єктами власної діяльності, вироблення чіткого механізму із запобігання валютним спекуляціям як на міжбанківському валютному ринку, так і на готівковому.

Вирішальну роль у стабілізації валютного курсу відіграє державне регулювання, яке спрямоване на подолання негативних наслідків ринкового регулювання валютних відносин і на досягнення сталого економічного зростання, рівноваги платіжного балансу, зниження росту безробіття та інфляції в країні. У сфері валютного регулювання необхідно приділити більшу увагу процесу курсоутворення, захистити ступінь конвертованості національної грошової одиниці, підвищити регулювання платіжної функції іноземної валюти, покращити організацію внутрішнього валютного ринку, збільшити нагляд за банківською діяльністю з валютними цінностями, посилити регулювання процесів утворення та руху валютного капіталу, встановити певний режим та обмежити вивіз та ввезення через кордон валютних цінностей.

Використані джерела:

1. *Аналітична записка «Щодо тенденцій розвитку економіки України у 2014-2015 рр.» [Електронний ресурс]: Національний інститут стратегічних досліджень: http://www.niss.gov.ua/articles/1635/. – Назва з екрана.*
2. *Аналітичний огляд стану державного боргу та його впливу на фінансовий ринок України [Електронний ресурс]. – Національне рейтингове агентство «Рюрік»: Режим доступу: http://rurik.com.ua– Назва з екрана.*
3. *Девальвація [Електронний ресурс]: Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Девальвація – Назва з екрана.*

4. *Загальний державний борг України в 2015 році. Графік погашення. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.coruption.net– Назва з екрана.*
5. *Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=34952. – Назва з екрана.*
6. *Ткач Є. Причини та наслідки валютно-курсової динаміки в Україні / Ткач Є. Ткач. С. [Електронний ресурс]: Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка]: Режим доступу: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/articles/2014/160/16.pdf – Назва з екрана.*

Pavlyk Olga,
Dozentin am Lehrstuhl für Fremdsprachen
an der National Universität Khmelnytskyi,
Doktorin in Pädagogik, Dozentin

GLOBALISIERUNG UND IHRE WIRTSCHAFTLICHEN AUSWIRKUNGEN AUF DIE BERUFLICHE AUSBILDUNG IN DEUTSCHLAND

Seit den 90er-Jahren sehen sich westliche Industrieländer wie Deutschland einem immer schärfer werdenden globalen Wettbewerb um Märkte und Produktionen ausgesetzt. Längst sind die aufstrebenden Volkswirtschaften Osteuropas und Asiens nicht mehr nur lukrative Absatzmärkte für Produkte westlicher Unternehmen, sondern sie haben sich zunehmend auch zu wettbewerbsfähigen Produktionsstandorten entwickelt. Dank moderner Kommunikations- und Prozesstechnologien, globaler Logistiknetzwerke und marktwirtschaftlicher Reformen in den neuen Wachstumswirtschaften können die Unternehmen weltweite Produktionsnetzwerke aufbauen, um Kostenvorteile an den neuen Standorten zu nutzen. Die Wertschöpfungskette eines Unternehmens ist daher noch weniger als früher an einem Standort konzentriert. Vielmehr werden entsprechend der unterschiedlichen Kostenvorteile einzelner Standorte die Glieder der Wertschöpfungskette im Rahmen eines globalen Produktionsnetzwerks angeordnet. In diesem Umfeld verlieren Entfernungen zwischen Ländern – seien sie geografischer Natur oder seien sie durch institutionelle Regelungen, Kultur oder Sprache begründet – tendenziell an Bedeutung: Die Welt rückt näher zusammen. Diese Globalisierung der Produktion hat zur Folge, dass ein Wettbewerb um Arbeitsplätze zwischen weit entfernten Standorten entsteht und es keine Reservate mehr für "traditionelle" Produktionsstrukturen gibt. Sobald ein Standort ungünstigere Kostenstrukturen aufweist, droht eine Verlagerung von Arbeitsplätzen, selbst wenn sich ein alternativer Standort am anderen Ende der Welt befinden sollte. Konkret bestehen etwa Kostenvorteile osteuropäischer und vor allem asiatischer Standorte bei arbeitsintensiven Produktionen, im Falle Mittel- und Osteuropas zunehmend auch bei 17 Globalisierung als Herausforderung 18 technologieintensiven Gütern – ein Umstand, der in Deutschland Arbeitsplatzverlagerungen größeren Umfangs befürchten lässt. Zusätzlich wird der Druck auf den Standort D durch die Bildung eines europäischen Rechts- und Wirtschaftsraums erhöht, da hier der Güter- und Kapitalverkehr zu spürbar geringeren Transaktionskosten abgewickelt werden kann. Vor diesem Hintergrund soll im Folgenden der Frage nachgegangen werden, ob Deutschland im zunehmend schärfer werdenden globalen und europäischen Wettbewerb bestehen kann. Es wird analysiert, wie sich die deutsche Wirtschaft im Verlauf des bisherigen Globalisierungsprozesses geschlagen hat und in welchen Wirtschaftsbereichen ein hochentwickeltes EU-Land wie Deutschland auf Dauer zum Globalisierungsgewinner werden kann. Gleichzeitig soll offengelegt werden, wo Konkurrenten aus der erweiterten EU oder aus den aufstrebenden Schwellenländern Asiens Wettbewerbsvorteile entwickeln und deutschen Unternehmen Absatzmärkte streitig machen. Dahinter steht letztendlich die entscheidende Frage, welche Arbeitsplätze in Deutschland zukunftsfähig sind und in welchen Bereichen Jobverluste durch Globalisierung und Europäisierung drohen.

Im Rahmen einer Trendanalyse wurden Trends und Prognosen in sechs Themenbereichen erarbeitet, die die wesentlichen Entwicklungen für die Zukunft der beruflichen Bildung in Deutschland

skizzieren. Die Trendanalysen haben den Charakter von modifizierten Business-as-usual-Fortschreibungen. Das bedeutet, die heute absehbaren Trends werden in die Zukunft fortgeschrieben, wobei wahrscheinliche politische Reaktionen auf die eintretenden Entwicklungen in die Betrachtung einbezogen werden. Die zukünftige Entwicklung der beruflichen Bildung wird auf Basis dieser Bestandsaufnahme dargestellt, und die zentralen zukünftigen Herausforderungen für das System der beruflichen Bildung werden abgeleitet. Dabei wird unterschieden zwischen:

1) zukünftigen Entwicklungen, die aufgrund relativ feststehender Rahmenbedingungen (z.B. Verkürzung der Schulzeit) oder stabiler Trends in der Vergangenheit bereits heute absehbar sind,
2) zukünftigen Trends, die heute bereits sichtbar sind und diskutiert werden, ohne dass schon erkennbar ist, in welchem Rahmen sich diese Entwicklungen tatsächlich manifestieren werden, da sie bspw. von politischen Entscheidungen abhängig sind (z.B. zunehmende Privatisierung des Bildungssektors),
3) sog. Trendbrüchen und Wildcards1, also Entwicklungen, die vom heutigen Standpunkt betrachtet als unwahrscheinlich eingestuft werden müssen, jedoch wesentliche Auswirkungen auf die berufliche Bildung haben können. Wildcards sind plötzliche zufällige und unerwartete Ereignisse in der Zukunft, die eine sehr geringe Wahrscheinlichkeit haben, aber wesentliche Änderungen bewirken (z.B. Fall der Mauer). Insbesondere für den Zeitraum bis 2035 besteht die Herausforderung darin, nicht nur aktuelle Entwicklungen und Diskussionen fortzuschreiben, sondern auch Entwicklungslinien zu antizipieren, für die zum derzeitigen Zeitpunkt nur in eingeschränktem Umfang Anzeichen zu erkennen sind.

Was die berufliche Ausbildung betrifft, so liegt ihre wichtige Funktion darin, das Beschäftigungssystem mit kompetenten und qualifizierten Nachwuchskräften zu versorgen. In Zeiten des beschleunigten sozioökonomischen Strukturwandels ist der Übergang von der Berufsausbildung in den Beruf nicht mehr selbstverständlich, sondern im Gegenteil eher schwierig geworden. An der Schwelle zum Berufsleben offenbaren sich die beruflichen und materiellen Entwicklungschancen in Abhängigkeit von der Ausbildung der Jugendlichen. Nicht zu vernachlässigen ist der individuelle und gesellschaftliche Nutzen, der als Ertrag von Bildung und Bildungsinvestitionen abgeleitet werden kann.

Damit setzt die Verwertbarkeit der ausbildungsbezogenen Qualifikationen einerseits Signale für die Berufswahl nachfolgender Generationen. Darüber hinaus hängt die Zukunftsfähigkeit des Drei-Säulen-Modells der beruflichen Bildung entscheidend davon ab, inwieweit die Ausbildungsqualifikationen bei einer anschließenden beruflichen Tätigkeit genutzt werden können. Arbeitsmarktresultate von Ausbildungsabsolventen sind also nicht zuletzt Kriterium, um die erfolgreiche Gestaltung des Systems der beruflichen Bildung zu messen. Bereits die Wahl der Berufsausbildung – Ausbildung im dualen System, vollschulische Ausbildung oder ein Start in die berufliche Ausbildung über die Schleife des Übergangssystems – bestimmt den Erfolg des späteren Berufseinstiegs.

Die enge Verflechtung des Bildungs- und Beschäftigungssystems im Rahmen der betrieblichen Ausbildung (duales System) führt tendenziell zu einem reibungsloseren Berufseinstieg der Absolventen als die vollschulische Ausbildung. Ohne abgeschlossene Berufsausbildung steigt die Wahrscheinlichkeit, dass kein reibungsloser Berufseinstieg gelingt, erheblich an. Rund 45% aller jugendlichen Arbeitslosen (Personen unter 25 Jahren) haben keine abgeschlossene Berufsausbildung.

Vor dem Hintergrund des anhaltenden Bedarfs zur Höherqualifizierung ist zu vermuten, dass dieser Trend auch in Zukunft anhalten wird. Mit der Einführung von Studiengebühren wird die Attraktivität dieses Angebots weiter erhöht, da der duale Studiengang zumeist durch die Betriebe finanziert wird. Die Beruflichkeit des Ausbildungssystems wird infrage gestellt. Weitgehend offen ist vor dem Hintergrund dieser Entwicklungen die zukünftige Rolle und Bedeutung der Berufsorientierung im deutschen System der beruflichen Ausbildung. Bisher ist unklar, ob die europäischen Modularisierungsprozesse zu einer weitgehenden Atomisierung von Beruflichkeit führen (angelehnt an das englische System der National Vocations Qualifications) oder ob Modularisierung und Flexibilisierung künftig als standardisierte Strukturierung und Systematisierung von Teilqualifikationen einer nach wie vor abgegrenzten Beruflichkeit verstanden werden. Letzteres würde für das deutsche System der beruflichen Ausbildung zwar eine Modernisierung bedeuten, aber nicht einen völligen Systembruch. Die Entwicklung der zukünftigen Finan-

zierung der beruflichen Ausbildung ist noch weitgehend offen. Allerdings ist zu vermuten, dass trotz Privatisierungs- und Autonomiediskussionen auch und besonders an beruflichen Schulen die staatliche Verantwortung für ihre Finanzierung weiterhin sehr hoch sein wird. Dafür sprechen auch die Erfahrungen und Ergebnisse der Autonomiediskussionen an den Hochschulen – denjenigen Bildungseinrichtungen, für die die Autonomie von staatlicher Verantwortung in den letzten Jahren bereits deutlich erhöht werden konnte. Dennoch bleibt zu konstatieren, dass je erfolgreicher und flächendeckender Autonomiespielräume auch an beruflichen Schulen erhöht werden können. Je stärker berufliche Schulen sich als regionaler Bildungsdienstleister mit klarem Profil verstehen, desto eher können auch finanzielle Spielräume für das System der beruflichen Schulen erhöht werden und stärker als bisher auch private Finanzierungsquellen erschlossen werden. Darüber hinaus fließen große Teile der öffentlichen Bildungsausgaben in das Übergangssystem. Vor diesem Hintergrund wird für die zukünftige Finanzierung des Systems der beruflichen Ausbildung auch entscheidend sein, inwiefern die Integration auch lernschwächerer Jugendlicher in berufsqualifizierende Berufsabschlüsse verbessert werden kann.

Die Flexibilisierung und Modularisierung der beruflichen Ausbildung wird weiter zunehmen. Vor dem Hintergrund der oben geschilderten Reformen ist davon auszugehen, dass sich das System der beruflichen Ausbildung weiter flexibilisiert und modularisiert. Dies gilt umso mehr, wenn die einzelnen Bundesländer die neuen Autonomiespielräume umfassend ausschöpfen und innerhalb der novellierten Rahmengesetzgebung beginnen, den Wettbewerb um Best Practices der beruflichen Ausbildung zu forcieren. Auch über die bestehende Gesetzgebung hinaus werden von der Bundesregierung weitere Initiativen und Anstöße in Richtung einer stärkeren Integrationsfähigkeit unterstützt. Diese Bemühungen spiegeln sich z.B. auch in den Themenschwerpunkten des Innovationskreises berufliche Bildung, die im Frühjahr 2006 definiert wurden. Europäische Diskussion verstärkt Trend zur Modularisierung Weiter forciert wird diese Entwicklung durch die Europäischen Diskussionen und Bemühungen um den Europäischen Qualifikationsrahmen (EQF). Als Instrument soll er dazu dienen, Barrieren zwischen den Bildungsbereichen abzubauen, die Verständlichkeit zu erhöhen und mögliche Bildungswege erkennbar zu machen. Der EQF fördert nicht nur die Mobilität zwischen den Bildungssystemen der europäischen Mitgliedstaaten, sondern auch die Vernetzung zwischen dem Berufsbildungs- und dem Hochschulsystem sowie zwischen den im formalen Bildungssystem erworbenen Kompetenzen und denen anderer Lernorte.

Literatur:

1. *Dietrich, Hans / Abraham, Martin: Eintritt in den Arbeitsmarkt, in: Abraham, Martin / Hinz, Thomas (Hrsg.): Arbeitsmarktsoziologie, Wiesbaden, S. 9–98.*
2. *Lüdeke, Reinar (Hrsg.): Bildung, Bildungsfinanzierung und Einkommensverteilung I, Berlin, S. 8.*

Пила Василь Іванович,
професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Хмельницького університету управління та права,
доктор економічних наук, професор,
Захаркевич Наталія Петрівна,
доцент кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ІНДИКАТОРІВ “ЗЕЛЕНОГО” РОСТУ

Сучасна світова економічна система характеризується надмірним і часто нераціональним використанням природних ресурсів. Такі тенденції економічного розвитку по прогнозам багатьох аналітиків можуть призвести у недалекому майбутньому до виникнення дефіциту водних ресурсів, значних кліматичних змін, викликаних викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря, зубожіння населення та поширення голоду в окремих регіонах планети. У

зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання розбудови основ «зеленої» економіки, яка поєднує збалансований економічний, соціальний та екологічний розвиток держав.

Сьогодні основи «зеленої» економіки знайшли схвалення та активно пропагуються міжнародними організаціями [1, 2, 3, 4, 5]. Крім того, більшість розвинених країн світу вже розробили і реалізовують політику «зеленого» росту. Зокрема, Республіка Корея була першою країною, яка оголосила реалізацію концепції «зеленого» зростання як національну стратегію. У 2008 р. Південна Корея проголосила новий «зелений» курс розвитку держави, а у липні 2009 р. прийняла п'ятирічний план розвитку «зеленої» економіки на 2009-2013 рр. Китай ще в 1994 р. опублікував Білу книгу «Народонаселення, довкілля і розвиток Китаю в XXI ст.», у якій сформульовано ідею «створення моральної норми співіснування нової людини і природи», а уряд КНР затвердив Рамкове законодавство на підтримку «зеленого» зростання. Основною ідеєю «зеленої» економіки в Японії є «зелений» розвиток урбанізованих територій міст. У США в антикризовому плані зі стимулювання національної економіки (так званому Плані Б. Обами) передбачено довгострокове інвестування у розвиток «зелених» технологій і альтернативної енергетики. У Європейському Союзі прийнято пан'європейський План відновлення економіки, яким передбачено надання допомоги у розмірі 400 млрд. євро на підвищення купівельної спроможності, стимулювання економічного зростання і створення робочих місць. У Великобританії задекларовано розвиток економіки з низьким рівнем викиду двоокису вуглецю і «зелених» технологій як стратегію національного розвитку. Інвестування в охорону довкілля є важливим елементом багатьох пакетів заходів зі стимулювання економіки. Найбільший обсяг «зелених» інвестицій у рамках екологічно-орієнтованих заходів припадає на Китай (22300 млн. євро), Японію (12300 млн. євро), Республіку Корею (9300 млн. євро), Францію (5700 млн. євро), Данію (700 млн. євро), Бельгію (118,8 млн. євро).

Формування та реалізація відповідної національної стратегії розбудови основ «зеленої» економіки є неможливим без розробки та узгодження системи показників за допомогою яких можна здійснити оцінку ефективності впровадження плану, тобто індикаторів «зеленого» росту.

Зміст категорії індикатори «зеленого» росту на сьогодні не знаходить єдиного трактування у наукових колах. Так, Організацією економічно співробітництва і розвитку (далі – ОЕСР) визначено, що індикатори «зеленого» зростання згруповані навколо чотирьох основних цілей: перехід до низьковуглецевої, ресурсозберігаючої економіки, збереження бази природних ресурсів, підвищення якості життя людей, а також впровадження відповідних політичних заходів і використання економічних можливостей, що надаються зеленим ростом [6].

Єрофєєв П.Ю. визначає індикатори зеленого росту – як показник, який дозволяє судити про стан або зміни економічної, соціальної або екологічної змінної. Основною метою їх введення, вважає автор, є оцінка ситуації або події, для прогнозу розвитку ситуації, що склалася, і розробки варіантів її вирішення [7].

На нашу думку, індикатори «зеленого» росту – це сукупність показників екологічного, соціального, економічного та політичного прогресу на шляху до досягнення збалансованого природокористування та економіко-соціально розвитку системи.

Крім визначення сутності категорії необхідно сформулювати базові вимоги щодо їх формування. Так, доцільним вбачається відповідність індикаторів «зеленого» росту таким вимогам:

- об'єктивність;
- актуальність;
- повнота;
- вимірюваність;
- однозначність трактування;
- пов'язаність із світовими практиками обрахунку індикаторів;
- наявність та доступність базових показників для розрахунку в національній статистиці;
- простота розрахунку;
- інтерпретованість;
- періодичність оцінки;
- порівнянність.

Для моніторингу прогресу у галузі «зеленого» росту експертами ОЕСР було запропоновано застосовувати такі взаємопов'язані групи індикаторів (рис. 1).

Рис. 1. Групи індикаторів «зеленого» росту, сформовані експертами ОЕСР [8]

Перша група – це індикатори, призначені для моніторингу екологічної та ресурсної ефективності. Вони відображають ефективність використання енергії, природних ресурсів та екосистемних послуг, пов'язаних з природним капіталом, в ході економічної діяльності, включаючи як виробництво, так і споживання. Індикатори, що входять в цю групу, характеризують ключові аспекти переходу до низьковуглецевої, ресурсоефективної економіки. Більшість показників цієї групи ґрунтуються на оцінці виробництва та відображають потоки екологічних активів прямо «освоєних» або «сформованих» внутрішнім виробництвом і подальшим кінцевим споживанням.

Друга група об'єднує індикатори, які характеризують базу природних активів і використовуються для підтвердження того, що база природних активів не виснажується і підтримується в межах, що відповідають принципам сталого розвитку з точки зору кількості, якості та цінності. В ідеалі ці показники повинні сприяти виявленню ризиків для майбутнього розвитку, пов'язаних зі зменшенням бази природних активів або погіршенням її стану. Моніторинг змін у даній сфері може здійснюватися шляхом відстеження запасів природних ресурсів та інших екологічних активів разом із контролем потоків екосистемних послуг.

Індикатори, призначені для моніторингу екологічних аспектів якості життя становлять третю групу показників і свідчать про те, яким чином умови довкілля та екологічні ризики впливають на якість життя і добробут людей. Вони також можуть показати, якою мірою зростання доходів супроводжується (чи ні) підвищенням загального добробуту. Ці показники можуть бути доповнені інформацією про те, як люди сприймають якість навколишнього середовища в місцях свого проживання.

Четверта група – індикатори, що характеризують політичні інструменти та економічні можливості. Ці індикатори відображають як тенденції у використанні політичних інструментів, які сприяють переходу до «зеленого» зростання, так і економічні можливості, пов'язані з «зеленим» ростом (наприклад, зростання в секторі екологічних товарів і послуг і збільшення числа «зелених робочих місць») [6].

Індикатори соціально-економічного контексту та характеру зростання надають інформацію загального характеру і можуть бути використані для відстеження впливу зелених стратегій та інструментів на економічне зростання. Вони також дозволяють пов'язати показники зеленого зростання з соціальними цілями, такими, як зниження рівня бідності, соціальна справедливість та інтеграція.

Всі групи індикаторів розподіляють на підгрупи, які в свою чергу містять близько 30 показників, що відображають тенденції «озеленення» окремих секторів та економіки в цілому, збереження ресурсної бази, підвищення рівня та якості життя населення, а також розвиток державних механізмів, спрямованих на раціоналізацію використання наявних ресурсів та досягнення економічного прогресу. Слід зазначити, що сформований експертами ОЕСР перелік індикаторів та показників не є остаточним і підлягає коригуванню в кожній країні залежно від обраної стратегії, визначених цілей, наявних ресурсів та типу економічного зростання.

На нашу думку, розробку та адаптацію системи індикаторів «зеленого» росту необхідно здійснювати на основі сформованої національної стратегії в такій послідовності:

1. Визначити перелік цілей «зеленого» росту (розробити дерево цілей).
2. Сформувати базові групи індикаторів на основі запропонованих експертами ОСЕР.
3. Розробити підгрупи індикаторів, які будуть відображати прогрес у досягненні цілей другого рівня.
4. Провести моніторинг статистичної інформації щодо наявності вихідних даних для розрахунку базових показників.
5. На основі наявної статистичної інформації сформувати перелік показників, що характеризуватимуть прогрес/регрес на шляху досягнення цілей третього рівня.
6. Запропонувати варіанти інтерпретації значень показників.
7. Перевірити показники на актуальність, вірогідність та об’єктивність оцінки процесів та явищ а також правильність їх інтерпретації.

На завершення необхідно відзначити, що практично увесь спектр індикаторів і показників, запропонований експертами ОСЕР може бути розрахований на основі національної статистичної бази. Проте формування остаточного переліку індикаторів, їх підгруп та показників має бути здійснений лише на основі програмних документів економічного, екологічного та соціального розвитку та містити чіткий алгоритм їх розрахунку і трактування.

Використані джерела:

1. *Green Economy: A Transformation to Address Multiple Crises. // [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.unep.ch/etb/pdf/2009%20statement%20deliver%20as%20one/Interagency%20Joint%20Statement.%20E%20rev1.pdf.*
2. *Green Economy Initiative // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/timber/meetings/07-unep-eaton.pdf.*
3. *Global Green New Deal Policy Brief. – Geneva : UNEP, Economics and Trade Branch, International Environment House, 2009. – 16 p.*
4. *Report of the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio de Janeiro, Brazil, 20–22 June 2012) – New York : United Nations, 2012. – 120 p. // http://www.uncsd2012.org/content/documents/814UNCSD%20REPORT%20final%20revs.pdf.*
5. *ОЭСР призывает мировое сообщество встать на путь «зелёного» роста // [[Электронный ресурс] – Режим доступа: http://ictsd.org/i/news/bridgesrussian/109823.*
6. *Green Growth Indicators 2014 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.oecd-ilibrary.org/environment/green-growth-indicators-2013_9789264202030-en.*
7. *Ерофеев П. Ю. Особенности концепции устойчивого развития // Экономическое возрождение России. – 2007. – № 3 (13). – С. 20-29.*
8. *Towards Green Growth – Monitoring Progress – OECD 2011 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: // www.oecd.org/greengrowth/48224539.pdf.*

Підгородецька Станіслава Миколаївна,
доцент кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент,
Гернего Юлія Олександрівна,
доцент кафедри банківських інвестицій
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана",
кандидат економічних наук

ФАНДРАЙЗИНГ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сучасний стан ринкової економіки визначається передусім вектором інноваційного розвитку суспільства, який є індикатором конкурентоспроможності економічної системи на міжнародному ринку. У реалізації таких цілей чільне місце належить ресурсному забезпеченню інноваційної діяльності. Адже, саме ресурси формують основу для активізації поточної діяльності суб'єкта господарювання, що зумовлює її перехід на якісно новий рівень.

Нажаль, в Україні поки недостатньо ресурсів для інноваційного розвитку. Наприклад, середній відсоток витрат на інноваційну діяльність країн Європейського Союзу становить 2,1 % ВВП, в тому числі: у Фінляндії даний індикатор – 4 %, у Швеції – 3,5 %, у Франції – 2,3 %, у Німеччині – 2,8 %, у Великій Британії - 1,8 % ВВП названих країн [8]. У той же час, в Україні витрати на інноваційну діяльність – 0,7 % ВВП [4]. В структурі джерел фінансування інноваційної діяльності в нашій країні все ще переважають власні фінансові ресурси – 85 %, ресурси державного бюджету – 4,5 %, ресурси іноземних інвесторів – 1,8 %, інші джерела – 8,7 % [4].

З огляду на потребу стимулювання фінансування інноваційного розвитку національної економіки, у працях вітчизняних авторів актуалізувалося питання диференціації джерел та пошуку ресурсів для фінансування інноваційної діяльності. Так, зазначені вище питання знайшли відображення в дослідженнях Л. Алексеєнко, Ю. Бажала, О. Василика, І. Власової, О. Вовчак, А. Гальчинського, М. Диби, О. Диби, Н. Демчишака, В. Зянько, О. Колодізєва, М. Крупки, А. Кузнєцової, Б. Луціва, І. Лютого, Т. Майорової, С. Онишко, С. Пашової, А. Пересади, Б. Пшика, В. Сизоненка, Л. Федулової, О. Юркевич та інших. Разом з тим, стрімкий інноваційний розвиток сучасності вимагає постійного пошуку додаткових ресурсів, що зумовило появу та використання для цілей активізації інноваційної діяльності закордоном фандрайзингу. В Україні теоретичний та прикладний аспекти даного питання не достатньо розвинені, що зумовило вибір теми нашого дослідження, метою якого є обґрунтування сутності фандрайзингу та можливостей його використання для цілей інноваційного розвитку економіки України.

Поняття «фандрайзинг» утворене від англійських слів «fund» (грошові кошти, активи, фінансування) і «raise» (збільшувати, збирати) та перекладається як «залучення коштів», «пошук активів». Під терміном «фандрайзинг» розуміють процес пошуку і залучення ресурсів для різних цілей [3]. Зокрема, фандрайзинг – це професійна діяльність з мобілізації фінансових та інших ресурсів з різних джерел для реалізації соціально-значущих та науково-дослідницьких проектів, яка потребує соціальних знань та навичок фандрайзера, які можуть вплинути на позитивний результат донора [7]. Тому, його, без сумніву, можна розглядати як один з найбільш яскравих індикаторів рівня розвитку будь-якого сектору, як наслідок, рівня інноваційного розвитку економіки (рис. 1).

В процесі поточної діяльності суб'єктів господарювання відбувається взаємодія між традиційними складовими ланцюжку виробничих ресурсів «людські ресурси - матеріальні ресурси – фінансові ресурси». Проте, залежно від оточення, цілей і завдань економічного розвитку, змінювалося стратегічне значення кожної складової [1]. Інноваційна діяльність, найперше, вимагає якісних змін, як людських, так і фінансових ресурсів. Адже, саме вдосконалення якісних характеристик людських ресурсів є основою розвитку науки і техніки, формування інноваційних ідей, реалізації інноваційних проектів, інноваційного розвитку суб'єктів госпо-

дарювання та національної економіки. Проте, для розширення спектру людських та матеріальних ресурсів необхідним є достатнє та систематичне фінансування. З огляду на вище зазначене, саме фандрайзинг дає змогу систематизувати процес пошуку ресурсів та диверсифікувати джерела їх залучення.

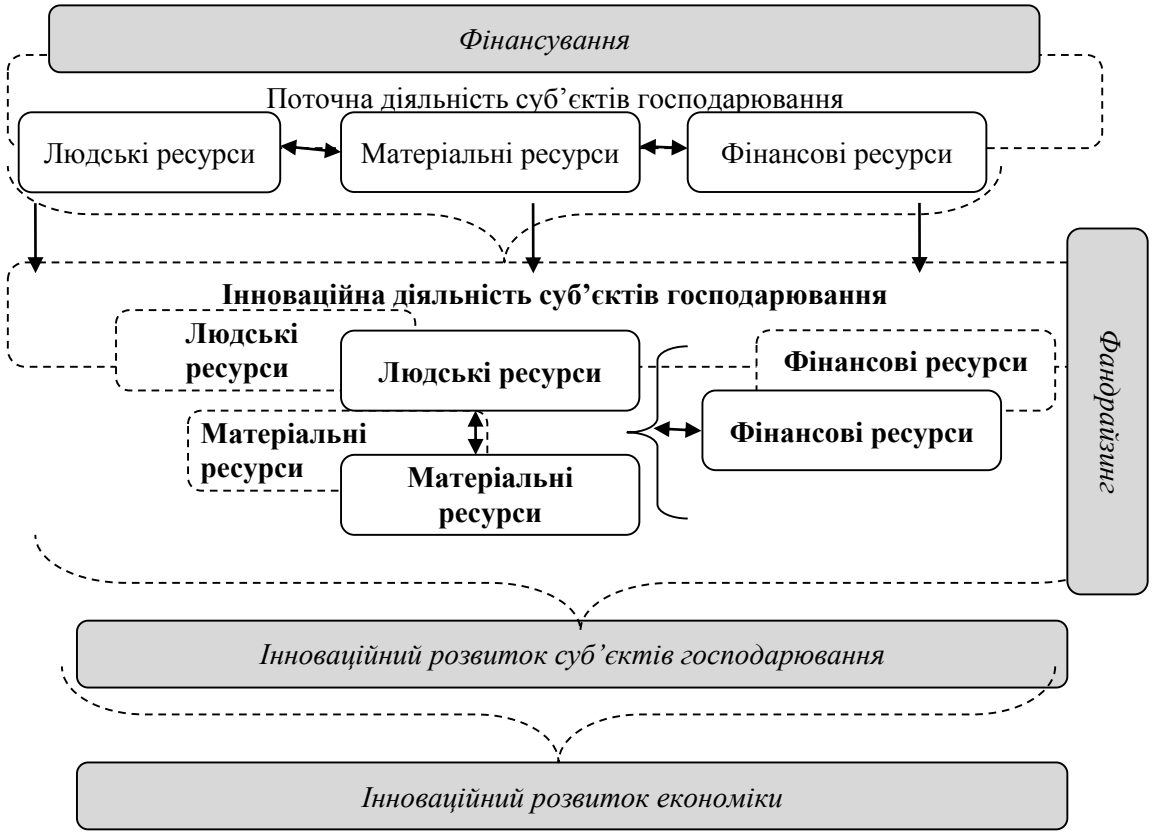

Рис. 1. Фандрайзинг як інструмент інноваційного розвитку економіки

Примітка: складено авторами.

На відмінну від традиційного фінансування інноваційного розвитку, яке в Україні передбачає залучення власних коштів суб'єктів господарювання, ресурсів державного бюджету та іноземних інвесторів, а також ресурсів з інших джерел, фандрайзинг передбачає використання «реальних» та «віртуальних» ресурсів. Тобто, ресурси та можливості вітчизняних суб'єктів господарювання, населення, фінансових установ, держави та іноземних інвесторів розширюються за рахунок проникнення ділових відносин в мережу Інтернет. Наприклад, в контексті фандрайзингу через Інтернет і електронну пошту здійснюються пряма розсилку (мейлінг), краудсорсинг (отримання необхідних послуг шляхом виконання суспільно значущих завдань силами безлічі добровольців, координація діяльності яких здійснюється за допомогою інформаційних технологій) і краудфандинг (процес колективної співпраці суб'єктів, які добровільно об'єднують свої кошти або інші ресурси разом, щоб підтримати зусилля або надати допомогу у вирішенні якоїсь проблеми, що здійснюється, як правило, через Інтернет) соціальні проектів, віртуальні переговори [5].

Тому, основою для фандрайзингу інноваційного розвитку України є те, що в нашій країні достатньо високий рівень обізнаності абонентів Інтернету. За даними Державної служби статистики України, кількість абонентів Інтернету у I кварталі 2013 р. зросла порівняно з аналогічним періодом 2012 р. на 21,1 % і становила 5,435 млн осіб [2]. Згідно з дослідженням Universal McCann 81 % українських інтернет-користувачів зареєстровано нині як мінімум в одній соціальній мережі. Для порівняння: у США – 65 % [6]. На нашу думку, фандрайзинг значно розширить можливості фінансування інноваційного розвитку в Україні (рис. 2).

Рис. 2. Фандрайзинг та можливості фінансування інноваційного розвитку в Україні

Примітка: складено авторами.

Таким чином, економіка України має потенціал та можливості акумулювання ресурсів для систематичного інноваційного розвитку. На нашу думку, посилення теоретичного аспекту дослідження та прикладного аспекту застосування фандрайзингу дозволить не лише розширити спектр залучених ресурсів, але й сформувати сучасну злагоджену систему забезпечення інноваційного розвитку, зокрема пришвидшити інтенсивність фінансування інноваційної діяльності в Україні.

Використані джерела:

1. *Баценко Л.М. Інноваційний розвиток людських ресурсів в нових економічних умовах// Л.М. Баценко, Р.В. Галенін // Вісник наукових праць ЛНАУ. – 2011. – Вип. 16. – Т. 1. – с. 133 – 141.*
2. *В Україні стрімко зростає кількість інтернет-користувачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unian.ua/news/569863-v-ukrajini-strimkozrostae-kilkist-internet-koristuvachiv.html.*
3. *Дегтярьова С. А. Фандрайзинг інноваційного процесу на мезорівні, огляд українських венчурних компаній. /С. А. Дегтярьова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – Вип. 7. – Ч. 1. – с. 15 – 19. 3*
4. *Державна служба статистики України. Офіційний сайт. Статистична інформація. Наука та інновації. Наукова та інноваційна діяльність (1990 – 2013 р. р.). / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.*
5. *Міщенко С. Г. Інституційне забезпечення фандрайзингу в Україні та перспективи розвитку. / С. Г. Міщенко, А. М. Соколова // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2013. – № 1 (56). – с. 275 – 281.*
6. *Социальные сети накрывают мир и Украину [Электронный ресурс] // Корреспондент. – 2012. – 16 марта. – Режим доступа: http://techno.bigmir.net/technology/1517277-Social-nye-seti-nakryvajut-mir-i-Ukrainu.*
7. *Чернявська О. В. Фандрайзинг: навч. посіб. / О. В. Чернявська, А. М. Соколова. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 188 с.*
8. *European Commission. Eurostat. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu.*

Плішка Тетяна Петрівна,
доцент кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
Олейнікова Юлія Петрівна,
провідний спеціаліст відділу нагляду за учасниками ринку цінних паперів
у Хмельницькій області Прикарпатського територіального управління
Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку,
Плішка Ігор Андрійович,
студент Хмельницького політехнічного коледжу (спец.: "економіка підприємства")

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На розвиток інвестиційної діяльності в Україні суттєво впливають зміни в політиці та економіці, особливо в умовах асоціації з ЕС. Важливо ґрунтовно дослідити ці процеси, визначити перспективи та загрози розвитку інвестиційної діяльності в Україні в сучасний період.

Обсяг капітальних інвестицій, освоєних підприємствами та організаціями країни за рахунок усіх джерел фінансування, скоротився з 272074,1 млн. грн. у 2008 р. до 247891,6 млн. грн. у 2013 р., 219419,9 млн. грн. у 2014 р. та 98724,6 млн. грн. у 1 півріччі 2015 р. [1].

Найбільше капітальних інвестицій за видами активів вкладено в матеріальні активи, передусім в машини, обладнання та інвентар, інженерні споруди, житлові та нежитлові будівлі, менше вкладалось у землю (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції). Серед інвестицій в нематеріальні активи найбільше витрачено на права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії, менше витрачено на програмне забезпечення та бази даних.

За джерелами фінансування переважна кількість інвестицій здійснюється за рахунок власних коштів підприємств та організацій, низьким є інвестування за рахунок кредитів банків, коштів населення на будівництво житла, коштів іноземних інвесторів, незначними є інвестиції з коштів державного та місцевих бюджетів. За видами економічної діяльності найбільше капітальних інвестицій здійснюється у переробну промисловість, будівництво, інформаційну діяльність та телекомунікації.

Для управління інвестиційними процесами важливими є ратифікація Угоди про асоціацію з ЄС, виконання програми співробітництва з МВФ, Світовим банком та іншими міжнародними фінансовими інституціями. Уповільнюють ці процеси військові втрати, знищення інфраструктури та промисловості на Донбасі, втрата економічного потенціалу Криму, людські втрати, гуманітарна криза та збільшення кількості тимчасових переселенців, енергетична залежності країни. Військові втрати економіки проявляються у зменшенні золотовалютних резервів, стрімкій девальвації гривні, падінні валового внутрішнього продукту, падінні промислового виробництва, інфляції та іншому.

Водночас основні перспективи інвестиційної діяльності згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС передусім стосується таких напрямів: захист прав споживачів, експорт в ЄС конкурентоспроможних товарів та послуг, передусім товарів сільського господарства, охорона навколишнього середовища. [2].

Захист прав споживачів передбачає перехід на стандарти ЄС, модернізацію виробництва, передусім сільськогосподарського (виробництво м'ясної та молочної продукції), що потребуватиме значних інвестицій. На даний час більшість виробництв м'яса та молока не відповідають стандартам ЄС. Типові порушення на українських тваринницьких господарствах: неякісні корми, неналежне зберігання продукції, антисанітарія, антибіотики в м'ясі та молоці, пальмова олія в молокопродуктах. [3, с.14].

Експорт в ЄС конкурентоспроможних товарів, передусім товарів сільського господарства передбачає квоти на безмитний продаж в ЄС якісного м'яса птиці та зерна. Європейська якість і безпека продукції потребує значних державних і приватних інвестицій. ЄС знижує та скасовує митні ставки для українських товарів із першого дня дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Україна знижує митні ставки на європейські товари поступово. Ставки ввізного мита ЄС змінюються в залежності від пропозиції. Чим більше товарів пропонують внутрішні виробники, тим вищі ставки ввізного мита. Чим більший дефіцит товарів на ринку – тим нижчі ставки. Тарифні квоти звільняють українську сільськогосподарську продукцію від мит незалежно від ситуації на ринку.

Експорт в ЄС конкурентоспроможних послуг передбачає представництва українських підприємств на території ЄС, міжнародні поштові та кур'єрські послуги, телекомунікації та Інтернет, фінанси, морські та інші перевезення. Українські Інтернет-провайдери зможуть надавати послуги в ЄС. Вони мають конкурентну перевагу, бо почали працювати пізніше, на новішому обладнанні, а їхні послуги – дешевші. Українські компанії, що займаються поштовими та кур'єрськими послугами, зможуть обслуговувати наших заробітчан в ЄС. Українські юридичні особи, які відкривають представництва своїх підприємств на території ЄС, працюють в умовах національного режиму, тобто користуються всіма правами та привілеями, що й місцеві юридичні особи.

Охорона навколишнього середовища передбачає будівництво нових очисних споруд, заміну застарілого шкідливого виробництва, закупівлю сучасного обладнання для вимірювання забрудненості шкідливими речовинами. Протягом 3-5 років Україна має запровадити європейські норми чистоти повітря, а саме гранично допустимі концентрації для діоксидів сірки, азоту, оксидів вуглецю, а також важких металів, свинцю, бензолу, озону та дрібнодисперсного пилу. В Україні майже не вимірюється концентрація у повітрі дрібнодисперсного пилу, що спричиняє рак легенів, та забруднювачів, які швидко випаровуються, зокрема бензолу, що є мутагеном та канцерогеном.

Найбільшими забруднювачами повітря в Україні є теплоелектроцентралі та металургійні комбінати. На дрібних і середніх підприємствах системи очистки повітря майже відсутні, тому виробники металопластикових вікон, меблів та іншого викидають в повітря небезпечні органічні сполуки. В ЄС на сміттєзвалища потрапляє лише половина відходів, а решта переробляється. В Україні переробляється незначна частка сміття, а решта забруднює повітря, землю та підземні води.

Водночас в Україні поширюється світова практика інвестування з допомогою цінних паперів. Державне регулювання ринку цінних паперів здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Вона створена з метою комплексного правового регулювання відносин, що виникають на ринку цінних паперів, забезпечення захисту інтересів громадян України та держави, запобігання зловживанням та порушенням у цій сфері.

Система моніторингу фондового ринку, базується передусім на аналізі достовірної інформації, яку отримує комісія від учасників ринку цінних паперів. Забезпечити якість такої інформації допоможе розвиток та підтримка функціонування єдиної системи збору, обробки й аналізу адміністративних даних та інформацій від учасників фондового ринку, як системи, побудованої на принципах уніфікації, стандартизації, контролю достовірності. Одним з компонентів цієї системи, що потребує розробки є програмно-технічні складові для запровадження електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису та взаємодії з учасниками фондового ринку. До складу програмно-технічного комплексу "Системи моніторингу фондового ринку" входить єдина інформаційна база даних комісії, аналітично-моніторинговий модуль, модуль формування статистичних запитів, модуль роботи з довідниками й реєстрами, модуль адміністрування, модуль відображення, модуль оприлюднення інформації.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку також розробляє і затверджує акти законодавства, обов'язкові для виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, учасниками ринку цінних паперів, їх об'єднаннями та контролює їх виконання з питань, що належать до її компетенції.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку публікує на своєму офіційному сайті річні звіти за результатами своєї діяльності. Річний звіт Національної комісії висвітлює актуальний стан та тенденції розвитку фондового ринку України, зокрема місце фондового ринку в сучасних макроекономічних процесах в державі, діяльність професійних учасників фондового ринку, а також веде обіг та облік прав власності на цінні папери.

Моніторинг руху інвестицій в Україну та за її межі через фондовий ринок виявив, що фондовий ринок забезпечує рух капіталу шляхом обігу різноманітних видів цінних паперів та їх похідних. Саме через механізми фондового ринку формуються пропозиція і попит на інвестиційні ресурси, відбувається їх акумуляція та перерозподіл з метою економічного зростання.

У 2014 році обсяг торгів на ринку цінних паперів за участю нерезидентів становив 344,19 млрд. грн. Слід зазначити, що зацікавленість іноземних інвесторів українськими активами у 2014 році зросла на 17,55 % порівняно з 2013 роком. Водночас у 2014 році на фоні збільшення загального обсягу торгів на ринку цінних паперів частка операцій на фондовому ринку за участю нерезидентів зменшилася з 17,46 % у 2013 році до 14,76 % у 2014 році. Водночас частка обсягу торгів на ринку цінних паперів з резидентами зросла з 82,54 % у 2013 році до 85,24 % у 2014 році [4].

Отже, управління інвестиційною діяльністю в Україні має такі досягнення: підписано Угоду про асоціацію з ЄС, узгоджено і виконуються програми співробітництва з МВФ, Світовим банком та іншими міжнародними фінансовими інституціями, надана можливість компаніям з ЄС і США інвестувати в українську газотранспортну систему, енергетику, сільське господарство та інші галузі економіки. Загрозами для інвестиційної діяльності в Україні є російська військова, економічна та інформаційна агресія, енергетична залежність, інвестиційні ризики. Можливостями для інвестиційної діяльності в Україні є відкриття європейських ринків для українських виробників, програми співробітництва з МВФ, Світовим банком та іншими міжнародними фінансовими інституціями, модернізація виробництва згідно зі стандартами ЄС, інвестиції з ЄС і США в галузі економіки України, розвиток оборонно-промислового комплексу. Таким чином, інвестиційна діяльність в Україні в умовах євроінтеграції має потужний потенціал за умови мінімізації ризиків.

Використані джерела:

1. *Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.*
2. *Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish.*
3. *Плішка Т.П. Сучасні проблеми інвестиційної діяльності в Україні в умовах євроінтеграції. / Management of organizations in light of behavioral economics. – The Poznan School of Banking Press Poznan. – 2014. – № 7. – P. 13—23.*
4. *Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nssmc.gov.ua.*

Попко Євгенія Юріївна,
старший науковий співробітник відділу методології обліку і аудиту
Національного наукового центру "Інститут аграрної економіки",
кандидат економічних наук

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ПРИРОДА ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН В ОЦІНЦІ ЯК ЕЛЕМЕНТІ МЕТОДУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Дослідження оприлюднених праць з питань визначення місця бухгалтерського обліку в загальній системі економічної інформації дозволяє стверджувати, що всі погляди їхніх авторів у підсумку можна звести до одного – пошук можливостей розширення сучасного сприйняття

бухгалтерського обліку, одна з яких вбачається у модернізації його методології (через розвиток елементів його методу). З огляду на це, припускаємо, що одними з основних сучасних наукових завдань є аналіз і переосмислення складових методу бухгалтерського обліку та вивчення впливу методологічних змін у цій сфері, зумовлених новими вимогами до облікової системи.

В світлі останніх спроб перебудови бухгалтерської системи особливої уваги потребує переосмислення сутності оцінки як головної складової методу бухгалтерського обліку. Вважаємо, що теоретичне підґрунтя для цього дає інституціональна теорія. Саме її базові поняття пояснюють існуюче фрагментарне (звужене) сприйняття ролі оцінки в представленні економічної інформації та необхідність конкуренції серед інституціональних впливів для розвитку її методології.

Таким чином, використання інституціональної теорії є істотною умовою розширення наукових підходів до дослідження методології оцінки в системі бухгалтерського обліку, що дає можливість якісного аналізу тих її сторін, які раніше практично не розглядалися в наукових працях.

В класичному розумінні оцінка – це спосіб вартісного відображення господарських фактів, за допомогою якого натуральні характеристики перетворюють на вартісні. Дійсно, оцінка є грошовим вираженням вартості облікового об'єкта. Але не слід сприймати це визначення як догматичне твердження, що не потребує осмислення. Воно є базовим (вихідним), але, водночас, і поверхневим, таким, що відкриває лише оглядову частину суті оцінки в бухгалтерському обліку.

На нашу думку, прихованою (замовчуваною чи недостатньо висвітленою) залишається двоїста (суперечлива[1]) природа оцінки. Маємо на увазі її здатність піддаватися впливу (тобто зазнавати змін під певною цілеспрямованою дією економічних агентів та/або інституційних груп), з одного боку, та можливість впливати на поведінку і рішення суб'єктів, які функціонують в інституційному середовищі, з іншого боку. Суперечлива суть оцінки, вважаємо, зумовлена, в першу чергу, асиметричністю інформаційних потоків, що циркулюють в інституційному середовищі. Адже саме ці потоки вводять в облікову систему можливість маніпуляцій із звітними даними, одним із засобів здійснення яких є оцінка.

Наявність впливу, якому піддається облікова оцінка, дозволяє виділити ще одну властиву їй рису – це еластичність. Іншими словами оцінка є нестійкою, а, отже, варіює залежно від діючих у правовому полі інститутів. Тому, на нашу думку, виявити сутність такого впливу та з'ясувати, що лежить в його основі, можливо за допомогою застосування інституціонального підходу.

Існування впливу на облікову оцінку є очевидним, адже вартісне вимірювання – це відправний момент бухгалтерського обліку та реальна основа його побудови, за відсутності якої останній не може повноцінно функціонувати. Таким чином, задаючи вектор розвитку методології оцінки, формується спрямованість самого обліку і навпаки. Тому важливо з'ясувати, що є рушійною силою, яка запускає механізм змін.

Мотиваційною основою функціонування будь-якого економічного агента чи будь-якої інституційної групи є зацікавленість у чомусь (скажімо, в отриманні прибутку). Саме така суб'єктивна зацікавленість стимулює до дій. У нашому випадку, впливати на методологію оцінки змушує так званий інституційний інтерес.

Під інституційним інтересом розуміємо "спрямованість дій суб'єктів господарських відносин на формування інститутів, призначенням яких є створення сприятливого економічного середовища і умов для реалізації економічних інтересів цих суб'єктів шляхом накладання на їхні дії певних обмежень, які дозволяють регулювати не стільки поведінку агента, скільки набір альтернатив, з яких він робить індивідуальний вибір" [2, с. 11].

Інституційний інтерес є своєрідним джерелом активності учасників господарської діяльності, яке спонукає їх до трансформування або збереження існуючого інституційного порядку. Потенційно кожен суб'єкт економічних відносин (економічний агент, інституційна група) є носієм інституційного інтересу. Питання в іншому – як діє інституційний інтерес на

[1] *Суперечливий* – той, який має якості, несумісні одна з одною або протилежні.

формування інститутів і в якому масштабі це відбувається?

Діяльність суб'єктів інституційного інтересу орієнтована на отримання вигоди від використання існуючих інститутів, а також на пошук і формування набору "потрібних" правил. Тому в найзагальнішому розумінні інституційні інтереси направлені на формування та підтримання інститутів, які є корисними.

Отже, інституційний інтерес окремого учасника ринкових відносин полягає у створенні таких інститутів, які б забезпечили максимізацію його прибутків, доходів тощо, незважаючи на ступінь задоволення потреб інших економічних агентів чи інституційних груп.

В даний час найбільш поширеним є сприйняття інститутів як "правил гри" в суспільстві або обмежувальних рамок, які організовують взаємовідносини [3, с. 17]. Інститути спрямовують діяльність суб'єктів, пропонуючи схему дій там, де ця схема змінює спонтанну поведінку на очікувану та модельовану, тим самим знижуючи невизначеність і перетворюючи соціально-економічне середовище на більш передбачуване. Ґрунтуючись на вищесказаному, з'ясовуємо, що інституційні інтереси суб'єктів, які діють в інституційному середовищі, спрямовані на вироблення коректних[1] інститутів з метою підвищення ефективності результатів своєї діяльності.

Економічні агенти та інституційні групи є носіями двох груп інтересів – індивідуального (свого власного) та загального (суспільного). В ідеалі вони повинні знаходитися в стані рівноваги, проте ніхто з окремо взятих суб'єктів ринкової економіки не стане діяти в інтересах збереження та підтримки економічних відносин на шкоду власним потребам та доходам.

Економічному агенту вигідно підкорятися нормам, які полегшують його взаємодію з іншими агентами і сприяють реалізації інтересів, навіть якщо вони неефективні для суспільства загалом. Так формується зацікавленість у функціонуванні неефективних інститутів, які можуть бути вигідними лише окремим суб'єктам інституційного середовища.

Таким чином, інституційні інтереси спрямовані на ті інститути, які несуть у собі потенційну користь для носіїв таких інтересів. Користю в даному випадку може бути максимізація власного доходу, підвищення витрат інших агентів, мінімізація ризиків тощо.

Проте, не слід вважати, що кожен економічний агент у змозі повноцінно реалізувати свій інституційний інтерес. Зазвичай втілюють свій інституційний інтерес ті суб'єкти, які контролюють (чи потенційно можуть контролювати) важелі соціально-економічних змін. На сучасному етапі розвитку світової економіки такими можна вважати транснаціональні корпорації, міжнародні організації тощо.

Оцінка стає вираженням інституційних інтересів тих чи інших економічних агентів або інституційних груп. При цьому оцінка "грає подвійну роль: вона концентрує увагу на тому, що має значення у відповідності зі стратегією…, і дозволяє контролювати результати зусиль по реалізації цієї стратегії" [1]. Тому варто пам'ятати, що в будь-якій оцінці завжди закладені інтереси певного економічного агента (інституційної групи). Ігноруючи раціональний розрахунок таких агентів, країна може завдати серйозної шкоди не лише вітчизняній методології бухгалтерського обліку, але й економіці загалом.

З цієї позиції розвиток бухгалтерського обліку, як і оцінки, сприймається як складний процес, частинами якого є не лише облікова система, а й соціально-економічне середовище, законодавчо-політична надбудова тощо, які, зрештою, впливають на побудову теоретичних конструкцій бухгалтерського обліку та випробовують їхню дію на практиці. Тобто сприйняття оцінки розширюється до усвідомлення того, що остання є складним, багаторівневим явищем, яке не можна описати у вигляді звичайного лінійного причинно-наслідкового ряду. Дане твердження знаходить теоретичне обґрунтування в рамках інституційного підходу. Цей підхід дозволяє обґрунтувати, що розвиток методології облікової оцінки залежить від спрямованості розвитку інституційного середовища; вектор змін задає інституційний інтерес домінуючої інституційної групи; протиріччя, які виникають при зіштовхуванні інверсійних інституційних інтересів, та протиріччя в самій оцінці є мотиваційною основою розвитку методології оцінки в бухгалтерському обліку, заснованою на законі єдності та боротьби протилежностей.

[1] *Коректний* (у шахах) - правильний, правильно розрахований.

Інституціональний підхід формує теоретичну платформу для розвитку методології облікової оцінки в інтересах різних суб'єктів інституційного середовища з метою поступового збалансування існуючих протиріч в міжнародних та національних стандартах бухгалтерського обліку та націлює науку зайняти місце інституціонального мотиватора такого розвитку.

Використані джерела:

1. *Дипиаза С. (мл.). Будущее корпоративной отчётности. Как вернуть доверие общества / С. Дипиаза (мл.), Р. Экклз. – М.: Альпина Паблишерз, 2003. – 212 с.*
2. *Жукова Е.Б. Взаимодействие экономических и институциональных интересов в постиндустриальной экономике: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. эконом. наук: спец. 08.00.01 "Экономическая теория" / Жукова Елена Борисовна; Саратовский государственный социально-экономический университет. – Саратов, 2012. – 24 с.*
3. *Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт; [пер. с англ. А.Н. Нестеренко]; под. ред. Б.З. Мильнера. – М.: Фонд экономической книги "Начала", 1997. – 180 с.*

Пригунов Алексей Владимирович,
доцент кафедры информационных систем управления
Донецкого национального университета (г. Винница)

ЭФФЕКТИВНОСТЬ РЕШЕНИЯ ЗАДАЧ ОПЕРАТИВНО-АНАЛИТИЧЕСКОГО И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛИЗА ИНФОРМАЦИИ

Все свою жизнь деятельность человека связана с обработкой и интерпретацией информации. Начиная с рождения, ребёнок воспринимает материальный мир, анализируя графические, звуковые, вкусовые, текстовые, числовые, видео и др. образы внешней среды, составляя таким образом собственную «информационную карту» окружающей действительности. С возрастом количество информации значительно увеличивается и человеку уже приходится принимать осознанные решения на основании полученных ранее опыта и знаний. С появлением электронно-вычислительной техники наступил новый этап информатизации общества. Появились новые возможности записи, обработки, передачи и хранения информации. На текущем этапе, ввод, структурированное накопление и обработка колоссальных массивов данных (документов, операций и др.) в режиме реального времени стало стандартной задачей, решаемой с помощью транзакционных (OLTP) систем.

Увеличение объёмов хранимой информации привело к тому, что человек уже не в силах произвести её качественный анализ, поскольку многие знания находятся в скрытом виде и не являются очевидными. Из чего следует необходимость поиска, разработки и использования специальных подходов анализа информационных потоков, реализуемых в системах поддержки принятия решений (СППР). СППР демонстрируют скрытые тенденции, позволяющие аналитику осуществлять оптимальный для сложившейся ситуации выбор.

В состав компонент архитектуры СППП традиционно включаются компоненты OLTP-систем, но обязательным условием является наличие подсистем информационно-поискового и интеллектуального анализа данных (DataMining). Наличие дополнительных требований к СППР демонстрирует недостаточность возможностей OLTP – систем даже при расширении её функциональности.

Проведём анализ СППР и OLTP систем путём сравнения ключевых характеристик: степень детализации хранимых данных, качество данных, формат хранения данных, допущение избыточных данных, управление данными, количество хранимых данных, характер запросов к данным, время обработки обращений к данным, характер вычислительной нагрузки на систему, приоритетность характеристик системы.

Степень детализации хранимых данных. Обращение к OLTP – системе сводится, как правило, к выборочному доступу к отдельным записям в таблицах (отношениях). Повысить эффективность данного процесса можно путём построения корректных аналитических запросов, применяемых в сочетании с соответствующими индексными выражениями.

В системах анализа, хранятся как детализированные, так и агрегированные данные. Например, в современных системах складского учёта может одновременно потребоваться получить информацию о количестве, стоимости товара, объёмы продаж, состояние оплаты и т. д. Часто необходимо провести анализ доходности товаров в разрезе категорий, фирм, групп и т. д., рассчитав параллельно в этом же разрезе стоимость закупки, накладные расходы и коэффициент рентабельности. Аналитик одновременно захочет получить возможность детализировать полученные результаты по каждой учтённой позиции.

Качество данных. На качество ввода данных в OLTP - систему, в значительной степени влияет «человеческий фактор». Как правило, информация, вводимая непосредственно пользователями системы, содержит ошибки, влияющие на последующие логические выводы и приводящие к принятию неверных решений, включая решения стратегического характера.

Формат хранения данных. OLTP - системы, часто не работают в едином информационном пространстве, поскольку обслуживают несвязанные между собой участки работы. Значительно хуже, если они реализуются на разных программных платформах. Как следствие, одни и те же сущности, понятия или конкретные данные в разных интерпретируются различным способом в силу субъективности восприятия и могут не совпадать. Например, бальная оценка состояния приходуемого товара на склад по шкале от 1 до 10 может варьироваться в зависимости от степени усталости работника или от его текущего психологического состояния. Потеря актуальности данных об одном и том же поставщике услуг в одной или нескольких системах сделает процесс агрегации данных невозможным и значительно затруднит их анализа. Поэтому для в системах анализа выдвигается требование хранения данных в едином формате. Очень часто этот формат подгоняется для удобства анализа данных.

Допущение избыточных данных. Структура базы данных, обслуживающей OLTP– систему, спроектирована, в первую очередь, для экономного хранения информации и нормализована с целью устранения её избыточности. Запросы, содержащие значительное количество таблиц могут выполняться крайне неэффективно.

В системах анализа при проектировании «во главу угла» ставится простота схемы базы данных с целью минимизации количества таблиц, участвующих в запросе. Часто это приводит к избыточности хранимой информации.

Управление данными. Наиболее типичной операцией в OLTP-системах является операция модификации данных. Модификация данных в определённые промежутки времени может происходить слишком интенсивно. Например, при оформлении розничных продаж в систему вводятся соответствующие документы покупателей. В моменты ажиотажа формирование очередей может привести к потере потенциального клиента.

В системах анализа данные о клиенте сохраняются заблаговременно и выбираются автоматически. Однажды попав в систему, данные уже никогда не удаляются и модифицируются только при крайней необходимости в периоды низкой активности системы (например, раз в неделю на выходных).

Количество хранимых данных. В системах анализа, как правило, используются данные за максимальный интервал времени, позволяя давать сравнительную оценку дневным, недельным, месячным, сезонным, годовым показателям. OLTP-системы имеют дело с текущими показателями и хранят данные за непродолжительный период, по истечении которого просто уничтожаются.

Характер запросов к данным. Современные СППР содержат инструменты, дающие аналитику возможность самостоятельно принимать решения о наборе атрибутов запроса к БД, возвращаемого информационной системой. Подобная гибкость значительно сокращает время разработки системы, перекладывая функцию конструирования отчётных форм на аналитика.

В OLTP-системах такой подход невозможен. Из-за нормализации БД составление запросов требует глубокого знания предметной области и специальных знаний.

Время обработки обращений к данным. Очевидно, что обработка данных за максимально большие периоды, не позволяет предъявить требования мгновенной публикации изменяемых атрибутов в СППР. OLTP-системы, как правило, лишены указанного недостатка и работают в режиме реального времени. Поэтому к ним предъявляются более жёсткие требования по обработке данных. Например, при покупке билета на поезд пассажиру необходимо гарантировать не только наличие билета на определённый поезд, но и номер вагона, номер мест и стоимость билета. Такие запросы должны выполнять практически мгновенно.

Характер вычислительной нагрузки на систему. Работа аналитической системы строится на выполнении агрегирующих запросов за длительные периоды, проверке гипотез, построение графиков, диаграмм и др. Выполнение таких операций требует привлечения значительных ресурсов, поэтому нагрузка на СППР является пиковой. Нагрузка возрастает ещё в большей степени, если аналитик выполняет параллельную проверку нескольких гипотез. В свою очередь, OLTP–системы, манипулируя оперативными данными имеют возможность распределить нагрузку равномерно.

Приоритетность характеристик системы. Приоритетность демонстрирует ещё и назначение систем. Если приоритетность и доступность данных является приоритетом, то выбор необходимо сделать в пользу OLTP – системы. Если же более важным фактором является гибкость системы и независимая работа пользователей, то выбор необходимо делать в польку аналитической системы.

Использование преимуществ каждой из систем требует поиска решения, в котором будут устранены приведённые выше противоречивости в рамках единой информационной системы. Наиболее популярным решением является использование концепции хранилища данных. Основной идеей концепции является распределение БД OLTP-системы и СППР, взаимодействующих между собой, периодически синхронизируя и актуализируя информацию.

Использованные источники:

1. *Барсегян, А. А. Технология анализа данных: Delta Mining, Visual Mining, Text Mining, OLAP / А. А. Барсегян. М. С. Куприянов, В. В. Стеманенко, И. И. Холод. – 2-е изд., перераб. и доп.– СПб.: БХВ-Петербург, 2007. – 384 с.*
2. *Когаловский, М.Р. Перспективные технологии информационных систем / Р.М. Когаловский. – М.: ДМК Пресс – М, 2007.*
3. *Когаловский, М.Р. Энциклопедия технологий баз данных / Р.М. Когаловский. – М.: Финансы и статистика, 2006.*

Продан Ірина Олегівна,
викладач кафедри міжнародного бізнесу і туризму
Тернопільського національного економічного університету,
кандидат економічних наук

НОВІТНІ ТРЕНДИ У ВІТЧИЗНЯНОМУ РЕСТОРАННОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Ресторанна справа в світі є однією з найбільш прибуткових. За статистикою, середній обіг коштів, вкладених у ресторан, відбувається в 5-6 разів швидше, ніж інвестиції, вкладені, наприклад, у магазин одягу. У країнах Західної Європи, США і Японії зафіксовано збільшення витрат клієнтів на проведення дозвілля саме в ресторанах.

У процесі обслуговування туристів ресторанне господарство відіграє особливо важливу роль і набуває специфічних рис, що дозволяє вважати ресторанне господарство в готельно-туристичних центрах складовою індустрії туризму.

Із розвитком ринкових відносин заклади громадського харчування втрачають свою одноманітність, обмеженість асортименту та недосконалий сервіс. Зараз ресторанне господарство є однією зі значних і динамічних галузей економіки.

Ресторанне господарство створює умови для досягнення суспільних цілей розвитку туризму. У ресторанах зустрічаються та знайомляться люди з різних країн, тут створюється сприятливе оточення для взаєморозуміння, корисних, ділових контактів, розвитку громадського та культурного життя.

Відтак, ресторанне господарство отримує значну частку доходів як від внутрішнього, так і міжнародного туризму, активізує валютні надходження, створює умови для "експорту" послуг і входження їх до міжнародного ринку.

Підприємства ресторанного господарства в туристичних центрах сприяють залученню до обігу частки доходів туристів із різних регіонів. Разом із цим, відбувається переливання купівельних фондів з одних районів до інших, з однієї країни до іншої.

В Україні обсяг ринку громадського харчування за останні шість років збільшився з 12,3 млрд до 28,4 млрд. гривень (2014 р.), про що свідчать дані компанії Ресторанний консалтинг. Експерти пов'язують таке пожвавлення з високою рентабельністю даного бізнесу – 30-35% в рік, що набагато вище, ніж в ЄС з 10-15% [2].

Між тим точок громадського харчування в Україні в порівнянні з США і Європою поки що недостатньо. Так, наприклад, в західному ресторані на одне місце припадає вісім жителів країни, а в Україні – 35 осіб.

При цьому експерти вказують на динаміку розвитку середнього сегмента, який досяг уже 40% київського ринку громадського харчування (12% і 48% займають відповідно елітний та нижчий класи). Пояснюється це тим, що середній рівень інвестицій в такий ресторан істотно нижчий, ніж у люксовий, - $ 350 тис. проти $ 1,5 млн. – отже, ризики менші [2]. Крім того, аудиторія для таких закладів набагато ширша, а значить, простіше завоювати клієнта.

Лаври першості за рівнем розвитку ресторанного бізнесу експерти віддають Львову, де на один заклад припадає 1,6 тис. жителів, тоді як у Києві - 2,5 тис [2]. Однак і столиця Галичини опиниться далеко позаду, якщо її помістити в рейтинг європейських, американських і азіатських міст.

У той же час український заклад громадського харчування б'є рекорд за прибутковістю та середнім строком окупності: два - два з половиною роки проти п'яти років у Європі. Експерти пов'язують це не лише з тим, що майже всі офіціанти і кухарі отримують зарплату в конверті, але з тим, що їх заробітки в рази нижчі європейських.

За останні роки ключову роль в індустрії гостинності відіграють інформаційні технології. Приміром великою популярністю серед туристів користується американський сервіс *TripAdvisor*, що дозволяє своїм користувачам спланувати майбутню подорож до будь-якої країни світу. Послуги сайту є безкоштовні для користувачів, які надають більшу частину контенту. За даними офіційного веб-сайту компанії, TripAdvisor налічує 315 мільйонів унікальних відвідувачів щомісяця, більш ніж 70 мільйонів зареєстрованих користувачів, які залишили більше ніж 200 мільйонів відгуків [4]. Це так-званий народний рейтинг закладів розміщення, харчування тощо.

Варто згадати і про *Foursquare*, що є соціальною мережею з функцією геопозиціонування, призначеною для роботи з мобільних пристроїв, що обладнані GPS-навігацією. Користувачі відмічаються («check-in») у різноманітних закладах за допомогою мобільної версії вебсайту, SMS-повідомлення або ж спеціальної програми, розробленої під певну операційну систему мобільного. Кожен такий check-in дозволяє користувачу заробляти foursquare-бали, а в деяких випадках і бейджі, а також просуватися драбиною "привілеїв користувача", отримуючи статус Суперюзера 1-го, 2-го або 3-го рівня [3].

В свою чергу, слід відзначити значення та роль компанії Мішелін (фр. Michelin)- французького видавця одного з найавторитетніших ресторанних рейтингів Європи. Зірка Мішелін є найпрестижнішою кулінарною нагородою у світі. Лише згадка у Мішленівському ресторанному путівнику про той чи інший ресторан – це вже визнання кухні цього закладу харчування.

Якщо ресторан має хоча б одну Мішленівську зірку – це вже дуже серйозна нагорода. Дві зірки означають, що страви у цьому ресторані – це витвори мистецтва. А три мішленівські зірки, присуджені ресторанові, свідчать про те, що шеф-кухар закладу – геній своєї справи та варто подолати тисячі кілометрів, щоб його відвідати.

Нині гастрономічною столицею світу, за версією Michelin, є Токіо, де сукупна кількість ресторанних зірок – 277. Це майже у два з половиною рази більше, ніж у Парижі й утричі більше, ніж у Нью–Йорку. Щоправда, таке порівняння не зовсім коректне з огляду на те, що у столиці Японії близько 160 тисяч ресторанів, в американському місті – 25 тисяч, а в столиці Франції – лише 3 тисяч.

Бізнес, пов'язаний з організацією харчування, є важливою та найбільш значущою частиною індустрії гостинності.

Останнім часом з'являється все більше спеціалізованих підприємств зі скороченим набором послуг і страв. Спеціалізація підприємств може бути найрізноманітнішою. Ресторани, як правило, спеціалізуються на виготовленні національних страв. Серед ресторанів національної кухні в Україні перевага надається українській – 36,8%. Проте значна увага приділяється і французькій та італійській кухні – по 20 %; кавказькій, японській по 7,9%; всі інші – 18,5% [1, с. 45]. Тематичні ресторани також є дуже популярними як серед українців, так і туристів. Звичайно, вони пропонують обмежену кількість страв, їхнє головне завдання полягає у створенні настрою та певної атмосфери.

За прогнозами експертів у 2015-2016 рр. розвиватися будуть ті формати, які вижили і були успішними в період кризи [2]:

- заклади з середніми цінами зі стильним інтер'єром, акцентом на відповідну кухню (італійську, українську, японську, тайську, грузинську та ін.) і грамотним менеджментом;
- елітні заклади з сформованою аудиторією і іміджем «модного місця» (в кожному місці це трактується по-своєму). В тренді пан-азійська кухня (Малайзія та Сінгапур);
- заклади з бенкетною специфікою. Святкувати з розмахом весілля, дні народження і ювілеї актуально. Особливим попитом будуть користуватися зали на 100 і більше місць;
- нові формати – «антикафе», тайм-кафе (розрахунок не за їжу-напої, а за проведений час), кінопокази, майстер-класи;
- йогуртерії, кафе фрі-фло, заклади з незвичайною кухнею або акцентним блюдом, екоресторани, пересувні кав'ярні, кафе-кулінарії;
- а також арт-ресторани і ресторани з активною розважальною програмою. В таких закладах живі концерти – один із основних джерел заробітку та привернення гостей. Їжа та інтер'єр зазвичай є другорядними;
- дитячі кафе. Незважаючи на демографічну кризу в країні, святкування дитячих днів народження становиться модним. Хороших дитячих кафе не вистачає, це дуже складний і кропіткий бізнес;
- заклади зі швидким обслуговуванням різного типу – з довгим прилавком або працюючі через стійку. Фаст-фуди особливо актуальні в місцях скупчення офісних робітників, в торгових центрах або в великих транспортних вузлах. На сегмент швидкого харчування припадає близько чверті українського ресторанного бізнесу;
- служби доставки, які мають власні заклади і такі, що працюють без базових торгових місць. Ринок доставки зростає кожного року у великих містах на 15-20%, при цьому більша частина його знаходиться «в тіні». Буде користуватися попитом не тільки продукція фаст-фудів, але і середньоцінових ресторанів.

Успішна діяльність закладів ресторанного господарства залежить від того, як закладу вдасться залучити і втримати споживачів. Вирішення цього основного завдання залежить від багатьох складових, зокрема: меню, кухні, інтер'єру, рівня культури обслуговування, зовнішнього вигляду і поведінки персоналу закладу, тобто культури ресторанного сервісу загалом. Відтак, успіх ресторанної справи визначається здатністю задовольняти і передбачати потреби і очікування гостей.

Використані джерела:

1. *Архіпов, Віктор Віталійович. Організація ресторанного господарства [Текст] : навчальний посібник / Віктор Архіпов, В. А. Русавська. – 2-е вид. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 279 с.*
2. *В Україні бурхливо розвивається ресторанний ринок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tsn.ua/groshi/v-ukrayini-burhlivo-rozvivayetsya-restoranniy-rinok-297431.html.*
3. *Foursquare Official Site [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.foursquare.com.*
4. *TripAdvisor Official Site [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tripadvisor.com.*

Прокопенко Ірина Адольфівна,
доцент кафедри податкової і митної справи
Національного університету Державної податкової служби України,
кандидат економічних наук, доцент,
Гаврилова Валерія Олександрівна,
магістр Навчально-наукового інституту економіки, оподаткування та митної справи
Національного університету Державної податкової служби України

ФІСКАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах посилення світових інтеграційних процесів усі країни ведуть конкурентну боротьбу за залучення іноземного капіталу. Для економіки України дуже важливо залучати прямі іноземні інвестиції (ПІІ), адже на відміну від таких форм руху фінансових ресурсів як: портфельні інвестиції; торговельні та інші кредити; допомога з боку міжнародних фінансових організацій; ПІІ активізують економічне зростання, сприяють накопиченню не тільки капіталу, а й унікального досвіду менеджменту, технологічних ноу-хау, сприяють реструктуризації галузей виробництва, зростанню економіки та розвитку країни інноваційним шляхом.

Об'єктивна потреба в залученні ПІІ в економіку України та їх неоднозначний вплив на економіку набуває особливої актуальності в умовах відкритості економіки і участі в інтеграційних процесах.

Вирішальний вплив держави на економічну діяльність інвесторів-нерезидентів в Україні визначають два фактори, – умови інвестування та правила оподаткування. З огляду на такі обставини, вирішальну роль відіграє державне регулювання. Одним із напрямів вдосконалення державного регулювання діяльності іноземних інвесторів в Україні є фіскальне регулювання залучення прямих іноземних інвестицій для спрямування їх в пріоритетні галузі економіки та на активізацію інноваційної діяльності [1].

Слід зазначити, що прискорене зростання економіки в умовах інтеграційних процесів можливе тільки за рахунок розвитку інноваційних технологій. Однак в Україні елементи інфраструктури інноваційної системи розвиваються повільними темпами та вкрай нерівномірно в територіальному аспекті. Досить неефективно використовуються можливості державного стимулювання інновацій, зокрема механізмами податкового регулювання. Водночас не всі законодавчі акти України, спрямовані на стимулювання інноваційної діяльності, відповідають стратегії розвитку економіки, не завжди дотримуються і потребують суттєвого удосконалення, особливо стосовно джерел фінансування інноваційної діяльності, так як інноваційна діяльність нерозривно пов'язана з інноваційною [2].

Для визначення джерел фінансування і способів стимулювання інновацій, ступеня та форм участі державного регулювання інноваційним процесом і взаємозв'язку держави з іноземним капіталом, необхідно уточнити трактування понять "інвестиційна діяльність", "інноваційна діяльність" та "інвестиційно-інноваційна діяльність". Так, інноваційну діяльність слід

визначати як процес створення інноваційного продукту і його комерційну реалізацію, що передбачає два види структурних і поетапних циклів: науково-інноваційний та виробничо-комерційний [3]. Цей поділ відіграє суттєву роль з погляду джерел фінансування, а також стимулювання інновацій з метою прискорення їх комерціалізації.

Під кутом зору оподаткування тільки для другого циклу поняття "інвестиційно-інноваційна" діяльність цілком виправдано. Перший цикл інноваційного процесу фінансується як за рахунок державних коштів, так і коштів приватних компаній та окремих фізичних осіб. У даному циклі прибуток не створюється. Другий цикл пов'язаний зі створенням прибутку і фінансується в ринкових умовах здебільшого приватними підприємницькими структурами як вітчизняними, так і зарубіжними. Тому повинні бути і різні способи стимулювання окремих циклів інноваційного процесу за допомогою податкових важелів.

Обмеженість фінансових ресурсів держави не дозволяє застосовувати податкові преференції до будь-яких інвестицій, а тільки до тих, що будуть спрямовані в пріоритетні галузі розвитку економіки. Інструменти податкового стимулювання повинні бути зосереджені на тих інвестиціях, які мають інноваційну спрямованість [4]. Це, у свою чергу, потребує встановлення кількісних (за обсягами капіталовкладень) та якісних характеристик інноваційних проектів, встановлення терміну використання податкових пільг і прозорого порядку їх надання.

При оцінці строків, на які повинна надаватися податкова пільга інноваційної спрямованості, необхідно враховувати тривалість інноваційних циклів.

Обґрунтовано, що інвестиційно-інноваційний податковий кредит повинен надаватися на період реалізації інвестиційного проекту, для підприємств з високим рівнем доданої вартості – на 2 роки; для підприємств з низьким рівнем доданої вартості – на 4 роки. Переконливим доказом зазначеного є експеримент у Гірничо-металургійному комплексі Так, надання податкових пільг і преференцій терміном на два роки сприяло лише збільшенню обсягів виробництва та їх експорту, а не модернізації галузі.

Запровадження запропонованих підходів податкового стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності дозволить прискорити розвиток високотехнологічних виробництв, спроможних виробляти наукоємну продукцію, сформувати експортний потенціал цих виробництв, підвищити технологічний рівень підприємств завдяки прогресивним вітчизняним і світовим науково-технічним досягненням.

Використані джерела:

1. *В Україні стартував міжнародний проект Український Інвестиційний Діалог [Електронний ресурс]- Режим доступу: http://www.day.kiev.ua/uk/news/251114-v-ukrayini-startuvav-mizhnarodniy-proekt-ukrayinskiy-investiciyniy-dialog.*
2. *Податковий кодекс України: Закон України №2755-VI від 02.12.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://portal.rada.gov.ua.*
3. *Прокопенко І.А. Фіскальне регулювання залучення іноземного капіталу в Україну // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – 2010. – № 3 (50). – С. 54–59.*
4. *Офіційний портал Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sts.gov.ua.*

Прокопенко Наталія Семенівна,
завідувач кафедри фінансів та банківської справи
ПВНЗ "Європейський університет",
доктор економічних наук, професор

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ ІМПОРТУ ПРОДУКЦІЇ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Серед основних тенденцій легкої промисловості у світі поряд з нарощуванням загальних обсягів виробництва є використання нових матеріалів та стрімкий розвиток технологій. Адаптація зарубіжного досвіду оподаткування імпортних операцій до вітчизняних умов надасть можливість сприяти ефективній підтримці національного виробника товарів легкої промисловості, збільшенню питомої ваги вітчизняних товарів на внутрішньому ринку, загальному розвитку галузі, вирівнюванню платіжного балансу країни та підвищенню рівня її національної безпеки.

Світовими лідерами у сфері експорту текстильної продукції, за даними СОТ, є Китайська Народна Республіка (10 % світового експорту), Німеччина, Гонконг, Південна Корея, Італія (8 %), Тайвань (7 %), Сполучені Штати Америки (6 %). Серед основних світових експортерів швейної продукції є Китайська Народна Республіка (17 %), Гонконг (12 %), Італія, Мексика, Туреччина, Німеччина та Сполучені Штати Америки (7 %), Фінляндія, Франція (5 %).

Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства ЄС вважається однією з пріоритетних складових інтеграційного процесу України до Європейського Союзу і важливим напрямом вітчизняної зовнішньої політики. Враховуючи вимоги Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [1], саме сфера митного права та податкового законодавства, включаючи непрямі податки, повинна бути максимально швидко приведена у відповідність до стандартів та норм Європейського Союзу. Так, питання адаптації правил вітчизняного митного, адміністративного та податкового законодавства до аналогічних норм країн Європейського Союзу вимагають посиленої уваги науковців через наявність певних нормативних вимог Світової організації торгівлі, членом якої є Україна, у сфері зовнішньо-економічної діяльності, включаючи вимоги у галузі надання відповідних преференцій.

Результати дослідження зарубіжного досвіду оподаткування імпортних операцій таких країн як Китайська Народна Республіка, Індія, Російська Федерація, Республіка Індонезія, Народна Республіка Бангладеш, Киргизька Республіка, Республіка Перу, Мексиканські Сполучені Штати, Мальдівська Республіка, Аргентинська Республіка та інших дали можливість окреслити заходи, які пропонуються до застосування в українських умовах.

Заходи щодо адаптації зарубіжного досвіду оподаткування імпортних операцій до вітчизняних умов було поділено на 4 групи:

- у сфері забезпечення модернізації виробництва та технічного переоснащення підприємств-виробників товарів легкої промисловості (дозвіл на імпорт устаткування: без обкладання ввізним митом та ПДВ для малих підприємств, в т. ч. мікропідприємств, обсяги виробництва продукції яких за давальницькими схемами не перевищують 50 % від загальних обсягів виробництва товарів легкої промисловості, та за умови обов'язкового перерахунку та сплати всіх необхідних платежів на момент продажу обладнання, імпортованого за пільговими схемами; із відстрочкою платежу ПДВ до бюджету країни для всіх інших підприємств галузі легкої промисловості на строк до 1 року та ін.);
- у сфері сприяння активізації підприємницької діяльності у галузі легкої промисловості (застосовувати пільгові режими оподаткування для малих підприємств щодо імпорту спеціального устаткування, необхідного в процесі виробничої діяльності; впровадження пільгового режиму оподаткування імпортних операцій для нових підприємств легкої промисловості терміном до 3-х років);

– у сфері здійснення закупівельної діяльності для забезпечення державних потреб, в тому числі у сфері державного оборонного замовлення (заборонити для забезпечення державних потреб здійснення закупівлі товарів легкої промисловості, матеріалів та фурнітури для виготовлення таких товарів, що походять з іноземних держав, за винятком відсутності або нестачі вітчизняного виробництва конкретних видів товарів чи матеріалів, підтвердженої Міністерством промислової політики України);
– у сфері імпортозаміщення товарів легкої промисловості, збільшення питомої ваги вітчизняного виробництва товарів галузі в її загальному обсязі, відновлення рівноваги платіжного балансу України (корегування ставок ввізного мита на сировину та фурнітуру, що використовуються для виробництва товарів легкої промисловості для вдосконалення вітчизняної системи забезпечення підприємств галузі сировинними ресурсами; зміна умов оподаткування імпорту товарів, що були у вжитку, та зменшення питомої ваги тіньового ринку в галузі; систематичне проведення за процедурою, встановленою СОТ, дослідження проявів демпінгу або недобросовісної конкуренції та введення антидемпінгових ставок мита на імпорт одягу та взуття за умови існування таких доказів для вирівнювання показників зовнішньої торгівлі та підтримки вітчизняного товаровиробника; розгляд доцільності застосування заходів щодо тимчасового обмеження імпорту товарів (крім товарів критичного імпорту) для відновлення рівноваги платіжного балансу України шляхом введення тимчасової надбавки до ставок ввізного мита.

В результаті комплексного запровадження вищезазначених заходів щодо адаптації зарубіжного досвіду оподаткування імпортних операцій до вітчизняних умов очікуються отримати синергетичний ефект у вигляді підвищення конкурентоспроможності товарів вітчизняних підприємств легкої промисловості на міжнародному рівні, стійкого розвитку галузі легкої промисловості України в умовах глобалізаційних процесів, забезпечення гідного місця вітчизняних товарів галузі у середній ніші світового ринку товарів легкої промисловості за параметром «ціна-якість» (середня якість продукції, простий дизайн, середній рівень цін, широкий асортимент товарів легкої промисловості).

Використані джерела:

1. *Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 р. № 1629–IV / Верховна рада України. – Офіц. вид. – К. : Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29.*

Прус Людмила Романівна,
завідувач науково-організаційного відділу
Державного науково-дослідного інституту митної справи,
кандидат економічних наук, доцент

ТАРГЕТИНГ-ЦЕНТРИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СПРАВИ

Підвищення ефективності та результативності протидії суспільно небезпечній контрабанді, а саме наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів, зброї та боєприпасів, отруйних, сильнодіючих та вибухових речовин; організація та координація заходів по запобіганню та виявленню митних правопорушень та шахрайства; налагодження дієвої взаємодії з цих питань з міжнародними організаціями та митними органами іноземних держав є досить важливою функцією митної адміністрації будь-якої держави. Для досягнення цього, митні органи все частіше використовують нові підходи, засновані на принципах управління ризиками. Інтелектуальна оцінка ризиків, селективність і орієнтування дозволяє митниці визначити рівень ризику і оптимізувати використання ресурсів. Залежно від організаційних структур і механізмів митні адміністрації по-різному можуть організовувати процес управління ризиками

(комітет з управління ризиками, центральний блок управління ризиками, та / або оцінки ризику / центр таргетингу). Центральний блок керування ризиками та/або оцінка ризику / центр таргетингу часто є відповідальним за інформаційне сортування та аналіз, а також слугує для оцінки вихідної інформації. У результаті оцінки в оперативному контексті забезпечуються показники ризиків і профілі для товарів, людей, транспортних засобів та економічних операторів.

Центри таргетингу забезпечують кращу здатність оцінки ризику у всьому діапазоні прикордонних та митних функцій, управління та інтеграцію інформаційних баз даних, координацію розвідувальної та оперативної діяльності та сприяє в цілому ефективній реалізації концепції інтегрованого управління кордоном. Причини їх створення у кожній країні різні, вони не мають чітко незмінного набору функцій. Центри таргетингу дозволили удосконалити: управління та синтез даних; застосування підходу до оцінки і визначення об'єктів для перевірки, який координується на національному рівні; координацію діяльності по збору оперативних даних і оперативної діяльності; а також можливість цілісного управління прикордонними ризиками в рамках всього прикордонного сектора.

Можна виокремити п`ять основних типів завдань, які виконують більшість таких центрів. До них відносять:

- управління критеріями відбору та визначення об'єктів для перевірки;
- управління аналізом ризиків, пов'язаних з ІТ-системами;
- надання оперативної підтримки за допомогою тактичного аналізу і координації в режимі 24x7x365;
- координація обміну інформації по ризиках;
- надання платформи для співпраці зацікавлених осіб і підвищення рівня інтегрованого управління кордонами.

Побудова системи управління ризиками в митній справі різниться залежно від функцій та організації діяльності митної адміністрації та може бути одноріневою та багаторівневою. Зокрема, в Україні до 2013 року у складі центрального апарату Державної митної служби України функціонував Департамент митного аудиту, аналізу та управління ризиками. Після створення Міністерства доходів і зборів України у складі Департаменту митної справи функціонувало лише Управління аналізу ризиків та аналітичної роботи. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21.03.2014 № 160 Міндоходів реорганізовано в Державну фіскальну службу України. При цьому, основним чинником низьких показників правоохоронної діяльності митниць у 2014 році було те, що з жовтня 2013 року по вересень 2014 року функція протидії митним правопорушенням була покладена на підрозділи податкової міліції. Водночас, після створення відповідного профільного Департаменту (Департаменту аналізу ризиків та протидії митним правопорушенням) та повернення митним органам функції протидії митним правопорушенням спостерігалась відповідна позитивна динаміка. Однак, відповідно до наказу ДФС від 23.07.2015 № 535 у організаційній структурі в контексті здійснення інституційної реформи ДФС залишається лише Департамент протидії митним правопорушенням, а аналіз та управління ризиками не виокремлюються в окрему форму департаменту. Це значно ускладнює функціонування та розвиток системи ризик-менеджменту при здійсненні державної митної справи.

Поряд з цим, відповідно до оновленого Порядку із застосування системи управління митними ризикам (далі – Порядок; наказ Мінфіну від 31.07.2015 № 684) вводиться поняття «таргетинг» та «таргетинг-центр»:

- таргетинг – це такий спосіб аналізу та оцінки ризиків, відповідно до якого попередньо проаналізовані, в тому числі із застосуванням АСАУР, зовнішньоекономічні операції підлягають додатковій оцінці на предмет наявності ризиків із використанням доступних органам ДФС (їх структурним підрозділам) джерел інформації;
- таргетинг – центр – уповноважений підрозділ органу ДФС або робоча група, створена на його базі, основним завданням якого є здійснення таргетингу.

У вищезазначеному Порядку визначається можливість створення таргетинг-центрів на центральному (на базі центрального підрозділу з питань координації застосування СУР) та/або регіональному (на базі митниць ДФС) рівнях.

Такі таргетинг-центри успішно функціонують за кордоном:

Канада – Національний центр оцінки ризиків (The National Risk Assessment Centre) збільшив можливості Канади виявляти і запобігати в'їзду в країну осіб і ввезення товарів, які становлять високий ризик для національної безпеки. Також створено Національний центр з визначення об'єктів для перевірки при повітряних і морських перевезеннях, який розташовується в Оттаві, поряд з чотирма регіональними Центрами сухопутних кордонів з визначення об'єктів для перевірки при автомобільних і залізничних перевезеннях. Ці центри виступають в якості точки інтеграції всіх даних Агентства канадської прикордонної служби з визначення об'єктів для перевірки, тому всі заходи щодо визначення об'єктів для перевірки проводитимуться в місцях їх розташування.

Фінляндія – Національний центр аналізу ризиків (National Risk Analysis Centre, NRAC) Митної служби Фінляндії -функціонує в Гельсінкі, Турку і Торніо у співпраці з електронними Центрами митного оформлення. Однак аналіз ризику проводиться окремо від контролю вантажів і декларацій, кримінального розслідування та аудиту після митного очищення. Тим не менш, обмін інформацією між різними підрозділами, залученими в процес митного контролю, не викликає ускладнень, є безперервним, ефективним і дієвим.

Нова Зеландія – Інтегрований центр визначення об'єктів для перевірки і управління (Integrated Targeting Operations Centre, ITOC). Отримуючи інформацію від служб зі збору оперативної інформації, ITOC надає дані по ризиках прикордонним службам, забезпечує планування і координацію, а виконання процесів оцінки загроз для забезпечення операційної діяльності направлено на ризики та пріоритети. Ключові прикордонні відомства беруть участь у ITOC для того, щоб вони могли ефективно працювати в тісній співпраці при плануванні та здійсненні операційної діяльності.

Німеччина – (ZORA, Zentralstelle Risikoanalyse (Zoll)) - мета якого полягає в розробці профілів ризиків для проведення митного контролю. Структура СУР має трирівневу систему – центральний, регіональний та місцевий рівні. Стратегії управління ризиком приймаються на першому рівні і пов'язані з податковими операціями. На регіональному рівні здійснюється безпосередньо оцінка схеми СУР, її доробка і, якщо потрібно, перегляд на федеральному рівні. На місцевому рівні управління ризиками застосовується податковими органами, які можуть перевірити справи, обрані для зовнішнього податкового аудиту.

США – Національний центр збору інформації (NTC) при Бюро США з митних питань та охорони кордонів (CBP) був створений в жовтні 2001 року у відповідь на теракти 9/11. Центр став добре відомим антитерористичним об'єктом в Департаменті національної безпеки (DHS). Будучи створеним для роботи в режимі 24x7 з централізованою місією з координації визначення об'єктів для перевірки, пов'язаної з антитерористичною діяльністю і підтримки всієї антитерористичної діяльності CBP, він еволюціонував у дві гілки, одна з яких орієнтована на вантаж (NTC-C), інша – на пасажирів (NTC-P). Високотехнологічним інструментом, який NTC використовує для відсіювання інформації, є Автоматизована система визначення об'єктів для перевірки (ATS), з 2010 року функціонує Commercial Targeting and Analysis Center (CTAC), завдяки якому вилучено більш 6000000 небезпечних продуктів.

Китай – Національний центр з митного аналізу та моніторингу ризиків (NCRA&M, National Center for Customs Risk Analysis & Monitoring) – складається з 11 функціональних відділів, 42 локальних центрів та входить до складу Національного координаційного офісу з управління митними ризиками, який в свою чергу є складовою Ради національного митного ризик-менеджменту.

Бразилія – Національний центр з митного ризик-менеджменту (National Centre for Customs Risk Management (CERAD, in Rio de Janeiro)) створений в 2012 році з основною місією координації та напрямків досліджень і розробок, спрямованих на вибір операцій зовнішньої торгівлі і для перевірки та ідентифікації областей ризику до митного контролю.

Австралія (National Border Targeting Centre (NBTC) з 2013 року забезпечує основу для Австралійської митної служби, щоб більш плідно співпрацювати з Департаментом у справах імміграції та громадянства та виявляти високий ризик міжнародних пасажирів і вантажів, використовуючи, ризик-орієнтований підхід. NBTC спирається на колективний досвід і можливості дев`ять агентств (Австралійська митна служба, Департамент імміграції та прикордонної охорони, Федеральна поліція Австралії, Австралійська служба безпеки і розвідки, Комісія Австралії із злочинності, Австралійські Звіти угоди і аналітичний центр, Міністерство закордонних справ і торгівлі, Австралійський паспортний Офіс, Департамент сільського господарства та Відділ інфраструктури та регіонального розвитку).

Російська Федерація (УРтОК, Управління ризиків та оперативного контролю Федеральної митної служби) – створене у 2012 році, має досить різноманітні повноваження, окрім ризик-менеджменту, зокрема: участь Управління у створенні, реорганізації та ліквідації митних органів; встановлення компетенції митних органів із здійснення митних операцій щодо окремих товарів залежно від видів транспорту тощо.

Структура Управління дивує наявністю в ній підрозділів, прямо не пов'язаних з СУР: наприклад, відділу контролю за обігом підакцизних товарів, відділу контролю митної вартості та відділу контролю країни походження товарів та застосування ставок митних зборів. В результаті, внутрішня організація управління вийшла громіздкою, некерованою, і неефективною. Окрім цього, в зв’язку із формуванням Євразійського економічного союзу так й не було створено єдиних підходів до реалізації системи управління ризиками.

Отже, функціонування таргетинг-центрів посилює ефект міжвідомчої взаємодії, зокрема при здійсненні державної митної справи та підносить національну безпеку на значно вищий рівень захисту економічних інтересів країни.

Пунда Олександр Олегович,
заступник директора з наукової роботи
Державного науково-дослідного інституту митної справи,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ МИТНИМИ ОРГАНАМИ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Митний кодекс України (*далі* – МК України) у главі 57 визначає комплекс заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності митними органами під час переміщення товарів через митний кордон України. Практична реалізація положень МК України щодо порядку здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, що містять об’єкти права інтелектуальної власності, ускладнюється низкою причин, які пов’язані як зі слабкою обізнаністю правовласників про систему заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України, так і з недосконалістю організації такої системи в цілому.

Обраний сьогодні Україною євроінтеграційний вектор розвитку обумовлює об’єктивну необхідність вивчення досвіду Європейського Союзу щодо митного забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності задля ефективної адаптації вітчизняного законодавства у відповідній сфері та впровадження в українську митну практику найбільш прийнятних і найкращих елементів такого досвіду.

Чільне місце серед нормативно-правових актів Європейського Союзу, які регулюють сферу митного забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності, протягом останнього десятиліття належало Регламенту Ради (ЄС) щодо митних заходів стосовно товарів з підозрою на порушення певних прав інтелектуальної власності та заходів, що мають вживатися стосовно товарів, які порушують такі права № 1383/2003 від 22.07.2003 р. (Council Regulation (EC)

No 1383/2003 of 22 July 2003 concerning customs action against goods suspected of infringing certain intellectual property rights and the measures to be taken against goods found to have infringed such rights) (*далі* – Регламент від 22.07.2003 р.) [1]. Цей документ був центральним нормативним актом, який регулював взаємовідносини митної служби, правовласників та імпортерів у частині захисту прав інтелектуальної власності.

Структурно Регламент від 22.07.2003 р. складався із преамбули, семи глав та двадцяти п'яти статей, якими визначалися предмет та сфера застосування, порядок подачі заявок та прийняття рішень митними органами, умови, що регулюють дії митних органів, уповноважені органи при вирішенні справ, дії, які порушують права інтелектуальної власності, відповідальність митних органів та правовласників й штрафні санкції за них.

Нормативний зміст Регламенту від 22.07.2003 р. зводиться до процесуальних норм, які виклали та конкретизували процедури, здійснювані митними органами на основі заяви, поданої правовласником. У контексті здійснення компаративістського аналізу цього нормативно-правового акту із вітчизняним законодавством, яке регулює правовідносини у митній сфері, зокрема із Митним Кодексом України від 13.03.2012 р. № 4495-VI [2], особливу увагу привертає до себе ряд положень, що стосуються категорії «контрафактні товари» та переліків об'єктів захисту права інтелектуальної власності.

Зокрема, автори Регламенту від 22.07.2003 р. уникнули формулювання визначення «контрафактних товарів», наводячи натомість у ст. 2 поіменний перелік ознак таких товарів. До них належать товари, включаючи упаковку, обгортку без авторизованої торгової марки, ідентичної торговому знаку, що відповідає зареєстрованому, того самого типу товарів чи який не може бути визначеним за його суттєвими ознаками, властивими такому товарному знаку, та який, крім того, порушує права правовласника за загальним законом [1].

Водночас, МК України навпаки визначає поняття «контрафактні товари» (товари, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, ввезення яких на митну територію України або вивезення з цієї території є порушенням прав інтелектуальної власності, що охороняються відповідно до закону (ст. 4)) [2], проте не деталізує такі товари у переліку.

Наступною відмінністю Регламенту від 22.07.2003 р. від МК України є перелік об'єктів права інтелектуальної власності, захист яких передбачається на законодавчому рівні. Відповідно до Регламенту від 22.07.2003 р. до такого переліку належать: торгові марки (знаки), об'єкти дизайнерського права, патентного права, ті, які мають свідоцтва додаткової охорони, сорти рослин, географічні назви [1]. МК України до об'єктів права інтелектуальної власності, захист яких гарантується під час переміщення через митний кордон України, зараховує корисні моделі, сорти рослин, породи тварин, компонування інтегральних мікросхем [2].

Тобто, у МК України враховано лише два види із шести, наведених у Регламенті від 22.07.2003 р., об'єктів права інтелектуальної власності: корисні моделі (у Регламенті від 22.07.2003 р. аналогами можна вважати об'єкти дизайнерського і патентного права) та сорти рослин.

Окремих змін зазнав і понятійно-категорійний апарат Регламенту від 12.06.2013 р. У ньому, зокрема, з'явилося поняття «піратські товари», яке, як правило, вживається у разом із поняттям «контрафактні товари», що взагалі не передбачено митним законодавством України. Якісні зміни торкнулися також строків, якими оперує Регламент. Так, якщо правовласник не підтвердив свою згоду на знищення товарів і не виступили проти знищення товару протягом десяти робочих днів, митні органи мають право вважати, що згода на знищення отримана. Тобто, відносини митних органів та правовласників товарів, які містять об'єкти інтелектуальної власності, будуються на принципі «мовчазної згоди».

Ще однією новелою, яка привертає до себе увагу в світлі порівняння із Регламентом Ради ЄС, який втратив чинність, та із чинним МК України, є поява уже згаданої норми щодо відбору митними органами зразків товарів, котрі є контрафактними або піратськими (ст. 19). Регламент від 22.07.2003 р. не передбачав такої процедури, і тому положення про відбір зразків (проб) для митної експертизи у МК України (ст. 356) видавалось таким, що потребує змін для узгодження із законодавством ЄС. Із набуттям чинності Регламенту від 12.06.2013 р. МК

України став у ще більшій мірі відповідати нормам законодавства ЄС у частині щодо відбору зразків для митної експертизи або відбору зразків товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, перед їх знищенням.

У Регламенті від 12.06.2013 р. з'явилася, у порівнянні із Регламентом від 22.07.2003 р. ще одна новація, яка стосується спрощеної процедури знищення контрафактних або піратських товарів, виявлених у поштових відправленнях. Метою впровадження такої процедури, як власне зазначається у Регламенті від 12.06.2013 р. (ст. 26), є зниження до мінімуму адміністративних витрат та запобігання порушенню прав інтелектуальної власності в поштовому і кур'єрському трафіку за результатами Інтернет-торгівлі [3].

Спрощена процедура знищення товарів може застосовуватися, якщо має місце одна із таких умов: 1) товари підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності; 2) товари не є швидкопсувними; 3) на товари поширюється дозвіл на застосування процедури знищення; 4) правовласник дав згоду на знищення товару; 5) товари перевозяться дрібними партіями, тобто, вагою не більше 2 кг [3].

МК України також передбачає застосування спрощеної процедури знищення товарів, митне оформлення яких призупинено за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності (ст. 401). Знищення товарів за спрощеною процедурою відбувається під митним контролем до розгляду судом справи про порушення прав інтелектуальної власності [3].

Разом із тим, МК України не містить аналогічної норми щодо знищення товарів, запідозрених у порушенні прав інтелектуальної власності, які пересилаються (ввозяться) на територію України. Це дозволяє нам запропонувати законодавче закріплення розкритого вище положення. Не в останню чергу це визначається тим, що в умовах пришвидшеного темпу розвитку інформаційних технологій виник і надзвичайно прогресує новий сектор збуту товару – Інтернет-торгівля, що практично унеможливлює контроль руху товарів, серед яких і ті, операції з якими порушують право інтелектуальної власності. Крім того, такий крок сприяв би узгодженню МК України із митним законодавством ЄС.

Отже, митне законодавство України на сучасному етапі реалізації євроінтеграційного курсу нашої держави не потребує особливих змін із метою його адаптації та узгодження із законодавством ЄС у частині забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності. Як показав здійснений нами порівняльний аналіз Регламенту від 22.07.2003 р., Регламенту від 12.06.2013 р. і МК України, останній значно краще узгоджується із чинним нині Регламентом, аніж із тим, що уже втратив чинність. Це можна пояснити далекоглядністю та професійністю авторів МК України.

Попри це є потреба внести окремі зміни у МК України задля подальшого його удосконалення у напрямі адаптації до митного законодавства ЄС. Зокрема, було би доцільно: 1) внести зміни до МК України у частині щодо митних режимів: вилучивши із переліку режимів (процедур), у які може бути поміщений контрафактний товар, положення про руйнування і залишити лише положення про процедуру знищення; 2) закріпити законодавчо принцип «мовчазної згоди» щодо дозволу власника на знищення товарів, якими порушено право інтелектуальної власності, як основоположний у правовідносинах між митними органами та власником таких товарів; 3) доповнити МК України нормою про спрощену процедуру знищення товарів, якими порушується право інтелектуальної власності, які пересилаються поштовим (кур'єрським) трафіком.

Використані джерела:

1. *Регламент Ради (ЄС) щодо митних заходів стосовно товарів з підозрою на порушення певних прав інтелектуальної власності та заходів, що мають вживатися стосовно товарів, які порушують такі права [Електронний ресурс]. – закон : [прийнятий Радою ЄС 22.07.2003 р. № 1383/2003]. – Режим доступу : http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=126980.*
2. *Митний Кодекс України [Електронний ресурс]. – закон [прийнятий Верх. Радою Укр. 13.03.2012 № 4495-VI]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17.*

3. *Regulation (EU) N 608/2013 of the European Parliament and of the Council of 12 June 2013 concerning customs enforcement of intellectual property rights and repealing Council Regulation (EC) N 1383/2003 [Electronic resource] // Access to European Union Law. – Mode of access: http://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&sl=en&tl=uk&u=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fanti_fraud%2Fdocuments%2Feu-revenue%2Fr608_2013_en.pdf.*

Радченко Олександр Віталійович,
професор надзвичайний Поморської академії в Слупську (Республіка Польща),
доктор наук з державного управління, професор,
Михальські Томаш,
професор Гданського національного університету (Республіка Польща),
доктор хабілітований, професор

КУРС НА ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ – СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Риторика європейської інтеграції вимагає від нас розуміння досить простих речей. Якщо наша стратегічна мета – Європейський союз – ми мусимо «переводити рейки» вітчизняного державного управління на європейські стандарти та процедури публічного врядування. Назвемо найголовніші з них, спираючись на найвідоміші дослідження західноєвропейських цінностей такими дослідниками, як У. Е. Бейкер, Р. Даль, Р. Інглегарт, А. Пшеворський, С. Хантінгтон та ін.

Насамперед, цінністю сама по собі є демократія, причому не стільки як абстрактний принцип, а як жорстка вимога дотримання відповідних процедур. Найбільш стисло та ємко цю ціннісну рису подав А. Пшеворський у своєму знаменитому вислові: «Демократія є визначеністю процедур за невизначеності результату» [2, p. 80]. Можна визнати, що власна українська історична спадщина доводить притаманність нашому народові традицій здійснення народовладдя за часів Київської Русі, та Козаччини. Сучасне українське суспільство також характеризується широким визнанням демократії як самостійної суспільної та державної цінності. Однак як в історії, так і зараз демократія для нас є радше саме принципом, абстрактним ідеалом, що дозволяє українцям від пересічного громадянина до Президента з легкістю нехтувати будь-якими демократичними процедурами, включно з конституційними приписами.

Принциповою цінністю демократичного врядування є законослухняність. Концепція «закон – понад усе», а відтак правова культура в цивілізованому бутті була успадкована від римлян з їх Pereat mundus, fiat iustitia! – Хай згине світ, але здійсниться правосуддя! [3, с. 128].

Слід зазначити, що імплементація законослухняності, за визначенням самих європейців, є однією з найголовніших перешкод на шляху європейської інтеграції України. Адже щодо відносин з правом, то у історичному ракурсі та ж Козацька доба характеризується козацькою вольницею, а наприклад, Слобожанщина заселялася пасіонарними втікачами від поневолення й була соціальною базою народних бунтів та анархічної республіки Нестора Махно – які вже за визначенням є викликом закону. Відлуннями тієї вольниці є постійне зневажання наріжним каменем демократичного права – презумпції невинуватості – першими особами держави й самим міністром внутрішніх справ, що без вироку суду на всю країну називають один одного й своїх опонентів злочинцями, зрадниками, змовниками тощо. Власне традиція переважання політичної доцільності над законом, що яскраво висвітлилася під час помаранчевої революції, може бути визнаною однією з визначальних ціннісно-ментальних характеристик сучасного українського суспільства.

Такі світоглядні цінності католицизму та протестантства як богоугодність наполегливої праці та прагнення власного економічного процвітання, обумовлюють сильні позиції приватної власності, а відтак – її захисту з боку держави, ефективної системи прав людини. Саме це,

за М. Вебером, стало підґрунтям економічної ефективності західної цивілізації. Практика підтверджує справедливість такого висновку: у відомому дослідженні 65 країн світу Р. Інглегарта та У. Е. Бейкера "Модернізація, культурні зміни та стійкість традиційних цінностей" [4, с. 146] доведено залежність демократичності від ВВП. Цей графік наглядно демонструє, що найбільший рівень як демократії, так і економічної ефективності належить історично протестантським та католицьким країнам, яким значно поступаються конфуціанські, православні та мусульманські.

Важливими цінностями демократії є релігійний, соціальний та мовній плюралізм, як основа консенсусного типу мислення та здатності поступатися власними інтересами заради досягнення взаємопорозуміння. Європейська традиція розділення властей, релігійний та мовний плюралізм рано дали початок соціальним станам, парламентам і іншим інститутам, покликаним виражати інтереси аристократів, духівництва, купців і інших соціальних груп. Ці органи забезпечили форми представництва, які під час модернізації розвинулися в інститути сучасної демократії та зумовили неоцінимий внесок до розвитку свободи та терпимості, визнанні прав меншин на автономний соціально-політичний, культурний, мовний тощо розвиток.

На жаль, релігійний, соціальний, мовний плюралізм (що на Заході обумовлює доброзичливе ставлення до "чужих" – представників інших соціальних верств, інших регіонів, інших поглядів або традицій) не є притаманних українському суспільству. Останнім часом в нашій країні домінує протилежне – гостре несприйняття, відторгнення альтернативних політичних поглядів, що перетворюється на ціннісну розколотість. Ця розколотість, за свідченням М. Михальченка та Ю. Шайгородського "проявляється в зовнішньополітичних орієнтаціях еліт і особистостей (куди йти, з ким дружити і проти кого дружити), в духовно-культурній сфері, в повсякденному житті, в дотриманні норм демократії, моралі тощо…" [5].

Країни, що стали на шлях демократичних перетворень, але не спромоглися імплементувати в широкі маси суспільства демократичні цінності, частіше за все реалізують один з трьох найімовірних сценаріїв державотворчих трансформацій:

- "війна всіх проти всіх" – передбачає відсутність у одного з владних суб'єктів значної переваги у контролі над ресурсами за умови використання значною кількістю владних суб'єктів силових стратегій;
- "переможець отримує все" – використання владними суб'єктами силових стратегій у випадку наявності домінуючого суб'єкта формує модель вирішення конфлікту за принципом «гри з нульовою сумою». Тобто, в результаті конфлікту один із суб'єктів отримує повну перевагу над усіма іншими та максимізує чи навіть монополізує свій контроль над ресурсами;
- "картель еліт" – використання владними суб'єктами компромісних стратегій у випадку наявності домінуючого суб'єкта сприяє досягненню згоди владними суб'єктами про взаємне прийняття формальних та/чи неформальних норм та правил політичної діяльності нового режиму на умовах, що їх запропонував домінуючий суб'єкт;
- "боротьба за правилами" або "пакт еліт" – використання владними суб'єктами компромісних стратегій у випадку відсутності домінуючого суб'єкта. Формальні норми та правила політичної діяльності нового режиму існують як основні інструменти боротьби суб'єктів за максимальний контроль над ресурсами [6, с. 33].

З цих сценаріїв найбільш позитивним є останній, коли конкуруючі еліти укладають публічний (як в Іспанії після диктатури Франко), або неформальний пакт про "мирне співіснування", в політикумі виробляються певні правила політичної поведінки, які переважно не порушуються, в практику державного та політичного управління поступово все ширше входять демократичні принципи та процедури. За таких умов суспільство поступово всотує демократичні цінності, демократизуються суспільно-політичні відносини й це, врешті-решт призводить до остаточної розбудови демократичного ладу. На жаль, для України часи президентства В. Ющенка скоріше характеризувалися сценарієм «війна всіх проти всіх», часів президентства В. Януковича – як «переможець отримує все», зараз, за президентство П. Порошенка ближчим до дійсності є "картель еліт".

Між тим, за переконанням Р. Даля, "консолідація демократії вимагає усталеної демократичної культури, що здатна допомогти країні здолати кризи, забезпечує адекватну емоційну і раціональну підтримку чіткому виконанню демократичних процедур. Якщо ж політичні інститути не спираються на демократичну політичну культуру, то кризова ситуація може спрямувати державу на шлях до авторитаризму" [7, с. 34]. Тієї ж думки дотримуються Г. Алмонд та С. Верба, які визначають запровадження світоглядно-ідеологічних цінностей демократії у суспільну свідомість як необхідну передумову політичної трансформації країн, що встали на шлях розбудови демократичних суспільств [8, с. 99]. Таким чином, демократизація політичних процесів в Україні в ціннісному аспекті передбачає імплементацію в суспільну свідомість основних цінностей демократії шляхом формування та реалізації національної програми формування нової ціннісної системи суспільного світогляду та демократичної політичної культури в Україні.

Використані джерела:

1. *Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. / С. Хантингтон – М. : ООО Изд-во АСТ, 2003. – 605 с.*
2. *Przeworski A. Democracy and the Market. New York : Cambridge Univ. Press, 1991.*
3. *Латинские крылатые выражения / Составитель Ю. Цибульник – Х. : Фолио, 2005. – 256 с.*
4. *Теория и практика демократии. Избранные тексты / Пер.с англ. Под ред. В. Л. Иноземцева, Б. Г. Капустина. – М. : Ладомир, 2006, – 496 с.*
5. *Михальченко М. Цивілізаційна чи ціннісна розколотість України? [Електронний ресурс] / М.Михальченко Ю. Шайгородський // Політичний менеджмент, 2006. – № 6. – Режим доступу : http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=65&c=1465*
6. *Білоус А. Політико-правові системи: світ і Україна. Навчальний посібник. / А.Білоус; 2-е вид., перероб. і доп. – К. : АМУПП, 2000. – 198 с*
7. *Dahl R. Development and Democratic Culture in Consolidating the Third Wave Democracies / Ed. by L. Diamond, Marc F. Plattner – Baltimor; London, 1997.*
8. *Almond G.A. Capitalism and Democracy. – Political Science & Politics, 1991.– № 9. – P. 463–470.*

Рижа Тетяна Володимирівна,
доцент кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук

РЕАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ АВТОНОМІЇ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Упродовж тривалого часу економічний розвиток вітчизняних вищих навчальних закладів (ВНЗ) забезпечувався повним державним фінансуванням. Державне регулювання, що характеризувалось плануванням діяльності та розвитком закладів освіти на рівні відповідних владних структур, централізованим державним управлінням на основі нормативних документів, прямим підпорядкуванням і контролем держави у фінансово-господарській діяльності освітніх закладів, виключало можливість самостійного прийняття рішень. У період реформування системи освіти у незалежній Україні посилилося централізоване управління, посилилася відповідальність ВНЗ у фінансово-господарській діяльності, загострилася невідповідність між фактичними асигнуваннями та реальними потребами освіти.

Законом України «Про вищу освіту» від 1.07.2014 р. № 1556-VII передбачено розширення перспектив вищих навчальних закладів у здійсненні фінансово-господарської діяльності, в тому числі для інноваційної активності. Принцип автономії, як один з принципів державної політики в сфері освіти, запроваджується в якості головного при реформуванні та адаптації системи вищої освіти до мінливих соціально-економічних умов.

Автономія вищого навчального закладу визначається як самостійність, незалежність і відповідальність вищого навчального закладу у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації наукових досліджень, освітнього процесу, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів [1].

У фінансово-господарській діяльності державних і комунальних ВНЗ принцип автономії передбачає право надавати додаткові освітні та інші платні послуги, самостійно розпоряджається власними надходженнями, одержаними від надання дозволених законодавством України платних послуг. Одним з перших кроків на шляху до забезпечення фінансової стабільності ВНЗ в ринкових умовах стало внесення до переліку можливих джерел фінансування крім коштів відповідних бюджетів, коштів галузей національної економіки, державних підприємств і організацій, а також додаткових джерел фінансування. Вищим навчальним закладам згідно чинного законодавства надано право формувати власні надходження шляхом надання послуг у багатьох сферах діяльності.

Із введенням в дію нового Закону «Про вищу освіту» чи не найприємнішою новиною для керівників та фінансових служб державних і комунальних вищих навчальних закладів стала можливість розміщувати власні надходження, отримані від плати за послуги, що надаються згідно з освітньою, науковою та навчально-виробничою діяльністю, благодійні внески та гранти як на спеціальних реєстраційних рахунках, відкритих в територіальному органі центрального органу виконавчої влади у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, так і на поточних та/або вкладних (депозитних) рахунках установ державних банків.

Реально використовувати цей інструмент стане можливим з 1 січня 2016 року після внесення відповідних змін до Бюджетного кодексу України. Це дозволить оперативно і без затримок здійснювати необхідні виплати, в тому числі виплачувати заробітну плату працівникам.

Державою визначено правовий статус майна, який використовується навчальним закладом. Відповідно до ст. 66 Закону «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 року N 2984-III вищий навчальний заклад у межах, визначених законодавством України, та відповідно до статуту мав право використовувати майно, передане в оперативне управління, в тому числі для здійснення освітньої діяльності, ведення господарської діяльності, надання майна в оренду та в користування. Разом з тим, для уникнення безгосподарного використання та неефективного розпорядження майном, що передане ВНЗ в оперативне управління, ст. 137 Господарського кодексу України, передбачено наступне: власник майна, закріпленого на праві оперативного управління за суб'єктом господарювання, здійснює контроль за використанням і збереженням переданого в оперативне управління майна безпосередньо або через уповноважений ним орган і має право вилучати у суб'єкта господарювання надлишкове майно, а також майно, що не використовується, та майно, що використовується ним не за призначенням [2]. Законом України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII передбачено, що майно закріплюється за державним або комунальним вищим навчальним закладом на праві господарського відання і не може бути предметом застави, а також не підлягає вилученню або передачі у власність юридичним і фізичним особам без згоди засновників вищого навчального закладу та вищого колегіального органу самоврядування вищого навчального закладу, крім випадків, передбачених законодавством.

Як і право оперативного управління, право господарського відання є похідним від права власності і більш обмежене порівняно з ним. Але воно ширше, ніж право оперативного управління. Якщо право оперативного управління зазвичай охоплює одночасно лише 2 – володіння і користування або володіння і розпорядження, то право господарського відання містить усі 3 правомочності – володіння, користування і розпорядження.

Загальна для усіх вищих навчальних закладів проблема браку коштів викликала полеміку навколо питання надання можливості навчальним закладам корегувати ціну на освітні послуги щороку на індекс інфляції. Нагадаємо, що ч. 6 ст. 64 Закону України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 р. № 2984-III було визначено, що розмір плати за весь строк навчання або за надання додаткових освітніх послуг не може змінюватися протягом усього строку нав-

чання, тобто ціна на освітню послугу за рік навчання враховує ціну попереднього року та індекс інфляції за попередній календарний рік. За таких умов не беруться до уваги показники індексів інфляції наступних років навчання, при тому, що вони реально відображають зміни споживчих цін на товари, що придбаваються навчальним закладом протягом цього періоду. Прийнятим 1 липня 2014 року Законом України «Про вищу освіту» № 1556-VII встановлено, що вищий навчальний заклад має право змінювати плату за навчання у порядку, передбаченому договором, не частіше одного разу на рік і не більш як на офіційно визначений рівень інфляції за попередній календарний рік. За таких умов вищі навчальні заклади мають можливість поліпшити фінансовий стан за рахунок щорічного підвищення плати за навчання на індекс інфляції.

Новий закон Про вищу освіту дозволяє вищим навчальним закладам засновувати підприємства, в тому числі для інноваційної активності, які б могли виступати з'єднувальною ланкою між наукою, вченими і фірмами. Визначальними, на нашу думку, у цьому процесі є два аспекти:

- встановлення зв'язків навчальних закладів з бізнесом та промисловістю, які стають джерелом фінансування та експериментальною базою для впровадження результатів досліджень;
- надання значної фінансової самостійності університетським підрозділам у залученні та використанні коштів.

Зазначимо, що процеси реформування вітчизняної вищої освіти спрямовуються на покращення якості освітніх послуг та супроводжуються фінансовою нестабільністю освітніх установ, проблемами практичної реалізації принципу автономії за сучасних умов функціонування, невідповідністю інтересів суб'єктів освіти їхнім можливостям.

Отже, сьогодні система освіти функціонує у напрямку розширення можливостей навчальних закладів вирішувати проблеми самостійно власними силами. Використовуючи власні ресурси та внутрішній потенціал, вищий навчальний заклад здатний покращити характеристики системи управління освітою шляхом зміни її якісних показників.

Використані джерела:

1. *Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 63. – Ст. 1728.*
2. *Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003: – № 11. – Ст. 462.*

Романова Валентина Василівна,
професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент

ПОДОЛАННЯ ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ДИСБАЛАНСУ НА РИНКУ ПРАЦІ

Забезпечення економічної могутності держави та перехід України до моделі розвитку, в якій основним джерелом економічного зростання є розвиток людського капіталу, потребує кардинального вирішення проблем, пов'язаних з функціонуванням ринку праці. Нинішній стан ринку праці в Україні вимагає проведення реформ, спрямованих, насамперед, на захист непрацевлаштованого населення та підвищення рівня життя.

Адже складна політична й соціально-економічна ситуація в Україні чітко висвітлила накопичені проблеми в сфері зайнятості: високе безробіття, неповна зайнятість, недовикористання професійних навичок, зокрема молоді, розбалансування ринку освітніх послуг і ринку

праці. Чисельність безробітного населення у віці 15-70 років (за методологією МОП) у 2014 році становила 1847,6 тис. осіб, рівень безробіття населення працездатного віку склав 9,7%, тоді як у 2010році він був на рівні 8,2 %. Навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць (вакантних посад), станом на липень 2015 року, становило 103 особи. Відсоток безробітного населення за причиною непрацевлаштованих після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації зріс з 15,7% у 2010 році до 17,3% у 2014 році [5].

Про дисбаланс між потребами ринку праці і професійною освітою свідчить наявність значної чисельності фахівців, які не мають попиту на ринку праці, іншими словами людський капітал, сформований системою освіти, залишається недовикористаним або взагалі незатребуваним на ринку праці, при цьому відмічається дефіцит працівників багатьох професій та спеціальностей. Поширеним явищем на ринку праці є виконання малокваліфікованої й часто низькооплачуваної роботи працівниками з високою формальною підготовкою, що свідчить або про низьку якість освіти, або про нераціональне використання праці, а також про знецінення набутого фахівцями освітньо-кваліфікаційного потенціалу на внутрішньому ринку праці. Окрім того, багато незатребуваних на вітчизняному ринку праці фахівців заповнюють вакансії, пропоновані іноземними державами, тобто Україна стала постачальником кваліфікованих людських ресурсів.

Проблема забезпечення узгодженості підготовки фахівців у навчальних закладах з потребами ринку праці з врахуванням мінливого середовища є предметом досліджень вітчизняних вчених – педагогів, економістів, управлінців, фахівців у сфері соціології. В працях С. Бандура, В. Гуртова, Т. Заяць, Е. Лібанової, О. Кочемировської, Ю. Маршавіна, Н. Ничкало, О. Олейнікової, В. Савченка, В. Скульської, О. Цимбал, Л. Шевченко та інших вчених розкрито різноманітні аспекти професійної підготовки громадян (зокрема, безробітних) для ринку праці, вирішення проблеми забезпечення збалансованості попиту на фахівців, профорієнтації і професійної підготовки молоді та дорослого населення, висвітлено світовий досвід планування підготовки спеціалістів відповідно до прогнозованих потреб суспільства.

В Україні, за розрахунками науковців, загальні втрати і витрати від професійного дисбалансу, пов’язаного з відсутністю на ринку праці потрібних фахівців та безробіттям випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів, у 2012 р. склали понад 1,3 млрд. грн. [3].

Слід зазначити, що проблема розбалансування ринку освітніх послуг і ринку праці актуальна для багатьох країн світу, зокрема, у Швеції за одержаною спеціальністю працюють 61 % чоловіків і 71 % жінок із вищою освітою, у США – 55 % працівників, у Росії – 50 % [1, с. 177, 185]. Але в різних країнах багато зусиль докладається до того, щоб цей дисбаланс усунути: проводяться різноманітні спостережні дослідження, складаються короткострокові й довгострокові прогнози стосовно потреб ринку праці в працівниках різних кваліфікацій загалом і щодо окремих секторів ринку. Так, в усіх країнах Євросоюзу розроблені прогнози відносно зайнятості тих чи інших спеціалістів в економіці конкретної країни, активно розвиваються ”програми навчання на протязі всього життя”. У них також функціонують секторальні об’єднання роботодавців, які регулюють ряд питань, пов’язаних з вищою освітою [4]. Хоча, загалом, проблема прогнозів економічного розвитку й пов’язаних із ним змін у пропозиції освітніх послуг, залишається гострою в усіх розвинутих країнах.

В Україні необхідність вирішення проблеми подолання освітньо-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці декларується, починаючи з 1996 року. Аналогічні висновки були оприлюднені в 2003, 2005, 2007, 2008 роках; на них ґрунтуються відповідні Концепції та Програми, але більшість з них залишаються нереалізованими та зберігається невизначеність механізму формування потреби у підготовці кадрів. Центральні та місцеві органи влади не беруть відповідальність за цей напрям, що поглиблює диспропорції між реальною потребою регіональних ринків праці і обсягами підготовки фахівців за спеціальностями [2]. Незважаючи на схвалення Стратегії інноваційного розвитку України в умовах глобалізаційних викликів на період з 2010 до 2020 року, держава не має комплексного підходу до прогнозування потреб виробничої й

невиробничої сфер у кваліфікованих спеціалістах і робітниках з урахуванням особливостей розвитку та структури національної економіки.

В Україні на сьогоднішній день не існує чіткої картини стану ринку праці в якісному розрізі, що пов'язано з відсутність вірогідної статистики щодо реального співвідношення попиту й пропозиції кадрів на національному ринку праці, відсутністю методів організованого на загальнодержавному рівні збору інформації про мобільність працівників в межах видів діяльності. До того ж, і суб'єкти господарювання не надають повної інформації щодо потреб у працівниках, з врахуванням змін до рівня їх кваліфікаційних вимог. Відсутня також реальна узагальнена інформація щодо працевлаштування випускників за окремими спеціалізаціями (незалежно від форми власності роботодавця).

Тому, важливими в теперішній ситуації є вияв політичної волі та формування нормативного підґрунтя щодо розв'язання проблем якісного наповнення ринку праці. В державі потрібні нові дієві законодавчі інструменти й механізми для того, щоб налагодити співпрацю між різними учасниками ринку праці, стимулювати роботодавців до створення нових робочих місць в складних соціально-економічних і політичних умовах сучасності. А освіта має продукувати індивідів, здатних забезпечити прискорене економічне зростання і культурний розвиток країни, свідомих, суспільно активних громадян, конкурентоспроможних на європейському і світових ринках праці.

Розпочата в Україні модернізація Державної служби зайнятості передбачає створення на її базі Національного агентства зайнятості, яке, як відомо, має запрацювати з 1 січня 2016 року. Важливо, щоб в переліку основних функцій цього органу було здійснення постійного моніторингу ринку праці на основі збору й аналізу різноманітної інформації та складання, разом з Міністерством соціальної політики, коротко- та середньострокових прогнозів попиту на робочу силу, на основі застосування статистичних, економіко-математичних і соціологічних методів дослідження. Результати прогнозів, які складатимуться, повинні направлятися в навчальні заклади й органи управління освітою, а також в організації, які здійснюють профорієнтацію молоді. Важливо, щоб не лише на загальнодержавному, але й на регіональному рівнях була забезпечена можливість доведення до відома роботодавців, освітніх закладів, ЗМІ інформації про те, які професії та за якими освітньо-кваліфікаційними рівнями будуть затребувані протягом найближчого часу (шести місяців та року). До того ж, на регіональному рівні не обійтися без складання Регіональних програм розвитку професійної освіти, які мають спиратися на реальну потребу у фахівцях (з урахуванням перспектив соціально-економічного розвитку регіону). Така інформація дасть змогу молодим людям більш обґрунтовано підходити до вибору майбутнього виду професійної діяльності, а професійно-технічним і вищим навчальним закладам, враховуючи розробку нових професійних стандартів, передбачених Проектом Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років [6], визначати напрями, професії та спеціальності, за якими здійснюватиметься навчання студентів.

Актуалізується також вирішення питань розробки та запровадження нових механізмів регулювання ринку праці й додаткових сервісних послуг, як шукачам роботи, так і роботодавцям. Врахування європейського досвіду спонукає до створення консалтингових, інформаційно-ресурсних центрів, використання бази існуючих центрів професійно-технічної освіти державної служби зайнятості для підготовки кваліфікованих фахівців. Доцільним є подальше застосування компенсаторів для роботодавців з метою стимулювання їх до створення нових робочих місць, особливо для молоді, а також створення та розширення можливостей для студентів проходити стажування у роботодавців і, відповідно, отримувати необхідний досвід роботи та перспективу працевлаштування. Роботодавців необхідно залучити в освітній процес на всіх етапах: проектування навчання, забезпечення практики та стажування, перевірки результатів навчання. Важливо найближчим часом завершити, розпочату асоціаціями роботодавців, роботу щодо розроблення Національної системи кваліфікацій.

Можливості різних веб-порталів України з пошуку роботи дозволяють створити, так званий, кадровий "ліфт" для осіб, які шукають роботу, що дасть можливість кожному з них у максимальному інформаційному просторі оперативно визначитися щодо прийнятного місця праці.

В подоланні освітньо-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці повинні бути зацікавлені різні сторони, а саме: органи державного управління, система вищої і професійної освіти, роботодавці та працівники (потенційні працівники), між якими має відбуватися системна взаємодія. Важлива роль належить також вітчизняній науці в частині розробки комплексного підходу до прогнозування та наукових методик визначення перспективних потреб виробничої й невиробничої сфер у фахівцях з різним рівнем кваліфікації, а також обсягів їх підготовки в професійних та вищих навчальних закладах з урахуванням структури національної економіки.

Використані джерела:

1. *Гимпельсон В. Е. Выбор профессии: чему учились и где пригодились? [Текст] / В. Е. Гимпельсон, Р. И. Капелюшников, Т. С. Карабчук, З. А. Рыжикова, Т. А. Буляк // Экономический журнал ВШЭ. – 2009. – Т. 13. – № 2. – С. 172-216.*
2. *Кочемировська О. Напрями оптимізації державної політики в сфері розвитку трудового потенціалу України : аналіт. доп. / О. Кочемировська. – К. : НІСД, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/public/File/2013naukanrozrobku/trudpotenc.pdf.*
3. *Маршавін Ю. Методологічні та прикладні засади визначення економічних втрат від професійного дисбалансу на ринку праці України / Ю.М. Маршавін // Ринок праці та зайнятість населення. – 2013. № 2. – С. 3–7.*
4. *Шевченко Л. Дисбаланс професійної освіти і ринку праці: сутність, причини, шляхи подолання / Л. Шевченко // Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5PNW2010/Economics/58093.doc.htm.*
5. *Економічна активність населення за матеріалами вибіркових обстежень (річні дані), 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2006/rp/ean/eanu/brnprrikbu.htm.*
6. *Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.naiau.kiev.ua/files/zakon_ukr/proek-rozv-osvitu.pdf.*

Руда Тетяна Василівна,
старший науковий співробітник відділу наукових досліджень
з організаційних питань митної справи
Державного науково-дослідного інституту митної справи,
кандидат економічних наук,
Неліпович Олена Володимирівна,
старший науковий співробітник відділу наукових досліджень
з організаційних питань митної справи
Державного науково-дослідного інституту митної справи

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ПОПЕРЕДНЬОГО ІНФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

За сучасних умов основна складова витрат часу на здійснення митних формальностей на кордоні пов’язана не із здійсненням митних процедур, а з відсутністю у перевізників необхідних відомостей про товари, дозвільних документів, у тому числі в електронному вигляді. Одним із способів активізації товарообігу, а також удосконалення митного контролю є використання електронного попереднього інформування про переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон.

На сьогодні попереднє інформування є одним із інструментів, сучасною інформаційною технологією, яка може стати потужною передумовою для формування митниці нового покоління – «електронної митниці», спрямованої на спрощення й ефективізацію митних процедур.

Побудова цивілізованого інституту попереднього інформування вимагає, в першу чергу, впровадження електронного документообігу, формування єдиного інформаційного простору й тотального запровадження електронних комунікаційних технологій у діяльність усіх контролюючих органів. Окрім того, слід розуміти, що попереднє інформування не є «панацеєю» від усіх негативних моментів, які на сьогодні притаманні митній сфері, воно діятиме за умови чіткого розуміння мети його застосування. При цьому, результативність його впровадження напряму залежить від ступеня імплементованості в систему управління ризиками. Варто відмітити, що впровадження попереднього інформування передбачає вироблення єдиних вимог до попередньої інформації, які діятимуть в усіх пунктах пропуску залежно від їх функціональної спрямованості.

З технічної точки зору, впровадження і розвиток попереднього інформування передбачає функціонування автоматизованої системи, орієнтованої на реалізацію єдиного алгоритму автоматизованої обробки відомостей, що заявляються в митній декларації, із здійсненням автоматизованого формато-логічного контролю, аналізу ризиків і виданням різноманітних застережень для посадових осіб митних органів, які здійснюють митний контроль і митне оформлення товарів.

Окрім того, доцільною є чітка орієнтація на європейську практику використання даного інструменту, й формування власного інституту за її зразком, що створить передумови для формування інформаційного простору, який відповідає міжнародним вимогам.

На міжнародному рівні потребу в узгодженні та уніфікації процедур і вимог, що застосовуються до товарів та послуг викликали світові процеси глобалізації та поширення концепції вільної торгівлі. Зазначена вище тенденція стосувалась насамперед юридичних аспектів торгівлі, як наприклад, митних відносин між країнами. Стосовно попереднього інформування, то Міжнародна конвенція зі спрощення та гармонізації митних процедур (Кіотська конвенція, 1999) передбачає необхідність при розробці митних процедур використовувати попередню інформацію і забезпечувати її передачу в електронному вигляді [1].

Поряд з іншими механізмами та інструментами, попереднє інформування і електронне декларування виступає основою для впровадження Рамкових стандартів безпеки та полегшення торгівлі, впровадження інтегрованого управління ланцюгом поставок в рамках проведеної роботи ВМО.

Варто зауважити, що попереднє інформування активно розвивається в умовах небезпеки зростання міжнародного тероризму. Урядами низки країн були прийняті правила і укладені угоди з діловими колами для забезпечення необхідного рівня безпеки на базі результатів оцінки ризиків, проведеної до прибуття товарів на митну територію: програма митної служби Канади «Партнери по захисту» (PIP), програма митної служби Австралії «Передня лінія та акредитований клієнт», програма митної служби США «C-TPAT», програма митної служби Нової Зеландії «SEP and FrontLine».

За останні роки Україна здійснила цілу низку конкретних заходів в напрямку адаптації законодавства до міжнародних та європейських стандартів, що стосуються саме переміщення через митний кордон та оптимізації митних процедур.

Серед передумов створення системи попереднього інформування в Україні варто виділити наступні:

1. Перед Державною фіскальною службою України, як і перед митними службами всіх держав, стоїть важлива ціль – створити умови для мінімізації загроз економічної і національної безпеки держави і одночасно забезпечити сприяння торгівлі, створити сприятливі умови для залучення інвестицій.
2. Всесвітня митна організація вважає показником високого розвитку митної служби використання нею попередньої інформації. Міжнародна конвенція зі спрощенню і гармонізації митних процедур (Кіотська конвенція, 1999) передбачає необхідність при здійсненні

митних процедур використовувати попередню інформацію і забезпечувати передачу її в електронному вигляді.

3. Попереднє інформування є основою для впровадження Рамкових стандартів безпеки та полегшення торгівлі, впровадження управління інтегрованим ланцюгом поставок. Воно активно розвивається в умовах небезпеки зростання міжнародного тероризму.
4. Митний кодекс України не передбачає обов'язкове надання попередньої інформації за винятком попереднього повідомлення митних органів про намір ввезти товари на митну територію України у відповідності до статті 194. Попереднє повідомлення про намір ввезти товари на митну територію України здійснюється шляхом надання органу доходів і зборів, в зоні діяльності якого товари будуть пред'явлені для митного оформлення, попередньої митної декларації або іншого документа, що може використовуватися замість митної декларації відповідно до статті 94 МКУ [2].

Разом з тим, Концепція системи інформаційного обміну при попередньому інформуванні, затверджена наказом ДМСУ 07.03.2012 № 153 визначає цілі та принципи побудови системи інформаційного обміну при попередньому інформуванні всіх потенційних агентів та митниць в частині попереднього інформування про товари та транспортні засоби, які плануються до переміщення під митним контролем по митній території України [3].

Серед основних напрямів розвитку інституту попереднього інформування в Україні доцільно виділити наступні:

- внутрішні – розвиток співробітництва між митницями та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;
- зовнішні – створення єдиного інформаційного простору для інформаційного обміну з митними органами іноземних держав.

При цьому, перевагами використання системи попереднього інформування для вітчизняних учасників митних правовідносин є наступні: зменшення часових витрат й скорочення черг при перетині державного митного кордону; усунення передумов для фальсифікації та заміни документів; скорочення впливу суб'єктивних факторів при прийнятті посадовою особою митниці рішення про видачу дозволу на митний транзит у пункті ввезення; підвищення ефективності митного контролю; створення атмосфери взаємодії, взаємної довіри та транспарентності між учасниками ЗЕД та митницями; підвищення ритмічності роботи митниць та їх структурних підрозділів; активізація електронного документообігу; підвищення рівня державної безпеки.

Серед основних проблемних аспектів застосування попереднього інформування є: ризик формування нежиттєздатного інституту, який замість спрощення, навпаки, ускладнить діяльність учасників ЗЕД; неналежне впровадження електронного документообігу спровокує дублювання документів в паперовому варіанті, що призведе до додаткових витрат часу та коштів учасників ЗЕД та митниць; потенційне створення черг у пунктах пропуску із перевізників, що використовують попереднє інформування; виникнення збоїв програмного продукту, що може призвести до небажаних простоїв на кордоні; недовіра суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до сучасних технологій.

Проаналізувавши основні переваги й недоліки практичного застосування попереднього інформування. Варто відмітити, що більшість вітчизняних суб'єктів ЗЕД уже не один рік працюють на міжнародному ринку застосовуючи даний інструмент, а тому ризик несприйняття такого нововведення є досить невисоким. Окрім того, орієнтація на налагодження тісної співпраці із Європейським Союзом вимагає переосмислення ролі митниць й переформатування спрямованості їх діяльності з відверто фіскальної на сервісну, клієнтоорієнтовану, направлену на надання якісних митних послуг, які спонукатимуть до розвитку міжнародної торгівлі й покращення інвестиційної привабливості країни. Саме попереднє інформування, у даному випадку може стати одним із численних кроків на шляху до побудови інституту митної служби нової формації, проте його запровадження вимагає належної підготовки й переосмислення принципів здійснення державної митної справи. Сегментне запровадження цієї технології або ж формування власного інституту попереднього інформування незорієнтованого на інтеграцію до європейського митного простору не дасть суттєвих практичних результатів у кращому

випадку, у гіршому ж – навпаки, сприятиме нарощенню бюрократизації й активізації корупційних діянь у митній сфері.

Використані джерела:

1. *Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 р. : [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws.*
2. *Митний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України [прийнято Верхов. Радою 13 березня 2012 року № 4495-VI]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17.*
3. *Концепція системи інформаційного обміну при попередньому інформуванні [Електронний ресурс] : наказ [затверджено ДМСУ 07.03.2012 № 153]. – Режим доступу: http://www.mdoffice.com.ua/ru/aSNewsDic.PrintNews?dat=30032012&num=259260.*

Рудик Володимир Касянович,
в. о. завідувача кафедри фінансів і кредиту
Подільського державного аграрно-технічного університету,
доктор економічних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВІТЧИЗНЯНОЮ ПЕНСІЙНОЮ СИСТЕМОЮ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ

Практична реалізація пенсійної реформи в нашій країні відмічає основні напрямки, в яких здійснюється формування сучасної національної пенсійної системи. Багаторівневий тип вітчизняної пенсійної моделі передбачений чинним пенсійним законодавством [1; 2; 3]. Із її трьох ланок практичне застосування одержали солідарна пенсійна система і недержавне пенсійне забезпечення. Запровадження загальнообов'язкового державного накопичувального пенсійного страхування прогнозується найближчим часом. Серед основних проблем, які необхідно вирішити на нинішньому етапі пенсійного реформування, виступає удосконалення управління в пенсійній сфері. Формування оптимального механізму управління, який би створював сприятливі умови для функціонування кожного рівня української пенсійної системи, здійснював їх ефективне адміністрування, координував діяльність всіх суб'єктів пенсійних відносин, захищав інтереси пенсіонерів, виступає ключовим завданням сучасного етапу проведення пенсійної реформи.

В удосконаленні управлінських процесів національної пенсійної системи важливу роль має зіграти використання теоретичних і практичних аспектів пенсійного менеджменту. Йому все більше уваги починають приділяти в наукових колах, враховуючи, що сучасна вітчизняна пенсійна модель базується на принципах пенсійного страхування. Система пенсійного страхування, яка покладена в основу її створення, потребує оперативного і стратегічного управління. Перед науковцями стоїть завдання використати основні елементи пенсійного менеджменту для створення механізму ефективного управління в пенсійній сфері.

Необхідно відмітити, що сьогоднішні реалії вимагають нових методологічних підходів у практичному використанні управлінських процесів при побудові національної пенсійної системи. Звертає увагу те, що попередні механізми управління, які використовувалися і в пенсійній сфері, вже не можуть повністю відповідати нинішнім реаліям, яким виступають: високий рівень освіти населення, глобалізація відносин, електронні засоби передання інформації, швидкі переміни в технологічних процесах, зміни кон'юнктури багатьох ринків. В наукових колах відмічають, формуючи новий механізм управління в любій сфері суспільства, потрібно враховувати загострення конкуренції, ускладнене навколишнє середовище, підвищення соціальних і економічних вимог на відміну від часів простіших умов існування [4, с. 15].У зв'язку

з цим потрібно вносити відповідні корективи в теорію розвитку сучасного менеджменту, які б враховували всі процеси, що відбуваються в суспільстві.

Формування менеджменту в пенсійній сфері є досить актуальною темою на сьогоднішній день серед науковців країни, так як його теоретичні розробки ще не достатньо висвітлені в наукових працях, що ускладнює обґрунтування багатьох управлінських процесів при реформуванні вітчизняної пенсійної системи. Потребують наукового дослідження основні принципи пенсійного менеджменту, його методи і функції, необхідно визначити характерні ознаки і риси цього виду менеджменту.

В нестабільному ринковому середовищі діяльність пенсійних фондів, банківських установ, страхових організацій, інших фінансових інститутів, які приймають участь в системі пенсійного страхування особливо потребує кваліфікованого і професійного управління. Це означає, що мають бути підготовлені фахівці, які б відповідали сучасним вимогам пенсійного менеджменту: добре знали пенсійне законодавство, були обізнані в страховому бізнесі, володіли основами побудови сучасної пенсійної моделі, знали особливості функціонування кожної її ланки, були компетентними в питаннях інвестування пенсійних активів, використання потенціалу національного фондового ринку, якісного контролю за зберіганням і використанням пенсійних ресурсів населення, надавали кваліфіковані консультації громадянам щодо використання пенсійних програм, щодо можливостей сучасної системи пенсійного страхування. Саме головне, вони повинні мати фундаментальну підготовку з теоретичних основ менеджменту, фінансів, страхування, реформування в пенсійній сфері, знати особливості проведення кожного етапу пенсійної реформи і сприяти її практичній реалізації. У зв'язку з цим підготовка кваліфікованих і професійних кадрів для системи пенсійного страхування, яка лежить в основі побудови вітчизняної пенсійної системи і які б забезпечували ефективне управління в пенсійній сфері, виступає також важливою передумовою організації пенсійного менеджменту.

Як показує зарубіжний досвід, багаторівневі пенсійні системи потребують особливого підходу щодо їх управління. Функціонування багатьох рівнів, використання різних варіантів пенсійних програм, значно ускладнюють управлінські процеси. В Україні національна пенсійна система включає три основні ланки, які використовують перерозподільчі і накопичувальні типи пенсійних програм. Їх паралельне використання у вітчизняній пенсійній системі, обов'язковий характер першого і другого рівнів, добровільна форма третього, потребують координованості дій суб'єктів пенсійних відносин всіх трьох ланок для виконання ними їхніх функціональних обов'язків. Необхідність вирішення цього питання також послужило передумовою організації пенсійного менеджменту, який сприятиме удосконаленню управління як кожної окремої ланки національної пенсійної системи так і системи пенсійного страхування в цілому.

Зміни в пенсійній сфері направлені перш за все на створення умов, які б сприяли зміцненню фінансового потенціалу національної пенсійної системи і дали можливість підвищити розміри пенсій громадянам, що досягли пенсійного віку. У зв'язку з цим пенсійний менеджмент повинен посприяти в організації управлінських процесів в солідарній пенсійній системі, які б допомогли підвищити поточні пенсійні виплати громадянам, а також забезпечити ефективне функціонування і розвиток другого і третього рівнів вітчизняної пенсійної системи. Саме ці два рівні використовують накопичувальний тип пенсійних програм і дозволять отримувати громадянам додаткові пенсійні надходження. Накопичувальне пенсійне страхування, при професійному підході до нього, правильному використанні пенсійних активів учасників пенсійних програм, повинно стати основним джерелом зростання доходів населення, що досягне пенсійного віку і відповідно підвищення його добробуту. Це сприятиме підвищенню соціальних стандартів у сфері пенсійного забезпечення в нашій країні і наблизить їх до загальноєвропейських стандартів, які визначила [5].

Більшість науковців, що займаються системою пенсійного страхування зазначають, що досить потужний фінансовий потенціал другого і третього рівнів української пенсійної системи повинен дати новий імпульс розвитку національної економіки. По розрахункам фінансистів, на рахунках громадян, які будуть залучені до обов'язкового державного накопичувального пенсійного страхування, будуть нагромаджуватися досить значні грошові суми. Через

механізм інвестування їх можна використовувати в різних галузях української економіки, що дасть поштовх до розвитку всіх сфер нашого суспільства. Пенсійний менеджмент повинен посприяти в ефективному використанні пенсійних ресурсів накопичувальних пенсійних програм на вітчизняному і світовому фондових ринках.

Використані джерела:

1. *Закон України «По загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» №1058 – IV// ВВР. Від 9.07.2003р – Електронний ресурс. – http:// zakon1.rada.gov.ua.*
2. *Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" Закон України від 9 липня 2003 р. № 1057-IV // Відомості Верховної Ради України, 2003, № 47-48, с. 372.*
3. *Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [№3668 –VI від 8.07.2011р Електронний ресурс. – http:// zakon1.rada.gov.ua.*
4. *Страховий менеджмент: підручник / [С.С. Осадець, О.В. Мурашко, В.М. Фурман та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. С.С. Осадця. – К.: КНЕУ, 2011. – 333 с.*
5. *Міжнародна організація праці. Конвенції та рекомендації. 1965-1999. Т. II, МБП. Женева, Надруковано в Україні. – С. 845-875.*

Савіцький Роман Юрійович,
студент магістратури за спеціальністю "Адміністративний менеджмент"
факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права

СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЙНИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Одним із основних засобів забезпечення прибутковості підприємства є зменшення його витрат. Витрати були і залишаються головною економічною категорією, що характеризує ефективність використання ресурсів виробництва і визначає рентабельність діяльності суб'єктів господарювання. Підприємства для повної економічної самостійності і відповідальності за результати своєї діяльності мають створити умови ефективного управління операційними витратами виробництва.

Питання раціонального управління операційними витратами у період розвитку ринкової економіки є досить актуальним. Основною метою діяльності підприємства є максимізація прибутку та мінімізація витрат [3, с. 188]. Отримання найвищого ефекту із найменшими затратами матеріальних, трудових та фінансових ресурсів залежать від політики управління витратами, яка передбачає пошук способів їх мінімізації. Найбільшу актуальність має система управління операційними витратами, яка б давала змогу точніше аналізувати та знижувати витрати на виробництво, а також можливість точного планування витрат на майбутні періоди, що забезпечувало б ефективне виробництво продукції.

Ефективна діяльність підприємства залежить від раціонального використання усіх видів ресурсів, що обумовлює необхідність переходу до оптимальної системи управління операційними витратами. Функціонування підприємств в цих умовах вимагає удосконалення методів і форм системи управління витратами та побудови адаптивних структур управління. Саме тому, виявлення і використання факторів економії ресурсів, зниження витрат є обов'язком кожного працівника підприємства.

Взагалі під операційними витратами розуміються виражені в грошовій формі витрати трудових, матеріальних, нематеріальних, фінансових ресурсів на здійснення операційної діяльності.

Операційні витрати – це витрати, пов'язані з основним видом діяльності підприємства (виробництвом продукції, наданням послуг, виконанням робіт) [4, с. 56].

Операційні витрати включать такі економічні елементи: витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, матеріальні затрати, амортизація, інші операційні витрати [1, с. 213].

Система управління операційними витратами на підприємстві передбачає виконання всіх функцій управління, тобто функції повинні реалізовуватись через елементи управлінського процесу: прогнозування, планування, нормування, організація, калькулювання, мотивація та стимулювання, облік, аналіз, регулювання та контроль витрат. Виконання всіх функцій управління по всіх елементах – це взаємодія керуючої підсистеми (суб'єкт управління) на керовану підсистему (об'єкт управління). Основним завданням системи управління операційними витратами є досягнення економії ресурсів та підвищення ефективності їх використання, що повинно забезпечити зниження собівартості й, відповідно, підвищення показників прибутку та рентабельності.

Основними об'єктами управління господарською діяльністю підприємства є доходи, витрати, фінансові результати, грошові потоки та ризики. Взаємозв'язок цих складових полягає у тому, що зміна величини одного з них, призводить до зміни іншого, і істотно може впливати на фінансові результати підприємства, його фінансову стійкість та темпи економічного зростання. Тому витрати на виробництво продукції є одним з основних об'єктів управління на мікрорівні.

Метою управління операційними витратами є зниження або оптимізація витрат на одиницю виробленої продукції, підвищення рентабельності господарських процесів, видів діяльності, мінімізація співвідношення витрати/дохід, максимізація створюваної на підприємстві цінності споживачів, оптимізація структури витрат та рівня ризику господарської діяльності.

Постійні зміни в господарській діяльності підприємства вимагають змін у методах і формах управління ними. Обмеження ресурсів і досягнення запланованої ефективності потребують постійного зіставлення витрат і отриманих результатів. Ускладнюється управління господарською діяльністю підприємства ще й тим, що впродовж останніх років відбуваються інфляційні процеси, які не сприяють збільшенню прибутку. Прибуток підприємства досягається переважно не за рахунок зниження витрат на виробництво продукції, а за рахунок зростання ціни. Тому для досягнення високоефективного ведення господарства, максимізації прибутку, оптимізації обсягів виробництва і виробничих витрат необхідно здійснювати ефективне управління господарською діяльністю підприємства та її окремими складовими.

Ефективність управління господарською діяльністю характеризується отриманими результатами. Мета системи управління операційною діяльністю залежить від прийнятої стратегії забезпечення конкурентоспроможності розвитку підприємства на ринку та його поточних завдань на плановий період [5, с. 206]. Тому результат можна оцінювати за показниками приросту прибутку, доходу, підвищення ринкової вартості підприємства, зростання рентабельності інвестицій у капітал підприємства чи збільшення суми створюваної на підприємстві доданої економічної цінності.

Таким чином, оптимізації системи управління операційними витратами підприємства будуть сприяти наступні заходи:

1) підвищення технічного рівня виробництва, яке забезпечується впровадженням нової, прогресивної технології, застосуванням нових видів сировини і матеріалів; використанням інноваційної техніки та обладнання; автоматизацією і механізацією виробничих процесів;
2) вдосконалення організації виробництва і праці за рахунок зміни форм і методів праці, вдосконалення апарату управління, скорочення витрат на нього, а також зниження транспортних витрат;
3) зміна обсягу і структури продукції. Це зміна номенклатури і асортименту; зниження матеріаломісткості і трудомісткості продукції;
4) поліпшення використання природних ресурсів, застосування більш дешевих матеріалів, повторне їх використання, безвідходні технології виробництва;
5) введення і освоєння нових цехів, виробництв і виробничих одиниць, диверсифікація виробництва;

6) використання альтернативних методів зниження витрат: розмежування витрат на виробництво нестандартної продукції і продукції вищої якості; застосування єдиної системи калькулювання витрат на всіх стадіях життєвого циклу продукції; чітке виділення витрат на управління, підготовку і оновлення процесу виробництва і т.д.;
7) вивчення причин браку та зниження собівартості за рахунок скорочення втрат від браку і інших непродуктивних витрат, що дасть можливість скорочення і більш раціонального використання відходів виробництва.

Отже, налагоджена система управління операційними витратами підприємства повинна сприяти підвищенню її ефективності, збільшенню доходів і фінансових результатів підприємства, фінансовій стабільності економічної діяльності і розвитку підприємства у конкурентному ринковому середовищі.

Використані джерела:

1. *Бутинець Ф.Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління / Ф.Ф. Бутинець // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2012. – № 1 (22). – С. 11-18.*
2. *Васильков В.Г. Організація виробництва: Навч. посібник./ В.Г. Васильков – К.: КНЕУ, 2003. – 524 с.*
3. *Голубовський Л.Н. Аналіз сучасних методів управління витратами/ Л.Н. Голубовський // Галицький економічний вісник. — 2010. — № 1(26). — С. 187-192.*
4. *Давидович І.Є. Управління витратами: Навч. посібник. / І.Є. Давидович. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 228 с.*
5. *Підлужна Г.Н. Зміст управління витратами операційної діяльності виробничого підприємства / Г.Н. Підлужна // Вісник НАУ. – 2011. - № 4. – С.204-206.*

Садовська Ірина Борисівна,
завідувач кафедри обліку і аудиту
Луцького національного технічного університету,
кандидат економічних наук, професор

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Розглядаючи управлінський облік як систему з повноцінним набором взаємопов'язаних елементів, важливим і актуальним є дослідження етапів його еволюційного розвитку і поступовість формування концептуальних підходів до теорії і практики застосування.

Управлінський облік є «мовою бізнесу», невід'ємним атрибутом системи управління підприємством, у ході якого реалізується його концепція функціонування та розвитку.

Управлінський облік є новою системою, яка не є замінником бухгалтерського обліку, а його животворчим доповненням. Інноваційною сутністю даної системи є інтеграція процесів планування, обліку, контролю, аналізу, координації, мотивації, прийняття рішень. Інновація проявляється у формуванні нових інжинірингових конструкцій взаємозв'язків облік – планування, облік – прийняття рішення, облік – контроль, облік – аналіз, облік – координація, облік – мотивація.

Процес управління включає три види діяльності:
- розпорядження про виконання завдань;
- координація робіт в процесі виконання завдань;
- контроль за виконанням завдань.

Вказані види діяльності потребують відповідного обліково-інформаційного забезпечення, отриманого оперативно і з визначеною аналітичною структурою. Формуючи концептуальні основи методології управлінського обліку, безумовно потрібно орієнтуватися на інформаційні запити управлінської системи, враховуючи її розвиток і спрямування цілей.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови приведено наступне визначення: концептуальний – оснований на якій-небудь концепції, що містить ту або іншу концепцію [1, с. 571], а основа – це те, на чому що-небудь ґрунтується, тримається, базується [1, с. 861]. Тлумачний словник іншомовних слів, пояснює термін «концептуальний» двояко: 1) такий, що відноситься до понять, виражає поняття; 2) такий, що відноситься до концепції, концепцій [2, с. 516]. Отже, концептуальна основа – це те, на чому ґрунтується концепція.

Поняття «концепція» в науковому середовищі має досить широке трактування. Концепція (від лат. conceptio – розуміння, система): 1) система поглядів; те чи інше розуміння явищ, процесів; 2) єдиний, визначальний задум; 3) пріоритетна точка зору, на предмет, явище, процес [3; 4, с. 95; 5, с. 320]. Концепція – система доказів певного положення; система поглядів на те чи інше явище; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ [1, с. 571]. Н.М. Малюга під концепцією розуміє систему поглядів на певне явище, спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ, основну ідею будь-якої теорії [6].

Ієрархічна модель концептуальної основи розвитку методології управлінського обліку підприємства представлена трьома базовими блоками: 1) блок визначення місії розвитку концепції; 2) блок сукупності послідовних елементів формування власне концептуальної основи; 3) блок інструментів оцінки ефективності розробленої концепції.

Концептуальна основа управлінського обліку є викладенням окремих концепцій (правил ведення), на яких ґрунтується методологія і практика впровадження. Концепції не є константами, оскільки стрімкі зміни економічних процесів вимагають нових форматів інформаційного забезпечення, яке за старими правилами створити неможливо. Рух вперед спричиняє розвиток, що є передумовою появи нових теорій, спроможних задовольнити практичні перетворення.

У формуванні концепції розвитку методології управлінського обліку базовим концептом є її мета, адже наукова концепція — система поглядів, теоретичних положень, основних тверджень щодо об'єкта дослідження, які об'єднані певною ідеєю.

Мета управлінського обліку визначається у взаємовідношенні до його місії, вона є її деталізованим продовженням і уточненням основних положень. Відповідно, мету управлінського обліку можна сформулювати як комплекс заходів, спрямованих на досягнення місії. За висловлюванням В.Я. Соколова, мета обліку не може бути визначена, а задається ззовні. Ми не погоджуємось із таким визначенням, і пояснюємо чому. Очевидно, що бухгалтер реєструє факти, які він образно кажучи, тим самим і створює (моделює, інтерпретує, тлумачить). В системі бухгалтерського і фінансового обліку найчастіше він це робить механічно: є документ, і дані з нього треба записати куди потрібно, як потрібно, коли потрібно, і в якій потрібно оцінці. Думати при цьому немає потреби, хоча фінансовий облік відповідно до стандартів передбачає варіанти вибору рішень, де потрібне професійне судження. Проте, таке професійне судження затиснуте в рамки міжнародних чи національних положень (стандартів) фінансової звітності. В системі управлінського обліку відсутні наперед створені конструкції бухгалтерських проведень і закодовані форми фінансової звітності. Саме в системі управлінського обліку один і той же факт можна відобразити по-різному, умовно перенести його в майбутнє, виявити перехресні взаємовпливи із факторами зовнішнього середовища, порахувати величину впливу формальних і неформальних інститутів. Облікова політика надає для цього офіційні можливості, а теорія обліку – можливості безмежні.

Цілі управлінського обліку ми вбачаємо у вирішенні наступних проблемних питань: 1) побудова моделі системи управління і адекватного їй управлінського обліку, а також організаційної структури, яка б відповідала ефективному використанню сучасних інформаційних технологій; 2) побудова моделі комунікаційних відносин; 3) розробка мережі маршрутів інформаційних потоків і каналів руху обліково-аналітичної інформації; 4) організація обліково-інформаційного фонду (бази даних) з використанням клауд-технологій.

Факторами впливу на формування концепції розвитку методології управлінського обліку є перш за все, цільові установки як внутрішні фактори, і формальні та неформальні інститути як зовнішні фактори.

Використані джерела:

1. *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.*
2. *Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов, 3-е изд., доп. - М.: Рус. яз., 2005. - 1210 с.*
3. *Большая экономическая энциклопедия / авт. и сост. Т.П. Варламова и др. – М.: Эксмо, 2007. – 816 с.*
4. *Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік в Україні. Міфологія: Част. 2 / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2003. – 524 с.*
5. *Новий тлумачний словник сучасної української мови: Уклад.: Радченко І.О., Орлова О.М. – К. : ПП Голяка В.М., 2010. – 768 с.*
6. *Малюга, Н. М. Наукові дослідження в бухгалтерському обліку [Текст]: навч. посібник / Н. М. Малюга. – Житомир.: Рута, 2003. – 476 с.*

Самарічева Тетяна Анатоліївна,
в. о. старшого викладача кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів Хмельницького університету управління та права,
Вавpищук Микола Васильович,
аспірант кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів Хмельницького університету управління та права

ДИФЕРЕНЦІЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ СТАВОК ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РЕФОРМУВАННЯ ПДВ В УКРАЇНІ

Україна знаходиться на етапі вступу до Європейського Союзу, а саме підписання Угоди про асоціацію, тимчасове застосування якої вступило в силу з 1 листопада 2014 р. В умовах євроінтеграції України, важливу роль відіграють якісні трансформації економіки, в тому числі і податкової складової з проведенням гармонізації ПДВ зокрема, адже, питома вага цього податку є досить значною у загальних податкових надходженнях та у ВВП країн-членів ЄС.

Слід підкреслити, що бюджети країн ЄС залежать від податку на додану вартість як одного з основних джерел державних доходів (рис. 1).З наведеного рис. 1 видно, що, в середньому, надходження від ПДВ у 2013 р. склали 21,7 % від загального обсягу податкових доходів взагалі, або 7,8 % - у ВВП. Низький відсоток у загальному обсязі податкових доходів був в Італії (13,4 %), в той час як у Румунії, Болгарії та Хорватії цей показник перевищив 30 %.В Україні він становив 29%.Примітним є те, що у найбільш економічно розвинених країнах, цей показник є нижчим середнього значення. Частка ПДВ у ВВП України склала 8,8 %.Отже, відповідно до цих показників, Україна знаходяться в діапазоні їх значень держав-членів ЄС.

Водночас, слід відмітити, що частка податку у ВВП не залежить від величини ставки ПДВ. Так, в країнах де ставка податку найвища (Угорщина – 27 %, Данія та Швеція – 25 %) [3, с. 13], частка ПДВ у валовому внутрішньому продукті не є максимальною.

Вивчаючи європейський досвід стосовно ставок оподаткування, слід розглядати його у двох аспектах: 1) розмір ставки оподаткування; 2) наявність пільгових ставок та категорій до яких вони застосовуються. В країнах ЄС залишається невирішеною проблема гармонізації ставок податку, в кожній країні діє стандартна, крім якої може також застосовуватись і понижена ставка, причому остання може бути не одна. Так, лише в Данії діє одна стандартна ставка – 25 %, у дванадцяти країнах діють дві ставки: стандартна і понижена, перша коливається від 19 % в Німеччині до 21 % в Нідерландах та Іспанії, а друга – від 5 % у Великій Британії до

10 % в Латвії. У чотирнадцяти країнах, крім стандартної, діє дві понижені ставки, серед них найвища стандартна ставка 27 % в Угорщині та найменша – 15 % в Люксембурзі, перша понижена ставка коливається від 5 % до 9 %, а друга – від 7 % до 18 % [3, с. 13].

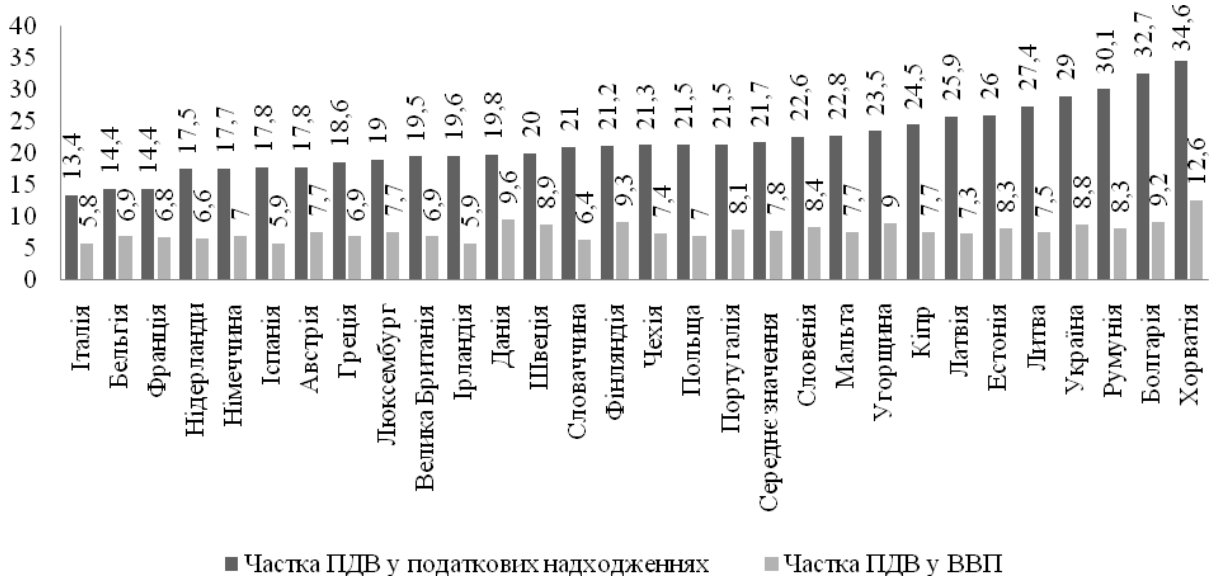

Рис. 1. Надходження з податку на додану вартість у структурі фіскальних доходів та у ВВП країн ЄС та України в 2013 р., %

Примітка: складено автором за даними [1; 2].

У підтвердження вищенаведеного, згідно з VIII розділом Директиви Ради 2006/112/ЄС, поряд із стандартною ставкою, яка має дорівнювати не нижче 15 %, діють знижені ставки, що мають складати не нижче 5 % [4]. Останні застосовуються лише до поставки товарів чи послуг за категоріями, визначеними в Додатку ІІІ цієї директиви, першими в цьому переліку поставок товарів і послуг, зазначені харчові продукти.

У той же час, такі науковці як, Л. Д. Тулуш та Т. О. Прокопчук обґрунтовують доцільність запровадження диференціації ставок ПДВ та застосування пониженої ставки на продукти харчування як необхідну умову впровадження фіксованої компенсаційної ставки для фермерів [5, с. 184].

Водночас, В. Б. Тропіна доводить необхідність використання в Україні досвіду Європейського Союзу, а саме запровадження диференціації ставок ПДВ, виходячи з наявності в нашій країні суттєвої диференціації доходів населення [6, 108].

В Україні, відповідно до Податкового кодексу, поряд з основною та нульовою, також діє знижена ставка 7 % [7]. Однак така ставка застосовується лише до постачання лікарських засобів, медичних виробів та обладнання.

Таким чином, враховуючи вищезазначене, в Україні доцільно розширити список операцій, до яких застосовуватиметься знижена ставка у розмірі 7 %, у тому числі до постачання суспільно-необхідної продукції, з метою захисту соціально незахищених верств населення, адже податковий тягар з ПДВ перекладається в більшій мірі на кінцевого споживача.

Використані джерела:

1. *Tax revenue tables 21 June 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Tax_revenue_tables_21_June_2015.xls.*
2. *Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2013 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitor%20Quat%202013/KV__IV_2013_Monitoring_ukr.pdf.*
3. *2012 Update Report to the Study to quantify and analyse the VAT Gap in the EU-27 Member States. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/studies/vat_gap2012.pdf.*

4. *Про спільну систему податку на додану вартість: Директива Ради 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_928.*
5. *Тулуш, Л. Д. Функціонування податку на додану вартість у сфері агропромислового виробництва: монографія [Текст] / Л. Д. Тулуш, Т. О. Прокопчук. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 280 с.*
6. *Тропіна, В. Б. Фіскальне регулювання соціального розвитку суспільства[Текст] / В. Б. Тропіна. – К.: НДФІ, 2008. – 368 с.*
7. *Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755 [Електронний ресурс] Державна фіскальна служба України. – Режим доступу : http://sfs.gov.ua/nk.*

Свириденко Олександр Олександрович,
аспірант Науково-дослідного економічного інституту
Міністерства економічного розвитку і торгівлі України

ФОРМИ ТА ОБ'ЄКТИ ІНВЕСТУВАННЯ НЕБАНКІВСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНВЕСТОРІВ

Розвиток економіки обумовлений використанням оптимального набору наявних ресурсів, які стають рушійною силою зростання. На жаль, інвестиційні процеси в країні відбуваються вкрай повільно, що, в свою чергу, призводить до гальмування економіки в цілому. Низький рівень інвестиційної активності також призводить до поглиблення проблем соціальної сфери. Усе це відбувається через низку взаємопов'язаних причин: з одного боку, брак інвестиційних ресурсів, а з іншого – обмежене коло об'єктів інвестування.

Інституційне інвестування – така форма, яка має певні обмеження, що не прийнятні і не можуть бути застосовані до приватного інвестування. Здебільшого ці обмеження створені, як зазначає Л.В. Ільченко-Сюйва, з метою ефективного управління активами та здійснення прибуткового фінансування інвестиційних проектів [1, с. 76]. Окрім інституційного інвестування в літературі можна зустріти колективне інвестування» [2, с. 138]. На наш погляд, таке вживання можливе, але у вітчизняному законодавстві така інтерпретація відсутня. Тож, вживатимемо у цьому контексті «інституційне інвестування».

Корпоративне інвестування, яке полягає у розширенні своєї діяльності з метою примноження прибутків, властиве усім інституційним інвесторам. Якщо це інституційне інвестування (здійснюється за рахунок акумульованих коштів індивідуальних інвесторів), то по-перше, воно властиве лише певним групам інституційних інвесторів, та, по-друге, є обмеженим з боку регулятора (рис. 1).

З рис. 1 бачимо, що такі небанківські фінансові установи (далі НБФУ), які не акумулюють кошти індивідуальних інвесторів (лізингові, форфейтингові, факторингові та інші фінансові компанії) можуть здійснювати лише корпоративне інвестування – тобто вкладення коштів у власний розвиток. Не всі інституційні інвестори можуть здійснювати корпоративне інвестування, оскільки їх природа передбачає неприбутковий характер їх діяльності.

З переліку об'єктів інституційного інвестування можна побачити, що інституційні інвестори реалізують переважно фінансове інвестування, тобто вкладають кошти на банківські депозити, у паї, цінні папери, валютні цінності, банківські метали та в інші фінансові інструменти. Такий розподіл форм та об'єктів інвестиційної діяльності є важливим з огляду на подальший аналіз ризиків, який властивий інституційним інвесторам в ході їх інвестиційної діяльності.

Якщо узагальнити, то позиція інституційних інвесторів на інвестиційному ринку у кількісному вимірі буде виглядати як табл. 1.

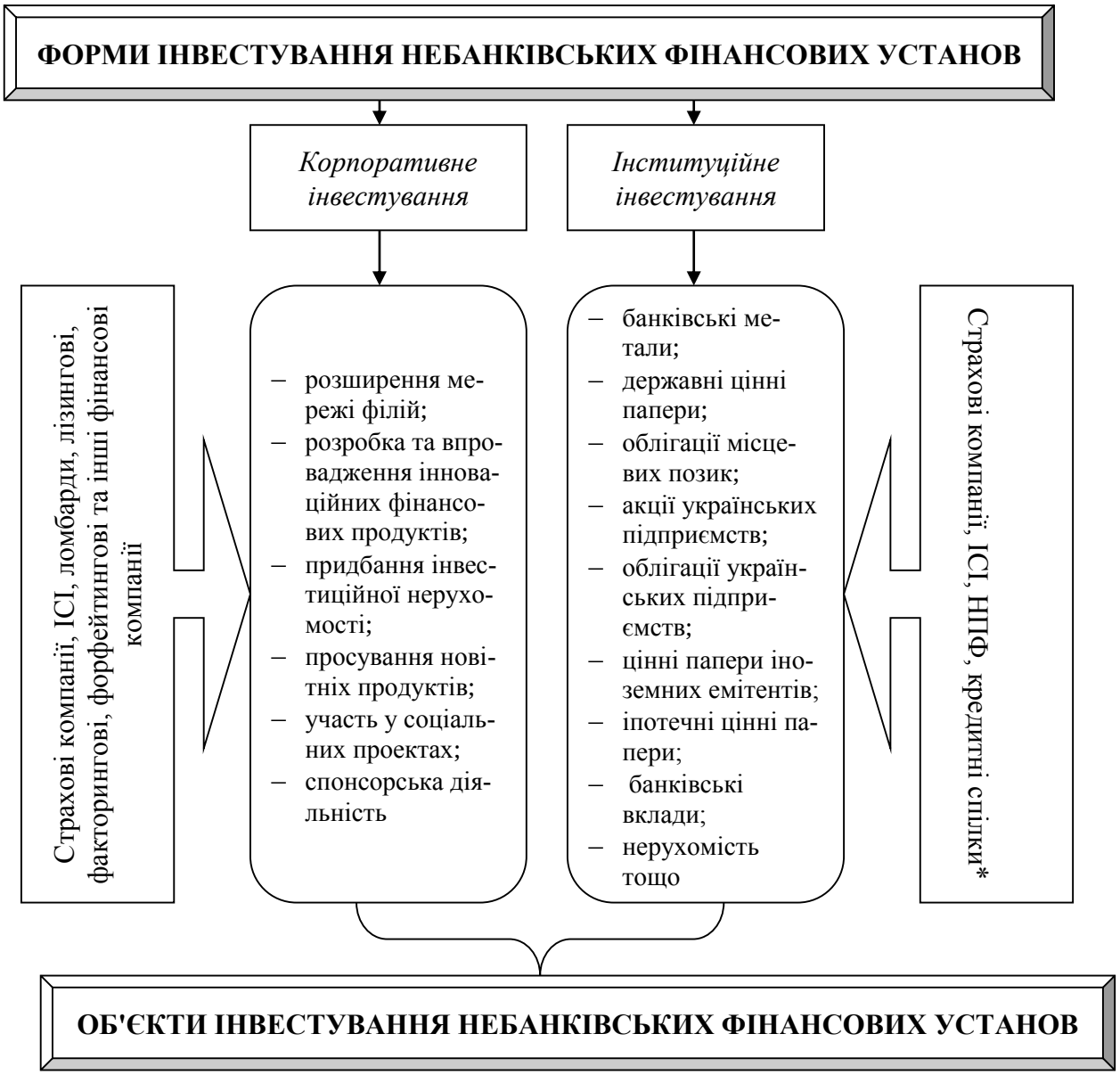

Рис. 1. Форми та об'єкти інвестування небанківських фінансових установ (*за умови розміщення акумульованих депозитів на банківських депозитах та в державних цінних паперах*)

Примітка: складено автором.

Таблиця 1

Розподіл активів у інвестиційних портфелях інституційних інвесторів, % станом на 2009, 2012, 2013 рр.

Об'єкти інвестування	СК лайф			СК нон-лайф			НПФ			ІСІ											
										В			І			З			Ве		
	09	12	15	09	12	15	09	12	15	09	12	15	09	12	15	09	12	15	09	12	15
Банківські депозити	44	46	40	36	46	38	56	30	40	15	29	23	39	23	14	1	7	6	0	4	1
Державні цінні папери	16	31	42	1	4	7	5	16	16	1	18	23	1	3	1	0	1	2	0	0	0
Акції	5	6	5	18	13	12	9	18	11	1	5	40	35	56	70	56	51	44	22	10	15
Облігації	9	2	3	2	2	1	22	25	28	42	30	3	24	9	4	16	6	4	22	8	4
Банківські метали	1	1	0	1	0	0	4	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Нерухомість	9	6	2	8	7	5	1	4	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	2

Примітка. Складено автором за даними [3; 4].

Можемо констатувати, що найбільшим попитом серед інституційних інвесторів користуються такі об'єкти інвестування: банківські депозити, акції, облігації та державні цінні папери. Вискоку частку банківські депозити займають у страхових компаніях та недержавних пенсійних фондах (надалі – НПФ). В інститутах спільного інвестування (далі – ІСІ) вони також присутні, але в меншій мірі. Інтервальні ІСІ хоч мають у інвестиційному портфелі банківські депозити, але помітна тенденція до їх скорочення. ІСІ – це ті НБФУ, які найшвидше реагують на зміни, що відбуваються на інвестиційному та фінансовому ринках. Так як в 2014 році банківська система зазнала чергової кризи, то відповідно ІСІ змушувати переорієнтовувати грошові кошти у бік менш ризикованих.

В інституційних інвесторів зростає зацікавленість у державних цінних паперах, і можна стверджувати, що зменшення частки депозитів було на їх користь. В інвестиційних портфелях страхових компаній типу лайф та НПФ, такі активи займають високу частку з тенденцією до зростання. Крім того, відкриті ІСІ також нарощують їх обсяги у загальній структурі. Насамперед це пояснюється внутрішніми характеристиками державних цінних паперів. Перш за все необхідно підкреслити, що ці фінансові інструменти мають найменший ступінь ризику при одночасній невисокій доходності. Через важливе соціальне призначення НПФ та страхових компаній типу лайф для них необхідним є збереження авансованого капіталу. Через високий рівень інфляції в Україні, на жаль, вони не спроможні дати ту дохідність, яка б перекрила втрати номінальної вартості. Втім, на відміну від банків, які останнім часом зазнають збитків та ліквідуються, це є найоптимальнішим капіталовкладенням.

Закриті та інтервальні ІСІ активно використовують акції для інвестування, але спостерігається розбіжна тенденція. Так, інтервальні ІСІ нарощують їх обсяги у портфелі, а закриті – скорочують, при чому в останніх із наданої офіційної статистики не видно за рахунок якого зростання йде це скорочення. Це значить, що інтервальні ІСІ обирають агресивну стратегію, таким чином демонструючи свою готовність до підвищеного ступеня ризику заради отримання прибутку.

Щодо облігацій підприємств, то лише у НПФ зростає зацікавленість у цих цінних паперах, усі інші інституційні інвестори скорочують їх частку у портфелі. Це означає, що вони їх компанії з управління активами схильні до вибору консервативної стратегії, оскільки частка облігацій у портфелі вища, ніж частка акцій.

Банківські метали та нерухомість є найменш бажаними у структурі інвестиційного портфеля інституційних інвесторів. Стосовно перших, то тут йде скорочення або й взагалі їх відсутність, що свідчить про згасання до них інтересу.

Використані джерела:

1. *Ільченко-Сюйва Л.В. Небанківські фінансові установи: досвід Європейського Союзу та можливості України / Л.В. Ільченко-Сюйва // Економіка та держава – 2008. – №11. – С. 76–78.*
2. *Диба М.І. Колективне інвестування: характерні ознаки і переваги / М.І. Диба, Є.А. Поліщук // Світ фінансів: науковий журнал. – 2013. – № 4. – С.138–145.*
3. *Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.nssmc.gov.ua.*
4. *Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nfp.gov.ua.*

Сєркова Ганна Михайлівна,
аспірант Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах глобалізації світового економічного простору зростають вимоги до підвищення наукового рівня управління підприємствами. Це визначається високою мінливістю сучасного середовища та складає необхідність управління бізнесом з точки зору передбачення та оцінки майбутніх його можливих станів. Постають завдання забезпечення ефективного досягнення стратегічних цілей, вироблення відповідних рекомендацій при формування стратегії управління економічним розвитком підприємства, зважаючи на мінливі ринкові умови [1]. Однак, майже повна відсутність комплексних наукових розробок, спрямованих на вирішення проблем управління розвитком, не дозволяє здійснювати ефективне управління економічним розвитком на базі накопиченого досвіду, сучасного стану і стратегічних цілей діяльності суб'єктів господарювання.

Основними передумовами, які спонукають підприємство до вдосконалення системи управління економічним розвитком є [2]:

- кризові ситуації його господарсько-фінансової діяльності підприємства, який є свідченням того, що існуючі внутрішньо організаційні форми діяльності, стиль та методи управління вичерпали себе;
- зміни у зовнішніх умовах господарювання, що обумовлюють нові загрози та виклики, на які підприємство повинно знайти адекватну відповідь. Зміни, які відбуваються в підсистемах підприємств, повинні забезпечувати кращу адаптацію до нових умов господарювання, максимально використовувати нові позитивні сигнали, які йдуть від зовнішнього оточення;
- накопичення потенціалу розвитку, тобто сукупності ресурсів, здатностей та компетенцій, якими володіє підприємство та відповідно до яких існуючий стан справ вже розглядається як такий, що не відповідає наявним можливостям. Накопичення потенціалу провокує питання щодо ступеню його реалізації, яке і обумовлює передумови розвитку підприємства;
- недосконаліть системи управління, невідповідність форм, методів стилю управління існуючим реаліям ведення бізнесу. Це обумовлює потребу у впровадженні різноманітних управлінських новацій, виникненню нових підрозділів, розукрупненні бізнесу тощо;
- досягнення ліміту можливостей зростання ефективності господарювання та продуктивності праці в межах існуючої організаційної структури підприємства обумовлює доцільність їх реорганізації для зняття існуючих протиріч та виявлення нових імпульсів зростання;
- зміна цільових орієнтирів споживачів (покупців) підприємства, що обумовлює потребу в удосконаленні як самого продукту (товару, роботи, послуги), так і системи його збуту (реалізації), усіх складових маркетингового комплексу підприємства;
- підвищення конкурентності ринку, на якому працює підприємство, зниження конкурентоспроможності. Формування основними конкурентами нових довгострокових конкурентних переваг обумовлює зацікавленість у впровадженні їх досвіду, знаходження нових підходів до ведення бізнесу (на засадах реінжинірингу, бенчмаркінгу тощо).

У сучасному ринковому середовищі ефективність діяльності підприємства та його розвиток визначаються здатністю відповідати зростаючим вимогам суспільства, забезпечення чого здійснюється в межах реалізації відповідної стратегії. При цьому враховуються характеристики підприємства як системи, що впливають на можливості до розвитку. Автор джерела [1] виділив наступні основні характеристики:

- адаптація, під якою розуміє здатність системи відповідати вимогам зовнішнього середовища на визначений момент часу;
- гнучкість, під якою має на увазі здатність реагувати на зміни з мінімальними витратами;

– стійкість, яку визначено як здатність протистояння руйнуючим впливам зовнішнього та внутрішнього середовищ, що характеризує можливості збереження основних відмінно-унікальних характеристик системи, її цілісності.

Забезпечення вище викладеного проводиться в ході реалізації стратегії управління економічним розвитком підприємства, тобто системи пріоритетів вибору лінії поведінки у конкурентному середовищі з метою забезпечення довгострокової ефективності діяльності за рахунок концентрації обмежених ресурсів на визначених напрямах розвитку, створенні та укріпленні виражених компетенцій.

Відповідно основними задачами стратегії управління економічним розвитком підприємства визначено:

– забезпечення необхідної адаптації та гнучкості діяльності підприємства за рахунок налагодження ефективної системи інформаційних каналів, побудови відповідної структури управління тощо;
– концентрація економічних ресурсів у найбільш привабливих сферах, які забезпечують довгострокову виражену компетентність та ефективність діяльності підприємства;
– створення та управління високопродуктивним портфелем товарних одиниць підприємства;
– проникнення на нові сегменти ринку та укріплення конкурентних позицій, розширення цільової аудиторії у майбутньому;
– забезпечення стійкості системи, підвищення ефективності, направленість на стабілізацію діяльності підприємства, зростання його вартості тощо [1].

Таким чином, впровадження у практичну діяльність підприємств сукупності теоретико-методичних положень щодо управління економічним розвитком підприємств сприятиме підвищенню їх конкурентоспроможності на українському та світовому ринках, дозволить звести до мінімуму ймовірність розробки та впровадження неефективних управлінських рішень та проектів, оптимізувати час обґрунтування та реалізації стратегії економічного розвитку підприємства, вибирати найкращі альтернативні варіанти, дозволить співставляти цілі економічного розвитку підприємства із його загальною стратегією розвитку.

Перспективою подальших досліджень є розроблення методичних та практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу управління економічним розвитком, що забезпечує задоволення нових потреб споживачів; підвищення конкурентоспроможності організації та зміцнення її позицій на міжнародній арені.

Використані джерела:

1. *Максименко І.О. Стратегія управління економічним розвитком підприємства: сутність та вибір пріоритетних напрямів впливу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=116.*
2. *Красневич Г.Л. Управління економічним розвитком як складова економічного управління підприємством [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2578.*
3. *Теорія та практика управління економічним розвитком підприємства: монографія: в 2 т. / За заг. ред. О.В. Кендюхова. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2013. – Т. 1. – 344 с.*
4. *Теорія та практика управління економічним розвитком підприємства: монографія: в 2 т. / За заг. ред. О.В. Кендюхова. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2013. – Т. 2 – 316 с.*

Сидоренко Роман Вікторович,
доцент кафедри обліку і аудиту
Луцького національного технічного університету,
кандидат економічних наук, доцент

ЕЛЕКТРОННЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

З 1 липня 2015 року (а в тестовому режимі ще з 1 лютого 2015 року) в Україні запрацювала система електронного адміністрування ПДВ. Тепер можливість реєстрації податкових накладних та сплата власне самого податку на додану вартість проходить під контролем електронних рахунків, що спеціально відкриті для всіх платників податку на додану вартість в Держказначействі.

Відповідно до пункту 200[1].3 статті 200 Податкового кодексу України платник податку має право зареєструвати податкові накладні в реєстрі податкових накладних лише на суму, яка не перевищує різницю між сумами ПДВ по отриманих податкових накладних від контрагента, сумами сплаченого ПДВ при ввезенні товарів на митну територію України, сумами поповнення електронного рахунку ПДВ, з однієї сторони, і сумами ПДВ на які видані податкові накладні платником податку, сумами заявленого бюджетного відшкодування по податку, загальними сумами перевищення податкових зобов'язань над сумою податку, що містяться в складених таким платником податкових накладних, з іншої сторони.

Якщо ж дана різниця є недостатньою для реєстрації податкової накладної платником ПДВ, то такий суб'єкт господарювання повинен поповнити власний електронний рахунок ПДВ на необхідну суму для того, щоб податкову накладну все таки вчасно зареєструвати.

І ось тут варто відмітити перший з основних «мінусів» існування такої системи: згідно чинного законодавства електронний рахунок можна лише поповнювати коштами з власного розрахункового рахунку, а забирати їх назад для оперативних потреб підприємства (підприємця) заборонено. Дані суми коштів можуть бути використані лише на оплату зобов'язань по ПДВ і більше ні на що. Дивним видається також норма законодавства згідно якої з електронних рахунків по ПДВ не можна заплатити навіть штрафи по цьому ж податку.

Таким чином відбувається виведення обігових коштів з власності підприємства і «заморожування» їх на рахунках Держказначейства до повного використання даних сум суб'єктами господарювання при сплаті зобов'язань по ПДВ. Це призводить до скорочення фінансових можливостей підприємства і зменшення розмірів його найбільш ліквідних активів. Якщо розміри зарахованих на електронні рахунки коштів є значними для підприємства, то у платника податку буде виникати потреба у збільшенні розміру залученої готівки для здійснення своєї безперебійної діяльності. Основними шляхами задоволення таких потреб будуть виступати кредити, що, в свою чергу, призводитиме до виникнення нових додаткових витрат підприємства на сплату відсотків.

Згідно зі змінами законодавства, які вступили в дію з 1 січня 2015 року, всі податкові накладні підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі. Податкові накладні, що не будуть зареєстровані в реєстрі не можуть бути включені платником податку до сум податкового кредиту підприємства. Обов'язковій реєстрації підлягають всі податкові накладні незалежно від того чи виписуються вони на платника ПДВ, чи на не платника.

Варто відмітити, що законодавці забрали у бухгалтерів можливість коригувати суми податкового кредиту шляхом приховувань отриманих податкових накладних за один місяць і реєстрації їх у наступних періодах (такі ситуації виникали коли суб'єкт господарювання у звітному місяці мав велику суму податкового кредиту, яка призводила або до утворення сум до відшкодування ПДВ з бюджету, або до незначних сум ПДВ до сплати, і щоб уникати конфліктних ситуацій з податковою службою, яка завжди до таких випадків ставилась з негативом, відбувалось притримування деяких податкових накладних). Починаючи з цього року підприємство має право відобразити отриману податкову накладну і, відповідно, суму податкового

кредиту з ПДВ лише в тому місяці коли ця накладна зареєстрована контрагентом, інакше суб'єкт господарювання втрачає право на використання цих сум податкового кредиту.

Слід також відзначити, що останніми нововведеннями в законодавстві суттєво обмежили і сам термін реєстрації податкових накладних для платників податку, що їх видають (тобто, для продавців). У випадку, якщо господарська операція відбулась протягом 1-15 числа звітного місяця, то суб'єкт господарювання зобов'язаний її зареєструвати у Єдиному реєстрі до останнього числа даного місяця включно. Якщо ж подія відбулась від 16 по 31 (28, 29, 30) число місяця, то податкова накладна має бути зареєстрована до 15-го числа наступного звітного місяця.

При перевищенні допустимих термінів реєстрації податкових накладних (але не більше 180 днів) на продавця будуть накладатись штрафні санкції (до 1 жовтня 2015 року дані стягнення застосовуватись не будуть):

- при порушенні терміну реєстрації до 15 днів – 10 % від суми ПДВ зазначеної в податковій накладній;
- від 16 до 30 днів – 20 % від суми ПДВ;
- від 31 до 60 днів – 30 % від суми ПДВ;
- більше 61 дня – 40 % від суми ПДВ.

Якщо ж продавець не зареєстрував податкову накладну протягом 180 днів з дати її складання, то встановлюється максимальний штраф в розмірі 50 % від суми зазначеного в ній ПДВ.

Як вже зазначалось вище, система електронного адміністрування ПДВ запрацювала в Україні з 1 лютого 2015 року в тестовому режимі. В такому режимі система мала працювати до 1 липня 2015 року і під час її функціонування Кабінет Міністрів України мав провести аналіз ефективності даного нововведення. Не дивлячись на численні скарги користувачів на її неефективність і наявність значних недоліків, по суті, електронне адміністрування ПДВ стало обов'язковим з 1 липня 2015 року. Була лише спроба виправити найбільш суттєві недоліки системи, але загалом принципи її функціонування змін не зазнали.

Використані джерела:

1. *Закон України від 28.12.2014 № 71-19 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19.*
2. *Лист ДФС України від 19.01.2015 № 1403/7/99-99-19-03-01-17 «Про систему електронного адміністрування ПДВ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/zagalnoderjavni-podatki/podatok-na-dodanu-vartist/listi-dps/179740.html.*
3. *Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.*

Синчак Віктор Петрович,
завідувач кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів
Хмельницького університету управління та права,
доктор економічних наук, професор

ПОДАТКОВІ ОБМЕЖЕННЯ В МЕХАНІЗМІ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Кінець 90-х років XX ст. і перша декада XXI століття цілком слушно увійдуть в історію оподаткування як період становлення, розвитку та триваючого реформування спрощеної системи оподаткування. Останнє спрямоване на постійний пошук дієвих інструментів для їх використання в державному податковому регулюванні розвитку дрібного бізнесу в Україні та здійсненні структурних змін в елементах особливого механізму нарахування та сплати єдиного по-

датку суб'єктами малого підприємництва (величина ставок оподаткування, швидкість мобілізації єдиного податку до бюджету, податкові пільги, рівень оподаткування та спосіб розрахунку податкової бази, установлення тривалості податкового періоду тощо). Та й саме поняття особливого механізму, яке застосовується в Податковому кодексі України (далі – ПК України) як ключовий термін для посилення законодавчого визначення спрощеної системи оподаткування, також потребує свого обґрунтування з точки зору теоретичної конструкції та семантичного походження, що вказує на необхідність подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

До зазначеного вище лише зауважимо, що розроблення та запровадження особливого механізму справляння податків і зборів в умовах державного податкового регулювання розвитку малого підприємництва пов'язані, насамперед, не з відсутністю його загалом, а з необхідністю виокремлення притаманних йому складових, які враховують специфіку діяльності суб'єктів такої форми господарювання, сприяють єдності елементів спрощеної системи оподаткування та впорядкуванню податкових відносин на різних рівнях управління оподаткуванням. Однак, перш ніж реалізувати поставлене завдання, доцільно визначитись із самим механізмом оподаткування загалом, оскільки, як видно з проведеного аналізу літературних джерел, науковці по-різному підходять до розкриття змісту цієї наукової дефініції, даючи їй неоднозначне визначення, зважаючи на очікувані результати дослідження або функціональне призначення у тому чи іншому випадку застосування.

Разом із цим слід зауважити, що крім механізму оподаткування у науковій податковій лексиці досить часто зустрічаються терміни «механізм обчислення» [1], «механізми нарахування» [2], «механізм сплати» [3], «спрощений механізм стягнення податків» [4, с. 105]. Однак, за винятком окремих праць, їх автори не зосереджують належну увагу на понятійному апарату та не розкривають сутність зазначених дефініцій, що стає причиною термінологічної плутанини та не сприяє її впорядкуванню, на що звертають увагу й інші дослідники.

Із літературного аналізу очевидним є і те, що механізм оподаткування досить часто ототожнюють з податковим механізмом. Останнє пояснюється тим, що кожний із цих механізмів містить форми і методи (властиві їм), а відтак, мабуть, і стає причиною їх об'єднання в одному визначенні.

Проте, на нашу думку, вищезазначена тотожність потребує розмежування, оскільки механізм оподаткування приводить у дію лише окремі елементи податків та забезпечує їх нарахування та обчислення (справляння), сплату, стягнення тощо, що упорядковує та характеризує сам процес оподаткування. Звідси і відповідна назва, якою визначається його дія на певному етапі цього процесу організації податкових відносин (механізм нарахування, механізм обчислення, механізм справляння і т. д.), що значно звужує його змістове наповнення, порівняно з податковим механізмом, який, на відміну від зазначених, є глобальним і функціонує на рівні державного управління оподаткуванням.

Поряд із цим не слід відкидати того, що окремі елементи можуть одночасно проявлятись як у податковому механізмі, так і у механізмі оподаткування, оскільки вони взаємозв'язані. Серед таких елементів слід виділити податкові обмеження, що діють в умовах тієї ж таки спрощеної системи оподаткування та приймають безпосередню участь у податковому регулюванні, стримуючи СГ від її вибору, а отже, не дають підстав реєструватись юридичним і фізичним особам платниками єдиного податку або здійснюють регулювальний вплив навіть під час його сплати, впливаючи на зміну обсягів податкових надходжень за наявності законодавчого підґрунтя. Відтак виникає необхідність по-новому науково осмислити зміст податкових обмежень як важливих елементів механізму оподаткування суб'єктів малого підприємництва, адже такий напрям дослідження є майже не вивченим.

Для посилення наведеної вище позиції розкриємо зміст самого поняття "обмеження", звернувшись до Великого тлумачного словника сучасної української мови. Із проведеного неекономічного літературного аналізу, очевидно, що вказаний термін трактується як правило, настанова, яка обмежує чиї-небудь права, дії і т. ін. Тобто обмеження є дією, яка установлює певні

межі чого-небудь або зв'язує щось обмежувальними умовами [5, с. 643]. Останнє дозволяє зробити узагальнюючий висновок, що подібними властивостями наділені і податкові обмеження, у тому числі і в умовах чинного механізму оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

На підставі вищенаведених узагальнень констатуємо, що податкові обмеження в механізмі оподаткування суб'єктів малого підприємництва – це сукупність адаптивних правил правового й економічного змісту щодо обмежень для деяких осіб і груп платників єдиного податку, видів діяльності та форм розрахунків із урахуванням і дотриманням визначених умов із зміною обсягів податкових надходжень у процесі фінансово-економічних відносин до та після вибору суб'єктом господарювання спрощеної системи оподаткування в державному податковому регулюванні малого підприємництва.

З наведених вище обґрунтувань і визначення, очевидно, що податкові обмеження мають загалом беззаперечний вплив на суб'єктів господарювання та платників єдиного податку зокрема, є окремими елементами механізму оподаткування малого підприємництва, нехай, як видається на перший погляд, не достатньо фіскальними, але діють вони спільно з останніми або за певних умов навіть дещо випереджають їх, і, разом із цим, є одночасно дієвими інструментами, які приймають безпосередню участь у державному податковому регулюванні розвитку малого підприємництва в Україні. Адже, з одного боку, вони спонукають СГ до вибору спрощеної системи оподаткування з помірним податковим тягарем, а з іншого, – за невідповідності її умовам, підштовхують його до наступного обрання загальнодержавної системи оподаткування та в її умовах дозволяють розвивати свою діяльність поряд із новими для нього податковими пільгами як важливими елементами того чи іншого податку. Перевагою такого вибору є те, що нове податкове середовище (за його досконалості) розраховане на економічно розвинутого суб'єкта, якому надаються ширші можливості інвестиційно-інноваційного, соціального та іншого спрямування, які відповідають і меті державного податкового регулювання загалом. Однак на відміну від податкової пільги, як часткового або повного звільнення від сплати податку, податкові обмеження є стримувальним елементом, що діє поряд і вимагає від платника дотримуватись визначених умов для застосування спрощеної системи оподаткування.

Використані джерела:

1. *Тулуш Л. Д. Удосконалення механізму обчислення податку за сільськогосподарські угіддя // Економіка АПК. – 2003. – №6. – С. 74–79.*
2. *Романюк М. Удосконалення механізмів нарахування та обліку податків у контексті збереження стабільності податкової системи України / М. Романюк // Журнал "Світ фінансів" наукове видання Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – № 1 (14). – С. 148–152.*
3. *Тулуш Л. Д., Прокопчук О. Т. Оцінка механізму сплати податку на додану вартість молокопереробними підприємствами / Л. Д. Тулуш, О. Т. Прокопчук // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2009. – Вип. 17. – Т. 2.– С. 695–700.*
4. *Донцова Л. В. Эффективность налогового контроля как инструмента налогового администрирования Украины / Л. В. Донцова, О. О. Ивушкина // Финансовый менеджмент. – 2014. – №2. – С. 102–109.*
5. *Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь: ВТФ "Перун", 2004. – 1440 с.*

Сідельникова Лариса Петрівна,
завідувач кафедри податкової та бюджетної політики
Херсонського національного технічного університету,
кандидат економічних наук, доцент

ПОДАТКОВИЙ КОЕФІЦІЄНТ ЯК ЧИННИК ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ

Сукупність усіх податків і зборів (обов'язкових платежів), що сплачуються в державі, встановлює рівень податкового навантаження, який є однією з головних характеристик податкових відносин в соціумі і знаходиться в залежності від обраної моделі економічного розвитку і фіскальної політики. Досліджуючи природу та змістовне наповнення даної дефініції, погоджуємося з А. Соколовською, яка стверджує, що податковий тягар (податкове навантаження) - це «не стільки те, що можна виміряти, скільки предмет теоретичного аналізу, тобто дослідження ефектів явного та неявного впливу податків на добробут їхніх платників» [1, с. 7]. Натомість, кількісним показником, який характеризує фактичний рівень впливу держави на соціально-економічні процеси в суспільстві за допомогою використання податкових механізмів, вважаємо показник загального рівня оподаткування, так званий податковий коефіцієнт.

Погляди вітчизняних вчених на застосування методики визначення даного показника диференціюються. Зокрема, В. Мельник вважає, що рівень оподаткування потрібно визначати відношенням тільки податкових надходжень, не враховуючи внесків на соціальне страхування, до ВВП держави [2, с. 32]. Натомість, А. Соколовська переконана, що при визначенні цього показника необхідно враховувати також внески до фондів соціального страхування [3, с. 59], та обґрунтовує свою позицію правилами міжнародної статистики - «обов'язкові відрахування до соціальних фондів враховують при визначенні податкового коефіцієнта на тій підставі, що у міжнародній статистиці вони зазвичай розглядаються як податки, а не як звичайні страхові внески, оскільки: а) мають примусовий характер; б) сплачуються уряду для фінансування поточних витрат; в) як правило, не надають платнику прямого еквівалента; г) справляють ефект перерозподілу доходів» [4, с. 12]. Я. Дропа та І. Чабан зазначають, що «з метою міжнародних порівнянь для характеристики фактичного рівня податків у країні використовують так званий податковий коефіцієнт, який розраховується як відношення суми сплачених податків, включаючи обов'язкові відрахування на соціальне страхування, до валового внутрішнього продукту у ринкових цінах» [5, с. 214]. Н. Бенч акцентує увагу, що з 2003 р. у країнах Євросоюзу внески до пенсійних фондів разом з іншими внесками до фондів соціального захисту враховуються при обчисленні податкового коефіцієнта та належать до податків на працю [6, с. 118]. Зауважимо, що у фінансовій статистиці при визначенні загального рівня оподаткування внески до державних соціальних фондів відносяться до складу податкової системи і враховуються при розрахунку відношення податкових надходжень до ВВП [7, с. 33].

Вважаємо, що частку податкових надходжень зведеного бюджету у ВВП не можна ідентифікувати як показник загального рівня оподаткування в Україні, тому що насправді вона свідчить лише про масштаби перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджетну систему. Тому ми підтримуємо думку А. Крисоватого і В. Валігури, які, узагальнюючи наявні у науковій літературі твердження, доходять висновку, що визначальним у конструюванні даної дефініції має бути не місце зарахування коштів, а джерело їхнього утримання [8, с. 70]. Оскільки внески на соціальне страхування сплачують за рахунок доходів підприємців та громадян, збільшуючи при цьому їхній податковий тягар, то правильним вчені пропонують вважати підхід, який при розрахунку податкового коефіцієнта передбачає врахування внесків до фондів соціального страхування.

Переважна більшість країн з розвиненою ринковою економікою має високий рівень оподаткування. Для них характерними є широка база оподаткування, високі податкові ставки, жорсткий контроль за діяльністю платників податків, суворі штрафні та кримінальні санкції

за їх несплату. Такий тип податкової політики обрали розвинені демократії Західної Європи та Скандинавії (Німеччина, Франція, Норвегія, Швеція).

Країни з ліберальним рівнем податкових вилучень можна поділити на 3 основні типи: а) юрисдикції офшорного типу, де обсяги податкових вилучень або відсутні взагалі, або ж обмежуються разовим фіксованим збором, який стягується у момент реєстрації економічного суб'єкта на території юрисдикції (острівні держави Карибського і Тихоокеанського регіонів); б) держави, що надають значні податкові преференції при справлянні особистого та корпоративного прибуткових податків (Кіпр, Швейцарія); в) держави, які при відносно високому рівні оподаткування надають значні податкові преференції компаніям, які займаються діяльністю у сферах інвестицій та інновацій (Бельгія, Нідерланди) [9, с. 223].

На рис. 1 порівняємо податковий коефіцієнт в Україні з країнами Євросоюзу. Враховуючи те, що Хорватія стала членом ЄС лише 01.07.2013 р., а податкова європейська статистика за 2013–2014 рр. ще не оприлюднена, показники ЄС розрахуємо для 27 країн.

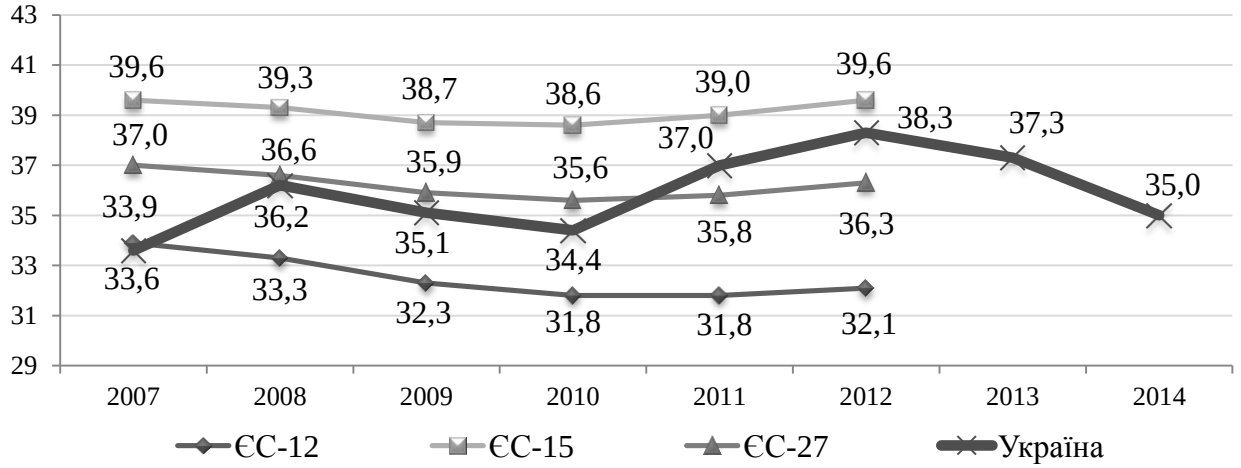

Рис. 1. Динаміка податкового коефіцієнта (tax ratio) в країнах ЄС і в Україні, %

Примітка: розраховано автором

За даними рис. 1, динаміка загального рівня оподаткування в Україні, починаючи з 2008 р., відповідає європейським тенденціям. Кількісні показники, в цілому, також наближені до показників ЄС-27. Водночас, ґрунтовніші висновки дає порівняння з країнами, які стали членами Європейського Союзу під час 5-го раунду розширення даної конфедерації, адже саме податкові системи «нових» держав-членів Євросоюзу є орієнтиром для адаптації вітчизняної системи оподаткування в контексті європейського прагнення України. Середній рівень оподаткування у «нових» країнах Євросоюзу істотно нижчий, ніж у країнах ЄС-15: у 2007 р. – на 5,7 в.п.; у 2008 р. – на 6,0 в.п.; у 2009 р. – на 6,4 в.п.; у 2010 р. – на 6,8 в.п.; у 2011 р. – на 7,2 в.п.; у 2012 р. – на 7,5 в.п. Проте, податковий коефіцієнт в Україні значно перевищує відповідний показник в країнах ЄС-12. Так, у 2012 р. лише в Угорщині він був вищим (39,2%). Отже, спостерігаємо достатньо високий вітчизняний рівень оподаткування, який, до того ж, не супроводжується адекватним ступенем забезпечення громадян суспільними благами. Таким чином, твердження, що податкове навантаження в Україні значно нижче, ніж в розвинених європейських країнах (ЄС-15), є доволі спірним, оскільки частка податків, що повертається населенню при перерозподілі бюджетних ресурсів, в «старій» Європі набагато вища.

На нашу думку, оптимум рівня оподаткування повинен визначатися економічними умовами суспільного розвитку та складовими системи державного управління, а також тим, наскільки ефективно використовуються податкові надходження бюджетів всіх рівнів при перерозподілі бюджетних ресурсів держави для задоволення соціально-економічних потреб суспільства. Одним з фундаментальних завдань фіскальної політики має стати обґрунтування граничних значень податкового навантаження, на які слід орієнтуватися, та допустимого рівня їх зростання або зниження з метою забезпечення оптимальних фіскального та регулюючого ефектів оподаткування і, при цьому, дотримання інтересів як держави, так і платників податків, створення умов

для стабільного економічного зростання країни, підвищення рівня життя населення, збільшення доходів державного та місцевих бюджетів, розвитку підприємницької активності, ліквідації тіньової економіки, повернення в Україну вивезених за кордон капіталів, а також залучення в країну повномасштабних іноземних інвестицій. Встановлення обґрунтованого рівня податкового навантаження з метою оптимізації формування бюджетних ресурсів держави та максимально ефективного поєднання і реалізації фіскальної та регулюючої функцій оподаткування у відповідності до завдань та пріоритетів соціально-економічного розвитку держави є комплексним системним завданням реформування фіскальної політики України.

Використані джерела:

1. *Соколовська А. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки / А. Соколовська // Економіка України. - 2006. - № 7. - С. 4-12.*
2. *Мельник В.М. Обмежувальна та стимулювальна роль податків / В.М. Мельник // Фінанси України. - 2006. - № 1. - С. 31-37.*
3. *Соколовська А.М. До питання про податкову реформу в Україні / А.М. Соколовська // Фінанси України. - 2006. - № 4. - С. 55-61.*
4. *Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [Редкол.: М. Я. Азаров (голова) та ін.]. - К.: НДФІ, 2004. - Т. 1: Пріоритети бюджетної політики та економічне зростання в Україні / [М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, В.М. Геєць (кер. авт. кол.) та ін.]. - 2004. - 640 с.*
5. *Дропа Я. Податкове навантаження та його вплив на економіку України / Я. Дропа, І. Чабан // Формування ринкової економіки в Україні. - 2009. - Вип. 19. - С. 213-218.*
6. *Бенч Н.Я. Податкове навантаження як окрема економічна категорія: теоретична сутність та спроби обрахунку / Н.Я. Бенч // Наукові праці НДФІ. - 2008. - № 2(43). - С. 111-118.*
7. *Юхименко П.І. Теорія фінансів: Підручник / [П.І. Юхименко, В.М. Федосов, Л.Л. Лазебник та ін.]; [за ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія]. - К.: ЦУЛ, 2010. - 576 с.*
8. *Крисоватий А.І. Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори: Монографія / А.І. Крисоватий, В.А. Валігура. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. - 247 с.*
9. *Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія / В.Г. Дем'янишин. - Тернопіль: ТНЕУ, 2008. - 496 с.*

Смагло Ольга Володимирівна,
аспірант кафедри економіки
Житомирського державного технологічного університету

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Фінансовий моніторинг є важливою і дієвою формою державного фінансового контролю у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму. Для України, в якій, за різними оцінками, масштаби тіньової економіки сягають від 30 до 70% ВВП, налагодження ефективної системи фінансового моніторингу є вкрай необхідним. Серед операцій, які підлягають фінансовому моніторингу особливої уваги потребують зовнішньоекономічні, адже відмінності у фінансовому праві різних країн дозволяють створювати велику кількість схем легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

У сучасній економічній науці системний підхід відіграє надзвичайно важливе значення, адже дає можливість не тільки дослідити суть питання виходячи із основних його ознак, а моделюючи його у вигляді системи з усіма присутніми елементами та взаємозв'язками між

ними. Застосування системного підходу дозволить визначити ефективність організації фінансового моніторингу, виходячи із наявності та функцій основних його суб'єктів та взаємозв'язків між ними, а також їх впливу на об'єкт.

В економічній літературі немає єдиного підходу до визначення поняття система. В довідниковій літературі виділяють декілька трактувань поняття "система": порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь; класифікація; форма організації чого-небудь [1, с. 1320]. Дж. Гіг визначає систему як сукупність або множину взаємопов'язаних між собою елементів [2, с. 17]. Джозеф О' Коннор та Іан Макдермотт наводять наступне визначення системи: "це об'єкт, який в результаті взаємодії його частин може підтримувати своє існування та функціонувати як єдине ціле"[4, с. 29].

Закордонний досвід свідчить про відмінності в організації фінансового моніторингу в різних країнах за такими факторами як організаційна структура фінансового моніторингу, нормативно-правове забезпечення, кількість та склад суб'єктів фінансового моніторингу та взаємозв'язки між ними, критерії відбору підозрілих фінансових операцій, яким характерний ризик відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом [3].Зазначені відмінності в організації систем фінансового моніторингу зарубіжних країн не дають можливості побудови наднаціональної системи фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), а перелік суб'єктів та особливостей зовнішньоекономічної діяльності заперечують її входження як підсистеми до національної системи фінансового моніторингу. В силу того, що система фінансового моніторингу ЗЕД охоплює лише частину економічних відносин як в системі національного, так і в системі наднаціонального фінансового моніторингу, то вона матиме специфічну мету функціонування та об'єкт, однак розширений перелік суб'єктів у порівнянні з національною системою та звужений у порівнянні з наднаціональною системами фінансового моніторингу.

Таким чином система фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності – це структурований комплекс елементів організаційного (суб'єкти, об'єкти), функціонального (взаємозв'язки, функції, повноваження суб'єктів); нормативно-правового (міжнародні угоди, кодекси, закони, підзаконні акти, інструкції, рекомендації), методичного (методики, інструменти, заходи) та інформаційного забезпечення процесу систематичного та регулярного контролю уповноважених органів за рухом фінансових та інформаційних потоків, які забезпечують здійснення зовнішньоекономічної діяльності з метою запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Основною метою функціонування системи фінансового моніторингу ЗЕД є запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом від здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Об'єктом системи фінансового моніторингу ЗЕД є фінансові операції, які відносяться до зовнішньоекономічної діяльності, або забезпечують її здійснення та характеризуються високим рівнем ризику легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, а також діяльність ініціаторів здійснення таких операцій.

До суб'єктів системи фінансового моніторингу ЗЕД варто віднести суб'єктів фінансового моніторингу наднаціонального рівня: FATF, Moneyval, Вольфсберзька група, Егмонтська група, Євразійська група по боротьбі з відмиванням доходів (ЄАГ) та служби фінансових розвідок іноземних держав; а також суб'єктів фінансового моніторингу національного рівня: Державну службу фінансового моніторингу України, суб'єктів державного фінансового моніторингу, суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Найбільше проблемних питань, пов'язаних з організацією фінансового моніторингу ЗЕД пов'язані з недосконалістю вітчизняного законодавства, яке регулює фінансові та зовнішньоекономічні відносини та створює передумови відмивання злочинних доходів. Крім того, складною для вирішення проблемою фінансового моніторингу ЗЕД є відмінності у законодавстві різних країн як щодо питань зовнішньоекономічної та фінансової діяльності, так і щодо організації фінансового моніторингу. Врегулювати питання невідповідності правового поля здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів – резидентів різних держав, а також ліквідувати передумови легалізації злочинних доходів, отриманих у результаті здійснення зовнішньоекономічної діяльності можливо тільки на наднаціональному рівні.

Перші кроки у протидії легалізації незаконних доходів на наднаціональному рівні були зроблені з заснуванням міжурядових організацій у сфері організації фінансового моніторингу, які розробляють рекомендації та стандарти щодо фінансового моніторингу, сприяють обміну досвідом між країнами-учасниками щодо організації фінансового моніторингу. Однак стандартизовані принципи організації фінансового моніторингу не забезпечують усунення передумов легалізації незаконних доходів, а лише підвищують якість контролюючих заходів.

Попередити відмивання коштів, виявити недобросовісних суб'єктів ЗЕД, ідентифікувати типові схеми відмивання коштів шляхом здійснення зовнішньоекономічної діяльності (типові організаційно-правові форми ініціаторів операції, типовий порядок фінансових потоків, використання правового поля країн з високим рівнем ризику використання для відмивання злочинних доходів), ініціювати провадження кримінальних справ відносно недобросовісних суб'єктів ЗЕД та притягнути їх до дисциплінарної, фінансової та кримінальної відповідальності на рівні кожної з держав-засновників можна шляхом створення та забезпечення діяльності Міжурядового органу фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності.

Функціонування Міжурядового органу фінансового моніторингу ЗЕД дозволить посилити взаємозв'язок між суб'єктами національної та наднаціональної систем фінансового моніторингу, а також встановити взаємозв'язки між національними системами фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності.

До основних функцій Міжурядового органу фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності пропонуємо віднести: ведення єдиного реєстру суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у розрізі країн-учасниць; ведення єдиного реєстру фінансових операцій, які забезпечують здійснення зовнішньоекономічної діяльності; отримання інформації щодо підозрілих фінансових операцій, які опосередковують зовнішньоекономічну діяльність від суб'єктів національних систем фінансового моніторингу та ініціація перевірки контрагента в іноземній країні; ідентифікація транснаціональних компаній, які легалізують доходи, отримані злочинним шляхом та ініціація їх ліквідації за місцем реєстрації та притягнення до відповідальності засновників; передача зустрічної інформації щодо контрагента-нерезидента сумнівної фінансової операції органам державного фінансового моніторингу; ініціація призупинення фінансових операцій до моменту з'ясування її законності та територіях країн ініціаторів операції.

Внесені рекомендації щодо заснування Міжурядового органу фінансового моніторингу ЗЕД дозволять покращити структуру системи фінансового моніторингу ЗЕД, встановити відсутні зв'язки між її елементами, підвищити ефективність її функціонування, а також знизити рівень економічної злочинності як на національному, так і на наднаціональному рівні. Крім того, функціонування Міжурядового органу фінансового моніторингу ЗЕД не потребує уніфікації та стандартизації нормативно-правової бази регулювання зовнішньоекономічної та фінансової діяльності, оскільки ефективність його функціонування буде забезпечуватись шляхом проведення зустрічних перевірок контрагентів зовнішньоекономічної діяльності.

З метою забезпечення можливості проведення зустрічних перевірок суб'єктів ЗЕД пропонуємо зобов'язати їх та суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які їх обслуговують вести реєстр зовнішньоекономічних операцій (розрахунків за ними). Суб'єкти первинного фінансового моніторингу будуть вести електронний реєстр зовнішньоекономічних операцій (розрахунків за ними) у розрізі кожного клієнта. Таким чином, перша зустрічна перевірка інформації щодо проведення зовнішньоекономічної діяльності буде проводитись шляхом зіставлення даних суб'єкта ЗЕД та суб'єкта первинного фінансового моніторингу, який його обслуговує, що попередить наявність змов у відмиванні коштів між суб'єктом ЗЕД та комерційним банком, який його обслуговує. Друга зустрічна перевірка інформації буде проводитись на рівні Міжурядового органу фінансового моніторингу ЗЕД шляхом зіставлення даних реєстрів щодо фінансової операції, які надали суб'єкти первинного фінансового моніторингу країн, резиденти яких є ініціаторами проведення фінансової операції.

Використані джерела:

1. *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.*
2. *Гиг Дж., ван. Прикладная общая теория систем: Пер. с англ. – М.: Мир, 1981. – 336 с.;*
3. *Копиця І.М. Зарубіжний досвід організації системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом / І.М. Копиця, О.В. Смагло // Вісник НБУ. – 2013. – № 2 (64). – С. 240-245.*
4. *О'Коннор Дж. Искусство системного мышления: Необходимые знания о системах и творческом подходе к решению проблем / Джозеф О'Коннор, Иан Макдермотт. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. – 256 с.*

Смоленюк Руслан Петрович,
доцент кафедри фінансів
Хмельницького економічного університету,
кандидат економічних наук, доцент

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Аграрний сектор України, базовою складовою якого є сільське господарство, формує продовольчу безпеку, забезпечує взаємодію технологічно пов'язаних галузей національної економіки та сприяє сільському соціально-економічному розвитку. Пріоритети модернізації сільськогосподарських підприємств, інноваційний підхід до пошуку організаційних структур і механізмів фінансування, що забезпечують конкурентоспроможність національного агропромислового комплексу, усвідомлюється на всіх рівнях державного регулювання сільського господарства і всіма учасниками ринку продовольства. Бізнес-фактори (розширення бізнесу чи злиття) потребують реструктуризації фінансових активів відповідно до стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств.

Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року (проект) визначає два варіанти розвитку:

- перший варіант характеризується недостатнім фінансуванням розвитку аграрного сектору (декларуванням і відсутністю реальних механізмів здійснення соціальних, економічних і екологічних заходів), що продовжить «руйнівні» процеси соціальної інфраструктури у сільській місцевості;
- другий варіант передбачає визначення, розробку та імплементацію напрямів розвитку аграрного сектору економіки на основі оптимізації його виробничої і соціальної інфраструктури, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва.

Державний і корпоративний борг перешкоджає економічному розвитку та фінансовій стабільності в Україні. Сільське господарство є невід'ємною складовою національної економічної системи, тому фінансові інвестиції в сільськогосподарські підприємства в умовах макроекономічної невизначеності мають узгоджуватися в процесі реструктуризації і формування нових механізмів фінансування аграрного сектора.

В останні десятиліття усе наполегливіше проявляються виклики, на які сільськогосподарські підприємства мають дати адекватні відповіді. Це стосується низьких темпів техніко-технологічного оновлення виробництва, зростання рівня зношеності техніки і залежності виробництва від природно-кліматичних умов, а також обмеженості доступу до фінансових ресурсів. Метою статті є наукове обґрунтування пріоритетів фінансового забезпечення реструктуризації сільськогосподарських підприємств в умовах розбалансування національної економіки

та ускладнення управління боргами для досягнення взаємопов'язаних цілей, а саме забезпечення фінансової стабільності аграрного бізнесу в Україні.

В сучасній економіці здійснюються заходи щодо інтеграції та адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу з метою створення всеохоплюючої зони вільної торгівлі: поступове скасування митних тарифів; лібералізація торгівлі послугами; гармонізація митних процедур; розвиток інвестиційного співробітництва; охорона інтелектуальної власності; лібералізація ринків державних закупівель; узгодження правил конкуренції та прозорості регулювання.

Європейська Комісія здійснює заходи щодо стимулювання використання ринків капіталу в сегментах гармонізації законодавства про підприємства, удосконалення корпоративного управління та застосування режимів при неплатоспроможності. Країни Європейського Союзу особливу увагу приділяють політиці, що сприяє інноваційному розвитку та підвищенню конкурентоспроможності підприємств, фінансуванню інноваційного розвитку і публічно-приватному партнерства для національних й іноземних інвестицій. У даному контексті Європейська Економічна Комісія Організації Об'єднаних Націй сприяє створенню політичного, фінансового й регуляторного середовища, сприятливого для економічного зростання й розвитку, заснованого на використанні знань, і підвищенню конкурентоспроможності країн регіону.

Відповідно до урядових програм Європейського Союзу ресурси передають цільовим підприємствам безпосередньо (через керовані державою інвестиційні фонди або установи, що надають гранти) або опосередковано через спеціально визначених посередників (приватних осіб (бізнес-ангелів), фонди венчурного капіталу (фонди «посівного» капіталу), інкубатори, центри для передачі технологій). Вибір посередника залежить від конкретної спрямованості програм та джерел фінансування (кредитів, грантів, колективного фінансування).

В Україні з точки зору продовольчої безпеки за період 2007–2014 рр. виробництво сільськогосподарської продукції зросло на 47%, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 87%. Проте майже половина валової продукції сільського господарства сьогодні виробляється в господарствах населення. Агропромисловий комплекс дає близько 9–13% валової доданої вартості країни, є важливим бюджетоформуючим сектором національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становила в середньому 20% відсотків, у товарній структурі експорту – понад чверть, забезпечуючи перше місце на світовому ринку олії соняшникової, друге місце – за експортом зернових (без рису).

У даному контексті розвиток національного аграрного сектору потребує державної підтримки в компоненті реалізації економічної політики. На практиці адресні заходи державного втручання мають відігравати важливу роль у формуванні динамічної аграрної індустрії. Важливим компонентом є впровадження механізмів стратегічного управління комплексним розвитком сільського господарства для узгодження державної і місцевих аграрних політик в умовах дерегуляції, децентралізації влади та розвитку самоврядування. Фінансування стратегічних програм розвитку аграрного сектору і адаптивних бізнес-моделей сільськогосподарських підприємств доцільно здійснювати за рахунок оптимізації коштів державного і місцевих бюджетів, приватних інвестицій та інших джерел, не заборонених законодавством.

У перспективі, створення сприятливих фінансово-економічних, податкових та організаційних умов для діяльності та модернізації сільського господарства потребує:

- удосконалення системи фінансового забезпечення реструктуризації сільськогосподарських підприємств, а також формування дієвого механізму страхування аграрних ризиків за умов державної підтримки;
- системного розвитку спеціалізованої фінансово-кредитної інфраструктури, орієнтованої на обслуговування сільськогосподарського виробництва;
- розробки інфраструктурних проектів галузевого значення та проектів гарантування експорту на основі фінансової підтримки державно-приватного партнерства;
- розвитку біржового ринку, запровадження фінансових та інших інструментів на ринках сільськогосподарської продукції (аграрні розписки, ф'ючерсні і форвардні контракти);

– систематизації інституційних та економічних умов інтеграції малих форм господарювання в організований аграрний ринок.

Використані джерела:

1. *Виноградова Н. А. Модернизация методологии оценки конечных результатов и эффективности общественного развития / Н. А. Виноградова // Дайджест финансы. – 2015. – № 1 (233). – С. 2–15.*
2. *Диагностика и мониторинг процессов управления хозяйственными системами / О. А. Высоцкий [и др.]; под ред. О. А. Высоцкого. – Минск: ЦНИИТУ, 1999. – 234 с.*
3. *Жуков В. Н. Актуальные вопросы внутреннего контроля финансовых вложений / В. Н. Жуков // Финансовая аналитика: проблемы и решения. – 2015. – № 3 (237). – С. 43–52.*
4. *Паштова Л. Г. Финансовая роль государства и бизнеса в повышении инновационной активности компаний / Л. Г. Паштова // Финансовая аналитика: проблемы и решения. – 2015. – № 1 (235). – С. 11–20.*
5. *Шевченко Л. М. Комплексный подход к обеспечению устойчивости национальной финансовой системы / Л. М. Шевченко // Финансовая аналитика: проблемы и решения. – 2015. – № 2 (236). – С. 42–54.*
6. *Бойко А. В. Стійкість національної економіки: теорія, методологія, практика [Текст]: [монографія] / А. В. Бойко; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. – Київ, 2014. – 287 с.*
7. *Фінансове забезпечення сталого розвитку регіонів України: міжбюджетні відносини та інноваційні інструменти стимулювання [Текст]: монографія / І. М. Вахович, В. Ю. Дорош, Л. І. Іщук, М. І. Купира, І. В. Олександренко; Луц. нац. техн. ун-т. – Луцьк: Волиньполіграф, 2014. – 331 с.*
8. *Дем'яненко С. І. Засади формування інструментів інвестиційної діяльності аграрних підприємств / С. І. Дем'яненко, В. М. Коваль // Економіка України. – 2015. – № 2.*
9. *Дребот О. І. Ліси та лісництво в Україні: стан і економічні наслідки землекористування у дзеркалі часу / О. І. Дребот, А. М. Бобко // Економіка України. – 2015. – № 2.*
10. *Каратнюк А. М. Аналіз основних термінів у системі категоріально-понятєвого апарату економічної науки / А. М. Каратнюк // Економіка України. – 2015. – № 3.*
11. *Кузняк Б. Я. Проблеми становлення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні / Б. Я. Кузняк // Економіка України. – 2015. – № 3.*
12. *Скрипниченко М. І. Макроекономічна збалансованість і критичні дисбаланси в економіці України / М. І. Скрипниченко // Економіка України. – 2015. – № 2.*
13. *Шаперенков А. В. Грошовий механізм формування інноваційного потенціалу [Текст]: монографія / А. В. Шаперенков; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – Київ: КНТЕУ, 2013. – 454 с.*
14. *Финансирование инновационного развития. Сравнительный обзор опыта стран ЕЭК ООН в области финансирования предприятий на ранних этапах развития / Европейская экономическая комиссия Организации Объединённых Наций. – Нью-Йорк и Женева, 2007. – 115 с.*
15. *Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року (проект). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minagro.gov.ua/apk?nid=10516.*

Стадник Валентина Василівна,
професор кафедри менеджменту
Хмельницького національного університету,
доктор економічних наук, професор

ГЕТЕРАРХІЯ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНА ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ: ПРОБЛЕМИ І МОЖЛИВОСТІ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

За стрімкого поширення процесів глобалізації та інтернаціоналізації у сучасному світі для кожної країни постають щораз нові виклики, пов'язані із посиленням конкуренції за ринки і ресурси. Ці виклики особливо гостро відчуває Україна, яка у складному суспільному й геополітичному протистоянні виборює нині право стати повноцінним членом європейського співтовариства. В цих умовах проблема конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів економічної діяльності і національної економіки в цілому виходить на перше місце, що актуалізує дослідження шляхів і способів її вирішення.

Проблемам забезпечення і розвитку конкурентоспроможності в умовах динамічних ринкових і інституційних змін присвячено чимало наукових досліджень – як теоретико-методологічного, так і прикладного характеру. Проте більша частина висновків і рекомендацій опирається на теорію конкурентних переваг М. Портера, яка на перше місце у конкурентній боротьбі ставить здатність суб'єктів господарської діяльності пропонувати ринку продукти з вищою, ніж інші, споживчою цінністю. Можна навіть сказати, що – краще інших позиціонувати свою продукцію на ринку, приваблюючи тим самим споживачів і спонукаючи їх до вибору свого товару. Перше лежить у сфері інноваційної діяльності, і прихильниками такого способу здобуття конкурентних переваг є, зокрема, Й. Шумпетер, П. Друкер, Г. Менш, П. Ромер, Б. Санто, Р. Фостер та ін.; друге – у сфері маркетингу і соціальної психології – і тут основні розробки науково-практичного інструментарію належать Ф. Котлеру. Водночас останнім часом стало з'являтись все більше досліджень, які у сукупності чинників конкурентоспроможності виділяють інституційні – як такі, що дають змогу закріплювати передові практики ведення економічної діяльності і мультиплікувати їх у бізнес-середовищі через його законодавчо-регулятивне унормування. Провідна роль у формуванні методологічної бази таких досліджень належить Р. Коузу, Дж. Коммонсу, У.Гамільтону, О.Вільямсону, Д.Норту – як засновникам інституціоналізму і неоінституціоналізму. Водночас вони розглядати інституційне середовище переважно з позицій зовнішнього стосовно суб'єктів господарювання простору економічної взаємодії. Однак сучасні тенденції у більш глибокому структуруванні простору економічної взаємодії – як в межах вільного ринку, так і в межах різного роду інтеграційних утворень, що виходять за рамки окремих підприємств, дає підстави розглянути проблему конкурентоспроможності і в контексті такого структурування – у тих організаційних оболонках, які носять назву гетерархії [1].

Конкурентоспроможність економічних систем у широкому сенсі можна трактувати як їх здатність ефективно протистояти тиску аналогічних організаційно-економічних утворень різного масштабу і ієрархічного підпорядкування у прагненні утвердитись і відстоювати свої позиції у світовому економічному просторі. Якщо розглядати підприємство як елемент національної економіки, то йдеться про його здатність відстояти своє право на існування у існуючій системі економічних і інституційних координат на обраному сегменті національного чи світового ринку.

Згідно системного підходу у теорії управління, відкрита система (а всі економічні системи є відкритими) здатна підтримувати своє існування (свою життєздатність), змінюючись у відповідь на зміни зовнішнього середовища. Така властивість називається адаптивністю і, згідно еволюційної теорії, саме вона забезпечує виживання системи в агресивному протистоянні із собі подібними – за ресурси, що забезпечують таке виживання і дають змогу відтворювати його на новому рівні.

І якщо відносно природних систем адаптивність (у поєднанні спадковості і мінливості) вважається цілком достатньою для виживання, то в економічних системах з високим рівнем конкуренції адаптивність дає змогу швидше виживати, аніж зростати. Тобто, відстоювати своє місце на ринку, але не розширювати його. Сучасна ж парадигма конкурентоспроможності більше орієнтується на проактивну поведінку учасників ринку – переважання дій на випередження. Тому в основу конкурентоспроможності сучасна економічна теорія кладе інноваційну активність підприємств, яка має бути забезпечена інституційною підтримкою на макроекономічному рівні. І тоді зростає ресурсний потенціал економічної системи вищого ієрархічного утворення – галузевого комплексу, економіки регіону чи національної економіки загалом.

Безумовно, інноваційна активність учасників ринку дає змогу їм отримувати переваги у боротьбі за увагу та вибір споживача. Водночас, адаптивність – дає змогу внести зміни у технології виробництва чи управління відповідно до умов, які складаються на ринку у той чи інший період розвитку соціально-економічних процесів всередині країни або – при виході на ринки інших країн. Тобто – тут суперечностей немає. Однак важливо, щоб увага менеджменту підприємства до короткотермінової адаптації не завадила сформувати його здатність до адаптації у довгостроковій перспективі, на що звертає увагу Д.Старк [1, с. 117]. Він підкреслює, що успішність підприємства у реалізації одного проекту, яка стала можливою в одному ринковому епізоді (за однієї ринкової ситуації), ще не означає, що такий успіх з використанням набутого досвіду, стане знову реальним.

Д.Старк висунув так звану концепцію «замикання» (lock-in) – це коли попередні успіхи можуть прокласти дорогу наступним вкладенням нових ресурсів у той же напрямок діяльності і в підсумку розвиток фірми зупиниться, не досягнувши оптимальної точки. Д.Старк застерігав від повторення минулого досвіду у його абсолютному відображенні, зазначаючи, що організації, які навчаються занадто швидко, жертвують при цьому своєю ефективністю. Вони експлуатують наявні ресурси замість того, щоб відкривати нові ресурси, тим самим замикаючись в рамках не найбільш оптимальних практик і стратегій.

Аналогічного висновку дійшов і Г.Грабер [2]. Він зауважував, що проблема адаптації суб'єктів господарювання має замінюватися проблемою *здатності до адаптації* – не як вписатися в нові економічні умови, а як змінити організаційну структуру так, щоб вона посилила свою здатність реагувати на неочікувані майбутні зміни у зовнішньому середовищі. М. Ханнах до цього додав, що «здатність до адаптації стимулюється різноманітністю організацій: система, яка має більшу різноманітність організаційних форм, з більшою ймовірністю знайде задовільне рішення у разі зміни зовнішніх умов [3].

Для позначення такої здатності фірм до адаптації Д.Старк увів термін «гетерархія» – як організації із горизонтальною чи розподіленою владою, що дає їй змогу само організовуватися. Він підкреслював, що здатність до адаптації стимулюється *організацією різноманітності* всередині підприємства – коли різні організаційні принципи співіснують в стані активного суперництва всередині одного підприємства. Організація різноманітності – це активний і стійкий процес, у якому завжди співіснує декілька шляхів організації, навчання, пояснення і оцінки однієї і тієї ж дії, що забезпечує розвиток конструктивної організаційної рефлективності І це дає змогу здійснювати рекомбінацію ресурсів, рекомбінацію старих організаційних форм економічної взаємодії у нову організаційну конструкцію з високими адаптивними властивостями. І далі, характеризуючи особливості організаційної взаємодії у гетерархії, Д. Старк підкреслював, що це новий спосіб організації, який не є ні ринковим, ні ієрархічним. Якщо ієрархії будуються на відносинах *залежності*, а ринок – *незалежності*, то гетерархія – *взаємозалежності*. Цим відносинам притаманні мінімальний ступінь ієрархічності і організаційна гетерогенність [1, с. 119-121].

Погоджуючись із такою характеристикою гетерархії, інші дослідники організаційного конструювання (В. Фонтана і Л. Бас) зазначають «На відміну від традиційного підходу, конструктивна динамічна система визначає взаємодію між об'єктами не ззовні, а звертаючись до внутрішніх характеристик об'єктів як функції їх внутрішньої структури… Система відтворює саму себе, коли вона постійно регенерується шляхом внутрішніх системних трансформацій» [4].

Отже, гетерархії – це *комплексні адаптивні системи*, оскільки в них переплітається значна множина організуючих принципів. У гетерархіях стикаються, суперничають між собою і співіснують різні ціннісні системи, особливо якщо гетерархія є мультинаціональною. І так як ресурси не закріплені в якійсь одній системі інтерпретації, а можуть існувати зразу в кількох, гетерархії створюють нові активи із самої цієї неоднозначності.

В межах гетерархії має місце *радикальна децентралізація* – коли практично кожен підрозділ втягується у інноваційний пошук. Функції відкриття нового розподіляються по всій організації. Наприклад, пошук нових ринків уже не є функцією лише відділу маркетингу, якщо підрозділи, що відповідають за постачання, також шукають якісно нових рішень, здатних відкрити нові властивості продукту, тим самим розширюючи свої цільові аудиторії. І це особливо важливо для машинобудівних підприємств, коли досконалість кінцевого продукту залежить від досконалості рішень в усіх ланках технологічного ланцюжка.

Зазначений акцент у побудові організаційного простору в гетерархії – радикальна децентралізація – робить проблематичним мультиплікування цих форм організації бізнесу в Україні, де ментально більш привабливою для власників бізнесу і більш перспективною з позицій контрольованості процесів є жорстка ієрархія. Однак широкі можливості гетерархії саме в контексті формування середовища активного інноваційного пошуку є для вирішення завдань конкурентоспроможності економічних систем різного рівня надважливими. Це новітні організаційно-управлінські технології, які довели свою ефективність у сучасному висококонкурентному і глобалізованому світі. Однак практична реалізація їх в Україні – через відмінності у стилях і методах управління – потребує формування нових підходів у організаційному проектуванні, що і може бути предметом наступних досліджень.

Використані джерела:

1. *Старк Д. Неоднозначность активов и организация разнообразия в постсоциалистических странах /Д. Старк// Экономическая социология. – 2001. - № 2, т.2. – С. 115-129*
2. *Grabher, Gernot. Adaptation at the Cost of Adaptability? / Gernot Grabher // Restructuring the Eastern German Regional Economy. 1997. – P. 107-134.*
3. *Hannan, Michael T. Uncertainty, Diversity, and Organizational Change / Michael T. Hannan // Экономическая социология. – 2001. – № 2, т 2. – С.73-94.*
4. *Fontana, Walter. The Arrival of the Fittest: Toward a Theory of Biological Organization / Walter Fontana, Leo W. Buss // Bulletin of Mathematical Biology. – 1994. – № 56(1). – P. 1-64.*

Стецюк Петро Антонович,
завідувач відділу кредитування, страхування та фінансів підприємств
ННЦ "Інститут аграрної економіки",
доктор економічних наук, професор

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

У нинішніх умовах інноваційно-інвестиційна діяльність є ключовою складовою системи забезпечення перспективного економічного розвитку та конкурентоспроможності підприємств реального сектору економіки. Тому має займати домінантне становище серед об'єктів їх загального менеджменту. Це визначається тим, що усі управлінські рішення, пов'язані з вибором та практичною реалізацією інноваційно-інвестиційних проектів вимагають значних інтелектуальних, матеріальних та фінансових ресурсів, а також прямо чи опосередковано впливають на результати не тільки інвестиційної, а й основної та фінансової діяльності підприємства.

Практика засвідчує, що нині у підприємствах багатьох галузей вітчизняної економіки існує протиріччя між реальною потребою в обсягах інвестиційної діяльності для забезпечення

науково-технічного розвитку та наявними ресурсними можливостями. Все це зумовлює актуальність формування результативної та адекватних існуючим економічним умовам системи управління їх інноваційно-інвестиційним розвитком.

Ми виходимо з того, що існують певні теоретико-методологічні та організаційно-економічні передумови й необхідні атрибути такої системи. Ключові серед них і є об'єктом подальшого наукового аналізу.

Інноваційно-інвестиційний розвиток підприємства, які і економічна діяльність, що його забезпечує, підпорядковані загальній економічній стратегії суб'єкта господарювання. Вона формує та унормовує конститутивні вимоги й базові умови розвитку інноваційно-інвестиційних процесів, а також доцільність та можливості їх ресурсного забезпечення. Кожне підприємство має свої власні економічні завдання перспективного розвитку. Однак вони, як правило, вписуються в парадигму отримання певних економічних вигід, а також забезпечення конкурентоспроможності на товарних ринках у сфері виробничої спеціалізації. Остання передбачає ще й конкурентоспроможність на фінансових ринках, тобто прийнятних умов доступу до зовнішніх джерел фінансування операційної та інвестиційної діяльності.

Інвестиційна діяльність взагалі, а інноваційна зокрема, є досить ресурсномісткими сферами економіки підприємства. Відомо, що в системі ресурсного забезпечення багатьох сучасних підприємств існують певні диспропорції, обумовлені дефіцитом практично усіх видів економічних ресурсів. Кожен з них постійно конкурує з іншими за домінування чи індивідуальний пріоритет. У такій ситуації необхідна ідентифікація і ранжування ресурсних пріоритетів для здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності. Це питання індивідуального емпіричного вибору менеджменту підприємства. Ми вважаємо, що на сучасному етапі розвитку української економіки домінуюче значення має фінансове забезпечення інноваційних програм та проектів. Тому саме цій сфері й має приділятися першочергова увага в процесі управління інноваційно-інвестиційним розвитком. Крім того, інновації пов'язані з інтелектуальною діяльністю, яка потребує якісного інформаційного забезпечення. І якщо раніше інформаційним ресурсам не приділялося достатньої уваги, то нині ігнорування цієї вимоги може звести нанівець всі зусилля в інших сферах ресурсного забезпечення.

З фінансової точки зору процес інноваційно-інвестиційного розвитку апроксимується рухом грошових потоків, в основі якого покладена система залучення, акумулювання, формування, розподілу та використання доступних і необхідних фінансових ресурсів. З ними по'язані різноманітні економічні трансформації, які впливають на вибір методології управління ними. Технологічно між окремими етапами життєвого циклу інноваційно-інвестиційного проекту є певні відмінності, однак їх необхідно розглядати в контексті єдиного процесу, завданням якого є створення певних видів активів, а їх експлуатація забезпечує отримання бажаних (запланованих) економічних вигід.

На передінвестиційній стадії проводиться селекція об'єктів вкладення інвестиційних ресурсів та оцінка відповідності стратегічним і тактичним завданням економічного розвитку підприємства; оцінюється доступність та доцільність використання наявних джерел фінансування; акумулюються фінансові та інші економічні ресурси, необхідні для реалізації інноваційних проектів; аналізуються можливі наслідки та результати здійснення проектів; оцінюється ймовірність отримання негативних результатів та вплив на це таких чинників як ризики й інфляційні процеси; порівнюються альтернативні варіанти спрямування інвестиційних ресурсів та відбирається кращий з них для реалізації. Управління фінансуванням на цій стадії пов'язане з прогнозно-аналітичними розрахунками та ухваленням фінансових рішень.

На інвестиційній стадії відбувається капіталізація фінансових ресурсів, перетворення у менш ліквідну форму активів та втрата на тривалий час їх визначальної трансформаційної властивості. Така особливість суттєво впливає на фінансовий стан підприємства та можливі наслідки прийнятих рішень. З матеріалізацією фінансових ресурсів практично втрачається можливість для внесення змін і коректив. Тому в цей момент важливе значення надається контрольній функції управління.

Експлуатаційна стадія інноваційно-інвестиційного процесу пов'язана з створенням нової вартості та відшкодуванням використаних фінансових ресурсів. Акценти в управлінні зміщуються на регулювання процесу експлуатації інноваційних продуктів та технологій, стимулювання досягнення максимального результату. Крім того, у цей період життєвого циклу необхідні заходи із залучення додаткового фінансування для приросту оборотних активів, витрат по підтриманню у функціонуючому стані та модернізації створених активів.

Отже, на всіх стадіях інноваційно-інвестиційного процесу існує необхідність прийняття управлінських рішень щодо формування та використання фінансових ресурсів. Попутно зауважимо, що навіть якщо мова йде про використання матеріальних чи інших видів ресурсів, то їх оцінка все рівно пов'язана з вартісними показниками. Тобто, передбачає логічну трансформацію фінансових ресурсів, а подальші управлінські фінансові рішення здійснюються на основі цієї метаморфози. Від якості та інструментарію обґрунтування й прийняття таких рішень істотно залежать перспективи економічного розвитку підприємства. Тому методологія у цій сфері управління має вирішальне значення.

З позиції вище сказаного важливо визначитись з вибором конкретного сценарію реалізації інноваційно-інвестиційного розвитку, тобто з селекцією існуючих альтернатив. Досить часто цьому аспекту не приділяється достатньої уваги, наслідком чого є недосягнення бажаних результатів. Як вибір однієї з можливих альтернатив, так і сама оцінка ґрунтуються на певній системи показників так критеріїв їх прийнятності. Нині у методології оцінки інноваційних та інвестиційних проектів переважно використовуються два підходи і відповідні їм методики, які певною мірою конкурують між собою: а) абсолютної та порівняльної ефективності капітальних вкладень, що використовувалися в практиці управління централізованою радянською економікою; б) статичні (прості) та динамічні (фінансові) методи на основі прирістних чистих грошових потоків, обґрунтовані західною фінансовою наукою й використовувані багатьма зарубіжними підприємствами. При цьому варто відмітити, що між показниками першого підходу і статичними методами другого існує певна методична подібність. Оскільки методичні аспекти та умови застосування показників абсолютної й порівняльної ефективності капітальних вкладень детально описані у вітчизняній науковій літературі, акцентуємо увагу на окремих методологічних аспектах використання другої групи показників у процесі обґрунтування доцільності та оцінці ефективності інноваційно-інвестиційних проектів.

Якісні характеристики показників, що базуються на оцінці прирістних чистих грошових потоків, дають підґрунтя для загальних рекомендацій стосовно вибору окремих з них. Якщо завданням аналітично-прогнозних процедур інноваційно-інвестиційного розвитку є визначення ефективності інновацій, то з цією метою краще використовувати метод чистої теперішньої вартості (*NPV*). Для оцінки прийнятності різних варіантів структури джерел фінансування інноваційно-інвестиційних проектів більш прийнятним є метод внутрішньої норми доходності (*IRR*). При порівнянні інноваційних проектів або їх варіантів на вибір показників суттєво впливає адекватність обсягів використовуваних на їх фінансування ресурсів. Коли вони між собою суттєво не відрізняються, то варто застосовувати метод *NPV*, в іншому випадку – індекс рентабельності.

Важливою умовою розгляду інноваційного проекту з використанням аналізованої методикою є оцінка грошових потоків. У цьому контексті їх абсолютне значення використовується лише у випадку нового економічного процесу – у ситуації «з нуля». У решті випадків необхідно врахувати всі зміни витрат і доходів, пов'язані з реалізацією інноваційного проекту. Тобто мова йде про прирістний грошовий потік. Особливо це важливо у випадках так званих «витратних» проектів (наприклад, пов'язаних з вимогами екологічного законодавства, або з агресивним завоюванням нових ніш товарних ринків і неминучими додатковими витратами на початкових етапах цієї операції).

Методи визначення норми дисконту, які досить часто пропонуються в спеціальній літературі, на наш погляд, не завжди адекватні потребам реальної практики. По-перше, не можна погодитись з її стандартною або якоюсь нормативною величиною. Конкретне значення

цього параметра має індивідуальний характер. По-друге, занадто складні «академічні» формули, що враховують тренди фондового ринку, як правило, виходять за рамки здорового прагматизму і не найкращі за співвідношенням витрат часу та якості результату. Вважаємо, що кумулятивний метод де ціна (вартість) окремих джерел фінансування включає необхідну інвестору норму доходу, премії за ризик та інфляцію, а також їх середньоарифметичне зважування за часткою у загальному обсязі та індивідуальною ціною забезпечує найбільш оптимальний результат для оцінки і прийняття рішення.

Сузанська Надія Михайлівна,
заступник начальника управління агропромислового розвитку
Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації,
слухач магістратури за спеціальністю "Державна служба"
факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права

ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах економічних перетворень, що відбуваються в аграрному секторі економіки на початку XXI століття, важливою складовою цих процесів є система оподаткування. Її розвиток відбувався з часу виникнення податків, які формувались, змінювались та переходили від простих до більш досконалих форм. Пошуки шляхів їхнього удосконалення сприяли появі теоретичних ідей з обґрунтування доцільності їх сплати, рівномірного розподілу податкового тягаря, встановлення соціальної справедливості в оподаткуванні [6].

Подальші теоретизування представників наукових напрямів дозволили встановити специфічні особливості в оподаткуванні сільськогосподарських товаровиробників, а отже – сформувати уявлення про окрему підсистему – систему оподаткування у сільському господарстві. Значний внесок у розвиток системи оподаткування сільського господарства України зроблено В.П. Синчаком, В.М. Жуком, Л.Д. Тулушом, Д.І. Демою, Є.А. Опрею та іншими вченими. Зокрема, В. Синчаком розроблено Концепцію розвитку системи оподаткування у сільському господарстві України [4].

На сучасному етапі розвитку системи оподаткування у сільському господарстві особлива увага зосереджена на спрощенні розрахунків з бюджетами та державними цільовими фондами.

У податкових відносинах особливе значення набуває врахування специфіки сільськогосподарського виробництва у податковому законодавстві і особливий підхід до оподаткування сільськогосподарських товаровиробників.

Законом № 71-VIII від 28 грудня 2014 року внесено зміни до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України. Ці зміни торкнулись і платників фіксованого сільськогосподарського податку. Главу 2 "Фіксований сільськогосподарський податок" (далі – ФСП) виключено з Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI (далі – Податковий кодекс, Кодекс).

З 1 січня 2015 року, платники фіксованого сільськогосподарського податку автоматично стали платниками єдиного податку четвертої групи.

Вимоги до сільськогосподарських товаровиробників, які потрібно виконати для того, щоб сплачувати єдиний податок у складі четвертої групи, наведені у ст. 291 Податкового кодексу. Зокрема, залишено вимогу про частку сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік, який має дорівнювати або перевищувати 75 % (пп. 4 п. 291.4 Податкового кодексу). Поняття частки сільськогосподарського товаровиробництва для цілей глави 1 розділу XIV ПКУ визначено пп. 14.1.262. Податкового кодексу — це «пи-

тома вага доходу сільськогосподарського товаровиробника, отриманого від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки, у загальній сумі його доходу, що враховується під час визначення права такого товаровиробника на реєстрацію як платника податку».

Таким чином, для того щоб визначити, чи може сільськогосподарське підприємство у 2015 році сплачувати єдиний податок, питома вага його доходу (виручки) від реалізації власновироблених сільськогосподарських товарів за 2014 рік має становити не менше 75% від загального доходу. Тобто, як бачимо, головний критерій (величина доходу) та його межа не змінилися.

Доходи які слід включати до розрахунку, визначено у пп. 298.8.3 Податкового кодексу, зокрема, це доходи від:

- реалізації продукції рослинництва, що вироблена (вирощена) на угіддях, які належать с.-г. товаровиробнику на праві власності або надані йому в користування;
- реалізації продукції рибництва, виловленої (зібраної), розведеної, вирощеної у внутрішніх водоймах (озерах, ставках і водосховищах), та продуктів її переробки на власних підприємствах або орендованих виробничих потужностях;
- реалізації продукції рослинництва на закритому ґрунті та продуктів її переробки на власних підприємствах або орендованих виробничих потужностях;
- реалізації продукції тваринництва і птахівництва та продуктів її переробки на власних підприємствах або орендованих виробничих потужностях;
- реалізації сільськогосподарської продукції, що вироблена із сировини власного виробництва на давальницьких умовах, незалежно від територіального розміщення переробного підприємства.

Податковим кодексом в статті 292.1 закріплена норма про те, що права власності/користування земельними ділянками, які перебувають у платника ФСП повинні бути оформлені та зареєстровані відповідно до законодавства.

Базою оподаткування податком для платників єдиного податку четвертої групи є нормативна грошова оцінка одного гектара сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень), з урахуванням коефіцієнта індексації.

Коефіцієнт індексації нормативної грошової оцінки земель застосовується кумулятивно залежно від дати проведення нормативної грошової оцінки земель.

Нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення проведена станом на 01.07.1995, підлягає індексації станом на 01.01.2015 на коефіцієнт 3,997, який визначається виходячи з добутку коефіцієнтів індексації за: 1996 рік – 1,703, 1997 рік – 1,059, 1998 рік – 1,006, 1999 рік – 1,127, 2000 рік – 1,182, 2001 рік – 1,02, 2005 рік – 1,035, 2007 рік – 1,028, 2008 рік – 1,152, 2009 рік – 1,059, 2010 рік – 1,0, 2011 рік – 1,0, 2012 рік – 1,0, 2013 рік – 1,0, 2014 – 1,249.

Методикою нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів передбачено, що для врахування змін у рентному доході, який створюється при виробництві зернових культур, до показників нормативної грошової оцінки ріллі, проведеної станом на 1 липня 1995 року (з урахуванням індексації), застосовується коефіцієнт 1,756.

Розмір податку залежить від категорії (типу) земель, їх розташування та у відповідності з пп.293.9 ПКУ становить (у відсотках бази оподаткування):

- для ріллі, сіножатей і пасовищ (крім ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, а також ріллі, сіножатей і пасовищ, що перебувають у власності сільськогосподарських товаровиробників, які спеціалізуються на виробництві (вирощуванні) та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті, або надані їм у користування, у тому числі на умовах оренди) – 0,45;
- для ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, – 0,27;
- для багаторічних насаджень (крім багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях) – 0,27;

– для багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, – 0,09;
– для земель водного фонду – 1,35;
– для ріллі, сіножатей і пасовищ, що перебувають у власності сільськогосподарських товаровиробників, які спеціалізуються на виробництві (вирощуванні) та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті, або надані їм у користування, у тому числі на умовах оренди, – 3 [5].

Отже, з проведенням податкових реформ змінюються лише форми податків, а їх економічна сутність залишилася незмінною – вилучення частини власності фізичних та юридичних осіб на користь держави.

Враховуючи, що з 01 січня 2015 року для сільськогосподарських товаровиробників розмір податку щодо ріллі, сіножатей і пасовищ збільшився у 3 (три) рази (з 0,15 % (2014 рік) до 0,45 % (2015 рік)), то податкове навантаження по єдиному податку четвертої групи порівняно із фіксованим сільськогосподарським податком у 2014 році збільшилось у 3,747 раз (1,249 (коефіцієнт індексації за 2014 рік) х 3).

Таке різке та значне збільшення податкового навантаження на сільськогосподарських товаровиробників неминуче призведе до "тінізації" аграрного сектору економіки, зменшення офіційно декларованих обсягів земель, що обробляються сільськогосподарським товаровиробником, деякі сільськогосподарські товаровиробники припинять офіційно працювати, і будуть обробляти земельні ділянки без створення юридичної особи - як "одноосібники", у зв'язку з чим знизяться фактичні надходження до державного бюджету від оподаткування сільськогосподарських товаровиробників.

Загальна тенденція у податкових відносинах між державою і платниками податків повинна бути спрямована не лише на виконання їх фіскальної функції й на суттєве скорочення податкового тиску, зменшення межі між потребами держави і можливостями платників податків, а також направлена на посилення зручності в обрахуванні та справленні таких податків та розвиток сільськогосподарського виробництва.

Одним із основних важелів впливу держави на сільськогосподарського товаровиробника має стати застосування системи спеціального (пільгового) оподаткування лише до сільськогосподарських підприємств, що:
– сприяють покращенню родючості ґрунту, зокрема через дотримання науково – обґрунтованих сівозмін;
– здійснюють заходи щодо відновлення та розвитку галузі тваринництва;
– здійснюють фінансування розвитку сільських територій, соціальної сфери села;
– сприяють покращенню зайнятості сільського населення.

Використані джерела:

1. *Агробізнес сьогодні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.agro-business.com.ua/pytannia-bukhgalteuiii/2678-sproschena-systema-opodatkuvannia-dlia-silgospvyrobnykiv.html.*
2. *Асоціація платників податків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: appu.org.ua/news/-2015-00014.*
3. *Бухгалтер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.buh24.com.ua/sproshhena-sistemi-opodatkuvannya-perevagi-ta-nedoliki.*
4. *Жук В.М. Стан та розвиток спеціальних режимів оподаткування аграрного бізнесу / В.М. Жук // Фінанси України. – 2011. - № 7. – С.33-42.*
5. *Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.*
6. *Синчак В.П. Система оподаткування у сільському господарстві України: теорія, методологія та практика: [монографія] / В.П. Синчак. - Хмельницький: ХУУП, 2008. – 476 с.*

Сушкова Олена Євгеніївна,
доцент кафедри податкової і митної справи
Національного університету державної податкової служби України,
кандидат економічних наук

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Сьогодні система оподаткування України зазнає багато змін та нововведень, які передбачають перетворення не тільки механізму справляння податків і зборів, а й спрямовані на спрощення ведення обліку та подання податкової звітності, забезпечення реалізації принципів стабільності, прозорості й справедливості [2]. Так, голова Міністерства фінансів України Н. Яресько заявила, що головною метою податкової реформи є «побудова простої, прозорої, справедливої податкової системи, що стимулює інвестиції, створює умови для сталого розвитку національної економіки з одночасним забезпеченням потреб Державного та місцевих бюджетів на виконання пріоритетних видатків [4]». При цьому в якості головних завдань реформи визначено зменшення податкового навантаження на бізнес, детінізація економіки країни та збалансування інтересів держави й платників податків. Але, вже зараз запропоновані урядом підходи щодо вирішення цих завдань мають різновекторний та суперечливий характер.

Так, пропозиції Міністерства фінансів України передбачають встановлення ставок основних податків на рівні 20% [4]. Відповідно ставка податку на прибуток підприємств буде збільшена на 2%, що йде у супереч з приоритетним завданням реформи щодо зменшення податкового навантаження на суб'єктів господарювання. До того ж передбачається підвищення максимальної ставки податку на нерухомість (відмінне від земельної ділянки) до 3% від розміру мінімальної заробітної плати та скасування пільг для комерційної нерухомості й складських приміщень. На нашу думку, таке підвищення рівня прямого оподаткування підприємницької діяльності за сучасного стану розвитку вітчизняної економіки й наявності невирішених проблем лібералізації умов ведення бізнесу в Україні не призведе до підвищення рівня його інвестиційної привабливості для іноземного капіталу.

Також з метою реалізації принципу справедливості запропоновано змінити правила застосування спрощеної системи оподаткування (табл. 1). Але аналіз запропонованої системи дозволяє стверджувати, що більшість суб'єктів господарювання третьої групи будуть вимушені перейти на загальну систему оподаткування та сплачувати податок за «новою» ставкою 20%, що збільшить рівень податкового навантаження на цих платників податків в декілька разів. Це ж стосується й сільськогосподарських товаровиробників, рівень доходів яких перевищує 2 млн. грн. Отже, щоб залишитись серед платників єдиного податку та скористатись умовами спрощеної системи обліку або з метою зниження рівня податкового тиску, суб'єкти господарювання будуть вимушені приховувати реальний рівень своїх доходів. Це може призвести до ситуації, коли замість очікуваного ефекту – розширення бази оподаткування та збільшення рівня податкових надходжень до бюджету країни – буде отриманий ще більший рівень тінізації економіки.

Відносно суб'єктів аграрного сектору економіки України слід зазначити, що практика застосування фіксованого сільськогосподарського податку (зараз – четверта група єдиного податку) в Україні довела свою ефективність, забезпечивши скорочення кількості збиткових сільськогосподарських підприємств з 90% у 1997-1998 рр. до 15-20% у 2012-2014 рр. [1]. Діюча спрощена система оподаткування для сільськогосподарських підприємств передбачає суттєве зниження рівня податкового навантаження не тільки за рахунок системи ставок, а й заміни сплати трьох податків – податку на прибуток підприємств, плати за землю (крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються для ведення сільськогосподарського товаровиробництва) і рентної плати (плати за спеціальне використання води). Також, пряма залежність обсягу сплачуємого податку від площі земельної ділянки, що використовується в сільськогосподарському виробництві, сприяє більш раціональному використанню земельного ресурсу України. На відміну від цього загальна система оподаткування не дозволяє

враховувати специфіку сільськогосподарського виробництва (сезонність, значний вплив на процес формування прибутку природно-кліматичних факторів тощо). Світовий досвід свідчить, що аграрне виробництво у більшості країн не спрямоване на фіскальне забезпечення бюджету, основною метою його функціонування є забезпечення продовольчої безпеки країни.

Таблиця 1

Пропозиції Міністерства фінансів України
щодо реформування спрощеної системи оподаткування

Існуюча система		Запропонована система	
Групи	Критерії застосування	Групи	Критерії застосування
Перша група фізичні особи – підприємці	– Не використовують працю найманих осіб – Річний дохід не перевищує 300 тис. грн.	*Група А*	Без змін
Друга група фізичні особи – підприємці	– Кількість найманих працівників не перевищує 10 осіб – Річний дохід не перевищує 1,5 млн. грн.	*Група Б*	Річний дохід не перевищує 2 млн. грн.
Третя група юридичні особи та фізичні особи – підприємці	– Кількість найманих працівників не обмежена – Річний дохід не перевищує 20 млн. грн.		
Четверта група сільськогосподарські товаровиробники	Річний дохід не обмежений	*Група В*	Річний дохід не перевищує 2 млн. грн.

Примітка: складено автором на основі [4].

Враховуючи усі зазначені вище недоліки запропонованої Міністерством фінансів України моделі реформування податкової системи України, більш прийнятною та спрямованою на побудову сприятливого бізнес середовища в Україні є пропозиції комітету Верховної ради України з питань податкової та митної політики, що передбачають:

1) зниження базової ставки податку на прибуток підприємств з 18% до 15% – в якості обґрунтування наводиться досвід Литви (застосовується ставка 16%) та Болгарії (ставка 10%), де за умови зменшення рівня прямого оподаткування темпи зростання ВВП за 2012–2014 роки були на рівні 8% та 4% відповідно;
2) скасування авансових внесків з податку на прибуток підприємств, механізм справляння яких не містить економічного обґрунтування та не враховує фактичний поточний фінансовий стан платника податку;
3) не оподаткування реінвестицій в необоротні активи та капітальне будівництво – вирішується за рахунок введення податкової різниці на реінвестування, що передбачає зменшення фінансового результату до оподаткування на суму здійснених платником податку реінвестицій [3].

Слід зазначити, що перши два заходи спрямовані саме на зменшення рівня фіскального тиску на суб'єктів господарювання, покращення їх фінансового стану за рахунок вивільнення значних сум обігових коштів, підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності економіки країни. Третій ж сприятиме вирішенню найгострішого питання щодо оновлення та модернізації матеріально-технічної бази економіки. Враховуючи те, що за даними статистиці за останні два роки обсяг капітальних інвестицій скоротився на 11% у 2013 р. й на 25% у 2014 р., а ступінь зносу основних засобів на кінець 2013 року становить 77,3% [1], то введення податкової різниці на реінвестування буде заохочувати суб'єктів господарювання до модернізації та інтенсифікації виробництва.

Що стосується суб'єктів малого та середнього бізнесу, то комітет Верховної ради України з питань податкової та митної політики пропонує внести певні корективи в діючу спрощену

систему оподаткування (табл. 2) та обмежити термін її дії до 1 січня 2018 року. Ці зміни мають менш радикальний характер, порівняно з пропозиціями Міністерства фінансів України але також спрямовані на підвищення податкового тиску на суб'єктів підприємницької діяльності.

Таблиця 2

Пропозиції комітету Верховної ради України з питань податкової та митної політики щодо реформування спрощеної системи оподаткування

	Існуюча система		Запропонована система	
Групи	Критерії застосування	Ставки податку	Критерії застосування	Ставки податку
Перша група фізичні особи – підприємці	*Без змін* – Не використовують працю найманих осіб – Річний дохід не перевищує 300 тис. грн. – Ставка податку – 10% розміру мінімальної заробітної плати			
Друга група фізичні особи – підприємці	– Кількість найманих працівників не перевищує 10 осіб – Річний дохід не перевищує 1,5 млн. грн.	*Без змін* – 20% розміру мінімальної заробітної плати	– Кількість найманих працівників не перевищує 5 осіб – Річний дохід не перевищує 1,5 млн. грн.	*Без змін* – 20% розміру мінімальної заробітної плати
Третя група юридичні особи та фізичні особи – підприємці	– Кількість найманих працівників не обмежена – Річний дохід не перевищує 20 млн. грн.	– 2% (при сплаті ПДВ); – 4% (без сплати ПДВ);	– Кількість найманих працівників не перевищує 10 осіб (для ФОП) та 25 осіб (для юридичних осіб) – Річний дохід не перевищує 5 млн. грн.	4–10% (залежно від виду діяльності) 6% – у 2016 р. 8% – у 2017 р.
Четверта група Сільськогосподарські товаровиробники	– Площе земель не обмежена – Річний дохід не обмежений	*Без змін* – рілля, пасовища – 0,45%; – багаторічні насадження – 0,27%; – земель водного фонду – 1,35%.	– Площе земель до 3 тис. га – Річний дохід не перевищує 100 млн. грн.	*Без змін* – рілля, пасовища – 0,45%; – багаторічні насадження – 0,27%; – земель водного фонду – 1,35%.

Примітка: складено автором на основі [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що більшість пропозицій щодо реформування податкової системи України спрямовані на посилення фіскальної функції податків та не вирішують головних проблем розвитку економіки країни, а саме структурної перебудови, оздоровлення інвестиційного клімату, підвищення конкурентноздатності українського експорту тощо. Тому з метою створення умов для динамічного розвитку економіки України головним завданням перебудови податкової системи країни повинне бути забезпечення її ефективного функціонування та модернізації з урахуванням сучасних потреб та тенденцій соціально-економічного розвитку.

Використані джерела:

1. *Державна служба статистики України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua.*
2. *Податкова реформа – не лише про ставки податків [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=424368&cat_id=406607.*

3. *Податкова реформа 2016 – фіскальна лібералізація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1694.html.*
4. *Проект податкової реформи Міністерства фінансів України (вересень 2015 року) [Електронний ресурс] / Національна рада реформ. — Режим доступу: http://rtax.sumy.ua/wp-content/uploads/2015/09/reforma2015.pdf.*

Танклевська Наталія Станіславівна,
професор кафедри обліку і аудиту та фінансів
ДВНЗ "Херсонський державний аграрний університет",
доктор економічних наук, професор

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА КРАЇНИ

Фінансова політика держави у сучасних умовах ринкових перетворень виступає визначальною для розвитку національної економіки. Ускладнення процесів економічних трансформацій, посилення їх динамізму, фінансова криза та її негативні наслідки виявили, що існуюча фінансова політика виявилася недієздатною та низько ефективною, не в змозі адекватно і своєчасно реагувати на такі події. Особливо це надзвичайно важливе для сільського господарства, де істотний вплив мають специфічні чинники, зокрема, сезонність виробництва, залежність від природно-кліматичних та біологічних умов, незадовільний стан матеріально-технічної бази, складний доступ до джерел фінансування. Актуальність дослідження посилюється тим, що з початку аграрної реформи в Україні майже четверта частина підприємств галузі залишається збитковими. Це зумовлює неухильне зростання значущості теоретичного осягнення нових наукових підходів до формування й реалізації ефективної фінансової політики сільського господарства країни та розробки напрямів впровадження відповідних практичних рекомендацій з метою забезпечення продовольчої безпеки країни, зміцнення її експортного потенціалу, створення сприятливих умов життєдіяльності для теперішніх і наступних поколінь.

Особливості фінансових відносин і фінансової діяльності в аграрному секторі економіки були висвітлені такими відомими українськими вченими, як В. Алексійчук, В. Амбросов, В. Андрійчук, О. Гудзинський, О. Ґудзь, М. Дем'яненко, М. Коденська, П. Лайко, Ю. Лузан, І. Лукінов, Ю. Лупенко, М. Малік, О. Могильний, О. Непочатенко, Б. Пасхавер, Г. Підлісецький, П. Саблук, В. Синчак, В. Ситник, П. Стецюк, Л. Худолій, А.Чупіс та ін. Вони збагатили економічну науку фундаментальними ідеями, які стали фактором нових світоглядних орієнтацій. Під впливом їхніх досліджень суттєво змінилися уявлення про систему фінансування, ціноутворення, страхування, оподаткування аграрних підприємств, що ознаменувало новий етапний поворот у їх вивченні.

На противагу цьому залишається малодослідженим питанням формування концептуальних підходів до формування фінансової політики розвитку сільського господарства.

Існуючі нині наукові погляди на фінансову політику недостатньо вивчають як внутрішні, так і зовнішні чинники її формування, а також різні форми прояву. Єдності думок у визначенні поняття фінансової політики дотепер не досягнуто й у середовищі сучасних економістів. Зокрема, Кемпбелл Р. Макконнелл і Стенлі Л. Брю сполучають поняття фінансово-бюджетної й фіскальної політики, визначаючи їх як зміни, внесені урядом до порядку державних витрат й оподатковування, спрямовані на забезпечення повної зайнятості й неінфляційного національного продукту [1; 2].

Очевидно, що фіскальна політика - важлива, але все-таки частина загальної фінансової політики, пов'язаної передусім з політикою в галузі державних доходів. Більш логічним виглядає визначення фінансової політики представниками марксистської школи, що вбачають у

фінансовій політиці сукупність державних заходів щодо стабілізації фінансових ресурсів, їхнього розподілу й використання для здійснення державою її функцій, указуючи, що соціальна спрямованість й ефективність впливу фінансової політики на розвиток продуктивних сил і виробничих відносин визначаються об'єктивними закономірностями економічного розвитку, суспільно-політичним устроєм країни. Опарін В. трактує фінансову політику як комплекс дій і заходів, що здійснюються державою в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансової діяльності суб'єктів господарювання та фінансових інституцій, громадян і безпосередньо держави з метою вирішення певних завдань і досягнення поставлених цілей [3]; С. Юрій як сукупність фінансових (розподільчих і перерозподільчих) заходів, які держава здійснює через фінансову систему [4]; О. Василик – діяльність держави, підприємства щодо цілеспрямованого використання фінансів [5].

Тому на відміну від її традиційного вузького тлумачення як діяльності держави і підприємств щодо цілеспрямованого використання фінансових ресурсів [5], нами здійснене удосконалення теоретичної інтерпретації категорії «фінансова політика» шляхом її розширення і трактоване як імперативну, теоретично й науково обґрунтовану систему заходів щодо планування, організації, регулювання й контролю фінансових відносин у процесі формування та використання фінансових ресурсів держави та підприємств.

На підставі узагальнення досягнень наукової думки у сфері державної фінансової політики, зорієнтованої на використання всієї сукупності категорій управління фінансовими відносинами (фінансового процесу, фінансового права, фінансів, фінансової системи, фінансового механізму, які становлять організаційно-економічний зміст фінансової політики), доведено, що фінансова політика – не тільки структурована, а й системна категорія, пов'язана з усіма елементами загальної економічної політики і раціонально взаємозалежна зі своїми структурними елементами. Особливість фінансової політики як науково-практичного поняття або як організаційно-економічної категорії полягає в тому, що в ній одночасно поєднуються й рівноправно співіснують об'єктивне (незалежно від волі й свідомості людей) і суб'єктивні (імперативне, державно-вольове, організаційно-управлінське) начала.

Розвиток фінансової теорії розглядається у взаємозв'язку з економічними школами і теоріями, концепціями. Проте виявлено, що нині фінансова політика не має певної ідеології і носить ситуативний, непослідовний та суперечливий характер, оскільки ще не сформувалася її нова парадигма, яка б мала сучасне методологічне підґрунтя і враховувала б динаміку та наслідки ринкової трансформації економіки, передбачала б побудову цілісної системи організації внутрішніх і зовнішніх фінансових взаємовідносин та ефективних методів їх регулювання, адаптованих до існуючих умов національної економіки.

Усвідомлення та практичне осмислення такої проблеми дозволило науково означити нову парадигму фінансової політики, яка ґрунтується на відповідному базисі, розглядаючи її через призму метафізичного та діалектичного підходів, а також спираючись на позитивістський, герменевтичний, синергетичний та інші підходи до осмислення економічного життя сучасного українського суспільства. Економічні школи і теорії, відображені на рис. 1, формують окремі сегменти фінансової науки. При цьому їх можна зобразити у вигляді двох базових блоків: в одному містяться теорії, що досліджують процес прийняття колективних рішень у державі, у другому — теорії, що базуються на економіці добробуту. У першому випадку йдеться про фінансову науку, орієнтовану на суспільний вибір, у другому випадку – на економіку добробуту. Але, незважаючи на це, в обох напрямах фінансової науки до об'єкта аналізу застосовується модель економічно раціональної поведінки індивіда (хоча з різним ступенем послідовності). Саме цим вони й відрізняються від «старих» наукових концепцій, у яких не так явно використовувалась ця модель. При цьому встановлено, що базові теоретичні засади побудови фінансової політики розвитку сільського господарства закладено у наукових доктринах економічної теорії, зокрема, неокласичної та інституціональної теорій.

Економічний зміст фінансової політики держави спирається на об'єктивність фінансових відносин, які покладено в її основу, а також на ступінь відповідності здійснюваної полі-

тики сучасним економічним законам, закономірностям розвитку фінансової системи і сформованим економічним реаліям. Якщо фінансова концепція і конкретні фінансові заходи не відповідають економічному базису, то така фінансова політика приречена на провал.

Використані джерела:

1. *Жанс Э. История экономической мысли XX века / Э. Жанс – М.: Ин-т литературы, 1959. – 572 с.*
2. *История и философия экономики : пособие для аспирантов / под ред. д.э.н., проф. М.В. Конотопова. − 2-е изд., стер. − М.: КНОРУС, 2008. − 664 с.*
3. *Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): [Навч. посіб.] / В.М. Опарін – К.: КНЕУ, 1999. – 164 с.*
4. *Бюджетна система. Вишкіл студії: [Навчальний посібник] / С.І. Юрій, Й.М. Бескид, В.Г. Дем'янишин та ін. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с*
5. *Василик О.Д. Державні фінанси України: [Підручник] / О.Д. Василик, К.В. Павлюк – К.: НІОС, 2002. – 608 с.*

Терещенко Тетяна Василівна,
доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент,
Міщенко Вадим Миколайович,
студент магістратури за спеціальністю "Адміністративний менеджмент"
факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Дослідження митного контролю є надзвичайно актуальним, це викликано тим, що, з одного боку, митний контроль є недостатньо дослідженим різновидом державного контролю, а з іншого – існує необхідність його розвитку та удосконалення за умов інтенсифікації участі України у світових процесах глобалізації та інтеграції.

Окремим аспектам митної справи, у тому числі, митного контролю приділена значна увага в цілій низці наукових праць В. Л. Ващенка, К. Воронкової, Т. В. Корневої, І. М. Коросташової, С. І. Пахомова, П. В. Пашка, К. К. Сандровського та інших. Проте все ще існує необхідність комплексного дослідження митного контролю, проведення якого сприяло б формуванню цілісної уяви про цей митно-правовий інститут, у тому числі організаційні основи його забезпечення.

У зв'язку з цим, основну мету роботи вбачаємо в обґрунтуванні змісту митного контролю, визначенні особливостей організаційного забезпечення митного контролю, виробленні пропозицій щодо його удосконалення.

Вважаємо за необхідне розпочати дослідження змісту та основних засад здійснення митного контролю з історичних витоків цього поняття. Перш за все, підкреслимо, що особливістю цього процесу була відсутність в Українській РСР управлінських структур, які б займалися організацією митного контролю. В умовах колишнього СРСР митниці, розташовані на території України, перебували в союзному підпорядкуванні і всі питання, пов'язані із забезпеченням їх функціонування вирішувались суто централізовано.

Фактичне становлення та розвій митної системи України стали можливими лише з моменту оголошення незалежності нашої держави, з врахуванням тієї умови, що вирішення клю-

чових завдань митного регулювання перестало бути суто національним та не обмежується рамками однієї держави. На сьогодні в Україні створено систему митних органів, що складається з Державної фіскальної служби України, регіональних митниць та митниць. Митні платежі стали одним з найбільш вагомих джерел надходжень до Державного бюджету, проведена успішна робота, пов'язана із входженням до світової (у тому числі, європейської) економічної системи, активізацією зовнішньоекономічної діяльності тощо [5, с. 227-230].

Зміст митного контролю у науковій літературі розкривається у двох значеннях: широке – сукупність методів і засобів забезпечення законності в митній сфері; вузьке – сукупність перевірних заходів, здійснюваних у процедурних формах митними органами в межах своєї компетенції на засадах вибірковості [9, с. 136-140; 12, с. 15].

Зі свого боку, згідно з чинним Митним кодексом України, митний контроль визначено як сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [10].

Призначення митного контролю пов'язане із необхідністю вдосконалення діяльності держави у сфері забезпечення реалізації інтересів України та її національної безпеки [6, с. 59-65]. При цьому необхідно дотримуватись таких основних принципів:

1. Митному контролю підлягають усі товари, транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України.
2. Митний контроль здійснюється виключно фіскальними органами відповідно до цього Кодексу та інших законів України.
3. Митний контроль передбачає виконання фіскальними органами мінімуму митних формальностей, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань державної митної справи.
4. Митний контроль товарів, транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється відповідно до типових технологічних схем митного контролю, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.
5. Розклад руху транспортних засобів, що здійснюють регулярні міжнародні рейси, затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері захисту державного кордону.
6. З метою підвищення ефективності митного контролю фіскальні органи взаємодіють з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, уповноваженими економічними операторами, іншими особами, діяльність яких пов'язана із здійсненням зовнішньої торгівлі, та з їх професійними об'єднаннями (асоціаціями) [10].

Митний контроль є ключовою функцією митних органів України, оскільки він реалізується за усіма напрямами та складовими митної справи, зокрема: при переміщенні через митний кордон України товарів та транспортних засобів; в митному регулюванні, пов'язаному зі справлянням податків і зборів; при митному оформленні; у боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил і процедур [6, с. 635; 7, с. 3-6].

Зупинимось більш детально на питанні організації митного контролю. Під час здійснення митного контролю реалізуються функції митних органів, а саме:

1) здійснення контролю за переміщенням валютних цінностей;
2) стягнення митних податків і зборів;
3) здійснення безпосередньо митного контролю та застосування митних режимів;
4) сприяння товарообігу через митний кордон України;
5) захист економічних інтересів;
6) забезпечення економічної безпеки держави;
7) захист прав і інтересів юридичних і фізичних осіб в сфері митного права;
8) забезпечення дотримання митного законодавства України;

9) запобігання проникненню на територію України товарів низької якості, екологічно небезпечних речовин, вірусів та ін.

Доцільно підкреслити, що митному контролю підлягають усі товари, що переміщуються через митний кордон України. Він передбачає проведення митними органами мінімуму митних процедур, необхідних для забезпечення дотримання законодавчих норм у сфері митних відносин.

Митний контроль здійснюється під час:

- ввезення на митну територію України товарів з метою їх вільного використання з моменту ввезення і до пропуску через митний кордон;
- вивезення за межі території України товарів з метою вільного використання – з моменту ввезення товарів у зону митного контролю і подання необхідних для митного контролю документів на дані товари і до вивезення їх за межі митної території;
- тимчасового ввезення товарів на митну територію України – з моменту ввезення і до вивезення за межі митної території;
- тимчасового вивезення товарів за межі митної території України – з моменту пред'явлення митниці товарів та інших предметів і необхідних для митного контролю документів на такі товари та інші предмети і до пропуску через митний кордон України під час зворотного ввезення через територію України;
- транзиту через територію України – ввезення в Україну і до вивезення з України [10].

Здійснення митного контролю передбачає проведення митних процедур, тобто операцій, пов‘язаних зі здійсненням митного контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Митний контроль обмежується достатньо мінімальним переліком митних процедур, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань митної справи.

Як зазначено у Митному кодексі України, митний контроль здійснюється безпосередньо посадовими особами митних органів шляхом [10]:

1) перевірки документів та відомостей, необхідних для такого контролю;
2) митного огляду (огляду та переогляду товарів і транспортних засобів, особистого огляду громадян);
3) обліку товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України;
4) усного опитування громадян та посадових осіб підприємств;
5) перевірки системи звітності та обліку товарів, що переміщуються через митний кордон;
6) перевірки фінансово-господарської діяльності підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність;
7) огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних ліцензійних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де можуть знаходитись товари та транспортні засоби, що підлягають митному контролю, або здійснюється діяльність, контроль за якою покладено на митні органи;
8) в інших формах, передбачених законодавством.

Основні форми митного контролю систематизовані на рис. 1.

Як видно з рисунку 1, нововведенням є такі форми як направлення запитів до іноземних органів для підтвердження автентичності документів та документальні перевірки дотримання вимог митного законодавства України (так званий пост-аудит). Це розширює повноваження посадових осіб митних органів щодо здійснення контрольної діяльності [88, с. 78-85; 10].

Доцільно підкреслити, що форми та обсяги митного контролю, достатнього для забезпечення додержання законодавства з питань державної митної справи та міжнародних договорів України при митному оформленні, обираються митницями (митними постами) на підставі результатів застосування системи управління ризиками [10]. У виборі форм та обсягів митного контролю митні органи керуються такими основними принципами: митний контроль повинен забезпечувати виконання основних завдань здійснення митної справи; у ході митного контролю не повинні порушуватися основні права й свободи людини.

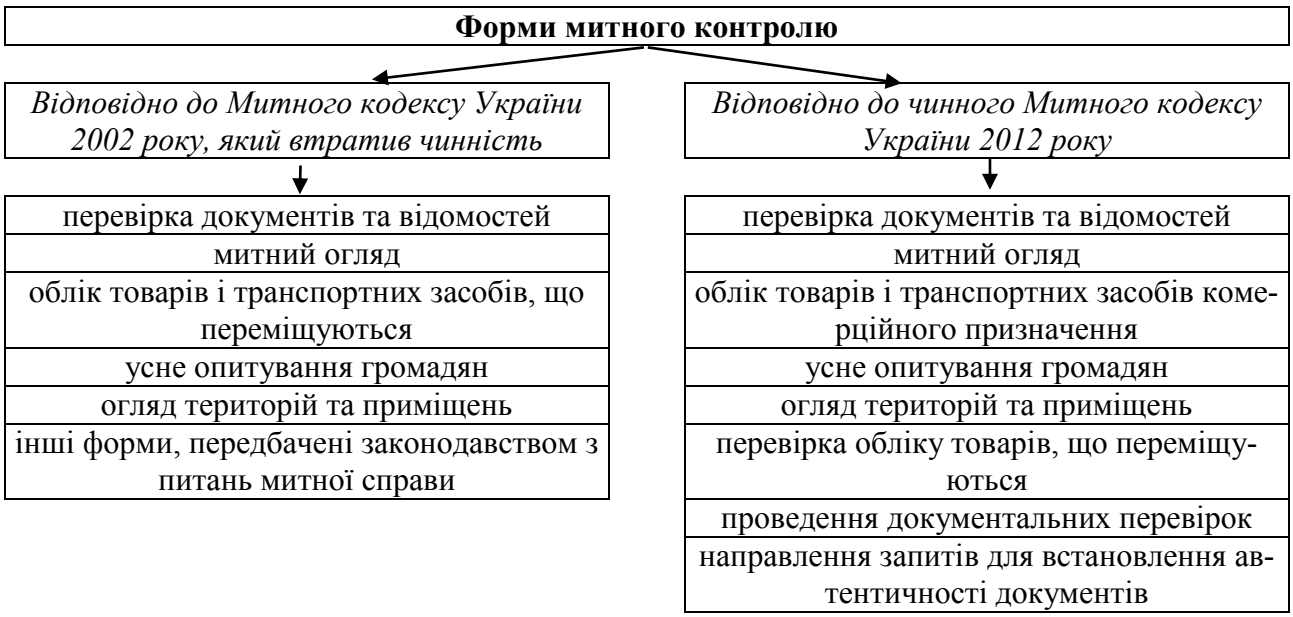

Рис. 1. Варіювання форм митного контролю з урахуванням змін законодавства України

Примітка: систематизовано автором за даними [10; 11].

Важливим аспектом досліджуваної нами теми є необхідність удосконалення організаційного забезпечення митного контролю. Сучасна концепція реформування митної політики України, поряд з іншим, актуалізує ключовий принцип реалізації митного контролю – принцип вибірковості. Він полягає в тому, що немає необхідності здійснювати контроль у повному обсязі, рішення щодо доцільності його проведення повинні прийматися на основі висновків автоматизованої системи аналізу та управління ризиками у митній справі [4].

Одним із пріоритетних напрямів вдосконалення процедур митного контролю повинно стати повномасштабне впровадження системи електронного декларування (пілотні проекти з електронного декларування товарів виявились досить успішними).

Ще одним напрямом забезпечення вдосконалення митного контролю є спрощення процедур, необхідних для здійснення митного оформлення. У цьому контексті необхідним є скорочення переліку документів, необхідних для митного контролю, а відтак - виведення їх за межі митного оформлення.

Перспективним напрямом поліпшення роботи митних органів є також проведення митного контролю через певний час після завершення митного оформлення. Повинна зростати роль пост-аудиту в діяльності митних органів [2, с. 303]. Відзначимо, що митний пост-аудит виступає одним із дієвих заходів запобігання правопорушенням, його впровадження надає можливість митним органам своєчасно та раціонально виконувати економіко-регуляторну, захисну та фіскальну функції [1, с. 11].

У цілому, на нашу думку, сформульовані висновки, узагальнення та пропозиції дозволять підняти на якісно новий рівень організаційне забезпечення митного контролю в Україні.

Використані джерела:

1. *Ващенко, Л. В. Механизм управления рисками в таможенной сфере / Л. В. Ващенко // Актуальные проблемы финансовой политики, права России и Украины в современных условиях: материалы X Международной научно-практической конференции молодых учёных, аспирантов, студентов, преподавателей вузов РФ, Украины. – Гуково, 2011. – С. 25–30.*
2. *Гончарук, О.А. Особливості проведення і шляхи удосконалення митного пост-аудиту / О. А. Гончарук // Південноукраїнський правничий часопис. – 2011. – № 3. – С.303-305.*
3. *Гребельник, О.П. Митна справа / О.П. Гребельник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1408051361006/ekonomika/mitna_sprava.*

4. *Десятнюк, О. М. Новітня парадигма реалізації митного контролю в умовах спрощення митних процедур / О. М. Десятнюк, М. О. Харкавий // Ефективна економіка. – №3. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3857.*
5. *Деякі проблеми митного контролю в Україні // Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – Вип.7. – Київ, 2001. – С. 227-230.*
6. *Корнева, Т.В. Правове регулювання митного контролю в Україні /Т.В.Корнева // Митна справа. – 2002. – №5. – С. 59-65.*
7. *Коросташова, І.М. Митний контроль в системі державного контролю, як одна із складових митної справи в Україні / І.М. Коросташова // Митна справа. Науково-аналітичний журнал. – Львів, 2000. – Вип. 4. - С. 3-6.*
8. *Кунєв, Ю. Д. Митне оформлення і митний контроль: системно-правова модель / Ю. Д. Кунєв //Вісник Академії митної служби України. Серія : Право. – 2009. – №2. – С. 78-85 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vamsup_2009_2_15.pdf.*
9. *Мазур А.В. Загальні засади митного контролю: поняття, класифікація, форми // Пробл. законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я.Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2001. – Вип. 46. – С. 136-140.*
10. *Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року №4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17.*
11. *Митний кодекс України: Закон України від 12 грудня 1991 року № 1970-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1970-12 (втратив чинність).*
12. *Новиков, А.Б. Таможенное регулирование и таможенное дело: метаморфозы понятийного аппарата / А.Б. Новиков // Учёные записки. – Санкт-Петербургского филиала, 2006. – №2 (26). – С. 15.*

Тофан Іван Миколайович,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Львівського національного аграрного університету,
кандидат економічних наук, доцент

ПРОБЛЕМАТИКА ОПОДАТКУВАННЯ АГРОХОЛДИНГІВ

Спрощена система оподаткування апріорі має домінуючі переваги перед загальною системою оподаткування, тим самим звертає на себе увагу представників як малого, середнього так і великого бізнесу в Україні. Якщо стосовно перших двох категорій платників застережень в принципі не має, при умові дотримання норм податкового законодавства на застосування спеціальних податкових режимів, то застосування цього ж режиму представниками великого бізнесу в Україні – це вже мінімізація податкових платежів і потребує вдосконалення організації податкового менеджменту з боку держави. Як заначено в Податковому кодексі України, спеціальний податковий режим –це система заходів, що визначає особливий порядок оподаткування окремих категорій господарюючих суб'єктів [1].До цих окремих категорій не відносять підприємства великого бізнесу. Та все ж агрохолдинги вміло скористалися легальними можливостями застосування для власних суб'єктів господарювання спрощеної системи – шляхом адміністрування фіксованого сільськогосподарського податку, а з 2015 року єдиного податку для сільськогосподарських підприємств. Саме за можливості застосовувати спеціальні податкові режими, агрохолдинги отримали конкурентні переваги перед іншими суб'єктами агроринку у можливості перерозподілу і уникненні від оподаткування власного прибутку в межах вертикальної інтеграції, яка є цілком доречною і законною в межах діючого законодавства. Внаслідок цього та багатьох інших, не менш важливих чинників і виникає потреба у кардинальному реформуванню умов які дозволяють застосовувати спеціальні податкові режими.

Як правило, урядовці та народні депутати, які створюють «аграрне лобі» в один голос продовжують і надалі стверджувати, що сільське господарство в Україні на сьогодні перебуває в системній кризі, а уряд, замість того, щоб знижувати податкове навантаження навпаки його підвищує, хоча праці економістів-аграрників та моніторингові дослідження незалежних експертів доводять протилежне.

Беззаперечним є факт, що введення фіксованого сільськогосподарського податку з 1999 року сприяло становленню та подальшому розвитку аграрної економіки. За інформацією оприлюдненою В.М. Жуком, рівень рентабельності галузі зріс із мінус 10 % у 1998–1999 рр. до 25 % у 2014 році. Сьогодні лише за рахунок спецрежиму ПДВ щорічно акумулюється 12–15 млрд. грн. доходу, а застосування ФСП додатково оцінюється зиском у 4–5 млрд. грн. При цьому, у 2 рази зріс осяг валової продукції. Аграрна галузь демонструє стабільну динаміку зростання капітальних інвестицій. За останні роки частка агропродукції в експорті держави зросла до 27% і майже на 10% випереджає продукцію чорної індустрії, яка з першої зійшла на другу позицію [2].

Крім того, що агрохолдинги таким чином можуть уникати від оподаткування податком на прибуток, вони ще й несуть небезпеку відтоку фінансового капіталу з аграрної сфери. На думку Г.В. Черевка, небезпека, пов'язана з агрохолдингами, полягає також у можливому відпливі капіталів з аграрної сфери в інші, де їх застосування може знайти кращу віддачу. А існуюча законодавча база їх діяльності є ще недостатньо сформована, тому під сумнівом може виявитись правомірність відносин між інвесторами і сільськогосподарськими організаціями у складі агрохолдингу. Ще більші проблеми можуть виникнути з узаконенням прав власності на консолідовані землі [3].

Попри усі позитивні чинники функціонування великих агрокомпаній і з завершеними виробничими циклами існує досить багато елементів їх діяльності які негативно впливають на соціально-економічні процеси в державі. Достатньо проблемними до вирішення і надалі залишаються питання покращення соціальної інфраструктури на селі, ріст безробіття, забруднення навколишнього середовища, мінімальні виплати за оренду землі, тощо. З метою, хоча б часткового вирішення даних питань і застосуванням принципу соціальної справедливості при оподаткуванні слушними, заслуговують на увагу, пропозиції Д. Деми, про те, що застосовувати фіксований сільськогосподарський податок (єдиний податок)можуть тільки підприємства першого рівня інтеграції агрохолдингів – сільськогосподарські підприємства, які мають у власності землю чи її орендують у селян і виробляють чи вирощують лише сільськогосподарську продукцію або переробляють її на власних потужностях які не є окремими юридичними особами. А підприємства вищих або інших рівнів вертикальної інтеграції, які входять в агрохолдинги повинні оподатковуватися податком на прибуток та сплачувати податок на землю, яка не використовується в сільськогосподарському виробництві. Поряд з цим не зайвим було б і запровадити так званий «соціальний податок» і з орендарів сільськогосподарських угідь до бюджетів сільських рад на території яких фактично використовуються земля [4].

Етап застосування лояльної для сільськогосподарських підприємств спрощеної системи оподаткування в Україні, що функціонувала майже 15 років завершується. Внаслідок проведення євроінтеграційних процесів та необхідності суттєвого наповнення бюджету держави в умовах фінансової та геополітичної кризи, на думку уряду, підприємства агропромислового комплексу також повинні суттєво наповнювати державну казну за рахунок обов'язкових платежів, а не тільки претендувати на дотації та доплати. Надзвичайно м'який режим оподаткування сільськогосподарського виробництва викликає і чимало запитань з боку міжнародних фінансових кредиторів України, які вбачають у діяльності агрохолдингів можливість уникнення від оподаткування податком на прибуток, вимивання ПДВ та дотацій з державного бюджету. В Україні до агрохолдингів дуже часто відносять великі інтегровані компанії з несільськогосподарськими підприємствами, але виходить так, що вони сплачують дуже низьку ставку сільськогосподарського податку на всю свою діяльність.

Вірогідно, що вже настає час кардинальних змін в організації систем оподаткування сільськогосподарського виробництва та агропромислового комплексу в цілому, про що уряд

заявляв вже неодноразово.

В середині липня 2015 року, Уряд України, підтримуючи ідею допомоги сільському господарству, пропонував підійти до скасування спецрежиму вибірково: залишити на старій системі оподаткування невеликі сільгосппідприємства - з площею земель до 3 тис. га річним виторгом до 50 млн грн. За словами А. Яценюка, таких компаній - 98% від кількості всіх зареєстрованих в Україні[5].Та на жаль урядовий законопроект навіть не включений був до розгляду у порядку денному, оскільки «аграрне лобі» в парламенті його заблокувало. За підрахунками урядовців вісім олігархічних аграрних компаній, щорічно з державного бюджету забирають 80% усіх дотацій на сільськогосподарське виробництво, а це 30 млрд. грн.

Таким чином, із проаналізованого матеріалу є очевидним, що застосування спрощеної системи оподаткування для агрохолдингів є недопустимим та недоречним, як з точки зору теорії оподаткування так і наповнення бюджету країни.

Знайти чіткий і єдиний вихід з даної ситуації видається вкрай складним завданням. Та все ж, на нашу думку, доречно було б розглянути можливість застосування диференційованого підходу до нарахування єдиного податку для сільськогосподарських підприємств. Перш за все необхідно визначитись із ключовими організаційними вимогами до платників податку, стосовно – статусу платника, площі сільськогосподарських угідь, виторгу від реалізації, вертикалі підпорядкування. Видається можливим застосувати шкалу оподаткування єдиним податком в залежності від обсягів сільськогосподарських площ які використовуються для ведення основного виробництво. В даному випадку сума виручки від реалізації не має виступати обмежуючим чинником для продовження дії статусу платника єдиного податку. Адже зростаючий дохід чи виторг від реалізації – це результат ефективної та продуманої економічно-фінансової політики суб'єкта господарювання. Опираючись на досвід організації оподаткування великих підприємств у розвинутих країн світу (США, Канаді) фіскальній службі доцільно було б вже ініціювати градацію регресивних ставок оподаткування податком на прибуток у випадку декларування щорічно зростаючого показника об'єкта оподаткування саме для таких суб'єктів як агрохолдинги. Тим самим стимулювати сумлінних платників понижаючими ставками податку на прибуток. Але для цього, перш за все, треба вивести агрохолдинги зі складу платників податків за спрощеною системою. Сільськогосподарські підприємства які мають у своєму розпорядженні більше 2 тис. га, на нашу думку, вже не є суб'єктом малого бізнесу, адже йому необхідні значні трудові та фінансові ресурси які не притаманні, в даному випадку, малим підприємствам споглядаючи на досвід організації аналогічних процесів у країнах Євросоюзу та інших розвинутих країнах світу. Застосування певних новацій в організації оподаткування агрохолдингів дозволить більш раціонально використовувати дохід від земельних ресурсів країни та частково підвищити рівень доходів бюджетів усіх рівнів.

Використані джерела:

1. *Податковий кодекс України /Верховна Рада України // Кодекс України, Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.*
2. *Жук В.М. Селозберігаючий базис реформи оподаткування аграрного підприємництва України / В.М. Жук // Фінансова безпека аграрного бізнесу: тези виступів / Всеукраїнська конференція «Фінансова безпека аграрного бізнесу» (22-23 жовт. 2014 р. м. Житомир). – Житомир: ЖДТУ, 2014. – 144 с. – С. 135-137.*
3. *Черевко Г.В. Агрохолдинги як нові організаційні форми крупнотоварного господарювання в агробізнесі України / Г.В. Черевко // Аграрна економіка. - 2012. - Т. 5, № 1-2. - С. 36-42.*
4. *Електронний ресурс : http://sophus.at.ua/publ/2014_12_16_lutsk/sekcija_7_2014_12_16/neobkhidnist_zmin_v_opodatkuvanni_agrokholdingiv/80-1-0-1205.*
5. *Електронний ресурс-http://ua.interfax.com.ua/news/general/278459.html.*

Трещов Мирослав Миколайович,
помічник-консультант народного депутата України,
кандидат економічних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ ТЕРИТОРІЙ – БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА БЮДЖЕТНИЙ ФЕДЕРАЛІЗМ

Неспроможність органів місцевого самоврядування якісно виконувати законодавчо визначені повноваження (як власні, так і делеговані), забезпечувати систему якісних, доступних адміністративних та соціальних послуг є прямим наслідком невідповідності обсягів повноважень та наявного бюджетного ресурсу на їх виконання.

Самодостатність територіальних громад є наріжним каменем забезпечення економічного і соціального розвитку територій, адже лише самодостатні територіальні громади можуть створювати сприятливі умови для залучення інвестицій і підтримки бізнес-сектору, розбудовувати сучасну транспортну, інформаційну, соціальну і культурну інфраструктури, забезпечувати акумуляцію достатнього фінансового ресурсу для надання мешканцям громад публічних послуг, створювати умови для повноцінного та гармонійного розвитку людини.

У рамках реалізації Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020" одним із першочергових кроків визначено проведення конституційної реформи, у тому числі в частині децентралізації [3].

Стратегією визначено, що метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування [3].

Практична реалізація положень стратегії в частині бюджетної децентралізації втілилася у змінах до Бюджетного кодексу щодо реформи міжбюджетних відносин [2], якими було розширено перелік повноважень місцевих органів і, відповідно, джерела наповнення місцевих бюджетів за рахунок:

- передачі доходів з державного бюджету (100% плати за надання адміністративних послуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств);
- запровадження місцевого акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів;
- розширення бази оподаткування податку на нерухомість шляхом включення до оподаткування комерційного майна та автомобілів з великим об'ємом двигуна;
- збільшення нормативу зарахування до місцевих бюджетів екологічного податку з 35% до 80%;
- призначення базової дотації;
- встановлення єдиних нормативів відрахувань загальнодержавних податків (податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств) за кожною ланкою бюджету з урахуванням видаткових повноважень.

При цьому норматив перерахування податку на доходи фізичних осіб до державного бюджету встановлено на рівні 25% контингенту надходжень, до обласних бюджетів – 15%, до бюджетів міст обласного підпорядкування, районних бюджетах і бюджетах об'єднаних громад – 60%, до бюджету м. Києва – 40%.

Замість розподілу доходів на кошики для виконання делегованих та власних повноважень відбулася зміна механізму бюджетного регулювання та вирівнювання – запроваджено механізм горизонтального вирівнювання податкоспроможності відповідного бюджету лише за двома податками: податком на прибуток підприємств (по обласних бюджетах) і податком на доходи фізичних осіб (по обласних бюджетах, бюджетах міст обласного підпорядкування, районних бюджетах і бюджетах об'єднаних територіальних громад).

Замість вилучення коштів до державного бюджету впроваджено реверсну дотацію з місцевих бюджетів до державного бюджету в обсязі 50 % від перевищення розрахункових показників доходів місцевих бюджетів по територіях, де індекс податкоспроможності (обсяг надходжень на 1 жителя до середнього значення по Україні) перевищує показник 1,1. По територіях, де індекс податкоспроможності коливається в межах 0,9-1,1, вирівнювання доходів не проводиться. А місцевим бюджетам, де вказаний індекс менше за 0,9, перераховується базова дотація в обсязі 80% розрахункової недостатності фінансового ресурсу [1].

Нова трансферна політика зараз супроводжується посиленням відповідальності профільних міністерств за її реалізацію, а для місцевих бюджетів передбачено надання нових видів трансфертів: освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів, медична субвенція та субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм.

Слід зазначити, що в процесі формування останніх змін до Бюджетного кодексу України пропонувалося зафіксувати спрямування не менше 10% від доходів загального фонду місцевих бюджетів до бюджету розвитку. Проте в останню офіційну редакцію змін цю норму включено не було, що не дозволило вирішити головну проблему стримування соціально-економічного розвитку територій – наповнення бюджету розвитку для забезпечення фінансування проектів стратегічного спрямування.

Тобто фактично було зроблено спробу закласти законодавчі підвалини для створення стимулів щодо формування самодостатніх місцевих бюджетів, створення достатніх фінансових ресурсів не лише для фінансування видатків споживання, але й капітальних видатків, проте, попри надання місцевому самоврядуванню права самостійно формувати та затверджувати місцеві бюджети, не забезпечено стимулювання територій до створення потужних бюджетів розвитку.

Отже, коротко про фактичні результати реформи міжбюджетних відносин в Україні. За підсумками 7 місяців 2015 р. на фоні зростання інфляції до 49,1%, індексу цін виробників – до 41,7% при зменшенні індексу промислової продукції на 19,5 % та падінні ВВП на 14,7% у ІІ кварталі 2015 року і на 17,2% в І кварталі, доходи державного бюджету зросли на 44,7% (до 287,9 млрд грн), а місцевих бюджетів – лише на 12,1% (до 63,7 млрд грн). І, найголовніше, показник, який безпосередньо демонструє рівень та якість процесі бюджетної децентралізації – питома вага доходів місцевих бюджетів в доходах зведеного бюджету України – знизився з 22,2% до 18,1%.

Аналогічні тенденції простежуються і на регіональному рівні. Так, по Дніпропетровській області питома вага доходів місцевих бюджетів в доходах зведеного бюджету області зменшилася з 38,4%до 32,6%, за їх номінального зростання на 19,3 %. При цьому зростання доходів державного бюджету становить 53,8%.

Тобто проведені в Україні заходи щодо децентралізації влади не мають бажаного ефекту, а особливо у бюджетно-фіскальній площині. Можна, навіть, стверджувати про більшу концентрацію важелів впливу на рівні центру, оскільки не створені реальні стимули для територій до нарощення власної ресурсної бази. Місцеві бюджети досі не мають повноцінного обсягу дохідних джерел, а бути територією-реципієнтом все ще залишається вигідніше, ніж донором.

Території позбавлені ознак самодостатності, про що свідчить рівень залежності місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету, питома вага яких в загальному обсязі дохідної частини місцевих бюджетів за 7 місяців 2015 р. становить 58,8%.Тобто власними доходами території забезпечують виконання лише 41,2% покладених на них повноважень.

Ураховуючи вищезазначені аспекти ефективною альтернативою бюджетній децентралізації на шляху досягнення фінансової самодостатності територій є впровадження концепції бюджетного федералізму в Україні, який вважають вищою формою бюджетної децентралізації. Слід зазначити, що побоювання щодо стимулювання сепаратистських настроїв в державі внаслідок переходу до політики бюджетного федералізму є безпідставними. Бюджетний федералізм широко застосовується не лише у країнах з федеральним устроєм, а й в таких розвинених унітарних країнах, як Швеція, Данія, Франція, що відомі високими стандартами надання публічних послуг органами місцевого самоврядування.

Останні тенденції в галузі державного управління свідчать, що з метою уникнення наростання міжрегіональних протиріч багато розвинених країн йдуть шляхом децентралізації влади, у тому числі надаючи територіям більш широкі повноваження в сфері бюджету, фінансів, адміністрування податків.

Слід акцентувати увагу на тому, що бюджетний федералізм можна охарактеризувати як законодавчо закріплені відносини центральної влади та органів місцевого самоврядування з приводу розподілу дохідних джерел та видаткових повноважень фінансування публічних послуг (якісних, доступних, доцільних, найбільш затребуваних та економічно обґрунтованих) мешканцям громад із обов'язковим дотриманням принципу фінансової незалежності кожного рівня влади.

Таким чином, не лише впровадження в українську практику бюджетної децентралізації, а й найвищого її ступеня – бюджетного федералізму, можуть створити можливості щодо згладжування бюджетно-податкових, політичних, етнокультурних протиріч між регіонами України, стимулюючи їх до саморозвитку. Території не лише одержать повноваження на засадах субсидіарності, а й джерела та стимули для їх ресурсного забезпечення. Як наслідок, територіальні громади отримають широкі повноваження в провадженні власної бюджетної політики, спрямованої на задоволення потреб населення в отриманні найбільш затребуваних публічних послуг.

Використані джерела:

1. *Бюджетний кодекс України : від 08 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17.*
2. *Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : Закон України від 28 грудня 2014 р. № 79-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/79-viii.*
3. *Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015.*

Трофименко Катерина Володимирівна,
викладач кафедри економіки та управління Хмельницького інституту
ПрАТ "Вищий навчальний заклад "Міжрегіональна академія управління персоналом"

ДЕРЖАНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ЗРОСТАННЯ ТА ЇХ УСУНЕННЯ

Останнім часом економічна ситуація України є вкрай важкою. Економіка країни зіштовхнулася з рядом неочікуваних проблем, які гальмують процеси на усіх соціально-економічних рівнях. Дана ситуація спричинила швидке збільшення обсягів держаного боргу України, і даний факт не можна сприймати однозначно позитивно чи негативно. Прогресуюча тенденція зростання загальних обсягів державного боргу спостерігається протягом останнього десятиріччя, а за останні 5 років сукупний обсяг державного боргу зріс більш ніж втричі до 1424,13 млрд. грн.

Теоретичним і практичним державного боргу присвячено роботи українських дослідників: О. І. Загородного, М. М.Єрмошенка, А. І. Сухорукова, В.В. Козюка, О.І. Барановського, О.В.Плотнікова, Н.В. Зражевської, Я.В. Онищук, Ю.К. Алексєєва та ін.

Метою даного дослідження є дослідження причин зростання держаного боргу України та динаміка цього зростання.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, державний борг – це загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають в дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору.

Основну роль у процесі управління державним боргом в умовах нестабільної економіки має відігравати зважена політика державних запозичень, натомість боргова політика великої кількості сучасних держав на сучасному етапі характеризується відсутністю систематизованості, плановості, а процес регулювання державного боргу - суперечливістю, неефективною дією різних елементів його несформованого механізму. Тому особливого значення набуває необхідність визначення чітких стратегічних завдань боргової політики з метою мінімізації негативних наслідків державних запозичень, які разом із податковими надходженнями є важливою складовою формування бюджетних ресурсів держави. Державний борг є не лише засобом залучення коштів для фінансування державних потреб, а й важливим інструментом фінансової політики держави, необґрунтоване використання якого може призвести до суттєвих ускладнень, у тому числі до загострення фінансової кризи.

Формування державного боргу України протягом усього часу незалежності країни відбувалося несистемно, під впливом потреб оперативного фінансування поточних бюджетних видатків, що відобразилось у його структурі та динаміці.

Нинішня економічна ситуація в Україні характеризується загрозливим зростанням боргового навантаження, що виступає одним з базових факторів гальмування розвитку економіки країни. Основними причинами зростання обсягу державного боргу в 2014–2015 року стали наступні:

- безпрецедентна політична криза, анексія АР Крим та тривалий військовий конфлікт на сході країни;
- глибока економічна рецесія, викликана перегрупуванням економічних зав'язків з міжнародними партнерами та руйнуванням інфраструктури та промислових об'єктів на частині території країни;
- фінансування за рахунок державних запозичень дефіциту державного бюджету, зростання якого обумовлене в значній мірі збільшенням видатків на оборону та обслуговування державного боргу;
- необхідність потужної державної підтримки державних підприємств та банків, зокрема НАК «Нафтогаз України» тощо [1; 5].

У середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013–2015 роки, затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2013 р. №320, визначалися наступні планові індикатори на кінець 2013, 2014 і 2015 років відповідно:

- відношення обсягу державного боргу до внутрішнього валового продукту − на рівні не більш як 30,6 відсотка, 30,9 відсотка і 31 відсотка;
- частка державного внутрішнього боргу − не менш як 50 відсотків;
- середньозважений строк до погашення державного боргу − не менш як 5,1, 5,3 і 5,4 року, тощо [3].

Слід відмітити, що за результатами 2014 року відношення обсягу державного боргу до внутрішнього валового продукту склала 96%., частка державного внутрішнього боргу – 44%, та середньозважений строк до погашення державного боргу – 4,8 року.

Найголовнішими нормативними документами в сфері управління державним боргом, запровадженими протягом 2014–І пів. 2015 рр. стали наступні:

- Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» №217-VIII від 02.03.2015 р.;
- Закон України «Про особливості здійснення правочинів з державним, гарантованим державою боргом та місцевим боргом» від 19.05.2015 р. № 436-VIII [1].

У Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» №217-VIII від 02.03.2015 р. Міністерству фінансів України надано дозвіл здійснювати правочини щодо зовнішнього державного та гарантованого державою боргу шляхом обміну (зміни умов діючих позик), випуску та продажу боргових зобов'язань держави. Тут же суб'єктам господарювання державного сектору економіки, державним банками та міським радам надано право здійснювати правочини за кредитами (позиками), місцевим боргом

за місцевими зовнішніми запозиченнями шляхом обміну (зміни умов діючих позик), випуску та продажу боргових зобов'язань за погодженням з Міністерством фінансів України.

У Законі України «Про особливості здійснення правочинів з державним, гарантованим державою боргом та місцевим боргом» від 19.05.2015 р. № 436-VIII Кабінету Міністрів України та міським радам надано право приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення платежів за всіма або деякими борговими зобов'язаннями, визначеним Законом. Закріплена можливість тимчасового припинення примусової реалізації будь-якого майна суб'єктів зовнішніх запозичень, тобто його відчуження шляхом звернення стягнення на майно суб'єктів зовнішніх запозичень за рішеннями, що підлягають примусовому виконанню згідно діючого законодавства. Також встановлено перелік зовнішніх боргових зобов'язань країни, щодо яких можлива зміна умов запозичень.

Слід відмітити, що окреслені у вказаних вище законопроектах плани щодо реструктуризації стосуються зобов'язань тільки щодо приватних кредиторів. У перелік боргів, на виплату яких може бути накладений мораторій, не входять борги перед МФО та урядами країн [1].

Міжнародне рейтингове агентство Standard & Poors прогнозує відновлення економічного зростання України на 2% в 2016 році та на 3–4% протягом 2017−2018 років. Наразі важко прогнозувати, скільки часу знадобиться для відновлення економіки України до хоча б на докризовому рівні 2013 року. Тільки за офіційними показниками, за результатом 2014 року обсяг номінального ВВП країни скоротився більш ніж за 28%. Враховуючи об'єктивне скорочення експорту, а також трикратну девальвацію національної валюти, що відповідним чином відносно зменшило вартість частини ВВП, що виражена внутрішнім споживанням, можна говорити про реальне падіння ВВП приблизно вполовину тільки за один рік [3].

За даними Держкомстату, за I кв. 2015 року обсяг ВВП скоротився на 17,2%, а за II кв. – на 14,7% у порівнянні з показниками за аналогічні періоди попереднього року. Навіть якщо вдасться досягти зростання економіки на рівні 5-6%, що є високим показником для країн з порівняним рівнем розвитку економіки, для відновлення докризових позицій може знадобитися більш ніж десять років, особливо враховуючи продовження військових дій, загрозу їх ескалації та відносну ефективність реформаторської політики уряду.

За попередніми даними, положення угоди з реструктуризації держборгу, укладеної між Мінфіном та комітетом приватних зовнішніх кредиторів містить положення, що справлятимуть певний тиск на висхідні тенденції в українській економіці. Так, якщо темпи зростання економіки перевищать 3% на рік, кредитори отримають 15% вартості цього відсотка зростання ВВП. Якщо темп зростання економіки перевищить 4% на рік, кредитори отримають 40% вартості від кожного відсотка такого зростання. Важливо, що названі положення вступають в силу тільки починаючи з 2021 року, надаючи країні 7 років на відновлення позитивних тенденцій в економіці, та будуть діяти протягом 20 наступних років [4]. Тобто, після завершення реалізації процедури обміну облігацій зовнішньої державної позики, про яку згадувалось раніше, варто очікувати зниження суверенного рейтингу України в іноземній валюті до дефолтних рівнів, адже укладання Мінфіном угоди з реструктуризації частини зовнішнього боргу, що передбачає зменшення обсягу вигоди кредиторів, згідно з усталеною міжнародною практикою може вважатися випадком технічного дефолту. Міжнародні рейтингові агентства відреагували на укладання угоди з реструктуризації частини зовнішнього боргу України черговим зниженням рівня рейтингів. Таким чином, до проблем, на які необхідно звернути увагу найближчим періодом можна віднести: витрачання запозичених коштів на поточні потреби, а не зміцнення економічного потенціалу країни і вирішення стратегічних задач, настання терміну виплат за позиками взятими у попередні роки, зменшення золотовалютного резерву країни.

У зв'язку з цим, потрібно проводити виважену фінансову політику у частині формування бюджетних видатків і надходжень, намагаючись зменшити вплив політичної складової на цей процес, уповільнити темпи зростання зовнішнього боргу, що безпосередньо пов'язано із фінансовою незалежністю, конкурентоспроможністю та забезпеченням стабільності економіки країни.

Використані джерела:

1. *Аналітичний огляд стану державного боргу та його впливу на фінансовий ринок України [Електронний ресурс]. – Національне рейтингове агентство «Рюрік»: Режим доступу: http://rurik.com.ua– Назва з екрана.*
2. *Бюджетний кодекс України із змінами, внесеними згідно із Законами № 666-VIII від 03.09.2015 [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17. – Назва з екрана.*
3. *Загальний державний борг України в 2015 році. Графік погашення. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.coruption.net– Назва з екрана.*
4. *Лук'янихіна О.А. Управління державним боргом як запорука фінансової безпеки держави [Електронний ресурс]: Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні питання безпеки фінансової системи держави» – Режим доступу: http://univd.edu.ua//56_lukyaniha.pdf. – Назва з екрана.*
5. *Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua. – Назва з екрана.*

Федорчук Ольга Степанівна,
доцент кафедри математики, статистики та інформаційних технологій
Хмельницького університету управління та права,
кандидат педагогічних наук, доцент

МОДУЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ФАХОВО-ІНФОРМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВОЗНАВЦІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Вимоги держави і суспільства щодо якості підготовки фахівців, стрімке збільшення навчального матеріалу з одночасними тенденціями зменшення часу на його вивчення вимагає пошуку шляхів інтенсифікації навчання. У сучасному соціально-економічному середовищі рівень освіти значною мірою залежить від результативності запровадження новітніх технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання.

Одним із можливих шляхів вирішення означеної проблеми є використання інноваційних технології навчання, зокрема модульної технології. Як відомо, модульне навчання забезпечує гнучке управління діяльністю студентів, трансформацію такого управління в самоуправління [1, с. 118].

В модульному навчанні інтегровані теоретико-практичні напрацювання, оптимізація, індивідуалізація і диференціація навчання. Теоретичні засади модульного навчання досліджувались багатьма вченими, зокрема такими як: Т Алексєєнко, А. Алексюком, О.Гуменюк, М. Лазарєвим, О. Огнев'юком, В. Симоненко, М. Чошановим, П. Юцявичене, та ін.

Мета даного дослідження полягає в розкритті можливих шляхів впровадження методу модульного навчання в процесі формування фахово-інформатичної підготовки майбутніх правознавців та управлінців у вищому навчальному.

Проблематика модульного навчання спрямована на запровадження нових та інтенсивно розвивальних інноваційних методик в галузі педагогічної освіти. Нині погляди українських педагогів спрямовані на застосування в навчальному процесі вищої школи модульного навчання, яке повинно в своїй основі забезпечити вирішення проблеми розвивального навчання, як вимагає того освітня практика. Існують різні підходи до способів реалізації модульного навчання. Одним з важливих моментів є розробка відповідних навчальних програм з певної уч-

бової дисципліни, які разраховані на модульний цикл навчання. Для забезпечення якості виконання навчальної програми потрібно забезпечення навчальним і методичним матеріалом, який включає розроблені відповідно нові підходи до форм організації навчальної діяльності. З професійної орієнтації модульне навчання виступає як гнучка інноваційна педагогічна технологія навчання [2, с. 45-46].

Сутність модульного навчання полягає в тому, що відносно невелику частину навчального матеріалу можна брати як автономну тему і вільно включати в програму курсу. Модульне навчання ставить своєю метою те, що студенти самостійно досягають конкретних результатів навчально-пізнавальної діяльності в процесі індивідуальної роботи.

На наш погляд, модульна побудова навчального курсу та відбору змісту програма курсу "Інформаційні технології в юридичній практиці" є найбільш ефективною в процесі формування фахово-інформатичної підготовки спеціалістів-правознавців у вищому навчальному закладі та активізації їх суб'єктної позиції і містить набір тем (модулів), з яких викладач будує курс. Серед них є обов’язкові для вивчення і теми додаткової частини програми, з яких викладач на свій розсуд може відібрати матеріал для вивчення, враховуючи рівень підготовки студентів, їхні інтереси, специфіку майбутньої професії, профіль навчання тощо. Відповідно до цього курс спеціальних дисциплін включає дві частини - інваріантну (приблизно дві третини курсу) і варіативну (одну третину курсу). Варіативна частина містить логічно завершені порції матеріалу, які доповнюють інваріантну частину.

Модульна технологія навчання визначає як змістовний аспект навчання, так і організацію занять. У будь яких навчальних матеріалах, організованих відповідно до вимог модульної технології, можна виділити блоки: орієнтаційний блок (вхідні вимоги, цілі, додаткові матеріали і література); змістовний (інформаційний) блок (матеріали з навчальними тестами, малюнками, завданнями для виконання в процесі вивчення змісту матеріалу); діагностичний блок (тести, практичні завдання, еталонні розв’язки); рефлексивний блок (матеріали для самооцінки майбутніми спеціалістами труднощів і проблем у вивченні матеріалу, для організації зворотного зв'язку з викладачем).

На сучасному етапі при модульному навчанні можливі три варіанти подачі навчального матеріалу: на "паперових" носіях; на електронних носіях (матеріали на компакт-дисках); Web-орієнтовані (представлені в Інтернеті).

Для модульної організації навчання характерна специфіка навчальної діяльності студентів. Основним видом занять стає самостійне опрацювання навчальних матеріалів за індивідуальною програмою (для кожного студента може бути складена своя програма з урахуванням рівня вхідної (базової) підготовки і вимог до результатів навчання), в індивідуальному темпі. Модульна структура програми навчання передбачає, що студент може почати освоєння матеріалу в зручний для себе час і завершити після виконання власної індивідуальної програми.

Основними блоками в структурі підготовки є:

1) інваріантний фундаментальний (модулі: інформація й інформаційні процеси; інформаційне суспільство й інформатизація);
2) інваріантний прикладний (модулі: апаратні й програмні засоби; технологія обробки тексту й графіки; технологія обробки числових даних; технологія зберігання, пошуку й сортування інформації; мережні технології передавання даних);
3) варіативний прикладний (модулі: фахово-орієнтовані інформаційні технології);
4) блок корекції (вибір модулів і корегування їхнього наповнення).

При модульній організації вивчення курсу "Інформаційні технології у юридичній практиці" розподіл навчального матеріалу за модулями забезпечує, з одного боку, певну самостійність модулів, а з іншого - цілісність, систематичність навчання ІКТ; структурування навчального матеріалу всередині кожного модуля забезпечує його доступність для студентів з різними рівнями початкової підготовки у галузі ІКТ; складові кожного модуля містять професійно значимі знання і забезпечують достатній рівень сформованості інформатичних умінь і навичок, а також мотивації до їх застосування;

Педагогічними засобами організації процесу підготовки з інформатики спеціалістів саме у галузі правознавства є наступні:

1. Планування курсу та кожного заняття, що дозволяє моделювати процес навчання відповідно до кількості годин для навчання, доступним обладнанням, узагальненими вимогами різних спеціалізацій, різним рівнем підготовки і здібностей студентів, оптимальною послідовністю вивчення тем, можливістю застосування особистісно-діяльнісного підходу для розвитку активності й самостійності майбутніх правознавців.
2. Подолання психологічного бар'єра при роботі на персональному комп'ютері за допомогою створення певних психологічних і ергономічних умов.
3. Вироблення навичок безпосередньої роботи на персональному комп'ютері з використанням навчальних програм.
4. Вироблення навичок самостійного прийняття рішення на різних рівнях проблемності, заснованих на розумінні основних принципів і логіки роботи із програмними додатками й обчислювальною технікою.
5. Система завдань із роздатковим матеріалом, що дозволяє реалізувати динаміку вибору методу: репродуктивного (програмоване навчання - робота з докладною покроковою інструкцією), продуктивного (самостійне виконання типових завдань) або творчого (проблемно-пошукове навчання - самостійний вибір програмного продукту й способу вирішення завдання), і форми навчання: лабораторної - для більшості студентів, або самостійної роботи - для студентів з високим рівнем підготовки (можливо поза заняттями).
6. Відповідність між тематикою лекцій і завданнями лабораторних робіт.
7. Підвищення мотивації до набуття інформатичних навичок за рахунок моделювання фахової ситуації (з конкретним визначенням фахових компетенцій), коли необхідно буде вирішувати завдання, тотожне (чи подібне) поставленому у лабораторній або практичній роботі.
8. Система поточного й підсумкового контролю знань студентів, що є основою управління процесом навчання.

Таким чином система модульного навчання надає широкі можливості для технологічної діяльності студентів під час навчання у вищому навчальному закладі, розширення їхнього кругозору, розвитку творчої ініціативи, креативного мислення, формування фахово-інформатичної компетентності та сприяє адаптуванню на сучасному ринку праці.

Перспективи подальшого дослідження можуть містити теоретичний та практичний матеріал щодо вдосконалення ефективної організації модульного навчання.

Використані джерела:

1. *Гуменюк О.Є. Модульно-розвивальна система: соціально-психологічний аспект: Монографія / О.Є. Гуменюк – К. : 2009. – 224с.*
2. *Симоненко В. Д. Технологизация и инновационность образования как стратегический фактор промышленного подъема в рыночных условиях / В. Д. Симоненко. – М. : Рос. экон. акад. –2001. – 190 с.*
3. *Федорчук О. С. Підготовка майбутніх правознавців у контексті формування фахово-інформатичної компетентності / О. С. Федорчук Ю. О. Дорошенко // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Пед. науки. – Луганськ, 2005. – № 4. (84). – С. 230–242.*

Хмуринська Оксана Михайлівна,
головний спеціаліст відділу споживчого ринку Департаменту економічного розвитку і торгівлі Хмельницької обласної державної адміністрації,
слухач магістратури за спеціальністю "Державна служба"
факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права

ПОДАТКОВИЙ МЕХАНІЗМ У ЦІНОУТВОРЕННІ ТОВАРІВ СОЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Виручка від продажу (реалізації) на ринках товарів власного виробництва, виконаних робіт, наданих послуг, а також товарів, які придбані з метою реалізації, є основним джерелом надходження доходів підприємств. Ціни на товари, роботи, послуги мають передусім компенсувати витрати на їх виробництво (придбання), а також забезпечити підприємству одержання прибутку: інакше зникають стимули і сенс його функціонування. На цьому базується система ціноутворення в ринковій економіці.

У свою чергу політика ціноутворення є частиною економічної і соціальної політики будь-якої держави. Органи державного управління будують свої стосунки з товаровиробниками, використовуючи податкову і фінансово-кредитну політику, включаючи встановлення ставок податків і податкових пільг, цін і правил ціноутворення, дотацій, економічних санкцій і ліцензій, соціальних і екологічних норм і нормативів; науково- технічні, економічні й соціальні державні та регіональні програми; державні замовлення на виробництво продукції, виконання робіт і послуг для державних потреб. Основні принципи встановлення і застосування цін на товари і тарифів на послуги, а також організації контролю за їх дотриманням на території України визначаються Законом України "Про ціни і ціноутворення" та іншими законодавчими і нормативними документами [1].

В період становлення ринкових відносин в Україні діють як вільні (договірні) оптові та роздрібні ціни й тарифи, що формуються тільки на договірних засадах між продавцями (виробниками чи посередниками) і споживачами, так і регульовані державою ціни і тарифи.

Державне регулювання у сфері ціноутворення і застосування цін здійснюється різними методами, серед яких можна виділити визначення переліку продукції та послуг, які підлягають державному регулюванню, в тому числі продукції, яка виробляється природними монополіями; встановлення граничних рівнів цін і тарифів, а також торгових надбавок (знижок); нормування рентабельності; заморожування цін тощо.

В першу чергу, державному регулюванню підлягають ціни на соціально значущі й дефіцитні товари та послуги з метою стримування інфляційних процесів у народному господарстві й здійснення соціального захисту прав споживачів, а також на продукцію підприємств-монополістів. Одним з опосередкованих напрямків впливу держави на процес ціноутворення є запровадження податків.

Дослідження різних аспектів регулювання цін і кон'юнктури ринку знайшли відображення у наукових працях зарубіжних учених: Дж. Карлі, Э. Ласпейреса, В. Парето, А. Маршалла, И. Фішера, Дж. Хікса та інших. Їх здійснювали також провідні вітчизняні вчені В.І. Власов, Б.О. Гладик, Л.В. Дейнеко, Б.П. Дмитрук, Т.А. Зінчук, С.М. Кваша, П.И. Коренюк, О.Ю. Романов, А.М. Шпичак, Л.А. Шкварчук, А.А. Чухно та інші.

Найважливішими ключовими елементами ринкової економіки є ціни, ціноутворення та цінова політика. Обґрунтування визначення цін на товари (продукцію, роботи, послуги) підприємства належать до визначальних рішень, від яких залежить успіх усієї комерційної діяльності підприємства, ефективності його функціонування. Практична реалізація самостійності підприємств з питань встановлення цін на товари (продукцію, роботи, послуги), які реалізуються, передбачає розробку його цінової політики, яка являє собою систему рішень підприємства, пов'язаних з визначенням рівня цін.

Для правильного розуміння категорії ціни необхідно розрізняти поняття склад ціни та структура ціни. Склад ціни характеризується її економічними елементами, які виражені їх абсолютним значенням у грошовому вираженні. Наприклад, склад роздрібної ціни включає в себе витрати і прибуток підприємства-виробника, витрати і прибуток постачальницько-збутових організацій, витрати й прибуток підприємств роздрібної торгівлі, непрямі податки. На відміну від складу ціни структура ціни являє собою відсоткове відношення окремих складових елементів ціни в загальному її рівні [7, с 36].

Основними елементами ціни є собівартість, прибуток, податки. Собівартість – це витрати на одиницю товару в грошовому виразі. Прибуток – це різниця між ціною і собівартістю [3, с. 56].

Одним з опосередкованих напрямків впливу держави на процес ціноутворення є запровадження податків. Податки – це частина собівартості або процентне нарахування на дохід чи прибуток, що обов'язково перераховується до бюджету та характеризується регламентацією розмірів і термінів внесення.

Податки - форма платежу, що стягується з доходів або майна юридичних і фізичних осіб, характеризується обов'язковістю, регламентацією розміру і термінами внесення. Всі податки встановлюються централізований у вигляді процентних ставок. Проте методика їх розрахунку різна, у зв'язку з чим процес визначення ціни і її структури ускладняється [3, с. 56].

Частина податків входить до складу собівартості, це такі податки, як: відрахування до фонду соціального страхування, до пенсійного фонду, до фонду обов'язкового медичного страхування, податок на користувачів автомобільних доріг.

Податки державні прямують до бюджету (ПДВ, акциз, податок на прибуток підприємств).

Податки місцеві стягуються місцевими органами на відповідній території і поступають до місцевих бюджетів (земельний податок, податок на будівництво об'єктів виробничого призначення, цільові збори з підприємств на благоустрій території, податок на прибуток підприємств і т. п.).

Податки, що реалізовуються ціною, дозволяють їй виконувати значну соціально-економічну роль:

По-перше, податки в ціні є головним джерелом формування доходів державного бюджету. По-друге, впливають на розвиток виробництва, сприяючи його зростанню або, навпаки, скороченню.

По-третє, можуть бути чинником регулювання рівня цін, засобом дії на їх зростання, інфляцію або зниження.

По-четверте, податки виконують активні соціальні дії - визначають міру соціальної справедливості, впливаючи на доходи різних верств населення.

Податки поділяються на прямі та непрямі. Прямі податки стягуються безпосередньо з доходів їхніх платників (податок на прибуток, податок з продажу та ін.), а непрямі входять до складу ціни та сплачуються споживачем при купівлі товарів (податок на додану вартість, акцизний збір, мито).

До складу ціни на товари соціального призначення включаються наступні види податків: соціальні податки, податок на додану вартість і що не має значення як самостійний елемент ціни податок на прибуток.

Соціальні податки - це відрахування до пенсійного фонду, до фонду соціального страхування, до фонду зайнятості, до фонду медичного страхування. Величина перерахованих соціальних податків жорстко пов'язана з витратами на заробітну плату підприємства, піддається кількісному виміру, включається в собівартість продукції як самостійна стаття витрат - відрахування на соціальні потреби.

Соціальні податки мають цільове призначення, тому їх називають спеціальними податками, відраховуються вони не до бюджету, а до позабюджетних фондів.

Крім того, податки поділяються на прямі та непрямі. Прямі податки стягуються безпосередньо з доходів їхніх платників (податок на прибуток, податок з продажу та ін.), а непрямі

входять до складу ціни та сплачуються споживачем при купівлі товарів (податок на додану вартість, акцизний збір, мито).

Найбільше на ціну соціально значущих товарів впливає податок на додану вартість, який відносять до непрямих податків, оскільки він включається безпосередньо в ціну товару.

Податок на додану вартість (далі – ПДВ) – це непрямий податок, що створюється на всіх стадіях виробництва і обігу, включається у вигляді надбавки в ціну товару, робіт, послуг і повністю оплачується кінцевим покупцем. Звільнений від податку на додану вартість продаж таких товарів: дитяче харчування вітчизняного виробництва, періодичні видання, товари спеціального призначення для інвалідів, оборотна тара та інші [6, с. 230].

Базою оподаткування з продажу товарів, робіт і послуг є договірна вартість, яка визначається за вільними або регульованими цінами з врахуванням податків. При визначенні бази оподаткування з вартості виключається ПДВ, раніше нарахований при покупці товарів, робіт і послуг. Потім на вартість товару без ПДВ нараховується надбавка посередницького підприємства і потім на отриману ціну нараховується ПДВ. Фактично кінцевий ПДВ в ціні реалізації товару буде набагато вищий за суму ПДВ, яку сплатив раніше виробник. Такий порядок визначення бази оподаткування діє для всіх областей діяльності.

Незважаючи на те, що відповідно до законодавства ПДВ додається до ціни продавця (постачальника), для споживача він є складовою загальних витрат на придбання товарів (робіт, послуг), тобто з позицій споживача він виступає як ціноутворюючий фактор, який збільшує ціну придбання на кожному з етапів просування товару від виробника до кінцевого споживача.

Непрямі податки, на відміну від прямих, ефективніші в фіскальному аспекті, оскільки оподатковують споживання, яке в свою чергу є більш стабільною і негнучкою величиною, ніж прибутки. Від них тяжко ухилитись і досить легко контролювати їх сплату. Непрямі податки не впливають на процеси нагромадження, але вони регресивні в соціальному аспекті і здійснюють досить значний вплив на загальні процеси ціноутворення. З іншого боку структура споживання у різних верств населення суттєво відрізняється, тому принцип справедливого оподаткування може бути реалізований через диференційований підхід до встановлення непрямих податків на окремі товари, роботи та послуги. Однак тут теж є певні обмеження. Встановлення більш високих податків тільки на так звані товари не першої необхідності й розкоші звужує сферу непрямого оподаткування і скорочує надходження доходів до бюджету. Навпаки, навіть невисокий рівень непрямого оподаткування соціального призначення забезпечує державі сталі й значні доходи, бо сталим і значним у масштабах суспільства є таке споживання.

Аналіз закордонного досвіду державного регулювання ціноутворення показує, що в країнах Європейського союзу (далі – ЄС) використовуються прямі та не прямі методи регулювання.

Оскільки, саме податкова система має суттєвий вплив на ціноутворення, цікавим є практичний досвід обкладання товарів податком на додану вартість в країнах ЄС.

Згідно з прийнятою міжнародною класифікацією, ПДВ відноситься до розряду податків на споживання. Податок на додану вартість в країнах ЄС стягується багаторазово, на кожній стадії просування товару або послуги до споживача. Об'єктом обкладення є тільки вартість, додана на цій стадії їх виробництва або реалізації, а не повна вартість, як при кумулятивній системі. Відповідно до європейського законодавства, ПДВ є універсальним податком на споживання, який охоплює торгівлю, промисловість (включаючи добувну промисловість), сільське господарство, надання послуг. При цьому окремі країни-члени можуть, за узгодженням з Комісією, тимчасово виключати з сфери застосування ПДВ деякі сектори економіки (до них, зокрема, відносяться громадське радіотелебачення, державна пошта, продаж нерухомості, банківські і страхові послуги). На розсуд країн-учасниць залишено питання про спосіб обкладення оборотів дрібних підприємств і фірм, а також послуг, призначених для особистого споживання (медичне обслуговування, перукарні й т. ін.) [4].

Отже, непрямі податки, на відміну від прямих, ефективніші в фіскальному аспекті, оскільки оподатковують споживання, яке в свою чергу є більш стабільною і негнучкою величиною, ніж прибутки. Від них тяжко ухилитись і досить легко контролювати їх сплату. Крім

того, позитивні заходи державного регулювання ціноутворення, а саме, обкладання товарів податком на додану вартість в країнах Європейського можна впровадити в Україні.

Використані джерела:

1. *Про ціни та ціноутворення: Закон України від 21 червня 2012 р. № 5007-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5007-17.*
2. *Литвиненко Я. В. Сучасна політика ціноутворення: навч. посіб. / Я.В. Литвиненко. – К.: МАУП, 2001 р. – 152с.*
3. *Окландер М.А., Чукурна О.П. Маркетингова цінова політика. навч. посіб. / М. А. Окландер, О. П. Чукурна. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 240 с.*
4. *Особенности налогообложения в странах Европейского Союза [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://rus-finans.com/osobennosti-nalogooblojeniya-v-stranah-evropeiskogosoyza/akcizi-v-es.php.*
5. *Парижан Н.В. Державне регулювання ціноутворення в Україні /Н.В. Парижан // Фінанси України. – 2000. – № 4. С.31-36*
6. *Чукурна О.П. Аналіз системи державного регулювання ціноутворення в Україні та країнах Європейського союзу / О.П. Чукурна // Наука й економіка. – 2013. – № 3 (31). – С. 227 – 235.*
7. *Шкварчук Л.О. Ціни і ціноутворення: навч. посіб. / Л.О. Шкварчук. – К.: Кондор, 2005. – 214 с.*

Царенко Володимир Іванович,
завідувач відділу наукових досліджень з правових питань митної справи
Державного науково-дослідного інституту митної справи,
кандидат юридичних наук, доцент,
Хома Валерій Олександрович,
заступник завідувача відділу наукових досліджень з правових питань митної справи
Державного науково-дослідного інституту митної справи,
кандидат юридичних наук, доцент,
Жданова Віта Петрівна,
молодший науковий співробітник відділу наукових досліджень
з правових питань митної справи
Державного науково-дослідного інститут митної справи

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ

Обмежена платоспроможність населення України в умовах, близьких до кризових, виступає потужним стимулом придбання продукції, виготовленої з порушенням прав інтелектуальної власності. Дослідники відзначають, що майже 70% населення України купують та користуються такою продукцією, не зважаючи на більш низьку її якість, у той же час, майже 40% українських споживачів вважають якість підроблених товарів цілком прийнятною [1, с. 38-41, 39].

Довготривалий період низького споживацького рівня громадян України призвів до закріплення хибних стереотипів допустимості порушень прав інтелектуальної власності, зниження рівня правової культури українців. Така нігілістична поведінка суперечить задекларованому курсу розбудови правової європейської держави.

Наявність такої проблеми потребує адекватних напрямів її вирішення та обумовлює актуальність даного дослідження. Пошук шляхів вирішення даної проблеми здійснювався окремими авторами у площині соціологічних досліджень, Такі дослідження показують, що пору-

шення прав інтелектуальності власності в Україні обумовлені проблеми низького рівня правової культури в країні (46,6 %), а також відсутністю належних знань та інформації про порядок захисту інтелектуальної власності за межами України (45,2 %) [1].

Також, ця проблематика була об'єктом досліджень під кутом філософської точки зору. Зокрема, Леощенко Д. звертає увагу на існування двох концепцій формування права інтелектуальної власності – пропрієтарної концепції та концепції виключного права [2, с. 278-284].

Проте, найбільш широкий спектр проблем науковці визначають досліджуючи функціонування нормативно-правової системи захисту прав інтелектуальної власності, а тому, пріоритетний напрямок удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності лежить у площині розбудови сучасної нормативно-правової бази, яка б у повному обсязі відповідала європейським міжнародним стандартам.

У контексті даного дослідження актуальними видаються наукові дослідження проблем захисту прав інтелектуальної власності правового характеру. Зокрема, праці Бошицького Ю. [3, с. 213-217], Михайлюк Г. [4, с. 64-67], Харитонової О. [5, с. 139-149] та інших.

Визначаючи напрями удосконалення нормативно-правової бази системи охорони та захисту прав інтелектуальної власності доцільно зауважити, що ця система складається зі сукупності трьох взаємопов'язаних елементів: правових норм, що регулюють відносини з приводу створення і використання об'єктів інтелектуальної власності; заходів, спрямованих на визнання та відновлення прав інтелектуальної власності у разі їх порушення; а також органів, які здійснюють такі заходи і тому удосконалення цієї системи захисту прав інтелектуальної власності необхідно проводити за цими трьома напрямами [6, с. 58-65]

Поряд з тим, на думку Бошицького Ю., проблеми, які існують у сфері захисту прав інтелектуальної власності, можна вирішити, системно реалізовуючи п'ять основних напрямів: удосконалення нормативно-правової бази інтелектуальної власності та удосконалення механізмів захисту прав у цій сфері; удосконалення процедур захисту прав авторів та володільців виключних прав інтелектуальної власності; правотворення в галузі охорони та захисту авторського права й суміжних прав; вирішення кадрових проблем; здійснення міжнародної політики з метою підвищення міжнародного іміджу нашої держави та її впливу на міжнародні процеси у сфері інтелектуальної власності [7, с. 215-216].

Дослідженням встановлено існування таких напрямів удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності: соціологічний, пов'язаний із подоланням низького рівня правової культури в країні та поширенням знань та інформації про порядок захисту інтелектуальної власності за межами України; філософський, що передбачає існування двох концепцій формування права інтелектуальної власності – пропрієтарної концепції та концепції виключного права та правовий, що передбачає три вектори удосконалення нормативно-правової системи захисту прав інтелектуальної власності відповідності до сукупності трьох взаємопов'язаних елементів правових норм. З іншої точки зору удосконалення нормативно-правової бази розглядається лише як один із п'яти інших основних напрямів удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності.

Водночас вважаємо, що усі вказані напрями удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності будуть результативними лише у разі підвищення рівня платоспроможності громадян.

Використані джерела:

1. *Денисюк О.П. Проблеми та перспективи розвитку охорони інтелектуальної власності в Україні / О.П. Денисюк // Адвокат. – 2009. – № 7 (106). – С. 38-41, 39.*
2. *Леощенко Д. І. Співіснування двох концепцій права інтелектуальної власності в Україні: філософський аспект проблеми / Д. І. Леощенко // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2012. – № 49. – С. 278-284.*
3. *Бошицький Ю. Інтелектуальна власність в сучасній Україні – актуальні питання модернізації та правового регулювання / Ю. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2013. – №1. – С. 213-217.*

4. *Михайлюк Г. Забезпечення прав інтелектуальної власності: конституційно-правовий аналіз / Г. Михайлюк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 6. – С. 64-67.*
5. *Харитонова О.І. Цивільний кодекс України і проблеми вдосконалення законодавства про інтелектуальну власність / О.І. Харитонова // Право України. – 2014. – №2. – С. 139-149.*
6. *Хома В.О. Система принципів охорони та захисту прав інтелектуальної власності / В. О. Хома, Е. С. Молдован // Митна безпека. – 2014. – № 2. - С. 58-65.*
7. *Бошицький Ю. Інтелектуальна власність в сучасній Україні – актуальні питання модернізації та правового регулювання / Ю. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2013. – №1. – С. 213-217, с. 215-216.*

Черненко Дмитро Сергійович,
аспірант Національного наукового центру "Інститут аграрної економіки" (м. Київ)

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЕКТИ ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ФІНАНСУВАННЯ

В умовах трансформаційних змін в економіці інвестиції, що торкаються глибинних основ господарської діяльності, прискорюючи процес економічного зростання в цілому, виступають найважливішим інструментом структурних зрушень в економіці, забезпечення технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях. Створення сприятливого інвестиційного клімату є однією з найважливіших задач для нарощування інвестиційних ресурсів, поліпшення структури інвестиційних джерел і оптимізації напрямів їх використання відповідно до пріоритетів економічного зростання країни в цілому.

Питання інвестицій, інвестиційної діяльності є предметом дослідження багатьох вчених серед яких І.Бланк, Л.Борщ, М.Денисенко, Т.Майорова, А.Пересада, А.Поручник, П.Рогожин, Н.Татаренко, В.Федоренко, А.Череп, В.Шевчук, Л.Гітман та ін.

Мета статті – розглянути сутність економічної категорії «інвестиційні проекти», джерела їх фінансування та визначити фактори гальмування розвитку інвестиційного процесу як основи інвестиційної політики.

В Україні, з часу набуття незалежності, питання інвестицій, зокрема створення сприятливого клімату, ефективного державного регулювання інвестиційної діяльності та загалом залучення у вітчизняну економіку інвестицій з різних джерел завжди було вкрай необхідним і актуальним. Сьогодні це питання набуває ще більшої ваги і гостроти. Адже обсяги щорічного притоку інвестицій не відповідають потребам і не забезпечують не тільки передумов економічного зростання, а навіть повноцінного відтворення [1, с. 10].

Іноді інвестиційну діяльність ототожнюють з інвестиційним процесом.

Різниця між інвестиційною діяльністю і інвестиційним процесом полягає в тому, що інвестиційний процес – це трансформація або дії направлені на перетворення заощаджень у інвестиції і їх залучення в економічне життя країни, тобто приведення майбутніх інвестицій на реальну площадку інвестування, а інвестиційна діяльність – це їх конкретна реалізація [2, с. 11].

Навроцька Н.А. [3, с. 14] стверджує, що «інвестиційний простір є свого роду оболонкою, що створює умови для розвитку інвестиційного процесу, справляє на нього активний вплив, видається важливим вивчення сучасних процесів та явищ, які характеризують основні тенденції його глобальної трансформації». На думку автора «інвестиційний простір у загальному сенсі являє собою форму існування інвестиційної діяльності, яка виявляється в інвестиційному процесі».

Завершальною стадією інвестиційного процесу є розробка інвестиційного проекту.

Термін «інвестиційні проекти» означає конкретну форму та етапи реалізації інвестицій. Так, Загородній А. Г. [4, с. 362] вказує на такі визначення інвестиційного проекту: 1) об'єкт

реального інвестування у формах: придбання цілісного майнового комплексу, нового будівництва, реконструкції, модернізації, капітального ремонту тощо; 2) будь-який підприємницький проект, що передбачає інвестування коштів.

Економічна енциклопедія [5, с. 641] трактує інвестиційний проект як «конкретну форму та етапи реалізації інвестицій».

Таке ж визначення зустрічається у Мочерного С.В. [6, с. 274], який також наводить основні етапи підготовки і реалізації інвестицій, серед яких: попереднє техніко-економічне обґрунтування; підготовка комплексного техніко-економічного обґрунтування; оцінка (експертиза) інвестиційного проекту; прийняття проекту; реалізація об'єкта і постійний аналіз його ефективності порівняно з показниками техніко-економічного обґрунтування.

Алексеєнко Л.М. [7, с. 672] називає інвестиційний проект «об'єктом реального інвестування, що призначений для реалізації у вигляді придбання цілісного майнового комплексу, реконструкції, модернізації, капітального ремонту тощо, підготовка його реалізації вимагає як правило, розробки бізнес-плану».

Розробка інвестиційного проекту – від початкової ідеї до експлуатації підприємства - може бути подана у вигляді циклу, що складається з трьох окремих фаз передінвестиційної, інвестиційної й експлуатаційної (рис. 1).

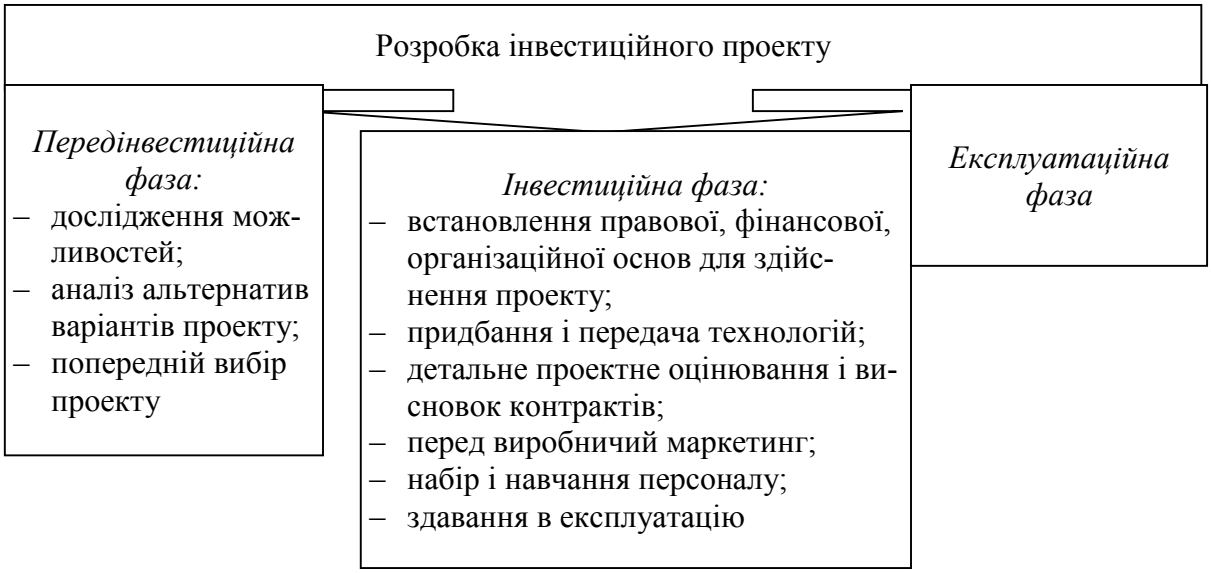

Рис. 1. Фази і стадії розробки інвестиційного проекту

Примітка: узагальнено автором.

Розробка інвестиційного проекту є складною процедурою, що включає в себе прогнозування, від якого залежить результат експлуатаційної фази.

Отже, під інвестиційним проектом слід розуміти конкретний об'єкт інвестування у визначеній формі, що включає в себе відповідні етапи, чітке виконання яких сприятиме отриманню вигоди в кінцевому результаті.

Найбільш важливими і істотними ознаками інвестицій у проекти в процесі їхньої реалізації є [8, с. 80]: здійснення вкладень особами (інвесторами), які мають власні цілі, що не завжди співпадають із загальноекономічною вигодою; потенційна здатність інвестицій приносити дохід; певний термін вкладення коштів (завжди індивідуальний); використання різних інвестиційних ресурсів, що характеризуються попитом, пропозицією і ціною, в процесі здійснення інвестицій; наявність ризику вкладення капіталу.

Бюджетним законодавством передбачено різні джерела фінансування інвестиційних проектів та програм. Так, відповідно до Бюджетного кодексу України (ст. 87), до видатків Державного бюджету України, окрім видатків на здійснення державних галузевих програм, належать видатки на виконання державних інвестиційних програм (проектів). Джерелом фінансування інвестиційних програм (проектів) також є капітальні трансферти (субвенції), що нада-

ються з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних програм (проектів), які відповідно до Бюджетного кодексу України (ст. 71) зараховуються до бюджету розвитку місцевих бюджетів [1, с. 11].

Проведене дослідження засвідчує недосконаліть механізму інвестиційної діяльності, оскільки затверджені законодавчими і нормативними актами процедури відбору, критерії оцінки інвестиційних проектів не дотримуються учасниками інвестиційного проекту, при цьому основними факторами гальмування розвитку інвестиційного процесу є: відсутність чітких критеріїв відбору об'єктів фінансування та обсягів державної підтримки; неефективна система управління бюджетними ресурсами; неефективне державне регулювання інвестиційною діяльністю; обмежені можливості внутрішніх джерел фінансових ресурсів держави для виконання державних програм; непослідовне виконання програм фінансування з державного бюджету; відсутність координації дій при плануванні фінансових ресурсів державою тощо.

Багато проблем у сфері реалізації взаємних інтересів держави і бізнесу, зокрема питання низької інвестиційної привабливості того чи іншого сектору економіки, чи окремого інвестиційного проекту знаходяться не в економічній чи правовій площині, а у політичній. Найпершим кроком має бути проголошення принципів партнерства на політичному рівні [9, с. 129]. На думку автора «партнерство бізнесу і влади дозволяє істотно збільшити шанси на успіх при реалізації крупних проектів. Об'єднання ресурсів і справедливий розподіл ризиків між сторонами партнерства дозволяють активно залучати інвестиції для реалізації суспільно і соціально значущих проектів, багато з яких навряд чи могло бути реалізованим без об'єднання зусиль приватного і державного секторів».

Отже, у сучасних умовах трансформаційних перетворень потребує розробки і вдосконалення інвестиційна політика держави, пошук нестандартних форм інвестування та джерел інвестиційної діяльності, застосування важелів впливу на активізацію інвестиційної діяльності в тому числі з урахуванням міжнародного досвіду.

Використані джерела:

1. *Радіонов Ю.Д. Інвестиційні проекти: проблеми відбору, оцінки, ефективності використання бюджетних котів / Ю.Д. Радіонов // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – №22 листопад. – С. 10–16.*
2. *Юридична енциклопедія [Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін – .К.: «Укр. енцикл.», 1998.– 744 с.*
3. *Навроцька Н.А. Трансформація світового інвестиційного простору в умовах глобалізації / Н.А.Навроцький // Економічний часопис-XXI. – 2013. – №3–4(1). – С. 13–17.*
4. *Загородній А. Г. Фінансовий словник / А.Г. Завгородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – 4-те вид., випр. та доп. – К: Т-во «Знання, КОО; Л. : Вид-во Львів банк. Ін-ту НБУ. – 566 с.*
5. *Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.2 / Редкол.: С.В. Мочерний (відпр. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001.– 848 с.*
6. *Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т.1/ За ред. С.В.Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – 616 с.*
7. *Економічний тлумачнй словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів / Л.М.Алексеєнко, В.М. Олексієнко. – Тернопіль: Астон, 2003. – 672 с.*
8. *Крилов Д.В. Обґрунтування виокремлення класифікаційних ознак інвестиційних проектів у процесі їх реалізації на підприємствах / Д.В. Крилов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – №5. – С. 79–82.*
9. *Нехайчук Д.В. Концептуальні підходи щодо реформування інвестиційної політики в Україні / Д.В. Нехайчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – №20 жовтень. – С. 128–132.*

Чмир Олена Сергіївна,
заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (м. Київ),
доктор економічних наук, професор,
Арзянцева Дар'я Андріївна,
доцент кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ПРОЕКТІВ

Соціально-економічний прогрес неможливий без ефективної взаємодії підприємницького сектору та держави, в рамках якої остання застосовує такі інструменти, як цільове фінансування, пільгове оподаткування та кредитування, державні замовлення. Важливе значення має також участь держави у співфінансуванні соціально орієнтованих проектів, які передбачають створення суспільних благ, але не можуть в силу об'єктивних обставин забезпечити комерційну віддачу здійснених інвестицій. Отже, виникає ситуація, за якої соціум потребує певних послуг, бізнес здатен їх надати, а місцева громада і держава зацікавлені у реалізації відповідного проекту, який очевидно не буде прибутковим. Мова йде, наприклад, про будівництво дитячих майданчиків, бібліотек, створення соціальних центрів для самотніх літніх людей, реконструкцію пам'ятників, обладнання зупинок громадського транспорту тощо. Щоб такого роду проект був впроваджений, усім зацікавленим сторонам необхідно досягти консенсусу, чітко ідентифікуючи очікувані позитивні ефекти та витрати, не ігноруючи при цьому соціальну значимість. Адже практична реалізація спільної ініціативи громади, бізнесу та держави зазвичай потребує залучення бюджетних коштів. Таким чином, точкою біфуркації, в якій відбувається прийняття остаточного рішення про доцільність (або недоцільність) реалізації соціально орієнтованого проекту, стає експертиза і конкурсний відбір.

Необхідно наголосити, що традиційні процедури оцінювання бізнес-проектів за критеріями прибутковості й окупності капіталовкладень, грошових потоків, рентабельності тощо у даному випадку виявляються неприйнятними в силу специфіки проектів, що розглядаються. Отже виникає потреба у специфічній методології, яка на сьогодні остаточно не сформована. Сказане робить наше дослідження актуальним і практично орієнтованим.

У зарубіжній та вітчизняній практиці значна увага приділяється оцінюванню соціальних ефектів, що виникають внаслідок реалізації інвестиційних проектів [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Аналіз цих підходів дозволяє виокремити такі ключові позиції. По-перше, найбільш поширеним є визначення, квантифікація ефектів та їх зіставлення з понесеними витратами. По-друге, економічні (включаючи бюджетні) та соціальні ефекти розглядаються в їх нерозривній єдності. По-третє, кількісна (переважно вартісна) оцінка соціальних ефектів, що є надзвичайною різноманітністними, вимагає трудомісткого індивідуального підходу. По-четверте, зазвичай застосовуються експертні оцінки, що дозволяє провести якісний аналіз проекту й врахувати весь комплекс створюваних ефектів, але при цьому значно підвищується вплив суб'єктивної складової [7].

Ми вважаємо за доцільне використовувати пріоритетно-нормативний підхід, що дозволить забезпечити концентрацію ресурсів на найбільш важливих проектах як з позицій суспільної цінності, так і економічної ефективності [8].

Сутність пріоритетно-нормативного підходу при проведенні аналізу інвестиційних проектів полягає у перевірці відповідності їх цілей встановленим державним пріоритетам (блок 1а), гарантованим державою соціальним нормативам і стандартам (блок 1б) при врахуванні наявного рівня задоволення певних суспільних потреб (блок 1в) (рис. 1).

Пріоритетність фінансування соціально орієнтованих проектів визначається масштабом розриву між гарантованим та фактично досягнутим рівнем, а також нагальною потребою суспільства у ліквідації виявленого розриву. При цьому досягнення нормативних показників

визначає верхню межу рівня суспільного блага, за якою держава має зобов'язання перед своїми громадянами. Якщо в результаті реалізації проекту очікується значне перевищення встановлених соціальних стандартів, він повинен фінансуватися на комерційній основі, а державна підтримка (у разі необхідності) може надаватися в непрямій формі, наприклад, через пільгове оподаткування або кредитування. Для остаточного відбору проектів, що задовольняють описаним вище вимогам, проводиться порівняння їх соціально-економічної та бюджетної ефективності (блок 2).

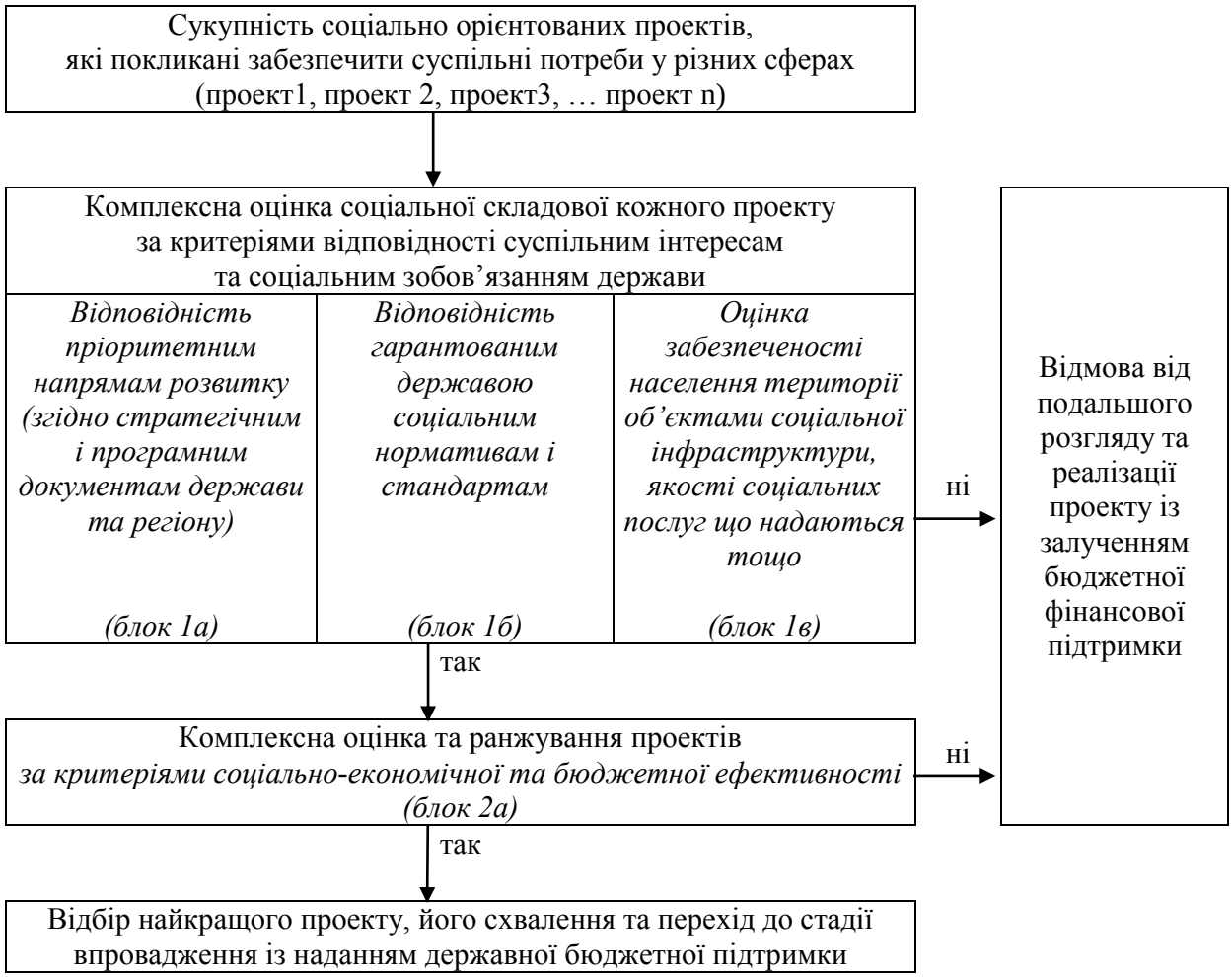

Рис. 1. Схема прийняття рішень щодо надання державної фінансової підтримки інвестиційним проектам, в результаті яких досягається виключно / переважно соціальний ефект

Примітка: розроблено авторами.

В рамках підготовки проекту методичних рекомендацій з оцінювання інвестиційних проектів, у результаті яких досягається виключно соціальний ефект [5], нами проведено комплексне дослідження системи державних соціальних стандартів, закріплених у галузевих нормативах України. Це дозволило виділити типові групи нормативів, що визначають особливості організації та функціонування закладів соціальної сфери, їх матеріально-технічне забезпечення, порядок та обсяги надання певних послуг і т.п. Так, для проектів у сфері освіти, охорони здоров'я, фізкультури і спорту, культури і мистецтва, соціальних послуг та зайнятості, ми виокремили:

– нормативи забезпечення певної території мережею відповідних закладів (дошкільними закладами, загальноосвітніми школами, лікарнями, бібліотеками, стадіонами, притулками і т.п.), покликані забезпечити їх оптимальне розміщення та рівний доступ населення до необхідних благ. Переважно такі нормативи встановлюються залежно від кількості населення чи цільових груп – отримувачів відповідних послуг, що проживають у сільській або міській місцевості;

– нормативи ресурсного забезпечення (розмір видатків, норми харчування, типове оснащення соціальних закладів, кадрове забезпечення), які визначаються у розрахунку на одного мешканця/отримувача послуг чи відповідний заклад. Вони гарантують населенню мінімально необхідний обсяг та якість соціальних послуг;
– нормативи місткості соціальних закладів, що встановлюють пропускну спроможність конкретної установи (та її мінімально необхідну площу) і визначають допустиме навантаження на одного працівника таких закладів для виконання своїх функцій на належному рівні: кількість відвідувань (у поліклініці, бібліотеці, басейні), кількість ліжок в стаціонарі, кількість учнів в класі і тощо;
– нормативи максимально допустимих радіусів обслуговування, які визначають максимальну відстань або транспортну (пішохідну) доступність до соціальних закладів для відповідної групи населення (мешканців мікрорайону, селища, села, міста). Такі нормативи визначають оптимальне розміщення мережі соціальних закладів і рівний доступ громадян до необхідних благ;
– державні будівельні і санітарні норми та правила, що гарантують права громадян на безпечні та нешкідливі умови перебування (праці, навчання, відпочинку, лікування і т.п.) у відповідних соціальних закладах. Це – найбільша група нормативів, які структуровані у залежності від типу закладів.

Для проектів у сфері благоустрою населених пунктів, транспортної інфраструктури важливу роль відіграють:

– нормативи обсягів та строків ремонтних робіт вулично-дорожньої мережі та об’єктів благоустрою населених пунктів, що регламентують черговість і номенклатуру робіт з поточного/капітального ремонту відповідних об’єктів;
– нормативи потужностей, які встановлюють пропускну здатність мережі вулиць, доріг і транспортних пересікань, автовокзалів; мінімально необхідні площі об’єктів благоустрою населених пунктів (майданчиків різного призначення, озеленених територій, пляжів, зон відпочинку тощо);
– нормативи освітлення, вимоги до стану вулиць і доріг, а також державні будівельні і санітарні норми та правила, що гарантують права громадян на безпечні та нешкідливі умови користування відповідними об’єктами тощо.

Алгоритм прийняття рішення з ініціювання розроблення, а також процедур розгляду та оцінювання проекту в рамках нормативного підходу передбачає встановлення невідповідності (розриву) між фактичним рівнем споживання необхідних благ (чи показниками функціонування об’єкту) та їх нормативно гарантованими значеннями. Величина такого розриву та нормативів фінансового забезпечення створення одиниці блага (наприклад, койко-місця у лікарні, 1 кв. м зелених насаджень тощо) може виступати основою для розрахунку обґрунтованих обсягів фінансових ресурсів, необхідних для реалізації проекту.

В якості додаткових критеріїв відбору проектів та їх пріоритизації пропонується використовувати показники соціально-економічної та бюджетної ефективності, серед яких: питома вартість очікуваного соціального ефекту від проекту в розрахунку на одного вигодонабувача, вартість одного створюваного робочого місця, показники бюджетного ефекту (скорочення операційних витрат) тощо.

Поєднання пріоритетно-нормативного походу з системою показників соціально-економічної та бюджетної ефективності некомерційних проектів у процесі взаємодії територіальних громад, держави та бізнесу дозволить об’єднати ресурси для створення суспільної цінності, досягти більшої об’єктивності, прозорості та одночасної оптимізації витрачання бюджетних коштів на соціальний розвиток. Перспективи подальших досліджень у цій сфері, на нашу думку, полягають у створенні цілісної методології прийняття інвестиційних рішень з метою забезпечення ефективної взаємодії приватних та інституційних інвесторів у реалізації всіх видів проектів соціально-економічного розвитку.

Використані джерела:

1. *Аналіз вигід і витрат: Практичний посібник / Секретаріат Ради скарбниці Канади ; пер. з англ. С. Соколик ; наук. ред. пер. О. Кілієвич. – 2-е вид. – К. : Основи, 2000. – 175 с.*
2. *Методика расчёта социальной, экономической и бюджетной эффективности инвестиционных проектов. Утверждена приказом главного управления экономики Пермской области № 16-03 от 01 октября 2004 г. [Электронный ресурс] / Пермский региональный сервер. – Режим доступа: http://perm.ru/files/Metodika.doc.*
3. *Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Національної академії наук України від 12.03.2013 № 114/242/392/85/85 «Про затвердження Методики проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення» // Офіційний вісник України від 19.04.2013 р. – № 28. – С. 308. – Ст. 981. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0508-13.*
4. *Ричард Н. Блу Предварительная оценка Социального Проекта – практическое руководство / Ричард Н. Блу. М.: Management Systems International – World Learning, 1997 г. – 21 с.*
5. *Defining Social Innovation. A deliverable of the project: The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe (TEPSIE) / J. Caulier-Grice, A. Davies, R. Patrick, W. Norman. – European Commission: 7th Framework Programme, DG Research, Brussels, 2012. – 43 p.*
6. *Ukraine public investment management performance assessment. Покрокова інструкція з системи управління державними інвестиціями (УДІ) / Світовий банк [Електронний ресурс] / The World Bank. – Режим доступу: http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/research.*
7. *Розроблення методичних рекомендацій з оцінювання інвестиційних проектів, у результаті яких досягається виключно соціальний ефект : звіт про НДР (проміжний) : 13-13 / Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економічного розвитку і торгівлі України ; кер. О. Ф. Михайленко; викон. О. С. Чмир, В. Ю. Грига, Д. А. Арзянцева та ін. – 2013. – 171 с. – № др 0113U003534.*
8. *Чмир О.С. Пріоритетно-нормативний підхід до аналізу соціально орієнтованих інвестиційних проектів / О.С. Чмир, О.Ф. Михайленко, Д.А. Арзянцева // Роль науки у формування сучасної моделі державного регулювання економіки: зб. матеріалів міжн. конф. (Київ, 17–18 травня 2013 р.). – НДЕІ, 2013. – С. 79–85.*

Чуницька Ірина Іванівна,
докторант кафедри фінансових ринків
Національного університету Державної податкової служби України,
кандидат економічних наук, доцент

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Розвиток фінансових ринків, їх зв’язок з реальним сектором економіки у сучасних умовах є запорукою розвитку національної економіки будь-якої держави. Однак активні процеси глобалізації та фінансіалізації економіки створюють передумови для формування нових викликів як стабільності фінансових ринків, так і економікам в цілому.

Фінансовий ринок України є надзвичайно чутливим до глобальних викликів, що видно на прикладі кризи 2008-2009 рр. Оцінити тенденції розвитку фінансового ринку можна на прикладі динаміки кількості фінансових установ та обсягів їх активів. Особливо показовими є ди-

наміка страхових компаній та кредитних спілок. Кількість страхових компаній з довгострокового страхування життя та недержавних пенсійних фондів до 2008 р. зростала, потім намітилася тенденція до зменшення їх кількості, як результат – кількість недержавних пенсійних фондів у 2014 р. була меншою, ніж у 2006 р. Ця тенденція є негативною для економіки в цілому, оскільки обмежує пропозицію довгострокових фінансових ресурсів в економіці. Причин низької популярності НПФ та страхових компаній з довгострокового страхування життя є кілька. По-перше, це низький рівень довіри до їх діяльності. Досить часто низький рівень довіри обумовлюється елементарним дефіцитом інформації про їх діяльність. Основні споживачі послуг таких фінансових установ часто не розуміють базових механізмів їх функціонування і тому просто бояться вкладати туди кошти. По-друге, обмежені можливості НПФ та страхових компаній у забезпеченні захисту вкладів від знецінення. Складається парадоксальна ситуація, коли для розвитку економіки необхідною є розвинена мережа НПФ та страхових компаній з довгострокового страхування життя, а для розвитку НПФ та страхових компаній необхідні можливості вигідного інвестування в економіку. По-третє, проблеми для збільшення ресурсної бази НПФ та страхових компаній з довгострокового страхування життя створює низький рівень доходів населення. Як свідчить світова практика, основними клієнтами НПФ та страхових компаній з довгострокового страхування життя є представники середнього класу, якого в Україні просто немає.

Кількість банківських установ радикально не змінилася, їх збільшення обумовлене приходом банків з іноземним капіталом на ринок України, що в цілому позитивно позначилося на розвитку вітчизняної банківської системи та фінансового ринку в цілому. Передусім за рахунок збільшення асортименту банківських послуг та підвищення їх якості. Проте частина банків функціонувала недостатньо ефективно, не виконувала основні функції банківської установи у фінансовій системі, а використовувалися у схемах конвертації коштів. В результаті кризи 2014 р. на ринку України на 01.01.2015 р. залишилося 163 банки, а на 01.08.2015 – 126, що свідчить про очищення ринку. Позитивно можна оцінити динаміку активів страхових компаній, вона має виражену тенденцію до зростання. Однак негативним є те, що динаміка зростання активів страхових компаній не супроводжується рівноцінною динамікою довгострокових фінансових ресурсів в економці. Як свідчить інформація Нацкомфінпослуг, незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 99,5% – акумулюють 200 СК «non-Life» (61,5% всіх СК "non-Life") та 98,7% – 20 СК «Life» (35,1% всіх СК «Life»). По ринку страхування життя Індекс Герфіндаля – Гіршмана (HHI) склав 1042,55 (у 2013 році – 1222,15), по ринку ризикових видів страхування становив 206,72 (у 2013 році – 188,92). В цілому по страховому ринку індекс Герфіндаля – Гіршмана склав 181,49 (у 2013 році – 166,81). Дані свідчать, що на ринку видів страхування інших, ніж страхування життя, спостерігається значний рівень конкуренції (HHI в 5 разів менше 1000), в той час як на ринку страхування життя наявна помірна монополізація [1]. Переважання частки страхових компаній, які займаються ризиковим страхуванням життя. свідчить про переважання короткострокових фінансових ресурсів.

Обсяги активів недержавних пенсійних фондів зростають повільними темпами, причини такої тенденції аналогічні причинам зменшення кількості недержавних пенсійних фондів. Як свідчить зарубіжний досвід, активи НПФ є одним з основних джерел формування довгострокових фінансових ресурсів в економіці. Тому їх дефіцит в економіці України негативно позначається на не тільки на розвитку фінансового ринку, але і на економіці в цілому.

Найбільші обсяги активів характерні для банківських установ, темп зростання активів також найбільший у банківській сфері. Концентрація фінансових ресурсів у банківському секторі обумовлює банкоцентричність вітчизняного фінансового ринку, визначаючи тим самим і особливості розвитку інфраструктури фінансового ринку. Зважаючи на те, що реальний сектор економіки залучає ресурси переважно через посередництво банківської системи, такий елемент інфраструктури фінансового ринку як, наприклад, фондові біржі, розвиваються не досить активно. За інформацією Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, в Україні функціонує 10 фондових бірж, всі вони переважно здійснюють операції з акціями та

державними облігаціями, при цьому основні операції зосереджені на трьох біржах – Перспектива, ПФТС, ПФБ. Суттєво скорочуються обсяги торгів на інших фондових біржах. зокрема УМВБ, УМФБ, ІННЕКС. Низька активність біржової торгівлі обумовлена не тільки банкоцентричнісю фінансового ринку, але і його сегментованістю.

Найактивніше переливання фінансових ресурсів здійснюється у світових фінансових центрах (фінансових центрах світу). До них належать: Нью-Йорк і Чикаго – в Америці, Лондон, Франкфурт, Париж, Цюрих, Женева, Люксембург – у Європі, Токіо, Сінгапур, Гонконг, Бахрейн – в Азії. У майбутньому світовими фінансовими центрами можуть стати і сьогоднішні регіональні центри – Кейптаун, Сан-Паулу, Шанхай. У світові фінансові центри перетворились деякі офшорні центри, насамперед у басейні Карибського моря – Панама, Бермудські, Багамські, Кайманові, Антильські та інші острови [2, с. 189]. Кожен із глобальних фінансових центрів характеризується своїми перевагами і недоліками, які визначаються спеціалізацією та ризиками фінансових центрів. Лондонський та Нью-Йоркський фінансові центри характеризуються вищим рівнем капіталізації, порівняно з фінансовими центрами, розташованими в Азії. На наш погляд, зростання рівня капіталізації фінансових ринків Азії є лише питанням часу, що обумовлено історичними особливостями розвитку зазначених ринків.

Характерною рисою сучасних фінансових ринків є їх непередбачуваність та турбулентність, яка посилюється активізацією інвесторів у країнах, що розвиваються та країнах, з перехідною економікою. Це обумовлено тим, що інвестори намагаються забезпечити високу прибутковість інвестицій будь-якою ціною. Саме збільшення кількості ризикових операцій є однією з причин турбулентного розвитку глобального фінансового ринку, що позначається відповідним чином і на розвитку вітчизняного фінансового ринку. У свою чергу це негативно позначається і на розвитку інфраструктури фінансового ринку. Фактично інфраструктура фінансового ринку формується і розвивається відповідно до попиту на фінансові послуги. А це, у свою чергу, залежить від потенціалу фінансового ринку залучати фінансові ресурси з різноманітних джерел.

Як свідчить статистика [3], відбувається поступове зміщення центрів інвестування з розвинених країн до країн, що розвиваються, та до країн з перехідною економікою. Про зміщення інвестиційних центрів свідчить зміна географічного розташування місця первинних та додаткових емісій акцій. Попри це географічна структура центрів інвестування залишається досить консервативною. У цій тенденції проявляється і основна перевага, і основний виклик глобальних фінансових ринків. За наявного потенціалу розширення спектру перерозподілу фінансових потоків практика їх перерозподілу залишається незмінною протягом тривалого періоду часу. Як і на при кінці минулого століття, основними перевагами від переміщення фінансових потоків через фінансові ринки користуються країни з розвиненою ринковою економікою, а не країни, які розвиваються і мають більшу інвестиційну місткість.

У посткризовий період різко зростає турбулентність світового фінансового ринку, яка проявляється в швидкій зміні напрямів потоків коштів на ринках. Протягом 2009–2010 рр. відбувалася, наприклад, переорієнтація інвесторів на ринки країн, що розвиваються, та на ринки країн з перехідною економікою, про що свідчить динаміка прямих іноземних інвестицій останніх двох років (майже 50 % усіх річних прямих іноземних інвестицій) та зростання ролі державних фінансів у світових фінансових потоках (у 2010 р. понад 10 % усіх прямих іноземних інвестицій в світі складали інвестиції компаній, що мали значну частку державної власності) [2, с. 202]. Економічно розвинені країни світу залучають практично половину всього обсягу іноземних інвестицій. Варто зазначити, що механізм регулювання інвестиційних потоків відпрацьований на стільки добре, що інвестиційні потоки надходять у ті сектори економіки, які їх потребують, на відміну від ситуації у країнах з економіками, що розвиваються. Слід зазначити, що інвестиційні потоки з економічно розвинених країн в умовах постійного зростання ризику направляються переважно у ті сектори економіки, які забезпечують швидку віддачу. Тому часто країни, з економіками які розвиваються, програють від залучення іноземних інвестицій, особливо якщо для іноземних інвесторів передбачені суттєві податкові пільги, які спричиняють втрати бюджету. У той же час країни Африки, Західної Азії, Південно-Східної

Європи та СНД так і залишаються аутсайдерами у системі перерозподілу прямих іноземних інвестицій (як ввезення, так і вивезення).

Таким чином, глобалізація фінансових ринків генерує як нові виклики, так і додаткові переваги для розвитку вітчизняного фінансового ринку. Основними перевагами можна вважати розширення асортименту фінансових послуг та підвищення якості їх надання, збільшення обсягів інвестиційних потоків. Серед основних викликів – збільшення ризиків зовнішніх шоків, низька ефективність іноземних інвестицій для національної економіки, передусім через їх короткостроковий характер. Серед фахівців існує думка, що причиною такої ситуації є нерозвиненість інфраструктури фінансового ринку. На наш погляд, така позиція є дискусійною. Безперечно, розвинена інфраструктура фінансового ринку необхідна для ефективного перерозподілу фінансових потоків, однак для цього необхідне також і бажання економічних агентів оперувати фінансовими потоками саме на конкретному фінансовому ринку. Зважаючи на рівень розвитку інфраструктури фінансового ринку в Україні та на значну інвестиційну місткість національної економіки, інфраструктурний потенціал фінансового ринку є досить потужним, необхідно віднайти ефективні важелі втілення його у реалії. У цьому контексті Україна має як сильні, так і слабкі сторони. Сильною стороною є велика інвестиційна місткість економіки та потужний потенціал залучення іноземних інвестицій. Слабкі сторони обумовлюються проявами як внутрішніх, так глобальних викликів. Передусім, це зростаючий розрив між реальним і фінансовим секторами економіки, зростання азіатських фінансових ринків, шоки, які виникають на ринку Китаю тощо. У цій ситуації зростає роль регулювання вітчизняного фінансового ринку, удосконалення механізмів якого є перспективою подальших досліджень.

Використані джерела:

1. *Звіт Нацкомфінсполуг 2014. додаток 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua.*
2. *Паценко О. Особливості розвитку сучасної структури світового фінансового ринку / О. Паценко, Е. Молчанова// Міжнародна економічна політика. – 2012. № 1-2 (16-17). – С. 179–208.*
3. *Bank for international settlements. – [Electronic resource]. – Available at: www.bis.org/publ.*

Шевчук Володимир Олександрович,
проректор з науково-педагогічної та наукової роботи
Національної академії статистики, обліку та аудиту,
доктор економічних наук, професор

УПРАВЛІННЯ ІННОВАТИВНИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ: СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація розвитку економіки потребує перегляду існуючих і обґрунтування нових підходів до управління з метою підвищення його результативності.

Глобалізаційні виклики спричиняють істотний вплив на ресурсні, технологічні, інформаційні та інші чинники розвитку економіки, впливаючи на управління і його функції. Новітні фактори мають враховуватися в концепціях модернізації управління економічними системами.

В цих умовах управління належить розвивати на засадах рятівного, а не смертоносного знання. Йдеться про знання, яке є достатнім у сенсі його сприяння, а не створення загроз для існування та життєдіяльності людей.

Ідеєю достатності мусять бути «пронизані» передовсім складові економічної науки, у середовищі якої має відбуватися теоретичне обґрунтування практичного розвитку управління. Ця ідея безпосередньо стосується освіти, практики управління та господарювання, де впроваджуються та удосконалюються теоретичні і прикладні знання про управління.

Сучасна економічна наука, як основа удосконалення управління й окреслення стратегій його розвитку, покликана творити фундаментальну теоретичну економію біо-, гео-, техно- і ноосфери, а також прикладну економіку живого, неживого й розумного. Відтак завданням економічної освіти стає виховання адвокатів нащадків, привиття молоді навичок інноваційного мислення на природничих засадах. Суб'єкти управління повинні ставати і бути адвокатами нащадків.

Планування, облік, контроль та аналіз є ключовими управлінськими функціями. Не лише відсутність, а навіть погіршення якості здійснення будь-якої з них погіршує чи навіть унеможливлює управління. Це слід брати до уваги в умовах, коли ґрунтована на рятівному економічному знанні практика управління має забезпечувати керованість процесів збереження і продовження життєдіяльності економічних систем.

Безперервність господарювання забезпечується через уловлювання людьми додаткової енергії, яка є новою для земної кулі. Ця нова енергія стає абсолютною додатковою вартістю лише в аграрній сфері, де частину її уособлюють надлишки зерна, що спричиняють генезис ринків, держав, культур і цивілізацій. У такий спосіб виключно в цій сфері закладаються підвалини нового в економіці і суспільстві.

Інноваційність базованої на достатньому знанні господарської практики передбачає уподібнення економіки природі та «вписування» господарювання у довкілля. Пропонований інноваційний підхід відповідно потребує принципово нової ідентифікації об'єктів та суб'єктів управління.

Так, об'єктами потрібно вважати системи господарського освоєння живого, неживого й розумного та їх взаємодії: адже живе не завжди і не обов'язково має бути розумним, хоча розумному для продовження свого існування належить залишатися тільки живим.

Визначальними серед благ, якими володіє українство і людство, є блага, котрі слід вважати абсолютними, тому що відсутність будь-якого з них унеможливлює людське існування. Перелік найважливіших із них можна звести до 5. Це гумус, зерно, солома, худоба, органічні добрива.

Такий підхід визначає точки, в яких потрібно зосереджувати першочергову увагу суб'єктів управління. Практичної ваги набуває виявлення за кожним із названих абсолютних благ тих відхилень, які з погляду забезпечення життєдіяльності сучасних і майбутніх поколінь є неприпустимими чи небажаними.

Своєю чергою це зумовлює акцентування уваги на відповідних об'єктах управління. Пріоритетною сферою управління має бути сільське господарство, що пояснюється його справді рятівною місією для теперішніх та прийдешніх поколінь. Бо тільки воно дає найдоступніший для життєдіяльності сучасних та майбутніх поколінь ресурс – продовольство.

Традиційне виготовлення знарядь для обробітку землі, отримання решти абсолютних благ, спорудження вітряних та водяних млинів, енергоустановок на спалюваних енергоносіях відповідно має бути трансформованим в інноваційні господарюючі структури, якими бачаться ентропійні техніко-економічні, антиентропійні нефотосинтетичні та ентропійні енергетичні системи.

Ідеологією реформування індустріальної сфери на засадах достатності економічного знання має бути інноваційний розвиток техніко-економічних, енергетичних та інших індустріальних систем, спрямований на збереження, а не руйнування довкілля.

Ефективність взаємодії живого з неживим забезпечуватиметься завдяки їх керованості розумним. Історично апробований симбіоз сільської управи, церкви і школи належить перетворювати в новітні антиентропійні владно-інтелектуальні системи.

Інноваційна побудова кластерів, кластерних мереж, інфраструктур і транснаціональних корпорацій на основі описаних типів самовідтворюваних, самодостатніх економічних систем відкриває можливості творення стійкої до кризогенних викликів економіки та сприяння її розвиткові незагрозливим для нащадків шляхом. З метою забезпечення керованості таких об'єктів відповідно стає все невідкладнішим проектування інноваційних моделей менеджменту.

Умовою вказаних суспільно-господарських трансформацій є наповнення антиентропійним змістом діяльності монетарного сектору економіки. Україна здатна запропонувати євро-

пейському та світовому співтовариству засновану на біоенергетичних засадах новітню грошову систему, покликану витісняти існуючу, котра грошово-кредитними важелями і діями провокує руйнівне господарювання.

Викладене окреслює інноваційні підходи до концептуалізації та визначення напрямів управління економікою, адекватні теперішнім глобальним викликам. Рекомендовані концептуальні положення пропонується класти в основу ідентифікації об'єктів і суб'єктів управління та удосконалення управлінських систем.

Підтримка ініціатив щодо побудови інноваційних моделей управління відкриває перспективу творення Україною стійкої до кризогенних викликів національної економічної системи, посилення її керованості та сприяння розвиткові безпечним для нащадків шляхом.

Шошин Сергей Владимирович,
доцент кафедры уголовного, экологического права и криминологии юридического факультета Саратовского государственного университета имени Н. Г. Чернышевского, кандидат юридических наук, доцент

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РОССИЙСКИХ ОРГАНОВ ВЛАСТИ В ВОПРОСАХ ЭКОЛОГИИ

Вопросы, так или иначе связанные с организацией и производством экологической экспертизы, подробно анализировалась в трудах многих учёных [1, с. 9]. Вместе с тем, как в её организации, так и в проведении, до сих пор остаются отдельные проблемы. Кардинально изменить сложившуюся ситуацию не смогли и результаты завершённых в современной Российской Федерации диссертационных исследований по соответствующей проблематике [2, с. 4]; [3, с. 19].

Современная экспертная деятельность в сфере охраны окружающей среды на территории Российской Федерации включает в себя: государственную экологическую экспертизу, общественную экологическую экспертизу, судебную экологическую экспертизу, и юридическую экспертизу нормативно-правовых актов, действующих в указанной сфере. Организацию и производство каждой из этих экспертиз регулирует соответствующее федеральное законодательство.

Юридическая экспертиза нормативно-правовых актов, действующих в сфере охраны окружающей среды регламентируется приказом Министерства юстиции РФ от 31.05.2012 г. №87 (ред. от 24.07.2014) «Об утверждении Методических рекомендаций по проведению правовой экспертизы нормативных правовых актов субъектов Российской Федерации» [4, с. 1]. Хотя в Федеральном законе №174-ФЗ «Об экологической экспертизе» не говорится о проведении такой экспертизы на муниципальном уровне, тем не менее, некоторые субъекты Федерации принимают региональные нормативные акты, регламентирующие производство экспертиз. Например, губернатором Магаданской области Н.Дудовым 11.06.2009 г. было подписано постановление №271-па Администрации Магаданской области «О порядке проведения юридической экспертизы муниципальных нормативных правовых актов» [5, с. 1].

Следует также согласиться с предлагаемым установлением экспертизы в качестве необходимого элемента процесса создания, принятия и совершенствования законодательства и иной нормативно-правовой базы на территории РФ [6, с. 4]. Акцент при этом рекомендуется сделать на экологической экспертизе продуктов законотворческой деятельности. Ориентиры для такого пути развития чётко очерчены в диссертационных исследованиях [7, с. 8].

Как обоснованно замечают Омельянюк Г.Г. и Москвина Т.П., встречаются случаи привлечения в качестве судебных экспертов-экологов сотрудников органов, уполномоченных в сфере природопользования и охраны окружающей среды [8, с. 185]. Такая практика применения норм права сейчас формально соответствует требованиям, изложенным в ФЗ «О государ-

ственной судебно-экспертной деятельности». Соответственно, можно рекомендовать должностным лицам и органам, обладающим законодательной инициативой, внести необходимые коррективы в действующую сегодня редакцию указанного закона. Их целью должно стать устранение допустимости существования в российском правовом поле такой формальной возможности. Судебный эксперт не должен являться лицом, наделённым контрольными полномочиями. С другой стороны, целесообразно и в нормативно-правовой базе, регламентирующей компетенцию сотрудников контрольных (уполномоченных) органов в области природопользования и охраны окружающей среды установить запрет на участие непосредственно в судебно-экспертной деятельности. Подобный подход к поиску разумного и целесообразного решения существующей проблемы не потребует существенных по своему объёму материальных и организационных затрат. Вместе с тем, морально-этический эффект для конкретных представителей российского электората от подобной корректировки правового пространства окажется вполне достаточным.

Принимая во внимание содержание ч. 4 ст. 195 УПК РФ в действующей сегодня редакции, судебно-экологическая экспертиза может быть назначена и произведена и до возбуждения уголовного дела. Тактически правильным может явиться отказ от производства государственной экологической экспертизы в пользу назначения и производства сразу непосредственно судебно-экологической экспертизы. Такое тактическое решение вполне может снизить затраты государства на финансирование весьма дорогостоящего научного исследования, которое, впоследствии, при расследовании конкретного уголовного дела, как правило, производится вновь. Другим вариантом может стать наделение уполномоченных органов в сфере природопользования и охраны окружающей среды правом возбуждения уголовного дела и расследования такового по делам соответствующей категории. Соответствующие коррективы в УПК РФ могут без особых проблем быть внесены российским законодателем. Тем более, в ближайшее время не планируется создание в РФ единого (и единственного) органа предварительного расследования. Какие-либо особо значительные материальные затраты на воплощение в жизнь такой инновации также не потребуются. В результате произойдёт кардинальное повышение качества предварительного следствия по таким категориям уголовных дел. Причина такого изменения будет объясняться лишь высокой компетентностью в расследуемых событиях, в механизме их возникновения и образования следов преступления, свойственной таким должностным лицам. Одновременно произойдёт и снижение нагрузки на действующих следователей Следственного комитета РФ. Да и минимизация монополизма Следственного комитета РФ в вопросе подследственности по уголовным делам о большинстве таких преступлений может быть весьма положительно оценена конкретными представителями российского электората. Как минимум, такое изменение действующего российского уголовно-процессуального законодательства в значительной степени снизит возможные коррупционные риски в указанной сфере общественных отношений.

Отдельно следует выделить вопрос о целесообразности минимизации проявлений монополизма при определении конкретного исполнителя анализируемой экспертной деятельности. Данный сегмент общественных отношений, связанный с потребностью переосмысления походов к правовой и организационной регламентации деятельности монополий в современной Российской Федерации, прежде неоднократно анализировался как автором настоящей работы [9, с. 197], так и иными лицами [10, с. 166].

Использованные источники:

1. *Букс И.И. Экологическая экспертиза и оценка воздействия на окружающую среду (ОВОС): Учеб. пособие. - М.: МНЭПУ, 1999.*
2. *Храмова Ю.Р. Правовые проблемы осуществления экологической экспертизы в России: Автореф. дисс. … к.ю.н.- М.: МГЮА, 2000.*
3. *Абакумов Д.А. Государственная экологическая экспертиза Российской Федерации в обеспечении устойчивого развития российского общества: дисс. …к.э.н.: 08.00.19.- М., 1999.*

4. *Приказ Минюста России от 31.05.2012 г. №87 (ред. от 04.07.2014) «Об утверждении Методических рекомендаций по проведению правовой экспертизы нормативных правовых актов Российской Федерации» // «Бюллетень Минюста РФ». №1. 2013.*
5. *Постановление от 11.06.2009 г. №271-па Администрации Магаданской области «О порядке проведения юридической экспертизы муниципальных нормативных правовых актов» // URL: http://www.kolyma.ru/magadan/index.php?newsid=552 (дата обращения: 04.04.2015).*
6. *Разуваев А.А. Экспертиза как средство повышения эффективности процесса правореализации (вопросы теории и практики): Автореф. дис. … к.ю.н.- Саратов, 2006.*
7. *Третьякова Е.-Д.С. Правовая экспертиза нормативных правовых актов субъектов Российской Федерации (конституционно-правовое исследование на материалах деятельности территориальных органов Министерства юстиции в субъектах Российской Федерации в пределах Сибирского федерального округа): Дисс. … к.ю.н., спец.: 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. - Новосибирск, 2010.*
8. *Омельянюк Г.Г., Москвина Т.П. Законодательное обеспечение судебно-экспертной деятельности в области экологической безопасности// Вестник Владимирского юридического института ФСИН РФ. №3. - Владимир: ВЮИ ФСИН, 2008. С.184-187.*
9. *Шошин С.В. Некоторые особенности инновационного моделирования криминалистической деятельности// Пробелы в российском законодательстве. №1. - М.: «Юр-ВАК», 2011. С. 196-198.*
10. *Белоусова Н.И., Васильева Е.М. О подходах к теоретическому обоснованию структурных реформ российских естественных монополий// Государственное управление в XXI веке: традиции и инновации. 9-я международная конференция (25-27 мая 2011 г.). Ч. 1. – М.: МГУ, 2011. С.166-173.*

Щепанський Едуард Валерійович,
професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИМИ КЛАСТЕРАМИ В УКРАЇНІ

Входження України в третє тисячоліття являє собою якісно новий етап в історії її розвитку й, зокрема, етап структурних ринкових перетворень у всіх сферах життя суспільства. Усе більш помітну роль починають відігравати інноваційні форми регіонального розвитку, які виявились затребуваним всім ходом соціально-економічних реформ в країні. Підвищення конкурентоспроможності економіки України свідчить про необхідність пошуку шляхів, орієнтованих на оптимізацію просторової структури та відносин між органами виконавчої влади, суб'єктами господарювання, науково-дослідними установами, інвесторами, з метою створення умов для стабільного розвитку за рахунок ефективного використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Одним із механізмів розв'язання цього завдання є створення туристично-рекреаційних кластерів суб'єктами підприємництва в межах певного регіону. Концепція туристично-рекреаційного кластеру є новим способом бачення регіональної економіки й управління нею, способом вирішення питання підвищення конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери, а також покращення привабливості території для потенційних туристів і рекреантів.

Серед науковців, що займаються дослідженням проблем становлення й розвитку кластерних утворень та управлінням ними, можна виділити: М. Портера, В. Матюха, О. Кальченко, Ю. Морозову, В. Кружаліна, Д. Стеченка та інших. Але, коли мова йде про практичне втілення,

то у дійсності в Україні немає жодного конкурентоздатного кластеру. Відтак актуальними залишаються питання пошуку шляхів перетворення кластерів на дієвий інструмент регіональної політики сталого розвитку в Україні.

У перекладі з англійської мови кластер означає «пучок», «скупчення», «група» [9]. Вперше поняття «кластер» почали використовувати в промисловості [8]. Основоположник кластерного підходу М. Портер розкриває сутність кластера як «зосередження в географічному регіоні взаємопов'язаних підприємств і установ в межах окремої галузі» [8]. В сучасній економічній і спеціальній літературі «кластер» має різні тлумачення, але головна ознака – об'єднання окремих елементів і компонентів в єдине ціле для виконання у взаємодії певної функції або реалізації поставленої мети.

За оцінками фахівців у туристично-рекреаційній сфері кластерний підхід може забезпечити підвищення економічної ефективності господарської діяльності кластерів на регіональному рівні через розвиток та удосконалення туристичної та рекреаційної інфраструктури для формування якісних туристичних продуктів; створення та розвиток туристичних продуктів і територій у регіоні з урахуванням збереження навколишнього середовища та відродження природного потенціалу; розвиток підприємництва у туристично-рекреаційній сфері, підвищення якості та забезпечення конкурентоспроможності регіональних туристичних продуктів та пропозицій на світовому ринку послуг у сфері туризму і рекреації [2].

Вважаємо доцільним розглянути підходи до трактування поняття «туристично-рекреаційний кластер» та основні відмінності кластера туристично-рекреаційної сфери від інших видів кластерів.

Басюк Д.І. під поняттям «туристичний кластер» розуміє неформальне об'єднання установ, організацій, фірм туристичного профілю, що розташовані на території туристичної дестинації або туристично-рекреаційного регіону з метою розробки, просування та продажу конкурентоспроможного туристичного продукту [1].

Морозова Ю.Ю. вважає, що туристсько-рекреаційний кластер – це сконцентрована на певній території група соціальних інститутів сфери туризму і гостинності: туроператори, турагенти, засоби розміщення, організації громадського харчування, транспортні компанії, ВНЗ, науково-дослідницькі інститути, органи державної влади та ін., взаємодоповнюючі і посилюючі конкурентні переваги окремих компонентів і кластера в цілому [7].

Гонтаржевська Л.І. розглядає туристичний кластер як систему інтенсивної виробничо-технологічної та інформаційної взаємодії туристичних підприємств, постачальників, постачальників базових та додаткових послуг із приводу створення спільного туристичного продукту. До туристичних кластерів відносяться групи підприємств, що сконцентровані географічно в межах регіону, які спільно використовують туристичні ресурси, спеціалізовану туристичну інфраструктуру, локальні ринки праці, здійснюють спільну маркетингову та рекламно-інформаційну діяльність [4].

Кружалін В.І. відзначає, що територіальний туристсько-рекреаційний кластер – це група географічно сусідніх взаємодіючих компаній, громадських організацій і пов'язаних з ними органів державного управління, які формують і обслуговують туристичні потоки, використовуючи рекреаційний потенціал території. Особливістю виникнення такого кластеру є необхідність створення технологічних зв'язків між підприємствами і секторами економіки, які беруть участь як у виробництві, так і в реалізації турпродуктів [6].

Головна відмінність кластера у туристично-рекреаційній сфері від інших (виробничих, агропромислових, сервісних та ін.) – в його маршрутній територіальній організації. Туристський маршрут і відповідний йому туристський потік зв'язує об'єкти, перетворюючи їх з тих, що конкурують у взаємодіючі елементи системи. Завдяки туристському потоку формується кластер [3]. Домінантою туристично-рекреаційного кластера може бути як об'єкт інфраструктури (засіб розміщення), так і об'єкт туристичного чи рекреаційного інтересу (санаторно-курортний комплекс), але у будь-якому випадку головна умова розвитку туристично-рекреаційного кластера – це наявність або поява маршрутів і туристичних потоків.

Метою діяльності туристично-рекреаційного кластера є об'єднання можливостей та потужностей партнерів з метою створення інноваційних туристичних послуг диверсифікація туристичного продукту його покращення та удосконалення спільна розробка та реалізація маркетингової політики реклама та брендінг туристичної дестинації участь інвестиційних проектах та державних програмах розвитку туристичного регіону та ін. При цьому, туристично-рекреаційний кластер відзначається експортно-орієнтованою спрямованістю, оскільки сфера туризму і рекреації не може обмежуватись лише внутрішнім споживанням, а її продукт практично завжди користується попитом серед іноземних туристів.

Характерною ознакою сутності туристично-рекреаційного кластера є об'єднання окремих елементів і компонентів в єдине ціле для виконання у взаємодії певної функції або реалізації певної мети. Завдяки таким властивостям кластерна модель має ідеальну можливість позитивно впливати на комплексне формування туристично-рекреаційної інфраструктури регіону. Тобто туристично-рекреаційний кластер є новим кроком у співпраці фірм установ та організацій до формування та просування на ринку туристично-рекреаційного продукту та спільного економічного успіху.

В Україні процес запровадження кластерної моделі організації господарської діяльності знаходиться в стадії становлення. Незважаючи на здійснення ряду заходів, що спрямовані на підвищення конкурентоздатності окремих секторів економіки України та її регіонів на базі кластерної моделі, кількість діючих кластерів в Україні залишається незначною. Особливо це стосується туристично-рекреаційної сфери, що є перспективною в цьому відношенні. Кластерні технології застосували спочатку на Хмельниччині, а згодом – на Івано-Франківщині. На Хмельниччині така модель впроваджується досить успішно, вже діють чотири кластери. Це: будівельний та швейний - у м. Хмельницькому; туристичний та харчовий - у м. Кам'янці-Подільському. Успішно діє кластер агроекотуризму «Оберіг» (смт. Гриців, Шепетівський район). Зараз він об'єднує 6 тисяч працівників. Це перший кластер сільського туризму в Україні [5].

У 2004 р. спочатку було створено Вознесенську міську громадську організацію (туристичний кластер «Вознесенськ»), яка згодом разом із 12 містами Одеської, Миколаївської, Херсонської областей та АР Крим утворили спільний туристичний кластер «Південне туристичне кільце». До складу кластеру увійшли туристичні підприємства, заклади туристичної інфраструктури, місцеві адміністрації, а також промислові підприємства з виробництва продуктів харчування [10].

У 2008 р. Полтавською обласною радою, відділом з питань туризму та курортів облдержадміністрації, депутатським корпусом та виконавчою владою Миргородської, Дикансь-кої, Шишацької райдержадміністрацій, виконавчим комітетом Миргородської міської ради реалізовано проект-переможець конкурсу місцевого самоврядування «Створення туристично-рекреаційного кластеру «Гоголівські місця Полтавщини» на загальну суму 800 тис. грн.

В рамках підписаної «Угоди про взаємодію та співпрацю з соціально-економічного розвитку малих міст Західної України в напрямку туризму і ремесел» передбачене створення туристичного кластеру історичних малих міст Західної України [4]. У разі розробки та реалізації відповідних проектів створення туристичних кластерів, потенційними будуть кластери в містах Києві, Харкові, Львові, Закарпатській і Чернігівській областях.

Концепція формування кластерів, створення моделі системи управління ним базується на принципах і системному підході, використання яких дає можливість прийняття якісних управлінських рішень. Система складається з двох елементів:

1) зовнішнього оточення, що включає вхід і вихід системи, зв'язок із зовнішнім середовищем і зворотний зв'язок;
2) внутрішньої структури - сукупності взаємозв'язків між учасниками кластера.

Регулювання системи управління туристично-рекреаційним кластером забезпечує таку її діяльність, при якій досягається заданий стан виходу системи. Головне завдання полягає у встановленні заданого стану функціонування системи, передбаченого плануванням. Складність управління залежить, насамперед, від кількості змін у системі та її оточення. Сутність

управління туристично-рекреаційним кластером розглядається як комплекс процесів і заходів організації управління, власне управління та інформації.

Формування конкурентоспроможного туристично-рекреаційного кластера призводить до створення та просування бренду туристично-рекреаційного продукту як одиниці кластера і результату його функціонування. Запропонована кластерна структура організаційної моделі у туристично-рекреаційній сфері надає їй переваги над іншими об'єднаннями підприємств, а саме:

- гнучкість і адаптивність до змін умов функціонування;
- можливість залучення великої кількості різних учасників;
- активізація інвестиційно-інноваційних процесів всередині кластера тощо.

Крім цього, використання кластерної моделі у туристично-рекреаційній сфері забезпечує встановлення між учасниками тісних зв'язків і спільних цілей, розвиток співробітництва під час прийняття управлінських рішень між регіональними органами управління та регіональним бізнесом. Завдяки впровадженню моделі туристично-рекреаційного кластеру збільшується кількість платників податків й оподатковуваної бази, впроваджується новий зручніший інструмент для взаємодії органів місцевого самоврядування з бізнесом, збільшується кількість робочих місць, виникають умови для подальшої структурної перебудови економіки регіону, зростає інвестиційна привабливість регіону, підвищується соціальна, економічна та політична значимість регіону, покращується стан навколишнього середовища.

Отже, регіональний туристично-рекреаційний кластер – це не просто сума взаємопов'язаних підприємств, мережева взаємодія всіх його елементів і процесів, а й прояв проявом зростаючого ефекту, насамперед, синергетичного, який забезпечує кількісний і якісний ріст багатьох складових соціально-економічного розвитку регіону, що в свою чергу сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіону в цілому. Кластер забезпечує залучення реальних організаційно-економічних, соціальних, фінансових, ринкових, інформаційних, правових механізмів і технологій управління; розробку, обґрунтування програм і бізнес-планів розвитку туристично-рекреаційних підприємств. Об'єднання в кластери дає можливість залучати фінансові ресурси в нові виробництва шляхом об'єднання спільних фінансових можливостей підприємств кластера; залучення інвестицій через спільну участь в інвестиційних програмах; шляхом участі в конкурсах проектів, що фінансуватимуться як гранти; об'єднання спільних фінансових можливостей підприємств для забезпечення гарантій на отримання кредитних ресурсів. Таким чином, формуванням кластерів в регіоні, в тому числі і туристично-рекреаційних, є новою інноваційною формою розміщення продуктивних сил та каталізатором всебічного розвитку регіональної економіки.

Використані джерела:

1. *Басюк Д.І. Науково-теоретичні підходи до класифікації туристичних кластерів / Д.І. Басюк // Електронний ресурс. Режим доступу : http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4336/1/Research%20and%20theoretical%20approaches%20to%20the%20classification%20of%20tourism%20clusters.pdf.*
2. *Безпарточний М.Г. Кластерна модель забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання у контексті регіонального функціонування / М.Г. Безпарточний // Экономические инновации. – 2007. – №30. – С. 24–32.*
3. *Воронов А. Кластерный анализ – база управления конкурентоспособностью на макроуровне / А. Воронов, А. Буряк // Маркетинг. – 2003. – № 1. – С. 11–27.*
4. *Гонтаржевська Л.Г. Ринок туристичних послуг в Україні: Навчальний посібник / Гонтаржевська Л.Г. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. – 180 с.*
5. *Кальченко О.М. Кластеризація в туристичній галузі. / О.М. Кальченко // Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vcndtu/Ekon/2009_39/22.htm.*
6. *Кружалин В.И. Научные основы формирования туристско-рекреационных кластеров на принципах государственно-частного партнѐрства / В.И. Кружалин // Устойчивое развитие туризма: стратегические инициативы и партнѐрство: междунар. науч.-практич. конф. – Улан-Удэ, 2009. – С. 308−316.*

7. *Морозова Ю.Ю. Кластерный подход к управлению организациями туристского бизнеса: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (рекреация и туризм)» / Морозова Ю.Ю.; Сочинский государственный университет туризма и курортного дела. – Сочи, 2011 – 25 с.*
8. *Портер М. Конкуренция / М. Портер // Пер. с англ.: Уч. пос. – М: Издательский дом "Вильямс", 2003. – 495 с.*
9. *Скаловская О.М. Терминология в географии. / О.М. Скаловская // Учебное пособие. – М.: Мысль, 2001. – С. 45.*
10. *Туризм і місто: досвід, проблеми та перспективи: монографія / за заг. ред. І.М. Писаревського; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 284 с.*

Щербіна Ольга Сергіївна,
доцент кафедри інформаційних систем управління
Донецького національного університету,
кандидат економічних наук

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Традиційні джерела економічного зростання, такі як наприклад нові сировинні ресурси, неосвоєні території, дешева робоча сила, практично вичерпані. Сучасна економіка передових країн ґрунтується на принципово нових формах поєднання науки з виробництвом, створенні нових елементів продуктивних сил, якісно новому рівні використання людського фактора виробництва.

В умовах глобальної економіки основним джерелом конкурентних переваг і розвитку стають інновації у всіх сферах. Створення інноваційної економіки і залучення в неї промисловості, фінансових організацій та наукових установ є найважливішим завданням, що стоїть перед управлінським апаратом нашої держави і адміністрацією регіонів.

Базою для розвитку інноваційної діяльності служить обсяг інформаційних даних між учасниками інноваційного процесу. Розвиток більшості сфер діяльності в значній мірі визначається тим, наскільки ефективно організовано їх інформаційне забезпечення. Інформаційні ресурси перетворилися на одну з основних складових розвитку економіки і суспільства.

Інформаційні потоки, що є основою для прийняття управлінських рішень інноваційного характеру, формують інформаційну складову інноваційного потенціалу. Інформаційний потенціал – це інтегрування даних щодо інноваційних процесів та забезпечення відкритого доступу до них зацікавлених юридичних та фізичних осіб. Інформаційна складова інноваційного потенціалу включає:

1) інформаційні фонди;
2) системно-технічні засоби інформаційного обслуговування;
3) інформаційні мережі та засоби комунікацій;
4) дані статистичної звітності науково-технічних організацій, вузів, інших суб'єктів науково-технічного потенціалу [1].

Зрозуміло, що для прийняття компетентних рішень в інноваційній діяльності сьогодні необхідно опрацювати значні масиви інформації, адже суспільство перебуває на тому етапі свого розвитку, коли вона є найважливішим чинником. Забезпечення високої ефективності інноваційної діяльності в сучасному суспільстві можливе лише на основі володіння достовірною інформацією як про стан внутрішнього середовища, так і про зовнішнє оточення.

У практичному житті цього можна досягти шляхом збору та аналізу науково-технічної інформації. Інформаційна підтримка інноваційної діяльності повинна носити комплексний ха-

рактер, тобто від самого аналізу науково-технічної та патентної інформації і вибору конкретних технологій, аналізу та оцінки їх ринкового потенціалу до пошуку інвесторів, підбору персоналу та сертифікації нової продукції.

Кожен учасник інноваційного процесу, будь-то автори нововведень, джерела фінансування, венчурні фірми, є незамінний, оскільки інноваційний процес об'єднує осіб з різними інтересами і майновими претензіями, різним правовим статусом і правом розпорядження частками прибутку. Основою реалізації проекту при мінімальному ризику є узгодженість інтересів на всіх його стадіях.

Оскільки інтереси і ролі учасників інноваційної діяльності неоднакові, починаючи з відбору інноваційних проектів і закінчуючи їх реалізацією, об'єднати всіх і допомогти досягти згоди здатний тільки інформаційний обмін. Капіталістична система вже виробила традиції і правила пошуку ефективної співпраці приватних підприємців на основі відкритих інформаційних систем ділового співробітництва та конфіденційних джерел. Міжнародна мережа наукової та технічної інформації STN (Scientific & Technical Network International), яка об'єднує три найбільших інформаційних науково-технічних центри США, Японії та Німеччини, є путівником по світовим базам даних. Ця глобальна мережа зорієнтована на обслуговування наукових організацій і розробників наукоємної продукції. Вона є найбільшим акумулятором наукової, науково-технічної та нормативно-правничої інформації, гарантує простий, але водночас ефективний та за помірними цінами доступ до найновішої інформації. Кількість країн-учасниць перевищує 70.

Зокрема забезпечення інформаційної підтримки інноваційної діяльності включає:

- створення і поповнення банків даних науково-технічних результатів і потенційних можливостей виконавців науково-технічних програм і проектів за пріоритетними напрямами;
- здійснення зв'язку з віддаленими інформаційними центрами і базами даних, в тому числі зарубіжними;
- забезпечення доступу зацікавлених організацій та осіб до інформаційних баз даних та інформаційних ресурсів Інтернет в області інноваційної діяльності;
- пошук і відбір інноваційних проектів, пропозицій з виробництва наукомісткої продукції для організацій і фізичних осіб, зацікавлених у їх фінансуванні;
- створення і поповнення банків даних про споживчі властивості товарів провідних фірм і т. п. [2].

Інформаційне забезпечення інноваційної діяльності повинно включати проведення заходів щодо інформування виробників про існуючі види технологій і устаткування, надання допомоги в адаптації новітніх технологій в виробництві, консультаційні та експертні послуги тощо. Провідну роль у вирішенні цих питань відіграють сучасні інформаційні засоби, в тому числі і мережа «Інтернет». Інформація про публікації і наукові розробки, комп'ютерні бази даних в більшості випадках переведені на комерційну основу і доступні для фізичних та юридичних осіб, які не є власниками або розпорядниками капіталу, але мають можливості формування партнерських груп для реалізації інноваційних проектів. Тоді як у розвинених країнах така інформація широко тиражується і надається безкоштовно (якщо не має стратегічного військового характеру). Таким чином вільний доступ до інформації про об'єкти інтелектуальної власності, можливості їх комерціалізації повинен стати одним із інструментів, що призведе до активізації інноваційних процесів в Україні.

Також можна створити базу даних про всі види інноваційних проектів, що виходять від юридичних і фізичних осіб. І паралельно з її створенням - організувати проведення аналітичної роботи по динаміці світових товарних ринків і ринків капіталу та обробці даних про проекти, аналізу їх значущості. По-перше, з боку держави необхідно сприяння у створенні бази даних про наявні розробки, у здійсненні наукових публікацій, у створенні бази даних про попит на науково-технічні розробки, в наданні допомоги по розповсюдженню такої інформації по регіонах. По-друге, створення інформаційної інфраструктури інновацій має передувати формуванню конкурентних програм розвитку інноваційної діяльності та супроводжувати їх реалізацію.

Використані джерела:

1. *Управління інноваційною діяльністю. Основи інноваційного менеджменту. Магістерський курс: підруч. для студентів ВНЗ / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С.М. Ілляшенка. - Суми: Університетська книга, 2015. – 855 с.*
2. *Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент / Р. А. Фатхутдинов. – М.: Бизнес-школа «ИНТЕЛ-СИНТЕЗ», 2008. – 593 с.*

Юхновська Тетяна Миколаївна,
науковий співробітник ДУ "Інститут економіки та прогнозування",
кандидат економічних наук

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ БІОТЕХНОЛОГІЧНО-ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ СФЕРИ

Сучасні глобальні виклики формують вектор розвитку національних економік, вимагаючи прискорення економічного зростання та модернізації. При чому мінімізувати їх наслідки можливо шляхом створення та освоєння передових технологій, що забезпечують конкурентоспроможність економіки, зростання її ефективності та добробуту. На сьогодні біотехнології як один з чотирьох революційних науково-технологічних напрямів (конвергенція NBIC-технологій) застосовуються майже в усіх традиційних секторах економіки. Більшість країн світу реалізовують скоординовані, системні стратегії та програми їх розвитку, закріплюють на законодавчому рівні як пріоритет економіки та науки, зокрема в Законі України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" зазначено, що одним із стратегічних пріоритетів на 2011-2021 рр. є провадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики [1]. А Постановою КМУ № 294 за цим пріоритетом затверджено десять середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012-2016 рр., що враховують і біотехнології. Новітні досягнення біоіндустрії застосовуються у фармацевтиці («червона» біотехнологія), що перш за все пов'язано з розробкою та виробництвом нових інноваційних лікарських засобів.

Крім того, висока значущість біофармацевтичної промисловості визначається наступними деякими основними глобальними тенденціями: демографічні зміни в світі. Стрімке зростання населення світу (1800 роки – 1 млрд людей, 1970 роки – 4 млрд людей, 2015 рік – 7,28 млрд людей, тоді як у 2020 роках прогнозується збільшення до 7,7 млрд людей, а у 2050 роках – до 9,5 млрд людей) щорічно в середньому на 1%–1,2% сприяє збільшенню попиту на фармацевтичну продукцію [2]; старіння населення. За оцінками експертів частка людей похилого віку у віковій структурі населення значно перевищує частку молоді. Зокрема, у розвинених регіонах населення у віці від 60 років щорічно зростатиме на 1% (збільшиться майже вдвічі) та становитиме 417 млн людей до 2050 р. Тоді як в менш розвинених регіонах прогнозують збільшення на 2,9% щорічно, тобто до 1,6 млрд в 2050 році. Фактично чисельність літніх людей в світі збільшиться в три рази (з 600 млн до 2 млрд людей) за період 2000–2050 рр. Клінічні дослідження встановили, що у більшості людей похилого віку знижуються функціональні можливості, імунітет тощо, і тому дана вікова категорія збільшує попит на фармацевтичну продукцію [2]; зміни тривалості життя. За оцінками у 2005–2010 роках у світі тривалість життя складала 69 років, однак експерти прогнозують, що до 2050 років вона досягне 76 років (у розвинених регіонах тривалість життя збільшиться з 77 років до 83 років, а в менш розвинених – з 67 років до 75 років) [2]; збільшення середнього віку планетарного населення з 29 років до 36 років в період між 2013 роком та 2050 роком, і до 41 року в 2100 році [2]; урбанізація. З 2007 року почалася тенденція перевищення чисельності міського населення над сільським. Якщо у 1950 році близько 30% населення світу жили у міських поселеннях, то у 2014 році – 54%, а до 2050 року очікується, що близько 66% людей буде перебувати у містах.

Щодо України, то в 1990 р. близько 67% населення перебувало у містах, та спостерігається постійна тенденція до зростання, зокрема у 2014р. – 69%, до 2050 р. – 79% [3, с. 7].

Фактично для пересічного громадянина біотехнології та фармацевтика означають кількісний та якісний стан лікарських препаратів, тоді як для економіки – це є інвестиційно привабливі наукомісткі сфери (за експертними оцінками обсяг світового ринку біотехнологій складає €260-300 млдр., а за оптимістичними прогнозами до 2020 р. збільшиться до €600 млрд, приріст валової доданої вартості складатиме €300 млрд до 2030 р.). За оцінками експертів міжнародної аудиторської компанії "EY" доходи публічних компаній біотехнологічної сфери чотирьох регіонів світу США, Європи, Канади та Австралії у 2013 р. зросли на 10% відносно 2012 р., зокрема у Європі на 3%. Ринкова капіталізація в світі зросла на 65%, зокрема в Європі – на 44% [4]. За даними Держстату, в 2014 р. частка фармацевтики у ВВП становила близько 2%.

Динаміка значень показників інвестиційної діяльності в промисловості України протягом 2010-2013 рр. хоч і є позитивною (табл.1), зокрема у 2011 р. та 2012 р. спостерігається інвестиційне зростання на 42,14% та 16,35% відповідно, однак вкладення у високотехнологічну сферу є незначні. Із загостренням соціально-економічної та політичної ситуацій в Україні 2014 рік характеризується скороченням обсягів капітальних інвестицій, однак значного впливу інвестиційна активність виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів не зазнала.

Таблиця 1

Динаміка капітальних інвестицій за видами промислової діяльності, 2010-2014 рр.*

	2010	2011	2012	2013	2014
Промисловість, млн. грн.	55384,4	78725,8	91598,4	97574,1	86242,0
Переробна, млн. грн, у тому числі:	30151,9	42161,3	42276,8	44717,9	42474,4
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, млн. грн.	565,7	802,5	824,2	1073	1413,2

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, за 2014 рік також без частини зони.

Джерело: Капітальні інвестиції в Україні за 2014 рік: стат. бюлетень. – Держстат України, 2015. – 43 с. та за відповідні роки.

Враховуючи тенденцію до зростання інвестицій у вітчизняний промисловий сектор, їх частка у високотехнологічне виробництво – "Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів" (Код за КВЕД - 2010 (21)) складає 1,6% до обсягу капітальних інвестицій у промисловість та 0,6% до загального обсягу капітальних інвестицій у 2014 р. Найбільш високі темпи зростання у Львівській області – 18,2% до 2013 р., Полтавській – 81,9%, Харківській – 79,3%, та м. Києві – 21,6%.

Додатковим джерелом капіталовкладень у вітчизняну промисловість є залучення прямих іноземних інвестицій. Вкладення іноземних інвесторів у високотехнологічне виробництво за попередні роки, зокрема фармацевтичне, були на рівні 0,3-0,4 %. Потенціал залучення інвестиційних коштів у виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів є недостатнім. Тому більшою мірою формування фармацевтичної сфери заповнюється за рахунок імпорту.

Однією з проблем формування та розвитку сучасної біотехнологічної сфери є відсутність єдиного нормативно-правового документа. В цьому контексті необхідно уряду, разом з науковим та освітянським секторами України та за участі бізнесу в сфері біотехнологічних виробництв розробити стратегію розвитку біотехнологій з обов'язковим виокремленням пріоритетних напрямів їх розвитку, здатних до конкуренції як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках.

Додатково варто відмітити стан кадрового забезпечення біотехнологічної сфери. Підготовка вітчизняних фахівців ведеться за такими освітньо-кваліфікаційними рівнями та напрямами: "бакалавр" – біотехнологія, біомедична інженерія, "спеціаліст" та "магістр" – промислова

біотехнологія, молекулярна біотехнологія, фармацевтична біотехнологія, екологічна біотехнологія та біоенергетика, біомедична інженерія, інформаційні технології в біомедицині (рис. 1).

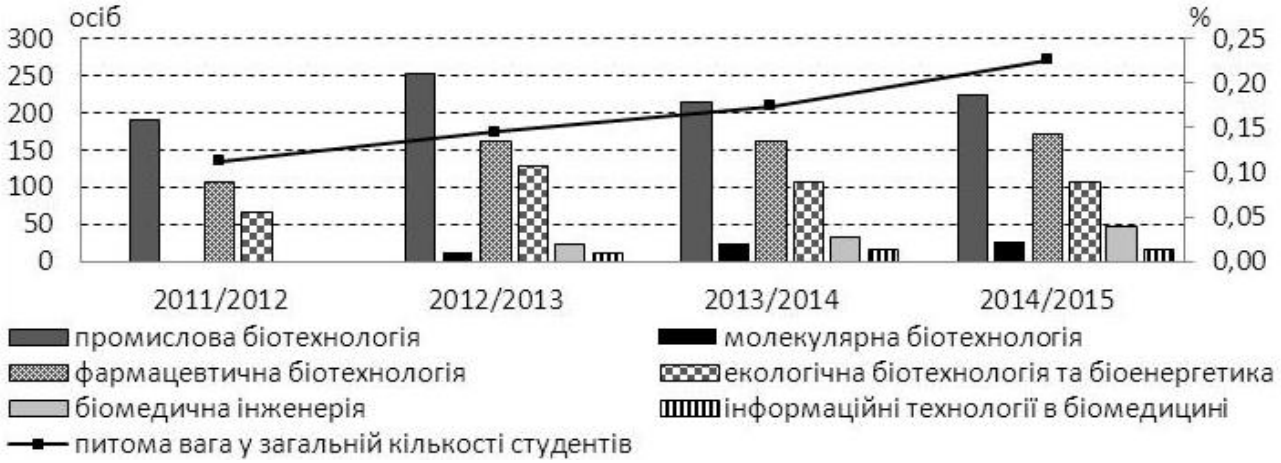

Рис. 1. Динаміка кількості студентів прийнятих на здобуття ОКР спеціаліста та магістра за напрямом "біотехнологія" та питома вага студентів за напрямом підготовки "біотехнологія" у загальній кількості прийнятих до ВНЗ студентів

Примітка: розраховано на основі даних Міністерства освіти та науки України.

Результати дослідження показали, що питома вага студентів за напрямом підготовки "біотехнологія" у загальній кількості прийнятих до ВНЗ студентів має позитивну динаміку зростання, однак кількість підготовлених спеціалістів є незначною та відображає брак у фахівцях. Щодо наукових кадрів, то за даними офіційної статистики, науковою та науково-технічною діяльністю у галузі біологічних наук у 2014 р. займалося 7206 осіб, при чому майже 56,26% це дослідники. Водночас варто зазначити, що з 2007 р. відбувається зменшення кількості дослідників біологічної галузі на 31,67%. Серед іншого, чисельність фахівців з науковими ступенями доктора і кандидата наук з 2000 р. зросла на 27,66% та 37,31% відповідно. Однак, не дивлячись на наявність певного потенціалу, для успішного розвитку біотехнологічної сфери необхідно налагодити міждисциплінарний підхід освіти та науки.

Таким чином, біотехнології та фармацевтика є інвестиційно привабливими наукомісткими сферами та передвісниками становлення нового типу економіки – біоекономіки, або економіки, що заснована на біотехнологіях. А відповідність світовим тенденціям має базуватися на комплексному державному регулюванні біотехнологічної сфери з одночасним нарощуванням науково-технологічного потенціалу та його залучення до міжнародного співробітництва.

Використані джерела:

1. *Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України № 3715-VI від 08.09.201 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Доступний з: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17.*
2. *World Population Prospects: The 2012 Revision, Highlights and Advance Tables / United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2013. – 95p.*
3. *United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. World Urbanization Prospects: The 2014 Revision, Highlights, 2014. – P.32.*
4. *Biotechnology Industry Report 2014 / EY [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europabio.org/sites/default/files/facts/ey-beyond-borders-unlocking-value.pdf.*

Ярмоленко Юрій Юрійович,
радник податкової та митної справи І рангу
Хмельницької ОДПІ ДФС України

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОВЕРНЕННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ З ПДВ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

Проблема поповнення обігових коштів суб'єктів господарювання за допомогою механізму повернення бюджетних коштів з податку на додану вартість (ПДВ) завжди викликала суспільний резонанс, а тому залишатиметься актуальною й надалі. Особливо зараз, в умовах особливого періоду та дії жорстких заходів економії бюджетних коштів, запроваджених Урядом на підставі Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27.03.2014 № 1166-VII.

Тому питання відшкодування з Державного бюджету грошовими коштами ПДВ тим господарюючим суб'єктам, хто на це має законне право, знаходиться у центрі уваги представників законодавчої та виконавчої влади, контролюючих органів та ділових кіл. Про актуальність зазначеної проблеми у сучасних умовах свідчать також наявність публікацій науковців у фаховій економічній літературі, які звертають увагу на окремі проблеми механізму бюджетного відшкодування з Державного бюджету, в т. ч. в автоматичному режимі для суб'єктів господарювання. Слід відмітити наукові публікації В.Кміть [7, с. 1077-1081], Л.Очеретько [8, с. 227-234], І.Оксанюк [9, с. 178-185], Т.Семенко [10, с. 121-123] та інших авторів.

Проблема відшкодування ПДВ безпосередньо пов'язана з забезпеченням його надходжень до Державного бюджету. Тобто, для того, щоб відшкодовувати податок грошовими коштами, потрібно спочатку його зібрати до державної казни. Реалізація на практиці Законів України «Про внесення змін до Податкового кодексу та деяких інших законодавчих актів України щодо пасивних доходів» від 04.07.2014 №1588-VII та «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» від 31.07.2014 №1621-VII дало змогу у 2014 році стабілізувати бюджетно-податкову сферу держави за рахунок наповнення бюджету країни.

За даними Міністерства фінансів України відповідні фіскальні заходи призвели до зростання надходжень до Державного бюджету у 2014 році в сумі 357,1 млрд. грн., що перевищує аналогічні показники у 2010-2013 роках, які становили відповідно 240,6 млрд. грн. (2010 рік), 314,6 млрд. грн. (2011рік), 346,1 млрд. грн. (2012 рік) та 339,2 млрд. грн. у 2013 році. Одночасно спостерігалися негативні тенденції щодо погіршення зовнішньоторговельного балансу, спаду промислового виробництва, зменшення обсягів валютних резервів, різкої девальвації гривні, зростання інфляції та падіння реальних доходів населення. Збитковими були 44,2 % підприємств, зокрема зросли збитки галузей промисловості, орієнтованих на експорт: машинобудування – у 8 разів, металургії – у 2,8 раза, хімічної продукції – у 3,7 раза [4], тобто різке зростання збитків відслідковуємо у експортерів, які заявляють суми до відшкодування з бюджету за наявності нульової ставки податку на додану вартість (ПДВ) при здійсненні експортних операцій.

Слід відмітити, що якщо додаткова мобілізація коштів до Державного бюджету у 2014 році відбулась за рахунок підвищення фіскального тиску (збільшення ставок з акцизного податку), валютно-курсових коливань, запровадження нових податків (військовий збір, податок на доходи з процентів на депозитних рахунках тощо), то зростання надходжень з ПДВ у І півріччі 2015 року у порівнянні з аналогічним періодом минулого року (табл. 1), на нашу думку, мало місце внаслідок підвищення фіскальної ефективності та продуктивності податку через запровадження з 1 січня 2015 року системи електронного адміністрування ПДВ (СЕП) відповідно до Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи" від 28 грудня 2014 року № 71-VIII (далі – Закон № 71).

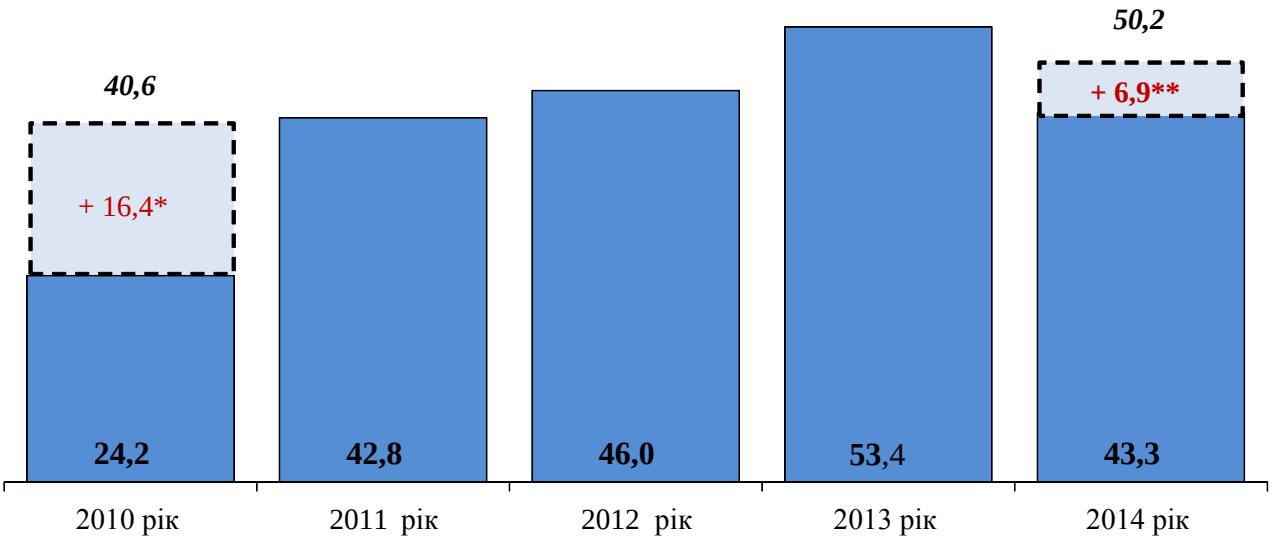
Таблиця 1

Динаміка частки відшкодувань ПДВ у 2010–2014 роках та І півріччі 2015 року

№ п/п	Рік	Загальний збір з ПДВ (млн. грн.)	Відшкодовано ПДВ (млн. грн.)	Сальдо (залишилось у бюджеті ПДВ), млн. грн.	Частка відшкодованого ПДВ у сумі збору (%)
1	2010	126 987,82	40 671,83	86 315,92	32,0
2	2011	172 872,83	42 779,08	130 093,75	24,7
3	2012	184 785,79	45 958,96	138 826,83	24,9
4	2013	181 716,88	53 447,58	128 269,30	29,4
5	2014	189 240,51	50 216,25	139 024,26	26,5
6	І пів. 2015	111 374,06	26 701,28	84 672,78	23,9
7	І пів. 2014	84 338,43	20 355,26	63 983,17	24,1

Примітка: складено та розраховано за джерелом [4; 5].

За таких умов, зростає значимість для господарюючих суб'єктів, в т. ч. експортерів, своєчасно та прогнозовано планувати власну фінансово-господарську діяльність з метою упередження передчасної іммобілізації (вилучення) обігових коштів. За даними Державного казначейства України у 2014 році підприємствам та підприємцям різних галузей економіки відшкодовано з Державного бюджету бюджетні кошти з податку на додану вартість (ПДВ) (з врахуванням відшкодувань ОВДП) 50,2 млрд. грн., що на 3,2 млрд. грн. менше ніж за аналогічний період 2013 року або на 6,0 % (рис.1).

** у т. ч. погашення заборгованості з відшкодування ПДВ за рахунок випуску ОВДП відповідно до ст. 25 Закону України «Про Державний бюджет на 2010 рік» в обсязі 16,4 млрд. гривень.*

*** у т. ч. погашення заборгованості з відшкодування ПДВ за рахунок випуску ОВДП відповідно до ст. 24 Закону України «Про Державний бюджет на 2014 рік» в обсязі 6,9 млрд. гривень.*

Рис. 1. Обсяги бюджетного відшкодування ПДВ із Державного бюджету України у 2010–2014 роках (млрд. грн.)

Примітка: складено автором за даними [4].

Проте, бюджетна заборгованість з ПДВ за 2009-2013 роки (крім відповідного показника у 2011 році) продовжувала зростати, і становила станом на 01.01.2014 року 14,9 млрд. грн., що підтверджується даними наведеними авторами [7,с.1078]. Якщо у 2014 році стабілізувалась

ситуація з відшкодування ПДВ, то у першому півріччі 2015 року відбулось різке зростання бюджетної заборгованості з податку на додану вартість, про що свідчать оприлюднені Державною фіскальною службою України наявні залишки невідшкодованого ПДВ, в т. ч. протермінованої заборгованості станом на 1 липня 2015 року, опубліковані на офіційному сайті відомства [6]. Невідшкодовані суми зросли з 13,5 млрд. грн. станом на 1 січня 2015 року до 21, 91 млрд. грн. станом на 01.07.2015 року (рис.2), в т. ч. протермінований ПДВ в розмірі 7,075 млрд. грн., що за нашими розрахунками є одним із найвищих показників за час запровадження механізму бюджетного відшкодування в Україні.

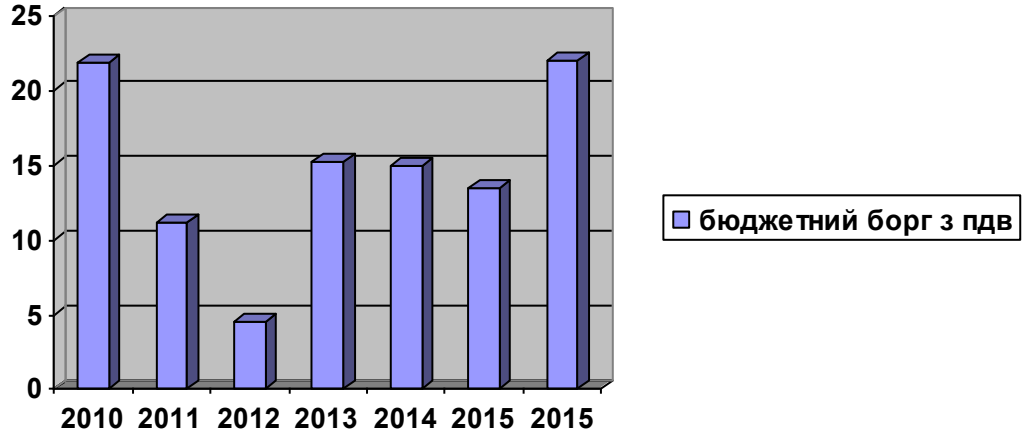

Рис. 2. Динаміка бюджетного боргу з ПДВ на початок періоду (млрд. грн.)

Примітка: складено автором за даними [6; 7].

На нашу думку, на різке зростання залишків у поточному році вплинули заявлені господарюючими суб'єктами суми від'ємного значення з податку, які обліковувалися на особових рахунках платників як переплата та/або відображалися у податковій декларації з ПДВ, що було законодавче закріплено Законом № 71. Законом № 71 дозволено господарюючим суб'єктам заявляти у 2015 році до відшкодування ПДВ на рахунки у банках суми від'ємного значення з податку *без обмеження строку давності* та незалежно від періоду виникнення даної переплати, що й спричинило, за нашими розрахунками, різкий стрибок показника невідшкодованого ПДВ у порівняні з початком 2015 року.

Відповідно до Закону № 71 також внесено змінено до переліку критеріїв для підприємств – заявників, дотримання яких надає можливість повертати господарюючим суб'єктам з Державного бюджету бюджетні кошти з ПДВ в автоматичному режимі. Порівнявши критерії, які застосовувалися до та після 1 січня 2015 року зазначимо, що перелік вимог, що надає право платнику скористатися відшкодуванням в автоматичному режимі зменшено з 13 та 9. Зокрема, вилучено з переліку обмежень, що надавало право на автоматичне повернення коштів, такі критерії як розмір загальної суми розбіжностей між податковим кредитом та податковими зобов'язаннями з ПДВ, дотримання встановленого розміру середньої заробітної плати; дотримання певної кількості працівників; рівень перевищення податкового навантаження з податку на прибуток над середнім по галузі. Слід зазначити, що саме ці виключені критерії найбільш були підтверджені критиці з боку експертів, науковців, представників ділових кіл [12].

Як наслідок, за даними ДФС України у першому півріччі 2015 року відшкодовано в автоматичному режимі 16,7 млрд. грн. або 62,5 % від загальної суми податку, що було повернуто платникам [6]. Однак, вести розмову про те, що дана проблема у поточному році почала вирішуватися на даний час немає підстав.

Однією з причин, що перешкоджає платнику своєчасно отримувати бюджетні кошти з ПДВ, в т. ч. в автоматичному режимі, є, на нашу думку, непрозорий механізм, який застосовується до суб'єктів господарювання, після того, як перевірки завершено та платнику підтверджено заявлену суму до відшкодування. На відповідні факти автор звертав увагу ще у 2008-

2009 роках, запропонувавши у фахових виданнях власні пропозиції у вирішенні цієї проблеми. Пропонувалось створити прозору систему формування та узгодження реєстрів суб'єктів господарювання, які претендують на відшкодування ПДВ, залучивши крім представників податкової служби, також представників фінансових, контролюючих та правоохоронних органів [13,с.146; 14,с.72].

Існують більш радикальні пропозиції з даного питання. Так, на думку Голови Комітету податкової та митної політики Верховної Ради Н. Южаніної, озвученої виданню «РБК-Україна» у серпні 2015 року, існуючі повноваження в процесі адміністрування системи електронного адміністрування ПДВ (СЕП), автоматизованої системи співставлення податкових накладних з даними Єдиного реєстру податкових накладних (ЕРПН) та механізм автоматичного бюджетного відшкодування ПДВ потрібно забрати від Державної фіскальної служби України, доручивши відповідний процес спеціально створеної незалежній фірмі з 40 спеціалістів в галузі інформаційних технологій (ІТ) та фахівців електронного адміністрування [11].

Залишаючи питання щодо створення прозорого механізму відшкодування ПДВ, в т. ч. в органах виконавчої та законодавчої влади, оскільки це потребує додаткового вивчення та обговорення, зазначимо таке. Даний процес, який регламентовано також у відповідних нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України та уповноважених відомств [2;3], а саме: механізм обміну даної інформацією між органами Державного казначейства та Державної фіскальної служби України, порядок формування реєстрів на відшкодування ПДВ та передачі узагальненої інформації про обсяги сум бюджетного відшкодування податку на додану вартість, визначені у висновках *повинен бути обов'язково передбачений у вигляді правової норми у Податковому кодексі України*.

При цьому зазначимо, що в умовах ринкової економіки, особливо за наявністю дефіциту кредитних та бюджетних ресурсів наявність оптимальної та обґрунтованої суми невідшкодованого ПДВ на макрорівні є об'єктивним показником фінансової системи, поряд із інфляцією, валютно-курсовими коливаннями тощо. Тому, повна ліквідація бюджетної заборгованості з ПДВ за існуючого законодавчого механізму його справляння є неможливою, оскільки під час стягнення податку до бюджету завжди існуватиме законодавчо встановлений часовий лаг (період) при відшкодуванні підприємствам від'ємного сальдо між сплатою та надходженням податку на додану вартість.

За таких обставин під час підготовки проекту Закону України «Про Державний бюджет» на відповідній рік доцільно розробити нормативи (індикативи) протермінованих сум ПДВ для кожного регіону. Перевищення ліміту вважатиметься порушенням касової дисципліни та впливатиме на розмір міжбюджетних трансфертів регіонам (дотацій вирівнювання з Державного бюджету). Доцільно також запровадити електронний Реєстр невідшкодованого ПДВ. Надати право платнику, з урахуванням вимог Законів України "Про електронний цифровий підпис" і "Про електронні документи та електронний документообіг", доступу в електронному вигляді до зазначеного реєстру, який у будь-який час міг дізнатися час та дату включення його сум у можливі обсяги бюджетного відшкодування ПДВ.

Завершуючи дане дослідження підкреслимо, що можна лише вітати та підтримувати бажання представників законодавчої влади змінити ситуацію з повернення бюджетних коштів з ПДВ на прозору та прогнозовану [11], але обов'язково повинні враховуватиметься як інтереси суб'єктів господарювання, так і показники фінансової системи держави.

Використані джерела:

1. *Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755 – VI (із змінами та доповненнями) / Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.*
2. *Порядок взаємодії органів державної податкової служби та органів державної казначейської служби в процесі відшкодування податку на додану вартість, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 39 від 17.01.2011 / Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/39-2011-%D0%BF.*

3. *Порядок формування та надсилання узагальненої інформації про обсяги сум бюджетного відшкодування податку на додану вартість, визначені у висновках, затверджено спільним наказом Державної податкової служби України та Державного казначейства України від 03.02.2011 №68/23 (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 лютого 2011 р. за № 199/18937) / Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0199-11.*
4. *Річні звіти про виконання Державного бюджету України у 2010-2014 роках / Офіційний сайт Державного казначейства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=212666&&documentList_stind=21.*
5. *Місячний звіт про виконання Державного бюджету України у січні-червні 2015 року/Офіційний сайт Державного казначейства України [Електронний ресурс].–Режим доступу: http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=276991.*
6. *Інформація про обсяги відшкодування податку на додану вартість з державного бюджету / Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://sfs.gov.ua/diyalnist-/vidshkoduvannya-pdchv/informatsiya-pro-obsyagi-vidshkoduvannya.*
7. *Кміть В.М. Заборгованість із відшкодування податку на додану вартість у структурі державного боргу України [Електронний ресурс] / В.М. Кміть, О.М. Добрянська // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – № 1. – Режим доступу: http://global-national.in.ua/vipusk-1-2014/264-kmit-v-m-dobryanska-o-m-zaborgovanist-iz-vidshkoduvannya-podatku-na-dodanu-vartist-u-strukturi-derzhavnogo-borgu-ukrajini.*
8. *Очеретько Л.М. Автоматичне бюджетне відшкодування ПДВ платникам з позитивною податковою історією по операціях з експорту товару [Електронний ресурс] / Л.М. Очеретько, Ю.С. Горячковська // Сталий розвиток економіки – 2014. – № 1 (23). – Режим доступу: http:// www.uniep.km.ua/UA-page-41.html.*
9. *Оксенюк О. І. Історія становлення механізму бюджетного відшкодування ПДВ в Україні [Електронний ресурс] / О. І. Оксенюк // Європейські перспективи. – 2013. – № 6. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evpe_2013_6_34.pdf.*
10. *Семенко Т. Механізм бюджетного відшкодування ПДВ до та після прийняття Податкового кодексу України [Текст] Т. Семенко // Банківська справа. – 2011. – №6. – С. 42-47.*
11. *Непряхіна Н. Южаніна: У ДФС на Львівській площі всі перейнялися нездоровим духом [Електронний ресурс] / Н.Непряхіна // – Режим доступу: http://www.rbcua.com/ukr/interview/nina-yuzhanina-tsentralnom-apparate-gfs-lvovskoy-1440188299.html.*
12. *Гресь Н.Л. Проблеми отримання автоматичного бюджетного відшкодування ПДВ [Електронний ресурс] / Н.Л. Гресь, І.В. Гордієнко. – Режим доступу: http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=71893.*
13. *Ярмоленко Ю. Проблеми бюджетного відшкодування ПДВ в Україні: нормативні колізії та зловживання платників податків [Електронний ресурс]/ Ю.Ю.Ярмоленко, В.І.Довгалюк // Світ фінансів. Випуск 1 (14). – 2008. – С.140 – 147. – Режим доступу: http://financeworld.com.ua/index.php?option=com_content&view=category&id=9&Itemid=13.*
14. *Ярмоленко Ю.Ю. Врегулювання бюджетного відшкодування ПДВ: витоки проблеми та напрямки удосконалення [Електронний ресурс] / Ю.Ю. Ярмоленко // Наука й економіка. – 2009. – № 2(14). – С.67-74. – Режим доступу: http://kheu.km.ua/naukova-diyalnyst/arhiv-nomeriv.*

ЗМІСТ

Анісімова О. М. Управління конкурентоспроможністю підприємств на базі сучасних інформаційних технологій 3

Анісімова О. М. Інтелектуальна складова економічної безпеки підприємства 5

Барабаш Л. В. Роль податку на доходи фізичних осіб у формуванні доходів місцевих бюджетів 7

Баран Р. Т. Инновационный подход к организации сервиса на воздушном транспорте Азербайджана 10

Безвух С. В. Партнерство освіти і бізнесу в Україні: проблеми і рекомендації щодо їх вирішення 12

Біницька О. П. Теоретичні засади державного управління системою вищої освіти України в умовах євроінтеграції 15

Бобровська О. Ю. Система управління місцевими фінансами в контексті фінансової децентралізації 17

Бойко В. В. Структуризація наукових підходів до визначення поняття "сільська територія" 19

Босик М. О. Перспективи розвитку молодіжного підприємництва 20

Бурдуваліс К. М. Формування вартості платних послуг державних архівних установ як об'єкта оподаткування 23

Вавринчук М. П. Забезпечення якісної вищої освіти для всіх в контексті національної стратегії розвитку освіти 26

Вальчук А. М. Стратегії розвитку університетської освіти України в сучасному світі 30

Вашеняк І. Б. До проблеми формування системи світоглядних орієнтацій сучасних педагогів 33

Вдовенко Л. О., Фурман І. В. Стратегія фінансово-кредитного забезпечення підприємницької діяльності в аграрній сфері 36

Велиган І. В. Інформаційне забезпечення процесу управління персоналом організації 39

Вешко О. В. Оцінка результатів діяльності спільних машинобудівних підприємств Хмельницької області 42

Виговська Н. Г. Державно-громадське партнерство у системі контролю земельних відносин: пошук ефективного методу 43

Виговська Т. В. Роль релігійного світогляду у процесі подолання глобальних екологічних проблем 46

Виговський Л. А. Вплив процесу "змирщення" функціональності релігії на бізнесову діяльність віруючих людей 48

Власюк С. А., Бондаренко Н. В. Фінансово-кредитне забезпечення підприємницьких структур аграрної сфери в умовах євроінтеграційних процесів 50

Ворона М. І. Оцінка привабливості навчання в україні іноземними студентами морських професій 53

Гавриш В. П., Гулько Л. Г. Особливості оптимізації капіталу підприємства в рамках стратегічного управління 56

Губені Ю. Е. CLI-індекс та BCG-матриця як інструменти оцінки ділової активності 58

Гудзь О. Є. Управління інноваційно-інвестиційним потенціалом підприємства 60

Гуменюк О. Г. Психологічна підготовка бізнес-лідерів як чинник розвитку освітніх організацій 63

Гуненкова О. В. Практичні аспекти організації роботи центрів надання адміністративних послуг 65

Гуторов А. О. Методологічні проблеми оцінки рівня інтеграції в аграрному секторі економіки 68

Гуцаленко Л. В., Марчук У. О. Облікова політика як складова економічної політики суб'єкта підприємництва 70

Дарманська І. М. Перспективи розвитку підготовки майбутніх управлінців сфери загальної середньої освіти в умовах євроінтеграції 72

Дворнічена І. М., Корнійчук О. О. Незаконне переміщення об'єктів дикої флори та фауни: митний аспект 75

Дема Д. І., Сус Л. В. Удосконалення механізму державного регулювання галузі тваринництва в контексті вимог євроінтеграції 78

Денисюк О. В. Сутність механізмів державного регулювання фінансового сектора 80

Диба В. М. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект 83

Диба М. І., Поліщук Є. А. Концептуалізація розвитку небанківських фінансових установ на інвестиційному ринку 86

Диба О. М. Теоретичні основи інноваційної діяльності в умовах глобалізації 88

Довгаль Е. О. Вплив курсових різниць на фінансові результати діяльності підприємств 91

Довгань В. І. Сутність процесів децентралізації державного управління 93

Дранус В. В. Сучасний стан та перспективи розвитку страхування виробничо-господарських ризиків аграрних підприємств 96

Дубина Л. Г. До проблеми формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді 97

Єрмоленко Д. О. Особливості правового виховання молоді: досвід зарубіжних країн 100

Жадан Т. А. Формування матеріального балансу щодо забезпечення сировинними ресурсами олійно-жирової галузі України 101

Жук В. М. Наукові основи розвитку аграрного підприємництва та сільських територій за селозберігаючою моделлю 104

Журба І. Є. Економічна природа транскордонного співробітництва 107

Зайцева Н. В., Яковенко В. С. Моделі колекторського скорингу в інформаційній діяльності кредитних установ 109

Зелінський А. М. Деякі проблемні питання в оподаткуванні лікарських засобів податком на додану вартість в Україні 111

Зінчук О. О. Деякі аспекти фінансування закладів професійно-технічної освіти в Україні 114

Іванишина О. С., Панура Ю. В. Пріоритети реформування податкової системи України 117

Іжевський П. Г. Сучасні підходи в управлінні промисловим підприємством 119

Карпова Т. О. Інформаційні послуги як об'єкт управління 121

Касьяненко В. О., Прокопенко О. В., Домашенко М. Д. Окремі питання оцінки кадрової складової інноваційного потенціалу національної економіки 124

Квасницька Р. С. Регуляторний вплив держави на формування та використання інвестиційного потенціалу інституційних інвесторів 126

Кікоть О. Ю. Місце та роль аукціонів на ринку цінних паперів 128

Ковальчук В. В. Розробка теорії інформаційного оптимуму для оптимізації інформаційного забезпечення у соціально-економічних системах 131

Ковальчук С. С. Розвиток ІТ освіти в регіоні та її вплив на ІТ галузь в рамках реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області 134

Ковбасюк О. О. Передумови спеціалізації сільськогосподарських підприємств подільського регіону на виробництві зернових та зернобобових культур 136

Коврегін В. В. Нові державні механізми фінансування освітніх установ 139

Комар В. Ю. До питання доцільності використання терміну "управління часом" в системі професійної підготовки студентів управлінських спеціальностей 141

Комар Ю. М. Теоретико-методологічні засади доцільності використання управлінських категорій "управління" і "менеджмент" в системі професійної підготовки управлінського персоналу 143

Коновалов Ю. О., Миронов О. В. Методичні підходи до оцінки ефективності експортно-імпортних операцій 146

Копитіна І. В. Недоліки соціального захисту в Україні 148

Корженівська Н. Л. Цінова політика зернового ринку як формуючий елемент економічної безпеки товаровиробників 150

Корюгін А. В. Актуальні напрями реалізації державної політики в АПК України 152

Кошура А. В. Нормативно-правові основи організації системи вищої освіти Польщі 155

Kravchenko S. A. The aspect ratio of diagnostic methods of adaptive processes in the implementation of the actions of their specialists 158

Крушинська А. В., Гриценюк Б. А. Податкове стимулювання розвитку сільськогосподарських підприємств в Україні 160

Кулинич О. І. Прикладні аспекти застосування методу статистичних рівнянь залежностей 163

Кулинич Р. О. Статистичне прогнозування макроекономічних показників 165

Кулінська А. В. Основні проблеми і тенденції оцінки інвестиційної привабливості суб'єктів економіки 168

Кухарская Н. А. Приоритетные направления структурной трансформации экономики Украины 170

Лисенок О. В. Діагностика та передумови виникнення банківських криз 173

Лісевич Н. А. Податкове регулювання інвестиційного забезпечення розвитку галузі тваринництва 175

Лукомський М. П. Становлення спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва – фізичних осіб 177

Мазур О. В. Діагностика банкрутства підприємств цукрового виробництва на основі однофакторного дискримінантного аналізу 180

Маловичко С. В. Раціональність у контексті споживання 182

Матвійчук Л. О. Теоретичні засади податкового менеджменту 185

Медвідь Ю. О. Вагомість аналізу зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання під час митного контролю 188

Мельничук О. В. Реформування єдиного соціального внеску: реалії та перспективи 190

Myslitska R. R. Die Erfahrung der Bundesrepublik Deutschland zu erstellen von Verfahren zur Unterstützung von Jungunternehmern 193

Місінькевич О. П. Ціна як один із основних чинників формування конкурентоспроможності продукції молочного скотарства 195

Мозолев О. М. Зміст нормативних основ державного стандарту навчання в системі вищої освіти Польщі 198

Молодожен Ю. Б. Офіси реформ як інновація влади для реалізації державної політики в сфері децентралізації 201

Навроцький С. А. Становлення страхової системи України 203

Найденко О. Є. Проблеми податкового контролю в Україні та шляхи їх вирішення 204

Негода Ю. В. Розвиток системи місцевого оподаткування в Україні 206

Несторишен І. В., Попель С. А. Організаційно-правові передумови набуття статусу уповноваженого економічного оператора 208

Олійник І. В. Проблема мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення у контексті регіональної історії 211

Олійник У. М. Стратегії розвитку освіти в умовах глобалізації 213

Оліх Г. І. Девальвація гривні як наслідок валютних коливань 214

Pavlyk O. Globalisierung und ihre wirtschaftlichen Auswirkungen auf die berufliche Ausbildung in Deutschland 217

Пила В. І., Захаркевич Н. П. Особливості розробки індикаторів "зеленого" росту 219

Підгородецька С. М., Гернего Ю. О. Фандрайзинг в інноваційному розвитку економіки України 223

Плішка Т. П., Олейнікова Ю. П., Плішка І. А. Управління інвестиційними процесами в Україні в умовах євроінтеграції 226

Попко Є. Ю. Інституціональна природа трансформаційних змін в оцінці як елементі методу бухгалтерського обліку 228

Пригунов А. В. Эффективность решения задач оперативно-аналитического и интеллектуального анализа информации 231

Продан І. О. Новітні тренди у вітчизняному ресторанному господарстві 233

Прокопенко І. А., Гаврилова В. О. Фіскальне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності 236

Прокопенко Н. С. Світовий досвід оподаткування імпорту продукції легкої промисловості до української практики 238

Прус Л. Р. Таргетинг-центри при здійсненні державної митної справи 239

Пунда О. О. Захист прав інтелектуальної власності митними органами: досвід Європейського Союзу 242

Радченко О. В., Михальські Т. Курс на європейські цінності – стратегічний напрям соціально-політичного розвитку України 245

Рижа Т. В. Реалізація фінансової автономії вищих навчальних закладів 247

Романова В. В. Подолання освітньо-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці 249

Руда Т. В., Неліпович О. В. Передумови виникнення та перспективи впровадження системи попереднього інформування в Україні 252

Рудик В. К. Удосконалення управління вітчизняною пенсійною системою в умовах проведення пенсійної реформи 255

Савіцький Р. Ю. Сутність управління операційними витратами підприємства 257

Садовська І. Б. Концепція розвитку управлінського обліку 259

Самарічева Т. А., Вавpищук М. В. Диференціювання податкових ставок як необхідна умова реформування ПДВ в Україні 261

Свириденко О. О. Форми та об'єкти інвестування небанківських інституційних інвесторів 263

Сєркова Г. М. Управління економічним розвитком підприємств 266

Сидоренко Р. В. Електронне адміністрування податку на додану вартість: проблеми та перспективи 268

Синчак В. П. Податкові обмеження в механізмі оподаткування суб'єктів малого підприємництва 269

Сідельникова Л. П. Податковий коефіцієнт як чинник оптимізації формування бюджетних ресурсів держави 272

Смагло О. В. Удосконалення системи фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності 274

Смоленюк Р. П. Фінансове забезпечення реструктуризації сільськогосподарських підприємств 277

Стадник В. В. Гетерархія як організаційна основа конкурентоспроможності економічних систем: проблеми і можливості мультиплікації в Україні 280

Стецюк П. А. Управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств 282

Сузанська Н. М. Оподаткування сільськогосподарських угідь: стан та перспективи 285

Сушкова О. Є. Соціально-економічні аспекти податкової реформи в Україні 288

Танклевська Н. С. Концептуальні підходи до формування фінансової політики розвитку сільського господарства країни 291

Терещенко Т. В., Міщенко В. М. Особливості організаційного забезпечення митного контролю в Україні 293

Тофан І. М. Проблематика оподаткування агрохолдингів 297

Трещов М. М. Забезпечення фінансової самодостатності територій – бюджетна децентралізація та бюджетний федералізм 300

Трофименко К. В. Держаний борг України: причини зростання та їх усунення 302

Федорчук О. С. Модульна технологія навчання у формуванні фахово-інформатичної підготовки правознавців у вищому навчальному закладі 305

Хмуринська О. М. Податковий механізм у ціноутворенні товарів соціального призначення 308

Царенко В. І., Хома В. О., Жданова В. П. Напрями удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності у контексті сучасних проблем 311

Черненко Д. С. Інвестиційні проекти та джерела їх фінансування 313

Чмир О. С., Арзянцева Д. А. Державна підтримка бізнесу у сфері соціальних інвестицій: підходи до оцінки проектів 316

Чуницька І. І. Розвиток фінансового ринку України в контексті глобальних викликів.....319
Шевчук В. О. Управління інноваційними економічними системами: стратегії розвитку в умовах глобалізації 322
Шошин С. В. Совершенствование деятельности российских органов власти в вопросах экологии 324
Щепанський Е. В. Стратегічні аспекти управління туристично-рекреаційними кластерами в Україні 326
Щербіна О. С. Інформаційна підтримка інноваційної діяльності в Україні.....330
Юхновська Т. М. Світові тенденції та вітчизняні реалії біотехнологічно-фармацевтичної сфери 332
Ярмоленко Ю. Ю. До питання про повернення бюджетних коштів з ПДВ в умовах особливого періоду 335

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

збірник тез
ІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Хмельницький, 8–9 жовтня 2015 року)

Відповідальний редактор – *Синчак В. П.*

Верстка – *Юзькова А. В., Новерсалюк А. А.*

Дизайн обкладинки – *Стрихар А. М.*

Підписано до друку 5.10.2015 р. Формат 60х84 $^{1}/_{16}$
Ум. друк. арк. 20,07. Наклад 120 прим. Зам. № 181.

Віддруковано у Хмельницькому університеті управління та права.
29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 38
Тел.: (382) 71-75-91
www.univer.km.ua

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 2105 від 21.02.2005 р.